

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH DOKTORA PROGRAMI**

**1930'DAN YUNANİSTAN'IN AVRUPA BİRLİĞİ'NE GİRİŞİNE
KADAR BATI TRAKYA TÜRKLERİ (1930-1981)**

Melih AKDENİZ

**Danışman
Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ**

MANİSA-2015

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 17/09/2015 tarih ve 23/7 sayılı toplantısında jürimiz tarafından Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 35. Maddesi gereğince Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Melih AKDENİZ'in "1930'dan Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne Girişine Kadar Batı Trakya Türkleri (1930-1981)" Konulu tezi incelenmiş ve aday 09/10/2015 tarihinde saat 10.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 30 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	OY BİRLİĞİ	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın tez konusu değiştirilir veya adayın isteği halinde tezsiz yüksek lisans programına geçişi sağlanır.

BAŞKAN

Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ

ÜYE

Doç. Dr. Hasan MERT

ÜYE

Doç. Dr. İbrahim İNCİ

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Nülgün Nurhan KAYA

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Nejdet BİLGİ

Evet

Hayır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basım gereksizdir.

Doktora tezi olarak sunduğum **“1930’dan Yunanistan’ın Avrupa Birliği’ne Girişine Kadar Batı Trakya Türkleri (1930-1981)”** adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

09/10/2015

Melih AKDENİZ

ÖZET

1930'DAN YUNANİSTAN'IN AVRUPA BİRLİĞİ'NE GİRİŞİNE KADAR BATI TRAKYA TÜRKLERİ (1930-1981)

Bu çalışmanın ana hedefi, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları dışında uluslararası anlaşma ile tanınmış bir azınlık olarak bıraktığı tek Türk topluluğu olan Batı Trakya Türklerinin yakın tarihlerine bir nebze de olsun ışık tutabilmektir.

Batı Trakya Türkleri, bugün Yunanistan sınırları içerisinde ve Yunan vatandaşı olarak yaşamlarını sürdüren bir Türk topluluğudur. Onları özel kılan ise uluslararası bir anlaşma çerçevesinde tanınmış azınlık statüsünde yaşamlarını sürdüren tek Türk azınlığı olmalarıdır. Balkanlardaki fetih hareketlerini takip eden iskân sürecinde bu coğrafyaya gelen ve halen burada yerleşik bulunan Batı Trakya Türklerinin yakın dönemde yaşadıkları gelişmeler çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Batı Trakya Türklerinin, Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi'nin dışında tutulmaları ile başlayan azınlık hayatı, yine bu iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin durumu ile doğru orantılı olarak oldukça hareketli bir seyir takip etmiştir.

1930'lu yıllarda Türkiye ile Yunanistan arasında iyileşme gösteren ilişkiler, takip eden dönemde, gerek iki ülke arasında gerekse dünyada yaşanan bir takım gelişmelerin sonucunda inişli çıkışlı bir hal almıştır. Ancak özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki gelişmeler ve Kıbrıs sorunu ile başlayan süreç, Türkiye'deki Rum azınlığın büyük ölçüde Yunanistan'a göç etmesine sebep olmuştur. Bu yüzden, Batı Trakya Türklerinin statüsü için oldukça önemli yeri olan "*karşılıklılık*" ilkesi önemini yitirmiştir.

Çalışmanın temel çerçevesini de Batı Trakya Türklerinin yaklaşık 50 yıllık bu süreçte yaşadıkları gelişmeler oluşturmaktadır.

ABSTRACT

WESTERN THRACE TURKS FROM 1930 UNTIL THE ENTERANCE OF GREECE TO THE EUROPEAN UNION (1930-1981)

The main objective of this study is to shed a little bit light on the recent history of Western Thrace Turks who is the only Turkish minority outside the borders of Republic of Turkey adopted by an international treaty.

Western Thrace Turks who continue their lives as Greek citizens in Greece today is a Turkish community. What makes them special is that there are the only Turkish minority who are living in minority status was adopted by an international treaty. The developments in the near period experienced by Western Thrace Turks who came to this region during settlement period following the conquest of the Balkans and still resident here is the subject of our study.

Western Thrace Turkish minority life has begun with the exclusion of the Population Exchange Between Turkey and Greece and has changed proportionally the state of diplomatic relations between these two countries.

The relationship between Turkey and Greece showing improvement in the 1930's has become undulate as a result of a set of developments both between the two countries and in the world. But especially the developments after World War II and the period starting with Cyprus Crisis has caused widely migration of Greek minority in Turkey to Greece. Therefore, "*reciprocity*" principle which is very important for status of Western Thrace Turks has lost its importance.

The developments which Western Thrace Turks lived in this approximately 50 years period constitute the main framework of our study.

ÖNSÖZ

Çalışmamız oldukça uzun bir sürecin sonunda ortaya çıkmıştır. Batı Trakya Türk azınlığının 1930-1981 yılları arasındaki dönemini ana konu olarak alan çalışmamızın giriş bölümünde Yunanistan ve Batı Trakya hakkında genel bilgiler verilmiş, Batı Trakya'nın Türk hâkimiyetine girişinden 1930 Ankara Antlaşması'na kadar olan süreç anlatılmıştır. Bu çerçevede tarihsel süreçteki gelişmeler sonunda Batı Trakya'da Türk hâkimiyetinin kaybedilmesi, Batı Trakya'da yaşanan bağımsızlık mücadeleleri ve Lozan Barış Antlaşması'na kadarki hukukî statüleri açıklanmıştır. Bölüm sonunda ise Batı Trakya Türklerinin bugünkü konumu doğrultusunda aslî anlaşma olan Lozan Barış Antlaşması, Nüfus Mübadelesi ve Azınlık kavramları anlatılmıştır.

Nüfus Mübadelesi'nin gerçekleşmesi sırasında Türkiye ve Yunanistan arasında ortaya çıkan bir takım problemlerin 1930 yılında Ankara'da yapılan anlaşma ile çözüme kavuşması sonucunda Batı Trakya Türkleri için yeni bir dönem başlamıştır. Çalışmamızın birinci bölümünde Ankara Antlaşması'nın imzalanması ve sonrasında iki ülke arasında dostluk dönemi olarak tasvir edebileceğimiz dönemde, azınlığın durumu ele alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı, bu savaş sırasında Yunanistan ve Batı Trakya Türk azınlığının durumu, savaş sonunda Yunanistan'da başlayan İç Savaş ve bu İç Savaş'ın sonuna kadarki dönemde Batı Trakya Türklerinin yaşadığı gelişmeler de yine aynı bölümde incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ilk olarak Yunan İç Savaşı'nı izleyen sakin ve Batı Trakya Türkleri için olumlu olarak tanımlayabileceğimiz 1949-1955 dönemi anlatılmıştır. Sonrasında ise Kıbrıs Meselesi ve 6-7 Eylül Olayları ile birlikte iki ülkedeki azınlıkları önemli ölçüde etkileyen dönem hakkında bilgi verilmiştir. Bu kriz döneminde, Türkiye'deki Rum azınlığın Yunanistan'a dönmesi ile karşılıkları kalmayan Batı Trakya Türklerinin daha da kötüleşen durumu irdelenmiştir.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile başlayan süreçte yaşananlar içler acısıdır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Batı Trakya'daki yansıması ve Harekâtı takip eden yıllar içinde Türkiye-Yunanistan ikili ilişkileri bağlamında zaman zaman inişli çıkışlı dönemler yaşayan Batı Trakya Türklerinin, Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne tam üye olduğu 1981 yılına kadar geçen dönemde yaşadığı gelişmeler ise çalışmamızın üçüncü ve son bölümünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte konu bütünlüğünün

sağlanması ve Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Türklerinin durumlarındaki değişikliğin görülebilmesi açısından çalışmamızın son bölümünde, 1981 yılını takip eden döneme de yer verilmiştir.

Çalışmanın tüm bölümlerinde Batı Trakya Türklerinin durumlarını daha iyi analiz edebilmek için “Göç”, “Eğitim”, “Basın” ve “Yunanistan’ın Azınlık Politikası” gibi konular ayrı alt başlıklar altında incelenmiştir.

Tezin hazırlık aşamasında tez danışmanlığımı yürüten, esirgemediği akademik desteği ile tezin şekillenmesinde çok büyük katkısı olan, sağladığı rehberlik ile bakış açımı sürekli geliştiren ve bu çalışmanın tamamlanmasında büyük emeği geçen hocam Sayın Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ’e, tez izleme sürecinde desteklerini esirgemeyen, yaptıkları yönlendirmeler ve verdikleri fikirlerle yol gösterici olan Sayın Prof. Dr. Kemal ARI ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Nejdet BİLGİ’ye teşekkürlerimi sunarım.

Tezin olgunlaşma sürecinde, Yunanistan’daki çalışmalarda yardım ve desteklerini esirgemeyen Sayın İbrahim BALTALI’ya, Yunanistan’daki çalışmalar sırasında kaynaklara ulaşmamda büyük emeği geçen BAKEŞ emektarlarına, metnin tashih aşamasında değerli vaktini ayıran ve katkı sağlayan Sayın Okt. Serkan CANSEVEN’e, hayatımın her aşamasında desteğini esirgemeyen annem Gülten AKDENİZ’e çok teşekkür ediyorum. Bana daima rehber olan Babam Mehmet AKDENİZ’i rahmetle anıyorum.

Bu uzun ve zorlu süreçte desteğini her zaman hissettiğim, en yoğun ve sıkıntılı zamanlarda yanımda olan değerli Eşim Vildan AKDENİZ ve Oğlum Oğuz Tuna AKDENİZ’e sonsuz sevgi ve minnet duygularımı sunuyorum.

Melih AKDENİZ

Manisa, 2015

İçindekiler

ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR DİZİNİ.....	XI
EKLER LİSTESİ	XIII
KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	XIV
GİRİŞ	1
1. YUNANİSTAN	4
2. BATI TRAKYA.....	8
2.1. Batı Trakya'nın Coğrafyası.....	8
2.2. Batı Trakya'nın Osmanlı Hâkimiyetine Kadarki Tarihi	11
2.3. Batı Trakya'da Osmanlı Fütuhâtı.....	13
2.4. Batı Trakya'da Osmanlı Hâkimiyeti	17
3. 1930 ANKARA ANTLAŞMASI'NA KADAR BATI TRAKYA TÜRKLERİ.....	23
3.1. Batı Trakya'da Bağımsızlık Hareketleri	24
4. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI ve MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE BATI TRAKYA.....	29
4.1. Lozan Barış Antlaşması'na Kadar Yunanistan'da Türklerinin Statüsü	32
5. LOZAN ve SONRASI	36
5.1. Azınlık Kavramı.....	39
5.2. Nüfus Mübadelesi	40
6. 1930'A KADAR BATI TRAKYA TÜRK BASINI	46
7. 1930'A KADAR BATI TRAKYA'DA TÜRK NÜFUSU ve GÖÇLER.....	49
8. MÜFTÜLÜK-BAŞMÜFTÜLÜK ve CEMAAT HEYETLERİ.....	53
9. 1930'A KADAR TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE BATI TRAKYA TÜRKLERİ 55	
10. 1930'A KADAR YUNANİSTAN'IN AZINLIK POLİTİKASI	58
11. 1930'A KADAR BATI TRAKYA'DA EĞİTİM	61
BİRİNCİ BÖLÜM ANKARA ANTLAŞMASI'NDAN YUNAN İÇ SAVAŞI SONUNA KADAR BATI TRAKYA TÜRKLERİ (1930-1949).....	64
1.1. ANKARA ANTLAŞMASI.....	64

1.2.	TÜRK-YUNAN DOSTLUĞU DÖNEMİ	68
1.2.1.	Türk-Yunan Dostluğu ve Batı Trakya.....	71
1.2.2.	Yüzellilikler Meselesi	74
1.2.3.	Dostluk Döneminde Türkiye'deki Devrimlerin Batı Trakya'da Aksi.....	76
1.2.4.	Dostluk Yıllarında Yunanistan'ın Azınlık Politikası	79
1.2.5.	Dostluk Yıllarında Göç Hareketleri	82
1.2.6.	Batı Trakya Türklerine Arazi Satışının Yasaklanması	86
1.2.7.	Eğitim.....	87
1.3.	İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI	90
1.3.1.	İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan	90
1.3.2.	Muharebe Döneminde Batı Trakya Türkleri.....	96
1.3.3.	Batı Trakya'da Alman Harekâtı	99
1.3.4.	Batı Trakya'da Bulgar İşgali	101
1.3.5.	İkinci Dünya Savaşı ve İşgal Döneminin Batı Trakya'ya Zararı	110
1.3.6.	İşgalin Sonu ve Kısa Bilançosu	112
1.3.7.	İşgal Sonrası Dönemde Yunanistan'ın Azınlık Politikası.....	114
1.4.	YUNAN İÇ SAVAŞI.....	116
1.4.1.	Yunan İç Savaşı'nın İlk Aşamasında Batı Trakya	118
1.4.2.	Batı Trakya'da Andartlık Yılları.....	121
1.4.3.	İç Savaş Döneminde Yunanistan'ın Azınlık Politikası	127
1.4.4.	Yunan İç Savaşı ve Türkiye	128
1.4.5.	İç Savaş'ın Sonu.....	129
1.5.	BATI TRAKYA TÜRK BASINI (1930-1949).....	132
1.6.	NÜFUS ve GÖÇLER (1930-1949).....	135
İKİNCİ BÖLÜM YUNAN İÇ SAVAŞI'NDAN KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NA KADAR BATI TRAKYA TÜRKLERİ (1949-1974).....		139
2.1	YUNANİSTAN'IN AZINLIK POLİTİKASI.....	140
2.1.1.	Yunanistan'ın Cemaat Heyetleri Kararı.....	140
2.1.2.	Papagos Yasası.....	142
2.1.3.	Yasak Bölge	144
2.1.4.	Yunanistan'ın Azınlık Politikasındaki Değişimler	146
2.2.	AZINLIK ÜZERİNDE BASKILAR ve YILDIRMA ÇABALARI	150
2.2.1.	Yunan Vatandaşlık Kanunu ve 19. Madde	153
2.3.	TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNİN BATI TRAKYA'DA YANSIMASI	156

2.4.	1951 KÜLTÜR ANTLAŞMASI ve BATI TRAKYA'DA EĞİTİM.....	159
2.4.1.	Celal Bayar Azınlık Lisesi.....	161
2.4.2.	Eğitimde Azınlık Arasındaki Tartışmalar.....	164
2.4.3.	Azınlık Eğitiminde Türkiye Etkisi.....	168
2.5.	KIBRIS BUNALIMI.....	172
2.5.1.	6-7 Eylül Olayları ve Batı Trakya.....	178
2.5.2.	6-7 Eylül Olaylarının Batı Trakya'da Yansımaları.....	180
2.5.3.	Türkiye'nin Yunan Azınlık Siyasetine Etkisi.....	187
2.6.	YUNANİSTAN'DA CUNTA DÖNEMİ.....	196
2.6.1.	1968 Kültür Protokolü ve Azınlığın Eğitimi.....	203
2.7.	NÜFUS ve GÖÇLER (1949-1974).....	206
2.8.	BATI TRAKYA TÜRK BASINI (1949-1974).....	216
2.8.1.	Gazeteci Selahattin Galip Davası.....	221
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI SONRASI BATI TRAKYA TÜRKLERİ (1974-1981).....	224
3.1.	HAREKÂTIN BATI TRAKYA TÜRKLERİNE YANSIMASI.....	224
3.2.	AZINLIĞIN EĞİTİMİ ALANINDAKİ GELİŞMELER.....	229
3.3.	YUNANİSTAN'IN AZINLIK POLİTİKASI (1974-1981).....	231
3.4.	AVRUPA BİRLİĞİ YOLUNDAKİ YUNANİSTAN'DA BATI TRAKYA.....	234
3.5.	BATI TRAKYA TÜRK BASINI.....	239
3.6.	1981 SONRASINA BİR BAKIŞ.....	240
3.7.	1981 SONRASI AZINLIK EĞİTİMİ.....	252
3.8.	1981 SONRASI TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE BATI TRAKYA.....	256
	SONUÇ.....	260
	KAYNAKÇA.....	266
	EKLER.....	302
	Ek 1: Garbî Trakya Cumhuriyeti'nin (1913) Osmanlı Devleti'nden Ayrılış ve Bağımsızlık İlan Beyannamesi.....	302
	Ek 2: Garbî Trakya Hükümeti'nin Millî Marşı.....	305
	Ek 3: Lozan Barış Antlaşması III. Fasal "Azınlıkların Korunması".....	307
	Ek 4: "Batı Trakya'da Görülen Hicret Hareketi Hakkında Atina Elçilik Kâtibinin Hazırladığı Rapor" BCA 30.10.116.810.8 no. ve 12.1.1935 tarihli evrak sureti.	311
	Ek 5: İskeçe Türk Cemaati Başkanı Hüseyin Fehmi Efendi'nin 1937 yılında İskeçe Türk Gençler Birliği hakkında Yunan Emniyet Müdürlüğü'ne yazdığı mektup.....	329
	Ek 6: Yunan İç Savaşı sırasında Komünist çetelerin kurdukları Cumhuriyet Ordusunun Batı Trakya Türk Azınlığına yönelik olarak yayınladığı seferberlik bildirisi.....	331

Ek 7: Azınlık Yüksek Kurulu'nun 18.09.1984 Tarihli Kurul Kararı	333
Ek 8: Azınlık Yüksek Kurulu'nun 29 Ocak 1988'de Bir Protesto Yürüyüşü Yapılması ile İlgili Duyurusu	334
Ek 9: Dışişleri Bakanlığı Arşiv Dairesi Başkanlığı'nın Araştırma Talebimize Cevabı ...	336
Ek 10: Kızılay Genel Müdürlüğü Arşiv Yönetimi Bölümü'nün Araştırma Talebimize Cevabı	337
RESİMLER.....	338

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AÜDTCF	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
AÜSBF	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BTTDD	Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği
bty.	Basım Tarihi Yok
byy.	Basım Yeri Yok
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Ed.	Editör
ΦEK (FEK)	Resmî Gazete-Yunanistan
Haz.	Hazırlayan
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PASOK	Panhelenik Sosyalist Hareket
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCRG	Resmî Gazete-Türkiye
TDK	Türk Dil Kurumu

TDVIA

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

TTK

Türk Tarih Kurumu

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Garbî Trakya Cumhuriyeti'nin (1913) Osmanlı Devleti'nden Ayrılış ve Bağımsızlık İlan Beyannamesi

Ek 2: Garbî Trakya Hükümeti'nin Millî Marşı

Ek 3: Lozan Antlaşması III. Fasıll "Azınlıkların Korunması"

Ek 4: "Batı Trakya'da Görülen Hicret Hareketi Hakkında Atina Elçilik Kâtibinin Hazırladığı Rapor" BCA 30.10.115.810.8 no. ve 12.1.1935 Tarihli Evrak Sureti

Ek 5: İskeçe Türk Cemaati Başkanı Hüseyin Fehmi Efendi'nin 1937 Yılında İskeçe Türk Gençler Birliğı Hakkında Yunan Emniyet Müdürlüğü'ne Yazdığı Mektup

Ek 6: Yunan İç Savaşı Sırasında Komünist Çetelerin Kurdukları Cumhuriyet Ordusu'nun Batı Trakya Türk Azınlığına Yönelik Olarak Yayınladığı Seferberlik Bildirisi

Ek 7: Azınlık Yüksek Kurulu'nun 18.09.1984 Tarihli Kurul Kararı

Ek 8: Azınlık Yüksek Kurulu'nun 29 Ocak 1988'de Bir Protesto Yürüyüşü Yapılması ile İlgili Duyurusu

Ek 9: Dışişleri Bakanlığı Arşiv Dairesi Başkanlığı'nın Araştırma Talebimize Cevabı

Ek 10: Kızılay Genel Müdürlüğü Arşiv Yönetimi Bölümü'nün Araştırma Talebimize Cevabı

KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Arşiv Kaynakları

Çalışmada Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden yararlanılmıştır. Bu arşivden çalışmayla alakalı değişik tarihlerde ve konularda yaklaşık 50 arşiv belgesi kullanılmıştır. Bu belgeler arasında; Bakanlar Kurulu kararları, bölgedeki Türk temsilcilerinin raporları, istihbarat bilgileri, kişilerle ilgili notlar gibi geniş bir yelpazede belgeler bulunmaktadır.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden edinilen belgelerin kullanımı sırasında, belgelerin tasnif numaraları ile birlikte tarihleri de dipnotlarda gösterilmiş, böylece belgede bahsi geçen konu ile tarihleme arasında bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Arşiv kaynaklarının Bibliyografya kısmında gösterilmesinde ise belgelerin künyesine ek olarak belge içeriğinin kısa özeti de verilmiş, böylece kaynağın içeriği hakkında aydınlatıcı olmaya çalışılmıştır.

Batı Trakya'daki Türk azınlığının oluşum sürecindeki bir kısım belge için de Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden faydalanılmıştır.

Çalışma sırasında konuyla ilgili devletin diğer kurumlarının arşivlerinden faydalanılması da düşünülmüştür. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sürecinde Türkiye'nin Kızılay aracılığıyla bölgeye yaptığı yardımlarla ilgili arşiv çalışması için Kızılay Arşivi nezdinde yazılı olarak yapılan başvuru "*çalışılan dönemle ilgili arşiv belgelerinin henüz tasnif edilmediği*" gerekçesiyle reddedilmiştir.

İlgili belgelere "*tasnif*" sebebiyle ulaşamadığımız bir diğer arşiv de T.C. Dışişleri Bakanlığı Arşivi olmuştur. Çalışmanın başında sözlü, sonunda ise yazılı olarak gerçekleştirmiş olduğumuz başvurular, ilgili arşiv yetkilileri tarafından olumlu karşılanmamıştır.

Bu iki kurum arşivine yapılan başvurulara verilen cevaplar çalışmanın "*Ekler*" kısmında gösterilmiştir.

B. Gazeteler

Çalışmanın ana kaynaklarından birini de gazeteler oluşturmuştur. Burada kullandığımız gazeteleri Türkiye ve Yunanistan basını olarak ikiye ayırmak yerinde olacaktır. Yunanistan basını içerisinde de Batı Trakya Türk azınlığının çıkardığı *Akın*, *Azınlık Postası* ve *Trakya* gibi gazeteler daha fazla kullanılmıştır. Böylece hem

Batı Trakya’da yaşanan gelişmeleri hem de azınlık içerisindeki tartışmaları yakından takip edebilme fırsatı yakalanmıştır.

Bununla birlikte çalışmamızın bir kısmında gazete haberlerini kullanmak zaman zaman bir zorunluluk haline almıştır. Örneğin Yunan İç Savaşı ile ilgili, bu yıllarda Batı Trakya’da faaliyet göstermiş olan *Trakya* gazetesi, o dönemdeki gelişmeleri günü gününe takip eden ve sütunlarına taşıyan tek kaynak konumundadır.

Batı Trakya Türklerine yönelik kanunlarla ilgili Yunanistan Resmî Gazetesi olan *Efimeris tis Kiverniseos* (*Εφημερίς της Κυβερνήσεως*) kullanılmıştır. Yunan basını içerisinde yararlandığımız diğer Yunanca gazeteler ise *Akropolis* (*Ακρόπολις*), *İ Kathimerini* (*Η Καθημερινή*), *To Fos* (*Το Φως*), *Asirmatos* (*Ασύρματος*), *Athinayka Nea* (*Αθηναϊκά Νέα*), *O Tipos* (*Ο Τύπος*) ve *Nea Ellas* (*Νέα Ελλάδα*) gibi çoğunlukla İkinci Dünya Savaşı dönemindeki örneklerdir.

Zaman zaman uluslararası gündemin de ilgisini çeken Batı Trakya’daki gelişmelerle alakalı olarak, İngiltere ve ABD’deki *Manchester Guardian*, *New York Times*, *Observer* ve *Daily News* gibi gazetelerden de yararlanılmıştır.

Türkiye’de neşredilen gazetelerde ise araştırma sınırlarımız içerisinde, ülkemizdeki tanınmış ve yüksek tirajlı gazetelerin kullanılmasına özen gösterilmiştir.

C. Kitaplar

Telif eserler çalışmada oldukça geniş bir yelpazede kullanılmıştır. Gazetelerde olduğu gibi kitaplarda da Batı Trakya ile alakalı olarak yayınlanmış Yunanca eserlere müracaat edilmeye çalışılmıştır. Yunanistan’da özellikle son yıllarda Batı Trakya Türk azınlığı üzerine yapılan incelemeler artmakla birlikte bunlar genelde azınlığın eğitimi ile alakalı çalışmalar olarak ortaya konulmaktadır. Yine de Yunanistan’ın uzun yıllar sürdürdüğü ve yazın alanında da hissedilen “*Batı Trakya Türk azınlığını yok sayma*” politikasının yavaş da olsa kırılması önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Zira özellikle 1950’lerden sonra yazılmış kitaplarda görülen ve Batı Trakya Türklerini “*Türk*” olarak kabul etmeyen radikal tutum değişmiştir. Son dönemdeki bu çalışmalar kısıtlı bir çerçevede olsa da, azınlığa daha objektif bakmaktadır.

Türkçe kitaplarda ise kapsam daha geniştir. Yunanistan tarihinden, 1981 sonrasına gelene kadar pek çok kitaba başvurulmuştur. Türkçe eserlere bölüm içerikleri doğrultusunda müracaat edilmiştir.

D. Dergiler

Çalışmamızda kullanılan bir diğer önemli kaynak da çeşitli dergilerde yayınlanmış olan makaleler olmuştur. Bu doğrultuda hem Batı Trakya'dan göç etmiş olan Türklerin, Türkiye'deki yayın organı durumundaki *Batı Trakya* gibi dergilerden hem de Dış Türkler konusunda hassasiyet gösteren *Türk Kültürü* gibi dergilerden istifade edilmiştir.

Batı Trakya ve Türk Kültürü dergilerindeki makaleler dışında özellikle 21 ciltten oluşan *Türkler* külliyyatından yararlanılmıştır. Bunların dışında hukuk dergileri, uluslararası ilişkiler dergileri, üniversite dergileri, bildiri kitapları ve birtakım yabancı dergilerde yer alan çalışmalara da ulaşılmıştır.

E. Tezler

Konu ile ilgili Türkiye ve diğer ülkelerde hazırlanmış Yüksek Lisans ve Doktora tezlerinden istifade edilmiştir.

F. Kaynak Kişiler

Çalışmada sözlü tarihe de yer verilmiştir. Bu bağlamda özellikle Kıbrıs Barış Harekâtı'nı takip eden dönemde Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç etmiş olan kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmelerdeki izlenimler çalışmaya aktarılmıştır. Sözlü tarih çalışmasındaki zorluk ise görüştüğümüz pek çok kişinin halen Yunanistan ile olan bağları sebebiyle konuşmaktan ya da isimlerinin kaynak gösterilmesinden imtina etmeleri olmuştur.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyası üzerinde hâkimiyet kurması ile birlikte bölgede Türk iskânı da başlamıştır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin serhat başkenti olan Edirne'nin hemen batısında yer alan Batı Trakya toprakları da Türk yerleşiminin öncelikli adreslerinden birini teşkil etmiştir.

Batı Trakya bölgesi daha 14. yüzyıldan itibaren Türk nüfus ile yoğun bir şekilde dolmaya başlamış ve zaman içerisinde bir Türk Yurdu haline gelmiştir.

İlerleyen dönemde meydana gelen siyasî gelişmeler, 1821 Mora İsyanı ve 1829 Edirne Antlaşması'nı takiben Yunanistan bağımsızlığını kazanmış, Osmanlı İmparatorluğu yavaş yavaş Balkanlardaki nüfuzunu kaybetmiş ve son aşamada Birinci Balkan Savaşı ile bölgedeki Türk hâkimiyeti sona ermiştir.

Balkanlardaki hâkim devlet unsurunun değişmesi ile yüzyıllardır vatan olarak benimsenen Batı Trakya ve kökleri bu topraklara dayanan Türk nüfus için yeni bir dönem başlamıştır.

Batı Trakya Türklerini “*azınlık*” olarak bu coğrafyada tutacak ve bugünkü hukukî statüsünü sağlayacak olan anlaşma ise Türk Millî Mücadelesi sonunda imzalanan Lozan Barış Antlaşması ve buna bağlı Mübadele Protokolü olmuştur.

Lozan'daki görüşmelerin devam ettiği sırada, 30 Ocak 1923 tarihinde “*Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme*” imzalanmıştır. Buna göre İstanbul'daki Rumlar¹ ve Batı Trakya'daki Türkler müstesna tutulmak kaydıyla iki ülkedeki Türk ve Rum nüfus karşılıklı olarak zorunlu mübadeleye tâbi tutulmuşlardır. Böylece Batı Trakya Türklerinin konumu netleşmiş ve Yunanistan'a bağlı bir azınlık olarak günümüze dek yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Lozan Barış Antlaşması ile kabul edilen ve resmen tanınan Batı Trakya Türk azınlığı, Yunanistan açısından 1930-1981 yılları arasında iki devletin kısa yakınlaşma dönemleri de dâhil çözüme kavuşması gereken bir sorun olarak algılanmıştır. Bunu Batı Trakya Türk azınlığına yönelik neredeyse tüm

---

¹ Bu istisnaya 6 ay sonra yapılacak olan Lozan Barış Antlaşması'nın 14. maddesi ile İmroz ve Bozcaada Rumları da eklenmiş böylece İstanbul ve Adalar Rumları ile Batı Trakya Türkleri Mübadele dışında tutulmuşlardır. Bkz. Baskın Oran, “Lozan'ın ‘Azınlıkların Korunması’ Bölümünü Yeniden Okurken”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt: 49, Sayı: 3-4 (Prof. Dr. Yılmaz Günel'a Armağan), Haziran-Aralık 1994, s. 290.

uygulamalarda gözlemek mümkündür. Yunanistan, bu konudaki temel anlaşma metni olan Lozan Barış Antlaşması ile buradaki Türk azınlığını tanımış olmasına rağmen Batı Trakya Türklerine karşı karmaşık bir yaklaşım sergilemiştir. Yunanistan'ın, Batı Trakya Türk azınlığına karşı bu tutumunu tarihsel bir arka plana oturtmak mümkündür. Zira Türk azınlık, ülkedeki tek etnik ya da dini azınlık değildir. Bugün Yunanistan'ın çeşitli bölgelerinde azımsanmayacak miktarda Arnavut ve Makedon nüfus bulunmaktadır. Bunlara son yıllarda Afrika, Asya ve Ortadoğu'dan gelen ve burada yaşamaya çalışan mülteci gruplarını da eklemek mümkündür. Bu kişiler yasadışı yollardan Yunanistan'da buldukları için azınlık olarak resmen tanınmasa ve pek çok sosyal haktan mahrum olsalar da artık Yunanistan'da yerleşmiş ve burada yeni bir hayat kurmuş durumdadırlar. Avrupa'ya yönelik Müslüman göçleri ile ilgili son dönemlerde yapılan çalışmalara göre Yunanistan'da yaşayan Müslümanların sayısı 400 bini aşmış durumdadır.² Yunan Hükümetleri tarafından bu azınlıklara karşı şiddetli yaptırımlar, yasaklar ya da asimile politikaları uygulanmamıştır. Ancak 400 yıl boyunca Yunanistan'da hâkimiyet sürmüş ve Yunan halkını yönetmiş bir milletin yaşayan torunları olan Batı Trakya Türkleri, uzun yıllar Yunan Hükümetleri tarafından bir “iç tehdit” muamelesi görmüş ve büyük baskılara maruz bırakılmışlardır. Oysaki azınlığa düştükleri tarihten bu yana Batı Trakya Türkleri, Yunan Hükümetlerinin bu görüşünü haklı çıkaracak hiçbir eylemde bulunmamışlardır.

Bu durum Yunanistan'ın, Türk azınlığı tanımlanmasında bile izlenebilir. Lozan Barış Antlaşması'nda “*Müslüman Azınlık*” olarak ele alınan ve Yunanistan'daki Müslüman Türk azınlığını tasvir eden terim, Yunanistan'da incelediğimiz dönem boyunca değişiklikler göstermektedir. Değişik adlandırmalar, sadece günlük hayatta yahut basın-yayın organlarında değil, resmî yazışmalarda da görülmektedir. Yunanistan'da yaşayan Türk azınlık için: Müslümanlar (Musulmani/Μουσουλμάνοι), Muhammedîler (Moamethani/Μωαμεθανοί), Osmanlılar (Othomani/Οθωμανοί), Türkler (Turki/Τούρκοι), Yunan Müslümanları (Ellines Musulmani/Ελληνες Μουσουλμάνοι), Türkdilli Yunanlılar (Turkofoni Ellines/Τουρκόφωνοι Έλληνες)³, Yunanistan Vatandaşı Müslümanlar (Musulmani

² Ann Sofie Nyman, “Muslims in the European Union: Developments since September 11”, **Insights**, Volume: 1, Number: 4, 2009, p. 121.

³ Bu tabir aynı zamanda bölgede yaşayan Ortodoks Hristiyan Gagavuzlar ve Ortodoks Hristiyan Karamanlı Türkleri için de kullanılmıştır.

Ellinikis İpikootitas/Μουσουλμάνοι Ελληνικής Υπηκοότητας), Türk Asıllı Yunanlılar (Ellines Turkikis Katagogis/Ελληνες Τουρκικής Καταγωγής), Yunanistan Vatandaşı Türkler (Turki Ellinikis İpikootitas/Τούρκοι Ελληνικής Υπηκοότητας), Palyotürkler (Palioturki/Παλαιότουρκοι), Palyomüslümanlar (Paliomusulmani/Παλαιόμουσουλμανοι), Türkkökenliler (Turkogenis/Τουρκογενείς) gibi isimlendirmeler kullanılmıştır.⁴

Batı Trakya'daki azınlığın ne şekilde tanımlanacağı hususu, üzerinde durulması gereken bir konudur. Batı Trakya'daki azınlığın yalnızca Türklerden oluşmadığını söyleyen Yunanistan, azınlığı “*Müslüman Azınlık*”, Türkiye ise “*Türk Azınlığı*” diye anmaktadır. İşin ilginç tarafı iki ülkenin de bu terimleri kullanmakta hukuken haklı olmalarıdır. Yunanistan hukuken haklıdır. Çünkü Lozan Barış Antlaşması'nın 45. maddesi, azınlıktan “*Müslüman Azınlık*” şeklinde söz etmektedir. Türkiye hukuken haklıdır. Çünkü iki ülke arasında azınlıkların zorunlu değişimlerini öngören 1923 Mübadele Sözleşmesi'nin tam ve resmî adı, “*Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol*”dür (Convention concernant l'échange des populations Grecs et Turcs et Protocole). Batı Trakya'daki azınlığın oluşmasındaki anahtar olay olan Nüfus Mübadelesi ile aynı zamanda insanlara établi belgeleri dağıtılmıştır. Mübadeleden istisna olarak yerlerinde kalacak olan kişilere verilmiş olan bu belge, o kişinin bölgede yerleşik olduğunu anlatmaktadır. Dağıtılan établi belgelerinde de azınlıklardan “*Müslüman*” yahut “*Gayrimüslim*” şeklinde değil “*Türk*” ve “*Rum*” şeklinde söz edilmektedir.⁵

Müslüman Azınlık kavramı, Yunanistan'da çoğu zaman Batı Trakya Türklerinin yok sayılması hususunda bir araç olarak kullanıldığından çalışmada bunun yerine “*Batı Trakya Türk Azınlığı*” kavramının kullanıldığını belirtmek gerekir.

---

⁴ Ηρακλής Μήλλας, “Η Δυσκολία Προσέγγισης του Θέματος ‘Μειονότητες’”, **Μειονότητες στην Ελλάδα (Επιστημονικό Συμπόσιο 7-9 Νοεμβρίου 2002)**, Εκδότης Ίδρυμα Σχολή Μωραΐτη, 2004, σ. 25 (Herkül Millas, “‘Azınlıklar’ Konusuna Yaklaşımdaki Zorluk”, **Yunanistan'da Azınlıklar (Bilimsel Sempozyum 7-9 Kasım 2002)**, Morayti Okulu Vakfı Yayınları, 2004, s. 25).

⁵ Baskın Oran, “Balkan Müslümanlarında Dinsel ve Ulusal Kimlik (Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya ve Kosova Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme)”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt: 48, Sayı: 1-4, Ocak-Aralık 1993, s. 111.

1. YUNANİSTAN

Türkiye'nin batı komşusu olan Yunanistan, Balkan Yarımadası'nın güneydoğu bölgesini oluşturur. Yunanistan üç yanı denizlerle çevrili bir yarımadadır. Batısında Yunan (İon) Denizi, doğusunda Ege Denizi, güneyinde ise Akdeniz vardır.⁶ Kuzey komşularını Bulgaristan, Makedonya ve Arnavutluk oluştururken; kuzeydoğuda Türkiye bulunur. Çevresindeki denizlerde Yunanistan anakarasına bağlı irili ufaklı 1.400 kadar ada bulunmaktadır.

Doğal yapı olarak baktığımızda Yunanistan'ın büyük bölümünün dağlık arazi olduğu görülür. Ülkenin yaklaşık dörtte üçü bu şekilde dağlıktır. Oldukça derin koy ve körfezlerle oyulmuş yaklaşık 4 bin km uzunluğunda, girintili çıkıntılı bir kıyı şeridi vardır. Kıyı şeridi boyunca uzanan vadiler akarsularla kesintiye uğrar, ülkenin en büyük düzlükleri Teselya Ovası, Makedonya bölgesi ve Batı Trakya olarak karşımıza çıkar.

İklim açısından Yunanistan'da Akdeniz iklimi hâkimdir. Bitki örtüsüne bakıldığında ise ülkenin alçak bölgelerin, bitki örtüsü bakımından oldukça fakir olduğu görülür. Ülkenin orta ve güney kesimlerinde Akdeniz iklimine özgü maki bitki örtüsü yaygındır. Dağlık bölgeler ise fundalıklar ve ormanlarla kaplı bir görünüm sunar.

Nüfusun büyük çoğunluğunu Yunanlılar oluştururken, resmî olarak kabul edilmiş tek azınlık olan Batı Trakya Türkleri dışında Bulgarlar, Makedonlar, Arnavutlar ve Ermeniler diğer nüfus öğelerini oluşturmaktadır. Yunanistan'da yaşayan nüfusun büyük bir çoğunluğu Ortodoks Hıristiyan'dır.

Yunanistan nüfusunun neredeyse yarısı tarımla uğraşmaktadır ancak ülke topraklarının yalnızca dörtte biri tarıma elverişli olduğundan, tarımın oldukça zor şartlarda yapıldığı söylenebilir. Hayvancılık konusunda yeterli yatırıma sahip olan Yunanistan'ın başlıca geçim kalemini ise turizm oluşturur.

Yunanistan nüfusu, ülkenin büyüklüğü ve coğrafi yapısı ile orantılı olarak düşük hızda artışa sahip bir yapı gösterir. Ülkenin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrıldıktan sonra yapılan ilk nüfus sayımı olan 1838 nüfus sayımına göre Yunanistan'ın genel nüfusu 752.077 olarak tespit edilmiştir.⁷ 19 Mart 1961 tarihinde

⁶ Oğuz Tekin, **Eski Yunan Tarihi**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 14-15.

⁷ "Yunanistan'da Nüfus Gelişmesi", **Azınlık Postası**, 6 Eylül 1967.

yapılan nüfus sayımı sonucu Yunanistan geneli için 8.388.553 şeklinde tespit edilmişken⁸, 1969 yılı nüfusunun da sadece %1’lik bir artışla 8.888.000 civarında olmuştur.⁹ 2011 yılındaki son nüfus sayımı verilerine göre ise ülkenin toplam nüfusu 10.815.197 olarak belirlenmiştir.¹⁰

Yunan tarihi, çok eskilere dayanmaktadır. Arkeolojik buluntular Yunanistan ana karasında Orta Paleolitik Çağ’dan (Yaklaşık M.Ö. 40.000) itibaren insanların yaşamaya başladığını göstermektedir. Medeniyet göstergelerine ise Neolitik Çağ ile beraber rastlanmaktadır. Bu dönemden itibaren çeşitli zirai faaliyetler ve hayvanların evcilleştirilmesi gibi işlere geçildiği bilinmektedir.¹¹ Neolitik Çağ’da ise Yunanistan’ın en önemli yerleşim merkezleri Teselya bölgesinde görülmekte ve bu yerleşimlerin çoğu M.Ö. 5000’lere kadar götürülmektedir.¹² M.Ö. 2000’lerden itibaren ise bölgede artık toplu yerleşimler görülmektedir. M.Ö. 750-M.Ö. 490 arasında yaşanan ve Yunan tarihinin Arkaik Çağ’ı olarak adlandırılan dönem entelektüel, kültürel ve politik gelişimler açısından önemli adımların atıldığı bir zaman dilimidir.¹³

M.Ö. 146 yılından itibaren ise Romalılar önce Makedonya, ardından da Yunanistan’ı ele geçirmeye başladılar.¹⁴ Ancak ilk dönemlerdeki bu Roma hâkimiyeti tam bir işgal ile açıklanamaz. Roma’nın politikası doğrultusunda Yunan kentlerinin iç işlerinde özerk bir statüye sahip olması sebebiyle Yunan kentlerinin Roma egemenliğini kabul etmesine karşılık bölgede asker bulundurulmamıştır. Böylece hem bu coğrafyada bir Roma hâkimiyeti sağlanmış hem de Yunan şehir devletleri “özgür” statülerini devam ettirmişlerdir.¹⁵ Daha sonraki dönemde ise Yunanistan coğrafyasının çeşitli bölgeleri Romalı valiler tarafından yönetilen birer Roma eyaleti haline geldiler. Zaman zaman Yunan kentleri birlikler oluşturarak Roma İmparatorluğu’na karşı çıkmaya çalışsa da bu çabaları bir sonuç vermedi. M.S.

⁸ “Rodop Vilayetine Nüfusu”, **Akın**, 6 Eylül 1963.

⁹ **Yunanistan**, İstanbul Ticaret Odası tarafından 2-6 Ekim 1970 tarihleri arasında Yunanistan’ı ziyaret edecek Ticaret Heyeti için hazırlanmış rapor, byy., bty., s. 2.

¹⁰ **Yunanistan İstatistik Kurumu’nun 2011 Nüfus Sayım Sonuçlarına İlişkin Basın Bülteni** http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/General/A1602_SAM01_DT_DC_00_2011_02_F_GR.pdf, (Erişim: 07.06.2015).

¹¹ Sarah B. Pomeroy ve diğerleri, **Ancient Greece**, Oxford University Press, New York, 1999, p. 5; Tekin, s. 20.

¹² Tekin, s. 20.

¹³ Pomeroy ve diğerleri, p. 82.

¹⁴ **Χρονολόγιο**, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, Αθήνα, 2001, σ. 14 (**Kronoloji**, Ders Kitapları Yayın Organizasyonu, Atina, 2001, s. 14).

¹⁵ Herkül Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 61.

476 yılında Roma İmparatorluğu'nun batı kesiminin parçalanmasından sonra Yunanistan coğrafyası Bizans İmparatorluğu'na geçti ve bu durum bölgenin Osmanlı idaresi altına girene kadar sürdü.

İlk olarak I. Murat döneminde bölgeye Osmanlı akınları başlamış, Rumeli'ye geçen Süleyman Paşa ana yollar boyunca akınlar yapmıştır. Kronolojik olarak bugünkü Yunanistan topraklarında Osmanlı egemenliğinin kurulması, Dimetoka'nın fethi ile başlar ve 1461 yılında Mora yarımadasının fethi ile büyük ölçüde tamamlanır. Yunanistan anakarasında Osmanlı egemenliğinin kurulması temelde iki coğrafi bölgede gerçekleşmiştir. İlk önce Trakya, Makedonya, Teselya ve Epir, Etolia, Biotia, Atiki bölgelerinin yer aldığı kıta Yunanistan'ında, daha sonra da Mora yarımadasında Osmanlı egemenliği gerçekleşmiştir.¹⁶

Böylece artık Türk hâkimiyetine giren ve Osmanlı Devleti'nin Rumeli Eyaleti içinde bulunan Yunanistan, yaklaşık 400 yıl boyunca Osmanlı idaresinde kalmıştır.

18. yüzyılın sonlarına doğru Balkan topraklarında görülen güçlü milliyetçi hareketler Yunanistan'da da taban bulmuştur. 19. yüzyıla gelindiğinde ise Balkan burjuvazileri, kendi sınırlarını çizmek isteyecek kadar güçlenmiştir.¹⁷

Yunanistan'ın bağımsızlığı ile sonuçlanacak isyan 1821 yılında, Mora'da başlamıştır. İsyan kısa süre içerisinde diğer bölgelere ve adalara da sıçramış, 1826'da Osmanlı ordusunun kontrolü ele almasıyla bitme noktasına gelmiştir. Ancak bu durumu kabullenmeyen Batılı devletlerin müdahalesi ile isyan yeniden alevlenmiştir. 20 Ekim 1827'de Rus, İngiliz ve Fransız ortak donanması, Navarin'de Osmanlı donanmasını yakarak isyana açık destek vermişlerdir. İsyan 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra imzalanan 1829 Edirne Antlaşması ile sona ermiştir.¹⁸ Edirne Antlaşması'nı takip eden siyasî gelişmeler ve Batılı devletlerin açık destekleri sonunda Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanan ilk devlet olan "*Yunanistan Krallığı*" ortaya çıkmıştır.¹⁹

Yunanistan'daki monarşi dönemi özellikle İngiltere, Fransa ve Rusya'nın yoğun müdahaleleri ile başlamıştır. Gerek Batılı devletlerin konumu gerekse kraliyet

---

¹⁶ Levent Kayapınar, "Yunanistan'da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması (1361-1461)", **Türkler**, Cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 187.

¹⁷ Oran, "Balkan Müslümanlarında...", s. 110.

¹⁸ Sami Karamısır, "Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Meselesi", **Dış Politika**, Sayı: 9, Nisan 1990, s. 32.

¹⁹ Şerafeddin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", **AÜDTCF Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1-2, Mart-Haziran 1951, ss. 143-145.

ailesinin, halkın içinde bulunduğu kötü durumuna karşı kayıtsız kalışı kısa bir süre sonra Yunanistan'da yeni bir kriz yaratmıştır. Bu krizin atlatılması için 3 Eylül 1843'de ilk defa olarak ordu yönetime el koymuştur.²⁰ Yaşanan gelişmeler sonunda 1844 yılına gelindiğinde ilk Yunan Anayasası kabul edilmişse de bu Anayasa, kralın yetkilerini sınırlandırmaktan uzak kalmıştır.²¹

1862 yılında Bavyera asıllı Kral Otto tahttan indirilmiş yerine 1864'de Danimarkalı Glücksburg Hanedanı'ndan Prens George getirilmiştir. Bu hanedan 1864'den itibaren aralıklarla 1974 yılına kadar tahtta kalmıştır.²²

İlk kurulduğu yıllarda Yunanistan oldukça küçük bir ülkedir. Birinci Balkan Savaşı ise Yunanistan'ın genişlemesine büyük fayda sağlamıştır. Savaş sonunda Batı Trakya'nın büyük bölümünü, Girit'i, Ege Adalarının çoğunu ve Makedonya'nın güney kesimleri Yunan hâkimiyetine girmiştir. 1913'de imzalanan ve Balkan Savaşları'nı sona erdiren anlaşmalar, Yunanistan'a, Osmanlı Devleti'ne ait 16.919 km² arazi ve 1.697.000 nüfus kazandırmıştır.²³

Birinci Dünya Savaşı başladığında, Batı Anadolu'yu ele geçirerek Megali İdea'ya²⁴ ulaşmak isteyen Yunanistan, Anadolu topraklarında bir işgal hareketi başlatmış, Türk Millî Mücadelesi'nin başarıya ulaşması ile işgal ettikleri bölgeleri terk etmek durumunda kalmıştır.²⁵ 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması ise Türkiye ile Yunanistan arasındaki savaşa kesin bir şekilde son vermiştir.

Anadolu'da yaşadığı ağır yenilgiden sonra Yunanistan'da, birbirini takip eden başarısız hükümetler ve askerî darbelerin olduğu bir siyasî karmaşa dönemi yaşanmıştır.²⁶

İkinci Dünya Savaşı öncesinde Arnavutluk'a girmiş bulunan İtalyanlar, 1941 yılında Yunanistan'a saldırıya geçtilerse de bir başarı sağlayamamışlardır. Bunun üzerine müttefiklerine yardım eden Almanlar kısa süre içerisinde tüm Yunanistan'ı

---

²⁰ Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, (Çev. Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 71.

²¹ Konstantin Çukalas, **Yunanistan Dosyası**, (Çev. Şeyla), Ant Yayınları, İstanbul, 1970, s. 20.

²² Clogg, s. 79.

²³ Cengiz Orhonlu, "Batı Trakya'da Türk Nüfusu", **Türk Kültürü Araştırmaları**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1964, s. 61.

²⁴ Megali İdea: Büyük Fikir ya da Büyük İdeal. Yunanistan'ın büyüme siyasetini açıklayan slogan terimidir. Yakındoğu'daki tüm Yunan yerleşimlerinin, İstanbul'un başkent olacağı tek bir devletin sınırları altında birleştirilmesi düşüncesi temelinde şekillenmiştir. Bkz. Clogg, ss. 13-14.

²⁵ Salahi R. Sonyel, **Türk-Yunan İlişkileri**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 149 ve devamı.

²⁶ Bu dönemin genel hatları için Bkz. Clogg, s. 121 ve devamı.

işgal etmişlerdir. Mihver kuvvetlerinin işgali 1944 yılına kadar sürmüştür. Ancak işgalin sona ermesiyle beraber ülkede Kralcılar ile Komünistler arasında bir İç Savaş başlamış ve bu savaş 1949 yılına kadar devam etmiştir.²⁷ İç Savaş'ın bittiği bir toparlanma döneminin ardından Yunanistan, 1952 yılında NATO'ya üye olmuş ve 1959'da bugünkü Avrupa Birliği'nin temeli olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortaklık başvurusunda bulunmuştur. 1961'de AET ile ortaklık anlaşmasını imzalayan ve 12 Haziran 1975'te Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yapan Yunanistan, 1 Ocak 1981'den itibaren de Avrupa Birliği'nin onuncu üyesi olmuştur.²⁸

2. BATI TRAKYA

2.1. Batı Trakya'nın Coğrafyası

Trakya toprakları bugün üç farklı siyasî üniteye ayrılmıştır. Bunlar; Türkiye Trakya'sı, Bulgaristan Trakya'sı ve Yunanistan Trakya'sıdır. Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nin Avrupa'da kalan kısmı; Yunanistan'ın Kuzeydoğu kısmı ve Bulgaristan coğrafyasının güney kısımları tarihte Trakya olarak adlandırılmıştır.²⁹ Bulgaristan Trakya'sında yaşayan Türkler genel itibariyle Bulgaristan ya da Balkan Türkleri olarak anılır. Bugün Batı Trakya Türkleri denildiğinde ise Yunanistan Trakya'sında yaşayan Türkler anlaşılmaktadır. Bu ayrıma göre Türkiye'de kalan Ergene Ovası'na Doğu Trakya, Yunanistan'da yer alan Gümülcine Ovası'na ise Batı Trakya denmektedir. Siyasal olarak da kabul gören görüşe göre, Rodop Dağları'nın güneyinde Türkiye sınırının batısında yaşayan Türk nüfusa Batı Trakya Türkleri denmektedir.³⁰

Batı Trakya; doğuda Meriç Nehri, batıda Mesta-Karasu Nehri, kuzeyde Rodop Dağları ve güneyde Ege Denizi ile çevrilidir. Bölgenin kuzey kesimleri dağlık olmakla birlikte Ege Denizi'ne doğru inildikçe ovalar görülmeye başlar. Batı Trakya'nın iklimi Yunanistan genelinde olduğu gibi Akdeniz iklimi olarak karşımıza çıkar. Kuzeydeki dağ silsilesi bölgeyi Balkanların soğuk ikliminden korurken güneydeki Ege Denizi'nin etkisi ile iklimi ılıman bir hal alır. Bölge, Yunanistan'ın

---

²⁷ Χρονολόγιο (Kronoloji), s. 31.

²⁸ Hikmet Sami Türk, "Avrupa Birliği Süreci ve Türk-Yunan İlişkileri", **Yeni Türkiye**, Cilt: 2, Sayı: 35 (Avrupa Birliği Özel Sayısı I), Eylül-Ekim 2000, ss. 680-681; "Yunanistan A.E.T. Üyesi Oldu", **Azınlık Postası**, 22 Ocak 1981.

²⁹ R.F. Hoddinot, **Οι Θράκες**, (Μετάφραση: Ελένη Αστερίου), Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 2001, σ. 19 (R.F. Hoddinot, **Traklar**, (Çev., Eleni Asteriu), Odiseas Yayınları, Atina, 2001, s. 19).

³⁰ Ramazan Özey, "Türk Yurdu Balkanların Coğrafyası", **Yeni Türkiye**, Cilt: 8, Sayı: 43 (Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı I), Ocak-Şubat 2002, s. 229.

en verimli bölgelerinden biridir ve tütün başta olmak üzere, Akdeniz iklimine uygun her çeşit ürün yetiştirilir.³¹ Bir kıyı şeridi halinde Yunanistan'ın kuzey bölgesini oluşturan Batı Trakya'nın yüzölçümü ise 8.578 km²'dir.³² Batı Trakya'ya kuşbakışı olarak bakıldığında ise Yunanistan'ın kuzey kıyı şeridi şeklinde uzanan uzun ince bir coğrafya olarak görülür.

Batı Trakya'nın merkez şehri olarak Gümülcine'yi göstermek yanlış olmaz. Tarihi Egnatia yolunun hemen kuzeyinde kurulu olan ve Çirmen Savaşı'ndan kısa bir süre önce fethedilen Gümülcine Osmanlı hâkimiyetindeki ilk dönemlerden itibaren Gazi Evrenos Bey'in başlattığı imar faaliyetleri çerçevesinde gelişmiş bir şehir haline gelmiştir. Gazi Evrenos Bey, 1371'den 1383'e kadar Gümülcine'yi uç merkezi üssü olarak kullanmıştır.³³ Bu durum şehrin imarında önemli fayda sağlayacaktır. 17. yüzyılda bölgeyi dolaşan Evliya Çelebi, seyahat ettiği dönemdeki Gümülcine'yi 16 camisi, 11 mahalle mescidi, 5 medresesi, 7 sıbyan mektebi, 2 derviş tekkesi, 2 imareti, 2 hamamı ve 17 hanı olan; çarşısında 400 mamur dükkânı bulunan güzel bir kent olarak anlatmaktadır.³⁴

Osmanlı idaresinde Batı Trakya'nın merkezi olan Gümülcine, ilk aşamada Paşa Livâsı'na bağlı "kazâ" statüsünde bir idarî birim olarak düzenlenmiştir. 1570'lere gelindiğinde "sancak" statüsüne yükseltilmişse de 17. ve 18. yüzyıl kayıtlarında durumun yine eski haline döndüğü anlaşılmaktadır.³⁵ Gümülcine, İmparatorluğun son döneminde ise yeniden Edirne Vilayeti'ne bağlı bir sancak durumuna gelecektir. Merkez kaza olarak ise 26 mahalleli gelişmiş bir kent görünümündedir.³⁶ Sancağın, Osmanlı hâkimiyetinin son dönemlerindeki toplam

³¹ Adil Özgüç, **Batı Trakya Türkleri**, Kutluğ Yayınları, İstanbul, 1974, s. 11.

³² Türkkaya Ataöv, "The Ethnic Turkish Minority in Western Thrace, Greece", **The Turkish Yearbook of International Relations**, Volume: 22, Ankara, 1992, p. 89; Ferhat Başdoğan, "Batı Trakya ve Türk Azınlığına Yapılan Baskılar", **Askerî Tarih Bülteni**, Cilt: 18, Sayı: 35, Ağustos 1993, s. 180.

³³ Machiel Kiel, "Gümülcine", **TDVİA**, Cilt: 14, İstanbul, 1996, s. 268.

³⁴ **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, 8. Kitap 1. Cilt, (Haz. Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 84-85.

³⁵ Turan Gökçe, "Osmanlı Nüfus ve İskân Tarihi Kaynaklarından 'Mufassal-İcmâl' Avârız Defterleri ve 1701-1709 Tarihli Gümülcine Kazâsı Örnekleri", **E.Ü Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, Temmuz 2005, s. 83. Temelde vergi tabanının tespiti için hazırlanan avârız defterleri, içerdikleri ayrıntılı bilgiler yüzünden özellikle demografik araştırmalar açısından önemli kaynaklardır. Gümülcine örneğinde ayrıntılı bir nüfus değerlendirmesi için Turan Gökçe'nin makalesine başvurulabilir.

³⁶ Ιάκωβος Ζ. Ακτσόγλου, **Όψη της Διοικητικής Οργανώσεως της Έδρας της Διοικήσεως Γκιουμουλτζίνε (Gümülcine Sancağı) και Στοιχεία για τον Πληθυσμό της Περί τα Τέλη του 19ου Αιώνα**, Εκδόσεις Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Κομοτηνή, 2013, σ. 118-119 (Yakavos Z. Aktsoğlu, **19. Yüzyıl Sonunda Gümülcine Sancağı'nın İdari Teşkilatının Görünümü ve Nüfus Verileri**, Doğu Makedonya-Trakya Yöresi Yayınları, Gümülcine, 2013, ss. 118-119).

nüfusu 243.244 (205.228'i Müslüman) iken Gümülcine kazasının nüfusu ise 67.351 (53.393'ü Müslüman) kişidir.³⁷

Bölgenin diğer önemli illeri ise İskeçe ve Dedeağaç'tır. Bugün Dedeağaç'ta Türk nüfus yok denecek kadar azalmıştır.

İskeçe ise yine Türk nüfusun yoğun yaşadığı bölgelerden biridir. Batı Trakya'nın en önemli tarım ürünü olan tütünün büyük oranda işlendiği yer İskeçe'dir. Bu yüzden İskeçe şehrinde tütün ile ilgili işletmelere sıkça rastlanmaktadır. İskeçe, 1953 yılında il statüsüne kavuşmuştur.³⁸

Harita 1-Batı Trakya Haritası³⁹

Bölgenin 19. yüzyıl idarî taksimatında olup bugün ise Batı Trakya Türkleri arasında kimisi artık bilinmeyen kimisi ise aynı isimle anılan mahalleler şunlardır: Arifane, Aşçıhasan, Varoş, Yenice, Ermeniaçıklar, Karah, Küçüknarlı, Kır, Kocanasuh, Mahkeme, Menzilhane, Bağçevan, Bademli, Narlı-i Kebir, Narlı-i Sagır, Debbağhane, Serdar, Şhreküstü, Cami-i Atik, Hasırcı, Hacıabdî, Hacıatik, Hacıyavaş, Hacıipekçi, Hacıkaragöz ve Hatib. Bkz. Aktsoğlu, Kitap Eki Gümülcine Haritası

³⁷ Aktsoğlu, ss. 103-104.

³⁸ Şahap Balcıoğlu, "Batı Trakya'da 10 Gün", Cumhuriyet, 14 Ocak 1954.

³⁹ Yunanistan Makedonya ve Trakya Bakanlığı resmî web sayfasında bulunan Batı Trakya haritası, http://www.mathra.gr/default_275.aspx, (Erişim: 25.06.2015).

2.2. Batı Trakya'nın Osmanlı Hâkimiyetine Kadarki Tarihi

Trakya isminin etimolojisi üzerine pek çok görüş bulunmakla beraber daha fazla geçerliliği olan görüş; bu ismin M.Ö. 2000'lerde burada yerleşmiş bulunan Traklar'dan üretilmiş olduğudur. Bu bağlamda Batı Trakya'nın eski halkı, Hint-Avrupa kökenli bir halk olan Traklar'dır. Bir görüşe göre ise Traklar; Hz. Nuh'un oğlu Yafes'in yedi çocuğundan biri olan Tras'ın (ya da Tiras) soyundan türeyen halktır.⁴⁰ Ancak belirttiğimiz üzere Trakya kelimesinin kökeni ile ilgili görüşler çeşitlidir. Bunlardan bir diğerine göre Trakya, engebeli coğrafyası ve özellikle kış aylarındaki zorlu iklim şartları sebebiyle Yunancada sert, kaba gibi anlamlara gelen Trahiya (Τραχεία) kelimesinden türetilmiştir. Fabre d'Olivet'e göre ise Trakya kelimesi Fenike kökenlidir ve Fenike dilindeki Rakhiva (Ρακχιβα) kelimesinden türemiştir. Bu kelime ise "gökyüzündeki yer" anlamına gelmektedir.⁴¹

Batı Trakya bölgesinin tarihî devirlerine bakıldığında, belli başlı beş dönem görülmektedir. Bunlar; M.Ö. 800'den başlayıp M.Ö. 350'de biten Antik Dönem, M.Ö. 350 ile M.S. 330 arasındaki Helen-Roma Dönemi, M.S. 330'da başlayarak Osmanlı fütuhatının tamamlandığı 1360'lara kadar süren Bizans Dönemi, 1360'dan 1913'e kadarki Osmanlı Dönemi ve 1920 sonrasında devam etmekte olan Yunan Dönemi şeklinde sıralanabilir.⁴²

Perslerin Avrupa'ya yönelik akınlarında Anadolu ile Avrupa arasında bir köprü olan Trakya toprakları, M.Ö. 492'den itibaren bir süre Pers hâkimiyetinde kalmıştır. Pers imparatoru Darius'un en önemli komutanlarından ve aynı zamanda damadı olan Mardonius, M.Ö. 492'de bölgeye gelerek Trakya ve Makedonya'da üstünlük sağlamıştır.⁴³ Ancak zaten zor koşullara sahip olan bölge coğrafyasında Traklar, Perslere karşı zaman zaman ayaklanarak bir şekilde hâkim olmaya devam etmişlerdir. Trakların bölgedeki hâkimiyeti M.Ö. 338'de, Büyük İskender'in babası II. Filip tarafından sona erdirilmiştir. Bu tarihten itibaren Trakya, Makedonya'nın bir parçası haline gelmiştir.⁴⁴

⁴⁰ Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου, **Αρχαίοι Θράκης**, Εταιρία Θρακικών Μελετών, Αθήναι, 1969, σ. 10 (Polidoros Papahristodulu, **Kadim Trakya**, Trakya Araştırmaları Şirketi, Atina, 1969, s. 10).

⁴¹ Παπαχριστοδούλου (Papahristodulu), ss. 10-11.

⁴² Θανάση Μουσόπουλου, **Η Γη της Θράκης**, Εκδόσεις Εκλογή, Κομοτηνή, 1985, σ. 8 (Thanasi Musopulu, **Trakya Arazisi**, Eklogi Yayınları, Gümülcine, 1985, s. 8).

⁴³ Pomeroy ve diğerleri, p. 185.

⁴⁴ Μουσόπουλου (Musopulu), s. 9.

Trakya, Sezar Oktavius Augustus döneminde ise Roma İmparatorluğu'na bağlanmış ve iki büyük kısımda idare edilmeye başlanmıştır.⁴⁵ Trakya bölgesinin Makedonya'dan Roma İmparatorluğu'na geçiş sürecinde, M.Ö. 3. yüzyılda bir de Kelt akını ile karşılaşılır. Ancak bu akın büyük bir etki yaratmaz.⁴⁶

Batı Trakya, coğrafi konumu itibariyle Avrupa ile Asya arasındaki önemli yollar üzerinde bulunmaktadır. Bu yüzden tarih boyunca pek çok kez hem göçlere hem de istila hareketlerine maruz kalmıştır. Bu bağlamda örnek olarak M.S. 4. yüzyıldaki Got akını verebiliriz. Gotları, Hunların akını izler. Bölgede Türklerin ilk kez görüldüğü bu dönem, aslında Avrupa Hunlarının düzenledikleri büyük akının bir parçasını teşkil etmektedir. 374 yılında başlayıp 375'de ünlü "*Kavimler Göçü*"nü meydana getirecek bu akınla birlikte kendilerine katılan Gotlardan, Alanlardan ve Germanlerden oluşturdukları yardımcı kuvvetlerle takviyeli olarak ilk olarak 378 yılında Tuna Nehri'ni geçen Hunlar, Romalılardan herhangi bir direnişle karşılaşmadan Trakya'da ilerlediler. Ancak bu ilk akın keşif için yapılmıştır. Keşif görevi gören bu harekattan sonra Hunlar 395 yılında Roma İmparatoru I. Theodosios'un ölümünden sonra yine bölge üzerine yürüyerek Trakya'da hâkim olmuşlardır.⁴⁷ Hunlardan sonra, Balkanlara İdil boylarından göç eden Bulgarlar, Oğuzlar, Peçenekler, Kumanlar gibi topluluklar bölgedeki Türk etkisini güçlendirmiştir.⁴⁸ Hunlardan sonra Trakya'da başlayan Bizans yönetimi Türklerin bölgeye hâkim oldukları döneme kadar sürer.

Anadolu'dan gelen Oğuz Türkleri bölgeye 13. yüzyıldan itibaren girmeye başlamıştır. Bölgeye ilk toplu geçiş ise 1263'de Sarı Saltuk Dede komutasındaki on bin kişilik ordunun geçiştir. Selçuklular dönemindeki bu ilk geçişi, Osmanlı dönemine kadar 17 geçiş takip etmiştir.⁴⁹ Bugün Batı Trakya Türkleri diye belirttiğimiz Türk grubu ise daha çok bölgeye 14. yüzyıldan itibaren yerleşmeye başlayan ve bu coğrafyayı yurt olarak tutan Osmanlı Türklerinin torunlarıdır.

Osmanlı Devleti'nin nüfus politikası ile Türkleşmeye başlayan Batı Trakya'da kısa süre içerisinde Türk nüfus, çoğunluğu teşkil etmiştir. Batı Trakya'nın

⁴⁵ Παπαχριστοδούλου (Papahristodulu), s. 15.

⁴⁶ Arif Müfid Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, 3. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 1971, s. 471; Hoddinott, s. 253.

⁴⁷ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Millî Kültürü**, 25. Baskı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2005, ss. 72-73.

⁴⁸ Yusuf Oğuzoğlu, "Balkanlardaki Türk Varlığının Tarih İçindeki Gelişmesi", **Balkanlar'daki Türk Kültürü'nün Dünü-Bugünü-Yarını Uluslararası Sempozyum (26-28 Ekim 2001) Bildiri Kitabı**, (Haz. Hasan Basri Öcalan), Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Bursa, 2002, s. 1.

⁴⁹ Nadir Yaz, **Ağlayan Batı Trakya**, Yeni Batı Trakya Dergisi Yayınları, İstanbul, 1986, s. 69.

Osmanlı idaresinden çıkacağı 1913 yılına gelindiğinde nüfusun %79'unu Türklerin, %13'ünü Rumların ve geriye kalan %8'lik kısmın da başta Bulgarlar olmak üzere Yahudi ve Çingenelerin oluşturduğu bir yapı meydana gelmiştir.⁵⁰

2.3. Batı Trakya'da Osmanlı Fütuhâtı

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye ilk geçişi 1321 yılında Marmara'dan Doğu Trakya sahiline çıkılmasıyla olmuştur. Ancak bu ilk geçiş 1,5 yıl kadar sürmüş, Osmanlılar daha sonra yeniden Anadolu'ya dönmüşlerdir.⁵¹

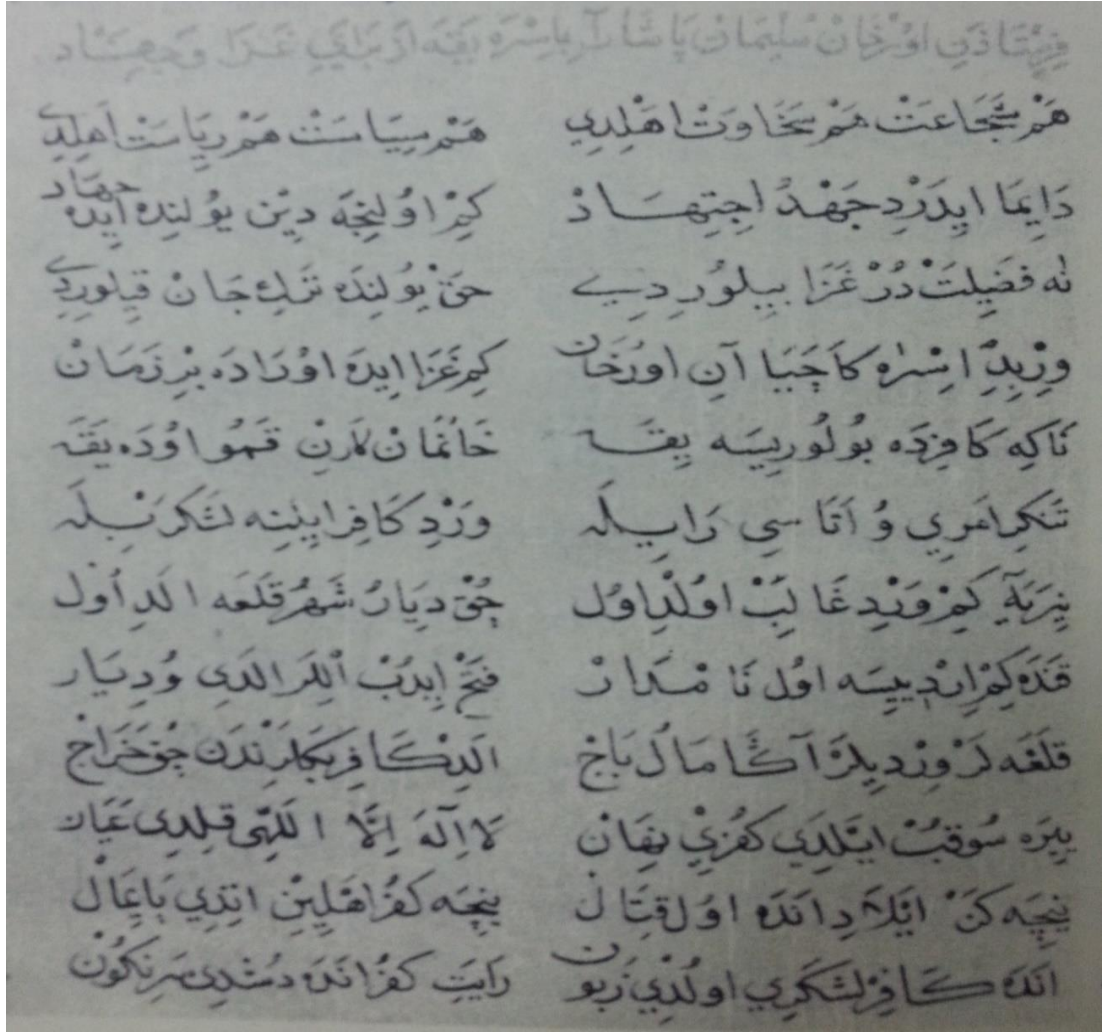
Osmanlı Devleti, daha çok keşif amacı taşıyan ilk hareketlerin ardından Rumeli bölgesine bu defa fetih amacıyla 1350'den sonra Orhan Gazi zamanında geçmiştir. Orhan Gazi'nin büyük oğlu olan Süleyman Paşa'nın, babası tarafından Balkan topraklarına fetih amacıyla görevlendirilmesi, dönemi anlatan ilk Osmanlı manzum kroniği olan Ahmedî'nin İskender-Nâme'sinde konu edilir. Rumeli'deki ilk fetih hareketlerine oldukça yakın bir dönem olan Hicrî 792 (Miladi 1390) yılına tarihlenen kroniğin "*Firistâden-i Orhan Süleymân Paşa-râ be-isre yaka ez-berâ-yı gazâ ve cihâd*" (Orhan'ın Süleyman Paşa'yı savaşmak üzere Rumeli'ye göndermesi) faslında bu geçiş ve Süleyman Paşa'nın bölgedeki başarısı anlatılmaktadır.⁵²

⁵⁰ Hikmet Öksüz, "Batı Trakya Türkleri (1913-2006)", **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006, s. 2.

⁵¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: 1, TTK Yayınları, Ankara, 1947, s. 59. Uzunçarşılı, eserinin ilk baskısında bu geçişin Mudanya'nın fethinden sonra Bursa'ya İstanbul'dan gelebilecek yardımın önünün kesilmesi fikri dâhilinde gerçekleştiğini anlatırken, aynı eserin 3. baskısında geçişin çapul yapmak için gerçekleştiğini aktarmaktadır. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: 1, 3. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 1972, s. 155.

⁵² Ahmedî, **İskender-Nâme**, (Haz. İsmail Ünver), TDK Yayınları, Ankara, 1983, s. 66a-66b.

...
Tengri emri ve atası re'yile
Vardı kâfir iline leşker bile
Nireye kim vardı gâlib oldu ol
Çok diyâr şehir kal'a aldı ol
Kande kim erdiyse ol nâmdar
Feth idüb iller aldı ve diyâr
Kal'alar virdüler âna mâl u bâc
Aldı kâfir beglerinden çok harâc
Yire sokub eyledi küfrü nihân
Lâ ilâhe İllallah'ı kıldı ayân
...

Resim 1-İskender-Nâme'de, Süleyman Paşa'nın Orhan Gazi tarafından Rumeli'ye gönderilişinin anlatıldığı fasıldan.

Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye ilk geçişi ise aslında Bizans'ın isteği doğrultusunda olmuştur. Edirne'yi kuşatan Bulgar ve Sırp kuvvetlerine karşı Osmanlı'dan yardım isteyen Bizans İmparatoru Kantakuzen'in bu isteğini olumlu karşılayan Orhan Gazi; büyük oğlu Süleyman Paşa'yı yardıma yollamıştır. Bu vesile ile 20 bin kişilik bir kuvvetle Rumeli'ye geçen Süleyman Paşa, 1353'de dönerken de Çimpe Kalesi'nde asker bırakmıştır.⁵³

Süleyman Paşa, Rumeli'deki ilerleme hareketi doğrultusunda 1354'de Gelibolu kalesi ve limanını Bizans'tan alarak Osmanlı hükümrancılığına katmıştır.

⁵³ Ναθαναήλ Μ. Παναγιωτίδης, **Μουσουλμανική Μειονότητα και Εθνική Συνείδηση**, Εκδόση Τοπική Ενωση Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Εβρου, Αλεξανδρουπολη, 1995, σ. 23 (Nathanail M. Panayotidis, **Müslüman Azınlık ve Ulusal Bilinç**, Evros Vilayeti Yerel Yönetimler Birliği Yayınları, Dedeagaç, 1995, s. 23). Oruç Beğ kroniğinde Çimpe (eserde Çimnik) kalesinin fethi ve dolayısıyla Rumeli'ye geçişler Hicri 757 yılına tarihlenir. Bu tarih Miladi 1356 yılına karşılık gelmektedir. Bkz. **Oruç Beğ Tarihi**, (Haz. Atsız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1972, s. 37.

Daha sonra girişilen akınlarla genişleme başlamış, 1357 yılına gelindiğinde birbiri ardına yapılan fetihlerle Lüleburgaz, Tekirdağ, Çorlu, Malkara, Keşan, İpsala, Şarköy alınarak Meriç'e ulaşılmıştır.⁵⁴ Osmanlı'nın hızlı ilerleyişi ile beraber bölgeye Türk nüfusun iskânı da başlamıştır. Rumeli'ye, Karesi bölgesinden Türklerin yerleştirilmesi ile ilgili ilk vesikalar da 1357 yılına tarihlenmektedir.⁵⁵

Bugünkü Batı Trakya topraklarının Türk hâkimiyeti altına girmeye başlaması ile ilgili ilk adım ise Hacı İlbey'in, Epition⁵⁶ hisarını ele geçirmesi ile atılmıştır.⁵⁷ Bölgenin korunması konusunda önemli bir kale olan Epition'un fethi ile Osmanlı'nın, Batı Trakya topraklarında hızlı bir fütuhata giriştiğini söyleyebiliriz. Stratejik bir noktayı fethederek Balkan topraklarına giren bu erken dönem uç beyleri rastgele bir akıncılık faaliyetinden çok sistematik olarak planlanmış bir fütuhat politikası ile ilerlemelerini sürdürmüşlerdir.⁵⁸

Bizanslı vakanüvis Francis kroniklerinde, bölgenin güçlü şehirlerinden olan Dimetoka'nın 1361 yılında Osmanlılar tarafından fethedildiğini kesin bir dille belirtmektedir.⁵⁹ Oruç Beğ bu fethi, Hicrî 760 yılına (Miladi 1358-1359) tarihlerken⁶⁰ bazı Osmanlı kroniklerinde ise hiç tarihleme yapılmaz.⁶¹ Tüm bu belirsizlik içinde kesin olan bilgi; Osmanlı'nın Balkan fütuhatında oldukça önemli bir konumda bulunan Dimetoka'nın Hacı İlbey tarafından fethedilmiş olduğudur. Dimetoka şehri bölgenin Osmanlı hâkimiyetine geçişinde oldukça önemli bir üs şehri haline gelmiş ve Edirne'deki saray inşaatının sürdüğü dönemde geçici başkent olarak hizmet vermiştir.⁶²

⁵⁴ Yılmaz Öztuna, **Rumelini Kaybımız**, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 17.

⁵⁵ Kemal H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri**, (Çev. Bahar Tırnakçı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s. 13.

⁵⁶ Bugün Pityon kasabası.

⁵⁷ Γιώργος Βογιατζής, **Η Πρώιμη Οθωμανοκρατία στη Θράκη**, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, 1998, σ. 327 (Yorgos Voyiatzis, **Trakya'da Erken Osmanlı İdaresi**, Herodot Yayınları, Atina, 1998, s. 327).

⁵⁸ Heath W. Lowry, **Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi 1350-1500**, (Çev. Ahmet Cemal), Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 23.

⁵⁹ Βογιατζής (Voyiatzis), s. 114.

⁶⁰ **Oruç Beğ Tarihi**, s. 40.

⁶¹ Mehmed Neşrî, **Kitâb-ı Cihan-Nümâ**, (Haz. Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen), Cilt: 1, TTK Yayınları, Ankara, 1949, s. 195; **Âşıkpaşaoğlu Tarihi**, (Haz. Atsız), MEB Yayınları, İstanbul, 1992, s. 50.

⁶² Dimetoka'nın bu önemi çeşitli Osmanlı kroniklerinde de göze çarpar. Örneğin Oruç Beğ Tarihi'nde, Edirne'de doğduğu bilinen II. Mehmed'in (Fatih), Dimetoka'da doğduğu anlatılmaktadır. "... *Sonra Sultan Murad sefer etmeyip Çöke Yaylası'na çıkıp av avladı. Murad Han oğlu Mehmed, Dimetoka'da Recep ayının 27'sinde Cumartesi günü doğdu. Veziri Halil Paşa oğlu İbrahim Çelebi ve Emin Beğ oğlu Mehmed Çelebi de bu yıl doğdular Hicret'in 834'ünde. ...*". Bkz. **Oruç Beğ Tarihi**, s. 84. Hicrî 834 yılı Miladi 1430-1431 yılına denk gelmektedir. II. Mehmed'in doğum yılı ise genel kanı olarak

Süleyman Paşa'nın 1357 yılı sonbaharında bir av kazası sonucu vefatından sonra⁶³ Balkanlarda fetih hareketlerinde bir duraksama yaşanmış, durumdan istifade eden Bizanslılar; Burgaz, Çorlu ve Malkara'yı geri almışlardır.⁶⁴ Ancak Rumeli'deki kuvvetlerin başında bulunan Lala Şahin Paşa, Hacı İlbey ve Evrenos Bey'ler, bölgede çıkması muhtemel bir karışıklığı önlemişlerdir. 1363 yılında Lala Şahin Paşa'nın Edirne'yi fethetmesiyle Balkan coğrafyasının kapıları, Osmanlı Türklerinin ilerleyişine açılmıştır.⁶⁵

Edirne'nin ele geçirilmesini izleyen 1364/1365'de Gazi Evrenos Bey Gümülcine'yi fethetmiş⁶⁶, fetihden sonra ise yine Gazi Evrenos Bey tarafından bölgedeki akınları için bir merkez haline getirilmiştir.⁶⁷ Gümülcine'nin, bölgenin merkezî şehri kimliğine bürünmesi de bu yıllarda başlayacaktır. Gazi Evrenos Bey'in Gümülcine'de giriştiği ilk faaliyet, şehrin önemine binaen ve fetih sembolü olarak bir "İmaret" inşa etmek olmuştur.⁶⁸

1432'ye tarihlenir. Burada karşımıza yine Osmanlı Tarihi'nin ilk dönemlerindeki tarihleme tartışmaları çıkmaktadır.

⁶³ Lowry, s. 24; **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, s. 49; **Oruç Beğ Tarihi**, s. 39.

⁶⁴ Uzunçarşılı, Cilt: 1, 3. Baskı, s. 159.

⁶⁵ Edirne'nin fetih tarihi konusu oldukça tartışmalı bir konu olarak görünmektedir. Osmanlıların Balkanlardaki fütuhatinin en önemli atlama taşı olan Edirne'nin fetih tarihi üzerinde klasik ve modern tarihçiler tam bir mutabakat sağlayamamaktadırlar. Edirne'nin fethi için Mehmed Neşri kroniğinde bu tarihi Hicrî 762 (Miladi 1360-1361) olarak vermektedir, Bkz. **Kitâb-ı Cihan-Nümâ**, s. 197. Bu tartışmalar içinde Oruç Beğ Tarihinde Edirne'nin fetih tarihi olarak Hicrî 761 yılı verilmekte ve aynı yıl bir güneş tutulması olduğundan bahsedilmektedir: "... *Lala Şahin, Murad Gazi'ye bir nice başlar gönderdi. Fırsatı bildirdi. Hacı İlbeği ve Evrenüs Gazi geldiler. Murad Gazi'nin önüne düşüp Edirne'ye getirdiler. O vakit Meriç suyu taşkındı. Edirne Tekfürü geceleyin bir kayığa bindi. Kaçtı. Enez'e gitti. Gaziler sabahleyin geldiler. Kaleyi boş buldular. Şehir halkı kalenin kapısını açıp kaleyi verdiler. Bu yıl içinde güneş tam tutuldu. Bütün yıldızlar görüldü. Edirne fetholundu Hicretin 761'inde. ...*", Bkz. **Oruç Beğ Tarihi**, s. 41. Hicrî 761 yılı Miladi 1359-1360 yıllarına karşılık gelse de son yıllarda yapılan çalışmalar bu dönemde Türkiye'den net şekilde izlenebilecek tam güneş tutulmasının 5 Mayıs 1361 tarihinde meydana geldiğine işaret etmektedir. <http://eclipse.gsfc.nasa.gov/SEsearch/SEsearchmap.php?Ecl=13610505> (Erişim tarihi: 26.07.2014); Bir diğer Osmanlı kroniği Aşıkpaşaoğlu da fethi Hicrî 761 kabul etmektedir. Bkz. **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, s. 51.

⁶⁶ **Oruç Beğ Tarihi**, s. 43; Βογιατζής (Voyiatzis), s. 122; Evliya Çelebi fethi Gazi Evrenos Bey'e dayandırmakta ancak tarihi Hicrî 764 Miladi 1363 olarak vermektedir. Bkz. **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, s. 81; Tarih verilmemekle birlikte Kitâb-ı Cihan-Nümâ'da bu fetih kesin olarak Gazi Evrenos Bey'e dayandırılmaktadır, Bkz. **Kitâb-ı Cihan-Nümâ**, s. 201.

⁶⁷ Lowry, s. 41.

⁶⁸ Στίλπωνος Π. Κυριακίδου, **Περί την Ιστορίαν της Θράκης**, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1960, σ. 63-64 (Stilponos P. Kiriakidu, **Trakya'nın Tarihçesi**, Aimos Yarımadası Araştırmaları Vakfı, Selanik, 1960, ss. 63-64.) Yazar Kiriakidu kitabında Gümülcine'nin fethini ve imaretin inşa edilmeye başlanmasını 1361 yılına tarihlemektedir. Osmanlı'nın Balkanlardaki fetihlerinin genelinde karşımıza çıkan bu tarihleme karışıklığına burada da rastlamaktayız.

Batı Trakya'daki Osmanlı hâkimiyeti için 1363⁶⁹- 1913 tarihleri arası kabul edilmektedir.

Harita 2-Batı Trakya'daki bazı Türk yerleşimleri.⁷⁰

2.4. Batı Trakya'da Osmanlı Hâkimiyeti

Osmanlı Devleti, Batı Trakya'da fethettiği topraklara Anadolu'dan gelen Müslüman-Türk ailelerini yerleştirmiştir. Bu yerleştirme işlemi bölgedeki fütuhatin tamamlanmasıyla resmî iskân politikası olarak uygulanmış, 1385'de Akhisar, Saruhanlı ile Manisa'dan (Saruhan İli) on binlerce Yörük, Rodoplara gönderilip burada iskân edilmişlerdir.⁷¹ İskân edilen ve kalıcı yerleşimler oluşturan bu Türk nüfus, yerleşmiş oldukları mahallere aşiretlerinin veya geldikleri Anadolu şehrinin

⁶⁹ Batı Trakya'nın Osmanlı hâkimiyetine geçiş tarihini Edirne'nin de fethi ile ilişkilendirerek 1363 olarak kabul eden çalışmalar çoğunluktadır. Bkz. Özgüç, s. 17; Zerrin Balkaç, "Batı Trakya Türkleri", **Türkler**, Cilt: 20, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 470.

⁷⁰ Yunanistan Makedonya ve Trakya Bakanlığı resmî web sayfasından alınarak daha önce kullanılan bu harita üzerinde Türk köylerinin buldukları yerler yaklaşık olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

⁷¹ Hüseyin Mümtaz, "Yüzyıllık Efsane Batı Trakya (1878-1979)", **Türk Kültürü**, Cilt: 17, Sayı: 196, Şubat 1979, s. 195; **Oruç Beğ Tarihi**, s. 46.

isimlerini verdikleri gibi Eskici Hacı, Debbağlar, Koca Nasuh, Yenice, Bergamalu, Denizlü, Balabanlu, Obacılar, Çakırlar, Çadırılı gibi Türkçe adlar taşıyan köyler de kurmuşlardır.⁷² Osmanlı Devleti'nin bölgede uyguladığı iskân siyaseti sayesinde hem metruk bölgeler şenlendiriliyor hem de Anadolu içlerinde yaşayan göçebe Yörük nüfus bu kesimlerde yerleşik düzene geçirilerek ekonomiye kazandırılıyordu. Böylece devlet iki taraflı bir kazanım sağlamış oluyordu.

Bölgeye, Anadolu'dan getirilen Türk nüfusun yerleştirilmesi ile birlikte, özellikle 1300'lü yılların sonlarından itibaren Batı Trakya'daki imar faaliyetleri, söz konusu coğrafyanın Türkleşmesi ve İslamlaşmasında büyük bir etken oluşturmuştur. I. Murat döneminde Dimetoka'da kurulan Abdal Cüneyt zaviyesi ve I. Bayezid döneminde faaliyet gösteren Ahi Denek zaviyesi, bölgenin İslamlaşmasında önemli rol oynamıştır. Süleyman Paşa ile birlikte gelen ve Trakya'nın fethinde de önemli rol oynayan Seyid Ali Sultan'ın kurduğu "*Kızıl Deli Tekkesi*"⁷³ de bölgede İslam dininin tabana yayılması ve buralarda yaşayan Hristiyanların ihtidası konusunda önemli rol oynayan bir diğer zaviyedir.⁷⁴

---

⁷² Yusuf Halaçoğlu ve Halit Eren, "Batı Trakya", **TDVİA**, Cilt: 5, İstanbul, 1992, s. 144.

⁷³ Seyid Ali Sultan, kendi döneminde ve halk arasında "*Kızıl Deli*" olarak bilinmektedir. Bu sebeple kurulduğu dönemden itibaren tekke bu şekilde anılmıştır. Eserinde Kızıl Deli Tekkesi'ne de yer veren Ömer Lütfi Barkan; "... Demek oluyor ki, Allah'ın dağında böyle asayişin ve yolculuğun temini için şenlendirilmesi lazım gelen bir derbent yerinde zaviyeyi tesis ve köy vücuda getirmiş olan bu Bektaşî şeyhleri aynı zamanda hizmetleri takdir edilen jandarmalar, dağ başlarında emniyeti temine kadir tabiatta insanlardır. ..." diyerek bu gibi teşkilatların, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye ilk yerleşme dönemlerinde oynadıkları rolün önemini açıklar. Bkz. Ömer Lütfi Barkan, **Kolonizatör Türk Dervişleri**, Ocak Yayınları, Ankara, bty., s. 42.

⁷⁴ Βογιατζής (Voyiatzis), s. 333.

Resim 2-Kızıl Deli Tekkesi haziresinden bir kare.

Bölgedeki ilk nüfus verilerine de Osmanlı hâkimiyetini takip eden dönemde rastlanmaktadır. Batı Trakya'nın önemli merkezleri olan Gümülcine, Dimetoka ve Ferecik tahrir defterlerine göre 1485-1519 döneminde bölgede 38.750 kişi yaşıyor ve bunların %89'unu Türkler oluşturuyordu. 1539'a geldiğinde ise bu kesimde yaşamakta olan 62.551 kişinin %75'i Türk'tü.⁷⁵

Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başladığı bir dönemde imzalanan Karlofça Antlaşması'nın ardından Rusya, sıcak denizlere inme politikasını uygulamaya koymuş ve Çar I. Petro döneminden itibaren Balkan topraklarında askerî harekâta başlamıştır. 1774'te gerçekleşen Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ortodoksların himayesini elde eden Rusya, bu şekilde Karadeniz'den Ege'ye kadar olan bölgede nüfuzunu artırmıştır.

Batı Trakya meselesinin devletlerarası bir konu olarak gündeme gelmesi ise 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonunda, 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile birlikte olmuştur.

⁷⁵ Özey, s. 232; Halaçoğlu ve Eren, s. 145.

Batı Trakya topraklarını, kurulacak olan Bulgar Prensiği'ne bırakmayı planlayan Ayastefanos Antlaşması, diğer Avrupa devletlerinin de duruma müdahalesiyle beraber hükümsüz kalmıştır. Ancak bu anlaşmanın yerine kabul edilen 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması'nda da Batı Trakya konusu ele alınmıştır. Bu anlaşma sonunda ise Batı Trakya bölgesi Balkan Savaşları'na kadar Osmanlı Devleti idaresinde kalmıştır.

19. yüzyıl idarî taksimatında Edirne Vilayeti şehirlerinden olan Gümülcine'ye bağlı kazalara bakıldığında; İskeçe, Sultanyeri (Merkezi Koşukavak)⁷⁶, Ahiçelebi (Merkezi Paşmaklı)⁷⁷, Eğridere⁷⁸, Darıdere⁷⁹ ve Robçoz (Merkezi Dövlen)⁸⁰ kazaları görülmektedir.⁸¹

Osmanlı Devleti açısından Batı Trakya dâhil olmak üzere neredeyse tüm Balkan coğrafyasının kaybedildiği savaş Birinci Balkan Savaşı olmuştur. Siyasete bulaşmış bir ordu ve komutanlarının yanlış hareketleri sonucunda 22-23 Ekim 1912'de Kırcaali-Edirne, 28 Ekim-2 Kasım 1912'de Lüleburgaz Muharebeleri kaybedilmiştir. Bu mağlubiyetlerin sonucunda da Osmanlı Ordusu Kasım ayı başlarında Çatalca Hattı'nın gerisine çekilmiş, Batı Trakya'nın savunmasına ve Trakya ile Makedonya arasındaki irtibatın korunmasına memur edilmiş olan Ali Yaver Paşa kolordusu, Ferecik civarında, Bulgarlara teslim olmuştur. Böylece gelişen Bulgar saldırıları sonunda iki üç hafta içinde bütün Trakya bölgesi Bulgaristan'ın eline geçmiştir.⁸² Savaş öncesi Rumeli'deki 120 tabur talimli askerin terhis edilmesi, İttihatçıların politik ihtiraslarla birleşen savaş propagandası, ordunun başındaki kumanda heyetinin zayıflığı, bozuk iâşe ve menzil teşkilatı, bölge halkının savaşa katılmakta isteksiz oluşu ve askerin tüm hazırlığı tamamlanmadan harekâta girişilmesi gibi bir dizi gelişme, Osmanlı Devleti'nin, bu savaşta bozguna uğramasının başlıca sebepleri olarak görülmektedir.⁸³

Balkan Savaşı'nın en acı olaylarından biri de Selanik'in kaybıdır. Selanik'i müdafaa ile görevli Hasan Tahsin Paşa'nın emrinde oldukça güçlü bir kolordu

⁷⁶ Bugün Bulgaristan'a bağlı Krumovgrad.

⁷⁷ Bugün Bulgaristan'a bağlı Smolyan.

⁷⁸ Bugün Bulgaristan'a bağlı Ardino.

⁷⁹ Bugün Bulgaristan'a bağlı Zlatograd.

⁸⁰ Bugün Bulgaristan'a bağlı Devrin.

⁸¹ Ακτσόγλου (Aksoglu), ss. 34-35.

⁸² Tevfik Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Millî Mücadele**, Cilt: 1, 3. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 1992, s. 64.

⁸³ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Cilt: 4, 2. Baskı, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1961, s. 390.

bulunuyordu. Ancak Hasan Tahsin Paşa, bu kuvvete rağmen 8 Kasım'da teslim anlaşmasını imzalamış, 9 Kasım 1912'de ise şehri savunma amacıyla tek kurşun attırmadan Selanik'i Yunanlılara teslim etmiştir.⁸⁴

Birinci Balkan Savaşı'nı noktalayan anlaşma, 30 Mayıs 1913 tarihinde Londra'da Saint James Sarayı'nda imzalanmıştır. Anlaşmaya göre; Osmanlı Devleti'nin sınırı Midye-Enez hattı olarak belirlenmiş ve Bulgaristan; Kavala, Dedeağaç ve bütün Trakya bölgesini ele geçirmiştir.⁸⁵

Birinci Balkan Savaşı'ndaki paylaşımın sebep olduğu İkinci Balkan Savaşı'nda Batı Trakya bir süre için el değiştirecektir. Birinci Balkan Savaşı'nın sonunda Bulgaristan'a terk edilen Batı Trakya, diğer Balkan devletlerinin Bulgaristan'a karşı giriştikleri İkinci Balkan Savaşı'nda Yunanistan'a geçmiştir. Savaş döneminde oldukça güç duruma düşen Bulgaristan, Sofya'nın Sırp tehdidine girmesiyle birlikte Batı Trakya bölgesindeki askerlerini çekmeye başlamıştır. Bu durumdan yararlanan Yunanlılar ise Batı Trakya'da bir askerî harekât gerçekleştirmişlerdir. Donanmanın da desteklediği Yunan birlikleri, büyük çaplı bir harekâta gerek kalmadan 12 Temmuz 1913'de Dedeağaç'ı, 13 Temmuz 1913'de İskeçe'yi ve son olarak da 16 Temmuz 1913'de Gümülcine'yi işgal etmişlerdir.⁸⁶

İkinci Balkan Savaşı, 10 Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Antlaşması ile sona ermiştir. Bu anlaşmanın beşinci maddesi ile yeni Bulgar-Yunan sınırı çizilmiş; buna göre daha önce Bulgarların elinde olan Kavala, Drama ve Serez Yunanistan'a dâhil olurken, Mesta ile Meriç nehirleri arasında kalan Batı Trakya toprakları ise yeniden Bulgaristan'a bırakılmıştır.⁸⁷

Osmanlı Devleti, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması, kırk iki gün süren İkinci Balkan Savaşı'nı bitiren 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Antlaşması⁸⁸ ve son olarak 29 Eylül 1913'te imzalanan İstanbul Antlaşması ile Batı Trakya topraklarını tamamen Bulgar hâkimiyetine terk etmiştir. Yirmi maddeden oluşan İstanbul

---

⁸⁴ Fevzi Çakmak, **Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik?**, (Haz. Ahmet Tetik), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 355; **Balkan Harbi Kronolojisi**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 58; Öztuna, s. 106; Danişmend, s. 393.

⁸⁵ Mümtaz, s. 194; **Balkan Harbi Kronolojisi**, s. 124.

⁸⁶ Σαράντος Ι. Καργάκος, **Η Ελλάδα κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913)**, Περί Τεχνών Εκδόσεις, Αθήνα, 2012, σ. 308-309 (Sarandos I. Kargakos, **Balkan Savaşları Sırasında Yunanistan (1912-1913)**, Peri Tehnon Yayınları, Atina, 2012, ss. 308-309).

⁸⁷ Balkaç, s. 471; Καργάκος (Kargakos), ss. 328-329.

⁸⁸ Balkan Devletleri arasındaki savaş durumunu bitiren bu anlaşmanın ilgili maddesi ile Yunan-Bulgar sınırı Serez ve Drama'nın kuzeyinden geçerek Kavala'nın 30 km doğusunda Mesta Karasu'nun ağzından Ege Denizi'ne ulaşmaktadır. Bkz. **Balkan Harbi Kronolojisi**, s. 132.

Antlaşması ile Edirne ve onun batısındaki çapı 30 km tutan yarım daire şeklindeki bir toprak parçası Osmanlı Devleti'ne, Meriç ile Mesta/Karasu arasında kalan Batı Trakya toprakları ise Bulgaristan'a verilmiştir.⁸⁹

Bulgar hâkimiyetini takip eden dönemde ise Londra ve Bükreş anlaşmalarının hükümleri ve Bulgarlar tarafından verilen vaatlere rağmen Batı Trakya'daki Türk nüfus hem Bulgar hükümetinin hem de Bulgar komitacılarının büyük baskı ve zulmüne uğramaya başlamıştır. Bu baskılar neticesinde ise Dimetoka, Ferecik, Sofulu gibi bölgelerden çoğunlukta olmak üzere Gümülcine ve İskeçe gibi Batı Trakya Türk nüfusunun yoğun yerleşimlerinden yaklaşık olarak 200 bin kişilik bir Türk kitlesi Osmanlı Devleti'ne göç etmiştir.⁹⁰

Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Bulgaristan, İttifak bloğunda Almanya ile birlikte savaşa katılmıştı. Yunanistan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndaki rolünün tayini için İtilaf kuvvetleri çeşitli teklifler sunarken, o dönemde Bulgarların elinde olan Batı Trakya da bu teklifler içerisinde yer almıştır. Nitekim 16 Ekim 1915'te, Venizelos'un başbakanlıktan istifasından kısa bir süre sonra ve Bulgaristan'ın savaşı kazanamayacağı belli olunca; Batı Trakya, Kıbrıs ve Dedeağaç ile birlikte Yunanistan'a söz verilmiştir.⁹¹ Birinci Dünya Savaşı'nda Bulgaristan yenilince, bölge iki yıl kadar Fransız General Charpy komutasındaki Müttefiklerarası Komite denetiminde kaldıktan sonra Yunanlılara teslim edilmiştir.

14 Mayıs 1920 günü İtilaf Devletleri tarafından Yunanistan'a verilen teminat esasları çerçevesinde General Epaminondas Zimbrakakis komutasındaki Yunan birlikleri Karasu nehrini geçerek Batı Trakya'yı işgal etmeye başladılar⁹² ve Bulgar idaresinden çıkan Batı Trakya bölgesinde rahat bir şekilde ilerlediler. Yunan ordusuna bağlı Ferris Tümenininin 27 Mayıs 1920'de Gümülcine'nin işgalini tamamlaması ile bölgenin en önemli yerleşimi kontrol altına alındı.⁹³ Yunanlılar daha sonra denizyolu ile Kavala ve Dedeağaç'a asker çıkardılar. Yunan orduları seri hareket ederek Ferecik ve Meriç boyunu da çok geçmeden ele geçirdiler. 27 Mayıs

⁸⁹ Selahattin Önder, "1913 Türk-Bulgar Mübadelesi", **Yeni Türkiye**, Cilt: 6, Sayı: 31 (701 Osmanlı Özel Sayısı I), Ocak-Şubat 2000, ss. 343-344; Danişmend, s. 407.

⁹⁰ Ahmet Halaçoğlu, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)**, TTK Yayınları, Ankara, 1995, s. 28.

⁹¹ Vassilis K. Fouskas, "Reflections on the Cyprus Issue and the Turkish Invasions of 1974", **Mediterranean Quarterly**, Volume: 12, Number: 3, July 2003, p. 102.

⁹² Ζαφείριος Κ. Μέκος, **Μουσουλμάνοι, Αρμένιοι και Εβραίοι Συμπολίτες μου Κομοτηναίοι**, Εκδόσεις Σταμούλης Αντ., Θεσσαλονίκη, 2007, σ. 21-22 (Zafirios K. Mekos, **Gümülcineli Müslüman, Ermeni ve Yahudi Arkadaşlarım**, Stamulis Ant. Yayınları, Selanik, 2007, ss. 21-22).

⁹³ "Greeks Enter Thrace", **The Observer**, 30 May 1920.

1920 tarihinde başlayan Meriç boyu işgali, 4 Haziran 1920 tarihinde tamamlanmış ve böylece Batı Trakya'nın tamamı Yunanistan'ın eline geçmiştir.⁹⁴

1920'den itibaren Batı Trakya, artık Yunanistan'ın bir parçası olmuş ve 1923 yılından itibaren de bölgede yaşayan Türk nüfus "azınlık" statüsüne girmiştir.

Batı Trakya'nın Yunanistan hâkimiyetine girdiği 1920 yılının Kasım ayında yapılan seçimlerde ise Müderris Hafız Salih Efendi, Hafız Ali Galip Efendi, Arifzade Arif Efendi ve Büyük Hasan Bey; Rodop seçim bölgesinden milletvekili seçilerek Yunan Parlamentosu'na girmişlerdir.⁹⁵ Böylece Batı Trakya'nın Yunan egemenliğine girmesi ile birlikte burada yaşayan Türkler, bölgenin el değiştirmesinden sonra yapılan bu ilk seçimlerle beraber Yunan siyasî hayatına da aktif bir şekilde katılmaya başlamışlardır. Batı Trakya Türklerinin, Yunan siyasetindeki bu katılımı, çalışmanın ilerleyen safhalarında üzerinde durulacağı üzere çoğu zaman engellemelerle karşılaşsa da günümüze kadar sürmüştür.

3. 1930 ANKARA ANTLAŞMASI'NA KADAR BATI TRAKYA TÜRKLERİ

Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden gelişmeler üzerine Yunanistan'ın kontrolüne geçen bölge, Millî Mücadele'nin sonuçlanmasının ardından imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile bugünkü konumuna gelmiştir.

Osmanlı idaresinden çıkışına değinilen Batı Trakya'da, bu süreç içerisinde Batı Trakya Türklerinin Bulgar ve Yunan idarelerine girmemek için bir takım girişimleri olmuştur. Kendi kaderlerini tayin etmek ya da en azından özerk bir yapıya kavuşmak için giriştikleri bu çabalar, Batı Trakya Türklerinin bağımsızlık hareketlerini oluşturur.

---

⁹⁴ Arif Akçavdar, "San Remo Konferansı ile Kaybettiğimiz Ülke: Batı Trakya", **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 2, Haziran 1967, s. 11.

⁹⁵ Özer Chatip (Özer Hatip), **Yunan Parlamentosu'nda Görev Yapmış Batı Trakya Türk Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (Lozan'dan Günümüze)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2014, s. 22. 1 Kasım 1920'deki seçimlerde Yunan Parlamentosu'na giren Türk milletvekilleri yalnızca yukarıda bahsi geçenler değildir. Bu yıllarda Yunanistan genelinde çok miktarda Türk yaşadığından Selanik ve Drama gibi yerlerden ve yine bu dönemde Türkiye Trakyası da Yunan işgalinde olduğundan Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli'den de Türk milletvekilleri Yunan Parlamentosu'na girmiştir. Metinde, çalışma konusu açısından sadece Batı Trakyalı mebuslar zikredilmiştir. Yunanistan Parlamentosu'nda 1920-2014 yılları arasında Türkleri temsil eden 41 milletvekili ile ilgili kapsamlı bir çalışma için Özer Hatip'in tezine başvurulabilir.

3.1. Batı Trakya'da Bağımsızlık Hareketleri

3.1.1. Rodop Geçici Hükümeti

Ayastefanos Antlaşması'nın 3 Mart 1878 tarihinde imzalanmasıyla birlikte Batı Trakya'nın doğu kesimleri Bulgaristan'a bırakılmıştır. Bu durumun sonucu olarak da bölgede oluşan Rus ve Bulgar işgaline karşı burada yaşayan Türkler tarafından isyan hareketleri çıkarılmaya başlamıştır. Kısa süre içinde de Batı Trakya ve Rodoplar Türk ihtilalcilerin hareket sahası haline gelmiştir.⁹⁶ 14 Nisan 1878'den itibaren Çirmen bölgesindeki işgalci güçlere karşı başlayan direniş,⁹⁷ iki hafta gibi kısa bir süre içerisinde Ortaköy, Stanimaka, Bania, İhtiman, Samakof, Nevrekop, Ropçoz, Daridere, Paşmaklı, Koşukavak, Kırcaali, İskeçe, Dedeağaç, Gümülcine, Fere, Sofulu ve Dimetoka bölgelerinde hızla gelişmiştir. Bu bölgelerde bulunan Rus ve Bulgar kuvvetleri, gerilla savaşına bir müddet karşılık vermeye çalışmış ancak bölge Türk milislerinin kontrolüne geçmiştir.⁹⁸

Batı Trakya'da meydana gelen olayları yatıştırmak için hem Ruslar hem de Osmanlı Devleti bölgeye temsilciler göndermiştir. Stanimaka civarında Osmanlı ve Rus temsilcileri ile görüşen Türk liderleri, Osmanlı Devleti idaresinden başka bir idare altında yaşamayacaklarını, bölgede silahlı Rus ve Bulgar askerleri bulunduğu sürece de silahlarını bırakmayacaklarını açıkladılar. İşte bu Rus ve Bulgar tehdidine karşı Batı Trakya Türkleri, Ahmet Ağa Timirski önderliğinde 1878'de Geçici Rodop Hükümeti'ni –bilinen diğer ismiyle Batı Trakya Geçici Hükümeti'ni– oluşturdular.⁹⁹ Bu hareket bölgedeki Türkler arasında bir uyanış hareketi olmuştur. Bâbiâli'ye, basına ve yabancı devletlere verilen muhtıraların ve yapılan müracaatların genellikle 25-30 halk vekili ve 100 kadar köy meclisi ve müdürlerinin mühürlerini taşımaktadır.¹⁰⁰ Bu da hareketin bölge halkı içinde taraftar bulduğunu ve desteklendiğini gösteren önemli durumdur.

Batı Trakya'daki bu Türk girişimi, Avrupa devletlerinin de dikkatini çekmiş ve Ayastefanos Antlaşması değiştirilerek 13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşması

---

⁹⁶ Mehmet Samsar, **Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991, s. 18; Bıyıklıoğlu, Cilt: 1, s. 19.

⁹⁷ Halaçoğlu ve Eren, s. 145.

⁹⁸ Ahmet Aydın, **Batı Trakya Faciasının İç Yüzü**, Akın Yayınları, İstanbul, 1971, ss. 151-152.

⁹⁹ Süleyman Sefer Cihan, **1913 Batı Trakya Türk Cumhuriyeti**, Yeni Batı Trakya Dergisi Yayınları, İstanbul, bty., s. 17; Mahir Aydın, **Şarkî Rumeli Vilâyeti**, TTK Yayınları, Ankara 1992, s. 23; Bıyıklıoğlu, Cilt: 1, s. 21; Balkaç, s. 470.

¹⁰⁰ Halaçoğlu ve Eren, s. 145.

imzalanmıştır. Osmanlı lehine yeni düzenlemeler getiren Berlin Antlaşması, “*Şarkî Rumeli İmtiyazlı Vilayeti*”nin kurulmasında etkili olmuştur. Bu vilayetin kurulmasıyla Türkler kısmen rahatlamışlardır.¹⁰¹ Ayastefanos Antlaşması ile Bulgaristan’ın Ege Denizi’ne açılmasını hiç bir şekilde kabul etmeyen İngiltere’nin Berlin görüşmelerindeki tavrı Şarkî Rumeli Vilâyeti’nin kurulmasında büyük etken olmuştur. İngilizlerin görüşüne göre Şarkî Rumeli Vilâyeti’nin oluşturulmasıyla hem Bulgar idaresinde kalan Rum nüfusun can güvenliği sağlanacak hem de doğal bir savunma hattı olan Balkan Dağları Osmanlı idaresinde kalacaktır.¹⁰²

Ancak siyasî ortamın inişli çıkışlı bir seyir takip etmesi, Rus ordusunun çekilişi ve Osmanlı Devleti’nin Balkanlardaki güçsüz konumu, Bulgarların bölge üzerindeki isteklerini yeniden arttırdı. Bulgar Liberal Partisi tarafından 18 Eylül 1885 tarihinde yapılan darbe ve Şarkî Rumeli Valisi Gavril Paşa’nın Bulgar darbecileri tarafından esir alınması¹⁰³ ile yeniden gerginleşen hava üzerine darbeciler, Bulgaristan’a iltihak ettiklerini bildirdiler.¹⁰⁴ İsyancıların davet telgrafı üzerine 21 Eylül 1885’te Filibe’ye gelen Bulgaristan Prensi Aleksandr’ın Şarkî Rumeli Eyaleti’nin idaresini ele almasıyla birlikte¹⁰⁵ bu Türk girişimi yaşanan gelişmelerin ardından sonuçsuz kalacaktır.

3.1.2. 1913 Batı Trakya Türk Cumhuriyeti

Balkan Savaşları, Batı Trakya üzerindeki hâkimiyet durumunu değiştiren savaşlar olmuştur. Birinci Balkan Savaşı sonunda Osmanlı Devleti Balkanları tamamen terk ederken bıraktığı miras bölgede ikinci savaşı başlatmıştır.

İkinci Balkan Savaşı’nın başlaması ile Balkan devletlerinin kendi aralarındaki boğuşmalarından yararlanarak Doğu Trakya ve Edirne’yi Bulgarlardan geri alan genç Türk subayları daha başka düşüncelere sahip idiler. Balkan devletleri elde ettikleri kazancın paylaşılması sırasında birbirlerine düşmüşler ve Bulgarlar, yapılan savaş sonunda yenilgiye uğratılmışlardı. Savaş sonunda yapılan anlaşmaya göre ise Batı Trakya Bulgarlara verilmiştir. Ancak bölgede bu dönemden sonra Bulgar zulmü iyice artmıştır. Batı Trakya’dan gelen kötü haberler karşısında Süleyman Askerî, Eşref

---

¹⁰¹ Balkaç, s. 471.

¹⁰² Aydın, s. 14.

¹⁰³ Aydın, s. 257.

¹⁰⁴ Aydın, s. 165.

¹⁰⁵ Aydın, ss. 257-258.

Kuşçubaşı, Yüzbaşı Reşit, Selim Sami, Yüzbaşı Fehim gibi zatların idaresinde bir “*Teşkilat-ı Mahsusa*” komitesi duruma müdahale etmiştir.¹⁰⁶

Bu bağlamda 15 subay 100 seçme erden oluşan bir müfreze hazırlanmış ve bu müfreze 15 Ağustos 1913’de başlarında “*Umum Çeteler Kumandanı*” unvanını taşıyan Eşref Kuşçubaşı olduğu halde Batı Trakya’ya gönderilmiştir.¹⁰⁷ Daha sonraki dönemde bu çetelere katılımlarla birlikte bölgede bir Türk milis gücü oluşturulmuş ve bu kuvvet sayesinde Batı Trakya, Bulgarlardan temizlenmiştir. İlk harekâta Selim Sami ve Cihangiroğlu İbrahim komutasındaki millî kuvvetler Ferecik, Manastır ve Sıçanlı bölgelerini kurtarmışlardır.¹⁰⁸ Bu milis kuvvetler, daha sonra sırasıyla 31 Ağustos 1913’de Gümülcine, 1 Eylül 1913’de İskeçe’yi kurtarıp, 2 Ekim 1913’de Dedeağaç’ı teslim aldılar.¹⁰⁹

Gümülcine’nin ele geçirilmesinden sonra 31 Ağustos 1913’de Gümülcine’de “*Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi*” adı ile bir hükümet kurulmuştur.¹¹⁰ Bu geçici hükümetin başına Müderris Salih Hoca getirilmiştir.¹¹¹ Bu hükümetin üstünde ise “*Garbî Trakya Hükümet-i İcraiyesi*” bulunmaktadır. Bu hükümetin tüm kuvveti, icra komitesinin başında bulunan Süleyman Askerî Bey’de toplanmıştı. Tarihte ilk Türk Cumhuriyeti olarak anılacak olan “*Batı Trakya Türk Cumhuriyeti*”nin çekirdeği bu şekilde kurulmuştur. İlerleyen günlerde 29.170 kişilik bir ordu beslenmeye başlanmış, bütçe oluşturulmuş, pul basılmış ve pasaport uygulamasına geçilmiştir. Adlî vakalar da Osmanlı Devleti’nin yasa ve tüzükleri aynen kabul edilerek Garbî Trakya Adliyesi tarafından görülmeye başlanmıştır.¹¹² Bunun dışında seslerini dış dünyaya duyurabilmeye ve kendilerini tanıtmaya da önem veren Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi’nin kurucuları, Samuel Karasu isimli bir Musevi’ye “*Batı*

---

¹⁰⁶ Vahdet Keleşyılmaz makalesinde bu komitenin Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde kurulan “*Teşkilat-ı Mahsusa*”nın çekirdeği, hatta kendisi olduğunu belirtmektedir. Süleyman Askerî Bey idaresinde özelde Batı Trakya, genelde ise Balkanlarda faaliyet için kurulmuş olan bu komite 2 Ağustos 1914 tarihli Türk-Alman ittifakının ardından daha geniş ölçekli faaliyetlerde bulunmak üzere “*Teşkilât-ı Mahsûsa*” adı altında Harbiye Nezareti bünyesine girmiştir. Bkz. Vahdet Keleşyılmaz, “*Teşkilât-ı Mahsûsa’nın Kuruluşu, Başkanları ve M. Kemal*”, **Türkler**, Cilt: 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 317 ve devamı.

¹⁰⁷ Bıyıklıoğlu, Cilt: 1, s. 74.

¹⁰⁸ Cemal Kutay, **1913’de Garbî Trakya’da İlk Türk Cumhuriyeti**, Tarih Yayınları, İstanbul, 1962, s. 230.

¹⁰⁹ Bıyıklıoğlu, Cilt: 1, s. 76, 79; Mümtaz, s. 196.

¹¹⁰ Cihan, s. 97; Aydınlı, s. 173; Öksüz, “*Batı Trakya Türkleri 1913-2006*”, s. 3.

¹¹¹ Cengiz Orhonlu, “*Yunanistan Türkleri*”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 36, Şubat 1988, s. 61; Kutay, s. 231; Aydınlı, s. 173.

¹¹² **Tarihe Bir Not**, (Der. Necmettin Hüseyin), Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayınları, İstanbul, 2004, s. 7.

Trakya Ajansı'ni kurduşmuşlardır. Ajans tanıtım çalışmalarının yanı sıra Türkçe ve Fransızca yayınlanacak olan "*Independant*" gazetesini de hazırlamıştır.¹¹³

Belirtildiği üzere ciddi bir organizasyona sahip olan bu hükümetin, Eşref Bey'in Dedeağaç'ta görevlendirdiği bir Fransız tebaası aracılığıyla temin ettiği terzi Rum kızına hazırlattığı bayrağı da resmî binalarda dalgalanıyordu.¹¹⁴ Garbî Trakya Hükümeti'nin bayrağının şekli ve renginin belirlenmesi için altı kişilik bir komisyon oluşturulmuştu. Bu komisyonun yeleri; Dr. Tefik Rüştü (Aras), şeref (Aykut) Bey, Osman Nuri Hoca (Peremeci), Esat (İleri) Bey, Refet (Bele) Bey ve Faik (Kaltakkıran) Bey'den oluşmaktaydı. Komisyon, bayrak konusu hakkında değişik fikirleri de alarak, bayrağın üç renkli olmasına karar vermişti. Buna göre; Evlad-ı Fatihan yadigarı Rumeli'nin kaybına atıfla matem rengi olan siyah, Balkanlarda Osmanlı'ya karşı ayaklanan gayrimüslim unsurlara nazaran İslamiyet'i temsil eden yeşil, girişilen işlerden başarı ile çıkılmasını ve gelecek aydınlık günleri temsil eden beyaz; Garbî Trakya Hükümet bayrağının renklerini oluşturmuştur. Bayrak üzerinde ayrıca Türklüğü simgeleyen ay ve yıldız da bulunacaktır.¹¹⁵ Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'nin, Süleyman Askerî Bey tarafından 3 Eylül 1913'de Dedeağaç'ta yazılmış olan bir de Millî Marşı bulunuyordu.¹¹⁶

Resim 3-1913 Batı Trakya Cumhuriyeti Bayrağı

Osmanlı Devleti, Batı Trakya'daki soydaşlarının haklarını korumak istemekle birlikte, Balkan Devletleri arasında yeni bir birlik oluşmasından da endişe ettiği için açık bir itirazda bulunmadı. Ancak bir taraftan da bölgede gelişen olayların ilerleyen zamanlarda Osmanlı Devleti'nin dış politikasına zarar verebileceği

¹¹³ Cihan, s. 99. Bu gazetenin çıkartılıp çıkartılmadığı tartışmalıdır.

¹¹⁴ Kutay, s. 231.

¹¹⁵ Umur Tuncer, **Balkan Savaşları Sonunda Kurulan Batı Trakya Türk Cumhuriyeti**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1985, s. 50.

¹¹⁶ Tuncer, s. 51. Bkz. Ek-2

düşünüldüğünden, daha önce Batı Trakya'ya gönderilen kişilere geri dönüş emri verildi. Fakat bölgedeki yöneticilere iletilen çekilme emri ters tepmiş ve bu emre karşılık 31 Ağustos 1913'de Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi bağımsızlığını ilan etmiştir.¹¹⁷ Böylece artık bölgede bağımsız bir Batı Trakya Türk Cumhuriyeti idaresi oluşmuştur.¹¹⁸

Ancak Osmanlı Devleti, Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'ni kendi barış anlaşmasının önündeki önemli engellerden biri olarak görmüştür. Gelişen bu durum karşısında 29 Eylül 1913'de Bulgaristan ile imzalanan İstanbul Antlaşması ile bölge Bulgarlara bırakılmıştır.¹¹⁹ Anlaşma ile Bulgarlar, Batı Trakya Türklerine ayrıcalık mahiyetinde geniş haklar tanıyacıklarını taahhüt etmişlerdi. Batı Trakya'da bulunan Türk idarecilerini ikna etmek amacıyla görevlendirilen Cemal Paşa, 1913 yılının Ekim ayı başlarında bölgeye gitti ve burada çeşitli görüşmeler yaptı. Cemal Paşa sonuç olarak Batı Trakya Türk Cumhuriyeti idarecilerini ikna etmeyi başarmıştır. Böylece 31 Ağustos 1913'te Gümülcine merkezli olarak kurulan devlet, sadece 58 gün yaşamış ve 28 Ekim 1913'te yıkılmıştır.¹²⁰ Sonuç olarak Türk askerlerinin çekildiği Batı Trakya 1913 yılı itibariyle Bulgarlara terk edilmiş oluyordu. Bulgar işgali Ekim ayının ortalarında başladı ve 30 Ekim 1913'te olaysız olarak tamamlandı.¹²¹

3.1.3. Batı Trakya Kurtuluş Komitesi

30 Temmuz 1915'te bölgede, Yüzbaşı Fuat Balkan'ın liderliğinde yeni bir bağımsızlık mücadelesi başlamıştır. "*Batı Trakya Kurtuluş Komitesi*" ismi ile anılan bu hareket kısa sürede bölgede etki yapmıştır.¹²² Ancak Osmanlı yönetimi bu girişime tepki göstermiş ve Osmanlı Genelkurmayı tarafından Fuat Balkan'a oldukça sert içeriğe sahip bir mektup yollanmıştır. Mektubu alan Yüzbaşı Fuat Balkan'ın 27

---

¹¹⁷ Bkz. Ek-1.

¹¹⁸ Ahmet C. Gazioğlu, "Batı Trakya, Kıbrıs ve Yunan Emelleri", **Uluslararası Batı Trakya Paneli (31 Ağustos 1995-İzmir) Bildiri Kitabı**, BTTDD İzmir Şubesi Yayınları, Mayıs 1996, s. 30; Tahsin Ünal, "Batı Trakya Türkleri", **Türk Kültürü**, Cilt: 7, Sayı: 76, Şubat 1969, s. 23; Aydın, s. 173; Mümtaz, s. 196; Tuncer, s. 57.

¹¹⁹ Balkaç, s. 471.

¹²⁰ Ünal, s. 23.

¹²¹ Cengiz Orhonlu, "Yunanistan Türkleri", **Türk Dünyası El Kitabı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1976, ss. 1099-1100; Bıyıkhoğlu, Cilt: 1, s. 88.

¹²² Aydın, s. 211.

Eylül 1917’de üç milis taburundan oluşan gücü lağvederek İstanbul’a dönüşü ile bu mücadele de beklenen başarıyı sağlayamamıştır.¹²³

Batı Trakya’nın mukadderatı üzerindeki bu faaliyetler ve görüşler, bölgenin kaderini tayinden ziyade, gelişen siyasî tabloya ayak uydurma ve buradaki Türk varlığının devamını sağlamaya yönelik olmuştur. Ancak Avrupa’daki dengelerin tamamen değiştiği Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşananlar, Batı Trakya’nın nihai statüsünü oluşturma konusunda en önemli gelişmelerden olmuştur.

4. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI ve MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE BATI TRAKYA

27 Haziran 1917’den itibaren Müttefik Devletler safında İttifak Devletlerine karşı savaşan Yunanistan, savaş sonunda Paris Barış Konferansı’na galip devlet olarak davet edilmişti. 30 Aralık 1918’de Başbakan Venizelos, Konferansa, Yunanistan’ın toprak taleplerini gösterir bir nota verdi.¹²⁴ Buna göre Yunanistan; Kuzey Epir’i, Batı Trakya’yı, Kıbrıs’ı, Oniki Ada’yı, İmroz ve Bozcaada’yı, Doğu Ege Adalarını, Anadolu’nun Batı sahillerini, İzmir’i, bütün Doğu Trakya’yı ve İstanbul’u istiyordu.¹²⁵ Bu gelişmeleri yakından takip eden Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Batı Trakya için, özellikle Gümülcine’de, Bulgarların Türklere karşı yaptığı zulüm ve işkenceleri basın yoluyla protesto etmiş, İstanbul gazetelerine verilen açıklamalarla büyük bir propaganda faaliyetine girişmiştir. İstanbul basımına verilen uzunca iki açıklamada, Batı Trakya Türklerinin, 1912’den beri Bulgar idaresi altında uğradıkları zulüm ve imha siyaseti, şahıs, zaman ve yer gösterilerek anlatılmış ve bölge için tarafsız bir kontrol altında halkoylaması yapılması istenmiştir.¹²⁶

Batı Trakya’nın geleceğinin halkoyu ile belirlenmesi fikri, ilk olarak Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi tarafından ortaya atılmıştır. Esasen Atatürk

¹²³ Balkaç, s. 473; Mümtaz, s. 200.

¹²⁴ Yunan bilimadamı Dimitri Kitsikis, Venizelos’un notası hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Trakya bölgesi dışında, Kuzey Epir (Arnavutluk), Batı Anadolu, Rodos ve Oniki Adalar, Meis, İmroz, Bozcaada ve Kıbrıs’ın da Yunanistan tarafından resmen istendiği bu nota aynı zamanda İngilizce ve Fransızca olarak da yayımlanmıştır. Venizelos ve diğer Yunan idarecileri, muhtırayı takip eden süreçte, isteklerine ulaşabilmek için büyük bir propaganda çalışmasına girmişler ve ellerine geçen her fırsatı kullanmaya özen göstermişlerdir. Yunan idarecilerinin bu mesaisi ve konu ile ilgili geniş bilgi için Bkz. Dimitri Kitsikis, **Yunan Propagandası**, Meydan Neşriyat, İstanbul, 1963, s. 27 ve devamı.

¹²⁵ M. Murat Hatipoğlu, “1918-1922 Yılları Arasında Yunanistan’daki Değişmeler”, **Türk Kültürü**, Cilt: 21, Sayı: 247, Kasım 1983, s. 85.

¹²⁶ Zekai Güner, “Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti”, **Türkler**, Cilt: 15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 641.

daha Millî Mücadele'ye başlamadan evvel gayet gerçekçi davranarak, 30 Ekim 1918'deki sınırlar içindeki toprakları bölünmez bir bütün olarak kabul etmişti. İşte bu nokta Sivas Kongresi'nde kabul edilen Misak-ı Milli'nin birinci maddesini teşkil etmektedir. Trakyalı mebusların ısrarı ile Batı Trakya'nın hukukî durumunu tespit için orada oturanların oylarına müracaat edilmesi hususu da diğer bir madde olarak ilave edilmiştir.¹²⁷ Misak-ı Milli'nin söz konusu olan üçüncü maddesinde “*Türkiye ile yapılacak barışa değin ertelenen Batı Trakya'nın hukuksal durumunun belirlenmesi de, halkının özgürce açıklayacağı oya göre olmalıdır*” şeklinde belirtilerek bir halkoylaması istenilmiştir. Batı Trakya, Misak-ı Milli sınırları içinde gösterilmiştir.¹²⁸

Böyle bir oylamanın, o yıllarda halkının %80'i Türk olan Batı Trakya Türkleri lehine sonuçlanacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Lozan Konferansı'na katılan Türk murahhas heyeti de Batı Trakya için halkoylaması konusunu ortaya atmış, fakat özellikle Balkanlı devletlerin muhalefeti karşısında ve diğer devletlerin de onları desteklemesi üzerine ısrarcı olamamıştır. Yunanistan bakımından stratejik önem mülahazası ile Batı Trakya, Yunanistan'a bırakılmıştır. Esasen Müttefikler ile Yunanistan arasında imzalanan 10 Ağustos 1920 tarihindeki anlaşma¹²⁹ ile Yunanistan'daki azınlığın himayesi ve Trakya'da Yunan idaresi hukuken bir mesnede bağlanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen süreçte, İtilaf Devletleri adına bir dönem Batı Trakya'yı, Fransızlar işgal etmiş ve “*Müttefiklerarası Trakya Hükümeti*” kurulmuş,¹³⁰ bu çerçevede bölge bu şekilde geçici bir idareye sahip olmuştur, bu dönemde Batı Trakya Komitesi merkezini Gümölcine'ye nakletmiştir. Ancak Fransızların işgali, aslında bölgeye yerleşecek olan Yunan askerlerinin himayesi amacını güdüyordu. Yaşanan gelişmeler sonunda 14 Mayıs 1920 tarihinde Yunan orduları, Batı Trakya'yı işgal etmeye başlamıştır.¹³¹ Böylece Fransız-Yunan ortak

---

¹²⁷ Bıyıklıoğlu, Cilt: 1, s. 195. Misak-ı Milli'nin ilgili maddesi: “*Madde 3-Türkiye sulhuna bırakılan Garbî Trakya vaziyet-i hukukiyesinin tesbiti de, sekenesinin, kemali hürriyetle beyan edecekleri ârâya tebaan vaki olmalıdır*”. Tam metin için Bkz. İsmail Soysal, **Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasî Andlaşmaları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1965, s. 35.

¹²⁸ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, 1. Cilt (1920-1945), TTK Yayınları, Ankara, 1983, ss. 15-16.

¹²⁹ Sevr'de Yunanistan ile yapılan anlaşma.

¹³⁰ Bıyıklıoğlu, Cilt: 1, s. 184.

¹³¹ H. Fikret Alasya, “Batı Trakya'da Yunan Asimilasyonu”, **Türk Kültürü**, Cilt: 25, Sayı: 285, Ocak 1987, s. 9.

işgali altına giren Batı Trakya'da, “*Müttefiklerarası Trakya Hükümeti*” devam etmiş ancak artık yavaş yavaş Yunan işgali etkisini arttırmaya başlamıştır.

Bölgedeki işgale karşı çalışmalarını arttıran Batı Trakya Türkleri, 27 Mayıs 1920'de daha önce de bölgede bulunmuş olan Fuat Balkan öncülüğünde Gümölcine'nin kuzeyinde bulunan Hemitli kasabası merkez olmak üzere Batı Trakya Hükümeti'ni kurmuşlardır. Ancak bu çaba oldukça zayıf kalmış ve bölge artık Yunanistan'ın denetiminde olduğundan bir isyan hareketi olarak anlaşılmış ve ona göre müdahale edilmiştir. Bu durum üzerine hükümetin sivil kanadı dağılırken askerî kanat bir süre daha mücadele ettikten sonra Türkiye'ye geçmiştir.¹³²

Türkiye'de Millî Mücadele'nin devam ettiği ve Yunan ordusunun Anadolu'da işgallere giriştiği dönemde Batı Trakya'daki çete faaliyetlerine de kısaca değinmek yerinde olacaktır. Yunan ordusunun Anadolu içlerine ilerlediği dönemde Batı Trakya'daki Yunan kuvvetlerine karşı çok sayıda baskında bulunan Türk çeteleri, Yunan ordusunun Trakya'daki kuvvetlerini bir nebze olsun meşgul etmeyi başarmışlar, Anadolu'da savaşan Türk ordusuna fayda sağlamışlardır.

15 Eylül 1921'de Yunan kuvvetlerine yönelik sabotajlar şeklinde başlayan ilk çete hareketleri,¹³³ 1922 yılı başlarından itibaren oldukça artmıştır. Önceleri daha çok Yunan ordusunun ikmal ve iletişim yollarını kesmeye yönelik sabotaj hareketleri olarak başlayan bu çete savaşı, 15 Ağustos 1922'de İskeçe'nin Otmanören bölgesinde bir Yunan müfrezesinin pusuya düşürülerek 4 askerin öldürülmesi, 10 askerin ağır yaralanması ve 8 askerin de esir alınmasıyla Yunan kuvvetlerine karşı fiili bir taarruza dönüştü.¹³⁴ Çeşitli zamanlarda yapılan baskınlarla bölgedeki Yunan kuvvetlerine önemli zayıflar verilirken, 21 Kasım 1923'te 200 kişilik bir çete grubu Şahin bölgesinde iki köyü bastı. Baskın sonucu burada konuşlu Yunan kuvvetleri, 144 ölü ve 88 ağır yaralı zayıfları verdi. Lozan Konferansı'nın başlamasıyla bölgedeki çete faaliyetleri de sona erdi.¹³⁵

Batı Trakya'daki bu tip hareketler şüphesiz Anadolu'da devam eden Millî Mücadele'ye fayda sağlamıştır. Yunanlılar, Anadolu'ya gönderebilecekleri askerî

---

¹³² Kemal Şevket Batıbey, **Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, bty., s. 119 ve devamı; Cihan, s. 181 ve devamı.

¹³³ Aydınli, s. 247.

¹³⁴ Aydınli, s. 249.

¹³⁵ Kurtuluş, **Batı Trakya'nın Dünü Bugünü**, Sincan Matbaası, byy., 1979, ss. 22-23.

kuvveti, Batı Trakya bölgesindeki durumu kontrol altına almakta kullanmışlardır. Bu da elbette ki Anadolu'daki muharip unsurların bir şekilde eksik takviyesi demektir.

4.1. Lozan Barış Antlaşması'na Kadar Yunanistan'da Türklerinin Statüsü

Bugün Batı Trakya'daki Türk azınlığın statüsünün belirlenmesi konusunda Lozan Barış Antlaşması nihaî metin olarak karşımıza çıkar. Yunanistan'ın bağımsızlığı, Batı Trakya'da Bulgar egemenliği, takip eden süreçteki Yunan hâkimiyeti gibi dönemlerden, Lozan Barış Antlaşması'na kadar geçen süreçte ise başka ikili metinler, Batı Trakya'daki Türk azınlığın resmî konumunu belirlemiş ve hâkim devletlerin azınlığa karşı yasal zorunluluklarını tespit etmiştir.

Tarihsel gelişime baktığımızda Yunanistan'da kalan Türk nüfusun sosyal, politik, ekonomik vb. durumlardaki yönetimleri için Yunan Meclisinin de çalışmalarda bulunduğu görülür. Yunanistan açısından önceliği, burada yaşayan Türk toplumunun mahkeme konuları ve adalet önündeki durumları oluşturmuştur. Bu çerçevede özellikle Yunanistan'ın ele geçirdiği yerlerdeki Türk nüfusun hukukî ve sosyal alanlarda mutlak karar mercii konumundaki müftülerin durumu netleştirilmeye çalışılmıştır. Yunan Meclisi'nin 1882'de çıkarmış olduğu 1038 no'lu "*Müslüman Toplulukların Ruhânî Liderleri Hakkında Kanun*"¹³⁶ ile müftülerin Yunanistan'da yaşayan Müslüman toplumunun günlük yaşamındaki konumları yasalar çerçevesinde belirlenmiştir.

Uluslararası platformda ise Batı Trakya Türklerini ilgilendiren anlaşmalar; 1830 Londra Protokolü, 1881 İstanbul Milletlerarası Sözleşmesi, 1913 Atina Antlaşması, 1920 Yunan Sevr'i ve 1923 Lozan Barış Antlaşması'dır.

4.1.1. 1830 Londra Protokolü

Mora İsyanı'nı sona erdiren Edirne Antlaşması'ndan beş ay sonra, 3 Şubat 1830 tarihinde; İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanan "*Londra Protokolü*" ile bağımsız Yunanistan Devleti'nin kuruluşu ilan edilmiştir. Osmanlı Devleti de hâlihazırdaki durumu 24 Nisan 1830 tarihinde resmen tanımak zorunda kalmıştır.

---

¹³⁶ Θεόδωρος Ι. Θεόδωρου, **Μουσουλμανική Μειονότητα στη Θράκη και οι Μειονότητες στην Ευρώπη 1923-2010 Μια Ολιστική Ανθρωπολογική Προσέγγιση**, Εκδόσεις Σπανίδη, Ξάνθη, 2012), σ. 101 (Theodoros I. Theodoru, **Trakya'da Müslüman Azınlık ve Avrupa'daki Azınlıklar 1923-2010 Bütünsel Bir Antropolojik Yaklaşım**, Spanidi Yayınları, İskeçe, 2012, s. 101); "Νομο ΑΛΗ' Περί Πνευματικών Αρχηγών των Μωαμεθανικών Κοινοτήτων", **ΦΕΚ**, 1 Ιουλίου 1882, σ. 284 ("Kanun ALI Müslüman Cemaatlerin Dini Liderleri Hakkında", **FEK**, 1 Temmuz 1882, s. 284).

1830 Protokolü, yeni Yunan Devleti içinde yaşayan Müslüman Türk azınlığın haklarını güvence altına alan ilk metindir. Protokolün 5. maddesine göre Yunanistan'a bırakılmış olan toprak ve adalardaki Müslümanlardan yerlerinde kalmak isteyenler, mülkiyetlerini koruyacaklar ve aileleri ile birlikte tam bir güvenlik içinde yaşamlarını sürdüreceklerdir. Yunanistan'da kalan Türklerle ilgili hükümler, azınlıklar konusunda uluslararası anlaşmalarda görülen ilk örneklerdendir.¹³⁷

4.1.2. 1881 İstanbul Milletlerarası Sözleşmesi

Yunanistan 1878 yılında Berlin Antlaşması ile Teselya'yı da sınırlarına katarak genişlemiştir. Takip eden dönemde ise Yunanistan'a bir takım yükümlülükler getirecek olan 24 Mayıs 1881 tarihli İstanbul Milletlerarası Sözleşmesi imzalanmıştır.

Gerek 1830 Londra Protokolü gerekse 1881 İstanbul Milletlerarası Sözleşmesi konu bakımından Yunanistan içinde kalan Müslüman Türk azınlığını ele alsada da coğrafi açıdan bakıldığında, Yunanistan'ın bağımsız olduğu zamanki topraklarını yani Mora ve Attika yarımadasını, ikinci olarak ise Teselya ve Epir ile ilgili olduğunu görülür. Yani her iki anlaşma, Yunanistan'da kalan Müslüman Türk nüfusu ele almış görünüyorsa da aslında Batı Trakya için geçerli olmadığı anlaşılmaktadır. Yunanistan'ın bu bölgelerindeki Türk nüfus, 1923 Nüfus Mübadelesi ile göç ettiği için Londra Protokolü ve İstanbul Milletlerarası Sözleşmesi ölü birer metin olarak kalmıştır.¹³⁸

4.1.3. 1913 Atina Antlaşması ve 3 Numaralı Protokol

Birinci Balkan Savaşı sonrasında Osmanlı-Yunan barışı, 14 Kasım 1913'te imzalanan Atina Antlaşması ile gerçekleşti. Anlaşmaya göre Osmanlı İmparatorluğu, Yunanistan'ın Balkanlarda ele geçirdiği topraklar ile Girit'in Yunanistan'a ait olduğunu resmen kabul etti.

Anlaşmanın önemli maddeleri 5, 6, 7, 11 ve 12. maddeleridir. Ama anlaşmanın 2. maddesine göre ise alınan kararlar bütün Yunanistan için geçerli olacaktır. Anlaşmanın 11. maddesi, Yunanistan'da kalan Müslüman nüfusun statüsünü belirleyen madde olarak öne çıkar. Buna göre; Yunanistan'a bırakılan

---

¹³⁷ Gülnihal Bozkurt, "Türk Hukuk Tarihinde Azınlıklar", AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 43, Sayı: 1, 1993, s. 56.

¹³⁸ Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1991, s. 100 ve devamı.

topraklarda oturan Müslüman halkın hayat, şeref, mal, din ve gelenekleri güvence altına alınmaktadır. Yine 11. maddede, bu kişilerin Yunan kökenli yurttaşlarla aynı medenî ve siyasî haklara sahip olacağı ve dinlerini serbestçe uygulayabilecekleri belirtilmektedir. Bu madde ayrıca, Müslüman cemaatlerin yönetimi konusunda önemli hükümler getirmektedir. Maddenin hükümlerine göre, mevcut veya sonradan oluşacak cemaatlerin özerkliğine ve hiyerarşik yapısına, sahip oldukları fonlara ve gayrimenkullere dokunulmayacaktır. Din adamları arasındaki ilişkilere karışılmayacak, Müftüler kendi yetki alanları içindeki Müslüman seçmenler tarafından seçileceklerdir.¹³⁹

Atina Antlaşması'na eklenen 3 protokolden 3 Numaralı Protokol “Yunanistan’ın bütün toprakları” için geçerli kılınmıştır. Devletlerin anlaşmalar konusundaki halefiyet ilkelerine göre, bir toprak parçasına yeni sahip olan devletin daha önce yapmış olduğu anlaşmalar, halefiyet tarihinden başlayarak o toprak parçası için de geçerli olmaktadır. Bu çerçevede Lozan Barış Antlaşması, 1913 Atina Antlaşması’nı yürürlükten kaldırmamıştır.¹⁴⁰

4.1.4. 10 Ağustos 1920 Yunan Sevr’i

Bugün Türkiye’de Sevr Antlaşması dendiğinde Osmanlı İmparatorluğu’nun emperyalist güçler arasında paylaşılmasını öngören metin akla gelmektedir. Oysa yine aynı tarihte ve yine Sevr’de Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili iki anlaşma daha imzalanmıştır. Bunlardan Yunanistan ile Müttefikler arasında imzalanan anlaşma, doğrudan konumuzla alakalıdır.

10 Ağustos 1920 tarihinde Yunanistan ile İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya arasında “Yunanistan’daki Azınlıkların Korunmasına İlişkin Anlaşma” başlığını taşıyan “Yunan Sevr”i imzalanmıştır. İki bölümden oluşan anlaşmanın “Başlangıç” bölümünde, Yunanistan Krallığı’nın 1913 yılından beri topraklarını çok genişlettiği, bu ülkede yaşayanlara eşit muamele yapılmasının sağlanması ve sağlanacak eşit hakların Krallığa eklenecek topraklarda da geçerli olması hükme bağlanmıştır.¹⁴¹

---

¹³⁹ Hülya Emin, “Batı Trakya’da Türk Varlığı”, **Balkanlar’daki Türk Kültürü’nün Dünü-Bugünü-Yarını Uluslararası Sempozyum (26-28 Ekim 2001) Bildiri Kitabı**, (Haz. Hasan Basri Öcalan), Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Bursa, 2002, s. 151.

¹⁴⁰ Fatma Tunç Yaşar, **Batı Trakya**, İlke Yayınları, İstanbul, 2005, s. 32; Emin, s. 152.

¹⁴¹ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde ...**, s. 72.

Anlaşma diğer anlaşmalara göre farklıdır. Azınlıkların statüsü, genel anlamda bu anlaşma ile tespit edilmiştir. Ayrıca Yunan Krallığı'na katılacak yeni topraklarda da anlaşmanın geçerli olacağı taahhüt edilmiştir.

Anlaşmanın 1. maddesi; dönemin Milletler Cemiyeti sistemine de uygun olarak 2-8. maddeler arasındaki maddelerin temel yasa sayılacağını ve bunlarla çatışacak hiçbir milli yasanın çıkarılmayacağını taahhüt etmektedir.

Anlaşmanın 2. maddesi yalnız vatandaşlara değil, ülkede yaşayan tüm bireylere doğum, vatandaşlık, dil, soy veya din farkı gözetmeksizin yaşam ve özgürlük koruması getirmektedir. Buna göre Yunanistan toprakları üzerinde yaşayan tüm insanlar dinlerini özgürce yaşayabileceklerdir.

Anlaşmanın 3. maddesinden 6. maddesine kadar olan kısım vatandaşlık ile ilgilidir. Bu maddelere göre, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte ülkede oturanlar ve bunların Yunanistan'da doğan çocukları (oturmasalar bile), Yunan vatandaşlığına kabul edilmekte, başka bir uyruğu seçenler, taşınmaz malları üzerindeki hakları saklı kalmak koşuluyla seçtikleri ülkeye göç edebilme hakkına sahip olmaktadır.

7. maddeye göre, bütün Yunan vatandaşları yasa karşısında eşit olup aynı medenî ve siyasî haklardan ayırım yapılmaksızın yararlanma hakkına sahiptir. Din ve inanç farkı; işe alınma, memur olma vb. hakların kullanılmasında etkili olmayacaktır. Vatandaşlar özel işlerde ve yayınlarda istedikleri dili kullanabilecek, mahkemelerde bu konuda kendilerine gerekli kolaylıklar sağlanacaktır.

8. madde; soy, din ve dil azınlıklarına, harcamaları kendilerine ait olmak üzere, dinî ve içtimaî müessesler ve okullar kurma, işletme ve denetleme hakkını vermekte, burada kendi dillerini kullanma imkânı sağlamaktadır.

9. madde yalnızca 1 Ocak 1913'ten sonra Yunanistan'a katılan topraklarda geçerli olmak üzere, farklı dil konuşan vatandaşların önemli oranda buldukları yerlerde devletin ve belediyenin, kamu bütçelerinden eğitim, dinî ve insanî amaçlarla adil bir miktar parayı ayırmasını öngörmektedir.¹⁴²

Görüldüğü üzere anlaşma, Yunanistan'da bulunan azınlıklara pozitif yönde haklar sağlamaktadır. Yunan Sevr'indeki maddelere göre bölgede yaşayan azınlıklar, Yunan milletinden gelen Yunanistan sakinleri ile aynı haklara sahip olacaklardır.

---

¹⁴² Yaşar, s. 33 ve devamı.

Bunun dışında sekizinci maddede belirtildiği üzere kendi dillerinde eğitim gibi ayrıcalıkları da olacaktır. Anlaşmanın asıl önemli maddesi, 1 Ocak 1913'den sonra Yunanistan'a katılan topraklardaki azınlıkların durumunu bildiren ve böylece Batı Trakya Türklerini doğrudan hedefleyen dokuzuncu maddesidir.

5. LOZAN ve SONRASI

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması, bir taraftan Sevr Barış Antlaşması'nın siyasal mirasını ortadan kaldırırken diğer taraftan da yeni Türkiye'nin, Misak-ı Millî çerçevesinde dünyada yer bulmasını sağlamıştır. Yunanlıların Megali İdea iddialarına son vermiş ve iki devlet arasındaki tüm sorunları çözmese de siyasî bir denge oluşturmuştur. Böylece Türkiye ve Yunanistan arasında ileriki yıllarda oluşacak işbirliği için bir temel hazırlamıştır.¹⁴³ Anlaşmanın 37-45. maddeleri "*Azınlıkların Korunması*"¹⁴⁴ başlığını taşımakta olup Türkiye ve Yunanistan'da yaşayan Türk ve Rum nüfusun karşılıklı hak ve hürriyetlerini taahhüt altına almıştır.¹⁴⁵

Lozan görüşmelerinde Türk heyeti, kendisine önerilen, Doğu Trakya için Meriç Nehri sınırının kabul edilmesi hususunun kendileri için kabul edilebilir olmadığını, 1913 Atina Antlaşması ile belirlenen sınırların kabulüne ilişkin tekliflerinin kabul edilmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir. Ayrıca Misak-ı Millî'nin üçüncü maddesi bağlamında Batı Trakya'da, halkoyuna başvurulması ve bu oylamanın neticesinde gerekli şartların oluşturulması hususları komisyona sunulmuştur.

Lozan Konferansı sırasında Türk heyetinin konferansa sunduğu istatistiklere göre, Batı Trakya'daki dört kazada (Gümölcine, İskeçe, Dedeoğaç ve Sofulu) toplam nüfus 191.691 kişidir ve bu nüfusun 129.118'ini Türkler, 33.904'ünü ise Yunanlılar oluşturmaktadır.¹⁴⁶ O yıllarda Türkler, Batı Trakya topraklarının %84'lük kısmının da sahibidir.¹⁴⁷ Tabloların sunulmasından sonra 25 Kasım 1922'de yapılan oturumda

¹⁴³ Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, 1. Cilt (1920-1945), s. 67.

¹⁴⁴ Bkz. Ek-3.

¹⁴⁵ 45. Madde "*Karşılıklılık*" maddesi olarak nitelendirilmektedir. Bu maddeye göre, Türkiye'nin gayrimüslim azınlıklara tanıdığı haklar, Yunanistan tarafından kendi ülkesindeki Müslüman azınlıklara aynen tanınacaktır. Türk heyeti konferansta bu hükmün diğer Balkan devletleri için de konulmasını istemişse de bunu başaramamıştır. Funda Keskin, "*Azınlıklar Konusu*", **Yaşayan Lozan**, (Ed. Çağrı Erhan), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 241 ve devamı.

¹⁴⁶ Seha L. Meray, **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler**, Takım 1, Cilt 1, Kitap 1, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1969, s. 42.

¹⁴⁷ Balkaç, s. 477.

Türk heyeti halkoylaması isteğini masaya koymuş; Yunan ve Yugoslav delegelerinin itirazlarını dile getirmesinin ardından söz alan Lord Curzon itirazları yerinde bulmuş ve konu Karaağaç'ın durumu üzerinden devam etmiştir.¹⁴⁸ Batı Trakya'daki durum konusunda Lord Curzon'un, Türk heyetini Batı Trakya'da halkoylamasından vazgeçirmek için, Türkiye'nin bazı bölgelerinde de halkoylaması yapılması halinde sonucun tahmin edilemeyeceği iddiası, daha doğrusu üstü kapalı tehdidi de etkili olmuştur. Sonunda Batı Trakya'da halkoylaması yapılması sağlanamamış ve Batı Trakya'nın sınırları olarak ise Mesta-Karasu ve Meriç Nehri arasındaki bölge kabul edilmiştir. Türk heyeti çabalarını, Batı Trakya Türklerini mübadelenin dışında tutma yönünde yoğunlaştırmış ve bu çabasında başarılı olabilmıştır.¹⁴⁹

Lozan barış görüşmelerinin maddeleri Türkiye Büyük Millet Meclisinde de yoğun tartışmalar yaşatmıştır. Tartışmaların ana konusu, Batı Trakya'nın kaderi olmuştur. 21 Ağustos 1923 günü TBMM, Lozan Antlaşmasının maddeleri üzerinde tartışmış, özellikle Batı Trakya üzerinde durulmuştur.

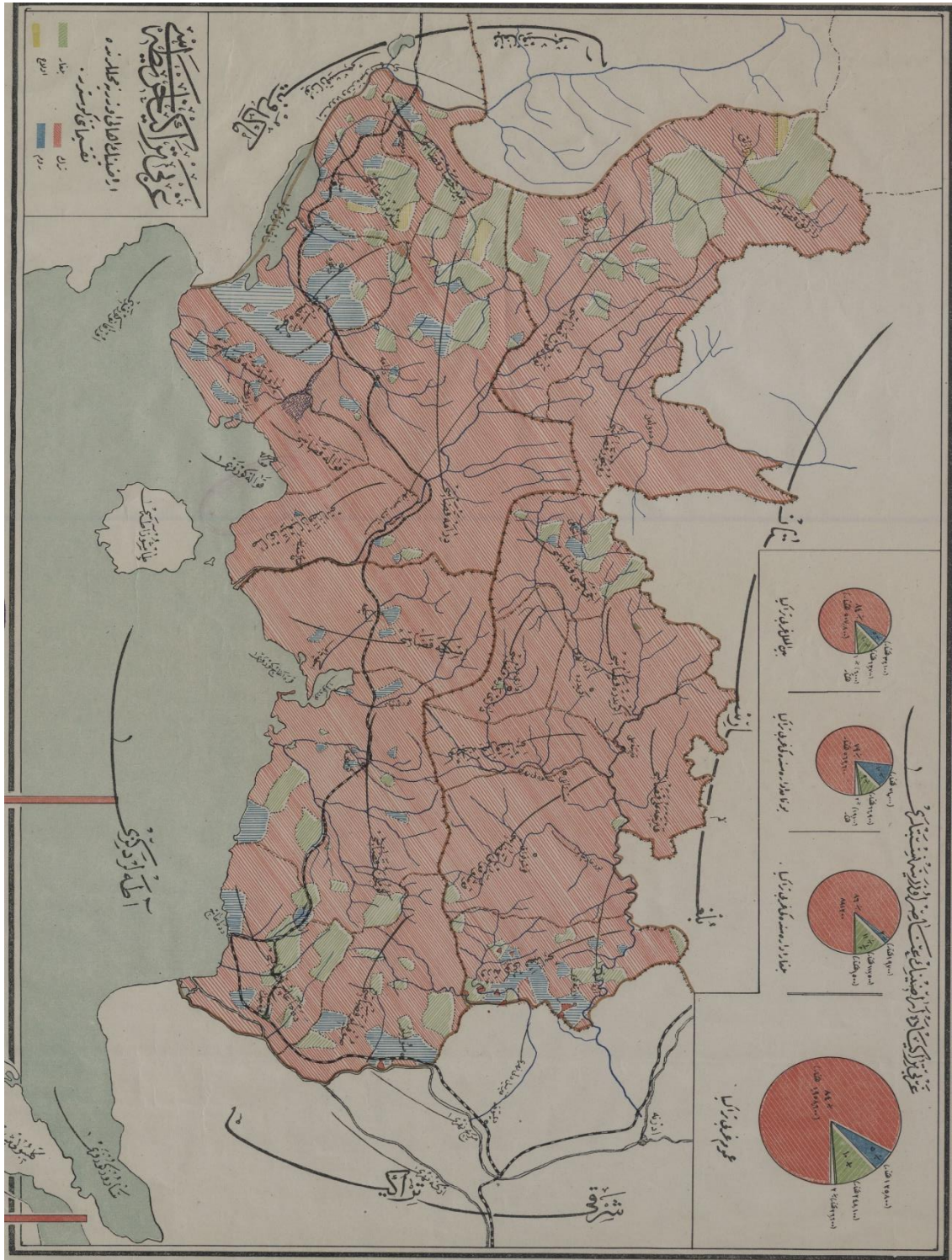
Tartışmalar sırasında söz alan Şükrü Kaya; "*Balkan Harbinde, Bulgaristan'a verilmişti. İkinci hata Lozan'da işlenmiş, şimdi de Yunanistan'a verilmiştir. Ne için efendiler, ne için? Ortada, aklın ve mantığın, tarihin ve hakkın hâkimiyeti varsa, Garbî Trakya Türk'tür, Türk'ün olması lazımdır*" diyerek, Batı Trakya topraklarının Yunanistan'a bırakılmasına karşı tepkisini dile getirmiştir. Konuşma arasına giren dönemin Aydın milletvekili Esat Efendi'den¹⁵⁰ sonra sözlerine devam eden Kaya; "*Efendiler, Garbî Trakya Türklüğünün imha edildiğine bizim nesil bile şahit olacaktır. Bu Yunan sanattır. Onların Rumları İstanbul'da saadette oturacak, fakat bizim Garbî Trakya Türklüğü yok edilecektir. Ben bu muahedeyi tasdik ve tasvip edemem efendiler*"¹⁵¹ diyerek zaman içerisinde gerçekleşecek bazı uygulamalar hakkındaki öngörüsünü de aktarmıştır.

¹⁴⁸ "Western Thrace for Greece: Turkish Claim Rejected", **The Observer**, 26 November 1922.

¹⁴⁹ Kurtuluş, ss. 36-37.

¹⁵⁰ I. TBMM'de Aydın Mebusu olan Esat Efendi (Mehmet Esat İleri) bu yıllarda Batı Trakya Türkleri ile en yoğun ilgilenen milletvekillerindendir. Meclis görüşmelerinde Batı Trakya Türklerinin durumunu dile getiren Esat Efendi Mart 1923'de TBMM'ye, Hariciye Vekaleti'nce cevaplanması için "*Garbî Trakya'daki Kardeşlerimizin İmha Edildiğine Dair*" yazılı bir soru önergesi de vermiştir. Bkz. BCA, 30.10.5.30.15, (28.3.1923). Esat Efendi'nin bu ilgisi gayet doğaldır zira kendisi aslen Batı Trakyalı olup, II. Meşrutiyet döneminde Meclis-i Mebusan'da Gümülcine Mebusu olan Müderris Mehmet Hilmi Efendi'nin oğludur. Bkz. Ayten Can Tunalı, "Kurtuluş Savaşı'nda Esat Efendi (İleri)", **AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 41, 2007, s. 84 ve devamı. Bununla birlikte daha önce değinildiği üzere Garbî Trakya Hükümeti'nin bayrağını belirleyen komisyonda üye olarak görev yapmıştır.

¹⁵¹ Yılmaz Çetiner, "Batı Trakya'da Türkler", **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1966.

Harita 3-“Garbi Trakya’da Arazinin Anasır Üzerine Nisbetleri”ni gösteren harita. Pasta grafik ve haritadaki taramada kırmızı renk Türkleri, mavi renk Rumları ve yeşil renk Bulgarları göstermektedir.¹⁵²

¹⁵² BOA, HRT.H. 228, (1341 Z 29/12 Ağustos 1923). Osmanlı Arşivlerinde tarihi belli olmayan belgeler genellikle 29 Zilhicce 1341 olarak alınır. Yukarıdaki harita da 1923 yılına kayıtlıdır.

5.1. Azınlık Kavramı

“Azınlık” kavramının evrensel olarak üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanımı yoktur. Kavramın yoruma açık oluşu gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde pek çok tartışmayı beraberinde getirmektedir. Kavram teorik olarak çeşitli uluslararası metinlere konu olmakla birlikte, uygulamada devletin belirli bir topluluğa azınlık statüsü tanınması kendi takdirine bağlıdır. Diğer yandan, bireylerin devletten bir takım temel hak ve özgürlükleri garanti etmesini talep etme hakkı vardır.¹⁵³ Günümüzde en çok kabul gören azınlık tanımlaması Birleşmiş Milletler Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu Özel Raportörü Francesco Capotorti tarafından yapılmış olan tanımdır. Bu tanıma göre azınlık; “Bir devletin geri kalan nüfusundan sayısal olarak az olup, hâkim olmayan durumda bulunan, etnik, dinsel ve dilsel nitelikleri bakımından nüfusun geri kalan bölümünden farklılık gösteren, üstü örtülü de olsa kendi kültürünü, geleneklerini, dinini ve dilini korumaya yönelmiş bir dayanışma hissi taşıyan grup”tur.¹⁵⁴

Burada ulusal ve kültürel azınlık ayrımına da değinmek faydalı olacaktır. Ulusal azınlıkların, ülkenin belli bir coğrafyasında uzun süredir yaşayan, burayı anayurtları olarak kabul etmiş ve üyeleri ortak bir kültür ve bilinç ile birbirlerine bağlı olan gruplar olduğu kabul edilir. Diğer yandan kültürel azınlıklar ise yeni bir ülkede yerleşmek niyetiyle anayurtlarıyla bağlarını koparan göçmen ya da göçmen soyundan gruplardır.¹⁵⁵ Bu tanımlar doğrultusunda Batı Trakya Türk Azınlığı bir “Ulusal Azınlık” konumundadır.

Azınlık, bir milletin bir başka millet içerisinde tebaa haline geçmiş soydaşları da sayıldığından devletler hukuku açısından, bir ülkedeki azınlığın muhakkak başka bir coğrafyada kurulmuş müstakil bir devleti vardır.¹⁵⁶ Azınlıkların hukukî statüleri, yaşadıkları ülkenin hukuk sistemiyle belirlenir. Ancak azınlıklar genelde çoğunluğu teşkil eden gruplar tarafından bu tür haklardan mahrum bırakılmışlardır. Bu nedenle de azınlıklar, haklardan yararlanmada çoğunluk grubuyla eşitlik, din ve kültürlerini

---

beraber haritaya baktığımızda bunun 1913 sınırlarını gösterdiğini söylememiz gerekir. Zira yukarıdaki haritada Nevrekop, Dövlén, Paşmaklı, Eğridere, Darıdere, Kırcaali, Mestanlı, Koşukavak gibi 1923’de Yunan işgalinde olmayan Bulgaristan’a bırakılmış bölgelerin de sınırlara dâhil edildiğini görmekteyiz.

¹⁵³ Ayşe Dicle Ergin, “Azınlık Dillerinin Kullanımı Konusunda Türkiye Nerede Duruyor?”, **AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 59, Sayı: 1, 2010, s. 1.

¹⁵⁴ Ergin, s. 7.

¹⁵⁵ Ergin, s. 8.

¹⁵⁶ Şükrü Kaya Seferoğlu, “Müslüman Azınlık Tabirine Dair”, **Türk Kültürü**, Cilt: 21, Sayı: 247, Kasım 1983, s. 44.

koruma konusunda özgürlük ve bazen de bağımsızlık istemişlerdir.¹⁵⁷ Sosyopolitik açıdan ise azınlık, “çoğunluktan farklı özellikler taşıyan, sayı bakımından genellikle küçük olan ve kendini çoğunluktan farklı hissetmenin yanı sıra çoğunluk tarafından ezildiği kanısını taşıyan” gruptur.¹⁵⁸

Avrupa’da azınlık hakları genel olarak insan hakları içinde algılanmış ve buna göre hareket edilmiştir. Azınlık haklarını, insan hakları kapsamında değerlendiren anlayışa göre; baskı hisseden ya da vatandaşı oldukları devletten bir takım beklentileri olan azınlıkların bu istekleri, genel insan hakları çerçevesinde algılanarak bir şekilde çözüme ulaştırılmalıydı.¹⁵⁹ 1990’lara kadar gelen bu yaklaşım, 1990 sonrası dönemde ise millî ve dinî azınlıkların haklarının iyileştirilmesi ve azınlıkların tanınması bağlamında gelişmiştir.

Batı Trakya Türk Azınlığı kavramı ise Lozan Barış Antlaşması sonunda ortaya çıkmış bir kavramdır. Yani hem Türkiye hem de Yunanistan için azınlıklar konusunda yükümlülükler getiren anlaşma Lozan Barış Antlaşması’dır. Anlaşma öncesi müzakerelerde azınlıklar konusunda tartışmalar oldukça uzun sürmüştür. Konferansta Türkiye’yi temsil eden İsmet Paşa, tartışmalar esnasında özellikle iki konu üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki azınlık haklarının karşılıklılığıdır. İkincisi ise, azınlıkların korunmasının Türkiye’nin varlık bütünlüğüne karşı saldırılarda bulunmak için bir bahane olarak kullanılmamasıdır.¹⁶⁰

5.2. Nüfus Mübadelesi

Mübadele kelimesi; karşılıklı değişim, bir şeyin başka bir şeyle değiştirilmesi anlamına gelir.¹⁶¹ Tarihsel açıdan bakıldığında ise ahalinin istekli veya isteksiz olarak karşılıklı değişimlerini tanımlar.

Türklerin Balkanlardaki ilk mübadele tartışması ise 93 Harbi’ne kadar uzanır. Şubat 1878’de Osmanlı Devleti ile Rusya arasında devam eden görüşmeler sırasında Osmanlı delegesi Saffet Paşa tarafından gündeme getirilen mübadele fikrine göre, Balkan sıradağlarının kuzeyinde kalan Türk nüfus güneye, güneyde kalan Bulgar

---

¹⁵⁷ Bozkurt, ss. 49-50.

¹⁵⁸ Oran, “Lozan’ın ‘Azınlıkların Korunması’ ...”, s. 284.

¹⁵⁹ İsmail Duran, **Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan’da Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 4-43.

¹⁶⁰ Bozkurt, s. 57.

¹⁶¹ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 14. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara, 1997, s. 699.

nüfus ise kuzeye gönderilecek ve takas edilen nüfusun mal ve mülkleri karşılıklı olarak tasfiye edilecektir.¹⁶² Yüzbinlerce insanın yerlerini değiştirerek başka yerlere kaydırılmasını temel alan bu fikrin uygulanması oldukça zor bir iştir. Ancak o günkü şartlar altında insani açıdan en uygun çözüm yolu olarak görülmüştür. Yine de görüşmeleri sürdüren Rus delegeleri Saffet Paşa'nın bu önerisini reddetmişlerdir.¹⁶³

Buna benzer bir başka mübadele örneği de Balkan Savaşı sonunda gündeme gelmiştir. Bu dönemde Yunanistan tarafından Makedonya'dan sürülen 240 bin Türk'e karşılık Osmanlı Devleti de aşağı yukarı aynı miktarda Rum nüfusu, Doğu Trakya ve Batı Anadolu'dan çıkarttı. İlişkilerin yeniden gerginleşmesi üzerine Osmanlı ve Yunan hükümetleri Makedonya'da kalan Türklerle, Doğu Trakya ve Aydın vilayetlerindeki Rumların karşılıklı olarak isteğe bağlı mübadelesi hususunda 1 Temmuz 1914 tarihinde bir anlaşmaya vardılar.¹⁶⁴ Ne var ki bu anlaşma Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine uygulama alanına geçmeden kalmıştır.

Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan'daki ikili protokole binaen yapılmış olan Ahali Mübadelesi ise; Türk ve Rum ahalinin, karşılıklı bir biçimde, Yunanistan'dan Türkiye'ye ve Türkiye'den Yunanistan'a taşınmaları zorunluluğudur ki¹⁶⁵ Batı Trakya Türkleri'ni bağlı oldukları topraklarda "*Gayrimübadil*" olarak ve "*Azınlık*" statüsüne bırakmıştır.

Nüfus değişimi meselesinin Lozan Konferansı'nda gündeme gelişi, Milletler Cemiyeti'nin mültecilerle ilgili görevlisi olan Norveçli Dr. Fridtjof Nansen'in raporu çerçevesinde olmuştur. Dr. Nansen daha konferans başlamadan önce, savaş sonucu yurdunu terk eden yüzbinlerce göçmenin durumunu incelemek için Ekim ayında Türkiye ve Yunanistan'da bulunmuştur. Bu incelemelerini yaparken iki tarafın yetkilileri ile de ilişkiler kurmuştur. Mübadele meselesi büyük zorluklar içerse de hem Türkiye hem Yunanistan hem de Batılı devletler mübadeleyi uygun bir çözüm olarak görmüşlerdir. Dr. Nansen'e göre ise durumun zorluklarını aşabilmek için "*çabuk ve etkili bir mübadele*" alınacak en iyi önlem olacaktır.¹⁶⁶

---

¹⁶² Önder, 1913 Türk-Bulgar..., s. 343.

¹⁶³ Selahattin Önder, **Balkan Devletleriyle Türkiye Arasındaki Nüfus Mübadeleleri (1912-1930)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1990, s. 24.

¹⁶⁴ Ahmet Halaçoğlu, "Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler", **Türkler**, Cilt: 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 891.

¹⁶⁵ Önder, Balkan Devletleriyle ..., s. 21.

¹⁶⁶ Funda Keskin, "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi", **Yaşayan Lozan**, (Ed. Çağrı Erhan), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2003, ss. 766, 768.

Dr. Nansen raporunda, Türkiye'deki Ortodokslar ile Yunanistan'daki Müslümanların isteğe bağlı olarak değişimlerini ve İstanbul Rumlarının bu değişimin dışında tutulmasını önermiştir. Türk tarafı ise bu görüşe karşı, İstanbul Rumlarının da mübadele edilmesini ancak Batı Trakya Türklerinin yerlerinde kalmasını savunmuştur. Türk tarafının buradaki tezi “*Batı Trakya Türklerinin azınlık değil çoğunluk*” olduğu yönündedir.¹⁶⁷

Lozan Konferansında, Türkiye'de kalan Rumlarla, Yunanistan'da kalan Müslümanların değişimi meselesi I. Komisyon'da ele alınmıştır. I. Komisyon, nüfus mübadelesi ve savaş esirleri hakkında toplamda üç oturum yapmıştır. Bu komisyona bağlı alt komisyonda konu hakkında ayrıca yapılan on üç oturum sonunda 27 Ocak'ta karara varılmış¹⁶⁸ ve 30 Ocak 1923'de Lozan'da “*Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'ne İlişkin Sözleşme ve Protokol*” imzalanmıştır.¹⁶⁹ Sözleşme 19 maddeden oluşmaktadır ve Lozan Barış Antlaşması'nın 142. maddesi, bu sözleşmeyi anlaşmanın içindeymiş gibi yani aynı güçte ve değerde saymaktadır.¹⁷⁰

Sözleşmeye göre; Türkiye'de kalan Rumlarla, Yunanistan'da kalan Türklerin 1 Mayıs 1923 tarihinden başlanarak zorunlu değişimi yapılacak, mübadele edilen kimseler Türk Hükümeti'nin izni olmadan Türkiye'ye ve Yunan Hükümeti'nin izni olmadan da Yunanistan'a dönemeyeceklerdi. Mübadeleden yalnız, 30 Ekim 1918'den önce İstanbul belediye sınırları içinde yerleşmiş bulunan Rumlarla, 1913 Bükreş Antlaşması'nın belirlediği sınır çizgisinin doğusundaki Batı Trakya sınırları içinde yerleşmiş Türkler istisna olacak¹⁷¹ ve böylece Mustafa Kemal Paşa ile Venizelos'un bakış açılarına göre “*Yunan-Türk dostluğunun köprüsü*”¹⁷² olarak yerlerinde kalacaklardır.

Aynı şekilde Ege Denizi'nde de böyle bir nüfus bırakılması uygun görülmuş, Batı Trakya Türklerine, 12 Adalar'da yaşayan Türk nüfus; İstanbul Belediye sınırları içindeki Rumlara da Gökçeada ve Bozcaada'da yaşayan Rum nüfus eklenerek

---

¹⁶⁷ Hikmet Öksüz, “Lozan'da Azınlıklar Meselesi”, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006, s. 20.

¹⁶⁸ Önder, *Balkan Devletleriyle ...*, s. 81.

¹⁶⁹ Kemal Arı, **Büyük Mübadele**, 5. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, s. 1.

¹⁷⁰ Keskin, “Türk ve Rum Nüfus ...”, s. 786.

¹⁷¹ Arı, ss. 18-19.

¹⁷² Παναγιωτίδης (Panayotidis), s. 23.

mübadeleinin dışında tutulmuşlardır.¹⁷³ Protokol metnine göre, sözleşmenin uygulanabilmesi için, Türk ve Yunan temsilcilerinin de dâhil olduğu bir milletlerarası karma komisyon kurulacaktır. Karma Komisyon, görevde bulunduğu sürece “*établi*” yani “*yerleşmiş*” olanların tamamını tespit etmek suretiyle “*établi*” belgeleri vermiştir. (Bkz. Resim-20)

Buradaki “*yerleşmiş*” kavramı ise mübadele konusunda özel bir yer tutmuştur. Kurulan mübadele komisyonu, Ekim 1923’den itibaren çalışmalara başlamıştır. Ancak sözleşmenin komisyon tarafından uygulanması sırasında “*établi*” yani “*yerleşmiş*” teriminin kapsamı konusunda Türk ve Yunan temsilcileri arasında anlaşmazlık çıkmıştır.¹⁷⁴

İki ülke arasındaki anlaşmazlığın şiddetlenmesi üzerine, konu Milletler Cemiyeti’ne taşınmış ve Uluslararası Adalet Divanı’nda görüşülmüştür. Uluslararası Adalet Divanı’nın yaptığı yorum da arabulucu olamayınca Türk-Yunan ilişkileri yeniden gerginleşti. Komisyondaki Türk üyelere göre, İstanbul’da 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş bulunan kişilerin Türk kanunlarına göre tespit edilmesi öngörülür. Konferans’ta bulunan Türk heyetine göre “*établi*” kelimesi Türk kanunlarıyla tayin olunmalıdır. Türk tezine göre iki kısım ahali vardır. Biri, bir yerde doğan ve orada oturan kimselerdir. Bunlara “*yerli*” denir. İkincisi, bir memlekette doğmayıp, yalnız o memlekete gelip yerleşenlerdir ve bunlar “*yabancı*”dır. Yunanlılar tarafından *établi* sınıfına dâhil edilen Rumların çoğu, kayıtlarını naklettirmemişlerdir. Bu nedenle kanunen yerleşmiş sayılamayacakları görüşü savunulmuştur.¹⁷⁵ İstanbul’da mümkün olduğu kadar çok sayıda Rum bırakmak isteyen Yunanistan ise ne koşulda olursa olsun 30 Ekim 1918’den önce İstanbul’da bulunan her Rum’un “*yerleşmiş*” sayılması gerektiğini öne sürmüştür.¹⁷⁶

Süregelen tartışmalarda Lozan Konferansı’nda, Nüfus Mübadelesi Alt-Komisyonu Başkanı M. Montagna’nın, 8 Ocak 1923’de Lord Curzon’a sunduğu raporda 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş (*établi*) bulunan bütün Rumların,

---

¹⁷³ Σεβαστή Τρουμπέτα, **Κατασκευάζοντας Ταυτότητες για τους Μουσουλμάνους της Θράκης**, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2001, σ. 31 (Sevasti Trupeta, **Trakya Müslümanları İçin Kimlik İnşası**, Kritiki Yayınları, Atina, 2001, s. 31).

¹⁷⁴ Buradaki temel düğümlenme noktası “*yerleşik*” teriminin İstanbul Rumları için nasıl yorumlanması gerektiği noktasında olmuştur. Bkz. Keskin, Türk ve Rum Nüfus ..., s. 800.

¹⁷⁵ M. Cemil Bilsel, **Lozan**, Cilt: 2, Tıpkıbasım, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1998, s. 435.

¹⁷⁶ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983, s. 326.

İstanbul’da oturan Rumlar (İstanbul’un Rum ahalisi) olarak sayılacakları belirtilmiştir.¹⁷⁷

Kimin yerleşmiş sayılacağına yönelik tartışmalar sonucu Türk-Yunan ilişkilerinin gerginleşmesi üzerine iki devlet de bu sorunu siyasî bir anlaşma yoluyla çözüme gitmiştir. Bu bağlamda 1 Aralık 1926’da iki ülke arasında Atina Antlaşması imzalanmıştır.¹⁷⁸ Böylece “*établi*” sorunu ile birlikte mübadelenin birçok sorunu da çözüme kavuşturulmuştur.¹⁷⁹

Mübadele’nin dışında tutulan nüfusa sayısal olarak baktığımızda değişik rakamlarla karşılaşırız ancak genel değerlendirmeler Batı Trakya’da kalan Türklerin sayısının 100-130 bin kadar olduğu yolundadır.¹⁸⁰ Lozan Konferansı’nda Türk heyetinin, Batı Trakya Türklerini mübadele dışında tutma istekleri Misak-ı Millî’nin 3. maddesine atfedilir. Bu maddeye göre Batı Trakya’da bir halkoqlamasının yapılması öngörülmektedir. Ancak Lozan Konferansı sırasında Batı Trakya üzerinde Misak-ı Millî’ye bağlanan Türk tezine karşılık Yunanlılar, bölgeyi Türklerden değil, savaşarak Bulgarlardan aldıkları yönünde itirazda bulunmuşlardır.¹⁸¹

İki ülke arasındaki anlaşmazlık durumu sürerken Yunanistan’ın başında bulunan Eleftherios Venizelos, yaşananların Yunanistan’a zarar vereceğini düşündüğünden, sorunların çözülmesine karar verdi. Bu kararı Türk yetkililer de memnuniyetle karşıladı. Karşılıklı iyi niyet belirtileri sonunda oluşan siyasî havada 10 Haziran 1930 tarihinde iki ülke arasında “*Mübadele-i Ahaliye Mütedair Lozan Muahedenamesiyle Atina İtilafnamesinin Tatbikatından Mütevellit Mesailin Suret-i*

---

¹⁷⁷ Meray, s. 335 ve devamı.

¹⁷⁸ Anlaşma metni için Bkz. “Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Arasında Akd Olunan İtilafname ile Müzeyyematının Tasdiki Hakkında Kanun”, **TCRG**, Sayı: 576, 15.03.1927, s. 2385 ve devamı.

¹⁷⁹ Armaoğlu, ss. 325-326.

¹⁸⁰ Kemal Taran, “Batı Trakya Sorunu ve Lozan Antlaşması”, **İÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı**, Yıl: 5, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1990, s. 153; Donald M. Payne, “Turkish Politics”, **Mediterranean Quarterly**, Volume: 19, Number: 3, July 2008, p. 4; Hasan Muhammed Paçaman, “Batı Trakya Müslümanları”, **İslâm**, Yıl: 3, Sayı: 31, Haziran 1986, s. 28; Yılmaz Çetiner, “Batı Trakya’da Türkler”, **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1966; Baskın Oran, “Kalanların Öyküsü: 1923 Mübadele Sözleşmesinin Birinci ve Özellikle de İkinci Maddelerinin Uygulanmasından Alınacak Dersler” **Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferans Bildirileri**, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1999, s. 160; Dimostenis Yağcıoğlu, **From Deterioration to Improvement in Western Thrace, Greece: A Political Systems Analysis of a Triadic Ethnic Conflict**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), George Mason Üniversitesi, ABD, 2004, p. 12; Karpat, s. 311; Oran, “Lozan’ın ‘Azınlıkların Korunması’...”, s. 290.

¹⁸¹ İsmet İnönü, **Hatıralar**, Cilt: 2, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1987, s. 67.

Kat'iyede Halli Hakkında Mukavelename"¹⁸² adını taşıyan ve kısaca Ankara Antlaşması olarak bilinen anlaşma imzalandı.

Ankara Antlaşması'nın bazı hükümleri konumuz açısından önemlidir:

Anlaşmanın 10. ve 14. maddelerine göre; "*Geldikleri tarih ve doğdukları yer ne olursa olsun mübadeleden istisna edilmiş olan İstanbul'daki Rumlara, Batı Trakya'daki Türklere établi sıfatı tanınacaktır; mübadil Müslümanların Yunanistan'da bıraktıkları menkul ve gayrimenkul malların tam mülkiyeti Yunan Hükümetine, mübadil Rumların Türkiye'de bıraktıkları menkul ve gayrimenkul malların tam mülkiyeti Türk hükümetine geçecektir*". Türk ve Yunan hükümetleri, taşınmaz mal sahiplerine tazminat olarak verecekleri para tutarlarını da bu anlaşmayla belirlemişlerdir. Yine Ankara Antlaşması ile Batı Trakya Türklerinin mal güvenliğine de özen gösterilmiştir. Batı Trakya Türkleri, mülkiyeti Yunan Hükümeti'ne geçmeyen mallardan hiçbir sınırlama ve el koyma konusu ile karşılaşmadan istedikleri gibi tasarruf edebileceklerdir.

Bu anlaşma ile mübadele işinin tamamlanmasındaki en önemli engel olarak görülen "*établi*" meselesi de çözüme kavuşmuştur. Ankara Antlaşması, konunun çözümü dâhilinde Batı Trakya'daki tüm Türklere ve İstanbul'daki tüm Rumlara "*établi*" sıfatı tanımıştır. Bir diğer anlaşmazlık konusu olan mübadillerin malları için ise zorunlu mübadeleye tabi tutulanların geldikleri ülkelerde bıraktıkları tüm menkul ve gayrimenkullerin mülkiyetlerinin de bütünüyle geldikleri ülkeye terk edilmesine karar verilmiştir. Türk ve Yunan hükümetleri varılan anlaşma çerçevesinde, kendilerine geçen bu menkul ve gayrimenkuller için belirli miktarlarda tazminat vermeyi de kabul etmişlerdir.¹⁸³

Görüldüğü üzere iki ülke arasındaki ilişkilerin düzeltilmesi öncelikle nüfus mübadelesinin başarıyla sonuçlanmasına bağlıydı. Özellikle bu dönemde diğer komşularından üstü kapalı tehditler alan Yunanistan için Türkiye cephesinin güvence altında tutulması, akılcı bir devlet adamı olan Venizelos için oldukça hayati bir öneme sahipti. 1929 yılında meydana gelen ve dünyada çok yoğun bir şekilde kendisini gösteren ekonomik krizin de benzer ekonomik yapıya sahip Balkan ülkelerini birbirlerine yaklaştırdığını söyleyebiliriz. Ayrıca 1930'larda İtalya'nın bir

¹⁸² Anlaşmanın tam metni için Bkz., "Mübadele-i Ahaliye Mütedair Lozan Muahedenamesile Atina İtilafnamesinin Tatbikatından Mütevellit Mesailin Suret-i Kat'iyede Halli Hakkında Mukavelename", **TCRG**, Sayı: 1534, 1 Temmuz 1930, s. 9174 ve devamı.

¹⁸³ Arı, s. 162.

tehdit unsuru olarak kendisini iyice hissettirmesi, bölge ülkelerini daha sıkı bir dayanışma durumuna itmiştir.¹⁸⁴ Bölgede yaşanan tüm bu gelişmeler çerçevesinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki önemli güçlükler, 1930 Ankara Antlaşmasıyla aşılmış ve Türk-Yunan ilişkileri yeni bir döneme girmiştir.¹⁸⁵

6. 1930'A KADAR BATI TRAKYA TÜRK BASINI

Batı Trakya Türklerinin üzerinde durulması gereken bir diğer önemli özelliği de basın konusunda oldukça önemli hamlelerde bulunmuş olmalarıdır. Azınlığa düştükleri tarihten günümüze kadar geçen her dönemde mutlaka yazılı basın organlarına sahip olmuşlardır. Kimi zaman kısa kimi zaman ise uzun soluklu olarak devam eden bu gazeteler, Türk azınlığın dünya ile bağlantısındaki en önemli araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Batı Trakya Türkleri ilk olarak 1912'de Selanik'te yayınlanmaya başlayan Yeni Asır gazetesinin takipçisi olmuşlardır. Ancak Lozan Antlaşması sonunda Selanik Türklerinin mübadeleye tabi olması sebebiyle Yeni Asır, Selanik'teki yayın hayatına son vermiştir. Yeni Asır'ın kapanması, Batı Trakya bölgesi için basın alanında önemli bir boşluk doğmuştur.

Bölgede yaşayan Türk nüfusun bu önemli ihtiyacını dikkate alan ve Batı Trakya Türkleri içinde önemli bir yere sahip olan Mehmet Hilmi Bey, arkadaşları ile bir araya gelerek dağılmakta olan Yeni Asır gazetesinin makinelerini sahiplerinden almışlardır. Makineleri İskeçe'ye getirmişler ve İskeçe'de Mehmet Hilmi Bey'in başyazarlığını yaptığı "*Yeni Ziya*" isimli gazeteyi yayınlanmaya başlamışlardır. Böylece 1924 yılı Mart ayında ilk nüshasını çıkaran Yeni Ziya, Batı Trakya Türklerinin ilk gazetesi olarak tarihteki yerini almıştır.¹⁸⁶

Yeni Ziya gazetesi, yayınladığı yazıların içeriği ile Yunan yetkililerin dikkatini çekmekte gecikmemiştir. Gazetenin yayın politikasını değiştirmeyi kabul etmeyen Mehmet Hilmi Bey, 1925 yılı başında İskeçe'den Limni adasına sürgün

---

¹⁸⁴ Yusuf Halaçoğlu, "Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti ve Balkanlar", **ATAM I. Uluslararası Türkoloji Kongresi Bildirileri-Atatürk'ün 120. Doğum Yıldönümüne Armağan**, ATAM Yayınları, Ankara, 2001, s. 30.

¹⁸⁵ Aptülâhat Akşin, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, TTK Yayınları, Ankara, 1991, s. 251.

¹⁸⁶ Selahattin Yıldız, "Batı Trakya'da Türk Milliyetçiliği Işığını Yakan Mehmet Hilmi ve Batı Trakya'da Türk Basını", **Türk Kültürü**, Cilt: 14, Sayı: 159 (Batı Trakya Özel Sayısı), Ocak 1976, s. 20.

edilmiştir.¹⁸⁷ Yeni Ziya gazetesi ise başyazarının yokluğunda uzun süre dayanamayarak yayın hayatına son vermiştir.

6 ay kadar kaldığı sürgün hayatından sonra yine İskeçe'ye dönen Mehmet Hilmi Bey bu defa Yeni Ziya gazetesinin bir devamı niteliğini taşıyan “*Yeni Yol*”u çıkarmaya başlamıştır. Ancak basının Batı Trakya Türkleri üzerindeki etkisini yakından gözlemlene fırsatı bulan Yunan yetkilileri de boş durmayarak basın alanında bölgedeki Türk nüfusa yönelik bir takım faaliyetlere girişmiştir. Yunan makamları özellikle Yüzellilikler içinden Yunanistan’a kaçmış olan kişilerle faal bir işbirliğine girmiş, Türkiye’yi, Türk Devrimini kötüleyen yayınlara destek vermiştir.¹⁸⁸

Balkancı Hasan olarak bilinen Hasan Bey tarafından çıkarılmaya başlanan ve Anadolu’dan firar eden Çerkezlerin sözcüsü konumunda olan “*Balkan*”¹⁸⁹ ve Kurtuluş Savaşı’ndan sonra çekilen Yunan ordusu ile Yunanistan’a sığınan Şeyh Fuat tarafından hazırlanan “*Müdafaa-i İslam*” gazeteleri, Yunan makamlarının desteği ile Türkiye ve Türk Devrimi aleyhinde neşriyata başlamıştır.¹⁹⁰ Bu iki gazeteyle ilaveten, Gümölcine’de 22 Temmuz 1927’den itibaren çıkmaya başlayan “*Yarın*”¹⁹¹, “*Peyam-ı İslam*” ve “*Posta*”; İskeçe’de “*Dikeon*” ve “*İtila*” gazeteleri, Yunanistan tarafından desteklenen Türkiye aleyhtarı diğer yayın organlarıdır.¹⁹²

Türkiye aleyhinde neşriyat yapan bu gazetelerin ortak noktası, yayımlandıkları dönemde Türkiye’de meydana gelen devrimleri ve bunların halk tabanındaki yansımalarını, Batı Trakya Türklerine kötü ve İslam dinine aykırı uygulamalar olarak göstermeye çalışmalarıdır.

Özellikle Türkiye’deki inkılapların kötülenmesi ve Batı Trakya’daki aydın fikirli Türklerin halk arasında taban bulmasına engel olabilmek için propagandalar yapılması, bu gruptaki Batı Trakya gazeteleri için ana hedef olmuştur.

Normal olarak bu gazetelerin içeriği incelendiğinde, Türkiye aleyhine yazılar görülür. Türkiye Cumhuriyeti, devrimlerin yapıldığı ve halk tabanına yerleştirilmeye çalışıldığı hassas bir dönemde, Batı Trakya’daki bazı gazetelerin Türkiye’ye girişini

---

¹⁸⁷ “Mehmet Hilmi’nin Hayatı ve Mücadelesi”, **Trakya’nın Sesi**, 25 Haziran 1982.

¹⁸⁸ Yıldız, “Mehmet Hilmi ve ...”, ss. 5-6.

¹⁸⁹ Feyyaz Sağlam, **Batı Trakya Türkleri Basın-Yayın Tarihi**, BEBTTAB Yayınları, İzmir, 2002, s. 55.

¹⁹⁰ Yıldız, “Mehmet Hilmi ve ...”, s. 8.

¹⁹¹ “Büyük Yarın”, **Yarın**, 22 Temmuz 1927.

¹⁹² Sağlam, s. 56 ve devamı.

yasaklamıştır. Örneğin Posta gazetesinin Türkiye'ye sokulmasını engelleyen 29.4.1925 tarihli bir kararname çıkarılmıştır.¹⁹³

Batı Trakya'da ise Türkiye aleyhtarı gazetelerle de mücadele etmeye başlayan Mehmet Hilmi Bey, Yeni Yol'u sadece birkaç sayı yayınlatabilmiş ama hemen arkasından 1925 sonlarında “*Yeni Adım*” gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Yeni Adım gazetesi Türkiye'de bu dönemde yapılmakta olan devrimleri günü gününe takip ederek bunları Batı Trakya'da tanıtmak ve yerleştirmekte öncülük etmiştir. Batı Trakya Türklerinin, her bakımdan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarıyla bir paralellik yakalaması için uğraşmıştır. Örneğin Türkiye'deki Alfabe İnkılâbına paralel olarak Yeni Adım gazetesi de gazete başlığını ve künye kısmını Latin harfleri ile çıkarmaya başlayarak, Türkiye'de alfabe inkılâbından sonra gazetelerin uyguladığı gibi Arap ve Latin alfabelerini birlikte kullanmaya gayret etmiş¹⁹⁴ ve bunu bir geçiş aşaması olarak görmüştür. Zira gazetenin 1930'dan sonraki nüshalarında Latin harflerinin daha sık kullanılarak Batı Trakya Türk halkının da Yeni Türk Harfleri ile okuyup yazması sağlanmaya çalışılmıştır. Yani Batı Trakya Türklerinin Türkiye'den kopmaması için çaba harcamıştır. Yeni Ziya ve Yeni Adım gazeteleri, Batı Trakya Türk azınlığının Türkiye'deki inkılâplarla tanışması, inkılâpçı fikirlerin Batı Trakya Türklerine aşılması ve Kemalizm fikrinin Batı Trakya'da yayılması konusunda önemli bir çaba sarf etmiştir.¹⁹⁵

Türk Devrimini savunan Yeni Adım, Batı Trakya bölgesinin Türkiye'den kaçan devrim karşıtları için önemli bir merkez haline gelmesine de karşı çıkmış ve buna dikkat çekmek için de konuyla ilgili yazılar neşretmiştir.¹⁹⁶

Batı Trakya Türklerinin güncel meselelerini de çoğu zaman tam sayfaya yaydığı başyazılar ile gündeme taşıyan ve Batı Trakya Türklerinin sesi olan Yeni Adım gazetesi, üstlendiği görevini başarıyla sürdürmüştür. Yeni Adım gazetesinin bölgedeki Türk nüfus açısından önemli çalışmaları sonucunda Mehmet Hilmi Bey'in payına yeni sürgünler düşmüştür. 1926'da Kıtra Adasına, 1927'de Larisa'ya sürülmüş olan Mehmet Hilmi Bey, 25 Haziran 1931'de henüz 29 yaşında iken

---

¹⁹³ BCA, 30.18.1.1.13.25.17, (29.4.1925).

¹⁹⁴ “Nasıl Doğdu?”, *Yeni Adım*, 1 Şubat 1930.

¹⁹⁵ Λένα Διβάνη, *Ελλάδα και Μειονότητα*, Ογδοη Εκδόση, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1999, σ. 185 (Lena Divani, *Yunanistan ve Azınlıklar*, Sekizinci Baskı, Kastanioti Yayınları, Atina, 1999, s. 185).

¹⁹⁶ “Türkiya Kaçakları Atina Kapularında”, *Yeni Adım*, 15 Şubat 1930.

apandisit ameliyatı sırasında hayatını kaybetmiştir.¹⁹⁷ Batı Trakya Türklüğünün bu acı kaybından sonra Bahri Reşit Bey tarafından çıkarılmaya devam eden Yeni Adım gazetesi, Bahri Reşit Bey'in Türkiye'ye göç etmesinden sonra kapanmıştır.¹⁹⁸

Yeni Ziya ve devamı niteliğindeki Yeni Adım gazeteleri gibi 1920'li yıllarda Batı Trakya'da 8 düzenli gazete görülmektedir. Ancak bu gazetelerin çoğunluğu, Yunan ordusunun Anadolu'daki bozgunundan sonra Yunanistan'a sığınan ve daha sonra bunlara Yüzelliliklerden bazı kişilerin de katılması ile oluşan muhalif grubun gazeteleridir.¹⁹⁹

7. 1930'A KADAR BATI TRAKYA'DA TÜRK NÜFUSU ve GÖÇLER

Batı Trakya Türkleri için nüfus değerlendirmesi yapmak oldukça güçtür. Bu güçlüklerin başında, Yunanistan'ın Türk azınlığı eritme politikası ve Yunanistan'da Türk azınlık bulunmadığı iddiasıdır. Bu siyaset, Batı Trakya Türkleri hakkında istatistikî verilere ulaşmayı ve ulaşılanlara itimadı zorlaştırmıştır.

Batı Trakya bölgesinin Osmanlı hâkimiyetinden çıkmasına yakın bir dönem olan 1897-1898'de Gümülcine livasının toplam nüfusu, 245.072 kişi kadar olup bunun da %85'i Müslüman Türklerden oluşmaktaydı.²⁰⁰ Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşlarını takip eden bir dönemde, 14 Mart 1914 tarihinde tanzim ettirmiş olduğu resmî istatistiğe göre ise Batı Trakya'da 362.445 Türk, 86.255 Rum, 68.656 Bulgar, 1.296 Ermeni ve 3.952 çeşitli millete mensup nüfus bulunuyordu.²⁰¹

Yunan hükümeti, Batı Trakya'nın idaresini ele aldığı Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde, Batı Trakya'da nüfus bakımından azınlıkta olan Rumları çoğunluk haline getirebilmek için daha önce diğer bölgelerde yaptığı gibi Türk halkı göç etmeye zorlamış ve Türklerden boşalan yerlere Rum göçmenler yerleştirmiştir. Ekim 1919 döneminde sadece Doğu Trakya bölgesinde 40 bin kadar Batı Trakyalı göçmen bulunuyordu.²⁰²

Gümülcine, İskeçe, Dedeoğlu, Dimetoka gibi şehir ve kasabalarda oturan Türklerin sayısı 1920 rakamlarına göre 129.120 idi. Bu tarihte Batı Trakya bölgesinin toplam nüfusunun 191.699 olduğu dikkate alınırsa bölgedeki Türk

¹⁹⁷ "Mehmet Hilmi'nin Hayatı ve Mücadelesi", *Trakya'nın Sesi*, 25 Haziran 1982.

¹⁹⁸ Yıldız, "Mehmet Hilmi ve ...", ss. 21-22.

¹⁹⁹ Διβάνη (Divani), s. 186.

²⁰⁰ Özey, s. 230.

²⁰¹ Bıyıklıoğlu, Cilt: 1, s. 248.

²⁰² Orhonlu, "Batı Trakya'da Türk Nüfusu...", s. 67.

nüfusun ne derece önemli bir çoğunluğu teşkil ettiği daha iyi anlaşılır. Geriye kalan nüfus içerisinde 33.910 Yunanlı ve 26.266 Bulgar bulunuyordu.²⁰³

Fransız işgal döneminde yapılan nüfus sayımı ise başka veriler ortaya koymaktadır. Fransızlara göre Batı Trakya'da Bulgarlar 80.893, Türkler 73.220, Yunanlılar 51.706 ve diğer etnik unsurlar 6.803 kişilik bir nüfusa sahiplerdir.²⁰⁴

Batı Trakya'nın konum açısından sadece Yunanistan'ın değil Bulgaristan'ın da yoğun ilgisini çektiği bilinmektedir. Balkan Savaşları sırasında bölgenin hâkimi olan Bulgarlar, Batı Trakya üzerindeki isteklerini hiçbir zaman yalanlamadılar ve fırsat buldukları dönemlerde bu isteklerini yeniden dillendirdiler. Bunu yaparken de iddialarını, Batı Trakya'da yoğun bir Bulgar nüfusu yaşadığı iddiası ile desteklemeye çalışmışlardır. Oldukça taraflı olduğu görünse de Bulgarların yaptıkları nüfus sayımlarında bile Batı Trakya'daki Türk nüfus her zaman çok yüksek çıkmıştır. Bulgarların, Batı Trakya üzerinde hâkimiyet kurma isteklerini yeniden gündeme getirdikleri dönemlerden biri de Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemdir. 1921'de Bulgaristan'da yapılan seçimlerin hemen arkasından gerçekleştirildiği anlaşılan ve bir rapor olarak Avrupa kamuoyuna da yansıtılan sayım sonuçlarına göre Batı Trakya'da; 136.776 Türk, 127.736 Bulgar, 72.846 Pomak, 30.374 Bulgar Patrikhanesine bağlı Hristiyan, 9.600 Yunan, 4.900 Yahudi ve 6.310 çeşitli millete mensup insan yaşamaktadır.²⁰⁵

Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Komitesi'nin 1922 yılı için hazırladığı ayrıntılı rapora göre ise Batı Trakya'nın başlıca halkları Türkler, Yunanlılar, Bulgarlar, Museviler, Ulahlar, Ermeniler ve Çingeneler'dir. Ancak Türklerin diğer tüm etnik gruplara karşı önemli ölçüde bir nüfus üstünlüğü vardır. Bölgede yaşayan küçük gruplara baktığımızda: 1922 yılında sayıları 5.915 olan Museviler daha çok büyük şehirlerde yaşayarak ticaretle uğraşırlar. Bunlar İspanya'dan gelen Sefarad Yahudileridir, anadilleri İspanyolca olsa da sokakta Türkçe konuşmayı tercih ederler. Bölgeye subay ve memur olarak gelen daha sonra da nüfusları artan Ermenilerin sayıları 1.889'dur ve anadilleri Türkçedir. 2.850 kişiden oluşan Ulahlar ise göçebe bir yaşam tarzı sürmekte ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Çingeneler ise Batı Trakya'ya 16. yüzyıldan sonra gelmişlerdir. 1922'de ise bölgede 4 bin kadar

²⁰³ Orhonlu, "Yunanistan Türkleri...", s. 62.

²⁰⁴ "A Week of the World", **The Living Age**, 13 Mayıs 1922.

²⁰⁵ "The Greek Claim to Thrace", **The Manchester Guardian**, 12 March 1921.

Çingene olduğu tahmin edilmektedir. Büyük kısmı Müslüman olan Çingeneler, Batı Trakya'da büyük şehirlerin kenar mahallelerinde yerleşmişlerdir.²⁰⁶

Ancak belirttiğimiz gibi rapora göre 1922 yılı rakamlarında Batı Trakya'daki esas büyük nüfus unsurları Türkler, Yunanlılar ve Bulgarlardır. Bulgarların nüfusu 110.741 civarındadır. Bulgarca konuşan bu toplum üyeleri, genel olarak köylü bir yapı arz ederler ve çoğunlukla hayvancılık ve çiftçilikle uğraşmışlardır.²⁰⁷

Yunanlıların nüfusu 73.040 olarak gösterilmektedir. Yunanlılar, bölgenin şehirli halkını oluştururlar. Genelde tüccarlık ve endüstri işleriyle uğraşırlar. Aralarında çiftçi, bağcı ve balıkçılar da bulunur.²⁰⁸

1922 yılı itibariyle Batı Trakya'nın dağlık bölgelerinde ve ovalarında yaşayan Türklerin sayısı ise 747.628'dir. Diğer tüm etnik unsurlara göre %77 gibi ezici bir çoğunluk oluştururlar. Bu çoğunluk, Batı Trakya coğrafyasının her tarafına yayılmıştır. Bölgedeki Zelova kazası dışındaki tüm yerleşim kesimlerinde, Türk nüfus çoğunluğu oluşturmaktadır.²⁰⁹

Ancak raporda verilen bu rakamlarının oldukça yüksek olduğu düşünülebilir. Zira genel kanı bu süreç boyunca Batı Trakya'da 150 bin civarında bir Türk nüfus olduğudur. Lozan sonrası meydana gelen göç ile dahi raporda bahsedilen yaklaşık 800 bin kişilik bu nüfusun böylesine trajik bir şekilde azaldığını iddia etmek oldukça güçtür. Bu raporun oldukça hassas bir dönemde, Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Komitesi tarafından bölgenin Türklüğünü ispatlamak açısından hazırlandığını hatırlarsak bahsi geçen nüfus verilerinin objektiflikten uzak olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Lozan Antlaşması'nın imzalandığı 1923 yılında ise Batı Trakya'da 180 bin Türk'e karşılık 30 bin kadar Yunanlının yaşadığı tespit edilmiştir. Türklerin Batı Trakya'da nüfus bakımından çoğunluğu elinde bulundurmaları durumu 1930'lu yıllara kadar devam etmiştir. Yunan kaynakları ise bölgedeki Türk azınlığı Türk, Pomak, Çingene vs. ayırma politikası dâhilinde genellikle Türk nüfus üzerinde subjektif rakamlar telaffuz etmektedir. Yunanistan'daki azınlıkların stratejik bir

---

²⁰⁶ Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Komitesi, "1922'de Batı Trakya'nın Coğrafi ve Ekonomik Durumu", (Çev. Fikret Elpe), **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 5, Nisan 1980, ss. 33-34.

²⁰⁷ Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Komitesi, s. 34.

²⁰⁸ Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Komitesi, s. 36.

²⁰⁹ Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Komitesi, s. 37.

değerlendirmesini yapmak isteyen Panayotis Sguridis, kitabında 1923 yılında Batı Trakya'daki Türk nüfusunu 87 bin olarak vermektedir. Mezkûr araştırmacıya göre aynı yılda Türkiye'de ise 292 bin Yunan azınlığı yaşamaktadır.²¹⁰ Sguridis'in verdiği bu rakamların 1949 yılında Londra merkezli bir araştırma kuruluşunun yayınlamış olduğu “*Yunanistan'ın Temel İstatistiği*” ile uyuştuğunu belirtmek gerekir. Bu istatistikteki temel ayırım unsuru ise konuşulan dil ve inanç olmuştur. Buna göre 1928 yılında Yunanistan'da 86.506 Türkçe konuşan Müslüman vardır. Aynı istatistik 103.642 kişi gibi bir nüfusu da Türkçe konuşan Ortodoks olarak sınıflamıştır.²¹¹ Bunların Mübadele sonrasında Yunanistan'a yerleşmiş olan ve Türkçeyi anadili olarak kullanan Yunanlı ve Türk Ortodoks unsurlar olduğu açıktır. Türkiye'den gelen bu nüfus, Lozan Antlaşması'nın ilgili hükümleri açıkça çiğnenerek bölgeye yerleştirilmiştir. Aynı nüfus sayımına göre Batı Trakya'daki azınlık Yunanistan'ın toplam nüfusunun %6,2'sini oluşturmaktadır.²¹² Sayım yapılırken bazı endişeler doğrultusunda bilgi vermekten kaçınmış olan kimseler olduğu da düşünülebilir. Ayrıca istatistiği tutan kişiler, nüfus verilerine –bölgenin engebeli arazi yapısı ve ulaşılması zor yerleşimleri sebebiyle– yerinde inceleme ile değil de kulaktan duyma şekilde erişmiş olabilir. Zira Batı Trakya'daki Türk nüfusunun, böylesine az olmasının bir temeli de yoktur.

Türk görüşüne göre ise 1928 sayım sonucu genel nüfusu 303.171 olan Batı Trakya'nın nüfusu 1923 değerleriyle aynı kalarak 180 bin civarında tahmin edilmektedir.²¹³ 1928 sayım sonuçlarına göre Yunanistan'ın toplam nüfusu 6.204.684 olduğundan²¹⁴ Batı Trakya Türk azınlığı, ülkenin toplam nüfusunun %4'lük bir kısmını oluştururken, Batı Trakya'nın genel nüfusunun %80-85'ini meydana getiriyordu.

---

²¹⁰ Παναγιώτης Σγουρίδης, **Θράκησ Προβληματισμοί στο Κατώφλι του 21ου Αιώνα**, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2000, σ. 52 (Panayotis Sguridis, **21. Yüzyılın Eşiğinde Trakya Düşünceleri**, Kastanioti Yayınları, Atina, 2000, s. 52).

²¹¹ Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης και Δημήτρης Χριστόπουλος, “Ο Εντοπισμός του Μειονοτικού Φαινομένου στην Ελλάδα από τη Νομική Επιστήμη και το Δίκαιο”, **Το Μειονοτικό Φαινόμενο στην Ελλάδα**, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 1997, σ. 447 (Kanstantinos Tsitselikis ve Dimitris Hristopoulos, “Yasa Bilimi ve Hukuka Göre Yunanistan'da Azınlık Olgusunun Tanımlanması”, **Yunanistan'da Azınlık Olgusu**, Kritiki Yayınları, Atina, 1997, s. 447).

²¹² Dimitrios Zachos, “Citizenship, Ethnicity and Education in Modern Greece”, **Journal of Modern Greek Studies**, Volume: 27, Number: 1, May 2009, p. 137.

²¹³ Orhonlu, “Yunanistan Türkleri”, s. 1102.

²¹⁴ Athanasios A. Pallis, “The Greek Census of 1928”, **The Geographical Journal**, Volume: 76, Number: 6, June 1929, p. 543.

8. MÜFTÜLÜK-BAŞMÜFTÜLÜK ve CEMAAT HEYETLERİ

Sosyal yaşantıda dinin önemli yer tuttuğu Batı Trakya Türklerinde, müftülük müessesesi, Lozan Barış Antlaşması'ndan önce de nikâh, miras, boşanma gibi işleri yürütmekteydi. Yunan Devleti de azınlığın sosyal hayatında önemli yer tutan bu kurum için çeşitli kanunlar çıkarmıştır. Konuyla ilgili ilk kanun 2345/1920 sayılı “*Müftüler ve Başmüftü Seçimi ile İslam Cemaatlerine Ait Evkaf Gelirlerinin Yönetilmesine Dair Kanun*”dur.²¹⁵

Müftülük Kurumu, Batı Trakya'nın Bulgar idaresinden Yunan idaresine geçişi ile birlikte bir kısım değişikliklerle devam etti. İdarenin el değiştirdiği 1920 yılında Gümülcine Müftüsü bulunan Bekir Sıtkı, Yunan idaresine karşı görüşleri yüzünden görevinden alınmış ve yerine Hacı Ahmet Efendi getirilmiştir.²¹⁶ 1927 yılında kurulan İskeçe Müftülüğünde görev yapan ilk müftü ise Şevki Babalakis Efendi olmuştur.²¹⁷ Evros vilayetinde ise daha önce Dedeoğaç'ta bulunan müftülük, buradaki Müslüman nüfusun azalmasıyla Dimetoka'ya kaydırılmıştır.

3 Temmuz 1920 tarihinde çıkan ve 15 maddeden oluşan 2345 sayılı kanunun 10. maddesi dikkat çekicidir. Bu madde şöyledir: “*Müftüler, vezâifi şeriyelerini ifa etmekle birlikte, daireleri dâhilindeki cemaatlerin umuru maarifi diniyesiyle teftiş etmek selahiyetleri dâhilindedir. Bundan maada cemaatleri tarafından varidatı evrakın sureti idaresini de teftiş edebilirler. Müslümanlar arasındaki (nikâh, talak, nafaka, vesayeti miras ve ehlivukuf) messail ve devaiyi halletmek müftülerin vazifesidir. Hukuku aileyi İslamiye kavaninde mezkûr her mesele üzerinde rey vermek selahiyetleri dâhilindedir.*”²¹⁸ Görüldüğü üzere bu madde temelde müftülerin yetki ve selahiyetlerinin sınırlarının çizildiği maddedir.

Adı geçen kanun, Batı Trakya Türk cemaati tarafından seçilecek olan müftü ve Başmüftülere oldukça geniş haklar tanımaktadır. Ayrıca Batı Trakya Türkleri kendi dinî liderlerini seçebilecek ve Cemaat Heyetlerini oluşturabilecektir. Ancak 2345/1920 sayılı kanun düzgün uygulanamadı. Uzun yıllar boyunca Batı Trakya'da; Gümülcine, İskeçe ve Dimetoka'da olmak üzere 3 müftü bulunmuştur.²¹⁹ Ancak

²¹⁵ Σγουρίδης (Sguridis), s. 62.

²¹⁶ Συμεών Σολταρίδης, **Η Ιστορία των Μουφτείων της Δυτικής Θράκης**, Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, 1997, σ. 111 (Simeon Soltaridis, **Batı Trakya Müftülüğü Tarihi**, Nea Sinora-A.A. Livani Yayınları, Atina, 1997, s. 111).

²¹⁷ Σολταρίδης (Soltaridis), s. 115.

²¹⁸ Ünal Türkes, **Unutulmuş Türkler**, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1971, s. 27.

²¹⁹ Παναγιωτίδης (Panayotidis), s. 89.

sonraki dönemde Dimetoka bölgesindeki müftülük, bölgede Müslüman nüfusun neredeyse kaybolması dolayısıyla kapatılmıştır.

2345 sayılı kanun Batı Trakya Türk Cemaatinin yönetiminde seçim usulünün varlığını kabul etse de, kanunun 12. maddesinde, cemaat heyetleri için yapılacak seçim için kral iradesi çıkarılması gerektiğine işaret etmektedir. İşte 12. madde kanunun zayıf yönünü oluşturur. Çünkü seçimler için gerekli olan kral iradesi bir türlü çıkmayacaktır.²²⁰

Kanunun açık hükümlerine rağmen Batı Trakya Türklerinin en önemli teşkilatı olan Cemaat Heyetleri uzun yıllar Müslüman nüfus tarafından seçilmek yerine, Yunanistan'ın çıkarları doğrultusunda hareket etmekten kaçınmayacak kişiler arasından ve Yunan yöneticiler tarafından atanmıştır. Kanunda belirtilen kral iradesi, ancak Yunan İç Savaşı'nın sonlarında çıkmıştır. Böylece 1949 yılına geldiğine cemaat seçimleri yapılması önündeki engel kalkabilmiştir. 29 Temmuz 1949 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan Cemaat Seçimlerine ait Kral İradesi:

*“Ülkedeki Müslümanların Muvakkat Başmüftü ve Müftüleriyle Müslüman Cemaatleri emvalinin idaresine dair 24 Haziran/3 Temmuz 1920 tarihli 2345 numaralı kanunun 12 inci maddesinin Batı Trakya'da icra ve tatbiki hakkındadır.”*²²¹ şeklinde başlar ve cemaat seçimlerinin gerçekleştirilmesi ile ilgili temel prensipler mezkûr iradede belirtilir.

1920'den beri yapılması gerekli olan ancak bir türlü yapılmasına izin verilmemiş olan cemaat seçimi haberi, Batı Trakya Türk azınlığı üzerinde büyük bir heyecan yaratmıştır. Gümülcine, İskeçe ve Dedeoğlu'nda listeler hazırlanmış, adaylar adaylar sürececek bir mesainin içine girmişlerdir.

Kanunun uygulanacağını belirten kral iradesinin resmî olarak neşri ile beraber başlayan çalışmalar, Batı Trakya Türk azınlığı açısından önemli ve olumlu bir gelişmedir. Ne var ki azınlık mensuplarının aylar süren mesaisi ve heyecanı, cemaat seçimlerinin yapılmasına üç gün kala dönemin Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Çaldaris'in girişimleri sonucu seçimin süresiz olarak ertelenmesi ile sonuçsuz kalmıştır.²²² Ertelenen seçimler daha sonra Trakya Genel Valiliği'nin 18238 numaralı protokolü ile 7 Kasım 1949 tarihinde ilan edilmiş ve bu ilan bölgedeki

²²⁰ “Cemaat Seçimleri”, **Trakya**, 11 Nisan 1949.

²²¹ “Cemaat Seçimlerine Ait Kral İradesi”, **Trakya**, 29 Ağustos 1949.

²²² “Cemaat Seçimleri Neden Geri Kaldı?”, **Trakya**, 2 Ocak 1950.

belediye ve camilerin duvarlarına asılarak seçim süreci yeniden başlamıştır. Buna göre ilk süreçte adaylıklar açıklanacak sonrasında ise propaganda süreci işleyecektir.²²³

Mutasarrıflıklar tarafından önce 18 Aralık 1949 Pazar günü yapılacağı ilan edilen²²⁴ seçimler yine ertelenmiş, Batı Trakya Türklerinin millî ve kültürel yönetimlerini belirleyecekleri cemaat seçimleri ancak 22 Ocak 1950'de gerçekleştirilebilmiştir.²²⁵ Ancak aynı dönemde Yunanistan'ın içinde bulunduğu siyasî karışıklık ve genel seçimlerin araya girmesiyle özellikle seçim propagandaları ve seçim güvenliği konularında ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Genel seçimlerin de etkisiyle Batı Trakya Türklerinin ilk Cemaat Heyeti Seçimlerinin sonucu ancak 3 ay sonra kesinleşebilmiştir.²²⁶

9. 1930'A KADAR TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE BATI TRAKYA TÜRKLERİ

Azınlık konumuna düşmelerinin ardından, Batı Trakya Türklerine karşı Yunan hükümetinin ilk baskı hareketleri fazla gecikmemiştir. Mübadele Protokolü'nün uygulamaya konulmasıyla birlikte iki tarafın da mutabık kalmış olduğu sözleşmeye aykırı düşen ihlaller de başlamıştır.

Türkiye ve Yunanistan, birbirlerine karşı vermiş oldukları mücadeleler sonunda birer "*Millî Devlet*" olarak ortaya çıktılar. İki ülke arasındaki son savaştan sonra yapılan anlaşmaların da gereği uygulandı. Ancak Yunanistan özellikle Lozan Barış Antlaşması'nın imzasını takip eden dönemden itibaren, anlaşma hükümlerini çiğnemeye başlamıştır. Yapılmış olan protokol, mübadeleye tabi tutulmayan bölgelerdeki Türk ve Rum nüfusun korunmasını öngörmüştür. Hâlbuki Yunanistan, Anadolu'dan gelen Rum göçmenleri Batı Trakya topraklarında iskân etmeyeceğini taahhüt etmiş olmasına rağmen, daha 1923 yılından itibaren buraya gelen Anadolu Rumlarının bir kısmını, Batı Trakya topraklarına yerleştirmiş²²⁷ ve onlara Batı Trakya Türklerinin topraklarından vermiştir. Bu durum Türk yetkililerin de dikkatini çekmiştir. 19 Eylül 1923'te İsmet Paşa'ya yollanan şifrede; Mübadele'ye tâbi

²²³ "İlan", **Trakya**, 7 Kasım 1949.

²²⁴ "Cemaat Seçimlerinin İlanı", **Trakya**, 5 Aralık 1949.

²²⁵ "Cemaat Seçimleri", **Trakya**, 23 Ocak 1950.

²²⁶ "Cemaat Meselesi", **Trakya**, 17 Nisan 1950.

²²⁷ Anlaşma hükümlerine aykırı olarak yaklaşık 96.264 kişilik bir nüfusun yerleştirilmesi söz konusudur. Bkz. N. J. Svoronos, **Yunanistan Nüfusu ve Yunanistan Nüfus Sayımları**, (Çev. M. Galip), Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1935, s. 88.

olmayan Batı Trakya ahalisinin mahallerinde bulunmalarının ülke menfaatleri açısından önemli olduğu belirtilmekte, Yunanlıların ise buradaki Türk evlerine Rumları yerleştirmek suretiyle ahaliye baskı yaptığı anlatılmaktadır. Gelişmelerden mustarip olan Batı Trakya Türklerinin de toplu bir şekilde göç hazırlığında olması sebebiyle “... *Buna mani olmak üzere tazyiklerin derhal ref'i için Yunan murahhasları nazarında icra-i teşebbüste bulunmaları...*” istenmektedir.²²⁸ Anadolu'dan gelen Rum nüfusun bölgedeki iskânına kadar Batı Trakya'da nüfus açısından ezici çoğunluk Türklerde bulunuyordu. Lozan'dan kısa bir süre sonra ise artık nüfus oranları tersine döndürülmüştür. Bunda Batı Trakya bölgesini, sadece siyasî sınırlar açısından değil etnik kimlik açısından da bir “*Yunan toprağı*” haline getirmeyi düşünen Yunan hükümetinin politikaları etkili olmuştur. Bölgenin demografisini değiştirmeye yönelik Yunan resmî eylemleri sonraki yıllarda da devam etmiş ve Batı Trakya'daki Türk nüfus sadece ismen değil rakamsal olarak da azınlık statüsüne getirilmiştir.

Batı Trakya bölgesinin Yunanistan yönetimine bırakılmasının ardından Yunan hükümetinin bölgedeki Türklere karşı giriştikleri baskı hareketleri aslında bilinmeyen bir konu değildi. Türkiye de bu hareketleri yakından takip ediyor ve zaman zaman da “...*bu meselede artık tahammülümüzün kalmadığını ve İstanbul Rumlarına karşı mukabele-i bilmisle teşebbüs etmek zaruretinde...*” kalınacağı hususunda Yunan makamları nezdinde resmi uyarılarda bulunmak zorunluluğu hissediyordu.²²⁹ Yine de bu gibi resmi uyarıların, bölgede yeni bir idare oturtmaya çalışan Yunanistan açısından geçirildiğini ve baskıların devam ettiğini belirtmek gerekir.

Türkiye'nin bu gibi açık uyarılarına rağmen Yunan makamları Batı Trakya'daki tasarruflarında önemli değişikliklere gitmemiştir. Türk-Yunan ilişkilerinin oldukça gergin olduğu 1925 yılında Yunanistan hükümeti, yeni kadaströ haritaları hazırlatmaya başladı. Ancak bu haritaların ileriki dönem için ciddî sıkıntılar yaratması muhtemeldi. Çünkü kadaströ çalışmaları esnasında Türklerin elinde bulunan araziler, oldukça insafsızca diye tanımlayabileceğimiz şekilde daraltılmış ve Türklerin ellerindeki eski tapular geçerliliğini yitirmiştir.²³⁰ Yeni haritaların hazırlanması sürecinde Türklerin ellerindeki arazilerin daraltılması ya da tamamen

²²⁸ BOA, HR.İM., 20/32, (19.7.1339/19 Eylül 1923).

²²⁹ BOA, HR.İM., 20/195, (4.9.1339/4 Kasım 1923).

²³⁰ Bülent Subutay, “Batı Trakya Türkleri”, **Töre**, Cilt: 3, Sayı: 33, Ekim 1971, s. 35.

ellerinden çıkmasının temel sebebi, Yunan makamlarının bu haritaların hazırlanması sırasında izledikleri politikadır. Bölgede kadastro için görevlendirilmiş ziraat ve iskân müdürlüklerine bağlı ekipler, deyim yerindeyse Batı Trakya'yı karış karış gezerek yeni sınırları belirlemeye başlamıştır. Ne var ki sınırların tayini işinde kendilerine rehber olarak, bölgeye Mübadele ile yeni gelmiş Rumları almışlardır. Bahis konusu kişilerin rehberlikleri ve verdikleri ifadeler doğrultusunda hazırlanan yeni kadastro haritaları da normal olarak hatalı ve taraflı olmuştur. Türklerin sahibi bulunduğu araziler kimi zaman mera kimi zaman ise kamu emlaki olarak gösterilmiştir. Hazırlanan haritalar, ilgili bölgenin idarî amirliklerinde sekiz gün müddetle askıda bırakılarak itirazlar beklenmiştir. Ne var ki bu yıllarda Yunanca bir yana Türkçe dahi okuma bilmeyen Batı Trakya Türk köylüsü, arazileri ellerinden alınmaya başlayınca kadar herhangi bir itirazda bulunmamıştır. Daha sonra yapılan itirazlar ise verilen süre geçirildiği için resmî olarak geçersiz sayılmış ya da köylüden tapu istenmiştir. Köylünün getirebildiği tapular da Osmanlı döneminden kalan tapular olduğu için resmen tanınmamıştır.²³¹

Lozan görüşmelerinde ortaya konulan raporlara göre, 1923'de Batı Trakya'daki toprak mülkiyetinin %85'lik kısmı Türklerin elinde bulunuyordu.²³² İşte bu operasyon ile birlikte Türklerin elinde bulunan araziler, Mübadele hükümlerine aykırı olmasına rağmen, Batı Trakya'ya yerleştirilmeye başlanan Anadolu Rum köylülerine geçmeye başlamıştır. Batı Trakya Türk köylüsünün elinden topraklarını alma politikası, ziraat reformu olarak sunulmuş ise de gerçekte bir kolonizasyon ve göçmen yerleşimini sağlama politikası ile birlikte yürütülmüştür. Zira Yunanistan'a Türkiye'den göç etmiş olan nüfusun neredeyse yarısı köylüydü ve geçimlerini ziraat ve hayvancılıktan sağlıyorlardı. Mübadeleyi izleyen süreçte 142.908 köylü ailesi için Yunanistan genelinde 2 bin kadar yeni köy kurulmuştur. Bu köylerin 1.047'si Makedonya'da, 373'ü Yunanistan'ın diğer bölgelerinde ve 572'si de Batı Trakya'da oluşturulmuştur.²³³ Türklerin elinden alınan araziler, yeni kurulan köylerin geçimlerini topraktan sağlayan sakinlerine dağıtılmıştır.

---

²³¹ Şahap Balcıoğlu, "Batı Trakya'da 10 Gün-Türlü Yollarla Toprakları Ellerinden Alınan Türkler", **Cumhuriyet**, 14 Ocak 1954.

²³² İsmail Rodoplu, "Batı Trakya Türk Azınlığı", **Yeni Türkiye**, Cilt: 3, Sayı: 16 (Türk Dünyası Özel Sayısı II), Temmuz-Ağustos 1997, s. 1806.

²³³ Orhonlu, "Batı Trakya'da...", s. 69.

10. 1930'A KADAR YUNANİSTAN'IN AZINLIK POLİTİKASI

İki ülke arasındaki ilişkiler Millî Mücadele sonrasında iyileşme yolunda bir seyir takip etmeye başlasa da Yunanistan'ın, Batı Trakya Türkleri üzerinde yaptıkları baskı Türk-Yunan ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Bu yıllarda Yunan hükümeti tarafından yapılan hukuksuz müdahalelerden belki de en çok göze çarpanı, bölgenin Osmanlılar tarafından fethinde anahtar isim olan Gazi Evrenos Paşa'nın vakfı ile ilgili olanıdır. Vakıf, 1926 yılına kadar mütevelliler heyeti tarafından idare edilmiş, gelirleri azınlığın yararına kullanılmışken, 1926'da Yunan makamları tarafından vakfın tümüne bedelsiz el konulmuştur. Amaç, Anadolu'dan Mübadele ile gelen Rum köylülerine mümbit arazinin verilmesidir. Böylece Gazi Evrenos Bey Vakfı'na ait Küçükköy, Helvacıköy ve Anbarköy arazisinin tümü ve 1.500 dönümlük İmaret Ormanı olarak bilinen arazi, Rum köylülere dağıtılmıştır. Ancak Yunan makamlarının Gazi Evrenos Bey Vakfı'na yönelik tek icraatı tarım arazileri konusunda olmamıştır. Bunun haricinde Gümülcine şehir merkezindeki pek çok dükkân şehir planındaki değişikliğe göre yol yapımı için yıkılmış; Vakfa ait imaret binası, Mescit Camii ve şehir hamamına da yetkililerce el konulmuştur. Bunlardan İmaret binası, elektrik santraline, hamam ise buzhaneye çevrilerek uzun yıllar kullanılmıştır.²³⁴

---

²³⁴ Yılmaz Karasu, "Gazi Evrenos Paşa ve Vakıfları", **Batı Trakya**, Cilt: 10, Sayı: 109, Mayıs 1976, s. 21.

Resim 4-Bugün kilise müzesi olarak kullanılmakta olan Gazi Evrenos Bey İmaret.

Yunan makamlarının uyguladığı baskılar, zaman zaman ciddi anlamda şiddetlenmiş ve Batı Trakya Türklerinin son çare olarak iltica etmelerine sebebiyet verecek sonuçlar doğurmuştur.²³⁵ Azınlık konumuna düşer düşmez başlayan bir takım baskı hareketleri ve Yunan makamlarının hukuksuz davranışları gibi etmenler, Batı Trakya Türklerinin, her zaman kendileri için bir hamî devlet olarak gördükleri Türkiye'ye göç olgusunu erken dönemlerden itibaren başlatmıştır. O yıllarda Türkiye'nin uyguladığı nüfus politikası da dikkat çekicidir. Birbiri ardına gelen uzun bir savaş sürecinden çıkmış olması, Türkiye'de nüfus ihtiyacını doğurmuştur.

²³⁵ BCA, 30.10.81.530.12, (24.10.1928).

Mustafa Kemal Paşa da yeni devletin ekonomik kalkınmasını sürdürebilmesi için nüfusun en üst seviyede tutulması gerektiğini ifade ediyordu. Bunun için o günkü Türkiye sınırları dışında yaşayan, ancak benzer etnik köken ve kültüre sahip insanların Türkiye'ye gelmesini savunuyordu.²³⁶ Bu çerçevede Türkiye açısından ilk yıllardaki Batı Trakya'dan gelen Türk göçünün de aynı bakış açısıyla değerlendirildiğini, göç hareketinin önüne geçilmesi yolunda önemli bir çaba harcanmadığını ve bundan şikâyet edilmediğini söylemek mümkündür. Yani Lozan'dan sonraki ilk göçler Yunanistan'ın arazi, Türkiye'nin ise nüfus problemlerine bir çare olarak görülerek iki ülke açısından da memnuniyet yaratmıştır denilebilir.

Lozan Antlaşması'nı takip eden süreçte Yunan yönetimi, bölgedeki Türk izlerini silmek için de girişimlerde bulunmuştur. Buna da Batı Trakya'daki Türk varlığının önemli bir göstergesi olan Müslüman mezarlıklarının ortadan kaldırılması ile başlanmıştır. İlk örnek 1925 yılında Türklerin elinden alınan Dedeler Karaağacı Mezarlığı'dır. Bugünkü Gümülcine Stadyumunun karşısında yer alan yaklaşık 15 dönümlük vakıf arazisi, aslında bu mezarlığın arazisidir. 1925 yılından itibaren mezarlığa defin yapılması yasaklanmış, daha sonra da nakli kubur yapılmasına ya da mezar taşlarının taşınmasına dahi izin verilmeden arazi Yunan makamlarınca tasfiye edilmiştir.²³⁷ Bugün bu arazi üzerinde bir çamlık ve çamlık içinde İkinci Dünya Savaşı hatırasına ait bir anıt bulunmaktadır.

Mezarlıklara karşı girişilen hareketler, genellikle büyük Türk mezarlıklarına yönelmiştir. Bu döneme Batı Trakya genelinde, çoğunluğu cami bahçelerinde olan 305 Türk mezarlığı bulunmaktaydı.²³⁸ Yunan makamları bu gibi küçük mezarlıklardan uzak dururken, şehirlerde bulunan ve geniş alanlar kaplayan Müslüman mezarlıkları zaman içerisinde çeşitli şekil ve sebeplerle kaldırılmıştır.

Batı Trakya şehir ve kırsalındaki Türkçe coğrafi isimler de Yunan Hükümeti açısından önemle üzerinde durulan bir başka konu olarak karşımıza çıkar. 1928'de söz konusu isimlerin değiştirilmesi amacıyla bir komisyon oluşturulmuş ve 1930'lara

---

²³⁶ Kemal Kirişçi, "Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices", **Middle Eastern Studies**, Volume: 36, Number: 3, July 2000, p. 15.

²³⁷ Rodoplu, "Yunanlılar Türk Mezarlıkları Üzerinde Kiliseler, Meyhaneler ve Ahırlar İnşa Etti-2", **Batı Trakya**, Cilt: 2, Sayı: 16, Ağustos 1968, s. 21.

²³⁸ Συμεών Σολταρίδης, **Η Α. Θράκη και οι Μουσουλμάνοι**, Εκδόσεις Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, 1990, σ. 15 (Simeon Soltaridis, **B. Trakya ve Müslümanlar**, Nea Sinora-A.A. Livani Yayınları, Atina, 1990, s. 15).

kadar bölgedeki Türkçe isimlere karşılık olarak Yunanca isimlendirmeler yapılmıştır. Türkçe isimleri elemekle görevli komisyonun üyesi bulunan Gümülcineli halkbilimci Kyriakides, Türkçe isimlerin yerine konulan Yunanca adların “*Helen mirasına*” uygun olarak seçilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Yapılan çalışmalar sonunda ise bölgedeki coğrafi adların değiştirilme işlemi kısa sürede tamamlanmıştır. Durumu daha ilgi çekici kılan olgu ise bu çalışmaların ardından kısa bir süre sonra basılacak olan 1936 yılı Gümülcine Sokak Rehberi’nde listelenen 195 sokak isminden 87’sinin Anadolu ve Bulgaristan’daki bazı coğrafi isimlerin Yunanca şekillerinden oluşmasıdır.²³⁹ Bu isimlendirmeler, Helen mirasından ziyade, Yunanlıların zihnindeki yeri oldukça sağlam olan “*kaybedilmiş vatan*” düşüncesi doğrultusunda verilen coğrafi yer adlarıyla ilgilidir.

11. 1930’A KADAR BATI TRAKYA’DA EĞİTİM

Batı Trakya Türk azınlığının eğitimi ile ilgili hukukî durumu Lozan Antlaşması’nın 41. maddesi düzenler. 41. Maddeye göre Yunan Hükümeti, azınlığın yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, Türk çocuklarının ilkokullarda anadili ile eğitim görmesini sağlama mükellefiyetini kabul etmiştir. Batı Trakya topraklarının Bulgar idaresinden Yunan idaresine geçtiği 1920’de ise Batı Trakya genelinde 86 Türk İlkokulu eğitim-öğretimini sürdürmekteydi.²⁴⁰ Ancak Yunan idaresindeki ilk yıllarda okul sayısının, öğrenim görecek olan öğrenci sayısına karşılık veremediği görülür. Lozan Antlaşması’ndan sonra, azınlığın haklarının devlet garantisi ile tanımlanması ile beraber azınlığın eğitim faaliyetlerinin de yoğunlaştığı söylenebilir.

Kasım 1929’de Gümülcine’de, Latin harfleri ile tedrisat yapacak olan ilk özel azınlık okulu açılmıştır. Türkiye’deki gelişmeleri yakından takip eden ve burada gerçekleşen inkılâpları Batı Trakya Türk azınlığına kazandırmayı amaç edinmiş münevver bir takım müteşebbisler, 1928’deki harf inkılâbını da dikkatle takip etmiş ve Batı Trakya’daki azınlık eğitim sistemine uygulanması için çabalamıştır.

Batı Trakya’daki gençlik teşkilatları Yeni Türk Harflerinin öğretilmesine yönelik kurslar düzenlerken, 1929 yılının Kasım ayında Gümülcine’de Ariz Zade Raif, Hatip Yusuf, Keresteci Münir, Trigratlı Hüseyin, Terzi Hasan ve Deric

---

²³⁹ Olga Demetriou, “Streets Not Named: Discursive Dead Ends and the Politics of Orientation in Intercommunal Spatial Relations in Northern Greece”, **Cultural Anthropology**, Volume: 21, Number: 2, May 2006, p. 303.

²⁴⁰ Όλγα Βουλγαρίδου, **Η Εκπαίδευση των Αλλόγλωσσων/Μειονοτικών Μαθητών στην Δυτική Θράκη**, Εκδόσεις Σπανίδη, Ξάνθη, 2011, σ. 21 (Olga Vulgaridu, **Batı Trakya’da Başkadilli/Azınlık Öğrencilerinin Eğitimi**, Spanidi Yayınları, İskeçe, 2011, s. 21).

Mümin, Yeni Türk Harfleriyle eğitim yapacak bir okul açabilmek için Rodop Valiliği'ne müracaatta bulunmuşlardır. Hatip Yusuf, zamanın Müslüman Okulları Müfettişi Areteos Argiryadis'e de gitmiş ve okul için izin istemiştir. Beklenen izin Valiliğin 19.11.1929 tarih ve 35290 sayılı yazısı ile çıkmıştır. Bu dönemden sonra kurulan okula “*Rodop Hususî Türk İlk Mektebi*” ismi verilmiştir. Hatip Yusuf evinin zemin katını okula tahsis etmiştir. Okulun 1929-1930 ders yılındaki ilk eğitimci kadrosunu da, Batı Trakya'nın aydın gençleri olan Mehmet Arif, İsmail Sadık Şahap Üstün ve Ahmet Müdüroğlu oluşturmuştur.²⁴¹

Ancak eğitim-öğretim faaliyetine geçilen ilk yıllarda okulun önemli eksikleri vardır. Karatahta ve ısıtma için soba sağlanmış ise de öğrencilerin oturabilecekleri sıralar yoktur. Bu çerçevede okul, kayıt yaptıran öğrencilerden ilginç bir istekte bulunmuştur. Rodop Hususî Türk İlk Mektebi öğrencileri sıralarını kendileri getirecektir. Aralık ayında açılan okula ilk aşamada 8 öğrenci kayıt yaptırmıştır, 1929-1930 ders döneminden sonra ise sayı giderek artmıştır. Batı Trakya Türklerinin eğitim hayatında bir merkez vazifesi üstlenen Gümülcine'de, azınlık okullarının yetersizliği ve imkânsızlıkları ile boğuşulduğu bir ortamda²⁴² böyle özel teşebbüse ait bir okulun da eğitime başlamış olması önemlidir.

Resim 5-Gümülcine’de 1929’da kurulan *Rodop Hususî Türk İlk Mektebi* binası.

²⁴¹ “İsmail Üstün’ü Kaybettik”, **Azınlık Postası**, 31 Aralık 1974.

²⁴² Mehmet Hilmi, “Gümülcine’de Mekteb Meselesi”, **Yeni Adım**, 18 Mayıs 1929.

Yunanistan, Batı Trakya Türk azınlığının eğitim meselesinde özellikle Lozan sonrası dönemde daha dikkatli davranmıştır. Balkanlardaki durum ve İtalya'nın Yunanistan'a yaklaşımı, Venizelos'u, Türkiye ile ilişkiler konusunda daha dikkatli olmaya sevk etmiştir. Böylece Ankara Antlaşması'na uzanan süreçte azınlık üzerindeki politika daha akılcı bir çizgide sürmüştür. Yunanistan, Batı Trakya Türk okullarının işleyişi için 1929-1930 eğitim yılında 4.489.000 drahmi gibi bir bütçe ayırmıştır ki bu rakam dönem şartları için iyi bir miktar olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda azınlığa öğretmen seçme işinde daha geniş serbestlik sağlanmış ve Yunan makamları artık karar verici değil daha çok onay mercii olarak görev yapmaya başlamıştır.²⁴³

1920'lerde Batı Trakya Türk toplumu içerisinde değinilmesi gereken bir başka önemli konu da kurulan “Birlik”lerdir. 1927'de kurulan “İskeçe Türk Birliği” ve onu takiben 1928'de kurulan “Gümülcine Türk Birliği” bunlar arasındadır. Batı Trakya Türklerinin sosyalleşmesi anlamında ilk olarak spor alanında faaliyete başlamış olan birlikler, ilerleyen süreçte Türk azınlık üyelerinin toplandığı merkezler halini almışlardır. Bu çerçevede özellikle inkılâpçı Türklerin yoğun olarak yer aldığı birlikler, Türkiye'deki devrimlerin Batı Trakya Türklerine ulaşmasında oldukça önemli birer aracı olmuşlardır.

İskeçe'deki birliğin 1927'de “İskeçe Türk Gençler Yurdu” adı ile kurulmasını takiben 1928'de bu kez Gümülcine'de “Ümit Yurdu” kurulmuştur. İlk olarak spor ve kültür alanında çalışan birliklere 1932'de yine Gümülcine'de “Yıldız Yurdu” eklenmiştir. Ümit ve Yıldız Yurtlarının 1938'de birleşmesiyle birlikte ise Batı Trakya'nın en köklü örgütlenmelerinden biri olan “Gümülcine Türk Gençler Birliği” ortaya çıkmıştır.²⁴⁴

---

²⁴³ Διβάνη (Divani), s. 175.

²⁴⁴ Barış Hasan, **Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığın Politizasyonu ve Mobilizasyonu**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 47.

BİRİNCİ BÖLÜM ANKARA ANTLAŞMASI'NDAN YUNAN İÇ SAVAŞI SONUNA KADAR BATI TRAKYA TÜRKLERİ (1930-1949)

Türkiye ile Yunanistan arasında Atatürk ve Venizelos'un karşılıklı çabalarıyla başlayan yakınlaşma ve iyi ilişkilerin ilerlemesi sonucu 1920'lerin son yıllarında iki ülke arasında bir dostluk havası esmeye başladı. Türkiye ve Yunanistan'ın birbirlerine yönelik hamaset siyasetini bir tarafa bırakmasında, Avrupa'nın siyasi havasında yavaş yavaş sezilen gerginlik ve özellikle İtalya'nın Balkanlarda izlediği politika önemli bir etken olmuştur.

Bu çerçevede kısa bir süre öncesine kadar birbirine düşman olan iki ülke açısından da dostluk ve iyi ilişkilerin gelişmesi büyük önem arz etmiştir. 14 Ekim 1930 tarihindeki konuşmasında “...göçmen halkın Anadolu'ya dönüşünün mümkün olup olmadığını görmek için Yunanistan'ın yeni bir harbi tecrübe etmek isteyeceğini zannetmediğini, böyle bir mücadeleye başlamanın Yunan milleti için son budalalık olacağını...”²⁴⁵ açıklayan Venizelos, açık bir şekilde artık Yunanistan'ın Megali İdea tabanlı yayılmacı politikasından vazgeçtiğini belirtmektedir.

Ancak Mübadele'den kalan sorunlar; özellikle iki tarafın göç sırasında bırakmış oldukları emlakın değeri konusunda ortaya çıkan ihtilaflar, zaman zaman iki ülke arasında gerginliğin artmasına sebep olmuştur.

Türkiye ve Yunanistan arasında Mübadele'den kalan konuların halli için Ankara'da gerçekleşen görüşmeler, ılımlı yönde ilerleyen siyasî ilişkilerin de etkisiyle genelde müspet şekilde cereyan etmiş ve sonunda iki komşu ülke arasındaki son pürüzler de giderilerek anlaşma sağlanmıştır.

1.1. ANKARA ANTLAŞMASI

Uzun süren görüşmeler, Türkiye ile Yunanistan arasında yapılacak olan anlaşma üzerinde her kesimde büyük beklentiler oluşturmaya başlamıştır. Bu kesimler arasında elbette ki Batı Trakya Türkleri de bulunmaktaydı. Dönemin azınlık basınına bakıldığında, Batı Trakya Türklerinin Ankara Antlaşması'ndan beklentilerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu beklentiler özellikle mübadele sonrasında meydana gelen göçten kaynaklanan maddî kayıpların

---

²⁴⁵ Mehmet Uysal, **1930-1938 Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 9.

karşılanması noktasında yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede oluşan toplumsal merakın sonucu olarak, Türkiye ile Yunanistan arasındaki görüşmelerin zaman zaman iki taraftaki emlakın değerlendirilmesi konusunda kesintiye uğraması nedeniyle tarafsız komisyonlar toplanmış ve bu komisyonların çalışmaları azınlık tarafından ilgiyle takip edilmiştir.²⁴⁶ Görüşmeler sırasında ortaya çıkan, Batı Trakya Türklerine zararlarını tazmin için belirli bir para ödenmesi hususu da Batı Trakya Türk toplumu tarafından merakla takip edilen bir diğer konu olmuştur.²⁴⁷

İki ülke arasındaki görüşmelerin olumlu yürümesi ve sorun teşkil eden meselelerin çözümü yolunda mesafe alınması sonucunda Türkiye ve Yunanistan arasında, Ankara Antlaşması 10 Haziran 1930 tarihinde saat 14.30'da Dışişleri Bakanlığı'nda düzenlenen bir törenle imzalanmıştır.²⁴⁸

Resim 6-10 Haziran 1930; İnönü ve Venizelos Ankara Antlaşması'nı imzalıyor.

Ankara Antlaşması ile birlikte, Türkiye ile Yunanistan arasındaki en önemli meselelerden biri halini almış olan Mübadele işleri sonuca kavuşmuştur. Anlaşma sayesinde, mübadele işleri içinde, üzerinde en fazla durulan konu olan “*éta bli*”

²⁴⁶ “Yunan-Türk Müzakerâtı”, **İnkılâp**, 29 Mart 1930.

²⁴⁷ “İtilafname El'an İmza Edilmedi”, **Yeni Adım**, 5 Nisan 1930.

²⁴⁸ **Ιστορία του Ελληνικού Έθνους**, Τόμος: ΙΕ', Αθήνα, 1978, σ. 354 (**Yunan Milleti Tarihi**, Cilt: 15, Atina, 1978, s. 354); “Yunan-Türk İtilafı Dün Saat Birde İmza Edildi”, **İnkılâp**, 11 Haziran 1930; Akşin, s. 253; Uysal, s. 21; Oran, “Kalanların Öyküsü ...”, s.160; Orhonlu, “Batı Trakya Türkleri”, s. 7.

sorunu çözülebilmiştir. Ankara Antlaşması hükümlerine göre; geldikleri tarih ve doğdukları yer ne olursa olsun, Mübadele'ye tabi tutulmayan İstanbul Belediyesi sınırları içinde yaşayan Rumlar ve Batı Trakya'da yaşayan Türklere “*établi*” sıfatı tanınmıştır. (Madde 10 ve Madde 14)

Anlaşma ile mülkiyeti iki hükümetten birine geçmeyen mallar hakkında hiçbir el koyma işlemine veya sınırlama işlemine girilmeyecek ve sahipleri diledikleri gibi tasarruf hakkına sahip olacaklardır. (Madde 29)²⁴⁹

Yine Anlaşmanın altıncı bölümü ise “*Batı Trakya Müslümanlarının Malları*”na dairdir. On beşinci madde ise belirlenen *établi*'lere tanınmış olan hakların kullanılması önündeki tüm engellerin kaldırılacağını belirtir.²⁵⁰ Özetle Ankara Antlaşması, İstanbul'da yerleşik Rumların ve Batı Trakya'da yerleşik Türklerin mülkiyet meselesini içermekte ve “*établi*” terimine açıklık getirmektedir. Bu çerçevede geliş tarihi ne olursa olsun Lozan Antlaşması sırasında İstanbul yahut Batı Trakya'da ikamet edenler, “*établi*” yani yerleşik olarak karakterize edilmiştir.

Sonuç olarak, anlaşma bölgesinin kapsadığı alanlar dışında kalan mülkiyetler iki ülke hükümetlerine intikal ederken, İstanbul ve Batı Trakya'daki mülkiyetler yasal sahipleri tarafından muhafaza edilecek ya da mal sahiplerinin kendi istekleri doğrultusunda değerlendirilecektir.²⁵¹

Anlaşmanın imzasıyla birlikte Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde en büyük pürüzü oluşturan konuların kesin bir şekilde halli mümkün olabilmiş, Batı Trakya Türklerinin buradaki “*yerleşik*” statüsü kesin bir şekilde tasdik edilmiştir.

Yürürlük süresi 5 yıl olarak saptanmış ancak anlaşmanın 28. maddesi ile taraflarca son verilmediği sürece kendiliğinden 5'er yıllık süreler için yürürlüğün uzaması mümkün kılınmıştır. 27 Nisan 1938'de ise yürürlük süresi 10 yıla çıkarılmış ve süre uzamasının 10'ar yıllık periyodlarla olması sağlanmıştır.²⁵²

---

²⁴⁹ Türel Yılmaz, **Batı Trakya Türkleri (1878-1990)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991, s. 68.

²⁵⁰ Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde ...*, s. 82.

²⁵¹ Anastasia Lekka, “Legislative Provisions of the Ottoman/Turkish Governments Regarding Minorities and Their Properties”, **Mediterranean Quarterly**, Volume: 18, Number: 1, January 2007, p. 147.

²⁵² Samsar, ss. 47-48.

Ankara Antlaşması'nı müteakip iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin gelişmesi, İsmet İnönü'nün 17 Haziran 1930 tarihinde TBMM'de yapmış olduğu konuşmada da yankısını bulmuştur. Şöyle ki:

“... İki memleket dostluktan müstefit olacaktır. İki memlekette birinin zaafı diğerine fayda vermez. İki komşu memlekete eğer yekdiğerinin herhangi bir varlığında gözleri yoksa, eğer aralarındaki dostluk fikirleri samimî ise birbirinin yanında bulunan iki dost kale demektir. Bunlar yekdiğerine istinat ederler, bu halden her iki memleket fayda görür. Büyük siyaset ve büyük menfaat meselelerinde mes'ul adamlar vakit vakit bağırıp iki memlekete ve iki millete hakiki menfaatin nerede olduğunu söylemeye mecburdurlar. Bunu söylüyorum. ...”²⁵³

diyen İnönü, değişmekte olan Avrupa siyaseti ve özellikle İtalya tarafından yüksek sesle dile getirilmeye başlanan birtakım istekler karşısında iki komşu ülkenin ciddi bir işbirliği içerisinde olması gerekliliğine atıfta bulunmuştur.

Böylece Türkiye ile Yunanistan arasındaki son pürüzlerin de çözümü kavuşması ile birlikte iki ülke arasında dostane ilişkilerin kurulması için oldukça uygun bir ortam oluşmuştur. İki ülke liderinin önderliğinde oluşan bu genel dostluk havası içerisinde 10 Haziran 1930'daki anlaşmanın ardından 30 Ekim 1930 tarihinde de bir “*Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Andlaşması*” imzalanmıştır.²⁵⁴ Böylece bundan birkaç yıl önce birbirlerinin en büyük düşmanları olarak ele alabileceğimiz Türkiye ile Yunanistan arasında, 1930 Ankara Antlaşması ile yeni bir dönem başlamış ve oldukça uzun sürecek bir dostluk ve işbirliği sürecinin temelleri atılmıştır.

Mübadele konusundaki son pürüzler de, yakalanan bu hava ile kısa bir zaman dilimi içerisinde çözülmüş ve 18 Aralık 1933 tarihinde “*Türk-Rum Ahali Mübadelesi Muhtelit Komisyonunun İlgasına Mütedair Mukavelename*”nin imzalanması²⁵⁵ ve Mübadele konusunda gerekli çalışmaları yapmak amacı ile kurulmuş olan Karma Komisyon'un faaliyetlerini 19 Ekim 1934'te sona erdirmesi²⁵⁶ ile birlikte yakın tarihimizin en önemli olaylarından biri olan Türk-Yunan Ahali Mübadelesi sona ermiştir.

²⁵³ İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973, Birinci Cilt (1920-1938), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1992, ss. 325-326.

²⁵⁴ Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, s. 393; Uysal, s. 39.

²⁵⁵ Anlaşma metni için Bkz. “Türk-Rum Ahali Mübadelesi Muhtelit Komisyonunun İlgasına Mütedair Mukavelename”, TCRG, Sayı: 2599, 8.1.1934, s. 3378 ve devamı.

²⁵⁶ Meşkure Yılmaz Börklü, Türkiye Cumhuriyeti'nin Takip Ettiği Dış Türkler Politikası, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1999, s. 38.

1.2. TÜRK-YUNAN DOSTLUĞU DÖNEMİ

Hem Türkiye hem de Yunanistan'ın ikili ilişkilerde yeni bir sayfa açmak istediği dönem olan 1920'lerin sonunda iki ülke tarafından da karşılıklı adımların atıldığı bir süreç yaşanmıştır.

Yunanistan'da 19 Ağustos 1928'de yapılan seçimleri kazanan Venizelos, seçim zaferinden sadece on bir gün sonra, 30 Ağustos 1928 tarihinde İsmet Paşa'ya hitaben bir mektup yazmıştır. Bu mektubunda şöyle demektedir:

“...Benim en büyük arzum, iki ülke ilişkilerinin düzenlenmesi ile iki ülke arasında yakın bir dostluğun sağlanması ve bu yakın dostluğu, bu sefer, mümkün olan en geniş şekli ile bir dostluk anlaşması, saldırmazlık ve hakemlik anlaşması ile resmîleştirmektir. ... Ekselansları, ilişkilerimizin bu şekilde düzenlenmesinin her iki tarafın da ortak arzusu olduğundan kuşku duymuyorum. Bu ortak arzunun gerçekleşmesine, nüfus mübadelesinden kaynaklanan ve daha sonra oluşan, her iki ülke için de hayati öneme sahip olan meselelerden başka hiçbir şey engel olmamaktadır.”²⁵⁷

Venizelos'un Türk-Yunan ilişkilerine verdiği önem oldukça samimi görünmektedir. İktidarda bulunduğu dört yıllık süreçte Türkiye'ye karşı izleyeceği politika bakımından oldukça önemli ipuçları veren mektubun, Ankara'daki akisleri de olumlu olmuş ve iki ülke arasında uzun yıllar devam eden çatışma hali, yerini yavaş ve kuşkucu da olsa bir yakınlaşmaya bırakmıştır.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu yeni dostluk sürecinin olgunlaşması yolunda iki taraf da çeşitli politik jestler yapmıştır. 1929 yılında Ankara'ya gönderilen yeni Yunanistan elçisi Polikhroniadis, Venizelos'un özel talimatıyla dostluk çabalarının yoğunlaştırılmasına katkıda bulunurken, Ankara da 1930 yılının Mart ayındaki Yunan bağımsızlık bayramı törenlerine ilk defa olarak Atina'daki elçisi Mehmet Enis Bey'in (Akaygen) de bulunması talimatını vermiştir.²⁵⁸ Bu küçük görünen ancak oldukça önemli olan politik hamleler iki tarafın da dostluk ve işbirliği konusunda samimi olduğunu göstermesi şeklinde yorumlanabilir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakınlaşma çabalarında uluslararası konjonktürün de etkisi büyük olmuştur. Balkanlardaki gelişmeler bağlamında Bulgaristan'ın revizyonist emelleri ve Faşist İtalya'nın Akdeniz bölgesindeki

²⁵⁷ Damla Demiröz, “Megali İdea'dan Ankara Antlaşmasına (1930) Eleftherios Venizelos”, **Atatürk Yolu**, Cilt: 9, Sayı: 35-36, Mayıs-Kasım 2005, ss. 293-295.

²⁵⁸ M. Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s. 114.

faaliyetleri Yunanistan'ın önde gelen endişelerini oluştururken, Türkiye de Sovyetler Birliği'nin etki alanından rahatsızlık duymaktaydı.²⁵⁹ Bu gelişmeler Türkiye ve Yunanistan'ın bir dostluk ve ittifak kurma çabasını artırmıştır. Atatürk ve Venizelos gibi iki akılcı lider de ülkelerinin ve bölgelerinin geleceğinin aralarındaki barışa bağlı olduğunu iyi analiz ederek dostluk ilişkilerini geliştirdiler ve ülkelerini yakınlaştırmayı başardılar. Böylece 10 Haziran 1930 Ankara Antlaşması'nın imzasına giden süreç bu şekilde tamamlanmıştır. Bu anlaşma ile sadece Türkiye ve Yunanistan arasında değil, Balkanlar genelinde yeni bir dönem açılmış oldu.

İki ülke ilişkilerinde açıkça görülen iyileşmeye binaen, Başbakan İsmet İnönü'nün daveti üzerine Yunan Başbakanı Venizelos Türkiye'ye beş günlük bir ziyarette bulunmuştur. 27 Ekim 1930 tarihinde Ankara'ya gelen Venizelos'un ziyareti iki ülke arasındaki samimi dostluk bağlarını güçlendirme yolunda önemli bir adım olarak görülmüştür.²⁶⁰ Bu ziyarette gördüğü ilgi karşısında oldukça memnun kalan Venizelos, Türkiye'den ayrılışında, *"Bu dostluğun gelecek için pek benzersiz bir şey olacağını"* vurgulamıştır.²⁶¹

Venizelos'un Ankara'yı ziyareti yalnız iki devleti birbirine yaklaştırmakla kalmadı. Aynı zamanda iki ülke arasında dostluk ve tarafsızlık anlaşmalarının devamı hakkındaki görüşmelerinin de başlangıcı oldu. Türkiye ve Yunanistan arasında Ankara'da yapılan müzakereler sonunda 30 Ekim 1930 tarihinde üç belge imzalandı. Bunlar; *"Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması"*, *"Deniz Güçlerinin Sınırlandırılması Hakkında Protokol"*²⁶² ve *"İkamet, Ticaret ve Gidiş-Geliş Sözleşmesi"*dir. Bu anlaşmalarla daha da sağlamlaşan Türkiye ve Yunanistan arasındaki dostane ilişkilerin gelişmesindeki en büyük etkenlerden biri de, o zamanki büyük devletlerin, özellikle Almanya ve İtalya'nın ekonomik politikalarına karşılık, bütün devletlerin gümrük duvarlarını yükseltmeleri ve bunun bir sonucu olarak da dünya ticaret kapasitesinin daralmasıdır.²⁶³

Bu anlaşmaların tasdiki ve Venizelos'un ziyaretinin iadesi için dönemin Başbakanı İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın, Ekim 1931'de

²⁵⁹ Samim Akgönül, **Türkiye Rumlari**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 86.

²⁶⁰ Hatipoğlu, *Yakın Tarihte ...*, s. 129; Akşin, s. 254.

²⁶¹ Y. Halaçoğlu, "Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti ...", s. 31.

²⁶² Akgönül, s. 86; Metinler için Bkz. "Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Hükümeti Arasında Aktedilen Dostluk, Bitaraflik, Uzlaşma ve Hakem Muahednamesile Merbutu Bahri Kuvvetlerin Tahdidine Mütedair Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun", **TCRG**, Sayı: 1735, 28 Şubat 1931, s. 267 ve devamı.

²⁶³ Y. Halaçoğlu, "Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti ...", s. 32.

Yunanistan'ı ziyaret etmeleri de sağlam temeller üzerinde yükselmeye başlayan Türk-Yunan dostluğunu daha da artırmıştır. İsmet İnönü, İstanbul'dan hareket etmeden önce Yunanlı gazetecilere vermiş olduğu açıklamada "...yapılan itilaflarla iki milletin sadet ve sulhü bulacaklarına eminim. Aramızda hiçbir ihtilaf kalmamıştır. Son itilafname ile mübadele meselesi de hallolmuştur..."²⁶⁴ diyerek Türkiye ve Yunanistan'ın 1930 sonrasında ne denli mesafe kat ettiğini de özetlemiştir. İnönü gezi sırasında Yunan Meclisi'ni de ziyaret ederek burada da bir konuşma yapmış, konuşmasında iki ülkenin millî menfaatlerinin dostluk ve güvene dayanan temelli ve samimi ilişkiler güdülmesine bağlı olduğunu belirtmiştir.²⁶⁵

Avrupa devletlerinin revizyonist ve anti revizyonist şeklinde iki grup etrafında toplanmaya başlaması, Balkan devletlerini de bir araya gelmeye zorlamıştır. İlk olarak Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlıkların çözümlenip, dostluk ve tarafsızlık anlaşması imzalanması, diğer Balkan devletlerine örnek olmuş ve Balkan Birliği'nin kurulması için bir başlangıç teşkil etmiştir. Nitekim 1932 yılından sonra Avrupa devletleri arasındaki bloklaşmanın hızlanmaya başlaması, Balkan devletlerinin de endişelerini kısa sürede arttırmıştır. Türkiye ve Yunanistan, Balkanlarda statükonun devamını istediklerinden, Balkan Birliği'nin gerçekleşmesi için sıkı bir işbirliğine girmişlerdir.²⁶⁶ Bu işbirliğinin diğer ülkelere de örnek olması açısından önem arz eden ilk resmi adımı ise, iki ülkenin de birbirlerinin sınır güvenliğine saygı duyacağını belirttiği, Türkiye ile Yunanistan arasında 14 Eylül 1933 tarihli "*Türk-Yunan Dostça Anlaşma Misakı*" olmuştur.²⁶⁷ Böylece ortak hareket etme arzusu ile gerçekleşen görüşmeler sonunda Türkiye ve Yunanistan'ın başını çektiği Balkan Paktı; Romanya ve Yugoslavya'nın da katılımıyla 9 Şubat 1934 tarihinde Atina'da imzalanmıştır. Anlaşmanın Mart ayı içinde Türkiye ve Yunanistan meclislerinde de tasdik edilmesiyle beraber iki ülke ilişkilerinde yeni bir sayfa daha açılmıştır.²⁶⁸

---

²⁶⁴ Uysal, s. 79.

²⁶⁵ Akşin, s. 256.

²⁶⁶ Y. Halaçoğlu, "Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti ...", s. 33.

²⁶⁷ Nusret Kemal, "Sulh Yolunda Türk-Yunan Dostça Anlaşma Misakı", *Ülkü*, Cilt: 2, Sayı: 8, Eylül 1933, s. 104.

²⁶⁸ "Meclis-i Mebusan Balkan Misakını Tasdik Etmiştir", *Ülkü*, 17 Mart 1934.

1.2.1. Türk-Yunan Dostluğu ve Batı Trakya

Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra iki devlet arasında başlayan dostluk havasının Batı Trakya için de olumlu bir şekilde geliştiğini söyleyebiliriz. Söz konusu dönemde hem Yunanistan hem de Türkiye, iki ülke arasındaki ilişkileri iyileştirme çabası içine girmişlerdir. Politikacıların karşılıklı ziyaretlerinin Türk ve Yunan kamuoyunda olumlu akisler bulması üzerine bu defa öğrenci, gazeteci, izci vs. gibi toplumun çeşitli kesimlerinden kabileler, ülkeleri adına ziyaretler gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bu cümleden olmak üzere 12 Temmuz 1932'de Batı Trakya bölgesinden de bir kabile İstanbul'u ziyaret etmiştir. İskeçe Gazeteciler Cemiyeti tarafından düzenlenen geziye katılanlar, 11 Temmuz'da trenle İskeçe'den hareket ederek bir gün sonra İstanbul'a ulaşmışlardır.²⁶⁹ Ziyaret için gelen misafirleri taşıyan üç vagon, Türk ve Yunan bayraklarıyla süslenmiş, misafirler göğüslerine Türk ve Yunan millî renklerini taşıyan rozetler takmışlardır. 70'i Türk olmak üzere 282 kişiden oluşan²⁷⁰ kabile, ziyaretlerinin ikinci gününde Taksim Cumhuriyet Anıtı'na çelenk koymuştur. Çelengın üzerinde yer alan “*Garbî Trakya-İstanbul Seyahati*” ve “*Garbî Trakyalı Türk ve Yunanlılar*” yazıları da millî renkleri simgeleyen bantlar üzerine hazırlanarak yerleştirilmiştir. Çelengın konulması sırasında ise kabile Türkçe “*Yaşasın Türkiye*” ve Yunanca “*Zito Mustafa Kemal*” şeklinde bağirmiştir.²⁷¹

Atatürk ve Venizelos'un ortaya koyduğu işbirliği politikasının iki ülke halkına da bir şekilde yansıdığını söylemek mümkündür. Yaşanan olumlu gelişmeler sonunda Yunanlıların, hem Yunanistan'da yaşayan Türklere hem de kısa bir süre öncesine kadar düşman olarak baktıkları Türkiye'ye karşı 1930'lu yıllarda görece daha müspet yaklaştıkları görülmektedir.

Bu dönemde ikili ilişkilerin geliştirilmesi çerçevesinde karşılıklı ziyaretlerin bir diğer ayağını da öğrenci kabilelerinin gezileri oluşturur. 1932-1933 yılbaşı tatilinde Türkiye'den Yunanistan'a ilk öğrenci grubu gönderilmiştir. Daha sonraki yıllarda, Yunan İç Savaşı'na gönüllü olarak katılacak olan Mihri Belli de, Atina'ya giden bu ilk öğrenci grubu arasındadır.²⁷²

²⁶⁹ “İstanbul Seyahati”, *Trakya*, 16 Temmuz 1932.

²⁷⁰ “Garbî Trakyalı Seyyahlar”, *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 1932.

²⁷¹ “Zito Mustafa Kemal!”, *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1932.

²⁷² Mihri Belli, *Gerilla Anıları/Yunan İç Savaşından*, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, Haziran 1998, s. 21.

Dostluk döneminde Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakınlaşmayı olumsuz yönde etkilemesi olası bazı durumlar da iki devlet yöneticileri tarafından engellenmiştir. Mesela 1932 yılında bazı Yunan gazeteleri, Anadolu'ya gönderilen Yunan işgal ordusunda görev yapmış ve savaş sırasında esir düşerek bir süre Türkiye'de kalmış bazı askerlerin anılarını neşretmeye başlamışlardır. Bu olay üzerine dönemin Yunan Dışişleri Bakanı Rallis, söz konusu neşriyatı yapan gazete müdürlerini çağırarak, yayınlarının Türkiye ile Yunanistan arasında oluşmaya başlayan samimi dostluğa zarar verdiğini bildirmiştir. Bunun üzerine gazeteler tefrikayı neşretmeyi bırakmıştır.²⁷³

1933 yılının Ocak ayında Türkiye'nin Atina Elçisi Mehmet Enis Bey'in (Akaygen) Yunan basınına vermiş olduğu demeçte, iki ülke ilişkilerinin düzenli bir şekilde iyileşme emareleri gösterdiği belirtilmektedir. Bu dönemde Türkiye'nin Batı Trakya Türklerine bakışını da görebileceğimiz demeçte Mehmet Enis Bey; "*Garbî Trakya'da Yunan kanunlarının himayesi altında müsterihane yaşamakta olan Türk ekalliyeti namına Türk hükümetinin şikâyet etmesi için hiçbir sebep mevcut değildir*"²⁷⁴ diyerek, bir bakıma bu dostluk havasının Batı Trakya'daki yansımasının iyi neticeler verdiğini belirtmiştir. Benzer bir olay da daha önce Türkiye'de yaşanmıştır. 1931 yılında Yunan karma futbol takımı Türkiye'ye gelerek Fenerbahçe ile İstanbul'da özel bir maç yapmıştır. Maç sırasında Yunan takımının kalecisine Gülhane Hastanesi'nde görevli bir Yüzbaşı tarafından yumruk atılmış ve olay, yapılan tahkikatın ardından doğrulanmıştır. Bir spor müsabakasında, seyirciler içerisinde yer alan bir kişinin sporculara fiziki olarak saldırısı her ne kadar kötü bir olay olsa da, bu vakada olayın Türk-Yunan dostluğunun kurulmaya çalışıldığı bir dönemde gerçekleşmesi ve olaya karışan kişinin rütbeli bir asker olması da cezayı artırmıştır. Yunan kaleciyi yumruklayan Hekim Yüzbaşı Hilmi Efendi, disiplin cezası olarak yirmi gün oda hapsine çarptırılmış ve görev yaptığı İstanbul Gülhane Hastanesi'nden Erzincan Üçüncü Fırka Topçu Alayı'na sürülmüştür.²⁷⁵

İki ülke vatandaşları arasındaki dostluk göstergeleri bu dönemde oldukça fazladır. 1933 yılında Atina'yı ziyaret eden Türk izci grubu, Atina'daki "*Meçhul Asker*" anıtına çelenk koymuş, töreni izleyen pek çok Yunanlı da iyi ilişkilerin devamını temenni etmiştir. Hatta daha birkaç yıl önce Türkiye'de büyük hezimet

²⁷³ "Türk-Yunan Dostluğu", **Akşam**, 23 Kanun-ı Evvel 1932.

²⁷⁴ "Sefirimiz Enis Beyin Beyanatı", **Akşam**, 9 Kanûn-ı Sani 1933.

²⁷⁵ BCA, 30.10.47.301.6, (4.6.1931).

yaşayan Yunanlı gaziler dahi Ankara Antlaşması'nın getirdiği dostane havayı sevinçle karşılamışlardır.²⁷⁶

Aynı dönem içerisinde artık Mübadele işinden kalan son pürüzler de ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. Temmuz 1932'de Yunan hükümetinin Batı Trakya'daki Türk azınlığın haklarının ödenmesi işini de çözüme kavuşturması ile artık Mübadele Komisyonu da yavaş yavaş görevini tamamlamıştır. Konu ile ilgili olarak Ağustos 1932'de Cumhuriyet gazetesine bir açıklamada bulunan Gümölcine Alt Komisyonu Türk Üyesi Fuat Bey şunları ifade etmiştir:

“Komisyonun Garbî Trakya'daki işleri artık bitmiş demektir. Binlerce dosyadan müteşekkil olan Garbî Trakya işlerini bitirmek için muayyen bir plan dairesinde çalışmak üzere işleri beş kısma ayırmıştık. Meselenin birincisi établi vesikası tevziatı idi. Bu iş hemen hemen bitmiş, şimdiye kadar dağıtılan vesikaların adedi 105 bini bulmuştur. İkinci mesele muhtelif köylere dağılmış bulunan bazı Müslüman köylülere tarlalarının iadesi işi idi ve her haneye 60 dönüm tarla tefrik ettik. Üçüncü mesele 150 bin sterlin tevzi işi idi. Yunan hükümetinin komisyon emrine verdiği 150 bin sterlin Garbî Trakya établilerinin Yunan hükümeti tarafından alınmış ve Ankara İtilafnamesine merbut bir listede gösterilen mallarıyla Makedonya'da kalmış mallarının bedeline karşılıktı. Bu işte de büyük müşkülâtla karşılaştık. Çünkü listede zikredilen dönümlerle faal arazi miktarı bazen birbirini tutmuyor ve şikâyetleri mucip oluyordu. Herkesin hissesini tespitten evvel listeye geçen fazla miktar üzerine toptan mutabık kaldık. Hisselerin tespitini bundan sonra yaptık. Dördüncü mesele iadeye tabi olduğu halde Rum mübadillere tevzi edildiği için tazmini lazım gelen emlak işi idi. Bunda da karşılaştığımız müşkülât malın kime ait olduğunu ve miktarını tespit meseleleri idi. Yunanlılarla bizim noktâ-nazarlarımızın arasını bulduk. Bu suretle birkaç sene devam tahammülü olan bu iş bir ayda halledildi. Alakadarların çekleri hazır. Reis M. Henderson imzaladıktan sonra tevzi edilecektir. Avdet hakkından mahrum kimselerin emvali meselesi de halledilmiş gibidir. Artık komisyon prensip meselelerini halletmiş ve fiilen randıman veren işlerle uğraşmaya başlamıştır”²⁷⁷

Açıklamada Türkiye ile Yunanistan arasındaki en önemli meselelerden biri olan établiler meselesinin yavaş yavaş sona ermekte olduğu anlatılmaktadır. Çalışmalar neticesinde özellikle Batı Trakya'da kalan Türk nüfusu ilgilendiren iktisadî birtakım meseleler de kısa sürede çözüme kavuşmuştur.

²⁷⁶ “Yunan Harp Malûllerinin Bir Mektubu”, **Akşam**, 15 Kanûn-ı Sâni 1933; Uysal, s. 175.

²⁷⁷ “Garbî Trakya'nın Mübadele İşleri”, **Cumhuriyet**, 23 Ağustos 1932.

İki ülke arasındaki iyi ilişkiler İkinci Dünya Savaşı'na kadar uzanır. Ankara Antlaşması'ndan sonra Türkiye ve Yunanistan arasında sık sık dostluk mesajları verilmiş, karşılıklı ziyaretler yapılmıştır. Bu ziyaretler, bir gezi olmanın ötesinde, iki ülke insanının birbirlerine karşı olan samimi duygularının gözlemlendiği bir olgu haline gelmiştir. Bu cümleden 1937 Temmuz'unda Yunan limanlarına uğrayan Hamidiye okul gemisi, limanlarda çok iyi karşılanmış, Yunan halkı gerek Türk askerlerine gerekse Türk öğrencilerine çok yakın davranmıştır. Hamidiye onuruna verilen resmî davetlerde Yunan makamları, Türk-Yunan dostluğu üzerine uzun nutuklar söylemişlerdir.²⁷⁸ Türk makamları da gerekli hassasiyeti göstermişlerdir. Mesela Türkiye'de Türk-Yunan dostluğunu rencide edecek mahiyetteki resimler toplattırılmış, bu gibi malzemelerin satışı ve dışarıdan ithal edilmesi yasaklanmıştır. Konu ile ilgili olarak, İçişleri Bakanlığı'nın 15.10.1937 tarih ve 6422/6 sayılı teklifi üzerine Matbuat Kanunu'nun 51. maddesi uyarınca alınan tedbirler, Bakanlar Kurulu tarafından 2.11.1937 tarihinde onanmıştır.²⁷⁹

1.2.2. Yüzellilikler Meselesi

Türkiye Cumhuriyeti bir taraftan Türk-Yunan dostluğu adına önemli adımlar atarken diğer taraftan da Batı Trakya Türk azınlığı üzerindeki gözlemlerini de ara vermeden sürdürmüş ve özellikle iki ülke arasında esen dostluk havasını, azınlığın ihtiyaçlarına cevap verme noktasında önemli bir araç olarak kullanmıştır. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kaygılarından biri de, devrimlerden sonra yurtdışına çıkmış olan devrim aleyhtarlarının gerici faaliyetleridir. Bu bağlamda Yüzellilikler başta olmak üzere pek çok rejim karşıtının sığındığı ve Cumhuriyet devrimlerine karşı faaliyetlerini yoğun olarak yürütme fırsatı buldukları yerlerden biri de Batı Trakya bölgesi ve özellikle Gümülcine şehri olmuştur. Türk makamları, Gümülcine'deki faaliyetleri dikkatle takip etmiş ve zararlı gördüklerine karşı politikalar üretmiştir.

Türkiye'deki modernleşme hareketlerinin Batı Trakya'da aleyhte bir yön takip etmesi için büyük çaba sarf eden firarîler, Batı Trakya Türklerinin, Türkiye'deki devrimleri takip ederek bunları hayata geçirmek isteyen genç kitlesi üzerinde kötü etkiler yapmıştır. Azınlık içinde ortaya çıkan ikilik ve huzursuzluk ortamının bir şekilde halli için Yunan hükümeti nezdinde adımlar atılmıştır.²⁸⁰ Daha 1928 yılında iki ülke arasındaki dostluk köprülerinin kurulduğu sırada Ankara, Batı

²⁷⁸ BCA, 30.10.200.363.10, (29.7.1937).

²⁷⁹ BCA, 30.18.1.2.79.90.15, (2.11.1937).

²⁸⁰ "Başvekil Mösyö Venizelos Şehrimize Gelecek", **İnkılâp**, 25 Nisan 1930.

Trakya’da Türkiye aleyhinde faaliyetlerde bulunan kişilerin listesini Atina’ya vererek bunların Yunanistan sınırları dışına çıkarılmasını istemiştir. Türk hükümetinin bu talebi üzerine, Yunan hükümeti Yüzelliliklerden Gümülcineli İsmail, Mustafa Sabri ve Aziz Nuri başta olmak üzere on civarında kişiyi Batı Trakya’dan çıkarmıştır.²⁸¹ Ancak Yunan Başbakanı Venizelos, Ankara ziyaretinde, bu gibi kişilerin Yunanistan’dan sınır dışı edileceğini vaat etmesine rağmen, ilk etapta uzaklaştırma işi, sadece Batı Trakya’dan Yunanistan’ın başka bölgelerine gönderilme şeklinde uygulanmıştır. Örneğin bu yıllarda sürekli olarak Türkiye’deki inkılâp hareketleri aleyhinde yayın yapmış olan Mustafa Sabri ve oğulları, yerleşmiş oldukları İskeçe’den alınarak matbaası ile birlikte Patras’a yerleştirilmiş ve propagandasını burada sürdürmüştür.²⁸² Cumhuriyet aleyhinde propaganda yapan bu kişilerin tamamı Yüzellilik değildir. Aralarında Türk Millî Mücadelesi’nin başarıyla sonuçlanmasının ardından Yunanistan’a sığınmış olanlar ve aslen Batı Trakyalı olan şahıslar da vardır. Türkiye’nin Yunanistan’a vermiş olduğu listedeki kişiler arasında şu isimlere rastlanmaktadır:

- 1 – Mustafa Sabri Efendi: Yunanistan’da Kumçiftliği’ne yerleşen son Şeyhülislam (Yüzelliliklerden),
- 2 – Çopur Hakkı: Eski Kuva-yı İnzibatiyeci, İskeçe’de çıkan Cumhuriyet aleyhtarı “*İtila*” gazetesinin sahibi (Yüzelliliklerden),
- 3 – Sami: Fotoğrafçı, Kavala’da çıkan “*Dikeon*” gazetesinin sahibi,
- 4 – Çerkez Davut: İskeçe’de yaşıyordu (Yüzelliliklerden),
- 5 – Aziz Nuri: Eski Bursa Vali Vekili, “*Adalet*” gazetesinin sahibi (Yüzelliliklerden),
- 6 – Namık: Eski Polis Zabiti, İskeçe’de öğretmen (Yüzelliliklerden),
- 7 – Ahmet Asım Hoca: Eski İzmir Kadı Müşaviri (Yüzelliliklerden),
- 8 – Veliüddin Hoca: Dedeâğaç Müftüsü,
- 9 – Rıfat Oğlu Rıfkı: “*İtila*” yazarı, İskeçe’de öğretmen,
- 10 – İzzet: Eski Vali Yardımcısı, “*İtila*” yazarı,

---

²⁸¹ Yusuf Sarıncay, “Yüzelliliklerden Gümülcineli İsmail Hakkı Bey’in Faaliyetleri (1908-1945)”, **Prof. Dr. Abdurrahman Çaycı’ya Armağan**, Hacettepe Üniversitesi AİİT Enstitüsü, Ankara, 1995, s. 386.

²⁸² “Mustafa Sabri Hoca Ne Oldu?”, **İnkılâp**, 7 Mayıs 1931.

- 11 – Doktor Nurettin: İskeçe’de doktor,
- 12 – Zekeriya oğlu Zekeriya: Çerkez Davut’un arkadaşı,
- 13 – Akif: Eski subay, o dönemde Dimetoka’da öğretmen,
- 14 – Memiş Hoca: “*İtila*” ve “*Adalet*” gazeteleri çalışanı,
- 15 – Karaferyeli Hasan: “*Balkan*” gazetesi yazarı, “*Posta*” gazetesi sahibi,
- 16 – Halit Ziya: İzmir’li,
- 17 – Pepe Kenan: Eski Şeyhülislamlık Kâtibi, o dönemde imam ve öğretmen,
- 18 – Hasan: Eski İaşe Müdürlüğü memuru,
- 19 – Hüseyin Hamit: Dimetoka’da öğretmen,
- 20 – Hasan Hoca: Kumçiftliği Müftüsü.²⁸³

Türkiye’den Yunanistan’a kaçan ve Batı Trakya’ya yerleşerek Türk İnkılâbı karşıtı söylemleri ile azınlık üzerinde etkili olan bu kişilerin, Batı Trakya’dan zorla da olsa çıkarılmaları, Yunan Hükümeti’ni meşgul etmiştir. 1931 Mart’ında hükümet, bu kişilere Batı Trakya’yı terk etmeleri ve öncelikli olarak Atina’ya taşınmalarını sağlamak amacıyla kişi başı 11.875 drahmi gibi bir bütçe de ayırmıştır. Ankara’nın Atina’ya ilettiği liste de Batı Trakya’daki jandarma kuvvetlerine ulaştırılmıştır.²⁸⁴ Yunanistan’dan sınır dışı edilen unsurlar ise daha sonra Mısır ve Suriye gibi ülkelere iltica etmişlerdir.²⁸⁵ Gelişmeler, Yunan devletinin Batı Trakya Türk azınlığı politikasını olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca azınlık içindeki aydın kadronun da önünü açmıştır. Her ne kadar daha sonra Yunan hükümet politikası, eksen kayması gösterecek olsa da ilk yıllarda tutucu bir azınlık toplumu yerine, ilerici ve modern bir azınlık toplumu istendiği kanaatini uyandırmaktadır.

1.2.3. Dostluk Döneminde Türkiye’deki Devrimlerin Batı Trakya’da Aksisi

Batı Trakya Türklerinin Türkiye’ye ve Türk inkılâplarına bakışları, üzerinde durulması gereken bir başka konudur. Türkiye’yi sıkıca takip ederek Türkiye’deki yenilik hareketlerini eşzamanlı olarak Batı Trakya’da da uygulamaya çaba gösteren Batı Trakya Türkleri olduğu gibi, dinî gerekçelerle inkılâplara karşı çıkan Batı

²⁸³ “A.G.E. 1928\B\37 Ankara’nın Önerdiği İsimler Listesi”, Bkz. Σολταρίδης (Soltaridis), Batı Trakya Müftülüğü ..., s. 202.

²⁸⁴ Διβάνη (Divani), s. 189.

²⁸⁵ Θεόδωρου (Theodoru), s. 102.

Trakya Türkleri de vardır. Örneğin 1928’de Türkiye’deki alfabe devriminden hemen sonra aydın fikirli Batı Trakyalılar azınlık okullarında Latin harfleri ile eğitim yapılması için Yunan hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Türkiye ile Yunanistan arasında iyileşme emareleri gösteren ikili ilişkiler çerçevesinde böyle bir isteğin sempati ile karşılandığı anlaşılmaktadır.

Ancak Batı Trakyalı bazı Türkler de, kendi hemşerilerinin azınlık okullarında Latin harfleri kullanılması yönünde Yunan Hükümeti’ne yaptıkları önerinin reddedilmesi için yerel yönetime bir dilekçe ile başvuruda bulunmuşlardır.²⁸⁶ Zira bu kesime göre Latin alfabesi ile okuyup yazmak Kur’an ve İslam inancı aleyhinde hareket etmektir. Batı Trakya Türk toplumunun temelde bu tip başvurularında ve yeni alfabeyle karşı duruşlarında daha çok Batı Trakya’daki muhafazakâr yayın organlarında görülen; yeni alfabenin İslam dininin özüne aykırı olduğu yolundaki propagandalar etkili olmuştur.²⁸⁷

Türkiye’de Latin Alfabesine geçiş sürecindeki duruma paralel olarak Batı Trakya’da da geçiş sancıları yaşanmıştır. Ancak özellikle Kur’an-ı Kerim’in Latin alfabesi ile yazılması konusunda Batı Trakya basınındaki tartışmalar, kitleler üzerinde büyük etkiler yapmıştır.

Türkiye hükümeti ise bölgedeki irtica faaliyetlerine karşı özellikle Batı Trakya Türklerinin kendi oluşumlarını destekleme yoluna gitmiştir. Batı Trakya’da kurulmuş bulunan Gümülcine ve İskeçe Türk Gençler Birlikleri, Türkiye’deki inkılâpları yakından takip etmişlerdir. 13.10.1930 tarihinde Gümülcine Konsoloslugu’nun Atina Elçiliği’ne yazdığı yazı üzerine; Dışişleri Bakanlığı’ndan Başbakanlığa gönderilen bir raporda konu ile alakalı olarak şöyle denilmektedir:

“...Yüzelliliklerle firarilerin merkezi faaliyeti olan Gümülcine’de eşhası mezkurenin muzır propagandalarına mani olmak ve hiç olmazsa bunların tesiratını tahdit eylemek ve gençler arasında inkılap prensiplerini neşr ve tamim etmek maksadıyla mahallî gençler tarafından siyasî bir kulüp tesis edilmiş ve kulüp birçok müşkülât içinde idame-i mevcudiyete gayret etmekte bulunmuş ise de hiçbir taraftan maddi muavenete mazhar olamaması ve hane kirasını bile tediye eden izharı aciz etmesi dolayısıyla kulübün maalesef kapanmak tehlikesine maruz bulunduğu ve buna hükümetimizce yardım edilecek olursa memleketimiz ve teceddüdün birer müdafii

²⁸⁶ “Moslem Protest Against Latin Letters”, **The Manchester Guardian**, 20 December 1928.

²⁸⁷ “Latin Harfleri Dine Zarar Verir mi?”, **Yarın**, 26 Teşrin-i Evvel 1928.

olan bu gençlerin menfi propagandalara karşı hayli faydeleri dokunacağı beyan kılınmakta ve Elçilikçe de iştirak edilmektedir”

Ayrıca Gençler Birliği'nin ekonomik durumunun düzeltilmesi için 40 bin Drahmilik bir yardımın gönderilmesi teklif edilmektedir.²⁸⁸

Rapordan da anlaşıldığına göre Türkiye, Batı Trakya Türklerine yakın bir ilgi göstermekte ve Türkiye'yi hami devlet olarak gören Batı Trakya azınlığının beklentilerini karşılamak için imkân çerçevesinde devreye girmektedir. Batı Trakya Türk azınlığının Türkiye'deki inkılâplar ile sağlam bir şekilde entegrasyonunun sağlanması ve bu sayede Türkiye'nin yanı başındaki Batı Trakya Türk kitlesinin azami ölçüde Türkiye Cumhuriyeti'ne yaklaştırılması, önde gelen bir hedef olarak göze çarpmaktadır. Buradan hareketle; Ankara Antlaşması ile iyileşen Türk-Yunan ilişkileri, Atatürk-Venizelos'un rasyonel politikaları ile birleştiğinde 1930'lu yılların, Batı Trakya'daki Türk mevcudiyetinin korunmasında ve bölgede Cumhuriyet devrimlerinin yerleşmesinde etkili bir dönem olduğu söylenebilir.

Tüm bu iyi niyet gösterilerine ve Yüzelliliklerin Yunanistan dışına çıkarılmalarına rağmen yine de bölgenin –azınlıkta kalsalar da– Türkiye'deki cumhuriyet devrimlerine karşıt görüşlü kişilerin bir merkezi konumunda bulunmasının önüne geçilememiştir. Özellikle iki ülke arasındaki ilişkilerin iyi olduğu bir dönemde, Cumhuriyet karşıtlarının faaliyetleri, Türkiye'yi rahatsız etmiş, zaman zaman Batı Trakya'dan gelen tehditlere karşı yasak koyma gerekliliği doğmuştur. Örneğin 1933 yılında Gümülcine'de bulunan İttihad-ı İslam adlı cemiyetin Arap harfleri ile neşrettiği ve Türkiye aleyhinde yazıları içeren beyanname, Gümülcine Konsolosluğu'nun da dikkatini çekmiş ve yapılan uyarı neticesinde Bakanlar Kurulu; İçişleri Bakanlığı'nın 26.6.1933 tarih ve 6282 sayılı tezkeresine binaen konuyu ele alarak 15.7.1933 tarihinde, ilgili beyannamenin Türkiye sınırlarından sokulmasını yasaklamıştır.²⁸⁹

Türkiye'nin Batı Trakya Türklerine ilgisi sadece uzaktan yürütülen bir politika değildir. Özellikle iki ülke ilişkilerinin iyi bir seyir takip ettiği dönemlerde Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan'da azınlık olarak yaşayan soydaşlarına maddî olarak da destek vermiştir. 1938 yılında Başbakan Celal Bayar ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Balkan turu çerçevesinde Atina'ya da bir ziyarette

²⁸⁸ BCA, 30.10.107.697.5, (13.10.1930).

²⁸⁹ BCA, 30.18.1.2.38.51.19, (15.7.1933).

bulunmuşlardır. Bu ziyaret sırasında Gümülcine Başkonsolosu aracılığıyla Gümülcine merkezinde yer alan Türk İlkokulu'nun tamir ve bakımı için 220 İngiliz Lirası verilmiştir. Bu para daha sonra Gümülcine Başkonsolosu Nurullah Korkud tarafından Cemaat İdaresi'ne teslim edilmiştir.²⁹⁰

Batı Trakya Türkleri arasında, “*Yunanistan taraftarı*” olarak tanımlayabileceğimiz azınlık mensupları da vardır. 1937 yılında Gümülcine'deki Kayalı medresesi merkezli olarak kurulan “*Gümülcine Yunanistan'daki Müslümanların Birliği*”, Yunanistan taraftarlarına bir örnektir. Zira mühründe Arapça ve Yunanca olarak ismi yazılı bu birliğin nizamnamesinde, “*Birliğin amacı, Müslüman ahalinin dinî terbiyesini vermek*”, ibaresi yer almaktadır. Aynı nizamnamede, Birliğe üye olmanın öncelikli şartı da “*Yunanistan'ın sadık tebaası olmak*” şeklinde tanımlanmaktadır.²⁹¹

Süregelen durum, maalesef Batı Trakya Türkleri arasındaki en büyük uçurumu oluşturmuştur. Kendilerini bir şekilde iki gruba ayırmışlar ve ortaya çıkan sonuçlar, Batı Trakya Türk azınlığının sosyal ve politik yaşamında derin olumsuzluklar yaratmıştır. Hatta kimi zaman bu iç düşmanlık öylesine keskinleşmiştir ki azınlık üyesi kişiler, Yunan makamları tarafından Batı Trakya Türk kuruluşlarının başına atandıktan sonra, bu kuruluşları ve faaliyetlerini baltalamak için çaba harcamışlardır.²⁹² Söz konusu durum, azınlığın kendi iç problemi olmasına rağmen, Yunanlıların Batı Trakya'da sürdürmek istedikleri politikanın başarısı için önemli faktörlerden biri olmuştur. Yunan idarecileri tarafından çok iyi şekilde kullanılan bu tip azınlık üyeleri, çoğu zaman dinî duyguları kullanarak Türk azınlığın bölünmesinde rol oynamışlardır.

1.2.4. Dostluk Yıllarında Yunanistan'ın Azınlık Politikası

Yunan Hükümeti'nin Batı Trakya Türklüğü üzerinde yürüttüğü politikanın bu yıllarda biraz daha yumuşadığını söyleyebilmek mümkündür. Normal şartlarda Türkiye'deki gelişmelerin ve özellikle Türk inkılaplarının Batı Trakya Türk azınlığına sirayet etmemesi için tedbir alan, hatta bu bağlamda karşı propaganda ile Türk devrimlerini karalama yoluna giden Yunanistan, 1930'lu yıllarda bu çizgisinden oldukça uzak görünmekle birlikte yine de faaliyetlerine el altından

²⁹⁰ BCA, 30.10.144.29.2, (6.6.1938).

²⁹¹ BCA, 490.1.605.93.4, (3.7.1937).

²⁹² Bkz. Ek-5.

devam etmiştir. Örneğin firarilerden Karaferyeli Hasan'ın çıkardığı “*Balkan*” gazetesinde 1928 yılında yapılan yayınlarda, Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik bir takım hakaretler edilmesi üzerine, Türkiye'nin başvurusuyla Balkan gazetesine dava açılmıştır. Açılan davada, Gümülcine mahkemesi, Balkan gazetesinin Mustafa Kemal Paşa hakkındaki yazısının bir suç unsuru taşıdığını kabul etmekle birlikte, Türk Ceza Kanununda bu gibi bir yayına karşı öngörülen bir cezanın var olup olmadığını bilmediklerini beyan ederek adlî tatbikatı ertelemiştir. Hatta bu durumdan cesaret alan Karaferyeli Hasan, mahkeme kararını gazetesinde neşretmiş ve Mustafa Kemal Paşa hakkındaki yazıyı da yeniden yayınlamıştır.²⁹³

Bu durum karşısında Atina Elçiliği, Yunan Dışişleri Bakanlığı'na müracaat ederek Türk Ceza Kanunu'nun 164. Maddesinin, yabancı devlet başkanları aleyhine yapılan neşriyata cezaî yaptırım öngördüğünü ispat etmiştir. Böylece Karaferyeli Hasan'a yeniden dava açılmış ve üç buçuk ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Ancak Karaferyeli Hasan'ın daha önceden sabıkası olmadığı için hapis cezası üç yıl ertelenmiştir. Gümülcine Konsolosluğu da durumu bir rapor ile Başbakanlığa iletmıştır.²⁹⁴ Yaşanan gelişmeler üzerine Balkan gazetesinin faaliyetleri Gümülcine Konsolosluğu tarafından sıkıca kontrol edilmeye başlanmış, önemli görülen nüshalar Ankara'ya iletilmiştir. Örneğin gazetenin 4 Ekim 1932 tarihli nüshası, bu doğrultuda gönderilenlerden biridir.²⁹⁵ İlgili sayıda dikkati çeken ve Ankara'ya iletilmesine neden olan yazı ise ilk sayfadaki bir köşe yazısı olmuştur. “*Ankaracılar Okusun*” başlıklı bu yazı, bir taraftan 25 Eylül 1932'de yapılan Yunanistan genel seçimlerini değerlendirirken diğer taraftan da Türkiye'deki rejimi ve inkılapları hedef almaktadır. İsmi vermeyen yazar kaleme aldığı yazısında; Cumhuriyet Türkiye'sindeki “...*Zavallı Türk milletinin nikbet esaretini yâd ederek için için ağladığını...*” belirtmektedir.²⁹⁶ Konsolosluğun da dikkatini çeken yazıdan, Balkan gazetesinin Türkiye Cumhuriyeti ve inkılaplar konusundaki menfi genel yayın politikasından da herhangi bir sapma göstermediği anlaşılmaktadır.

Bu gibi gelişmelere rağmen Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin olumlu seyri, Batı Trakya Türklüğünün sosyal ve siyasî hayatını da elbette bir şekilde etkilemiştir. Biraz daha serbestlik bulabilen azınlık üyeleri, özellikle teşkilatlanma

²⁹³ BCA, 30.10.86.567.11, (20.1.1930).

²⁹⁴ Aynı belge.

²⁹⁵ BCA, 30.10.240.625.5, (17.10.1932).

²⁹⁶ “Ankaracılar Okusun”, *Balkan*, 4 Teşrin-i Evvel 1932.

çabalarını başarılı bir şekilde yürütmüşlerdir. İskeçe ve Gümülcine Gençler Birlikleri, şehir merkezlerinde faaliyet gösterirken, 1930’lu yıllarda taşrada da teşkilatlanma çabalarına girişmişlerdir. Bölgenin önemli kasabalarından biri olan Şapçı’da böyle bir girişim 1934 yılında ortaya çıkmış ve burada bir Şapçı Gençler Birliği kurulması için çeşitli faaliyetlerde bulunulmuştur.²⁹⁷

Olumlu gelişmelere rağmen yine de Yunanistan’ın azınlık üzerinde uyguladığı bir takım baskı hareketlerine de rastlanmaktadır. İskeçe civarındaki Boyacılar Köyü ve Babaköy sakinleri, gördükleri bu baskı ve çektikleri sefaletle artık dayanamayarak Türkiye’nin Gümülcine Konsolosluğu’na başvurmuş ve topluca Türkiye’ye göç etmek isteklerini bildiren bir dilekçe vermişlerdir. Dışişleri Bakanlığı da ilerleyen yıllarda gelebilecek bu gibi taleplere karşı Bakanlar Kurulu’ndan bir karar çıkarılmasını istemiştir.²⁹⁸

Türkiye ile Yunanistan arasında 1933 yılında, siyasî sebeplerle bir takım menfi gelişmeler de yaşanmıştır. Ağustos ayında Yunan makamları, Türkiye taraftarı olan Gümülcine Cemaat Reisi Abdülhalim Efendi ve cemaatin diğer azalarını azlederek yerlerine, bu dönemde Türkiye’deki devrimlere karşı tutum sergileyen İttihad-ı İslam Cemiyeti’nin Başkanı Hafız Salih Efendi’yi ve arkadaşlarını getirmiştir. Bu durum, Gümülcine Konsolosu’nun gönderdiği raporlar doğrultusunda, Türkiye’den dikkatle izlendiği gibi Batı Trakya Türkleri tarafından da bir şekilde düzeltilmeye çalışılmıştır. Örneğin Batı Trakya’dan çıkan dört Venizelist Türk milletvekilinden ikisi, Mustafa Ağa ve Hasan Bey, Yunan Genel Valiliğince durumun düzeltilmesini ve Yunan Hükümetinin, Türk okullarına yardım etmesini istemişlerdir. Hatta bu iki milletvekili isteklerinin karşılanması halinde iktidarda bulunan Çaldarist Partiye geçmeyi de kabul etmişlerdir. Milletvekillerinin girişiminden sonra Yunan makamları, Türk okullarına yardım konusunu kabul etse de Cemaat idaresi hakkında herhangi bir tasarrufta bulunmamıştır.²⁹⁹

1930’ların ikinci yarısına gelindiğinde, yani Metaksas’ın yönetime hâkim olduğu dönemde³⁰⁰ Yunanistan’ın azınlık siyaseti de değişkenlik göstermeye

²⁹⁷ “Şapçı Türk Gençliği”, *Ülkü*, 4 Nisan 1934.

²⁹⁸ BCA, 30.10.254.712.16, (16.6.1930).

²⁹⁹ BCA, 30.10.255.717.1, (14.8.1933).

³⁰⁰ Yunanistan’da Krallığın yeniden kurulmasını takiben General Metaksas 1935’ten itibaren Kral üzerindeki etkisi iyice arttırdı. Ülkede yeniden bir buhranın başlamasını fırsat bilen Metaksas 4 Ağustos 1936’da diktatörlüğünü ilan etti. Bkz. Nurettin Türsan, **Yunan Sorunu**, 3. Baskı, Ankara, 1987, s. 229. İlan tarihine atfen bu yönetim “4 Ağustos Rejimi” olarak bilinmektedir.

başlamıştır. Ancak bu politika değişimi ve asimilasyon uygulaması Batı Trakya Türklerine yönelik değildir. Metaksas diktası döneminde Yunanistan’da, Batı Trakya Türkleri dışındaki azınlıkların “*Ulusal Homojenizasyon*” planı doğrultusunda asimilasyonuna çalışılmıştır. Makedonya Genel Valisi’nin 12277/1936 no’lu emri ile yabancı dil kullanımı yasaklanmış, kullananların şiddetle cezalandırılacağı bildirilmiştir. Asimilasyonun hedefinin, Yunanistan’ın kuzey kesiminde yaşayan Slav asıllı halk olduğu anlaşılmaktadır. Bu uygulama sonunda hedef kitlenin büyük bir bölümü, İkinci Dünya Savaşı döneminde Yunanistan’ı terk ederek Yugoslavya ve Bulgaristan’a göç etmiştir.³⁰¹

Metaksas’ın Türkiye ile Yunanistan arasındaki iyi ilişkilerin sürdürülmesi yönündeki isteği doğrultusunda, Yunanistan’daki diğer azınlık unsurlarının aksine Türk azınlık için olumlu bir dönem yaşandığı değerlendirilebilir.³⁰² Batı Trakya Türk azınlığının yaşantısına çok müdahale edilmemiş, azınlık yaşantısını hükümet istekleri doğrultusunda düzenleme çabalarına girilmemiştir. Azınlığın kültürel hayatında ise bahsi geçen Türk Gençler Birliklerinin ve kurulmuş olan Türk Öğretmenler Birliği’nin tam anlamıyla teşkilatlı olarak işlemeye başlaması, Metaksas döneminde olmuştur.

1.2.5. Dostluk Yıllarında Göç Hareketleri

Batı Trakya Türklerinin, Ankara Antlaşması’ndan sonra da göç hareketlerine devam ettikleri, göçün çeşitli yönleriyle Türk basınına da yansdığı görülmektedir. Olayların basına yansması ile birlikte Yunan makamlarının, Batı Trakya Türkleri üzerinde çeşitli şekillerde baskı yaptığı ve bu baskıların da göçü tetiklediği iddiaları daha yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır.

Göç hareketleri ile ilgili olarak Türk-Yunan iyi ilişkilerinin zarar görmesi ihtimaline ve Yunan baskısı iddialarına karşı Yunanistan hükümeti, zaman zaman durumun izahı için tebliğler neşretmiştir. Böyle bir vesikayı Ankara Antlaşması’ndan hemen sonra, 1932 yılında görmekteyiz. Yunan tebliğinde şöyle denmektedir:

“...Yunan makamatının kendilerine karşı takındıkları vaziyet karşısında binlerce Müslümanın muhaceret ettiğinin aslı yoktur. Bu sene zarfında Garbî Trakya’dan muhaceret eden Müslümanların adedi ancak 27’dir. Bunlar da: 1- İtaatsizler, 2- Türkiye’de akrabaları olan ve hükümetten emlaklerinin bedellerini alanlar, 3- Ziraat Bankasına borçlarını vermemek için gidenler ve 4- Araziye

³⁰¹ Zachos, s. 139.

³⁰² Κωστής Α. Τσιούμης, **Η Μουσουλμανική Μειονότητα της Θράκης (1950-1960)**, Εκδόσεις Αντ. Σταμούλης, Θεσσαλονίκη, 2007, σ. 32 (Kostis A. Tsiumis, **Trakya’da Müslüman Azınlık (1950-1960)**, Ant. Stamulis Yayınları, Selanik, 2007, s. 32).

sahip olmayan işçilerdir. Yurtlarından gizlice ayrılan Müslümanların Meriç nehrini yüzerek geçmek suretiyle hayatlarını tehlikeye koyduklarına dair çıkarılan şayanın aslı yoktur. Zira Meriç nehri birçok yerlerde geçit vermektedir. Bundan maada Yunan memurları nehrin sahilinde birçok Müslüman'ı tutup köylerine iade etmişlerdir.”³⁰³

Tebliğ dikkatli okunduğunda, göç iddialarının doğru olduğuna hükmedilebilir. Çünkü bir taraftan az miktardaki Türk'ün Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmeyi başardığı, diğer taraftan daha fazla sayıdaki Türk'ün de hiç olmazsa göç yollarını denediği yahut bir şekilde geri çevrildikleri anlatılmaktadır.

Türkiye, özellikle Ankara Antlaşması'nı takip eden dönemde Batı Trakya Türklerinin durumunu daha yakından izlemiş ve göç eğilimlerini sürekli olarak değerlendirmiştir. Özellikle yeni imzalanmış bulunan Ankara Antlaşması'ndan sonra iki ülke arasındaki ilişkilerin seyri ve İstanbul'da bulunan Rum azınlığın durumu dolayısıyla Türkiye'nin Batı Trakya Türklerine daha sıcak bir ilgi beslediği göze çarpmaktadır.

Türkiye, Batı Trakya'daki durumu sürekli takip etme ve bölgede mukim Türk nüfusunun yerinde kalması politikası doğrultusunda, zaman zaman Dışişleri memurları vasıtasıyla bölge hakkında raporlar almıştır. Bu yönde hazırlanmış bir raporda azınlık mensubu Türklerin, Yunanistan'ı terk etmesinin sebepleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Arazinin darlığı, özellikle miras yoluyla gittikçe küçülen arazilerin aileleri besleyemez hale gelmesi.
- Türkiye'den göç edip bu bölgeye yerleştirilmiş olan Rum köylüleri ile ortaya çıkan anlaşmazlıklar.
- Azınlık mensuplarının şikâyetlerini dinleyen bir resmî makam ile muhatap olamamak.
- Azınlık eğitim-öğretimindeki aksaklıklar.
- Müftülüklerin ve Cemaat Heyetlerinin durumu.
- Türkiye'deki devrimden sonra bölgeye yerleşen firarilerin tutumları.
- Yunanistan'daki Türk vakıflarının durumu.
- Türkiye'ye göç ederek gidenlerden ulaşan müspet haberlerin azınlık üzerinde uyandırdığı teşvik.

³⁰³ BCA, 30.10.255.715.13, (5.11.1932).

- Yunan makamlarının göçe yardımcı olması.³⁰⁴

Türkiye'nin Atina Elçiliği sekreterinin de şahsen katıldığı bir Batı Trakya seyahati sonunda yazılan rapor, bu dönemdeki göç istatistikleri ile ilgili de ilginç bilgiler sunmaktadır. Atina Elçiliği Sekreteri Recep Bey'in, Yunanlı memurlar refakatinde 20 gün kadar süren ziyaretinde, dolaştığı Türk köylerinde öğrenebildiği kadarıyla 1934 yılının son üç ayında bölgeden Türkiye'ye kaçanların sayısı 700 kadar tespit edilmektedir. Bahsi geçen rakamlar, tamamen ulaşılabilen Türk köylerinde, mahallî Yunan memurlarının refakat ettiği Türk Elçilik görevlisi ile çekinmeden konuşarak durumu anlatabilecek kişilerle yapılan görüşmelerden çıkan sonuçtur. Özellikle kış şartları yüzünden gidilemeyen köyler, Yunanlı memurlardan çekinerek konuşamayan kimseler ve köylü tarafından Batı Trakya'da kalan yakınlarının bir zarara uğramaması için isimleri verilmeyen Türkler de hesaba katıldığında bu rakamın aslında çok daha yüksek olması muhtemeldir.³⁰⁵

Atina Elçiliğinin hazırlamış olduğu bu rapor, Ankara Antlaşması'ndan sonra bölgede kalan Türklerin yaşantısı, sıkıntıları, göç nedenleri gibi önemli konular ile ilgili oldukça ayrıntılı bilgileri yansıttığından, dikkatle incelenmesi gereken bir belgedir. Seyahatin resmî amacı, Türk azınlığa göç etmemeleri yönünde Türk Elçiliği ağzından nasihatte bulunmaktır. Türk memurlara refakat eden Yunanlı memurların resmî amacı ise bölgede yaşayan Türk azınlık mensuplarının dert ve şikâyetlerini dinlemektir.

Görüşmeler genellikle köylerin kahvelerinde ve tüm memurların huzurunda gerçekleştiğinden Atina Elçiliği tarafından görevlendirilen Recep Bey de, Batı Trakya Türklerinin sorunları ile alakalı olarak fazlasıyla bilgi derleyebilmiştir. Sunulan rapora göre bölgedeki sıkıntının ve göçün belli başlı ilk sebebi arazi darlığıdır. Bu sıkıntının sebebi, bölgeye Anadolu'dan gelen muhacir Rumların yerleştirilmesi, devletin büyük çiftlikleri alarak topraklarını yeni gelen Rum muhacirlere dağıtmasıdır. Fakat bu durum Batı Trakya'nın tamamında aynı şiddette görülmez. Topraksızlık, İskeçe ve özellikle yaka köylerinde sıkıntı yaratsa da ova köyleri ve Gümölcine bölgesindeki Türklerin yaşantıları görece daha iyidir. Batı Trakya Türklerini göçe mecbur eden bir diğer sebep ise eğitim olarak görülmektedir. Bölgede bulunan okul çağındaki nüfusun eğitim ihtiyaçlarının tam olarak

³⁰⁴ BCA, 30.10.116.810.8, (12.1.1935).

³⁰⁵ Aynı belge.

karşılanamaması ve eğitimlerini sürdürmek isteyen gençlerin de okumak için Türkiye'ye geçmesi alışlageldik bir durum haline gelmiştir. Bu yıllarda, sıkça konu edilen firarilerin, Batı Trakya'yı kendilerine bir toplanma yeri seçmesi ve bunların azınlık üzerindeki faaliyetleri de göçe sebep olan bir diğer husustur.³⁰⁶

Türklerin göç etmelerindeki diğer etmenler; göç için teşvik görmek, göç edenlerin Türkiye'de iyi karşılanması, Türkiye'ye göç edip yerleşenlerin akrabalarını da çağırması, Bulgarların ilk fırsatta Batı Trakya'yı işgal edeceği gibi söylentiler şeklinde sıralanabilir.

Bunların dışında göç etme isteğinde olan Batı Trakyalı Türkler kendi aralarında herhangi bir dayanak noktası olmayan hikâyeler oluşturmaya başlamıştır. Aslen Gümülcineli olan dönemin Türkiye Cumhuriyeti Nüfus Genel Müdürü Ali Galip Bey'in hemşerilerini kolladığı ve iskânlarını gerçekleştirdiği şeklinde anlatılan hikâyeler ortalıkta dolaşmaya başlamış ve hatta yerel basına konu olmuştur.³⁰⁷

1935 yılı için göç eden hiç kimsenin Türkiye'den geri çevrilmeyişi de Batı Trakya Türklerini göç konusunda cesaretlendiren bir diğer önemli etkidir.

Tüm bu sebeplerle Batı Trakya coğrafyasındaki Türk nüfustan her yıl onlarca hane ve yüzlerce nüfus Türkiye'ye kesin göçü bir kurtuluş çaresi olarak görmüş ve Türkiye'ye iltica etmiştir. Bu dönemde bazı köylerdeki Türk nüfus neredeyse tamamen kaybolmuş, nüfusu iyice azalan köylerde ise Rumlar içerisinde birkaç hane kalan Türk ailelerin barınması oldukça güç hale gelmiş, onların da göç etmelerini neredeyse zorunlu kılmıştır.

Batı Trakya'dan sürekli olarak gelen Türk göçmenler konusunda zaman zaman çıkan kararnamelerle Yunanistan'dan gelen Türk azınlık üyeleri için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçiş ortamı sağlanmıştır.³⁰⁸ Ancak bu serbest geçiş ortamı zaman zaman sorunlar yaratmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaştığı ve devletlerin birbirlerine karşı casusluk faaliyetlerinin arttığı bir dönemde, gerek Yunanistan ve gerekse Bulgaristan'daki Türkler, Türkiye'ye göç etmeyi çözüm olarak görmüşlerdir. Sivillerin dışında, askerde Yunan veya Bulgar subayların zulmünden kaçan ya da askerliğini Türkiye'de yapmak isteyen azınlık

---

³⁰⁶ Aynı belge.

³⁰⁷ Aynı belge.

³⁰⁸ Örneğin Bakanlar Kurulu'nun 5.7.1930 tarihli toplantısında 219 kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına alınmaları kabul edilmiştir. Bkz. BCA, 30.18.1.2.12.46.11, (2.7.1930).

mensupları arasına, özellikle Bulgarlar tarafından zaman zaman casusluk faaliyetlerini yürütmek amacıyla bazı kötü niyetli kişiler de karıştırılmıştır. 1938 yılının Aralık ayında İçişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı'nın da önerisi ile gerek sivil gerekse askerî üniforma ile Türkiye'ye iltica eden genç erkeklerin dikkatle incelenmesi ve durumları şüpheli görülmeyenlerin Orta Anadolu'da iskân edilmeleri önlemini almıştır.³⁰⁹

Görüldüğü gibi hem uluslararası kuralların hem de Türkiye'nin devlet ananesinin getirmiş olduğu sorumluluk yani Türkiye'ye sığınmak isteyen soydaşlara sınırların açılması, Yunanistan ve Bulgaristan tarafından kötüye kullanılmaya elverişli bir durum olarak değerlendirilmiştir. İşin esas düşündürücü boyutu ise pek çok mülteci Türk arasında casusların da bazen gözden kaçabilmiş olma olasılığıdır.

1.2.6. Batı Trakya Türklerine Arazi Satışının Yasaklanması

Türk-Yunan ilişkilerinin iyi gidişatını Batı Trakya Türk azınlığı açısından bozan olumsuz bir gelişme, 1938 yılında Yunanistan'da kabul edilen 1366 sayılı yasadır. Yasaya göre, Yunanistan yüzölçümünün neredeyse yarısını kapsayan sınır ve kıyı bölgelerinde gayrimenkul alım-satım işleri illerde kurulan özel bir komisyonun iznine tabi tutulmuş ve Yunan asıllı olmayanlara arazi satılması yasaklanmıştır.³¹⁰ Yasanın komünizm tehlikesine karşı bir önlem olarak çıkarıldığı iddia edilmektedir.

Sınır ve kıyı bölgeleri kapsamına İskeçe, Rodop ve Evros vilayetleri de alınmıştır. Bu illerde yaşayan Türk azınlık üyeleri de gayrimenkul sahibi olabilmek için komisyonlardan gerekli izinleri almak zorunda bırakılmışlardır. Özellikle sınır bölgelerinde komünizm taraftarlarının gayrimenkul almalarını engellemeye yönelik çıkarıldığı belirtilen bu yasa, kısa süre içerisinde Türklerin gayrimenkul alım-satımlarını engelleyen ve tamamen kontrol altına alan bir mekanizma haline gelmiştir. 1366 sayılı yasa uyarınca, gayrimenkul alımı için Türk azınlık üyeleri tarafından ilgili komisyonlara yapılan başvurular, azınlık içinde Yunan Hükümetinin istekleri doğrultusunda davranan bazı istisnalar dışında, ya bir şekilde sonuca kavuşturulmamış ya da başvurulara olumsuz cevap verilmiştir.

³⁰⁹ BCA, 30.18.1.2.86.13.2, (13.2.1939).

³¹⁰ Tarihe Bir Not, s. 15; Öksüz, "Batı Trakya Türkleri (1913-2006) ...", s. 7; Oran, "Kalanların Öyküsü ...", s. 168; Keskin, "Azınlıklar Konusu", s. 255.

1.2.7. Eğitim

Bu dönemde eğitim ile ilgili yaşanan gelişmelere, çalışmanın bir önceki kısmında zikredilen Rodop Hususî Türk İlk Mekebi ile devam etmek yerinde olacaktır. Kuruluşunu ve ilk eğitim faaliyetlerini anlattığımız okul, 1930-1931 ders yılı ile birlikte daha iyi bir binaya taşınıyor ve şartları gün geçtikçe iyileştiriliyordu. 1933-1934 yılları Yunanistan'daki Laikon ve Filefteron partileri arasında iktidar kapışmalarının yoğunlaştığı yıllardır. Bu yıllar, Batı Trakya Türk azınlığı içinde Yenilik-Muhafazakârlık mücadelesinin de Yunanistan'ın genel siyasî havasına paralel olarak şiddetlendiği devredir. O güne kadar Batı Trakya'da seçimleri bir türlü kazanamayan, kazanma ihtimali düşük olan Laikon Parti, Rodop Valiliğine, Miltiyadis Mandas gibi çok kuvvetli ve teşkilatçı olan bir valiyi atamıştır. Bu vali oyların çoğunluğunu elinde tutan Türk azınlığını partisine kazandırmayı esas unsur olarak kabul ederek işe başlamış, ilk iş olarak da o tarihlerde çok güçlü bir durumda olan gençlik teşkilatlarının genç elemanlarına Cemaatlerin idaresini vermiştir. Bu gelişme, azınlık için başlı başına bir olay ve önemli bir aşamadır. Böylece yeni Türk harflerinin öğretim alanı genişlemiştir. Hususî Mektep de tarihî görevini tamamlamış, 1933-1934 ders yılı başında, kurucularının aldığı yerinde bir kararlarla öğrencisi, öğretmeni ve bütün demirbaşıyla birlikte maddî ve manevî varlığını azınlık cemaat okullarına aktarmıştır.³¹¹

Batı Trakya Türk azınlığının eğitim meselesi her dönemde öne çıkan bir konu olmuştur. Zira azınlığın, Türk millî bilincini ve Türk kimliğini koruması yolunda eğitimin rolü oldukça büyüktür. Azınlığın kendi dilinde ve serbestçe eğitim yapabilmesi için gerekli koşullar, Lozan başta olmak üzere Türkiye ile Yunanistan arasında azınlıkların durumlarını belirleyen anlaşmalarla garanti altına alınmıştır. Hatta Yunanistan'da 1936 yılında çıkan 132 sayılı kanunla; Türk azınlığına, kendi okullarında okutulacak kitapların basım ve dağıtım masraflarının karşılanması, Yunan Eğitim Bakanlığı'na kabul edilmiştir.³¹²

Batı Trakya Türk azınlığının okul çağına gelmiş ancak maddî imkânsızlıklar yüzünden bu isteklerini gerçekleştiremeyen çocuklarına yardım amacıyla kurulan bir organizasyon da bu dönemde faaliyete başlamıştır. 1933 yılında Keresteci Münir Efendi tarafından kurulan “*Gümülcine Yoksul Türk Mektep Çocuklarına Bakım*

³¹¹ İsmail Şahap Üstün, “Gümülcine Hususî Okulu Nasıl Açıldı”, **Batı Trakya**, Cilt: 5, Sayı: 56, Aralık-1971, s. 3 ve devamı.

³¹² Ünal, s. 28.

Birliği”, maddî imkânsızlıklar yüzünden okuyamayan çocuklara yardım amacıyla çalışmalarına başlamış ve kısa süre içerisinde halkın da büyük desteğiyle ciddi anlamda başarı sağlamıştır. İmkânı bulunmayan yoksul ya da yetim Türk çocuklarına giyim, kırtasiye ve harçlık yardımlarında bulunan dernek, faaliyetlerini İkinci Dünya Savaşı’na kadar sürdürebilmiştir. Savaş ve işgal yıllarından sonra ise derneğin faaliyetlerinin kesildiği görülmektedir.³¹³

1936, Batı Trakya Türk azınlığının eğitim alanında yaşayacağı gelişmelerde anahtar rol oynayacak kişilerin ilk defa ortaya çıktığı yıl olmuştur. Minas Minaidis, bu durumun en karakteristik örneği olarak ele alınabilir. Minaidis, 1936 yılında Batı Trakya’daki azınlık okulları müfettişisi olarak Metaksas döneminde ve sonrasında azınlık okullarında, Yunan devletinin genel politikalarının uygulanmasını denetleyen müfettiştir. Bu çerçevede Müfettiş Minaidis, Batı Trakya’daki Türk azınlığın özgürlüklerinin kısıtlanması konusunda önemli rol oynamıştır.³¹⁴ Minaidis’in ana hedefini, azınlık okullarındaki eğitimin daha “Yunanlı” bir şekilde geliştirilmesi oluşturuyordu.

Metaksas rejimi döneminde Türk azınlık okullarındaki eğitim ile ilgili teoriler oluşturan bir diğer kişi ise Athanasios Papaevgeniou olmuştur. İyi eğitim görmüş ve özellikle azınlık okulları konusunda önemli birikim sahibi olan Papaevgeniou da Minaidis gibi Türk azınlık eğitimi alanında ürettiği politikalarla Batı Trakya’nın hafızasında kalmıştır.³¹⁵

Konu çerçevesinde Batı Trakya eğitim sisteminde belli bir yer sahibi olan “*Medrese Eğitimi*” hakkında bilgi vermek gerekmektedir. Batı Trakya’da Medrese Eğitimi, ilkokuldan sonra başlar ve 5 yıl devam ederdi. Bölgedeki medreselerde Yunan makamlarının da yoğun teşviki ile Arapça okutulmakta, yazıda Arap harfleri kullanılmaktaydı. Amaç, Türkiye ile Batı Trakya arasındaki iletişimi kesmektir. Gümülcine’de bugün de faaliyette olan Medrese, 1937’ye kadar sadece dinî öğretim yapmıştır. 1937’den itibaren ise normal dersler de okutulmaya başlanmıştır. Kurulduğu yıllardan itibaren “*Softalar Medresesi*” olarak bilinen medrese, 1949’dan sonra “*Medrese-i Hayriye*” adını almıştır.³¹⁶ Gümülcine Medrese-i Hayriye’si

---

³¹³ Özgüç, ss. 71-72.

³¹⁴ Τσιούμης (Tsiumis), s. 32.

³¹⁵ Τσιούμης (Tsiumis), s. 33.

³¹⁶ Erdoğan Merçil, “Batı Trakya Türkleri”, **Kemalizm**, Cilt: 4, Sayı: 48, Temmuz 1966, s. 4.

müftünün tayin ettiği 5 kişilik bir encümen tarafından idare edilmektedir.³¹⁷ Her ne kadar müfredatında müspet bilimlere de yer verilmiş olsa da Medrese, Batı Trakya Türk azınlığı için modernleşme yolundaki önemli engellerden ve azınlığın kontrol altında tutulmasında, Yunan makamlarının önemli araçlarından bir olmuştur.

Resim 7-Medrese-i Hayriye'nin Gümülcine merkezindeki binası.

Bu dönem içinde eğitim alanında Yunan Hükümeti'nin uygulama safhasına koyduğu bir başka konu ise okul kitaplarının hazırlanması olmuştur. 1938 yılına kadar Batı Trakya'daki azınlık okullarında okutulan okul kitapları Türkiye'den gönderilmiştir. 1938-1939 eğitim yılından itibaren ise bu kitaplar Yunan hükümeti tarafından bastırılmaya başlanmış ve başka kitapların okutulmasına izin verilmemiştir.³¹⁸ Bu durum uzun yıllar devam edecek ve ancak Türk-Yunan Kültür anlaşmaları sonunda yeniden Türkiye'de basılan kitaplar azınlık okullarında okutulacaktır.

³¹⁷ Yılmaz Çetiner, "Batı Trakya'da Türkler-Üniversite Mezunu Sayılan Tek Türk Var", **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 1966.

³¹⁸ Merçil, ss. 3-4.

1.3. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Avrupa’da Birinci Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında ortaya çıkan siyasî durum sonucunda İtalya ve Almanya gibi ülkelerde totaliter rejim ön plana çıkarken İngiltere ve Fransa ise demokratik sistemin savunucuları olarak sivrilmiştir. İtalya’da iktidara gelen Ulusal Faşist Parti (Partito Nazionale Fascista-PNF) ve Almanya’da iktidara gelen Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi’nin (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei-NSDAP) saldırgan dış politika anlayışları, yeni bir paylaşım savaşının da tohumlarını ekmiştir. İtalya’nın Afrika ve Balkanlardaki, Almanya’nın ise Versay Barış Antlaşması sonunda ihtilaflı kalan bazı bölgeler ile Avusturya’daki kazanımları, Avrupa’nın hassas dengelerini bozmaya başlamış ve Almanya’nın yayılcı siyasetini teşvik etmiştir.

Almanya’nın 1 Eylül 1939’da Polonya’ya saldırması ise resmen İkinci Dünya Savaşı’nı başlatan gelişme olmuştur. 1939-1945 yılları arasında devam eden İkinci Dünya Savaşı, çeşitli cephelerde tüm kıta Avrupa’sına, Afrika’ya, Ortadoğu’ya ve Asya’ya yayılmış, dünya, “*Mihver*” ve “*Müttefik*” kuvvetlerin altı yıl boyunca sürdürdüğü ve büyük bir yıkım getiren bu savaşın sonunda yeniden şekillenmiştir.³¹⁹

1.3.1. İkinci Dünya Savaşı’nda Yunanistan

Nazi Almanya’sının 1939 Eylül’ünde Polonya’ya saldırmasıyla başlayan ve çok hızlı bir şekilde genişleyen İkinci Dünya Savaşı’nın ilk dönemlerinde İtalya, ülkede iktidarda bulunan Ulusal Faşist Parti’nin saldırgan dış siyasetine rağmen savaşa katılmayacağını açıklamıştı. Fakat Almanya’nın kısa süre içinde önemli galibiyetler alması ve ardından tarihî düşman olarak gördükleri Fransa’ya saldırımları savaşın seyrini değiştiren önemli bir olaydır. Bu harekâtı takiben Fransız ordusunun Alman kuvvetleri karşısında kısa sürede çözümlenerek Fransa’nın Almanlar tarafından işgal edilmesi üzerine Roma, 1940 yazının sonlarından itibaren Yunanistan’a karşı saldırıya geçebilmek için çeşitli bahaneler yaratmaya çalışmıştır.

Doğu Akdeniz’e egemen olmak isteyen ve Yunanistan’ı da Roma İmparatorluğu’nun bir mirası olarak gören İtalya Başbakanı Benito Mussolini; amacına ulaşabilmek adına bu ülkeyi işgal etmek için İtalya ve Yunanistan arasında krize yol açacak türden girişimlerde bulunmuştur. Mussolini’nin politikasına bağlı olarak Yunan kruvazörü “*Elli*”, 15 Ağustos 1940 günü saat 08.30’da İstendin (Tinos)

³¹⁹ Melih Akdeniz, “İkinci Dünya Savaşı’nda Batı Trakya Türkleri”, *Türk Yurdu*, Cilt: 31, Sayı: 290, Ekim 2011, s. 301.

limanı önünde İtalyan denizaltısı “*Delfino*” tarafından demirli olduğu halde torpillenerek batırılmış, olayda aralarında astsubayların da bulunduğu 9 Yunan denizci ölümlenirken 24’ü de yaralanmıştır. Bu durum Yunanistan ile İtalya arasındaki krizi iyice arttırırken, özellikle Yunanistan cephesinde savaş haline geçilmesine sebep olmuştur.³²⁰

Yunanistan, zaten kuzeyden gelebilecek bir tehlikeye karşı Bulgaristan ve Arnavutluk sınır bölgelerinde önemli tahkimat yapmış bulunuyordu. Silâh altında 400 bine yakın askeri bulunan Yunanistan, bu kuvvetlerin 75-80 bin kadarını Arnavutluk sınırında konuşlandırmıştı.³²¹

Yaşanan gelişmelerden ve iki ülke arasındaki krizin derinleşmesinden sonra 28 Ekim 1940 tarihinde, Atina’daki İtalyan Büyükelçisi Grazzi, Başbakan Metaksas’a İtalyan Hükümetinin Yunanistan’dan isteklerini içeren bir ulti-matom teslim etti.³²² Üç saatlik bu ulti-matomda; İtalyanlar Korfu ve Girit adaları ile Epir’in ve Pire limanının kendilerine teslim edilmesini istediler. İtalyanların bu girişimi zaten kapıya dayanan savaşı görmüş olan Başbakan Metaksas ve Yunan devlet erkânı tarafından beklenen bir olaydı. Ancak son anlara kadar barış ümidini koruyan Atina’da, ulti-matomun ulaşması ile birlikte savaş durumuna geçilmiştir.³²³

1912 yılından beri ellerinde bulundurdukları Oniki Ada ile 1939 Nisan’ından beri işgal altında tuttıkları Arnavutluk’taki konumları itibariyle, Yunanistan’a karşı doğrudan saldırıya geçme imkânına sahip olan İtalyanlar, bahane olarak Yunanistan’ın İngilizlere askerî üs vermiş olmasını ileri sürmekteydiler. Verilen ulti-matomun Yunanistan Başbakanı Metaksas tarafından geri çevrilmesi üzerine İtalyan harekâtı başladı ve iki ülke arasında sıcak savaş evresine girilmiş oldu.³²⁴

---

³²⁰ Στυλιανού Λαγουρου, **Πενήντα Χρόνια απο τον Τορπιλλισμό Της Έλλης**, Εκδόσεις Τήνος, Αθήνα, 1991, σ. 18 (Stilianu Laguru, **Ellî’nin Torpillenişi Ellî Yaşında**, Tinos Yayınları, Atina, 1991, s. 18); “Yunanistan’da Harbin İlk Safhası”, **Haber**, 15 İkinci Teşrin 1940; “Τό Καταδρομικόν μας Έλλη Εβουθίσθη πρό τού Λιμένος τής Τήνου”, **Ο Τύπος**, 16 Αυγούστου 1940 (“Kruvazörümüz Elli Tinos Limanı Önünde Battı”, **Ο Τίπος**, 16 Ağustos 1940).

³²¹ Asım Us, “Yunanistan’ın Mukavemeti mi Ölçülmek İstendi?”, **Vakit**, 31 Birinci Teşrin 1940.

³²² Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος: ΙΕ’ (Yunan Milleti Tarihi, Cilt: 15), s. 414; Ulvi Keser, **Yunanistan’ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye**, IQ Yayınları, İstanbul, 2008, s. 44; Clogg, s. 149.

³²³ “Έλληνες εισ τα Όπλα!”, **Ασύρματος**, 28 Οκτωβρίου 1940 (“Yunanlar Silah Başına!”, **Asirmatos**, 28 Ekim 1940).

³²⁴ “Εκηρύχθη Πόλεμος Μεταξύ Ελλάδος και Ιταλίας”, **Αθηναϊκά Νέα**, 28 Οκτωβρίου 1940 (“Yunanistan ve İtalya Arasında Savaş İlan Edildi”, **Athinayka Nea**, 28 Ekim 1940); “Ο Ιερός Πόλεμος των Ελλήνων Εκηρύχθη”, **Το Φως**, 29 Οκτωβρίου 1940 (“Yunanın Kutsal Savaşı Deklare Edildi”, **To Fos**, 29 Ekim 1940).

Sayıları 100 bini bulan İtalyan kuvvetleri, 28 Ekim günü sabah saat 05.30'dan itibaren Yunan topraklarına girmeye başladı.³²⁵

İtalyan saldırısıyla beraber Yunanistan'da genel seferberlik başlatılarak askerlik çağındaki tüm erkekler silahaltına çağırılmıştır. Halkın moralinin yüksek tutulması amacıyla dönemin Yunanistan Kralı II. George'un mesajı ise radyoda ve ülkedeki yüksek tirajlı gazetelerde sürekli yayınlanmıştır. Yunan Kralı mesajında şöyle demektedir:

“Hükümet Başkanımız, Yunanistan'ın özgürlüğünü savunmak için İtalya'ya karşı hangi koşullar altında bir savaş verileceğini bildirdi.

Bu büyük anda eminim ki her Yunan, şanlı tarihine yakışır bir şekilde görevini sonuna kadar ifa edecektir.

Tanrı'ya olan inancımız ve milletimizin alınyazısı ile ulusumuz yekvücut olacak ve nihai zafere kadar kendisine yönelen tehlikenin üstesinden başarıyla gelecektir.”³²⁶

Açıklamayla Almanya'nın da desteğini almış olan İtalya'ya karşı, ordu birlikleri ve halkın morali yüksek tutulmaya çalışılmaktadır.

İtalyan harekâtının ilk gününde Yunanistan genelinde hava bombardımanları ile 50 kişi ölmüş, 100 kişi de yaralanmıştır.³²⁷ İtalyan kara kuvvetleri ise harekâtın ilk günlerinde Yanya'ya 30 kilometre mesafede bulunan Kaloma nehrine kadar ilerlemelerine devam etmiştir.³²⁸ Fakat İtalyan birliklerinin ilerleyişi bu aşamadan sonra büyük bir direnişle karşılaşarak 2 Kasım'da Yunanlılarca durdurulmuştur. Daha sonra karşı saldırıya geçen Yunan ordusu, Arnavutluk cephesinde İtalyan ordusunun hatlarını tamamen yararak, Arnavutluk'un Bilişt şehrini ele geçirdi. Yunan ordusu, Arnavutluk-Yunanistan sınırındaki bu şehrin ele geçirilmesiyle birlikte hem oldukça yüklü bir savaş malzemesi ganimeti elde etmiş hem de Arnavutluk içlerine ulaşabileceği bir köprübaşı ele geçirmişti.³²⁹

İtalyanlar bu gelişme ile beraber Yunanistan'a karşı oluşturduğu cephelerinde 6 Kasım'dan itibaren savunma pozisyonuna geçtiler.

³²⁵ “Greece Invided by Italy”, **The Daily News**, 28 October 1940.

³²⁶ “Εκρηγύθη Πόλεμος Μεταξύ Ελλάδος και Ιταλίας”, **Αθηναϊκά Νέα**, 28 Οκτωβρίου 1940 (“Yunanistan ve İtalya Arasında Savaş İlan Edildi”, **Athinayka Nea**, 28 Ekim 1940).

³²⁷ “Η Ελλάς Αγωνίζεται απο Χθες Εναντίον του Έθνους των Δολοφόνων”, **Ακρόπολις**, 29 Οκτωβρίου 1940 (“Yunanistan Dünden Beri Katiller Milletine Karşı Mücadelede”, **Akropolis**, 29 Ekim 1940).

³²⁸ Ulvi Keser, **Yardım Et Komşu**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 2005, s. 49.

³²⁹ “Η Κατάληψις της Βίγλιστης”, **Ο Τύπος**, 5 Νοεμβρίου 1940 (“Bilişt'in Fethi”, **O Tıpos**, 5 Kasım 1940).

Bu arada seferberliğini tamamlayan Yunan ordusu, 14 Kasım'da tüm cephede karşı saldırıya geçerek ayın sonlarında Arnavutluk içlerine kadar ilerledi.³³⁰ Mussolini'nin erken davranarak Almanya'dan önce Balkanlara sarkma teşebbüsü de bu şekilde başarısızlıkla sonuçlandı.

İtalyan birliklerini Arnavutluk'un iç kısımlarına kadar püskürten Yunanlılar, ileri taarruzları sonucunda 19 Kasım'da Görice,³³¹ 21 Kasım'da Morova³³² ve 8 Aralık'ta Ergeri³³³ gibi önemli şehirleri de kontrol altına aldılar.

İtalyan-Yunan Savaşı, Yunanistan açısından olumlu bir seyir izlerken beklenmeyen bir olay gerçekleşti. O döneme kadar başarılı bir şekilde ülkeyi bir arada tutmayı ve İtalya'ya karşı Müttefiklerin desteğini sağlayan Başbakan Metaksas, 29 Ocak 1941 tarihinde aniden vefat etti.³³⁴ Metaksas'ın ölümü, savaş içerisindeki Yunanistan için ciddi anlamda moral çöküntüsüne sebep olmuştur. Metaksas'ın ölümünü takip eden saatler içerisinde dönemin Yunanistan Bankası Genel Müdürü Aleksandros Korizis, Kral II. George tarafından yeni Başbakan olarak atanmıştır.³³⁵

Yunan askerî direnişinin ve hemen ardından başlayan karşı taarruzun, İtalya'yı ezici bir yenilgiye uğratması üzerine Nazi Almanya'sı İtalyanların başaramadığını kesin olarak gerçekleştirmek amacıyla harekete geçti. Zaten uzun süre önce Adolf Hitler ve Alman Genelkurmay'ı tarafından hazırlanmış bulunan plan, "*Meriç Harekâtı*" kod adı altında Yunanistan ile birlikte Yugoslavya'ya karşı 6 Nisan 1941'de yürürlüğe kondu.³³⁶ Atina'daki Alman elçisi sabah saat 5.15'te Yunan Başbakanı Korizis'e savaş ilanı notasını ilettiler. Böylece Yunanistan İtalya'nın

³³⁰ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος: ΙΕ' (Yunan Milleti Tarihi, Cilt: 15), s. 420.

³³¹ "Η Κορυτσά Ελεύθερα!", **Νέα Ελλάδα**, 23 Νοεμβρίου 1940 ("Görice Özgür!", **Nea Ellas**, 23 Kasım 1940).

³³² Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος: ΙΕ' (Yunan Milleti Tarihi, Cilt: 15), s. 421.

³³³ "Επηράμε το Αργύροκαστρον", **Μακεδόνια**, 9 Δεκεμβρίου 1940 ("Ergeri'yi Aldık", **Makedonia**, 9 Aralık 1940); "Μαζί με τον Στρατόν μας Που Κατελάβε το Αργύροκαστρον", **Εθνος**, 9 Δεκεμβρίου 1940 ("Ergeri'yi Ordumuzla İşgal Ettik", **Ethnos**, 9 Aralık 1940).

³³⁴ "Το Απροσδόκητον Εθνικόν Πλήγμα", **Ο Τύπος**, 29 Ιανουαρίου 1941 ("Beklenmedik Milli Darbe", **O Tıpos**, 29 Ocak 1941); Hatipoğlu, Yakın Tarihte ...s. 226.

³³⁵ Ülkeyi savaş şartları içinde devralan Korizis 6 Nisan'da başlayacak ve Yunan ordusunun tüm cephelerde çözümlenmesine sebep olacak Alman saldırısının çok hızlı bir şekilde ilerlemesi üzerine 18 Nisan 1941 tarihinde intihar etmiştir. Korizis'in intiharı, Atina'da kitlesel bir paniğin önüne geçilmesi için halka kalp krizi şeklinde bildirilmiştir.

³³⁶ Hans-Adolf Jacobsen, **Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht**, Band I: 1 August 1940-31 Dezember 1941, Hrsg. Percy Ernst Schramm, Bernard&Graefe Verlag, München, 1982, s. 375; Münir Müeyyet Bekman ve Feridun Fazıl Tülbençli, **İkinci Cihan Harbi Kronolojisi II**, Başvekalet Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1944, s. 24; "Almanya Yugoslavya ve Yunanistan'a Harp İlan Etti", **Haber**, 6 Nisan 1941; "Dün Sabah Balkanlarda Harp Başladı", **Ulus**, 7 Nisan 1941; Clogg, s. 150.

ardından bir diğerk Mihver devleti olan Almanya ile de resmen savaşa girmiş bulunuyordu.³³⁷

Yunanistan'ın kuzey komşusu ve aynı zamanda Mihver üyesi Bulgaristan üzerinden ilerlemeyi planlayan ancak İtalyanların düştüğü hatayı da iyi tahlil eden Alman ordusu, Fransa'daki sürekli istihkâmlara karşı deneyimini Yunanistan'da da kullanacaktır. Zira Yunanistan; Avrupa'daki gelişmeler ve özellikle kuzeydeki yayılcı komşusu Bulgaristan'ın tutumu nedeniyle 1930'lu yıllardan itibaren Sturma nehri ile Karasu nehri arasında kalan bölgede süreklilik arz eden istihkâmlar ve küçük kalelerden oluşan bir hat inşa etmiş ve bu hatta da “*Metaksas Hattı*” adını vermiştir.³³⁸

Alman birlikleri bu tip ağır silahlarla teçhiz edilmiş ve süreklilik arz eden istihkâmlara karşı yapılacak bir genel saldırının ciddi bir askerî güç ve aynı oranda kayıp olasılığı dâhilinde olduğunu bildiğinden; Fransa'daki Maginot Hattı'nda olduğu gibi Metaksas Hattı'nda da savunmanın doğu ve batı uçlarındaki mevzilere saldırmış, buralarda açtığı gediklerden ilerlemiştir. Metaksas Hattı'nın en stratejik noktalardan biri ise Rupel Geçidi ve bu geçidi koruyan kale olmuştur. Kuzey Yunanistan ile Bulgaristan ve Makedonya'yı bağlayan yollar için oldukça anahtar bir konumda olan Rupel Geçidi'ne, Balkan Savaşlarının hemen ardından inşa edilen kale, daha sonra Metaksas Hattı'na dâhil edilmiştir. Almanların, Yunanistan'a saldırısı başladığında burada bulunan ve oldukça az askerî kuvvet ve kısıtlı imkâna sahip Yunan birliği; Almanların, zırhlı desteği ile girişmiş oldukları taarruzlara karşı, 6 Nisan 1941 tarihinden 10 Nisan 1941'e kadar direnmeyi başarmıştır. Pek çok Yunan savaş tarihçisi tarafından yakın dönemin “*Termofil Savaşı*” olarak nitelendirilen Rupel Kalesi Muharebesi sonucunda, 10 Nisan 1941 tarihinde kalenin düşmesi ile birlikte Almanlar için, Kuzey Yunanistan'ın dağlık coğrafyasından güneye doğru inmek için gerekli olan koridor açılmış oluyordu.³³⁹

---

³³⁷ “140 Εκατομμύρια Βαρβάρων Επιδομέων Εναντίον 8 Εκατομμύριων Ελληνικών Ψύχων”, **Ελληνικον Μελλον**, 7 Απρίλιω 1941 (140 Milyon Barbara Karşı 8 Milyon Yunanlı Ruh”, **Ellinikon Mellon**, 7 Nisan 1941); “Απο της Πρωίας της Χθες η Ελλάς και η Νοτιοσλάγια Υποστάσαι Απροκλήστον Επίθεσιν με την Γερμανιάν”, **Η Καθημερινή**, 7 Απρίλιω 1941 (“Dün Sabahtan Beri Yunanistan ve Yugoslavya Almanya'nın Hücumunu Yaşıyor”, **İ Kathimerini**, 7 Nisan 1941); Bekman ve Tülbentçi, s. 24.

³³⁸ Türsan, s. 231.

³³⁹ Ευάγγελος Κ. Μιλλεούνις, **Ιστορίες Πολέμου**, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 2006, σ. 126 (Evangelos K. Milleoinis, **Savaş Hikâyeleri**, Grigori Yayınları, Atina, 2006, s. 126).

Böylece Yunanistan ve Yugoslavya'ya aynı anda saldıran Alman ordusu; Yunanistan cephesinde ilk olarak Struma Vadisi üzerinden Serez istikametinde ilerleyerek Batı Trakya bölgesine inmişti. Bölge ise güçlü Alman kuvvetlerine karşı Rupel Kalesi gibi bazı müstahkem mevkiiler hariç Yunan ordusu tarafından terk edilmiş bulunuyordu.³⁴⁰

Yunanistan'ın diğer kesimlerinde ise bu yıldırım harekâtı, kısa süre içerisinde sonuç verdi ve Alman 2. Panzer Tümeni, 9 Nisan 1941'de Selanik önlerine geldi.³⁴¹ Gelişme karşısında Selanik'in doğusunda konuşlanmış olan Yunan ordusu, aynı gün teslim oldu.³⁴² İyi teçhiz edilmiş ve savaş tecrübesi bulunan Alman ordusu, yine hızlı bir hücumla 21 Nisan tarihinde Yanya'yı ele geçirerek Arnavutluk'ta İtalyanlara karşı savaşmaya devam eden Yunan birliklerinin geri hatlarla olan bağlantısını kesti. 23 Nisan'da Kuzey Yunanistan'daki birlikler saat 14.45 itibariyle Almanlara teslim oldu.³⁴³ Bu darbe ile Yunan ordusu kırılma noktasına geldi ve İngilizler de Yunanlılara vaat ettikleri yardımı sağlayamayınca Yunanistan, Almanya'ya teslim olduğuna dair anlaşmayı 24 Nisan 1941'de imzaladı.³⁴⁴

Almanların İkinci Dünya Savaşı başlangıcından bu döneme kadar pek çok cephede uygulamış oldukları Yıldırım Savaşı (Blitzkrieg), Yunanistan'da da başarılı olmuş ve yaklaşık 20 gün süren bir çatışma sonrasında Yunanistan'ın teslimi ile sonuçlanmıştır. Bu gelişmelerden sonra 27 Nisan'da Atina³⁴⁵, ayın sonunda da tüm Mora yarımadası Alman işgaline girdi.

Yunanistan anakarasının işgale uğraması ile birlikte Yunan hükümeti, İngilizlerin askerî desteği altında Girit adasında bir yönetim kurmayı başarmışsa da Alman ordusunun Girit üzerine düzenlediği başarılı hava indirme operasyonu sayesinde ada işgale uğradı. 20 Mayıs 1941'de 1.370 uçak ve planör ile 70 geminin kullanıldığı çıkarma ile başlayan Girit Muharebesi'nde, önce bocalayan Alman paraşütçüleri, Hanya'nın 16 km batısındaki Maleme askerî havaalanını işgal ettikten

---

³⁴⁰ "Garbî Trakya Tahliye Ediliyor", **Vatan**, 9 Nisan 1941.

³⁴¹ Jacobsen, s. 377.

³⁴² "Yunanistan'da Selanik ve İskeçe Almanların Elinde", **Ulus**, 10 Nisan 1941; Bekman ve Tülbentçi, s. 25.

³⁴³ Jacobsen, s. 386.

³⁴⁴ Keser, Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ..., s. 68.

³⁴⁵ "Οι Γερμανικός Στρατός Εισήλθεν Σήμερον την Προίαν εις Αθήνας", **Αθηναϊκά Νέα**, 27 Απριλίου 1941 ("Alman Ordusu Bu Sabah Atina'ya Girdi", **Athinayka Nea**, 27 Nisan 1941); Dominique Eudes, **Kapetanios**, (Çev. Yavuz Alogan), 2. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, 1995, s. 18; Bekman ve Tülbentçi, s. 31.

sonra üstünlüğü ele geçirmişlerdir.³⁴⁶ Bu havaalanı sayesinde ikmale başlayan ve kısa süre içinde sayıları 22.500'ü bulan Alman askerlerinin Girit'in kalbi diyebileceğimiz Hanya şehrini 28 Mayıs'ta ele geçirmesi ile birlikte³⁴⁷, Girit Adasının neredeyse tüm savunma hatları Almanlar tarafından kırılmış oluyordu. Yine de 31 Mayıs 1941 tarihine kadar direnebilen İngiliz ve Yunan kuvvetleri, süreklilik arz eden ve şiddetli Alman hücumlarına daha fazla dayanamayarak teslim oldu. Böylece Yunanistan'ın 28 Ekim 1940 tarihinde Metaksas'ın İtalyan ultimatoma "*Hayır*"³⁴⁸ demesiyle başlayan muharebe dönemi, 31 Mayıs 1941 tarihinde Almanların Girit'teki hâkimiyetini tescillemelerine kadar sürdü.³⁴⁹

İkinci Dünya Savaşı süresince Yunanistan, üç Mihver devleti; Almanya, İtalya ve Bulgaristan tarafından işgal altında tutuldu. Savaşın sonuna yaklaşıldığı dönemde ise artık Mihver işgali de yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladı. Rus askerlerinin Balkan coğrafyasında ileri harekâta girişmesi ile birlikte Yunanistan'daki işgal kuvvetleri de kısıpaca alınmamak ve Yunanistan'da mahsur kalmamak için Ekim 1944'de geri çekilmeye başladı. Bölgede Mihver askeri kalmaması üzerine, işgal boyunca Mısır'da faaliyet göstermiş olan Yunan Hükümeti üyeleri ve İngiliz General Scobie, 18 Ekim 1944'de "*Averof*" zırhlısı ile Pire limanında karaya çıktılar. Atina halkının büyük sevinç gösterileri ile gerçekleşen bu karşılama, Yunanistan için İkinci Dünya Savaşı ve işgal yılları resmen sona ermiş olduğunu ilan etmiştir.³⁵⁰

1.3.2. Muharebe Döneminde Batı Trakya Türkleri

Yunanistan'a karşı gerçekleşen İtalyan saldırısı ile birlikte Batı Trakya Türkleri de kendilerini savaşın içinde buldu. Yunan-İtalyan savaşının başladığı 28 Ekim 1940 sabahı Batı Trakya'da da seferberlik hemen başladı ve hızla tamamlandı. Gümülcine'de hazırlanan ve mevcudunun çoğunluğu Türk olan 29. Alay aynı gün cepheye yollandı.³⁵¹

³⁴⁶ Μιλλεοώνησ (Milleoinis), s. 131.

³⁴⁷ "Ο Γερμανικός Στράτος Κατέλαβε τα Χανία", **Ακρόπολις**, 29 Μαΐου 1941 ("Alman Ordusu Hanya'yı İşgal Etti", **Akropolis**, 29 Mayıs 1941); Jacobsen, s. 397.

³⁴⁸ Metaksas'ın burada cevaben verdiği "*Hayır (Ohi)*" sözü Yunanlılar için büyük anlam taşır. Bugün de 28 Ekim tarihi Yunanistan'da "*Hayır (Ohi) günü*" milli bayram olarak kutlanmaktadır.

³⁴⁹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος: ΙΕ' (Yunan Milleti Tarihi, Cilt: 15), s. 457.

³⁵⁰ Rahmi Ali ve Tevfik Hüseyinoğlu, (1946-1949) Yunan İç Savaşında Batı Trakya Türk Azınlığı, BAKES Yayınları, Gümülcine, 2009, s. 14.

³⁵¹ İsmail Sadık Üstün, "Varlık Vergisi", **Batı Trakya**, Cilt: 3, Sayı: 32, Aralık 1969, s. 7.

Savaşın başlaması ile birlikte gönüllüler de orduya katılmaya başlamıştır. Seferberlik ile toplanmaya başlayan bu kuvvetler içerisinde 41. Alay da çoğunluğu Batı Trakya Türklerinden oluşan bir başka askerî birlik durumundadır.

Bir önceki bölümde bahsedildiği üzere İtalyan askerleri, Yunan savunması karşısında kısa zamanda bozguna uğrayarak Arnavutluk içlerine geri çekilmeye başladılar. 16 Kasım'da Atina Radyosu, Yunanistan'da esirlerden başka İtalyan askerinin kalmadığını bildirdi.³⁵² Arnavutluk'un Görice şehri 19 Kasım'da Yunanlıların eline geçerken,³⁵³ Klisura önlerine kadar gelen Yunan kuvvetleri, buradaki şiddetli çarpışmalar sonunda stratejik önemi yüksek olan dağ geçidini ele geçirdi.³⁵⁴ Özellikle Arnavutluk cephesindeki çarpışmalar sırasında İskeçe ve Gümülcineli Türklerin çoğunlukta bulunduğu kıtalar, sayı ve teçizat olarak kendilerinden üstün İtalyan kuvvetlerine karşı büyük başarılar elde etmişlerdir.

1941 baharındaki Alman taarruzu ise Batı Trakya Türklerinin savaştığı Arnavutluk cephesini kuşatmış ve Alman orduları, kuzeyden Yunanistan sınırını geçmiştir. Alman birlikleri Ostrova, Doyran, Demirhisar ve Rodoplardan kol kol geçti ve Yunanistan içinde bir kısaç halini alarak kapandı. Alman kuvvetlerinin hızlı ve yıkıcı saldırısı sonucunda fazla dayanamayan Yunan cepheleri kısa sürede dağılmıştır. 6 Nisan'da başlayan Alman taarruzu sırasında Şahin-Mustafçova geçidinden girmek isteyen Alman kuvvetlerine ağır darbeler verilmişse de Yunanistan'ın diğer bölgeleri düştüğü için mukavemet gösteren Yunan birlikleri teslim olmak zorunda kalmışlardır. Bu safhada özellikle Grebana bölgesinde direnmeye çalışan Türklerden müteşekkil taburlar da Almanlara esir düşmüşlerdir.³⁵⁵ 7 Nisan'a gelindiğinde Yunan tahkimatının sağ kısmı çökmüş ve Alman birlikleri Batı Trakya'ya ve buradan Yunanistan içlerine yayılmaya başlamıştır.³⁵⁶

Her ne kadar Yunan Kralı II. George bugünlerde vermiş olduğu bir demecinde; "*Yunan Ordusunun tarihini kendi kanyla yazmakta*"³⁵⁷ olduğunu belirtse de Trakya'daki Yunan ordusu, Almanlarla savaşmaktan çekinmiştir. Bu yüzden

³⁵² "Yunan Topraklarında İtalyan Kalmadı", **Haber**, 17 İkinci Teşrin 1940.

³⁵³ "Görice Yunanlılar Tarafından Zapt Edildi", **Vakit**, 20 İkinci Teşrin 1940.

³⁵⁴ "Η Ελλάς Εορτάζει την Αλωσιν της Κλεισούρας", **Ακρόπολις**, 11 Ιανουαρίου 1941 ("Yunanistan Klisura'nın Fethini Kutladı", **Akropolis**, 11 Ocak 1941); "Επήραμε και την Κλεισούρα", **Μακεδόνια**, 11 Ιανουαρίου 1941 ("Klisura'yi da Aldık", **Makedonia**, 11 Ocak 1941).

³⁵⁵ Selahattin Yıldız, "Mehmet Hilmi'nin En Yakın Arkadaşı (Ülkücü) İsmail Sadık Üstün'ü Kaybettik", **Batı Trakya**, Cilt: 8, Sayı: 91, Kasım 1974, s. 9.

³⁵⁶ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος: ΙΕ' (Yunan Milleti Tarihi, Cilt: 15), s. 444.

³⁵⁷ Bekman ve Tülbentçi, s. 26.

bölgede olası bir saldırı karşısında herhangi büyük bir tahkimat da kalmadığından, Alman saldırısının başladığı ilk günlerde Batı Trakya'nın önemli merkezleri Almanlar tarafından kolayca işgal edilmiştir.³⁵⁸ Böylece Kuzey Yunanistan bölgesi ve bağlı olarak Batı Trakya, çok büyük bir direniş göstermeden Alman işgaline girmiştir.

Resim 8-İşgal kuvvetleri Gümölcine'de. Fotoğrafın arka planında Saat Kulesi ve Yeni Camii minaresi görünüyor.

İtalyan-Yunan ve Alman-Yunan çatışmalarına katılan ve genellikle 29. ve 41. Alaylarda vazife alan Türklerin sayısı hakkında çeşitli rakamlar verilmektedir. Genel kanı 16-17 bin kadar Batı Trakyalı Türk'ün, Yunan ordusunda görev aldığı³⁵⁹ ve Türklerden oluşan tabur ve bölüklerin özellikle Arnavutluk cephesinde ve Görice'nin zaptında üstün başarılar gösterdiği'dir. Batı Trakya Türklerinin bu çarpışmalarda kaybettiği kişi sayısı tartışmalıdır.³⁶⁰ Gazi sayıları da İkinci Dünya Savaşı'ndaki Türk

³⁵⁸ "İskeçe İşgal Edilmiş", **Vatan**, 10 Nisan 1941.

³⁵⁹ Hatipoğlu, *Yakın Tarihte ...*, s. 229. Hatipoğlu bu rakamı 16.600 olarak verirken, Mustafa Kunter 17 bin olarak kaydeder. Bkz. Mustafa Kunter, "Batı Trakya Türklerinin Göçleri ve Sorunları", **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 9, Ocak 1968, s. 3. Ahmet Aydınli ise rakamları detaylandırmaktadır, yazara göre: 4.300 topçu, 2.600 süvari ve 9.700 piyade sınıfından Batı Trakya Türk'ü Yunan ordusunda görev almıştır. Bkz. Aydınli, s. 393.

³⁶⁰ Hatipoğlu'nun ve Aydınli'nin vermiş oldukları 2.600 rakamı ise oldukça fazla görünmektedir. Bkz. Hatipoğlu, *Yakın Tarihte ...*, s. 230; Aydınli, s. 395. İkinci Dünya Savaşı'nda Batı Trakya Türklerinin

kayıplarından söz eden kaynaklarda farklılık göstermektedir. M. Murat Hatipoğlu ve Ahmet Aydınli gazi sayısını 1.850 olarak verirken³⁶¹, Mustafa Kunter ise bu rakamı 200 olarak göstermektedir.³⁶²

Ancak bu rakamların tutarsız ve abartılı olduğu söylenebilir. Son yıllarda Yunanistan askerî makamlarının ortaya koyduğu veriler bağlamında daha net sayılara ulaşılabilmektedir. Yakın dönemlerde Yunan resmî kayıtları çerçevesinde yapılan çalışmalar doğrultusunda İkinci Dünya Savaşı'nda Batı Trakya Türk azınlığının kayıplarının, 46'sı kesin ve 10'u tahmini olarak 56 şehit olduğu belirtilmektedir.³⁶³

Batı Trakya bölgesi, Yunanistan'ın İkinci Dünya Savaşı içerisinde giriştiği muharebeler döneminde, ülkenin pek çok kesiminde büyük yıkım yaratan İtalyan veya Alman bombardımanlarından uzak kalmıştır. Ancak Yunanistan'ın teslimini takip eden dönemde, bölgeye gelen Bulgar kuvvetleri Kuzey Yunanistan'da hava bombardımanını aratmayan bir yıkım gerçekleştirmiştir. Özellikle Selanik çevresi, Serez, Drama, Kavala ve Batı Trakya geneli Bulgarların yağma ve yangın yoluyla gerçekleştirdikleri büyük bir yıkıma sahne olmuştur.³⁶⁴

1.3.3. Batı Trakya'da Alman Harekâtı

Alman saldırısı karşısında Rodop dağlarındaki “*Metaksas Hattı*” boyunca Yunan ordusuna mensup bazı unsurlar kısa süre direnebilmişse de daha saldırının başladığı 6 Nisan günü Batı Trakya'daki savunma hatlarının neredeyse tamamı düştü. 8 Nisan'a gelindiğinde Almanların 164. Piyade tümeni, İskeçe'yi işgal etmeye başladı.³⁶⁵ Yunanlılar zaten daha önceden bölgenin savunulması için önemli bir

---

şehitleri ile ilgili rastladığımız bir başka rakam ise 1.300'dür ki diğer eserlere göre yarı yarıya bir sayı olsa da yüksek bir rakamdır. Bkz. Uluslararası İlişkiler Ajansı (INAF), **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Türkleri Sorunu**, İstanbul, 1992, s. 19.

³⁶¹ Hatipoğlu, Yakın Tarihte ..., s. 230; Aydınli, s. 395

³⁶² Kunter, s. 4.

³⁶³ Kevin Featherstone, Δημήτρης Παπαδημητρίου, Αργύρης Μαμαρέλης, Γιώργος Νιάρχος, **Οι Τελευταίοι Οθωμανοί**, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2011, σ. 153 (Kevin Featherstone, Dimitris Papadimitriou, Argiris Mamarelis, Yorgos Niarhos, **Son Osmanlılar**, Aleksandria Yayınları, Atina, 2011, s. 153).

³⁶⁴ **Αι Θυσίαι της Ελλάδος στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο**, Μέρος Β', Καθημερινές Εκδόσεις, Αθήνα, 2014, σ. 15 (**İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Kayıpları**, Bölüm 2, Kathimerines Yayınları, Atina, 2014, s. 15).

³⁶⁵ Δύμου Κ. Βογιατζόπουλου, **Η Ξάνθη Πριν και Μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο**, Εκδόσεις Σπανίδη, Ξάνθη, 2008, σ. 191 (Dimu K. Vogiatzopulu, **2. Dünya Savaşı'ndan Önce ve Sonra İskeçe**, Spanidi Yayınları, İskeçe, 2008, s. 191).

girişimde bulunulmayacağını açıkladıklarından³⁶⁶ Almanlar, büyük bir direnişle karşılaşmadan ilerlemelerini sürdürdüler.

Alman saldırısının gerçekleştiği ve hızlı bir şekilde ilerlediği dönemde Yunan makamlarının şaşkınlık içinde olduğu gözlemlenebilir. Daha 10 Nisan 1941’de, dönemin Trakya Genel Müfettişi Kazım Dirik’in, Ulaştırma Bakanlığı’na yollanmış olduğu bir yazısında; bölgeden göç eden Türklerle konuştuğunu ve konuştuğu bir Türk köylüsünün kendisine, Yunan jandarma subayının Almanların Gümülcine’ye girmek üzere olduklarını ve başlarının çarelerine bakmalarını söylediğini rapor etmektedir.³⁶⁷ Bu durum, Yunan ordusunun Alman saldırısı karşısındaki ani yenilginin şaşkınlığını anlatmakta, işgal ile beraber hem Türkiye’nin bölge üzerindeki ilgisinin arttığı hem de çoğu kriz döneminde olduğu gibi bu dönemde de Batı Trakya Türklerinin anavatana doğru muhacerete başladığının ipuçlarını vermektedir. Zira Kazım Dirik’in Alman kuvvetlerinin Yunan ordu savunmasını kırdığı ve Gümülcine’ye doğru ilerlediği günlerde hazırlanmış olduğu bu teftiş raporunda, sadece bir gün içinde demiryolu köprüsünden yaya olarak geçen 1.200 kişiden ve geçmek için bekleyen kabilelerden söz etmektedir.³⁶⁸

Hızla gelişen harekât ve Alman ordusunun bölgedeki ilerleyişi tamamlandıktan sonra Batı Trakya’daki işgalin hangi unsurlar tarafından devam ettirileceği konusu ortaya çıktı. İkinci Dünya Savaşı’nın hızlandığı 1941 yılında farklı cephelerde sıcak çarpışmalar içinde olan Alman Genelkurmayı, muharip gücünü Yunanistan’ın işgali işinde kullanmaktan kaçınmıştır. Bu çerçevede 17 Nisan 1941 tarihinde Almanya, Trakya’nın Bulgarlar tarafından işgalinin serbest bırakıldığını açıkladı.³⁶⁹ Yine de Almanlar ilk dönemde Trakya’yı hemen Bulgarlara teslim etmemiş, işgale karşı direnişi arttırması beklenen davranışlardan kaçınmışlardır. 19 Nisan 1941’den itibaren ise Bulgar askerleri, Batı Trakya ve Makedonya bölgelerine girmeye başlamışlardır.³⁷⁰

Batı Trakya bölgesi üzerindeki Bulgar emelleri bilinmedik bir konu değildir. Birinci Balkan Savaşı sonunda Bulgarlar tarafından işgal edilen, Birinci Dünya Savaşı sonunda ise kesin olarak Yunanistan’a bırakılan Batı Trakya bölgesi, “*Büyük*

---

³⁶⁶ “Thrace Evacuated”, **The New York Times**, 8 April 1941.

³⁶⁷ BCA, 30.10.73.481.12, (10.4.1941).

³⁶⁸ Aynı belge.

³⁶⁹ Jacobsen, s. 381.

³⁷⁰ “Bulgarian Troops Seize Macedonia”, **The New York Times**, 20 April 1941; Bekman ve Tülbentçi, s. 29.

Bulgaristan’ın tarihî hayalidir. Özellikle Mihver devletleri ile yakınlaşan ve milliyetçilik duygularını sürekli körükleyen Bulgaristan için vazgeçilmeyen hedef coğrafyaların başında Batı Trakya geliyordu. Magyar Nemzet gazetesine göre ise Batı Trakya, Bulgaristan Kralı III. Boris ile Adolf Hitler arasında yapılan bir görüşmeyle daha 22 Kasım 1940 tarihinde zaten Bulgarlara vaat edilmiş bulunuyordu.³⁷¹

Batı Trakya toprakları üzerindeki bu isteğin, Bulgar halkı içinde de küllenmesini önlemek üzere Bulgaristan basınında da sık sık, Batı Trakya’nın bir zamanlar Bulgar toprağı olduğu ve o dönemde Batı Trakya’da yaşayan Bulgarlara karşı Yunan makamlarının uyguladığı zulümlerle ilgili haberlere yer verilmiştir. Bu haberlerin Yunanistan’da yarattığı hava yüzünden daha 1933 yılında Sofya’daki Yunan Büyükelçisi, Bulgar basınında Batı Trakya üzerine çıkan haberlerden duyduğu rahatsızlığı resmen dile getirmiştir.³⁷² Bulgar devlet erkânı ise bu serzenişe karşı sert bir tutum sergilemiştir.

1.3.4. Batı Trakya’da Bulgar İşgali

İkinci Dünya Savaşı’ndaki Mihver zaferinden sonra bölgedeki yönetim 23 Nisan 1941’de Bulgarlara devredilmiştir. Böylece Batı Trakya’da yaklaşık dört yıl devam edecek olan Bulgar işgal dönemine girilmiştir.³⁷³ Yönetimin Bulgarlara geçmesinden sonra Bulgar işgal kuvvetleri, ilk harekâta Batı Trakya’yı işgal eden Almanların aksine oldukça sert bir yönetim tarzı takip etmeye başladılar. Almanların ilk dönemlerde burada sert bir idare takip etmemelerindeki temel etmenin, Alman kuvvetlerinin Batı Trakya’da kalıcı olmayacağına önceden belli olmasıdır. Bulgarlar ise yıllardır bekledikleri fırsatı kendilerince iyi değerlendirerek bölgede sert bir idare tarzı takip edeceklerdir.

Öncelikle işgal edilen yerlerin isimleri tabela, mektup, gazete vs. alanlarda Bulgarca olarak yazılmaya başlanmış, 3 Mayıs 1941’de Bulgar işgalindeki Makedonya bölgesinde Bulgarca “*resmî dil*” olarak ilan edilmiş³⁷⁴ ve Mayıs 1941 ortalarından itibaren ise şehir ve kasabalardaki ana caddelere, kamu binalarına ve kahvelere “*Sadece Bulgarca Konuşulacaktır!*” yazılı uyarı tabelaları asılmıştır.³⁷⁵ Bu

³⁷¹ “Bir Macar Gazetesine Göre Trakya Meselesi”, **Haber**, 15 Birinci Kanun 1940.

³⁷² BCA, 30.10.241.628.25, (27.5.1933).

³⁷³ Yaz, s. 181.

³⁷⁴ Bekman ve Tülbentçi, s. 31.

³⁷⁵ Βογιατζόπουλου (Vogiatzopulu), s. 202.

gelişmeler, Batı Trakya'daki Bulgar işgalinin ileriki safhalarda oldukça sıkı ve sert bir şekilde gelişeceğinin de habercisi niteliğindedir. Takip eden dönemde Bulgaristan'ın bölgeye gönderdiği işgal yöneticileri, Batı Trakya'daki halkı Bulgar kütüğüne yazdırmaya başlamışlar ve okullara Bulgaristan'dan gelen öğretmenler yerleştirmişlerdir. Doğal olarak eğitim dili de tamamen Bulgarca olmuştur. Bulgar kütüğüne geçirdikleri Türklerden yaşı tutanları da Bulgar ordusu için askere almışlardır.³⁷⁶

Batı Trakya'daki Bulgar işgal idaresinin, Yunanistan'ın diğer kısımlarındaki Alman ve İtalyanların işgal bölgelerinde gerçekleştirdikleri uygulamalara girişip girişmeyeceği konusu ise işgalin ilk dönemleri ile birlikte belirginleşmeye başlamıştır.

Yunanistan'daki Mihver işgali sırasında, ülkenin ciddi anlamda zarar gördüğünü söylemek gerekir. Özellikle Alman ve İtalyanların kendilerine karşı doğabilecek herhangi bir tehdidi önceden bertaraf edebilmek amacıyla giriştiği bir takım yıkım olayları, bu zararın başında gelir. Yunanistan'ın değişik yörelerindeki pek çok köy, olası bir direniş tehlikesine karşı Alman ya da İtalyanlar tarafından kimi zaman tamamen yakılmıştır. Ancak köylerin yakılması olayları, Batı Trakya'daki Bulgar işgali süresinde fazla görülmez. İşgal dönemi boyunca Yunanistan genelinde 1.170 köy işgal güçlerince yakılırken Batı Trakya'da ise, İskeçe'nin batısındaki birkaç köy dışında bu tip bir yıkım hareketi yaşanmamıştır.³⁷⁷

Ancak Batı Trakya köylerinin yakım ve yıkımlardan etkilenmeden sağlam olarak çıkmış olmasının sebeplerine bakılırsa, işgal kuvvetlerinin isteklerinin belirleyici unsur olduğu görülür. Şöyle ki; Yunanistan'ı işgal eden Alman ve İtalyan kuvvetlerinin birinci önceliği, Yunanistan'da kendilerine yönelmiş ya da yönelecek direniş hareketlerini kırmak veya ilerisi için bu tip hareketlerle gözdağı vermektir. Özellikle ordularının aslı unsuru cephe hatlarında muharebede olan Almanya için Yunanistan işgalinin çok önemli bir konumda bulunmuyor oluşu da Yunanistan'daki Mihver kuvvetlerinin sert davranışlarını açıklamaktadır.

Batı Trakya'yı işgal eden Bulgarlar için durum biraz daha değişiktir. Diğer Mihver kuvvetlerinin aksine Bulgaristan için genelde Yunanistan, özelde ise Batı

---

³⁷⁶ Ali ve Hüseyinoğlu, s. 127.

³⁷⁷ Αι Θυσίαι της Ελλάδος στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, Μέρος Β' (İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Kayıpları, Bölüm 2), s. 16.

Trakya'nın işgalinin anlamı daha derindir. Bulgarlara göre, Batı Trakya'nın işgal altına alınması daha önceleri Bulgaristan'ın idaresinde olan bu yörenin Bulgar nüfusa da açılması demektir. Yani aslında Balkan Savaşları sırasında kaybettikleri bir coğrafyaya geri dönüşü simgeliyordu. Bulgaristan; Batı Trakya'yı tam anlamıyla yurt edinmek istediği ve bölgedeki köylerin tam bir yıkıma uğramasının kendilerinin aleyhinde olacağını düşündüğü için, Batı Trakya'daki yerleşimlerin sağlam kalmasını çıkarlarına daha uygun görmüştür.

Bu ilk işgal döneminde Almanların geri çekilerek yerlerine Bulgarların geçmeleri, Batı Trakya halkı için ciddi bir korku yaratmıştır. Altunkaraağaç bölgesinde halk Bulgar korkusu üzerine Almanlara ricacı olmuş ve işlerini taahhüt ederek 60 Alman askerini bölgeye sevk ettirmişlerdir. Alman işgal komutanı 3 Mayıs 1941 tarihinde bölgedeki köylere yollanmış olduğu bildiriye, Filibe'den Dedeağaç'a kadar hiçbir şekilde Bulgar kuvveti bulunmayacağını ve bu sahanın Alman kuvvetleri tarafından idare edileceğini bildirmiştir.³⁷⁸ Bu bildiri, zaten başlamış olan Bulgar işgaline karşı tepkiyi yumuşatma çabası içeriyordu. Ancak esas amaç, Türkiye-Yunanistan sınır bölgesinde oluşturulacak bir tampon işgal bölgesi sayesinde Türkiye'nin, Yunanistan sınırı üzerindeki haklı endişesini bir nebze olsun gidermektir.

Bu gelişmeler yaşanırken 1941 ilkbaharı itibariyle Bulgar denetimine giren Batı Trakya'ya, daha önce buradan Bulgaristan'a göçmüş olan çok sayıda Bulgar yeniden yerleştirilmiştir. Bulgar sivillerinin Batı Trakya'ya göç ettirilmesi ile bölgeden dışlanacak olan Yunanlılara Bulgar işgal yöneticileri tarafından, “Yunanistan'a gitmeleri” salık veriyor ancak “Bulgar olmayı” kabul edenlerin evleri ve tarlalarının iade edilebileceği söyleniyordu. Böylece gelecekte, bölgede, bir Bulgarlaştırma politikası güdüleceğinin açık mesajı veriliyordu. Aslında Bulgarlar bölge üzerinde daha Alman saldırısı başlamadan önce bir takım haklar iddia etmeye ve bu yönde propaganda yapmaya başlamıştı. Özellikle Bulgar “Zora” gazetesi, daha Kasım 1940'tan itibaren Batı Trakya'da yaşayan Bulgar azınlığın gördüğü zulümden bahseden yazılar neşretmeye başlamıştı.³⁷⁹

³⁷⁸ BCA, 30.10.73.481.13, (6.5.1941).

³⁷⁹ “Bulgar Gazeteleri Yunan Trakya'sında Bulgarların Zulüm Gördüğünü Yazmışlar”, **Haber**, 11 İkinci Teşrin 1940.

Mihver taraftarı Bulgar hükümeti, bölgedeki Yunan sorununu, Yunanlıları Batı Trakya'dan sürerek çözmüş sayılabilir. Yalnız Türkler bütün baskılara rağmen buradaki varlıklarını devam ettirmekteydiler. Açlık, yokluk, angarya ve işkenceler Türkleri yıldırma ve yok edemedi. Almanya, Yunanlıların geleneksel düşmanları olarak bilinen Bulgarlara, bölgede Yunan nüfuzunu kırmak için Batı Trakya ve Makedonya'daki bazı yerlere, Bulgar göçmenleri yerleştirmesine müsaade etmiştir. Bulgar akınının bir sonucu olarak Türkiye'ye en yoğun göç de bu bölgeden gelmiştir.³⁸⁰

İkinci Dünya Savaşı'nda, Alman ordularının desteğiyle Batı Trakya ve Makedonya'yı işgal eden Bulgarlar, bölgede kısa süre içerisinde yıkıcı bir faaliyete girişmiştir. Bulgar kuvvetlerinin İskeçe'deki ilk icraatları ise Pazar Yeri Camiini yıkmak olmuştur.³⁸¹ Bundan başka Batı Trakya basın hayatında önemli bir yeri olan Gümülcine merkezli “*Ülkü*” gazetesinin matbaası askerlerce basılarak yağmalanmış, yağmalanamayan aletler ise kullanılamayacak şekilde hasara uğratılmıştır.³⁸² Bulgar askerlerinin azınlık basınıni susturma gayretlerinden İskeçe'de çıkan “*Trakya*” gazetesi de nasibini almıştır. Haziran ayında askerler tarafından basılan gazetenin matbaa levazımatı ve hurufatına “*halkı ayaklandırıcı beyanname neşretmek*” suçunu işlediği bahanesiyle el konulmuştur.³⁸³

Batı Trakya'da Bulgar işgalinin ilk evresi oldukça sancılı geçmiştir. Yaşanan gelişmelere bakıldığında Bulgarların Batı Trakya'da kurmak istedikleri yeni düzende Türklerin yeri olmadığı sonucuna varılabilir. Özellikle işgalin ilk günlerinde dayak ve işkence olayları sıradan durumlar haline gelmiştir. “*Trakya*” gazetesinin Bulgar askerleri tarafından basılması olayında yaşananları “*Yılmaz*” imzasıyla anlatan yazının ilgili kısımları, işgalin ilk günlerini ve azınlık mensuplarının çaresizlik içinde çıkış yolları arayışlarını gözler önüne sermektedir:

“... 22 Haziran 1941 Çarşamba gününe bağlayan gece çok yağmurlu bir geceydi. Bilhassa o gece, bütün şehirde ışıklar söndükten sonra, gece saat 12'den sabahın saat altısına kadar gazetemiz mensuplarından B.B. Sadettin ve Vasfi'nin –iki süngülü haydudun himayesi altında bir hırsız feneri yardımıyla kapalı bulunduğumuz koğuşa gelen– ağzı leş kokulu izbandut gibi bir başçavuştan

³⁸⁰ Keser, Yardım Et Komşu, s. 31.

³⁸¹ “Batı Trakya Türklerinin Perişanlığı”, **Batı Trakya**, Cilt: 5, Sayı: 61, Mayıs 1972, s. 28.

³⁸² Selahattin Yıldız, “Mehmet Hilmi ve Batı Trakya'da Türk Basını”, **Batı Trakya**, Cilt: 9, Sayı: 107, Mart 1976, s. 8.

³⁸³ “Beş Buçuk Yıl Sonra”, **Trakya**, Yılmaz, 21 Ekim 1946.

yedikleri dayaklar hala gözümün önünden gitmiyor. Onların akıbetini ben, benimkini de onlar görüyorlardı. Bilekten kalın, pürüzlü bir odunla her on dakikada baygın bir halde yere serilinceye kadar yenen dayaktan nasıl sağ kalınabildiğine hala hayretteyim. Sadettin, bekâr çocuk, daha o zaman Meriç'i aşarak yakayı kurtardı. Vasfi de ailesiyle beraber şimdi Türkiye'de bulunmaktadır. ...”³⁸⁴

Bu kısa yazı hem Bulgar işgalinin Batı Trakya'daki sivil halk üzerindeki şiddetini hem de Türklerin fırsatını bulduklarında göç ettiklerini anlatan güzel bir örnektir. İkinci Dünya Savaşı'nın hem cephede hem de cephe gerisinde oldukça şiddetli yaşandığı bilinen bir durumdur. Bulgar işgal kuvvetlerinin, Batı Trakya'daki tutumu ise hem işgalin hem de “*eski düşman*” bir topluluk üzerindeki hâkimiyetin getirdiği sarhoşluğun bir göstergesidir.

Batı Trakya'nın işgal yıllarında bir parantez de “*İskeçe Türk Birliği*” için açılmalıdır. Birlik Yönetim Kurulu savaş öncesi son toplantısını 29 Temmuz 1940'ta gerçekleştirmiştir. Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı öncesinde “*Sivil Hava Savunma*” tedbiri alınca İskeçe Türk Birliği'nin binasına, devlet yönetimi tarafından “*Sivil Hava Savunma Merkezi*” olarak kullanılmak üzere zorunlu el konulmuştur. Seferberlik ilan edilince de bütün Yunan ve Türk gençleri gibi İskeçe Türk Birliği Yönetim Kurulu üyeleri de Yunanistan'ın savunması için askere gitmişlerdir. Ancak Alman saldırısı ve akabinde Bulgaristan'ın bölgeyi işgal etmesi sonucunda Birlik binası da talan edilmiştir. Oldukça zengin bir kütüphaneye sahip olduğu bilinen İskeçe Türk Birliği'nin kitaplarının yanı sıra mobilyaları, binanın kapı ve pencere çerçeveleri de sökülerek tüm eşyaları yağmalanmıştır.³⁸⁵

Bulgar işgalinin yıkıcı yönü gün geçtikçe artmıştır. Haziran 1941'de ise İskeçe şehir meydanında bulunan cami bir gece Bulgarlar tarafından içinde bulunan değerli İran halıları başta olmak üzere tamamen yağmalandıktan sonra yakılarak imha edilmiştir.³⁸⁶ Benzer şekilde 1942 yılında Gümülcine Serdar Mahalle Camiinin harim kısmı “*yol yapımı*” bahanesi ile yıkılmıştır.³⁸⁷ 1943 yılına gelindiğinde ise Bulgarların İskeçe'deki hedefi bu defa Yenice'deki Musahip Vezir Mustafa Paşa Camii olmuştur. Bu cami de Bulgar askerleri tarafından tamamen yakılmış, sahip olduğu iki minaresi de yerle bir edilmiştir.³⁸⁸

³⁸⁴ Aynı haber.

³⁸⁵ **İskeçe Türk Birliği 1927-2003**, byy., 2003, s. 53.

³⁸⁶ Βογιατζόπουλου (Vogiatzopulu), s. 213.

³⁸⁷ Bkz. Resim 23 ve 24.

³⁸⁸ İskeçe Türk Birliği, s. 263.

Batı Trakya'daki Mihver işgalinin anahtar kentlerinden olan İskeçe Bulgar işgaline girdiği dönemde, burada Bulgarların kontrolü altında bir de müftülük oluşturularak başına Arif Beyski getirildi.³⁸⁹ Ne var ki Arif Beyski, Bulgaristan'da Pomakları Bulgarlaştırmak için oluşmuş Rodina (Vatan) Hareketi'nin kurucu üyelerindedir. 1940'tan itibaren Rodina, Bulgar bölgesindeki Pomak nüfusun Türk isimlerini geçmişte bırakması için harekete geçmiştir. Bu doğrultuda Pomaklar, kendilerine sunulan listelerdeki “*Bulgar millî isimlerinden*” istediklerini seçebileceklerdi. Hareket özellikle bölgedeki Müslüman memurlar arasında hızla gelişe de³⁹⁰, halk üzerinde herhangi bir tesir yaratmadı. Bunun üzerine Rodina'nın faaliyetleri, Bulgar Millî Meclisi'nde Temmuz 1942'de kabul edilen “*Bulgaro-Muhammedilerin*³⁹¹ *Muhammedi İsimlerinin Bulgarlaştırılması*” hakkındaki kanun ile takviye edildi ve isim değiştirmesi işi zorunlu bir hale getirildi. Bu süreçte tahminen 60 bin kadar Pomak'ın ismi zorla değiştirildi.³⁹²

Bulgarlar Nisan 1942'den itibaren ise öncelikli olarak Batı Trakya Türklerinden olmak üzere “*Amele Taburları*” oluşturmuşlar ve bunları, çalıştırılmak üzere zorla Bulgaristan'a götürmüşlerdir.³⁹³

Bulgar idarecilerin ve yüksek rütbeli askerlerin, Batı Trakya Türklerine karşı, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan halk oylamasında, Bulgar idaresini değil de Yunan idaresini seçmiş olmalarından ötürü acı bir hatıraları vardır. Bunun sonucu olarak Bulgarların, Türk azınlığına karşı bir önyargı ile yaklaştıkları yorumu yapılabilir.

Batı Trakya'nın Mihver kuvvetlerince işgal edilmeye başlandığı günlerde Türkiye'nin bu aşamada nasıl bir politika takip edeceğinin merak konusu olduğunu

---

³⁸⁹ Βογιατζόπουλου (Vogiatzopulu), s. 233.

³⁹⁰ Mesela Müftü Arif Beyski ismini Kamen Bolyarov olarak değiştirmiştir. Bkz. Mary Neuburger, “Pomak Borderlands: Muslims on the Edge of Nations”, **Nationalities Papers**, Volume: 28, Number: 1, March 2000, p. 189.

³⁹¹ Bulgarların Pomak nüfus için kullandığı terim.

³⁹² Neuburger, p. 189. Bulgarların giriştikleri bu isim değiştirme hareketi ülkede rejim değişene kadar devam etmiştir. Bulgaristan'da komünist ideolojinin başa geçmesinden sonra Ekim 1945'te mezkur kanun kaldırıldı ve isim değiştiren Müslümanların yeniden eski isimlerini almalarına izin verildi. Bkz. Hugh Poulton, “The Muslim Experience in the Balkan States, 1919-1991”, **Nationalities Papers**, Volume: 28, Number: 1, 2000, p. 49. Yine de Bulgaristan'da yaşayan Müslüman Türk nüfus, bu ülke yöneticileri için çözülmesi gereken bir sorun olarak yerlerini korudu. Bu kez 1984 yılının Aralık ayında Todor Jivkov, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin “*din değiştirmiş Bulgarlar*” olduklarını ve Hıristiyan isimleri ve adetlerini benimseyerek “*ulusal birliğe*” dönmeye karar verdiklerini ilan etti. Bkz. Karpat, s. 316. Böylece Bulgaristan sınırları içinde kalan Türk nüfus için yeni bir asimilasyon dönemi başladı.

³⁹³ Βογιατζόπουλου (Vogiatzopulu), s. 267.

söylemek mümkündür.³⁹⁴ Zira daha önceki yıllarda Türkiye ile birlikte Yunanistan'ın da bağlı bulunduğu bir “*Balkan Paktı*” olgusu vardır. Eğer Yunanistan'ın işgali için uygulanan harekâtı Bulgar askerleri yapsaydı Türkiye, bağlı bulunduğu bu pakt gereği Yunanistan ve Yugoslavya'ya yardım etme yükümlülüğünü üstlenecekti. Ama Bulgarlar yerine Alman askerleri Yunan topraklarına ayak basarsa Ankara, müdahale etmede ya da pasif kalmada özgür olacaktı. Böyle bir çekincenin de etkisiyle, Yunanistan'ın kuzey coğrafyası için tarihî emeller besleyen Bulgaristan, bölgeye muharip olarak değil jandarma gücü olarak girmiştir. Bu durumda, Türkiye'nin ve her ne kadar kâğıt üzerinde görünse de Balkan Paktı'nın, özellikle Bulgarlar için halen bir caydırıcı güç konumunda olduğu söylenebilir.

Mayıs 1941'de Bulgar işgal kuvvetlerince Gümülcine'de yapılması kararlaştırılan katliam ise Türk konsolosu Tefrik Türker'in cesur çıkışı sayesinde önlenmiş ama yine de soygun ve darp tarzı olaylara engel olunamamıştır.³⁹⁵ Batı Trakyalı Türk aydınları Bulgarlar tarafından çeşitli hakaretlere uğramış, bunlardan pek çoğu “*Kemalist*” oldukları gerekçesiyle sürülmüş, maddî ve manevî tecavüzlere maruz kalmışlardır.

Batı Trakya'nın Bulgar idaresine girmesi ile uygulamaya konan bu baskı ve sindirme politikası sonucunda ortaya çıkan Batı Trakyalı Türklerin Türkiye'ye iltica etmeleri konusu ise ilgili dönemin en önemli sorununu oluşturmaktaydı. Bulgar askerî idaresi rüşvet karşılığı Türkiye'ye göç etmek isteyenlere kolaylıklar sağlarken³⁹⁶ Türk Dışişleri Bakanlığı ise özellikle işgalin son dönemlerinde artan göç akını karşısında yeni tedbirler alma yoluna gitmiştir. Türkiye'nin bu dönemde ortaya çıkan göç furcasını engellemek için aldığı tedbirler, azınlık içinde de umutsuzluk doğurmuştur. Bulgar yetkililerin de Türkiye'nin göçü engelleme tedbirlerine karşı yürüttükleri politika yüzünden Türk azınlık, Bulgar işgali sırasında zaman zaman yalnız kaldığı duygusuna kapılmıştır.³⁹⁷ Türkiye'nin göçmen politikası doğrultusunda özellikle Yunanistan, Bulgaristan ve Ege Denizindeki adalarda yaşayan Türklerin Türkiye'ye ilticalarının kabul edilmemesi üzerine geldikleri ülkelere iade edildikleri görülür. Ancak söz konusu mültecilerin pek çoğunun Bulgarlar tarafından öldürülmesi ve daha önceden Trakya bölgesine giriş yapan Türk

³⁹⁴ “Nazi Task is Heavy as Italy Falts”, *New York Times*, 22 November 1940.

³⁹⁵ Kemal Şevket Batıbey, ... **Ve Bulgarlar Geldi**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1976, s. 13.

³⁹⁶ Batıbey, s. 34.

³⁹⁷ Yaz, ss. 181-182.

mültecilerin geri gönderilmeleri halinde kendilerinin de Bulgarlar tarafından öldürüleceklerini beyan etmeleri, Türkiye için bir ikilem oluşturmuştur. Bir taraftan bölgeden gelen yoğun göç dalgasının önüne geçme isteği, diğer tarafta çaresiz Türk unsurlarının kaderine terk edilmeleri, Türk makamları için oldukça zor bir durum oluşturmuştur. Ancak sonuçta Yunanistan ve Bulgaristan'da yaşanan acı tecrübeler ve göçmenlerin beyanları ağır basmıştır. Bölgedeki durumun önüne geçebilmek ve Balkan Türklüğünün geçmişte yaşadığı acı hatıralar ile yeniden karşılaşmasının önüne geçmek gayesiyle, bölgede yaşayan Türklerden 1 Haziran 1943 tarihinden bu yana iltica etmiş ve olağanüstü şartların devamı müddetince iltica edecek olan “*Türk ırkından ve Türkçe konuşan kimselerin ilticalarının kabulü ve haklarında mülteci muamelesi yapılmasına*” ilişkin bir karar çıkarılması düşünülen önlemlerden biri olmuştur.³⁹⁸

Yunanistan'ın yenilgisi ve Batı Trakya'nın Mihver kuvvetleri tarafından işgalini izleyen dönemde Türkiye, buradaki Türk azınlığın bir takım temel gıda maddelerine ulaşmasında yaşanması muhtemel sorunları çözmek için de faaliyette bulunmuştur. Kendisi de olağanüstü savaş şartlarında bulunan ve özellikle gıda maddeleri konusunda temkinli davranan Türkiye, Batı Trakya'daki Mihver işgalinin ilk dönemlerinde Kızılay aracılığıyla Batı Trakya halkına bağışlanmak üzere 750 çuval içinde 75 ton tuzu, Meriç kıyısında bulunan Demirköprü mevkiinde Yunan yetkililere teslim etmiştir.³⁹⁹ Türkiye, Batı Trakya'daki Türklere karşı kayıtsız kalmamaya çalışsa da savaş şartlarında bu ilgi biraz zayıf kalmıştır. Bununla birlikte özellikle Kızılay tarafından bölgeye sadece tuz değil, değişik gıda, giyim, ilaç vb. malzeme yardımlarının yapılmış olması da muhakkaktır.⁴⁰⁰

İkinci Dünya Savaşı'nın Yunanistan açısından sonuna geldiği 1944 yılı Kurban Bayramı'nda yaşananlar ilgi çekicidir. Bulgar işgalinin sona erdiği, dolayısıyla Yunanistan için olduğu gibi Batı Trakya Türkleri için de İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği 1944 yılında, bayram dolayısıyla 4 bin kadar Batı Trakyalı, Türkiye Cumhuriyeti Gümülcine Konsoloslugu'na tebrik için gitmiştir. Bu durumu ilgi çekici kılan şey ise Gümülcine Konsolosunun raporunda da değineceği üzere bölge

³⁹⁸ Keser, Yardım Et Komşu, ss. 238-239.

³⁹⁹ BCA, 30.10.179.235.6, (22.9.1941).

⁴⁰⁰ Çalışma sırasında Kızılay Arşivi'nde bu yönde bir araştırma yapma isteğimizi bildirerek, gerekli izinlerin alınması için başvuruda bulunduk. Ancak Kızılay Arşivi, bu dönemdeki evrakların tasnifinin yapılmadığını bildirek bu isteğimize olumsuz cevap verdi. Bu arşivdeki malzemelerin de araştırmacıların hizmetine sunulduğunda Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı ortamında, Batı Trakya ve Türk azınlığına olan ilgisinin daha net ortaya konulacağı düşünülebilir.

Türklerinin yavaş yavaş üzerlerindeki çekingenliği ve taassubu atmaya başlamasıdır. Konsolos raporunda durum şöyle anlatılmaktadır:

“Ziyaretçiler içinde, müspet bir düşmanlık ve fenalıkları olmasa bile genç cumhuriyetimizin inkılâptan beri takip edegelmekte olduğu hattihareket ve memleketimizdeki muhtelif değişikliklere muvazi gitmekte olup batıl itikat ve cehilleri yüzünden yurdumuza ve onun memurlarına az çok yabancı kalarak bu güne kadar Konsolosluğumuza sokulmamış olan Osmanlı İmparatorluğu veresesinden hacı ve hoca takımından birçok kimseler de göze çarpmakta idi... Bu temaslar neticesinde anladığıma göre bu akının amili herhangi bir şahsi menfaat düşüncesiyle Türkiye’ye ve bizlere sokuluş olmayıp eski zihniyetlerin yavaş yavaş çürüyerek bu gibi insanların kafalarına yeni fikir ve akidelerin kendilerini korkutmadan girmeye başlamış bulunmasıdır. Bazı istisnalar hariç, birçok kimsenin daha yurdumuzdaki her harekete adım uydurmaya çalışan münevver azlıklarımıza katılmayı hoş gördüğü, yersiz taassuplardan sıyrılmaya başlayanların yeniliklerden gocunmadığı, gözle görülecek kadar sezilmekte idi. Adetleri gittikçe çoğalmış olup binlere varan Gençler Birliği mensupları arasına, evvelce sarık saran bazı kimselerin de katılmış olduğunu söylemek isterim...”⁴⁰¹

Yine aynı raporda belirtildiğine göre, Batı Trakya Türkleri, 1944 yılı Kurban Bayramı’ndaki Konsolosluk ziyaretinde de alkol almaktan kaçınmışlardır. Bayram boyunca toplanması âdet olan paralar, bu bayram safahat âlemlerinde harcanmayarak, muhtaç çocukların sünnetlerinin yapılabilmesi için Gençler Birliği’ne teslim edilmiştir. Ulusal Kurtuluş Cephesi (EAM)⁴⁰² yanlısı mutasarrıf ve kaymakam da Türkiye Konsolosluğuna ziyarette bulunarak bayram tebriklerini iletmiştir.⁴⁰³

Yaklaşık 3,5 yıl boyunca Yunanistan’ın idaresi, Mihver kuvvetlerince sağlanmıştır. Merkezî anlamda Almanların idaresi söz konusu olsa da bölgesel anlamda Batı Trakya, Bulgar idaresi altında ciddî tehlikeler yaşamıştır. Yerel Yunan idareciler, bu yıllarda her ne kadar Batı Trakya Türklerine yoğun olarak eğilemeseler de geleneksel görüşün değiştiğini söylemek çok zordur. Gümülcine Konsolosunun 16 Aralık 1944 tarihinde, işgalin ardından yeniden açılmış bulunan Türk azınlık okullarından birini ziyareti sırasında yaşadıkları ve daha sonra raporunda yazdıkları,

⁴⁰¹ BCA, 30.10.256.725.12, (30.12.1944).

⁴⁰² Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο – Ulusal Kurtuluş Cephesi: İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan’da işgal karşıtı direnişin ana örgütlenmesi konumunda bulunan örgüttür. İdeolojisinde komünist düşünce ağır bassa da radikal bir durum almamıştır. E.A.M., İkinci Dünya Savaşı sonunda bölgenin Bulgar idaresinden Yunan idaresine geçişte bir ara yönetim oluşturmuş ve bu konuda bir nevi köprü vazifesi görmüştür.

⁴⁰³ BCA, 30.10.256.725.12, (30.12.1944).

Yunanistan'ın azınlık politikasında uzun işgal dönemine rağmen bir değişiklik olmadığını göstermektedir. Gümülcine Konsolosu, okulda karşılaşması esnasında kendisine sunulan kırmızı ve beyaz renkli küçük çiçek buketini aldıktan sonra öğrenci korosunu dinlemiş ve orada dinlediği şarkılarla ilgili Yunanistan'ın tavrını gösterecek şu bilgilere yer vermiştir:

“... Müzikleri dinledikten sonra bütün talebenin tam bir musiki istidatlarını gösteren iki ses üzerinden söylediği, Balkan Muharebesinden sonra bestelenmiş Rumeli'den bâhis acıklı türkü ve şarkılar beni fevkalade mütehassis etmiştir. Herhangi bir Yunan idaresince duyulduğu takdirde söylenmesine müsaade edilmeyeceğini bildiğim bu şarkıların okunmasındaki hazin mahzuru okul öğretmenlerine ihsas etmek istediğimde bu gibi gösterilerin yabancı gözünden daima saklandığı ve içlerinden çıkmayan acı hatıralardan ancak dostlar yanında bahsolunmasına ciddi bir ihtimamla dikkat olunduğu bana anlatılmıştır. ...”⁴⁰⁴

Başbakanlığa ulaşan bu rapordaki ince ayrıntılar belki de herkes tarafından bilinen gerçeklerin bir diplomatın ağzından da doğrulanmasıdır. Yunan idarecilerin Batı Trakya'da uyguladıkları azınlık politikası, her ne kadar büyük badireler geçirse de çok önemli değişiklikler yaşamadan devam etmiştir.

1.3.5. İkinci Dünya Savaşı ve İşgal Döneminin Batı Trakya'ya Zararı

İkinci Dünya Savaşı'nın Batı Trakya Türkleri için en önemli etkileri ekonomi ve eğitim alanlarında olmuştur. Zaten güç şartlar altında yaşayan, ürününü değerinde satamayan, eğitim konusunda büyük güçlüklerle karşılaşan Batı Trakya Türkleri, işgal sırasında maalesef tüm bu temel haklarını da yitirmişlerdir.

İşgal sürecinde Batı Trakya ve Doğu Makedonya'da neredeyse tüm tüccarlar ve esnaf, dükkân ve atölyelerini, bölgeye Bulgaristan'dan getirilen Bulgarlara devretmeye zorlandılar.⁴⁰⁵ İşgal devrini yaşayanların ifadesine göre, bölge sakinleri tarihte eşi görülmedik baskı ve sıkıntıyı, bu süre içinde çektiler. Beden kuvveti güçlü olanlar, Bulgaristan'a yol yapmaya, taş kırmaya gönderilirken istihsal edilen ürünlerin büyük kısmı da savaş şartları bahane edilerek halkın elinden alındı. Özellikle şehirde yaşayanların açlık ve sefaletle katlanmaları daha zor olmuştur. Halk yenilebilecek ne varsa yemiş, fakat yaşamak için bunlar da kâfi gelmemiştir. O kadar ki; bu yıllarda Trakya ve Makedonya dolaylarında sokak hayvanlarının bile kalmadığı dile getirilmektedir. Yunan kaynakları savaş yıllarında Yunanistan

⁴⁰⁴ BCA, 30.10.256.725.13, (30.12.1944).

⁴⁰⁵ “Axis Campaign of Plunder”, **The Manchester Guardian**, 6 January 1943.

genelinde açlık ve hastalıktan 300 bin Yunan vatandaşının hayatını kaybettiğini kaydeder.⁴⁰⁶ Atina başta olmak üzere Yunanistan'ın diğer bölgelerinde baş gösteren kıtlık ve bu kıtlığa bağlı ölümlere Batı Trakya bölgesinde ise fazla rastlanmaz. Zira Batı Trakya Türklerinin büyük çoğunluğu çiftçi olan ve birbirine akrabalık bağı ile bağlanmış küçük köy nüfusları tarımla uğraştığından bir şekilde kendisini idare edebilecek kadar ürüne sahip olabilmıştır. 1943 yılında işgal altındaki Batı Trakya'yı teftiş eden Bulgaristan Başbakanı Bogdan Filov, kendisine iletilen iaşe sorunları dışında bir sıkıntı görmediğini ve bunun da mahsul döneminde aşılabacağını belirtmiştir.⁴⁰⁷

1941'de başlayan Bulgar işgali, Batı Trakya Türklerinin ekonomik hayatını da oldukça olumsuz yönde etkilemiş, uzunca bir süre kendi mahsullerini Bulgar askerlerinden gizlemek durumunda kalmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın özellikle gıda maddeleri üzerindeki olumsuz etkisi yoğun bir şekilde hissedilmiş, 1944'te bir teneke baklanın fiyatı 5 Reşat altına alıcı bulmuştur.⁴⁰⁸ Bu durum büyük ölçekli orduların oluşturulduğu ve beslendiği olağanüstü savaş şartlarında normal olarak görünse de Batı Trakya'daki işgal ordusunun iaşesinin bölge halkına yüklendiğini düşündüğümüzde, zaten kendisi için bile yeterli gıda malzemesini bulamayan azınlık için oldukça zor şartlar oluştuğunu söylemek mümkündür.

Bulgar işgali sırasında Batı Trakya bölgesindeki Bulgar idarecilerin tutumlarından azınlığın olumsuz olarak etkilenmesi söz konusudur. Öyle ki savaştan sonra idarî olarak değişim geçiren ve Sovyetler Birliği tarafına meyleden Bulgaristan, işgal döneminde Yunanistan'da görevli bulunan ve bu görevlerini kötüye kullanarak çeşitli suçlara karışan kişileri ifşa etmiş ve bir kısmını da Yunanistan'a teslim etmiştir. İşledikleri suçlar ve işgal döneminde yerli halka gösterdikleri kötü muamele yüzünden Bulgaristan tarafından ifşa edilen memurlardan biri de 1944 Sonbaharından itibaren Gümülcine Polis Şefi olarak görev yapan Vassil Koev olmuştur.⁴⁰⁹

İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi doğal olarak bölgedeki eğitim-öğretim faaliyetleri alanında da kendisini göstermiştir. 1930'lu yıllardan itibaren 1941 yılına

---

⁴⁰⁶ Özgüç, ss. 215-216.

⁴⁰⁷ "Garbî Trakya Türklerinin Durumu", **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1943.

⁴⁰⁸ Selçuk Türkoğlu, "Batı Trakya Türkleri ve İstanbul Rumları", **Batı Trakya**, Cilt: 7, Sayı: 82, Şubat 1974, s. 14.

⁴⁰⁹ "Bulgars List Fascists Yielded Up to Greece", **The New York Times**, 3 January 1947.

kadar Batı Trakya Türk azınlığından Türkiye'ye her yıl 5-8 arasında öğrenci gönderilmiş, bunlar Batı Trakya azınlığının öğretmen ihtiyacını karşılayabilmek için Türkiye'deki Öğretmen Okulları'na yerleştirilmişlerdir. Bu dönemde Türkiye'deki Öğretmen Okullarının öğretim süresi 6 yıl olup, ilköğretim mezunları, buralara girebilmekteydi. Bu sayede Batı Trakya Türkleri, göndermiş oldukları öğrencileri öğretmen olarak geri kazanma imkânına sahip oluyorlardı. Ancak daha sonraki dönemlerde Türkiye'deki eğitim politikasının değişmesi çerçevesinde öğretmen okullarına giriş için ortaöğretim mezunu olmak şartı aranmaya başlayınca, azınlık için de kapı kapanmış oluyordu. Çünkü Batı Trakya'da bu dönemde Türk azınlık için herhangi bir ortaöğretim kurumu bulunmamaktaydı. Bu yüzden Batı Trakya'dan gelen ilköğretim mezunu öğrenciler, artık Türkiye'de önce ortaöğretime alındılar, gelen öğrencilerin pek çoğu eğitimlerine Türkiye'de devam ederek oldukça güç koşullarda yaşadıkları Yunanistan'a geri dönmediler. 1941 ile 1946 yılları arasında ise yaşanan savaş dönemi yüzünden Türkiye'ye öğrenci gönderilemedi.⁴¹⁰

Okul kitaplarının dağıtılması işi de savaş şartları yüzünden aksamıştır. O yıllara kadar Türkiye'den getirilen kitaplar savaş yıllarında gönderilememiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda azınlığın eğitim hayatına kalite açısından yaklaşıldığında durumun gitgide daha da bozulduğu görülür. Savaşın ve işgalin etkileri bölgedeki öğretmenler üzerinde de kendisini göstermiştir. Orduya katılan öğretmen kadrolarındaki boşluklar büyük sorun olmuştur. Batı Trakya bölgesindeki devlet okullarında Yunan asıllı öğretmen sayısı yeterli olsa da kaçınılmaz olarak azınlık okulları ikinci plana itilmiştir. Bu okullardan kaydırılan öğretmen kadrolarıyla birlikte Yunanca ve Türkçe derslerden oluşan müfredatın, Yunanca derslerden oluşan kısmı tamamen bir seçim meselesi haline gelmiştir. Bu koşullar altında öğretimin içeriği ve kalitesi hakkındaki tartışmalar uzayıp gitmiştir.⁴¹¹

1.3.6. İşgalin Sonu ve Kısa Bilançosu

Batı Trakya'da İkinci Dünya Savaşı döneminde süren Bulgar işgali 14 Eylül 1944'de Bulgar askerlerinin Batı Trakya'yı terk etmesiyle son bulmuştur.⁴¹² Bölgedeki Bulgar işgali maalesef oldukça olumsuz bir etki yaratmıştır. Cana ve ırza büyük saldırılar olmasa da bölgedeki tüm Türklerin evleri en az bir kere silah ve mühimmat araması bahanesiyle yağmalanmış, yükte hafif, pahada ağır ne varsa işgal

⁴¹⁰ Merçil, "Batı Trakya Türkleri", s. 3.

⁴¹¹ Τσιούμησ (Tsiumis), ss. 18-19.

⁴¹² Yaz, s. 183.

güçleri tarafından alınmıştır.⁴¹³ Tüm bunlara rağmen örneğin Drama’da bir gece içinde 7 bin kişiyi katleden⁴¹⁴ Bulgar ordusunun gerçekleştirdiği Batı Trakya işgali, Bulgarların diğer işgal bölgelerinde gerçekleştirdikleri yıkım ve zulme kıyasla daha hafif tamamlanmıştır.

Bulgarların çekiliş döneminde Rusya ile Bulgaristan’ın, Batı Trakya ve Doğu Makedonya bölgelerinin kaderi üzerinde anlaşmaya vardıkları belirtilebilir. 29 Eylül’de Bulgar Propaganda Bakanı Dimo Kazasov Batı Trakya ve Doğu Makedonya’da yönetimin geçici bir rejime bırakıldığını açıklamıştır. Kazasov konu ile ilgili beyanında; *“Müttefikler bu bölgeler için nihai rejim kararı alana kadar Bulgar ordusu, 17 Eylül’de komutayı ele alan Mareşal Josef Tito komutasında bölgede temel silahlı güç olarak kalacaktır. Bulgar genel yöneticisine Trakya’da hükümeti temsil için iki Yunan, bir Bulgar ve bir Türk’ten oluşturulan yerel bir komisyon yardımcı olacaktır...”* diyerek Batı Trakya’da kısa sürecek olan yeni bir yönetimin de başladığını belirtiyordu.⁴¹⁵

Bu gelişmeyi takip eden dönemde Bulgaristan’a giren Kızılordu Komutanı Mareşal Feodor I. Tolbukin ve Bulgar hükümeti arasında imzalanan pakt doğrultusunda, Batı Trakya üzerindeki Yunan ve Bulgarların karşıt görüşleri, savaş sonrası hakem kararına ertelenmiştir. Bu karara kadar geçecek olan süreçte, bölgede yukarıda bahsi geçen sivil yönetim komitesi söz sahibi olacaktır.⁴¹⁶

Yunanistan için İtalyan saldırısı ile başlayan İkinci Dünya Savaşı, ilk dönemlerde her ne kadar Yunanistan lehine geliştirse de çarpışmalara Almanların müdahil olmasıyla kısa süre içerisinde Yunanistan’ın mağlubiyeti ve müteakiben işgali ile tamamlanmıştır. Batı Trakya Türkleri ise İkinci Dünya Savaşı’nın çatışma ortamı içine giren ve etkilerini en yakından hisseden ilk Türk kitlesi olmuştur. Yunan-İtalyan ve Yunan-Alman çarpışmalarında vatandaşı oldukları Yunanistan’ın galibiyeti için savaşmış, ülkenin düşman işgaline girişi ve özellikle de Batı Trakya’nın Bulgar kontrolüne bırakılması ile çok büyük zorluklara göğüs germek zorunda kalmıştır.⁴¹⁷ Yunanistan’ın işgalinden sonra ülkenin genelinde olduğu gibi Batı Trakya’da da görülen işgal karşıtı direniş hareketleri içinde ise Batı Trakya

---

⁴¹³ Yaz, s. 181.

⁴¹⁴ Αι Θυσίαι της Ελλάδος στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, Μέρος Β' (İkinci Dünya Savaşı’nda Yunanistan’ın Kayıpları, Bölüm 2), s. 66.

⁴¹⁵ “Bulgarians to Share Thrace Occupation”, **The New York Times**, 2 October 1944.

⁴¹⁶ “Accord on Thrace Reported”, **The New York Times**, 1 October 1944.

⁴¹⁷ Akdeniz, s. 306.

Türklerinin aktif olduğunu söyleyemeyiz. Türkler, Yunan direniş odaklarını aktif bir tehdit olarak görmese de Bulgar işgal kuvvetlerine karşı bu odakların giriştikleri operasyonlarda onlara yardım etme eğiliminde olmamışlardır.⁴¹⁸

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Batı Trakya Türklerini ilgilendiren bir konu da, savaş sonrasının şekillendirilmeye çalışıldığı Paris Barış Konferansı'nda yaşanmıştır. Görüşmeler sırasında dönemin Bulgaristan Başbakanı Kimon Georgiev, ülkesinin istekleri arasında Batı Trakya bölgesinin Bulgaristan'a iade edilmesi ve böylece Ege Denizi'ne bir çıkış koridoru açılmasının olduğunu da belirtmiştir.⁴¹⁹ Bulgar Başbakanının beyanatında kullandığı “*iade edilmesi*” isteği, Batı Trakya'nın, Balkan Savaşları sonrasındaki statüsüne bir atıftır ve aslında Bulgaristan'ın bölge üzerindeki tarihi emellerinden vazgeçmediği şeklinde yorumlanabilir. Bu talep konferanstaki ülkeler tarafından çok dikkate alınmamış olsa da özellikle Yunanistan kamuoyu ve basını konu üzerinde durmuş ve şiddetli tepkiler ortaya koymuştur.⁴²⁰

1.3.7. İşgal Sonrası Dönemde Yunanistan'ın Azınlık Politikası

Bulgar işgalini takip eden dönemde Batı Trakya'da Yunan hâkimiyetinin yeniden kurulmaya başlamasıyla azınlık için siyasî anlamdaki bir takım baskılar yeniden başlamıştır.

Yunan baskılarından ilki, azınlığın toprak varlığı üzerinde olmuştur. 1948'de çıkarılan 821/1948 sayılı yasanın özel bir biçimde uygulanmasıyla “*Toprak Birleştirme (Anadasmos)*” denilen sistem ortaya çıkmıştır.⁴²¹ Bu sistem yüzünden azınlık mensuplarının gayrimenkullerinin önemli bir kısmı ellerinden alınmış ya da verimsiz topraklarla değiştirilmiştir. Yasa, o bölgedeki mülk sahiplerinin yarından fazlasının başvurması üzerine, zaman içinde değerini yitiren tarım arazilerinin birleştirilerek, yerine eşdeğerde toprağın sahibine verilmesini öngörmektedir. Ancak uygulamayı yapan komisyonlarda Türk üye bulunmamaktadır. Ayrıca önceden tebligat yapılmadan, komisyonların mevzubahis araziye gelerek karar vermeleri, karşılık olarak verilen toprakların çoğu zaman daha az ölçüye sahip olmaları, bunun yanında Türk köylülerine karşılık olarak verilen arazilerin verimli olmayışları gibi sebeplerden ötürü pek çok Batı Trakyalı Türk çiftçisinin tek geçim kaynağı olan

⁴¹⁸ Kyriakos Nalmpantis, **Time on the Mountain: The Office of Strategic Services in Axis-Occupied Greece, 1943-1944**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kent Üniversitesi, ABD, Mayıs 2010, s. 233.

⁴¹⁹ “Bulgaria Ask for Outlet to the Aegean”, **The Manchester Guardian**, 15 August 1946.

⁴²⁰ “Yunanlılar Ateş Püskürüyor”, **Cumhuriyet**, 19 Ağustos 1946.

⁴²¹ Tarihe Bir Not, s. 24; Balkaç, s. 485.

tarım oldukça zor şartlar altına girmiştir. Ellerindeki en değerli varlık olan topraklarını da kaybeden Batı Trakya Türkleri ise çareyi yine Türkiye'ye göç etmekte bulmuşlardır.⁴²²

Savaş sonrası dönemde azınlığın eğitimi alanında da Yunan hükümetinin ilginç bir uygulaması görülmektedir. 1946 yılı sonuna gelindiğinde yazarları arasında Türklerin bulunmadığı bir “*Türkçe Okuma Kitabı*” hazırlanmıştır. Çok ciddi yazım ve imla hatalarının bulunduğu kitap, aynı zamanda o dönemde kullanılmayan pek çok eski kelimeyi de içeriyordu.⁴²³ İki ülke arasındaki kitap kıstaslarına da aykırı olan bu kitaba, Batı Trakya Türkleri oldukça sert tepki göstermişlerdir. Gümülcine'deki Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluğu'na da bu tepkilerin iletilmesi ile birlikte, hem azınlık ileri gelenlerinin hem de Konsolosluğun çabaları neticesinde 9 Ocak 1947 tarihinde Gümülcine'ye Türkiye'den bir vagon dolusu kitap gönderilmesi sağlanmıştır.⁴²⁴ Kitapların incelenmesinin ardından yaklaşık 23 bin kadar olan Türkçe kitaplardan ilk aşamada 3 bin adedi herhangi bir mahzur görülmeyerek azınlık öğrencilerine dağıtılmıştır.⁴²⁵

Yunan makamları, Batı Trakya Türk çocuklarının eğitimlerini tamamlayacakları okul kitaplarının hazırlanması sırasında kıstas olarak “*nötr bilgi*” metodunu benimsemiştir. Buna göre; azınlık okullarında okutulacak kitapların, ideolojik değerlendirmelerden uzak, öğrencilerin soyut iletişim becerilerini arttırma hedefi güden, merak uyandırıcı çalışmalar olması gerekiyordu.⁴²⁶ Ancak Batı Trakya azınlık okullarında okutulacak kitaplardaki duruma bakıldığında, bu kitaplarda “*nötr bilgi*”den ziyade Türkiye ya da Türklük hakkında “*sıfır bilgi*” içeriği aranmakta olduğu görülür. Yunan makamlarının geçmişte de uyguladığı bu politika, uzun yıllar değişmeden devam etmiş; kitaplardaki Türk bayrağı, Atatürk resimleri yahut Türk Lirası gibi terimler dahi Batı Trakya'daki Türk öğrenciler için sakıncalı bulunduğundan, bu kitapların Türk öğrencilerin ellerine geçmesine mani olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın ve dolayısıyla işgalin sona ermesi, Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine yönelik tutumunu da eski pozisyonuna getirmiştir. Daha

---

⁴²² Demir Berberoğlu, “Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları”, *Yeni Türkiye*, Cilt: 4, Sayı: 22 (İnsan Hakları Özel Sayısı II), Temmuz-Ağustos 1998, s. 1421.

⁴²³ “Kitap Meselesi”, *Trakya*, 9 Aralık 1946.

⁴²⁴ “Türkiye Hükümetinin Azınlığımıza Hediyesi”, *Trakya*, 13 Ocak 1947.

⁴²⁵ “Gümülcine Türk İlkokulunda”, *Trakya*, 24 Şubat 1947.

⁴²⁶ Θανάσης Βακαλιός, *Το Πρόβλημα της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στη Λυτική Θράκη*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1997, σ. 52 (Thanasis Vakalios, *Batı Trakya'da Kültürlerarası Eğitim Problemi*, Gutenberg Yayınları, Atina, 1997, s. 52).

önceden yapıldığı üzere müftülerin ve cemaat idare heyetlerinin Lozan hükümlerinde olması gerektiği gibi seçimle değil, Yunan makamlarının işlerine daha çok yarayacak bazı kişilerin atanması şeklinde belirlenmesine de devam edilmiştir. 5 Eylül 1946 tarih ve 74795 sayılı Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı yazısıyla İskeçe Müftüsü Hasan oğlu Hafız Ali azledilmiş, yerine Osman oğlu Sabri tayin edilmiştir.⁴²⁷ Bu atamayı takiben 21 Eylül’de de İskeçe Cemaat Heyeti, vali tarafından lağvedilerek yerine 3349 sayılı valilik kararnamesi ile yeni bir heyet atanmıştır.⁴²⁸ Henüz bu atamanın imzası kurumadan 20 Ekim 1946’da tayin edilmiş olan azalar tanınmamış ve heyet yeniden değiştirilerek başka üyeler tayin edilmiştir.⁴²⁹ Batı Trakya Türklerinin en önemli kurumlarından olan Müftülük ve Cemaat İdare Heyetlerinin, sık sık değiştirilmesi, bu yıllarda daha da artmıştır. Yerlerinden edilen ve yeni atanan heyetlerin işleyiş farklılıkları ortaya çıkmış, bu durum zaman zaman azınlık eğitimi işlerinin önemli ölçüde aksaması ile sonuçlanmıştır.

1.4. YUNAN İÇ SAVAŞI

Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı’nı takip eden dönemde Kralcılar ile Komünizm taraftarları arasında yaşanacak olan kanlı bir İç Savaş devresine girmiştir. Batı Trakya Türklüğü de İkinci Dünya Savaşı’nda olduğu gibi kendisini bu savaşın içinde bulmuştur.

Yunanistan’da, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki işgal döneminde Alman, İtalyan ve Bulgar kuvvetlerine karşı pek çok mukavemet organizasyonu oluşmuştur. Bunlar içerisinde her görüşten insan olduğu gibi belirli bir ideoloji etrafında toplanan örgütlenmeler de bulunuyordu. Yunanistan’daki Mihver işgalinin ilk yıllarında bu örgütler birer direniş hücresi halinde bulunuyor ve özellikle işgal kuvvetlerinin stratejik hatlarına saldırılar düzenliyordu. Bazen örgütler, aralarında siyasî görüş farkı gözetmeksizin işgal kuvvetlerine karşı beraber hareket edebiliyorlardı. 1942 yılında bu direniş odakları, İngilizlerin de desteği ile Alman kuvvetlerinin Libya’da, General Rommel komutasındaki güçlerinin önemli tedarik yollarına sabotajlar düzenliyorlardı.⁴³⁰ Ancak bu örgütler, zaman içerisinde birbirlerine düşman kamplara

⁴²⁷ “İskeçe Müftüsü Tebdil Edildi”, **Trakya**, 21 Ekim 1946.

⁴²⁸ “İskeçe Türk Cemaati”, **Trakya**, 28 Ekim 1946.

⁴²⁹ “Hükümet Gene İskeçe Türk Cemaat Heyetini Değiştirdi”, **Trakya**, 23 Aralık 1946.

⁴³⁰ Eudes, s. 22. Nalmpantis ise İngiliz Gizli Servisi’nin Yunanistan’daki faaliyetlerini ve İç Savaş öncesi bölgedeki direniş gruplarının yapısını inceleyen çalışmasında; işgal döneminde İngilizlerin ve direniş gruplarının birlikte düzenledikleri en önemli hareketi, Mayıs 1944’te Evros’taki iki köprünün imha edilmesi olarak belirtmektedir. Bkz. Nalmpantis, p. 316.

ayrılmışlar ve daha Yunanistan'daki işgal sona ermeden birbirleri ile de çatışmaya başlamışlardır. Örneğin Yunan direnişinin en önde gelen iki grubu olan merkez sağ görüşlü EDES⁴³¹ ile komünizm taraftarı ELAS⁴³² daha 10 Ekim 1943 tarihinden itibaren çatışma içerisine girmiş bulunuyordu.⁴³³

İlk aşamada bu iki grup arasındaki küçük çatışmalar, 3 Eylül 1943'te İtalya'nın teslim olmasının ardından keskinleşmiştir. Teselya bölgesinde bulunan 12 bin kişilik İtalyan kuvvetleri karşılıklı bir anlaşmayla ELAS'a teslim olmuş ve ellerindeki teçhizatı da yine ELAS'a bırakmıştır. Böylece rakibi EDES'e karşı elini oldukça güçlendiren ELAS'ın nihai sonuca varmak için saldırmaya başlamasıyla birlikte, Yunanistan'da büyük bir iç çatışma hali başlamıştır.⁴³⁴ Almanların Atina'yı terk ettikleri 8 Ekim 1944 günü ELAS, 1.500 kişilik bir kuvvetle ülke başkentini ele geçirmek için saldırıya geçmiştir. Bu saldırılar karşısında Yunan hükümeti, sert bir şekilde karşılık vermiştir. Böylece işgal dönemi henüz kapanırken Yunanistan'daki durum tam olarak bir iç karışıklık ve çatışma durumunu almıştır.⁴³⁵

Çatışmaların yavaş yavaş şiddetlenmeye başlaması ve güç dengesinin ELAS lehinde ağırlık kazanmasıyla, ELAS yöneticileri tüm teşkilata seferberlik emri vermiş ve kendilerine bağlı kişilerin Arnavutluk, Bulgaristan ve Yugoslavya'ya geçmelerini emrederek adı geçen ülkelerdeki siyasî konjonktür sayesinde gerekli lojistik desteği sağlamaya başlamıştır. Böylece artık daha organize bir hal alan çete kuvvetleri ile Yunan hükümetine bağlı güçler arasında iç çatışma şiddetlenmeye başlamıştır.⁴³⁶ ELAS'ın bu hamlesine karşı ordu birlikleri uçak, tank ve toplarla topyekûn bir savaşa girmiştir.⁴³⁷

İç Savaşın ilk dönemlerinde Yunanistan genelinde bir şaşkınlığın olduğunu da belirtmek gerekir. Yunanistan'da Almanların uzaklaştırılmasından sonra bölgeye

---

⁴³¹ Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ) - Ulusal Cumhuriyetçi Yunan Birliği (EDES). 1941 yılında Yunanistan'daki Alman işgaline karşı direniş olarak kurulmuş ve dönemin en önemli direniş odaklarından biri haline gelmiştir.

⁴³² Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ) - Yunan Halk Kurtuluş Ordusu (ELAS). Yine 1941 yılında Yunanistan Komünist Parti'nin direniş örgütlenmesi olarak kurulmuş, kısa zaman içinde Yunanistan'daki en önemli direniş odağı haline gelmiştir.

⁴³³ Η Εθνική Αντίσταση των Ελλήνων 1941-1945, Πανελλήνια Συνομοσπονδία Εθνικών Αντιστασιακών Οργανώσεων, Αθήνα, 2001, σ. 26 (Yunan Milli Direnişi 1941-1945, Panhellenik Milli Direniş Örgütleri Konfederasyonu, Atina, 2001, s. 26).

⁴³⁴ Ali ve Hüseyinoğlu, s. 12.

⁴³⁵ Grivas, **Hayatım**, (Ed. Charles Foley, Çev. Cumhur Atay), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2012, s. 27.

⁴³⁶ "Yunanistan'da Çetelerle Harb", **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1946.

⁴³⁷ "Yunanistan'da Dâhili Bir Harb Başladı", **Cumhuriyet**, 20 Eylül 1946.

asker gönderen Müttefikler, halen yaklaşık 20 bin kişilik kuvveti bu ülkede tutmasına rağmen, çetelerin esas muharip kuvvetlerinin daha güçlü oluşu ve komünist çetelerin faaliyete geçmesiyle birlikte Atina'nın Kolonaki Mahallesi'nde sıkışmışlardır.⁴³⁸ Özellikle ilk dönemlerde komünist çetelerin kuvvetli hücumları, kralın çekileceği yönündeki söylentiler, Müttefik askerî gücünün çekilişi gibi sebeplerle Yunanistan, kısa süre içerisinde ciddi bir karmaşa içerisine girmiştir.

1.4.1. Yunan İç Savaşı'nın İlk Aşamasında Batı Trakya

1944 yılına gelindiğinde artık Bulgaristan, Rusya'nın emirlerini uygular bir pozisyona geçmiştir. Bulgarlar, Batı Trakya'da ise, bölgedeki Yunan vatandaşları arasındaki yoğun hizipçilik hareketlerini öne sürerek polis gücü olarak bir süre daha kalmaya devam ettiler. Bulgar Komünist Parti üyesi Sava Gunovsky, Batı Trakya'daki yönetimden sorumlu olarak tayin edilmiş ve Rusya'dan aldığı emirleri uygulamaya koymuştur. Bu yönetim işi için Gunovsky, iki Yunan, bir Türk ve bir Bulgar delegeden oluşan bir komisyonun başında bulunmuştur.⁴³⁹

Bölgedeki komünist görüşlü çeteler ise İkinci Dünya Savaşı'nın seyrinin belli olması ve Bulgaristan'da komünizmin etkisinin artması ile birlikte Yunanistan'da da Sovyetler Birliği ekseninde bir yönetim oluşturma düşüncesiyle faaliyete girmişlerdir. Bulgarlar, Batı Trakya bölgesinden geri çekilecekleri dönemde komünizm taraftarı Yunan çeteleriyle anlaşmışlar ve Bulgar askerleri, işgal döneminde bölgeye yerleşmiş bulunan sivil Bulgarları da alarak kademeli olarak Batı Trakya'yı terk etmişlerdir.

Bulgar askerlerinin, Batı Trakya'yı tamamen terk etmesinin ardından bölgeye hâkim olan Yunanistan Demokrat Ordusu'na bağlı gerillalar, 12 Şubat 1945 tarihine kadar Batı Trakya bölgesinde hâkim pozisyonda bulunmuşlardır.⁴⁴⁰ Şunu ifade etmek gerekir ki İç Savaş boyunca ELAS gerillaları, daha çok Türk nüfusun yoğun olduğu kırsal bölümlerde hüküm sürmüşlerdir. Hükümet birlikleri ise çoğu zaman nüfusun yüksek olduğu kentlerde tutunabilmişlerdir. Bunda bölgenin coğrafi özelliklerinin gerilla savaşına oldukça uygun bir yapı göstermesi önemli bir etkidir. Zira

---

⁴³⁸ Türsan, s. 260.

⁴³⁹ "Bulgarian Issues Delay Armistice", *The New York Times*, 11 October 1944.

⁴⁴⁰ Yaz, s. 186.

Rodopların ulaşımına oldukça engel olan engebeli arazisi, gerilla güçlerinin vur-kaç taktiklerini uygulayabilecekleri geniş bir coğrafya sağlamaktadır.⁴⁴¹

Bu gelişmeler yaşanırken bir taraftan da ELAS kuvvetleri yavaş yavaş bölgede hâkim olmaya başladılar. ELAS'ın hâkimiyeti, Batı Trakya Türkleri açısından ise yeni bir göç dalgası yarattı. Yunan İç Savaşı'nın ilk dönemlerinde Türkiye'ye kaçarak yerleşenlerin sayısı ise tam olarak bilinmemektedir.

Yunanistan'da yavaş yavaş kendisini göstermeye başlayan İç Savaşa karşı ilk tepki veren devletlerden biri de Türkiye olmuştur. Yaşanan gerilim uluslararası platformda da yankı bulmuş ve Birleşmiş Milletler Genel Meclisi'nde tartışma konusu olmuştur. Yapılan müzakerelerde Türkiye, komünist görüşlü gerillalara destek veren ülkelere karşı eğer istenirse Yunanistan'a destek vereceğini açıklayarak tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur.⁴⁴² Bunda hem Türkiye'nin değişen dünya konjonktürü içinde yerini net bir şekilde belirtme çabası hem de çeteciler tarafından evlerinden sürüldükleri için Türkiye'ye göç etmeye başlayan Batı Trakya Türklerinin, yeni bir göç dalgası yaratmasından duyulan endişe etkili olmuştur.

Yunan İç Savaşı yıllarında Batı Trakya Türkleri, iki taraf arasında kalmışlardır. Onun için azınlık üyeleri, hem zorunlu askerlik hizmeti dolayısıyla hükümet kuvvetleri saflarında hem de bölgedeki çetelerin seferber etmeleri sebebiyle komünist çetelerde yer almıştır.

Yunan İç Savaşına dair ilginç bir anekdot ise Mihri Belli'nin bu savaşa gönüllü olarak katılmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir Türk olarak, çeteler tarafından köylerden toplanmış ve çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu yaklaşık bin kişilik bir mevcudu olan “*Osmanlı Taburu*”nun⁴⁴³ komutasına getirilmiştir.

İç Savaş boyunca bölgede “*Kaptan Kemal*” olarak tanınan ve komünist çetelerin Batı Trakya Türklerine yönelik bir propaganda aracı olan “*Savaş*” gazetesini çıkaran Belli, bu gazetenin başmakalelerini de yazıyordu. Batı Trakya'daki Türk çete unsurlarının başında bulunan Belli; yönetim, komuta ve organizasyon işlerinin dışında bölgedeki propaganda faaliyetlerini de yürütmekteydi.

---

⁴⁴¹ Featherstone, Παπαδημητρίου, Μαμαρέλης, Νιάρχος (Featherstone, Papadimitriou, Mamarelis, Niarhos), s. 41.

⁴⁴² “Greek Strife Rises at Turkish Border”, **The New York Times**, 30 November 1946.

⁴⁴³ Bu tabura “*Türk Taburu*” denmeyişi Belli, tabur içinde var olan Çingene, Gagavuz, Yunan çetecilere bağlıyor ve Osmanlı dendiğinde bunların tamamı kapsandığı için bu ismin benimsenip yerleştiğini belirtiyor. Bkz. Belli, s. 216.

Bölge halkı ile iyi geçinen Belli, savaş faaliyetlerinin yanında, düğün ve hatim merasimi gibi bölge halkının önem verdiği etkinliklerde de bulunmuş, silahlı altına alınan gençlerden okula gitmemiş olan ya da sadece eski harflerle eğitim almış olan kişilere Latin alfabesi ile eğitim vermiştir.⁴⁴⁴

Yunanistan'ın Doğu Makedonya ve Batı Trakya bölgeleri İç Savaş döneminde çeteler ile hükümet kuvvetleri arasındaki esas çatışmaların yaşandığı bölgeler olarak öne çıkmıştır. Batı Trakya bölgesi de çeteler için sağladığı avantajlar dolayısıyla merkezî bir konumda bulunmuştur. Örneğin bu dönemde Yunanistan'da kurulan komünist görüşlü Geçici Demokratik Hükümet'in, Doğu Makedonya ve Trakya Temsilciliği karargâhı Hacıören köyü olmuştur.⁴⁴⁵

İç Savaş sırasında Türklerin algılarını etkilemek için kullanılan bir diğer unsur da dağıtılan bildirimler olmuştur. Savaş gazetesi ile aynı yerde hazırlandığı tahmin edilen bildirimlerden en dikkat çekicilerinden ikisi, Batı Trakya Türk azınlığına yönelik seferberlik bildirisi⁴⁴⁶ ve 23 Aralık 1947 günü Geçici Yunanistan Cumhuriyet Hükümeti'nin kurulduğunu haber veren bildirimdir. Bölgedeki Türk azınlığının bayram yapmasını belirten bu ikinci bildiri, savaşın mutlak surette kazanılacağına ve Türk azınlığı ile Yunan milleti arasındaki dostluğa işaret etmekte, bölge halkını ellerinden gelen fedakârlığı yapmaya davet etmektedir.⁴⁴⁷

Savaşın ilk dönemlerinden itibaren komünistler, halk içerisinde gönüllü toplama ile insan gücü edinmeye çalıştılar. Ancak bu daha çok “zorunlu gönüllülük” esasına dayanıyordu. Basılan köylerdeki silah kullanabilecek yahut bir takım el işlerini görebilecek erkekler zorunlu olarak çetelere dâhil ediliyorlardı. Neredeyse her hafta bölgedeki köyler çeteler tarafından basılıyor ve azınlık üyeleri çetelerce “seferber” ediliyordu.⁴⁴⁸

İç Savaşın ilk dönemlerinde seçim yapılacağı bahanesiyle köy camilerine toplanan Türklerden eli silah tutanlar, çete kuvvetleri tarafından silah altına alınmışlardır. Savaş ilerledikçe köylere yapılan baskınlar rutin hale gelmiş, bu baskınlarda çoğu zaman köylerdeki erkeklerden bir kısmı dağa çıkarılmıştır. Dağlık bölgede kendi idarelerini kurmuş olan çeteler, ciddi anlamda bir takım girişimlerde

---

⁴⁴⁴ Ali ve Hüseyinoğlu, s. 296.

⁴⁴⁵ Belli, ss. 223-224.

⁴⁴⁶ Bkz. Ek-6.

⁴⁴⁷ Ali ve Hüseyinoğlu, ss. 175-176.

⁴⁴⁸ “Çete Hareketleri”, **Trakya**, Muhtelif Sayılar; “Gene Baskın”, **Trakya**, 16 Şubat 1948.

de bulunmuştur. Bu bağlamda Yunan İç Savaşı'nda aktif rol oynamış olan Mihri Belli'den bölgede var olan Türk azınlık ilkokulları için bir alfabe kitabı hazırlanması istenmiştir.⁴⁴⁹ Zira bundan önceki okuma kitabı Yunan hükümetince hazırlanmış olup oldukça fazla imla hataları içermekteydi. Bununla birlikte okuma yazma bilmeyen azınlık üyeleri için de okullar açılarak, okuryazar Türk gençlerinden bazıları buralarda öğretmen olarak görevlendirilmiştir.⁴⁵⁰

Bir şekilde Demokratik Ordu adındaki komünist kuvvetlerin eline düşmüş olan Batı Trakyalılar, ilk olarak Ballica köyünde temel eğitime tabi tutulmakta ve buradan görevlendirilmiş oldukları yerlere geçmekteydiler. Bölgenin merkez karargâhlarından olan Ballica, stratejik önemi ve engebeli yapısı dolayısıyla komünist çetelerin eğitim ve dağıtım merkezi konumundaydı. Hükümet güçleri zaman zaman operasyonlarını bu bölgelere kadar genişletse de, komünist kuvvetler zor durumda kaldıklarında Ballica'ya yaklaşık 6 km ötedeki Bulgaristan'a kaçıyorlardı.⁴⁵¹ Kaçışlar, doğal olarak bölgeye yapılan operasyonların sonuçsuz kalmasına neden oluyordu.

Köylere gelen çeteler, genellikle dağda ihtiyaç duyulan genç nüfusu toplayarak götürmüşlerdir. Bunların büyük bir kısmı, çetelerin gündelik yaşamda duyulan ihtiyaçların karşılanması konusunda çalışan “*Amele Taburu*”nda görevlendiriliyordu. Zira dağda en az silahlı eylemler kadar ihtiyaç duyulan şey, dinamik genç nüfusun işgücü ve muharip kuvvetlerin lojistik desteği olmuştur.⁴⁵²

Yunan Hükümetinin Batı Trakya Türklerinin seferber edilmelerine karşı hareket tarzı, azınlık içinden dağa giden çete üyelerine ulaşabilmek ve onları teslim olmaya ikna edebilmek için Türkçe bildirimler dağıtmakla sınırlı kalmıştır.⁴⁵³

1.4.2. Batı Trakya'da Andartlık Yılları

İç Savaş döneminde hükümet kuvvetlerine karşı savaşarak önce müstakil bir idare kurmayı, ardından da Yunanistan genelinde komünizm taraftarı bir yönetim oluşturmayı amaç edinen çete mensuplarına “*Andartlar*”⁴⁵⁴ deniliyordu. Bu yüzden

---

⁴⁴⁹ Belli, s. 47.

⁴⁵⁰ Yaz, s. 187.

⁴⁵¹ Ali ve Hüseyinoğlu, ss. 194-195.

⁴⁵² Νίκος Μαραντζίδης, “Οι Άλλοι Καπετάνιοι”, *Ίστορ*, Αριθμός: 14, 2005, σ. 142 (Nikos Marantzidis, “Öteki Kapitanlar”, *İstor*, Sayı: 14, 2005, s. 142).

⁴⁵³ “Big Greek Attack Aims to End War”, *The New York Times*, 20 June 1948.

⁴⁵⁴ Yunancada gerilla, ihtilalci, devrimci anlamlarını taşıyan “*Αντάρτης*” (Andartis) kelimesinden gelmektedir.

çetelerin uzun süre hâkim olduğu Kuzey Yunanistan ve dolayısıyla Batı Trakya’da, İç Savaş dönemi halk arasında, “*Andartlık Yılları*” olarak anılmaktadır.

Yunan İç Savaşı’nın ilk dönemlerinden itibaren cephe haline gelen Kuzey Yunanistan bölgesi, gerek Bulgaristan’a olan yakınlığı ve gerekse dağlık coğrafyası yüzünden komünist çetelerin esas faaliyet sahası olmuştur. Batı Trakya bölgesinde de, özellikle dağ köyleri yaşanan gelişmelerden nasibini almıştır. Savaşın ilk aşamalarında Batı Trakya’nın dağ köyleri sık sık baskına uğramış, komünist çeteler yaşamsal ihtiyaçlarını bu köylerden sağlamışlardır.

Ancak büyük yerleşim birimleri hükümet güçlerinin kontrolünde olduğundan, komünist çetelerin bu gibi faaliyetleri genelde baskınlar şeklinde gerçekleşmiştir.

Meydana gelen gelişmelerden en büyük zararı gören yine bölgedeki sivil halk ve dolayısıyla kırsal nüfusun çoğunu oluşturan Batı Trakya Türkleri olmuştur. Gece çeteler tarafından baskına uğrayan köylerde komünist çeteler, köylünün erzak, giysi, hayvan vs. varlıklarını zorla ellerinden alırken, sabah ihbar üzerine aynı köye gelen jandarma kuvvetleri de köylüleri çetelere yardım etmekle itham ederek bunları cezalandırma yoluna gidiyordu. Bir nevi çekiç ve örs arasında kalan azınlık üyeleri için Yunan İç Savaşı yılları, azınlık tarihindeki çok büyük zorlukların yaşandığı bir dönemi ifade etmektedir.

1947 yılı başlarına kadar faaliyetlerini daha çok dağlık bölgelerde yürüten komünist çetelerin zaman geçtikçe güçlendiği ve artık ovada da hâkimiyet kurma çabasına giriştiği izlenmektedir.⁴⁵⁵

Kasım ayı ortalarına gelindiğinde çetelerin oldukça büyük kuvvetlerle Batı Trakya’nın merkez şehri konumundaki Gümölcine’ye saldırdıkları görülmektedir.⁴⁵⁶ Başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da önemli miktarda askerle tahkim edilmiş ve kalabalık bir şehre karşı girişilen saldırılar, 1947 yılında komünist çetelerin ne derece güçlendiklerini gösteren önemli bir gelişmedir. Hükümet kuvvetlerinin sadece şehir merkezlerinde tutunabilmesi, bir yerleşim yerinin bazen aynı hafta içinde 3 kez baskına uğraması, çetelerin Almanlardan kalan silahlarının ve Bulgarlardan gelen lojistik desteklerinin sağlamlığı ve baskın verdikleri yerlerden malzeme almak için

⁴⁵⁵ “Çete Faaliyetleri”, **Trakya**, 21 Nisan 1947.

⁴⁵⁶ “Gümölcine Baskınları”, **Trakya**, 17 Kasım 1947.

sürekli tekrarladıkları “istediklerimizi sağlayın aksi takdirde burayı yakarız” tehditleri, 1947 yılı için bölgedeki savaşın durumunu özetlemektedir.⁴⁵⁷

Yunan İç Savaşı'nın Batı Trakya Türk azınlığı üzerindeki etkisi, Yunanistan'daki çoğu gelişmede olduğu gibi olumsuz yönde seyretmiştir. Türk köyleri, hem komünist çeteler hem de hükümet birlikleri tarafından basılarak hayvan ve yiyecek maddeleri gasp edilmiştir. Kasaba gibi köylere nazaran daha kalabalık yerleşimler ise biraz daha rahat konumdadır. Özellikle İç Savaş'ın başladığı ilk dönemlerde çeteci sayısının da oldukça fazla olması sebebiyle bunların erzak ve kışlık giyeceklerini Batı Trakya'daki köylerden karşıladıkları göz önüne alındığında⁴⁵⁸ zaten oldukça fakir olan ve çoğu zaman kendisine zor yeten gıda malzemelerini de çetelere kaptıran Türk azınlık üyelerinin hayatı daha da zor bir hale gelmekteydi.

Resim 9-Yunan İç Savaşı'nın etkilerini yakından hisseden Türk köylerinden Hebilköy.

Ekonomik açıdan zaten oldukça büyük sıkıntı içinde yaşayan Türk azınlık İç Savaş'ta bu sıkıntıyı daha da fazla hissetmiştir. Özellikle tek geçim kaynağı hayvancılık olan dağ köylerinde savaş koşullarının getirmiş olduğu ağır şartlar,

⁴⁵⁷ Dana Adams Schmidt, “Regime Shaken in Thrace”, **The New York Times**, 21 September 1947.

⁴⁵⁸ “Türk Köylerine Gelen Çeteler”, **Trakya**, 23 Aralık 1946.

köylerde yaşayan aileleri vurmuştur. Zaten çoğu zaman hayvanlarını çetelere vermek durumunda kalan köylüler, hem komünist çetelerin hem de hükümet kuvvetlerinin pek çok yerde mayın döşemesinden ötürü kendilerinde kalan hayvanlarını da ağılardan çıkartma fırsatını yitirmişlerdir. Serbest dolaşma ve serbest beslenme imkânından mahrum kalan hayvanlarda şap hastalığı başlamış ve elde az kalan canlı hayvan sayısı önemli ölçüde kaybedilmiştir.⁴⁵⁹

Batı Trakya’da çıkan “*Trakya*” gazetesinin başyazarı ve dönemin İskeçe milletvekili Osman Nuri Fettâhoğlu’nun⁴⁶⁰ gazetesinde yayınlamış olduğu seri yazıdan kısa bir alıntı, bu yıllarda İç Savaş’ın Batı Trakya Türkleri üzerinde ne derecede etkili olduğunu ve Yunan hükümetinin tavrını anlamamıza yardımcı olur;

“Geçen yılın Eylül veya Ekim ayına kadar Rum köylerinin bilhassa Gümülcine havalisine emniyetli yerlere taşınma işi bitti. Rum köylerinin şehre taşınmaları için gösterilen sebep çetelerin onları zorla seferber etmek istemeleri idi. 1947 hasat zamanı biter bitmez Rum köyleri malları ile canlar ile hayvanlar ile emniyet altına kondu. Türk köyleri, bir taraftan tiril tiril titiyor diğer taraftan da çok akşam çeteler yetmiş, seksene kadar arabayı bir biri ardı sıra dizerek oviden kilometrelerce uzaklara hiç taciz görmeden taşıyorlar, Türk köylüsüne dehşet vermek için bazı köylüleri balkana kaldırıyor, bir takımlarını da öldürüyorlardı. Otorite bu vaziyetin yalnız seyircisi idi.

Çeteler, Türklerden de zorla seferber edeceklerini yayınladılar. Devlete asker çağrılanların gitmemelerini, evlerinin yakılacağını haber verdiler, herkes askere gitti. Bir takım kur’alar⁴⁶¹ da alınmadı.

Fakat çeteler yavaş yavaş dağlık mıntıkada tutunuyorlardı. Çetelerin seferber edecekleri tehdit ve korkusu artıyordu. Hükümet her şeyden dakikası dakikasına haberdardı. Fakat hiçbir hareketi ciddiye alan yoktu. ...”⁴⁶²

Komünist çeteler tarafından çoğu zaman zorla “*seferber*” edilerek dağa çıkarılan ve temel bir eğitimin ardından hükümet güçleri ile çatışmaya sokulan Türkler, fırsat bulduklarında çetelerin elinden kaçmayı başarmışlardır. Özellikle 1948 yılı ortalarında bu teslim oluşlar büyük kitleler halinde meydana gelmeye başlamıştır. Daha önceleri üçer-beşer kişilik gruplar halinde kaçabilen ve teslim olan Türkler, zaman ilerledikçe yüzlerle ifade edilen şekilde, gruplar halinde hükümet

⁴⁵⁹ Ali ve Hüseyinoğlu, s. 122.

⁴⁶⁰ Batı Trakya’nın Yunan Parlamentosu’ndaki ilk milletvekillerinden Hafız Ali Galip Efendi’nin de yeğeni olan Osman Nuri Bey aynı zamanda 8 dönem milletvekilliği yaparak Batı Trakya Türk siyasetinde en fazla vekil seçilen kişidir. Bkz. Chatip (Hatip), s. 47, 89.

⁴⁶¹ Tertip.

⁴⁶² O. Nuri, “Aksaklık Nerede-2”, **Trakya**, 17 Mayıs 1948.

güçlerine teslim olmuşlardır.⁴⁶³ Ancak teslim olan kişiler için zor günler sona ermeyecektir. Çeteler tarafından getirildikleri köyler ve aile efradı bilinen kişiler, çoğu zaman ailelerini de yanlarına alarak Gümülcine ya da İskeçe gibi büyük şehirlere göç etmek ve zor şartlar altında yaşamak zorunda kalmışlardır. Zira çeteler genellikle gece baskını yaptıklarında, kendilerinden firar etmeyi başaran Türkleri öldürme yoluna gitmişlerdir. Kaçan kişinin kendisini ya da aile bireylerinden birini bulamadıkları zamanlardaysa genellikle bu kişilerin evleri çeteler tarafından yakılmıştır. Gönüllü olarak bu çetelere katılan Batı Trakyalı Türklerin ise oldukça az sayıda oldukları bilinmektedir.⁴⁶⁴

Çeteler tarafından “seferber” edilmekten kurtularak yahut katılmış olduğu çeteden kaçarak şehirlere göç eden Batı Trakyalı Türk erkekleri ise bu sefer de ordu emrine çağırılarak milis kuvvetleri içinde savaşmak durumunda kalmışlardır. Milis güçlerine ilk katıldıklarında ise çete kuvvetlerinde yaptığı göreve göre çoğu zaman aynı şekilde görevlendiriliyordu. Yani askere alınan kişi daha önce çete kadrosunda mayın döşüyor ve çıkarıyorsa milis güçlerine katıldığında da aynı görevi sürdürüyordu.⁴⁶⁵

İç Savaş yıllarında Batı Trakya azınlık mensupları, iki taraf için de savaşın idamesini sağlayan bir kaynak olarak görülmüştür. Bu savaşta Batı Trakya Türkleri hem iki tarafın birliklerinde asker olarak savaşmış hem de insan gücü olarak kullanılmıştır. Bunun yanında ikmal işleri de özellikle komünist çeteler tarafından çoğu zaman zorla Rodop dağlarının hayvancılıkla uğraşan ahalisine yaptırılmıştır.⁴⁶⁶

İç Savaş'ın sert şartları, Batı Trakya'da tarafsız kalmaya çalışan Türk köylüleri üzerinde sürekli bir şüphe havası oluşturmuştur. Hükümete bağlı askerler çoğu zaman gündüzleri Türk köylerine gelerek köyün ileri gelenlerini, komünist çetelere erzak verdikleri gerekçesiyle çeşitli şekillerde tahkir etmişlerdir. 1947 yılında askerî bir üs haline getirilmiş olan Kozlukebir köyü aynı zamanda, çevre köy ve kasabalardan çeşitli ithamlarla toplanan Türk köylüleri için bir toplama kampı halindeydi. Köy mescidinin bir kısmı, köylülerin işkence edildikleri bir yer haline getirilmişti. İşkenceler uzun süre devam etmiş, ancak dönemin Yunan

---

⁴⁶³ “Çete Hareketleri”, **Trakya**, 5 Mayıs 1948.

⁴⁶⁴ “Çete Hareketleri”, **Trakya**, Muhtelif Sayılar.

⁴⁶⁵ Ali ve Hüseyinoğlu, s. 136.

⁴⁶⁶ Ballica köyünden Mustafa İsmail düzenli olarak Bulgaristan'a gidip, çeteler için silah ve mühimmat getirdiğini belirtmektedir. Bkz. “U.N. Body Expects New Balkans Job”, **The New York Times**, 24 September 1947.

parlamentosundaki Türk milletvekillerinin müdahaleleri sonucunda olayların önü alınabilmiştir.⁴⁶⁷

1947 yılında komünist çetelerin Gümölcine ve İskeçe'deki pek çok dağ köyünde idareyi ele aldıklarını ve burada kendi ihtilal kurallarını uyguladıkları yönetimler hayata geçirdiklerini görmekteyiz.⁴⁶⁸ Komünist çetelerin gözünde geçim kaynağı, hükümet kuvvetleri gözünde ise çetelerin önde gelen yatakcısı konumundaki Batı Trakya Türk azınlığının, bu günlerde tam anlamıyla yaşamlarının en zor dönemlerini geçirdiğini söylemek yanlış olmaz.

Dağlık bölgelerde Hükümet kuvvetleri tarafından yapılan operasyonların çeteler üzerinde beklenen etkiyi yaratamaması sonucunda Hükümet, 1948 yılı başlarından itibaren dağ köylerini boşaltmaya ve orada yaşayan insanların ordu kontrolünde bulunan şehirlere göç ettirilmesine karar vermiştir. Boşalan köylerdeki evler de çetelere barınak olmaması için çoğu zaman yakılmıştır. Böylece bölgedeki çetelerin en önemli insan ve erzak kaynakları kesilerek, komünist çetelerin bu kaynaklardan mahrum kalmasına ve bu şekilde sonuca gidilmesine çalışılmıştır.⁴⁶⁹ Boşaltılan bu köyler ancak 1949 yılı sonlarından itibaren güven altında köylerine geri dönebilmişlerdir. Ancak köylülerin büyük hevesle geri döndükleri köyleri çeteler tarafından yakılarak bir harabeye dönmüş ve kullanılabilir hiçbir eşya kalmamıştır.⁴⁷⁰ Bu şekilde köylerine, daha doğrusu çoğu zaman eskiden köylerinin olduğu yerlere dönen Batı Trakya Türklerinin sıkıntıları bitmez. Kış şartlarında dağlık bölgedeki köylerine dönen ahalinin hükümetten aldığı kısıtlı erzak yardımı da yerlerine döndükleri için kesilmiştir.⁴⁷¹ Tüm bu gelişmeler ışığında Batı Trakya Türkleri için, bölgede İkinci Dünya Savaşı'nın muharebe ve işgal dönemlerinde yaşanmayan maddî ve manevî yıkım, Yunan İç Savaşı'nda yaşanmıştır denilebilir.

Savaş şartlarının doğal bir sonucu olarak İç Savaş döneminde sivrilmiş kişiler de ortaya çıkmıştır. Hükümet taraftarı görünen “*Andon Çavuş*” karakteri bu konuda ilgi çekicidir. Zira bölgede Andon Çavuş adına yakılmış bir türkü dahi bulunmaktadır. Daha çok Bulgar işgal döneminde işgalcilere karşı çarpıştığı anlaşılan Andon Çavuş Müfrezesi, İç Savaş yıllarında da Yunan Hükümeti saflarında

---

⁴⁶⁷ Selçuk Türkoğlu, “Batı Trakya Türkleri ve İstanbul Rumları”, **Batı Trakya**, Cilt: 7, Sayı: 82, Şubat 1974, s. 14.

⁴⁶⁸ “Alev Bacayı Sardı!”, **Trakya**, 4 Ağustos 1947.

⁴⁶⁹ Ali ve Hüseyinoğlu, s. 195.

⁴⁷⁰ “Selamete Doğru”, **Trakya**, 17 Ekim 1949.

⁴⁷¹ “Çete Felaketzedelerinin Ekmeğini Kesmeyiniz Efendiler!”, **Trakya**, 16 Ocak 1950.

önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Andon Çavuş Müfrezesi, özellikle savaşın geliştiği 1947 yılında, Batı Trakya Türk azınlığı üzerinde ise ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Şöyle ki: “... *Hükümet namına çalışan ve yanında 80 kişilik bir jandarma kuvveti bulunan Andon Çavuş adındaki şahsın, komünistlerden daha acı hareketlerde bulunduğu gibi, son zamanlarda Türk köylerine gelerek, kadın ve kızlara fenalıklar yaptığı,*”⁴⁷² konusunda Türk makamlarına bilgi verilmekte ve Türkiye’nin dikkati çekilmektedir.

Edirne Valiliği tarafından 31 Ocak 1947 tarihinde hazırlanan raporda; İkinci Dünya Savaşı’ndan Yunan İç Savaşı’nın sonuna kadar olan dönemdeki çizgisinin belirlenmesinde güçlük çekilen ve Türkçe bilgisi yüzünden Türk olduğu dahi söylenen Andon Çavuş’un, aslında Rum asıllı eski topçu çavuşu⁴⁷³ Andonis (Antonios) Fostiridis olduğu ve bu kişinin daha sonraları siyasete atıldığını tespit edebiliyoruz.⁴⁷⁴

1.4.3. İç Savaş Döneminde Yunanistan’ın Azınlık Politikası

Yaşanan gelişmelere rağmen Yunanistan hükümetleri bu dönemde dahi azınlığın yönetimi ile ilgili genel prensiplerinden taviz vermemiştir. 1946 yılında Çaldaris hükümeti, İskeçe’deki Cemaat İdare Heyetini dağıtarak yerine hükümet ile işbirliği içinde çalışacak bir komisyon atamıştır. Bu komisyon, 1950 yılına kadar görevini sürdürmüştür. Yine aynı dönemde Batı Trakya’daki Türk emlakinin ve vakıf arazilerinin istimlâkine hızla devam edilmiştir. Bu konuda 1946 yılında kamulaştırılan Gümülcine Namazgâh Mezarlığı somut bir örnek teşkil etmektedir. O dönemde oldukça korunaklı ve bakımlı olduğu belirtilen mezarlığa, önce defin işlemleri yasaklanmış, arkasından da mezarlıktaki mezarların nakline izin verilmeden yeni inşa işlerine girişilmiştir.⁴⁷⁵ Daha sonra mezarlığın kalan kısmına bir park ve bir kilise inşa edilmiştir.⁴⁷⁶ Bugün şehir meydanına (Platia) bakan parkta Gümülcine’nin simgesi haline gelmiş olan “*Kılıç Anıtı*” bulunmakta, park kısmı ve içindeki küçük kilise halen faal olarak işlemektedir.

Dünyada İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde yeni bir düzen oluşumu başlamış ve devletler bu yeni düzen içerisindeki konumlarını belirlemeye başlamıştır.

⁴⁷² BCA, 30.1.65.405.2, (4.2.1947).

⁴⁷³ Nalmpantis, pp. 232-233.

⁴⁷⁴ “Seçim Listeleri”, **Trakya**, 6 Şubat 1950.

⁴⁷⁵ Rodoplu, “Yunanlılar Türk Mezarlıkları ...”, s. 21.

⁴⁷⁶ Burhan Arpad, “Batı Trakya’da Neler Oluyor-Abânî Sarıklı Komotini”, **Vatan**, 22 Kasım 1954.

Bu gelişmeler çerçevesinde 1947 başlarında Yunanistan'ı ziyaret edecek bir inceleme komisyonunun gelişi öncesinde Batı Trakya'da ilginç olaylar yaşanmıştır. Yunanistan'ın iç işlerine, Bulgar, Sırp ve Arnavutların karışıp karışmadıklarını incelemek ile görevli bu heyetin gelişi öncesi pek çok azınlık mensubu belediyelere çağırılarak, bazen yardım teklifi ile bazen de tehditle Yunanca bir takım belgelerin altına imzaları alınmıştır. İçeriğinin ne olduğu da açıklanmayan evrakları imzalayan Batı Trakya Türkleri durumu ilettiklerinde bu evrakların temelde bölgede Türk değil Müslüman bir azınlığın yaşadığına dair evraklar olduğu görülmüştür. Azınlık içindeki aydın bir takım kimseler ve dönemin milletvekilleri duruma itiraz etmişlerse de Valilik olayda herhangi bir tasarrufa gitmemiştir.⁴⁷⁷

İç Savaş sırasında Atina, Batı Trakya bölgesini ciddi anlamda sıkıştırmıştır. Savaşın daha yoğun hissedildiği Yunanistan'ın Batı Trakya ve Makedonya bölgelerinde güvenlik güçlerine oldukça büyük bir gereksinim bulunmakta iken bu güçlerin Atina ve Orta Yunanistan kısımlarına toplandığı görülür. Esas çatışma sahası olan Trakya ve Makedonya bölgelerinin korunması için yeterli miktarda kolluk kuvveti ayrılmamıştır. İç Savaşın kızıştığı dönemde bölgede yetersiz kalan askerî kuvvetlere destek olması amacıyla, masraflarını Batı Trakya ve Makedonya bölgesinde yaşayan insanların ödeyeceği bir milis teşkilatı oluşturulması yoluna gidilmiştir.⁴⁷⁸

Bu durum bile aslında Yunanistan yönetiminin, Batı Trakya bölgesine bakışını özetler. Yunanistan sınırları içinde, Yunan devletinin bir parçası olan Batı Trakya bölgesi, İç Savaş yıllarında en hafif ifade ile gözden çıkarılmış bir toprak parçası konumundadır.

1.4.4. Yunan İç Savaşı ve Türkiye

Batı Trakya Türklerinin, İç Savaş'taki durumu ve Türk basınının artan ilgisi, bölgeden Türkiye'ye göç edenlerin beyanatları, Batı Trakya Türklerinin hami devlet olarak gördükleri Türkiye'den olaylar karşısında bir önlem beklemesi gibi nedenlerle Türkiye, Doğu Trakya bölgesinde sıkıyönetim uygulaması başlatmıştır. Türkiye'nin sıkıyönetim uygulaması ise Yunanistan nezdinde bir takım şüpheler yaratmıştır. Yunanistan'a göre Türkiye, bölgedeki karışık durumdan faydalanarak Batı Trakya'yı topraklarına katacaktır. Bu durum karşısında dönemin Dışişleri Bakanı Hasan Saka,

⁴⁷⁷ "Gizli Hareketler Şüphe Uyandırır", **Trakya**, 24 Şubat 1947.

⁴⁷⁸ "Batı Trakya da Bir Vatan Parçasıdır!", **Trakya**, 19 Nisan 1948.

TBMM'nin 4 Eylül 1947 tarihli toplantısında bir açılama yaparak Türk Hükümeti'nin bölgedeki olayları çok yakından takip ettiğini belirtmiş ve Türkiye'nin Batı Trakya'yı işgal edeceğine dair çıkan söylentileri kesin bir dille yalanlamıştır.⁴⁷⁹

İç Savaş yıllarında Türkiye, Batı Trakya Türklerinin durumu ile yakından ilgilenmiş ve alınan haberler doğrultusunda bir takım politika değişikliklerine gitmiştir. Zira Türkiye'nin Batı Trakya'daki politikası, Batı Trakya Türklerinin, İstanbul'daki Rum azınlığa karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, orada bulunmaları ve göç etmeyip oldukları yerde kalmaları yönünde çizilmiştir. Çete faaliyetlerinin sürekli devam ettiği Batı Trakya'da, durumun gittikçe kötüleşmesi üzerine dönemin Atina Büyükelçisi Ruşen Eşref Ünaydın, Yunanistan Dışişleri Bakanı Çaldaris'le görüşerek Batı Trakya'daki çete faaliyetleri sebebiyle yaşam koşulları iyice zorlaşan Batı Trakya Türkleri, bunların göç hareketleri ve bu konularda Türkiye'nin hassasiyetlerini anlatmıştır.⁴⁸⁰

Yunanistan'daki her buhran döneminde olduğu gibi bu yıllarda da Türkiye'ye göç etmek, azınlık tarafından bir çıkış yolu olarak görülmüştür. Bu sebeple İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen ikinci büyük göç dalgası İç Savaş yıllarına tekabül eder. Batı Trakya Türkleri, çete faaliyetlerinden çok zarar görmüş ve zaten fakir olan Türk köylüleri ellerinde kalan gayrimenkulü de yok pahasına satmak durumunda kalmıştır.⁴⁸¹ Ellerindeki parayı da pasaport takibi, kılavuzluk, resmi işlerin halledilmesi gibi işlerde kullanmış Türkiye'ye beş parasız geçmiş ve geldikleri ilk yıllarda Türkiye'de büyük zorluklar yaşamıştır.

1.4.5. İç Savaş'ın Sonu

Yunanistan'da oldukça büyük yıkım yaratan İç Savaş'ın sonunu, General Papagos⁴⁸² getirmiştir. General Papagos, önce Yunanistan genelinde komünizm eğilimli kişilerin listesini çıkartmıştır. Bunların ordu içerisinde olanlarını temizledikten sonra, askerî alanda kendisine gerçekten bağlı kadrolar oluşturarak büyük bir harekâta girişmiş ve başarılı olmuştur. General Papagos'un başarılı

---

⁴⁷⁹ Kurtuluş, ss. 50-51.

⁴⁸⁰ "Türkiye Büyükelçisi Dışişleri Bakanını Ziyaret Etti", **Trakya**, 30 Haziran 1947.

⁴⁸¹ "Bir Serencam Bin Nasihatten Evladır", **Trakya**, 5 Nisan 1948.

⁴⁸² Aleksandros Papagos (1883-1955). Daha sonra Yunanistan Başbakanlığı da yapacak olan asker ve devlet adamı. İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunan ordularına komuta eden Papagos, İtalyan saldırısını başarı ile karşılamıştır. Ancak Alman harekâtında yenilgiye engel olamamış ve Yunanistan'ın işgalinden sonra Almanya'ya gönderilmiştir. 1945'te savaşın bitmesi ile yeniden Yunanistan'a dönen Papagos, Yunan İç Savaşı'nda hükümet kuvvetlerinin galibiyetinde etkin rol oynamıştır.

hamleleri ve Yunanistan'a yapılan ABD yardımının yoğunlaşması çeteler içerisinde panik yaratmış ve isyan hareketinin sonuna geldiği anlaşılmıştır. Bu çerçevede 1949 yılının Ocak ayı sonlarında çeteler, kendilerine destek sağlayan ülkelerdeki radyo istasyonlarından yaptıkları yayınlarla anlaşmak için zemin aramaya başlamışlar ve kendi şartlarını belirtmişlerdir. Ancak Yunan hükümeti ve Papagos bu gibi isteklere kulak asmamış ve kayıtsız şartsız teslim olmayı tek seçenek olarak ortaya koymuştur.⁴⁸³

1949 sonbaharından itibaren savaşın şiddeti azalmaya başlamış, son şiddetli çatışmaların olduğu Ağustos ayında yapılan genel saldırı sonunda çetelerin bir nevi direniş simgesi olan Grammos Dağı ayın 27'sinde düşmüştür.⁴⁸⁴ Ordunun giriştiği bu genel temizlik hareketinden yaklaşık iki ay sonra, 16 Ekim 1949'da Komünist Parti resmen ateşkes ilan etmiştir.⁴⁸⁵ Bu gelişmeyle beraber 1949 sonuna doğru da çatışmalar sona erme noktasına gelmiştir.

Ancak İç Savaş, Yunanistan'a oldukça pahalıya mal olmuştur. Bu savaşta hayatını kaybedenlerin sayısı İkinci Dünya Savaşı genelinde ölenlerden fazlaydı.⁴⁸⁶ Binlerce çete üyesi yakalandı ve çoğu zaman sorgusuz sualsiz kurşuna dizildiler. Yunan İç Savaşı boyunca resmî rakamlara göre 40 bin, resmî olmayan rakamlara göre ise 158 bin kadar insan hayatını kaybetmiştir. 100 bin kadar sol görüşlü Yunanlı ise ülkelerini terk ederek uzun seneler boyunca komşuları olan Demir Perde ülkelerinde yaşamak durumunda kalmışlardır.⁴⁸⁷ Bunlar Yunanistan'a ancak 1983'te Papandreu'nun genel affi ile dönebilmişlerdir.

Savaşın son dönemlerinde Yunan Genelkurmayı'nın yayınlamış olduğu ve ülkede İç Savaşın neden olduğu kayıpları içeren tebliğ, Yunanistan gibi küçük bir ülkenin İç Savaştan ne derecede etkilendiğini gözler önüne sermektedir. Bu tebliğe göre, savaşın başlamış olduğu 1946 Haziran ayından 1949 Mart ayına kadarki kayıplar şöyledir:

1 – Hükümet kuvvetlerinin kayıpları: 826 subay, 10.101 er ölü; 1.290 subay, 21.961 er yaralı; 3.756 kayıp olmak üzere toplamda 37.934 kişi.

---

⁴⁸³ Hikmet Öksüz, "Yunan İç Savaşında Batı Trakya Türkleri (1946-1949)", **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006, s. 218.

⁴⁸⁴ Eudes, s. 406.

⁴⁸⁵ Çukalas, s. 131.

⁴⁸⁶ Yaz, s. 188.

⁴⁸⁷ Ali ve Hüseyinoğlu, s. 28; Μύλλεούνησ (Milleoinis), s. 164; Çukalas, s. 132; Türsan, s. 270.

2 – Çetelerin kayıpları: 28.992 ölü, 13.105 esir, 27.931 teslim olan, yaralı sayısı ise bilinmemekle birlikte toplamda 70.028 kişi.

3 – Sivil halk içinden: 731 mayın sonucu ölen ve 3.516 çeteler tarafından infaz edilenler olmak üzere 4.247 ölüdür.

Çeteler tarafından ele geçirilen köylerden pek çok çocuk da kaçırılarak dönemin Demir Perde ülkelerine götürülmüştür. Bu sayının da 28 bin kadar olduğu tahmin edilmektedir.

Çetelerin sebep olduğu maddi kayıplar ise şunlardır: 402 demiryolu köprüsü, 460 şose köprüsü, 131 baraj tahrip edilmiştir. 11.750 ev, 54 okul, 85 istasyon binası yakılmış. 88 tren lokomotifi imha edilmiştir. İç Savaş boyunca 6.982 köy soyulmuş, baskı ve güvenlik korkusuyla 700 bin kişi evlerini terk ederek göçmen konumuna düşmüştür.⁴⁸⁸

Yunan İç Savaşı'nın son dönemlerinde durumun aleyhlerine dönmesi ile daha da saldırganlaşan çeteler, Batı Trakya'da, bir de toplu infaz olayı gerçekleştirmiştir. Savaşın son günlerinde İskeçe'ye bağlı Dolaphan köyünde dinlenmekte olan üst düzey bir çete üyesi (Kaptan), asker ve milisler tarafından yapılan bir baskınla öldürülür. Olaydan sonra 17 Temmuz 1949 gecesi köyü basan çeteciler, köy sakinlerinin güvenlik amacıyla toplu olarak yattıkları evi boşaltmışlar ve evden çıkardıkları insanları ağır makineli tüfek ateşi ile infaz etmişlerdir. Kaptanın öldürülmesi olayının köyden yapılan bir ihbar sonucu olduğunu düşünen çete üyelerinin intikam alma düşüncesiyle gerçekleştirdiği bu katliamda yaşları 2 ile 34 arasında değişen ve çoğu kadın ile çocuklardan oluşan 18 kişi hayatını kaybetmiştir.⁴⁸⁹

Yunan İç Savaşı sırasında Batı Trakya Türk azınlığının zayıyatı 593 kişi olarak tespit edilmektedir.⁴⁹⁰ Yunan İç Savaşı (1946-1949) sırasında Batı Trakya Türk azınlığından Türkiye'ye göç edenlerin sayısı ise 17.793 olarak tahmin edilmektedir.⁴⁹¹

---

⁴⁸⁸ “Korkunç Bilanço”, **Trakya**, 30 Mayıs 1949.

⁴⁸⁹ Ali ve Hüseyinoğlu, ss. 119-120.

⁴⁹⁰ Ali ve Hüseyinoğlu, s. 30.

⁴⁹¹ Hikmet Öksüz, “Batı Trakya'dan Türkiye'ye Göçün Sebepleri (1923-1950)”, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006, s. 80; Tahsin Ünal ise çalışmasında küçük bir farkla bu sayıyı 17.798 kişi olarak vermektedir. Bkz. Ünal, s. 25.

Batı Trakya Türkleri, İkinci Dünya Savaşı'nda ve İç Savaş'ta vermiş olduğu şehitleri uzun zaman unutmadı. Ancak Yunanistan topraklarının dirliği için canlarını vermiş olan bu şehitlerin anılmasında dahi dönem dönem Yunan makamları zorluklar çıkarmıştır. 1966 yılında 28 Ekim (Ohi/Hayır) Günü kutlamaları çerçevesinde, Batı Trakyalı Türk şehitleri için bir mevlit okutmak isteyen İskeçe Türk Birliği'nin bu isteği, valilik tarafından önce uygun bulunmuş, daha sonra bu karardan vazgeçilerek mevlit töreni yasaklanmıştır.⁴⁹²

Batı Trakya Türk azınlığı için savaşlar dönemi sonrası Yunanistan'daki ilk olumlu uygulama, Yunan İhtilal Hükümeti tarafından 1969 yılında kabul edilen bir kanundur. Kanun gereğince, önceden Yunan vatandaşı olan ancak daha sonra Türkiye'ye göç ederek Türkiye'de yerleşen 129 Batı Trakya Türk'üne emeklilik maaşı bağlanmıştır.⁴⁹³ Bu emeklilik maaşı İkinci Dünya Savaşı'nda ve Yunan İç Savaşı'nda Hükümet kuvvetleri saflarında çarpışan kimselere verilmiştir.

1.5. BATI TRAKYA TÜRK BASINI (1930-1949)

Bu dönemin Batı Trakya Türk basınında “*Ülkü*” gazetesi dikkat çekmektedir. Mehmet Hilmi'nin “*Yeni Adım*”ından sonraki boşluğu dolduran en iyi gazete olarak kabul edilen “*Ülkü*” gazetesi, 24 Kasım 1933 tarihinde İsmail Sadık Şahap (Üstün) tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Yayınlandığı dönemde Batı Trakya Türklüğüne en büyük hizmetleri gerçekleştiren yayın organı olarak ün yapan *Ülkü*, Batı Trakya'da Türk gençlik ve Kemalizm akımının öncüsü olarak tanınmıştır.⁴⁹⁴ 1934 seçimlerinde *Ülkü* gazetesinin desteklediği milletvekili adayı olan Hatip Yusuf'un seçimleri kazanması ise Yunanlıları iyice kızdırmıştır. 1935'te Hemetli köyüne yapılan baskılara karşı da sesini en fazla yükselten gazete yine *Ülkü* olmuştur. Bu durum 4 Ağustos 1936 tarihine kadar sürmüştür. 1936'da Batı Trakya Genel Valiliğine getirilen Evangelos Kalancis'in etkisi ile *Ülkü* gazetesi hükümet tarafından resmen kapatılmıştır. Gazetenin sahibi olan İsmail Sadık Şahap Üstün ise yine eski mesleği olan öğretmenliğe dönmüştür. Bu sırada bir de sürgün yemişi olan İsmail Sadık, 1939'da hükümetin müsaadesiyle Gümülcine'ye geri gelebilmiştir. Ancak Yunan-İtalyan savaşı patlak verince orduya katılarak Ostrava cephesine gönderilmiştir. Grebana'da Almanlara esir düşen Üstün, Selanik'teki esir kampında

⁴⁹² “İskeçe Türk Birliğinin Mevlidi Yasak Edildi”, *Akın*, 3 Kasım 1966.

⁴⁹³ “Nasıl Oldu!-Yunanlılar 129 Kişiye Maaş Bağladı”, *Batı Trakya*, Cilt: 3, Sayı: 35, Mart 1970, s. 31.

⁴⁹⁴ Yıldız, “Mehmet Hilmi ve ...”, s. 7.

bir süre esaret hayatı yaşamıştır. Serbest kaldıktan sonra döndüğü Gümülcine’de ise Taşnak–Hoybun Cemiyetinin şikâyeti üzerine Bulgarlar tarafından tutuklanmıştır. 48 saat içerisinde Gümülcine’yi terk etmesi şartıyla serbest bırakılan İsmail Sadık Üstün, 14 Ağustos 1941’de Balıkesir’e göç etmiştir.⁴⁹⁵ Uzun yıllar Balıkesir’de yaşayan Üstün, 15 Kasım 1974 tarihinde Balıkesir’de vefat etmiştir.⁴⁹⁶

Ülkü gazetesine baktığımızda ise, İkinci Dünya Savaşı’nın yaşanması ve işgal yıllarında gazetenin matbaasının askerler tarafından basılarak tahrip edilmesi üzerine, gazetenin yeniden çıkması imkânsız hale geldiği tespit edilmektedir.⁴⁹⁷

1930’lu yıllarda Batı Trakya’da çıkan gazetelerden bir diğeri de “*İnkılâp*”tır. İskeçe’de 21 Mart 1930 tarihinde ilk sayısını yayınlayan İnkılâp, Hıfzı Abdurrahman ve –ileride Trakya gazetesini de çıkaracak olan– Osman Nuri (Fettahoğlu) tarafından çıkarılmıştır. Gazete ismi ile orantılı olarak Türkiye’de yaşanan gelişmelerin Batı Trakya’ya duyurulması ve inkılâpların bu bölgede de yerleşmesi için çalışmıştır. Hem Arap ve hem de Latin harfleri ile birlikte yayınlanan İnkılâp, daha ilk sayısından itibaren “*Yeni harfleri öğrenmek asrî Türk’ün ilk işidir*” diyerek, çizgisini ortaya koymuştur.⁴⁹⁸

Türkiye ile Yunanistan arasında esen dostluk rüzgârından istifade ile bölge Türkleri ve onların kültürel yaşantısını da dikkatle takip eden Türkiye Cumhuriyeti’nin Gümülcine Konsolosluğu, İnkılâp’ı dikkate değer bulmuş ve bir yazı ile gazetenin ilk sayısının bir nüshası Ankara’ya ulaştırılmıştır.⁴⁹⁹ 21 Mart 1930-7 Mayıs 1931 tarihleri arasında yayın hayatını sürdürebilmiş olan İnkılâp gazetesi, yalnız 45 sayı çıkabilmiştir.⁵⁰⁰

Ülkü ve İnkılâp’ın ardından Osman Nuri’nin, 1932 yılından 1938 yılına kadar aralıksız olarak ve daha sonra da kısa aralıklarla çıkardığı “*Trakya*” gazetesi gelir. Batı Trakya’nın istikrarlı gazetelerinden biri olan “*Trakya*”, zaman zaman bölgenin büyük olaylarının savunucusu olmuş ve zaman zaman da Batı Trakya’nın tek sözcüsü haline gelmiştir.⁵⁰¹ Gazetenin sahibi olan Osman Nuri Bey, aralıklarla

⁴⁹⁵ Yıldız, “Mehmet Hilmi’nin En Yakın Arkadaşı ...”, s. 9.

⁴⁹⁶ “İsmail Üstün’ü Kaybettik”, **Azınlık Postası**, 31 Aralık 1974.

⁴⁹⁷ Yıldız, “Batı Trakya’da Türk Milliyetçiliği ...”, s. 23; Kurtuluş, s. 175.

⁴⁹⁸ “İnkılâp Niçin Çıkıyor?”, **İnkılâp**, 21 Mart 1930.

⁴⁹⁹ BCA, 30.10.83.548.24, (21.5.1930).

⁵⁰⁰ Hikmet Öksüz, “Batı Trakya Türk Basımında Atatürkçü Bir Gazete: İnkılâp (1930-1931)”, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006, s. 193.

⁵⁰¹ Yıldız, “Batı Trakya’da Türk Milliyetçiliği ...”, s. 22.

gazeteyi 1964 yılına kadar çıkarmayı başarmıştır.⁵⁰² İkinci Dünya Savaşı'nda Batı Trakya'da gerçekleşen Bulgar işgali sırasında gazete işgalci askerler tarafından basılmıştır. Bir tarafı Türkçe bir tarafı Rumca bir beyanname hazırlanarak halkı ayaklanmaya teşvik ettiği gerekçesiyle yapılan bu baskın sonunda gazetenin tüm hurufat ve matbaa malzemelerine el konmuştur. Bu yüzden Trakya Gazetesi işgal sonuna kadar yayınına ara vermiştir.⁵⁰³ Trakya gazetesi, özellikle Yunan İç Savaşı döneminde Batı Trakya'daki tek yayın organı olması açısından oldukça büyük bir önem taşımaktadır.

Bu yıllarda Batı Trakya'da, Türkiye ve Türk Devrimlerine karşı yayın yapan gazeteler de türemiştir. Bunlardan en bilineni "*Balkan*" gazetesi olmakla birlikte geniş bir kitleye yayılmışlardır. Genç Türkiye Cumhuriyeti de hemen sınırının dibinde gelişen olayları yakından takip ediyor ve bölgeden gelebilecek irticai bir takım fikirlerin ülkeye girmesini engellemeye çaba gösteriyordu. Hatta Batı Trakya basınındaki pek çok gazete için de Türkiye'ye sokma yasağı çıkartılıyordu. Örneğin Gümülcine'de Arap harfleri ile basılmakta olan "*Müdafaa-i İslam*" gazetesinin Türkiye'ye sokulması 1935 yılı Nisan ayında yasaklanmıştır.⁵⁰⁴

Batı Trakya Türk basını, tıpkı ait olduğu toplum gibi ikilikleri ve mücadeleleri içinde barındırmıştır. Toplum yaşantısındaki fraksiyonların birbirlerine karşı duruşlarını ve zaman zaman bir şekilde fayda sağlama amacı güden davranışlarını, Batı Trakya Türk basın hayatında da izlemek mümkündür. Buna toplumdaki ayrı görüşlerin temsilcisi olan "*Ülkü*" ve "*Balkan*"ın mücadelesi örnek verilebilir. İki gazetenin köşe yazarlarının zaman zaman oldukça sertleşen üsluplarla atışmaları, bazen fiiliyata dökülmüştür. İki gazete ve dolayısıyla iki görüş arasındaki rekabet ortamında Balkan gazetesi sahibi ve başyazarı Hasan Bey'in, rakibi "*Ülkü*" gazetesinin bayilere dağıtılmış olan nüshalarındaki iç sayfaları çalması, ilgi çekicidir.⁵⁰⁵

Batı Trakya Türkleri için İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönem, Türkiye kamuoyuna çok yansımaya da Yunanistan'daki Türk azınlığı için en sıkıntılı geçen dönemlerden biridir. Bu yıllarda da Batı Trakya Türklüğü hem günceli takip

⁵⁰² Oran, "Lozan'ın 'Azınlıkların Korunması'...", s. 295.

⁵⁰³ Yılmaz, "Beş Buçuk Yıl Sonra", *Trakya*, 21 Ekim 1946.

⁵⁰⁴ BCA, 30.18.1.2.54.31.3, (25.4.1935).

⁵⁰⁵ "Balkancı Hasan'ın Yeni Bir Marifeti", *Ülkü*, 27 Kanun-ı Sani 1934.

edebilmek hem de azınlığın yaşadığı olumlu-olumsuz gelişmeleri duyurabilmek için çeşitli gazeteler çıkarma yoluna gitmiştir.

1.6. NÜFUS ve GÖÇLER (1930-1949)

Batı Trakya'daki Türk nüfusun belirlenmesi için belki de en doğru sayım, établi meselesinin çözümü noktasında yapılmış olan tespittir. 1932'de établi kelimesinin anlam ve sınırlarını tespit etmek üzere Uluslararası La Haye Hakem Mahkemesinin kararından sonra Gümülcine'de bulunan 9. Tali Karma Mübadele Komisyonu, Batı Trakya Türklerinin nüfuslarını tek tek hüviyet evrakları vererek tespit etmiştir. Verilen bu belge, Türk ve Yunan temsilcilerinin yanı sıra Milletler Cemiyeti üyelerinin de imzalarını taşımaktadır. Komisyonun sayımına göre, 1932 yılında Batı Trakya'da 103.989 Türk yaşamaktadır.⁵⁰⁶

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ve Bulgar işgalinin Batı Trakya Türk azınlığı üzerinde yarattığı baskı sonucu, büyük ölçekte göç hareketlerinin olması da kaçınılmazdır. İkinci Dünya Savaşı'nın başından 1945 yılına kadar Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç ve iltica yoluyla 18.518 kişinin geldiği tahmin edilmektedir.⁵⁰⁷

Tabii ki bu yıllardaki göç olgusu, Türkiye'nin yakından takip ettiği bir durum haline gelmiştir. Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü, Batı Trakya Türk nüfusunun, bulunduğu yerde kalması yönündedir. Bununla birlikte ağır şartlarda yaşayan ve özellikle tüm aile fertleri ile birlikte göç eden azınlık mensupları zor durumda bırakılmamış, hızlı bir şekilde Türk vatandaşlığına kabul edilmişlerdir.⁵⁰⁸ Zira savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan ve savaş şartları yüzünden iadeleri de mümkün olmayan Türklerden bir kısmının, resmî prosedür gereği Yunanistan'a iadeleri gerekmektedir. Fakat savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Batı Trakya Türkleri hem Türkiye Devleti'nin ananeleri, hem de Yunanistan'ın içinde bulunduğu durum göz önünde bulundurularak, mültecilerin durumunu açıklayan 2/11966 sayılı kararnamedeki kayıt ve şartlara tabi tutulmadan, mülteci ve serbest göçmen olarak Türkiye'ye kabul edilmiştir.⁵⁰⁹

Gerçekten de Türkiye, Batı Trakya'dan Türkiye'ye iltica etmek zorunda kalanlara kolaylık sağlamak için çalışmıştır. İnsanların geçişleri konusunda gerekli

⁵⁰⁶ Güven, "Batı Trakya Türkleri İmha Edilmektedir", **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 4, Ağustos 1967, s. 2.

⁵⁰⁷ Ünal, s. 25.

⁵⁰⁸ BCA, 30.18.1.2.96.73.1, (14.8.1941).

⁵⁰⁹ BCA, 30.18.1.2.96.72.3, (13.8.1941).

önlemler alınmış ve mültecilerin yanlarında getirmeleri muhtemel hayvanlar dahi düşünülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı'ndan gönderilen bir yazıda, Batı Trakya'dan gelen sürülerin sınırdan geçişlerinde zorluk çıkarılmaması ve işlemlerin derhal bitirilerek mahallerine en kısa zamanda ulaşmalarının sağlanması emredilmektedir.⁵¹⁰

Yunan İç Savaşı sırasında da, çete hareketlerinin Makedonya ve Batı Trakya bölgelerinde yoğunlaştığı dönemlerde, sık sık Türkiye'ye göç hareketleri görülmüştür. Bu karmaşık dönemde Yunan Hükümeti tarafından sınır güvenliğini sağlamakla görevli olan Yunan Jandarma ve askerlerine, göç etmek isteyen Türklere müdahale etmemeleri emri verilmiştir.⁵¹¹ Bir bakıma “*Gitsinler de kurtulalım*” politikası uygulanmıştır.

Tıpkı daha önceki dönemlerde olduğu gibi Batı Trakya Türkleri gözünde hamî devlet olan Türkiye, bu zor günlerde sığınacak bir yer konumundadır. İkinci Dünya Savaşı ve işgal döneminin ardından bir İç Savaş yaşayan Yunanistan'daki Batı Trakya Türkleri, savaşın ilk safhalarından itibaren Türkiye'ye göç etmek arzusunda olmuşlardır. Bu dönemde başlayan çetecilik faaliyetleri, bölgenin çok ciddi güvenlik zaafının bulunması, köyleri ve hatta kasabaları basan çetelerin yağmaları, zaman zaman gerçekleşen tecavüz vakaları bölgede yaşayan Türkleri, Türkiye'ye göçe iten sebeplerin başında geliyordu.

Bu nedenlerle 1946 yılının Ağustos ayında Türkiye'ye toplu göçler başlamıştır. Göç edenlerin anlattıkları şeyler ise bölgedeki düzensizliğin boyutlarını göstermektedir. Yakılan değirmenler, para için kaçırılan kişiler, para vermesi için çeşitli işkencelere tabi tutulanlar ve çeşitli sebeplerle infaz edilen kişilerin hikâyeleri İç Savaş döneminin ilk toplu göç kabilelerinden dinlenen olaylar olmuştur.⁵¹² Sadece Ağustos ayında yaklaşık 2 bin kadar Batı Trakya Türk'ü, Yunanistan'daki duruma daha fazla dayanamayarak Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır.⁵¹³ Göçler genellikle toplu halde ve çoğu zaman 150-200 kişilik gruplar halinde gerçekleşmiştir. 1946 Eylül sonunda ise yaklaşık 800 kişilik bir göçmen kafilesi Yunanistan sınırını aşarak Türkiye'ye iltica etmiştir.⁵¹⁴ Aynı yılın Kasım ayına gelindiğinde ise

⁵¹⁰ BCA, 30.10.186.281.9, (6.4.1941).

⁵¹¹ BCA, 30.1.65.402.16, (28.9.1946).

⁵¹² “Garbî Trakya'dan İstanbul'a 350 Göçmen Geldi”, **Cumhuriyet**, 6 Eylül 1946.

⁵¹³ “Garbî Trakya Türklerinin Feci Durumu”, **Cumhuriyet**, 9 Eylül 1946.

⁵¹⁴ “Yunanistan'dan Gelen Göçmenler”, **Cumhuriyet**, 26 Eylül 1946.

Yunanistan'dan Türkiye'ye 5 bin kadar azınlık mensubunun göç ettiği tahmin edilmektedir.⁵¹⁵ Buna ek olarak Aralık ayına gelindiğinde Türkiye'ye göç etmek isteyen 3 binden fazla azınlık mensubunun da sırada olduğu belirtilmektedir.⁵¹⁶ Özellikle Meriç Nehri'nin çekildiği dönemlerde artan göç olaylarında Evros bölgesinde bulunan Çavuşlu, Subaşköy, Ahrenpınar, Karaca Ali gibi Türk köylerinden toplu göç olayları görülmüştür.⁵¹⁷

Kendisi için tek kurtuluş yolu olarak Türkiye'ye göç edebilmeyi gören azınlık mensupları bu yolda ellerindeki tüm servetlerini de feda etmeye hazır bir psikoloji içerisinde bulunmuşlardır. Türkiye'ye kaçışta zaten bir serveti gözden çıkarmış olan Batı Trakya Türkleri, çoğu zaman buradaki tüm mal varlıklarını da yok pahasına satmışlardır. Ancak bu durum elbette ki azınlığın aleyhine bir konu olduğundan zaman zaman basın organlarında serzenişli yazılar çıkmıştır. Örneğin, Trakya gazetesinin sahibi ve başyazarı, aynı zamanda İskeçe milletvekili O. Nuri Bey konu ile alakalı kaleme aldığı bir yazısında bu durumdan şikâyet etmektedir. Yazısında; “...Dönümü en aşağı beş altın lira kıymette 40 dönüm tarlasını, 20 dönümü ekili olduğu halde 1.200.000 drahmiye satacak kadar acelecilerimiz var. Yirmi dönüm ekilmiş tarlanın yalnız mahsülü bu parayı getirir. 1.200.000 drahmi 5 altın lira eder. En aşağı 200 liralık mülk hiç 5 liraya verilir mi?...”⁵¹⁸ diyen O. Nuri Bey aslında bu acı durumun ileriki yıllarda Batı Trakya Türk azınlığının toprak varlığının nasıl bir tehlike altında olacağını da göstermektedir.

İç Savaş ile boğuşan Yunanistan'ın yaşadığı bu sıkıntılı dönemde Türkiye, ülkeye göç etmek isteyen Batı Trakyalı Türklerin durumlarıyla yakından ilgilenmiş ve gerekli görüldüğü durumlarda da yasal düzenlemeler yapmıştır. Bu bağlamda 12.2.1948 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 19.12.1947 tarih ve 38269/49 sayılı yazılı teklifi görüşülmüş ve Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç etmek durumunda kalan ve serbest göçmen yahut mülteci pozisyonunda bulunan Batı Trakyalı göçmenlerin uyrukluğa alınması uygun bulunmuştur.⁵¹⁹ Her ne kadar Yunan makamları, Batı Trakya Türklerinin yaşayışlarında bir problemin olmadığını ve bölgede Türklere karşı herhangi bir kötü

---

⁵¹⁵ “Eleftera Skepsis Gazetesinin Bir Hareketi”, **Trakya**, 25 Kasım 1946.

⁵¹⁶ “Greek Leftists Border Hold Seen as Threat to Country”, **The New York Times**, 2 December 1946.

⁵¹⁷ “Sabırlı Olalım”, **Trakya**, 5 Mayıs 1947.

⁵¹⁸ Osman Nuri, “Bir Serencam Bin Nasihatten Evladır”, **Trakya**, 5 Nisan 1948.

⁵¹⁹ BCA, 30.12.1.2.115.93.14, (12.2.1948).

yönetim gösterilmediğini söylese de Türkiye basınında çıkan haberler kamuoyunda tepkiye neden olmuştur. Basında yer alan zulüm ve işkence haberleri, TBMM’de de yankı bulmuş, Çanakkale Milletvekili İhsan Karesioğlu, Türklere karşı uygulanan politika hakkında Dışişleri Bakanlığı’nın cevaplaması için sözlü soru önergesi vermiş⁵²⁰ ve konu hakkında Türk makamlarının izleyeceği yol hakkında izahat istemiştir.

---

⁵²⁰ BCA, 30.1.53.316.10, (29.8.1947).

İKİNCİ BÖLÜM YUNAN İÇ SAVAŞI'NDAN KIBRIS BARIŞ HAREKATI'NA KADAR BATI TRAKYA TÜRKLERİ (1949-1974)

Türkiye ile Yunanistan arasında 1930 döneminden sonraki en belirgin yumuşama dönemi 1950'lerin ilk yılları olmuştur.⁵²¹ Bu yumuşamada iki ülkenin, 1949'da NATO'nun kurulmasından sonra aynı tehditlerle karşı karşıya olan birer müttefik haline gelmeleri belirleyici olmuştur.

Türk-Yunan ilişkilerindeki düzelmeye bakıldığında, güç dengesinin önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Zira Yunanistan, hem İkinci Dünya Savaşı'nı ve işgali hem de İç Savaş'ı yaşamış bir ülkedir. Zaten iyi olmayan ekonomisi ve sanayisi ise çok daha kötüleştirmiştir. Türkiye, böyle bir durumla karşılaşmadığından daha güçlü bir pozisyondadır. Özellikle Yunanistan'a yapılan maddî yardımın sağladığı bir siyasi imkân ile azınlık için de önemli bir takım kararlar alırdabilmiştir.

İç Savaş'ın gidişatının yavaş yavaş şekillendiği ve Hükümet güçlerinin zaferini ilan edeceği dönemlerde Yunan makamları, Türkiye ile olan ikili ilişkileri yine eski rayına oturtmak istemişlerdir. Bu bağlamda 1947 yılının Ağustos ayında Yunanistan'da bulunan çeşitli Türk-Yunan dostluk cemiyetleri, dönemin Başbakan Yardımcısı ve Ticaret Bakanı Sofoklis Venizelos'un genel başkanlığı altında birleşmiştir. Bu dönemde Yunanistan'da faaliyet gösteren Türk-Yunan Birliği, Türk-Yunan Ticaret Ofisi, Pire Türk-Yunan Birliği, Türk-Yunan Gençler Birliği ve bu dönemde kurulma aşamasında bulunan Türk-Yunan Dostluk Kongresi adlarındaki teşekküller, "*Comission Centrale de Collaboration Gréco-Turque*" adı altında birleşmiştir.⁵²² Bu durum, her ne kadar Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili ilişkilerin iyi yönde seyrettiğini gösterse de Batı Trakya Türk azınlığı için, Yunan hükümetlerinin azınlık politikasında zaman zaman görülen istisnalar dışında köklü bir değişime işaret etmemiştir.

⁵²¹ Şükrü S. Gürel, "Tarihsel Boyutuyla Türk-Yunan İlişkileri", **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün-Yarın)**, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1995, s. 130.

⁵²² BCA, 30.10.256.725.24, (1.8.1947).

2.1 YUNANİSTAN'IN AZINLIK POLİTİKASI

1950'li yıllara gelindiğinde, iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi çabaları göze çarpmaktadır. Politik alandaki hızlı gelişmeler ve iyileşme süreci doğal olarak azınlığın yaşantısına da iyi yönde yansımıştır. Bu yıllara kadar bölgedeki Türk eserlerinin ortadan kaldırılması bir nevi devlet politikası gibi yürütülmekteydi. Ancak istisnalar da olmuştur. İşte bu istisnalardan biri de yine söz konusu iyileşme sürecindedir. İskeçe'de bulunan ve Vezir Musahip Mustafa Paşa tarafından yaptırılmış olan çift minareli camii 1958 yılında tamir edilmiştir. Kubbeleri depremler, minareleri ise Yunan ve Bulgar işgalleri ile yıkılan caminin onarılması, beklenmedik bir gelişmedir.⁵²³

Her ne kadar iki ülke arasında sıcak ilişkiler kurulması için çaba harcanırken öte yandan yavaş yavaş meydana çıkmaya başlayan gerilim de izlenebilmektedir. 1949 yılında Atina'da yapılan "Akdeniz Dostluk Kupası" maçlarında Türk Millî takımının kazanmış olduğu maçları hazmedemeyen bazı Yunanlı fanatikler, Türk sporcularına ve idarecilerine saldırmışlardır. Saldırı, Türk basınında yer aldıktan sonra ise Türkiye'nin çeşitli yerlerinde protesto gösterileri başlamıştır. Zonguldak'ta gerçekleştirilmiş olan protesto gösterisine yaklaşık 10 bin kişi katılmış, İkinci Dünya Savaşı döneminde İskeçe'den göç etmek zorunda kalan İzzettin Yılmaz isimli bir öğrencinin yapmış olduğu konuşma ise halk üzerinde ateşli bir intiba oluşturmuştur.⁵²⁴

2.1.1. Yunanistan'ın Cemaat Heyetleri Kararı

Belki de Yunanistan'daki Cemaat yapısını düzenleyen 2345/1920 sayılı kanunun uzun yıllar uygulanamayışının bir sonucu olarak, 16 Haziran 1949 ve 29 Temmuz 1949 tarihli Kral I. Paul imzasıyla çıkarılan kral iradelerinde ve onları değiştirerek tamamlayan 28-29 Eylül 1949 sayılı 3 maddelik iradede Gümülcine ve İskeçe'de 12'şer, Dedeoğaç ve Dimetoka'da 7'şer üyeli Cemaat İdare Heyetlerinin kurulması emredilmiştir.⁵²⁵ Cemaat İdare Heyetlerinin bu dönemde kadar atama ile göreve gelmesinden sonra artık bu heyetlerin seçimle işbaşına geleceğini belirten 28 Eylül 1949 tarihli 3 maddelik irade, seçilen bu Cemaat İdare Heyetlerinin, üç yıllık yönetim süreleri sonunda yeniden yapılacak seçimlerinin en geç iki ay içinde ilanına

⁵²³ Dede, "Batı Trakya'da Türk Eserleri", s. 86.

⁵²⁴ BCA, 490.1.608.109.14, (3.6.1949).

⁵²⁵ "Rodop Valiliği Gümülcine Cemaat Seçimlerini İlan Etti", **Akın**, 3 Ağustos 1964.

ilişkindir.⁵²⁶ Cemaat Seçimleri; seçimlerin yapılmasının ilan edildiği 1949 yılından seçimlerin kaldırıldığı 1964 yılına kadar, 5 defa yapılabilmektedir. Bu seçimlerin ilk üçünü oluşturan 22 Ocak 1950 tarihli, 25 Ekim 1953 tarihli ve 2 Haziran 1957 tarihli seçimlerde doğrudan doğruya ekseriyet usulü uygulanmıştır. Yani Gümülcine ve İskeçe’de 12; Dedeğaç ve Dimetoka’da 7 üyeli Cemaat Heyetleri için 12 veya 7 kişilik listeler hazırlanmış, bu listelerden en çok oy alanlar idareye seçilmiştir. Ancak bundan sonraki 16 Temmuz 1961 tarihli seçim, önce çeşitli sebeplerle dört kere ertelenmiş, yapılması kararı alındığında ise ortak liste içinden istenilen adayların seçilmesi uygulaması gelmiştir. Askerî Cunta’nın göreve gelişi ve dolayısıyla Cemaat Seçimlerinin kaldırılmasından önceki son seçim ise 29 Kasım 1964 tarihinde yapılmıştır. Son seçim, bir seçimden çok yarı atama şeklinde gerçekleşmiştir. Askerî darbeden sonra Cemaat Heyetleri; Cunta Hükümeti ile Millî Eğitim ve Diyanet İşleri Bakanlığı’nın 20.9.1967 tarih ve 45674 G.A. 2388 sayılı ortak kararı uyarınca, 16 Ekim 1967’den itibaren tamamen tayinle işbaşına getirilen üyeler tarafından yönetilmeye başlanmıştır.⁵²⁷

Batı Trakya’daki Cemaat Heyeti seçimlerine bakıldığında azınlık içindeki klasik çekişmeler dikkat çeker. Çoğu zaman Batı Trakya Türklerinin temel ayrılık noktası olan ilerici-gerici tartışmaları bu seçimlerde de öne çıkar. Bu heyetlerin önemine binaen Yunan hükümetleri de her seçimde sonuçlara etki etmek için çaba sarf etmiştir. Özellikle Türkiye karşıtı grupları açıktan desteklemiş ve diğer grubu da Gümülcine Konsoloslugu’nun etkisi altında kalmakla itham etmişlerdir. Kıbrıs Meselesi’nin gündemde olduğu dönemde yapılan seçimler ise hem Yunanistan hem de Türkiye’nin dikkatini çekmiştir.⁵²⁸

Yunanistan’ın seçimlere müdahale ederek kendi desteklediği listelerin seçilmesi için çalışmasının amacı açıktır. Böyle bir durum Atina’ya, Batı Trakya’daki Türk azınlığın herhangi bir baskı altında bulunmadığını ve Yunan idaresinde yaşamaktan gayet mutlu olduklarını propaganda malzemesi yapma şansı doğuracağı gibi Kıbrıs tartışmalarının da yoğun olduğu bir dönemde Türkiye’nin Batı Trakya konusunu gündeme taşımasının önüne geçebilecektir.

---

⁵²⁶ Türkeş, s. 29.

⁵²⁷ “Yarım Yüzyıl Sonra Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Batı Trakya Türklerinin Gerçek Durumu-5”, **Azınlık Postası**, 26 Şubat 1973.

⁵²⁸ “Batı Trakya’da Seçim Bugün Yapılıyor”, **Cumhuriyet**, 2 Haziran 1957; “Batı Trakya’da Cemaat İdare Heyetleri Seçildi”, **Cumhuriyet**, 4 Haziran 1957.

Özellikle Kıbrıs Meselesi'nin gündemde geniş yer tuttuğu ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin gerginleştiği bir dönem olan 1957 seçimleri, bu yüzden büyük bir öneme sahip olmuştur. Yunanistan'ın gayretleri ise bu gibi durumların genelinde görüldüğü üzere yine beklenen sonucu vermemiştir.⁵²⁹ Ancak Batı Trakya'daki azınlık içerisinde var olan ikilik yine su yüzüne çıkmış ve sonuçları etkilemiştir.

2.1.2. Papagos Yasası

Yunanistan'da işbaşına gelen hükümetlerin Batı Trakya Türklerine bakışı, zaman zaman farklılıklar göstermiştir. Örneğin 1954'te Başbakan olan Mareşal Papagos dönemi, azınlık için olumlu adımların atıldığı bir dönemdir. Nitekim 1954 yılının Mart ayında Anadolu Ajansı'na özel bir röportaj veren Mareşal Papagos, röportajında, Türk azınlığı hakkındaki düşüncelerini de açıklamıştır. “*Dürüst ve çalışkan*” olarak nitelediği Batı Trakya Türklerinin, tam bir siyasî hürriyet ve hak eşitliğinden faydalanması gerektiğini, azınlığın sosyal ve kültürel yönden gelişim gösterdiğini vurgulamıştır. Papagos, Türk azınlığın sorunlarıyla bizzat alakadar olacağını da belirtmiştir.⁵³⁰

1954 yılında Yunan Hükümeti, uzun süreden beri iyi bir rota takip eden Türk-Yunan ilişkileri ve bu ilişkilerden de cesaret alarak bir takım isteklerini ileten azınlık tabanının taleplerini de dikkate almaya başlamıştır. 1954 yılı başında Trakya Genel Valisi G. Fesopulos, Batı Trakya'daki azınlığın resmen “*Türk*” olarak yeniden tanımlanması yolunda oldukça önemli bir adım olan 28.1.1954 tarihli tebliğini, bölgedeki belediye ve muhtarlıklar gibi tüm resmî kurumlara iletmiştir. Tebliğde, Batı Trakya'daki azınlığın “*Müslüman*” yerine “*Türk*” olarak tanımlanması emredilmektedir. Tebliğde, tüm resmî işlerde 1954'ten itibaren “*Müslüman*” terimi yerine “*Türk*” kelimesinin kullanılması, artık “*Müslüman okulu*” ya da “*Müslüman toplumu*” gibi tanımlamaların “*Türk okulu*” ve “*Türk toplumu*” şeklinde kullanılması gerekliliği belirtilmiştir.⁵³¹ Bu gelişme üzerine, Batı Trakya'daki azınlığın “*Türk*” olarak tanımlanmasının sürekliliği, genele yayılması ve Yunan hukuk sisteminde de tanınması, Türk Dışişlerinin en önemli hedefi olmuştur. Türkiye'nin konuya

⁵²⁹ “Gümülcinede İnkılâbçılar Bayram Yapıyor”, *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1957.

⁵³⁰ “Batı Trakya Türklerine Dair Papagos'un Demeci”, *Cumhuriyet*, 23 Mart 1954.

⁵³¹ K. Γ. Ανδρεάδου, *Η Μουσουλμανική Μειονότητα της Δυτικής Θράκης*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1956, σ. 9 (K. G. Andreadu, *Batı Trakya Müslüman Azınlığı*, Makedon Araştırmaları Şirketi, Selanik, 1956, s. 9).

yaklaşımı, “Yunan Hükümetinin bu girişimi Türk-Yunan dostluğunun gelişimini takviye edecektir”, şeklinde olmuştur.⁵³²

Azınlığın hakları konusundaki en önemli adım dönemin Yunan Hükümeti’nin başında bulunan Mareşal Papagos’un ismine ithaf edilen 3065 sayılı “Papagos Yasası”dır. Yasanın çıkışında, Yunanistan’daki iç gelişmelerin ve Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi Cemal Hüsnü Taray’ın faaliyetleri etkili olmuştur.⁵³³ Taray’ın özellikle Mareşal Papagos nezdinde bulunduğu girişimler ve Batı Trakya’daki azınlığın “Müslüman” yerine “Türk” olarak adlandırılması yolundaki çabaları oldukça önemli diplomatik hamlelerdir.⁵³⁴ Bu girişimlerin en önemli özelliği ise sonuç vermiş olmasıdır. Batı Trakya’da bir “Türk” azınlığının bulunduğu Yunan makamlarınca da resmen kabulü ve bunu takip eden dönemde uygulanmaya konacak olan yeni hukukî düzenlemeler, Batı Trakya Türk azınlığı için çok önemli gelişmelerdir.

9 Ekim 1954 tarihinde çıkarılan ve 13 maddeden oluşan 3065 sayılı kanun (Papagos Yasası), temelde Batı Trakya Türk okullarının işleyişlerini düzenler. Kanun ile Batı Trakya Türk okullarının idarecileri, okulların açılma ve yönetim şartları, öğrencilerin ders alma ve mezun olma durumları gibi tüm meseleler bir düzene konulmuştur.⁵³⁵ 1955’te Türk Okulları için müfredat programı yapılmıştır. Bu program, Türkiye’de uygulanan eğitim programı örnek alınarak hazırlanmıştır. Programın uygulanması sırasında, ilk dönemden itibaren uygulama farklılıkları ortaya çıksa da⁵³⁶ Batı Trakya’daki azınlığın artık Yunan makamlarınca da resmen “Türk” olarak tanınıyor olması azınlığın yakın dönemlerindeki en önemli kazanımlarından birisidir.

Bu yasa ile Batı Trakya’daki azınlığın artık “Türk” sıfatını resmî olarak her alanda kullandığı, kısa süre içinde azınlık okullarına “Türk İlkokulu” tabelalarının asıldığı görülmektedir.

Papagos Yasası’nın uygulandığı ve Batı Trakya azınlığının “Türk” kimliğine resmen kavuştuğu bu yıllar azınlık hayatında, Atatürk-Venizelos dönemindeki

---

⁵³² Σολταρίδης (Soltaridis), Batı Trakya Müftülüğü ..., s. 210.

⁵³³ Ανδρεάδου (Andreadu), s. 9.

⁵³⁴ Θεοδώρου (Theodoru), s. 104; Kurtuluş, s. 52.

⁵³⁵ Özgüç, s. 96; Türkeş, ss. 29-30.

⁵³⁶ Türkeş, s. 31.

samimi ilişkilerden sonraki en önemli dönemdir. Zira Batı Trakya Türkleri bu süreçte, hükümet baskısından daha az etkilenen bir yapıya kavuşmuştur.

Papagos Yasası'nın uygulanması, 60'lara kadar devam etmiştir. 1960'dan sonra uzun bir dönem, "Türk" olan azınlık için "Müslüman" ibaresi yeniden resmî olarak kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin 1961-1962 eğitim öğretim yılına kadar İskeçe'de "İskeçe Türk İlkokulu" adıyla bir azınlık ilkokulu bulunmaktadır. Ancak bu okulun artık Türk nüfusa yeterli gelmemeye başlaması üzerine, Yunan hükümetince ciddi miktarda gerçekleştirilen yardımlarla ikinci ilkokul da hizmete girmiştir. Fakat yeni açılan bu ilkokulun adı, "İskeçe 2 inci Müslüman İlkokulu" olarak geçmekteydi.⁵³⁷

Yaşanan gelişmelerden sonra, özellikle Kıbrıs konusunun yavaş yavaş gündeme gelmesi ile birlikte, 1954 yılında çıkan ve Batı Trakya'daki azınlığa "Türk" sıfatını kullanabilme hakkını tanıyan 3065 sayılı bu yasa resmen 1962 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.⁵³⁸

2.1.3. Yasak Bölge

Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden siyasî atmosferde komünizm tehlikesi karşısında ciddi bir İç Savaş yaşamıştır. Bu savaş ile kendi ülkesinde komünizm tehdidini bertaraf edebilse de komşularının Demir Perde bloğunda yer almasıyla birlikte sürekli bir tehdit ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle kuzey komşularından geleceği varsayılan komünizm tehdidinin Yunanistan'daki önemli akislerinden biri de "Yasak Bölge" kavramıdır.

Batı Trakya'nın dağlık kuzey kesiminde bulunan ve "Balkan Kolu" olarak da adlandırılan bölge, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'da komünist bir idarenin işbaşına gelmesinin ardından "Bulgaristan'dan sızabilecek komünist tehlike"ye⁵³⁹ engel olmak amacıyla 1953 yılında "Yasak Bölge" olarak tanımlanmış ve bölgeye giriş çıkış askerî denetim altına alınmıştır. Yasak Bölge, coğrafi olarak ince ve dar bir yapıya sahip olan Batı Trakya'nın oldukça geniş bir bölümünü kapsayacaktır. Zira Yunanistan'ın kuzey komşuları olan Bulgaristan, Makedonya ve Arnavutluk sınırlarına paralel olarak, Türkiye sınırından Adriyatik Denizi'ne kadar

⁵³⁷ "1 No.lusu Yok!", **Akın**, 15 Şubat 1963.

⁵³⁸ Ahmet Kayıhan, "Türkiye'de Azınlıklar Genel Müdürlüğünün Kurulması Zarurîdir", **Batı Trakya**, Cilt: 3, Sayı: 30, Ekim 1969, s. 11.

⁵³⁹ Işık Sadık Ahmet, "Bir İnsan Hakları Dramı: Batı Trakya", **Yeni Türkiye**, Cilt: 3, Sayı: 16 (Türk Dünyası Özel Sayısı II), Temmuz-Ağustos 1997, s. 1798.

süren yasaklı alan, Bulgaristan sınırına 8 km mesafeden başlayan ve kimi zaman 10-25 km'ye kadar ulaşan bir derinliğe sahip arazi şeridinden oluşmaktaydı. Zaten coğrafi olarak ince uzun bir yapı sergileyen Batı Trakya'nın 8.578 km²'lik yüzölçümünün 2.650 km²'si bu şekilde askerî denetim altına alınmıştır.⁵⁴⁰ Yasak Bölgede, genellikle azınlık mensuplarının yaşadığı dağınık ve az nüfuslu dağ köyleri bulunmaktaydı. Bölgeye giriş yasaklanmış, burada yaşayan halkın da ancak yetkili merciler tarafından hazırlanmış özel kimlikleri ve özel izinleri ile giriş çıkışlarına izin verilmiştir.⁵⁴¹

Yasak Bölge uygulamasının etkileri, zaten durumları oldukça kötü olan dağ köylerinde yaşayan Türk nüfusunu, daha da zor şartlar altına sokmuştur. Kendilerinden sadece birkaç kilometre uzaklıkta yaşayan bölgedeki diğer Türklerden gerek ekonomik gerekse eğitim ve kültür açısından oldukça geri kalmışlardır. Alana giriş çıkışın kontrol altında tutulmasından ve zaten zor olan doğa koşullarından ötürü, nüfus olarak Türk olan bu dağ köyleri, bugüne kadar fazla bir gelişme gösterememişlerdir.

Sovyetler Birliği'nin çözülüş sürecine girdiği ve doğal olarak Balkanlardaki etkinliğini yitirdiği 1990'lardan sonra Yunan makamlarınca söz konusu uygulamanın yürürlükten kaldırıldığı ilan edilmiş olmasına rağmen, Yasak Bölge kavramı uzun yıllar devam etmiştir. Yunan makamlarının sözünü ettiği yürürlükten kaldırma işi ilk aşamada yalnızca Şahin bölgesindeki bazı bariyerlerin kaldırılmasından ibaret olmuştur.⁵⁴² Artık Balkanlardan gelebilecek bir ideolojik tehdidin kalmamış olmasına rağmen Yunanistan, bölgedeki köyleri resmî olarak askerî bir denetim altında tutmaya devam etmiştir. Yasak Bölge'deki sıkı uygulamalar, ancak 2000'li yılların başında hafiflemeye başlamıştır.

Bu bölgede yaşayan Türkler, ağırlıklı olarak hayvancılıkla uğraşmakta ve oldukça zor şartlarda yaşamaktadırlar. Bölgedeki nüfusun burayı boşaltması durumunda dahi Yunan asıllı nüfusun buralarda yerleşik düzen kurması mümkün görülmemektedir. Bu bağlamda Yunan makamları, "*bölgeden Türkleri göndererek Yunanlıları meskûn etme*" geleneksel siyasetini uygulamamışlar, bunun yerine dağ köylerinde yaşayan Türk nüfusu asimile etmeye çalışmışlardır. Ekonomik şartların

---

⁵⁴⁰ Aydınlı, s. 16.

⁵⁴¹ Tarihe Bir Not, s. 14; Balkaç, s. 481. Ayrıca Bkz. Resim 28 ve 29.

⁵⁴² Berberoğlu, s. 1419.

zorluğu ve eğitim gibi konular, uzun soluklu bir asimilasyon politikasının aracı olarak kullanılmıştır. Şöyle ki; 1968 Kültür Protokolü gereği azınlık okullarında okutulması gereken ve Türkiye’de basılarak gönderilen ders kitaplarının bölgeye girişi engellenmiştir, Türkiye’deki öğretmen okullarından mezun olan Batı Trakyalı Türk öğretmenlere, bu bölgedeki okullarda çalışma imkânı verilmemiştir.⁵⁴³

Dağ köylerinde gerçekleşen birtakım uygulamalar, Yunan hükümetinin bölgedeki politikasını göstermektedir. Yunan İç Savaşı’ndan sonra “*Yasak Bölge*” olarak tanımlanan ve bu bağlamda dış dünya ile ilişkisi önemli ölçüde kesilen Batı Trakya’nın dağlık bölgeleri, Yunan makamlarının daha yoğun baskı ve asimile politikalarına maruz kalmıştır. Bölgede yaşayan nüfus ise çoğu zaman, haklı oldukları meselelerde Atina’ya başvurmuştur. Sonuç alınmış gibi olsa da çok bir şey değişmemiştir. Örneğin Şahin köyünün mezarlığı Yunan ordusu tarafından işgal edilmiş ve askerlerin talimi için kullanılmaya başlanmıştır. Şahinlilerin pek çok kez yerel yöneticilere yapmış olduğu başvurular herhangi bir netice vermemiş, bunun sonucu olarak da on yıldan fazla sürecek bir mücadele başlamıştır. Şahin sakinlerinin işi sulhla halledilebilir için askeriyeye, kendilerine ait arazinin değişik bölgelerinde talim yeri bağışlanmasına yönelik teklifleri reddedilmiştir. Bunun üzerine Atina nezdinde girişimler arttırılmış ve uzun süren mücadele sonunda Harbiye Bakanlığı’ndan bölgedeki komutanlığa Şahin mezarlığının terk edilmesi emri gelmiştir. Bu gelişme her ne kadar halk içinde haklı bir sevinç yaratmış olsa da askeriyenin, talim bölgesi olarak kullandıkları mezarlığı yakmaları üzerine bu sevinç kısa sürmüştür.⁵⁴⁴

2.1.4. Yunanistan’ın Azınlık Politikasındaki Değişimler

Türk-Yunan ilişkilerinin seyri doğrultusunda Batı Trakya Türk azınlığı içinde de önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Merkezi Gümülcine olan ve Batı Trakya Türkleri arasında Türkiye aleyhtarı görüşü savunan İntibah-ı İslam Cemiyeti, 1950’li yıllara gelindiğinde faaliyetine hız vererek kısa süre içerisinde azınlık mensuplarından çok yüklü miktarda para toplamayı başarmıştır. Bu dernek özellikle Türkiye Cumhuriyeti’nde gerçekleştirilmiş olan inkılâp hareketlerine karşı tavır takınmış ve Batı Trakya’da bu inkılâpların uygulanmasına muhalefet etmiştir.⁵⁴⁵

⁵⁴³ Rodoplu, “Batı Trakya Türk ...”, ss. 1086-1087.

⁵⁴⁴ “Mezarlığın Yanması mı Lazımdı?”, **Akın**, 19 Nisan 1957.

⁵⁴⁵ Burhan Arpad, “Batı Trakya’da Neler Oluyor-Abânî Sarıklı Komotini”, **Vatan**, 22 Kasım 1954.

Türkiye aleyhtarlığı, Yunanistan'ın azınlık siyasetinde çoğu dönem olduğu gibi bu dönemde de geçer akçe olduğundan, bu politika doğrultusunda çalışanlar bir şekilde ödüllendirilmişlerdir. Söz konusu derneğin önemli isimlerinden olan Hak Yol gazetesi sahibi Molla Yusuf Hasan, iktidar partisi tarafından milletvekili seçilen 3 Türk'ten biri olmuştur. Yunan makamları, böyle bir derneğe müsamaha gösterirken, aydın ve Türkiye yanlısı Türklerin her türlü faaliyetine kısıtlamalar getirmiştir. Örneğin 1954 yılında Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği'nin⁵⁴⁶ çeşitli faaliyetlerde bulunmak için resmî makamlara yaptığı her türlü başvuru reddedilmiştir.⁵⁴⁷

Batı Trakya Türklerini etkileyen bir diğer önemli gelişme ise Yunanistan'dan Türkiye'ye kaçıp Türk makamları tarafından tekrar Yunanistan'a iade edilen yaklaşık 150 azınlık mensubunun durumudur. Yunan makamları, bu kişilere hiçbir ceza uygulanmayacağını kesin bir şekilde ilan etmiş olmasına rağmen verilen söz unutulmuş ve önemli miktarda para cezasına çarptırılmışlardır.⁵⁴⁸ Göç edip Türkiye'de yerleşeceği düşüncesi ile Yunanistan'daki tüm mal varlığını elden çıkarmış ve büyük ihtimalle elinde herhangi bir meslek de bulunmayan bu Türklerin pek çoğu, para cezasını ödeyebilecek güçte olmadığından, cezaları hapse dönüştürülmüştür.

Benzer şekilde 1952 yılında çıkan 2185 sayılı İstimlak Kanunu çerçevesinde; sahibi tarafından işletilmeyen arazinin 250, işletilen arazinin 500 dönümden fazlasının istimlak edilmesine karar verilmiştir.⁵⁴⁹ Topraksız halkın toprak sahibi yapılması için getirildiği öne sürülen bu uygulama dâhilinde Batı Trakya'da Türk azınlığa ait büyük çiftlik kalmamıştır. Açıklanan duruma uygun olan 15 çiftlik, değerinin 1/9 fiyatına istimlak edilmiş, paranın da sadece 1/3'i verilmiştir. Geri kalan alacak ise yirmi yıl vadeli bonolara bağlanmıştır.⁵⁵⁰ Oysaki Mübadele işlerini bitiren muhtelit komisyonun ilgasına dair yapılmış olan 9 Aralık 1933 tarihli mukavelenin

⁵⁴⁶ Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği; 1966 yılı sonunda yapılan genel kurulda gerçekleşen tüzük değişikliği sonrasında "*Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği*" olacaktır. Bkz. "Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliğinde", **Akın**, 26 Aralık 1966.

⁵⁴⁷ Bunda birliğin ismindeki "*Türk*" kelimesini Yunan makamlarının ısrarlı çabalarına rağmen "*Müslüman*" olarak değiştirmeyişinin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

⁵⁴⁸ Şahap Balcıoğlu, "Batı Trakya'daki Türklere Gösterilen Zorluklar Artıyor", **Cumhuriyet**, 17 Mart 1954.

⁵⁴⁹ Erdoğan Merçil, "Batı Trakya Türklerinin Topraklarının Ellerinden Alınması Meselesi", **Türk Kültürü**, Yıl: 14, Sayı: 159 (Batı Trakya Özel Sayısı), Ocak 1976, s. 15; Burhan Arpad, "Batı Trakya'da Neler Oluyor-Tek Tarafı Bozulan Lozan Andlaşması", **Vatan**, , 21 Kasım 1954; Berberoğlu, s. 1421; Avδρεάδου (Andreadu), s. 30.

⁵⁵⁰ Ünal, s. 26.

ikinci maddesine göre, “komisyon dağıldıktan sonra iki hükümet, Yunanistan’daki Türk ve Türkiye’deki Rum emval ve emlakine herhangi bir şekilde müdahale edemez, buna muhalif kayıtlar koyamaz”⁵⁵¹ denmektedir. Anlaşmalardaki kesin hükümlere rağmen Yunanistan, yine de Türklere ait araziler üzerinde istediği gibi tasarruf yapmaya devam etmiştir. Türklerin arazi satışlarının kısıtlanması meselesi de bu döneme rastlar.

Batı Trakya Türklerinin en önemli geçim kalemi olan tarım, Yunan hükümetlerinin de her zaman ana hedeflerinden olmuştur. Bölgedeki bereketli topraklar çoğu zaman çeşitli şekillerde sahiplerinin ellerinden alınmıştır. Örneğin İskeçe’nin güneybatısında bulunan, Kocaorman mıntıkasının ortasından geçen, Karasu nehrinin zaman zaman taşması sonucu su basan topraklar, sular çekildikten sonra ilgili makamlar tarafından “boş arazi” olarak tanımlanmış ve bölgede yaşayan Rum köylülere dağıtılmıştır.⁵⁵² Bazı durumlarda ise hükümetin direkt bir uygulaması olmasa da bu tip vakalarda, resmî makamlarca gösterilecek destekten cesaret alan bölgede yaşayan Rumlar, çeşitli yollarla Türklerin tarla ve arazilerine tecavüz etmişlerdir. Ekili olan tarlalardaki ekinlerin talan edilmesi yahut topraklarını işleyen Türk çiftçilere fiili olarak saldırılması sıradan olaylar haline gelmiştir.⁵⁵³

Ellerindeki tapuları da resmî makamlarca tanınmayan toprak sahibi Batı Trakya Türkleri, hayatlarını idame noktasında en önemli varlıklarını kaybetmenin de vermiş olduğu umutsuzlukla Türkiye yolunu tutmuşlardır.⁵⁵⁴

Yunan makamlarının tutumunu, topraksız köylüleri toprağa kavuşturma veya toprak reformu gibi algılayanlar olabilir. Yahut kendi milletinden bulunan ve geldikleri yerlerde bereketli topraklarda yaşamış olan Rumların, Yunanistan gibi bereketli arazisi sınırlı bir ülkede toprak sahibi yapılması gibi fantezi bir bakış açısı ile değerlendirenler olabilir. Ancak burada göz önünde bulundurulması gereken en önemli husus, Batı Trakya bölgesine, Anadolu’dan göç eden Rum nüfusun yerleştirilmeyeceğinin uluslararası bir anlaşmada kararlaştırılmış ve Yunan Devleti’nin de bu kararı tanımış olmasıdır. Ayrıca 9 Aralık 1933 tarihli mukavelenin ikinci maddesindeki, “komisyon dağıldıktan sonra iki hükümet, Yunanistan’daki Türk

---

⁵⁵¹ Enis Tahsin Til, “Yunanistan Seyahati İntibaları-Başlıca Dert: Arazi Meselesi”, **Vatan**, 6 Haziran 1952.

⁵⁵² Burhan Arpad, “Batı Trakya’da Neler Oluyor-Tek Taraflı Bozulan Lozan Andlaşması”, **Vatan**, 21 Kasım 1954.

⁵⁵³ “Batı Trakya’daki Türklerin Tarlaları Tahrib Ediliyor”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1954.

⁵⁵⁴ “Batı Trakya’dan Kaçmağa Hazırlananlar Çoğalıyor”, **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1954.

ve Türkiye'deki Rum emval ve emlakine herhangi bir şekilde müdahale edemez, buna muhalif kayıtlar koyamaz” emrine aykırı davranılmaktadır.

Yunan hükümetinin, Türklere ait arazileri kamulaştırması konusunda önemli bir adım sayılan İnhanlı Olayları'nın başlangıcı da 1953 yılıdır. Yunanistan Tarım Bakanlığı'nın 3 Haziran 1953 tarihinde aldığı 7785 no'lu karar ile İnhanlı köyüne ait 2.300 dönüm arazi, topraksız köylülere verilmek için kamulaştırılmıştır.⁵⁵⁵ Azınlık mensupları, bu haksız kamulaştırmaya karşı çıkmış, anlaşmazlık çeşitli yasal aşamalarla uzun yıllar devam etmiştir.

Batı Trakya Türklerinin topraklarının Yunanlılar tarafından müsadere edilmeye çalışılmasının bir şekli de, toprak sahibi Türklerin asker kaçağı oldukları iddiasıyla topraklarının alınmasıdır. Bu durumla ilgili Türkiye hükümeti tarafından yapılan tahkikatta, aslında bu müsadere gerekçesinin bahaneden ibaret olduğu ortaya çıkmıştır.⁵⁵⁶ Azınlığın en önemli ve belki de tek varlığı olan topraklarının Yunan makamları tarafından çeşitli iddialar ve şekillerle ellerinden alınmak istenmesi, ister istemez bunun bir imha siyasetinin parçası olduğu sonucunu doğurmaktadır. Topraksız kalan bir Batı Trakya Türk'ü, herhangi bir zanaat erbabı olmayışı ya da bir gayrimenkule sahip bulunmayışı yüzünden bir şekilde yaşadığı coğrafyayı terk etmek durumunda kalmıştır.

Baskılar sonunda yine tek çare olarak hami ülke Türkiye'yi gören Batı Trakyalı Türkler, çoğu zaman olduğu gibi bu dönemde de ellerinde ne var ne yoksa ederinden oldukça düşük fiyatlara satarak Türkiye'ye göç etme yolunu tutacaktır. Şehirlerde durum bu şekilde iken köylerdeki halk, bazen mal mülkünü satmaya bile fırsat bulamadan göç yolunu tutmuştur. Zira satabilenler, gayrimenkulün ederinin çok altında bir fiyata satmışlar ve alan da doğal olarak bir Yunanlı olmuştur.⁵⁵⁷

Kasım 1953'te Yunan makamları 1930'lu yıllarda hazırlanmış olan kadaströ haritalarının yenilenmesi sırasında, meydana gelen hak ihlalleri karşısında, bir dizi önlem alma yoluna gitmiştir. Bu tarihte Trakya Genel Valiliği İskân Müdürlüğü tarafından belediye ve nahiyelere yollanan bir tamimde, bundan sonra haritacılar, sınır gösterici olarak, bölgenin yaşlı ve bölge halkı tarafından güvenilen kişilerin

---

⁵⁵⁵ Baskın Oran, “Human and Minority Rights in Greece: The Inhanli Land Dispute File”, **Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı**, Cilt: 18, 1978, p. 22.

⁵⁵⁶ “Kıbrıs ve Batı Trakya Türkleri”, **Cumhuriyet**, 6 Şubat 1954.

⁵⁵⁷ “Batı Trakya'daki Türkler Kaçıyor”, **Vatan**, 23 Ekim 1954.

seçilmesi zorunluluğu getirilmiştir.⁵⁵⁸ Dikkat çekici olan kısım ise, daha önce yapılmış olan hak ihlallerinin çözülmesi konusunda tamimin herhangi bir hüküm içermemiş olmasıdır.

2.2. AZINLIK ÜZERİNDE BASKILAR ve YILDIRMA ÇABALARI

Kıbrıs Buhranı çerçevesinde Batı Trakya Türk toplumunun karşılaştığı en önemli sorunlardan biri toprak kaybı olmuştur. Türk azınlığın mülkiyetindeki toprakların ellerinden alınması oldukça farklı şekillerde meydana gelmiştir. Bölgede yaşayan halk, sahip oldukları toprakları ata yadigârı olarak ellerinde tutmakta, bu toprakların aidiyeti için dayanak olarak Osmanlı döneminde verilmiş tapuları göstermektedirler. Bu tapuların geçersiz sayılması yüzünden azınlık mensupları, oldukça sıkıntılı dönemler geçirmiştir.

Kıbrıs Bunalımının yavaş yavaş kendini gösterdiği dönemlerde Yunanistan'ın ilk tepkileri, Batı Trakya Türkleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda Batı Trakya Türk'ünün tek varlığı olan topraklarını müsadere etmek, Kıbrıs olaylarının ilk dönemlerinde uygulamaya koydukları bir olgudur. Çoğu zaman asker kaçağı oldukları iddiası ile azınlık mensuplarının arazileri zorla müsadere edilmiştir.⁵⁵⁹ Bu uygulama karşısında Türkiye, mukabil tedbirler alma yolunu seçmiştir.

Batı Trakya azınlığının sürekli arazi kaybetmesi için yapılan bir başka uygulama, Türklerin yeni arazi alması ya da birbirlerine satmasının yasaklanması ve Yunanlıların Türklerden arazi almasının özendirilmesi şeklinde olmuştur. Bir Türk'ten arazi alacak olan Yunan vatandaşı, bankalardan oldukça avantajlı krediler kullanabilmiştir. Yunanistan Merkez Bankası ile Yunanistan Ziraat Bankası arasında 22 Kasım 1966 tarihinde imzalanan anlaşmaya göre, bir Türk'ten arazi veya etrafında arazi olan bir ev satın alan bir Yunan vatandaşına, tapu harçları ve sair masraflar dâhil, satıcıya ödeyeceği mal bedelinin tamamı kadar kredi kullandırılmasının önü açılmıştır.⁵⁶⁰

Yunan makamlarının uyguladığı sistemli iskân siyaseti ve Batı Trakya Türklerinin bölgeyi terk etmeleri yolunda uyguladıkları ince politikalar ile bir zamanlar bölgede çoğunluk halk olan Türk nüfus, zaman içerisinde azınlık hale getirilmiştir. Normal şartlar altında bakıldığında ve nüfus istatistikleri incelendiğinde

⁵⁵⁸ Şahap Balcıoğlu, "Batı Trakya'da 10 Gün-Türlü Yollarla Toprakları Ellerinden Alınan Türkler", **Cumhuriyet**, 14 Ocak 1954.

⁵⁵⁹ "Kıbrıs ve Batı Trakya Türkleri", **Cumhuriyet**, 6 Şubat 1954.

⁵⁶⁰ Berberoğlu, s. 1421; Samsar, s. 163.

Batı Trakya'daki Türk nüfusun sayısında önemli değişikliklerin yaşanmadığı görülür. Zira normal şartlar altında ve normal doğum hızı ile buradaki Türk nüfusun sayısının sürekli bir artış kaydetmesi beklenirdi. Ancak Türk nüfusun sayısında göze çarpan bir artış olmamış, Yunan nüfus ise zaman içinde kesin bir çoğunluk haline gelmiştir. Örneğin 1951 nüfus sayımına göre Batı Trakya'nın genel nüfusu 336.954 olup, bunun 98.839'unu Türkler teşkil ediyordu.⁵⁶¹ Görülebileceği üzere Yunan makamları tarafından takip olunan politika işe yaramış ve Batı Trakya tam olarak bir Yunan ülkesi durumuna gelmiştir.

Kıbrıs bunalımının yavaş yavaş kendisini hissettirmeye başladığı dönem, Batı Trakya Türkleri için de en hassas günlerin habercisi olmuştur. İki ülke arasındaki gerilimin artması ile birlikte Yunanistan, tebaası olan Batı Trakya Türk azınlığına karşı sistematik bir baskı hareketine girişmiştir. 1965 yılının Aralık ayında meydana gelen bir olay bunu açık bir şekilde göstermektedir. Şahin köyünde öğretmenlik yapan Hüseyin Çorbacık, 2 Aralık 1965 tarihinde köyün jandarma karakoluna çağırılmış⁵⁶², gündüzleri okul çocuklarına Türkçe olarak “*Günaydın*” dediği ve daima Türkçe konuştuğu için uyarılmıştır. Ardından bu durumun devamı halinde, istenmeyen olayların meydana gelebileceği şeklinde tehdit edilmiştir.⁵⁶³ Tehditlere rağmen çocuklarla Türkçe konuşmaya devam eden Hüseyin Çorbacık, yeniden jandarma tehdidi ile karşılaşmıştır. İkinci tehditten bir süre sonra 23 Mayıs 1966 tarihinde, okulun “*Şahinler Bucağı Türk İlkokulu*” yazılı tabelası kimliği belirsiz kişilerce indirilip parçalanmış olarak bulunmuştur. Olayın Yunan jandarması ya da yerli Rumlar tarafından yapıldığı düşünülse de tabelanın üzerinde kan izleri olduğundan öğrenci velileri bu işi yapanları aramışlar ve sonunda olayın okul tabelasına “*Müslüman İlkokulu*” yazılmasını isteyen iki Türk tarafından yapıldığı ortaya çıkmıştır. Krizi fırsat bilen bölge müfettişliği de okulu idare eden üç kişilik heyetin başkanını azletmiştir.⁵⁶⁴

⁵⁶¹ Cengiz Orhonlu, “Batı Trakya Türkleri”, **Türk Kültürü**, Cilt: 2, Sayı: 17, Mart 1964, s. 8; Yunan kaynakları ise bu dönemdeki politika gereği bunları birlikte vermez. Bölgedeki Müslüman nüfusu ele aldığını belirtmekte ve Batı Trakya'daki azınlığı Türk kökenli ya da Pomak gibi ayrımlara tabi tutmaktadır. 1951 nüfus sayımı sonucunda Batı Trakya'daki Müslüman nüfus: 67.099 Türk kökenli, 26.592 Pomak, 5.116 Çingene, 32 Çerkez, toplamda 98.839 Müslüman olarak belirtilmektedir. Bkz. Avδρεάδου (Andreadu), s. 3.

⁵⁶² “Yeni Bir Baskı Karşısında ‘Günaydın’ Dostlar”, **Akın**, 16 Aralık 1965.

⁵⁶³ Cengiz Orhonlu, “Batı Trakya Türk Azınlığının İsmi Meselesi ve Yunanistan'ın Parçalama Siyaseti”, **Türk Kültürü**, Cilt: 4, Sayı: 44, Haziran 1966, s. 31.

⁵⁶⁴ “Şahinde Okul Tabelası Çalındı”, **Akın**, 28 Mayıs 1966; Yılmaz Çetiner, “Günaydın Diyen Öğretmen Karakola Götürülmüştü”, **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1966.

Görüldüğü gibi bir Türk öğretmenin, Yunan makamları tarafından kendisine bir şekilde uyarı verilmesi yahut işten el çektirilmesi gibi bir uygulama için öğrencilerine Türkçe “*Günaydın*” demesi dahi yeterli bir sebep teşkil etmiştir. Bu gibi örnekler, Yunanistan’ın azınlık politikasının bölge Türkleri içindeki yansımalarını göstermesi açısından oldukça ilginçtir.

Benzer bir olay da Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği İkinci Başkanı Hüseyin Alibaba’nın dövülmesi olayıdır. İskeçe Merkez Azınlık Okulu öğretmeni ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği İkinci Başkanı Hüseyin Alibaba, İskeçe’de birliğin bir şubesini açmak için yapılan girişimler sırasında İskeçe Jandarma Komutanı tarafından karakola çağrılmıştır. Karakolda, jandarma komutanı, Batı Trakya’da Türk değil Müslüman halkın yaşadığından bahisle konuşmaya başlamış, ancak Alibaba’nın kendisinin Türk olduğunu söylemesi üzerine işi öğretmeni dövmeye kadar götürmüştür.⁵⁶⁵

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin gerilmesi ile doğru orantılı olarak Batı Trakya Türkleri üzerinde artan baskı, kendini en çok eğitim alanında göstermiştir. Rodop-Evros Türk Azınlık Okulları Müfettişliğinin 29.9.1966 tarih ve 463 sayılı ile tüm okul müdürlüklerine gönderdiği tamim, baskıların ne denli şiddetli olabileceğinin en bariz örneğini teşkil eder. Bahsi geçen tamime göre, 1966’dan itibaren azınlık okullarında Türkçe alfabe ya da okuma kitaplarının kullanılması ya da bulundurulması yasaklanmıştır.⁵⁶⁶ Buna karşılık olarak Türkiye Cumhuriyeti de önlem almış ve Yunan makamlarının uygulamasına benzer bir uygulamayı, Türkiye’deki Rum azınlık okullarında uygulama aşamasına geçirmiştir.

Türkçe okuma kitabı, alfabe kitabı, matematik ve hayat bilgisi gibi kitaplara yönelik bu yasak kararı, Rodop-Evros bölgesinden sonra İskeçe’de de uygulanmış; Yunan Müfettişliklerinin baskısının bir sonraki adımı ise Celal Bayar Lisesinin Türk öğretmenleri olmuştur. 13 Ekim 1966 tarihinde lisede görev yapmakta olan Türk tebaalı öğretmenlere okulun müdürü tarafından “*ikinci bir emre kadar*” derslere girmelerinin yasaklandığı bildirilmiştir.⁵⁶⁷

Azınlık okullarının neredeyse işlevsiz bir hale gelmesine sebep olan bu gergin hava Kasım ayına kadar sürmüştür. Atina’daki Türk milletvekillerinin ciddi bir

⁵⁶⁵ “Batı Trakya’da Türklere Yapılan Baskı Artıyor”, **Ulus**, 26 Temmuz 1966.

⁵⁶⁶ “Maarifimiz Yeniden Çok Şiddetli Bir Sarsıntı Geçiriyor”, **Akın**, 1 Ekim 1966.

⁵⁶⁷ “Gümülcine Azınlık Lisesindeki Türk Öğretmenlere de İşten El Çektirildi”, **Akın**, 15 Ekim 1966.

gayret göstererek çalışmaları sonucunda, 17 Kasım 1966'dan itibaren, Azınlık Okulları Müfettişliği tarafından daha önce toplatılmış olan Türkçe kitaplar iade edilmeye başlanmış,⁵⁶⁸ 18.11.1966 tarih ve 6688 protokol numaralı Bakanlık kararı ile de öğretmenlere çalışma izni çıkmıştır.⁵⁶⁹

Yunanistan tarafından Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskı unsuru, ekonomik alanda da kendisini gösterir. Nüfusunun büyük bir çoğunluğu çiftçilikle uğraşan Batı Trakya Türklerinin, şehir merkezlerinde esnafılık yapan mensupları, zaman içerisinde uygulanan politikalar sonucunda önemli miktarda azalmıştır. Lozan Antlaşması'nın imzalandığı 1923 yılında Batı Trakya'da on binlerce büyük, orta ve küçük esnaf bulunurken 1971 yılında 1.460 orta ölçekli esnaf kalmıştır. Batı Trakya'daki esnafların sermaye birikimi ve yeni işyerleri açmasına izin verilmediğinden yıldan yıla bu rakam düşmüştür.⁵⁷⁰

Türk azınlığı üzerindeki baskıyı sistematik bir biçimde uygulayan Yunan makamları, azınlığın Türkiye lehindeki tutumunu sürekli gündemde tutmayı da politik açıdan gerekli görmüştür. Çeşitli basın organları da politik bir baskı unsuru olarak kullanılmış ve Türk azınlık hakkında yapılan tarafı haberlerle Yunan kamuoyunda azınlık aleyhinde propaganda yapılmıştır. Bu yazılarda; Gümülcine'deki Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosluğunun durum ve tutumu, konsolosluğun bir nevi casus kampı olduğu ve Yunan aleyhtarı propagandanın merkezi olduğu işlenmiştir.⁵⁷¹ Bu şekilde yapılan yayınların Batı Trakya Türk azınlığı üzerindeki etkisi elbette ki olumsuz yönde olmuştur.

2.2.1. Yunan Vatandaşlık Kanunu ve 19. Madde

23 Eylül 1955 tarih ve 3370/1955 sayılı Yunan Vatandaşlık Kanunu'na⁵⁷² göre; Yabancı tebaalı fakat Ortodoks ana babadan doğan her kişi Yunanistan'a girdiği andan itibaren Yunan vatandaşlık haklarından faydalanır. Ancak başka bir ülkede yerleşmek üzere Yunanistan'ı terk eden her kişi, tekrar Yunanistan'a döndüğünde otomatikman Yunan (eski) tabiiyetini kazanır. Ancak, ırkı Grek olmayan kişiler bu kanunun 19. maddesine göre bu haktan faydalanamazlar.⁵⁷³

⁵⁶⁸ "Toplanan Kitaplar Geri Veriliyor", **Akın**, 25 Kasım 1966.

⁵⁶⁹ "Öğretmenlere Çalışma İzni Verildi Fakat", **Akın**, 25 Kasım 1966.

⁵⁷⁰ Orhonlu, "Yunanistan Türkleri", Türk Dünyası El Kitabı, s. 63.

⁵⁷¹ "Azınlık Aleyhtarı Yazılara Dair", **Akın**, 3 Temmuz 1965.

⁵⁷² Halim Çavuşoğlu, **Yunan Vatandaş(sız)lık Kanunları**, Naturel Yayınları, Ankara, 2007, s. 1.

⁵⁷³ Yunan vatandaşlığının kaybedilmesi ile ilgili olarak Bkz. Çavuşoğlu, s. 124 ve devamı.

İşte bu madde doğrultusunda Türkiye’de yerleşmek gayesi ile Yunanistan’ı terk etmemiş, tahsil, tedavi, yakınlarını ziyaret ve bazı hukuki sorunlarını çözmek için bir süreliğine Türkiye’ye gelen binlerce Batı Trakya Türk’ü, evlerine dönüşlerinde sınırda Yunan makamları tarafından “*Yunan vatandaşlığından silindiniz*”, denilerek Yunanistan’a sokulmamışlardır. Daha sonra bu Batı Trakya Türkleri, ifadelerine başvurulmadan ve bir itiraz hakkı tanınmadan Yunan vatandaşlığından çıkarılmışlardır.⁵⁷⁴

Yalnız 21 Nisan 1967’den Nisan 1976’ye kadarki süreçte de yaklaşık 18 bin Batı Trakya Türk’ü hiçbir sebep gösterilmeden ve hiçbir tebligatta bulunulmadan Yunan vatandaşlığını kaybetmişlerdir.⁵⁷⁵ Bu kişiler uzunca yıllar Türkiye’de haymatlos statüsünde yaşamlarını sürdürmüşler, dönem dönem Türk hükümetlerinin aldıkları kararlar ile toplu bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçirilmişlerdir.⁵⁷⁶

Yasanın uygulanmasında bazı dönemlerde o kadar aşırıya gidilmiştir ki Yunan ordusundaki askerlik görevi için yaşadığı yerden ayrılan ve izin kullanmak için evine dönmeyen Türk gençleri dahi, bu uygulamalardan nasibini almışlardır. Yunanistan sınırları içinde ve Yunan ordusunda zorunlu hizmetini yapmakta olan kişiler “*Yunanistan’a geri dönmeyeceklerine kanaat getirilerek*” vatandaşlıktan ıskat edilmişlerdir.⁵⁷⁷

Yunanistan’ın Avrupa Birliği’ne girişi ve Birlik üyesi devletlerin ikazları dahi, temel insan hak ve özgürlüklerine karşı olan bu yasanın uygulanmasını uzun süre engelleyememiştir. Sadece 1991 yılı Şubat ayının 8’i ile 26’sı arasındaki sürede 544 Türk’ün, yurtdışında ya da askerde bulunduğu sırada Yunan vatandaşlığını kaybetmiş olması, Yunan hükümetlerinin 19. maddeyi uygulamadaki şiddetini gözler önüne serer.⁵⁷⁸

Avrupa Birliği’ne üye olduktan sonra Yunanistan’ı oldukça zor bir duruma sokan 19. madde, 1991 yılında bir yandan dönemin Başbakanı Mitsotakis tarafından

---

⁵⁷⁴ Oran, “Kalanların Öyküsü...”, ss. 167-168; Tarihe Bir Not, s. 9.

⁵⁷⁵ Batı Trakya R. Komitesi, “Batı Trakya’nın Dünü, Bugünü ve...”, **Batı Trakya**, Cilt: 9, Sayı: 108, Nisan 1976, ss. 18-19.

⁵⁷⁶ “Batı Trakyalı 6 bin Soydaşımız Türk Vatandaşlığına Alınıyor”, **Batı Trakya**, Cilt: 14, Sayı: 167, Mart 1981, s. 5.

⁵⁷⁷ Işık Sadık Ahmet, ss. 1797-1798. Yunan ordusunda askerlik görevini yaparken 21 Temmuz 1989’da vatandaşlıktan atılan Serhat Haliloğlu’nun durumu örnek gösterilebilir. Bkz. Uluslararası İlişkiler Ajansı (INAF), s. 32.

⁵⁷⁸ David Hearst, “Driven Down the Dirt Track”, **The Guardian**, 5 July 1991.

“*başka bir dönemin ürünü*” olarak tasvir edilmiş olsa da diğer yandan uygulanmaya devam etmiştir. Bu madde ancak 1998 yılında Avrupa Birliği ülkesi üyelerin yoğun baskısı sonucunda kaldırılmıştır.⁵⁷⁹ Bunda 19. Madde uygulamasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 4 No’lu Protokolde yer alan ve seyahat özgürlüğünü düzenleyen “*Hiç kimse vatandaşı olduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz*”⁵⁸⁰ maddesine açık bir şekilde aykırı oluşu etkili olmuştur.

19. Madde, 2638/1998 sayılı kanun ile yürürlükten kaldırılrsa bile bu yürütmeden kaldırma işlemi geçmişe yönelik etki etmeksizin yapıldığı için 1998’e kadar Yunanistan vatandaşlığından düşürülmüş olanların bundan yararlanma imkânları olmamıştır.

Yunan makamları tarafından uzun yıllar, 1955’den 1998 yılına kadar geçen süreçte uyruksuz kalanlarla ilgili bir açıklama yapılmamıştır. Konu ile ilgili resmî ağızlardan ilk açıklama ancak 2005 yılında; dönemin Rodop Milletvekili İlhan Ahmet’in meclise vermiş olduğu soru önergesi sonucunda yapılmıştır. İlhan Ahmet’in, 19. Madde’nin kaldırıldığı 1998 yılına kadar Yunan vatandaşlığını bu madde doğrultusunda kaybeden kaç Türk’ün bulunduğu sorusuna cevaben Yunanistan İçişleri ve Kamu Yönetimi Bakanlığı, sayıyı 46.638 olarak belirtmiştir.⁵⁸¹

Yasanın uygulanmasından doğan mağduriyetler, yasanın kaldırılmasına rağmen geriye dönük herhangi bir yaptırım getirmemesi yüzünden giderilememiştir. Yasanın uygulanması esnasında 19. madde çerçevesinde vatandaşlıktan ıskat edilen kişiye bu durum 60 günlük yasal itiraz hakkı sona erdikten sonra tebliğ edilmiştir. Bu yüzden de çoğu zaman vatandaşlığını kaybeden kişi bu durumun uzun süre farkında bile olmamıştır. Vatandaşlığı kaybettiğini resmî bir işi olduğunda tesadüfen öğrenebilen azınlık mensubu, yasal itiraz süresini de kaçırdığı için Yunan mahkemelerine başvuramamıştır. Normal prosedüre göre ön koşul olan Yunan yargı mekanizmasına başvurulmadığı için, ihtilaf durumlarında devreye giren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de anlaşmazlıklarda müdahil olamamıştır.

19. madde, Batı Trakya Türk azınlığının seyahat özgürlüğünü engelleyen başka bir metotla birlikte de kullanılmıştır. 1985’ten başlayarak polis, Türkiye’deki

---

⁵⁷⁹ Ali Eminov, “Turks and Tatars in Bulgaria and the Balkans”, **Nationalities Papers**, Volume: 28, Number: 1, March 2000, s. 152; Oran, “Kalanların Öyküsü ...”, s. 168.

⁵⁸⁰ Berberoğlu, s. 1419.

⁵⁸¹ Rodop Milletvekili İlhan Ahmet’in 10097/20.04.05 sayılı soru önergesine İçişleri ve Kamu Yönetimi Bakanlığı’nın verdiği F.78400/8334 protokol numaralı cevap.

yakınlarını ziyarete giden ve çoğunlukla okuma-yazması olmayan Türklerin pasaportlarındaki “*geri dönmek dâhil*” ibaresini karalamıştır. Türkiye’deki işlerini hallederek geri dönen azınlık mensuplarının Yunanistan’a girmelerine izin verilmemiş ve bu kişiler 19. madde gereğince vatandaşlıktan ıskat edilmişlerdir.⁵⁸²

2.3. TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNİN BATI TRAKYA’DA YANSIMASI

1952’den itibaren Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili ilişkilerin kapsamı tutarlı bir şekilde genişlemeye başlayacaktır. 10 Kasım 1953’de Belgrad’da toplanan Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan Genelkurmay Başkanlığı temsilcileri, Balkan Pakti’ni imzalayan bu üç devletin, askerî alandaki işbirliklerini sağlamlaştırmayı kabul etmişlerdir.⁵⁸³

Aynı dönemde, iki ülke arasındaki bu dostane ilişkiler basın sahasında da görülür. Yunanistan’daki “*Makedonya Muharrirler Birliği*”, Türk gazetecileri Yunanistan’a davet etmiştir. Bu davet üzerine Enis Tahsin Til başkanlığındaki bir heyet Yunanistan’a gitmiştir. Bu gezi sırasında Gümülcine ve İskeçe’de de konaklayan Türk gazeteciler buradaki Türklerle irtibata geçmişlerdir. Türkiye’den gelen ziyaretçilerin oluşu Batı Trakya’da da memnuniyet yaratmış ve bölgenin neredeyse tüm köylerinden Türk gazetecileri görmek için gelen azınlık mensupları olmuştur. Enis Tahsin Til’in yurda döndükten sonra hazırlayarak, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti İdare Heyeti’ne sunmuş olduğu raporda, buradaki Türklerle geçirdikleri zaman ve konuşmalar ayrıntılı bir şekilde yer almasa da Türk azınlığın şikâyetlerinin daha da azaldığına dikkat çekilmiştir.⁵⁸⁴

Yaşanan gelişmeler doğrultusunda, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilere 1953-1954 yılları için kısa bir parantez açmak gerekir. Zira bu iki yıllık zaman dilimi Azınlık için “*Altın Çağ*” olarak ele alan çalışmalar vardır. Türk-Yunan dostluğunun bu yıllardaki gelişmesi oldukça iyi yönde seyretmiş ve özellikle azınlığın kültür hayatında önemli etkiler yapmıştır. Bu yüzden Batı Trakya Türk azınlığı için bir “*Altın Çağ*” yaşanmıştır. Ancak bu iki yıllık “*çağ*” bir üçüncü yılı göremez.⁵⁸⁵ Elbette ki iki yıl gibi kısa bir süreci “*çağ*” olarak görmek tüm iyi niyete

⁵⁸² Oran, “Kalanların Öyküsü ...”, s. 168.

⁵⁸³ “Balkanlarda Barışı Sağlayacak İşbirliği”, *Cumhuriyet*, 21 Kasım 1953.

⁵⁸⁴ BCA, 30.1.102.635.12, (14.7.1952).

⁵⁸⁵ Ηλίας Νικολακόπουλος, “Η Πορεία Προς την Αυτόνομη Πολιτική Συγκρότηση της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Δυτική Θράκη”, *Μειονότητες στην Ελλάδα (Επιστημονικό Συμπόσιο 7-9 Νοεμβρίου 2002)*, Εκδότης Ίδρυμα Σχολή Μωραΐτη, 2004, σ. 123 (İlias Nikolakopoulos, “Batı Trakya’daki Müslüman Azınlığın Politik Özerkliğinin Oluşturulması Yolunda”,

rağmen zordur, zira bu “çağ”ın hemen ardından Yunan makamlarının Batı Trakya’daki baskıcı politikalarına geri dönüş emareleri göstermeleri ve Kıbrıs meselesine 1955 yılındaki 6-7 Eylül Olayları’nın eklenmesi, Türk-Yunan ilişkilerini ve azınlığın durumu olumsuz etkilemeye başlayacaktır.

Azınlığın kendi içerisindeki tartışmalara bakıldığında ise Batı Trakya Türkleri içindeki bazı ayrılımların, üzücü bir şekilde azınlığın geneline yayıldığı görülür. 1952’de parlamentoda üç Türk milletvekili bulunuyordu. Bunlar; Gümölcine milletvekili Osman Bey, Rodop milletvekilleri Hamdi ve Nuri Beylerdir. Osman Bey ve Nuri Bey Venizelos’un, Hamdi Bey ise Çaldaris’in partisinden parlamentoya girmişlerdir. Bu dönemde Türk milletvekillerinin sıkı çalışması ve azınlığın sorunlarının çözüme ulaştırılması yolunda hiç olmazsa bazı girişimlerin yapılması beklenmiştir. Ancak Batı Trakya Türk toplumundaki bölünmüşlük, Yunan Meclisi’nde de kendisini gösterir. Gerek parti çekişmesi, gerekse kişisel uyuşmazlıklar, bu üç Türk milletvekilinin bir araya gelerek, Batı Trakya Türk azınlığının lehinde herhangi bir tasarı teklifi hazırlamasına engel olmuştur.⁵⁸⁶

İki ülkede yaşanan bazı güncel gelişmelerin doğrudan Batı Trakya Türklerini etkilediğini de görürüz. Yunanistan’ın azınlık hakkındaki politikalarından biri, Türkiye’deki devrimlere karşı Batı Trakya Türkleri içindeki bazı organları kullanarak azınlık içinde ikilik yaratma düşüncesine dayanır. Bu yönde çalıştırılan azınlık mensupları, desteklenen gazeteler ve yayınlanan broşürler vardır.

Türkiye’de 1950’li yıllarda bir süre gündeme gelen Kur’an’ın Latin harfleri ile yazılıp yazılmayacağı tartışması ve bu tartışmanın sonunda dönemin Diyanet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu’nun vermiş olduğu fetva, Yunanistan’da da yankı bulmuştur. Kur’an’ın Arap alfabesi ile yazılmasının daha yerinde olacağı doğrultusundaki fetva, Yunanistan’da Türkiye’ye karşı olanların oldukça işine yaramıştır. Diyanet’in bir öneri niteliğindeki fetvasını ele alan Sebat ve Muhafazakâr gibi gazeteler, konuyu Kur’an’ın Latin harfleriyle yazımı tartışmasından çıkarıp, sanki Türkiye’de Latin alfabesine karşı bir rüzgâr olduğu şeklinde lanse etmişlerdir. Bunların asıl amaçları, Kur’an’ın Latin alfabesi ile yazılıp okunması değil, Alfabe

---

Yunanistan’da Azınlıklar (Bilimsel Sempozyum 7-9 Kasım 2002), Moraytı Okulu Vakfı Yayınları, 2004, s. 123).

⁵⁸⁶ Enis Tahsin Til, “Batı Trakya Türkleri: Sıkıntıları, Sıkıntının Sebepleri”, **Vatan**, 4 Haziran 1952.

devrimini kötölemek, dinî duyguları istismar etmek ve böylece Batı Trakya Türkleri arasında Türkiye aleyhine bir akım oluşturmaktır.⁵⁸⁷

Özellikle 1950’li yıllar, azınlığın dinî duyguları kullanılarak bölünmesinin en yoğun hissedildiği yıllar olmuştur. Kendilerine “*Milliyetçi Gençler Birliği*” ismini veren gençler, 26 Nisan 1953 tarihinde Gümölcine’deki cami kapılarına bir beyanname asmışlardır. Beyanname şöyle denilmekteydi:

“Milliyetçi Gençler Birliği Başkanlığından;

Senelerden beri Batı Trakya Türklerini mustarip eden hadiseler nihayete ermediğinden dolayı, birçok vatandaşlarımız manevi ıstıraplar içerisinde bulunmaktadır. Bu hadiseleri göz önüne getirdiğimiz zaman, imha uçurumuna yaklaşmakta olduğumuzu tereddütsüz göreceğiz. Bunlar da muhakkak ki Batı Trakya’daki Türk azınlığını parçalamak fikriyle teşebbüse geçmiş olan gayri milli temayüllü şahsiyetlerdir.

Bu hadiseler bizleri mustarip ettiğinden dolayı birçok münevver arkadaşların birleşmesiyle 18/4/1953 tarihinde mahrem bir içtima akdedilmiştir.

Bu arada almış olduğumuz kararlar neticesinde hedefimiz olan ikilik zihniyetini bertaraf etmek düşüncesiyle beraber, düşüncesiz bir şekilde faaliyet gösteren, aynı zamanda şehit ve gazi olan ecdadımıza sövüp, yirminci asrın sahte medeniyetini ve medenilerini öven herzelerin cezası, cemiyetin almış olduğu kararlar neticesinde meydana gelen (Kanunu Esasi) ile tatbik edilecektir. ...”

Beyannamenin altında ise doğan bir güneş ve arka planda bir pala bulunmaktadır.⁵⁸⁸ Beyannamenin ilanından sonra Batı Trakya’daki aydın görüşlü kimselere, tehdit mektupları gelmeye başlar. Bu mektupların İskeçe’de çıkan ve Hamdi Hüseyin Fehmi Bey’in sahip ve başyazarı bulunduğu “*Milliyet*” gazetesinde ifşa edilmesinden sonra, tehditler dozunu arttırarak ölüm tehdidi şeklini almıştır.⁵⁸⁹

Yunan makamlarının çoğu zaman azınlık üzerindeki politikasını Türk makamlarına karşı gizlediği görülür. Resmi olarak sürekli bir şekilde azınlığın sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki haklarının verilmesi için esaslı tedbirlerin alınacağı beyanları verilir.⁵⁹⁰ Ancak madalyonun diğer yüzünde çoğu zaman bu gibi

⁵⁸⁷ BCA, 30.1.123.790.1, (17.2.1959).

⁵⁸⁸ “Batı Trakya’da Fedaiyanı İslam Cemiyeti!”, **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1953. Cemiyetin kullandığı bu amblem İran’daki önemli bir İslami teşkilat olan “*Fedaiyan-ı İslam*”ın işaretidir. Bkz. Aynı haber.

⁵⁸⁹ Şahap Balcıoğlu, “Batı Trakya’da 10 Gün-Yunanlılar Batı Trakya’da İrticai Destekliyorlar”, **Cumhuriyet**, 18 Ocak 1954.

⁵⁹⁰ “Batı Trakya Türkleri”, **Cumhuriyet**, 22 Haziran 1954.

sözlerin esas amacının sadece Türkiye'nin, Batı Trakya Türkleri üzerindeki dikkatini dağıtmak olduğu görülmektedir.

2.4. 1951 KÜLTÜR ANTLAŞMASI ve BATI TRAKYA'DA EĞİTİM

İki ülkedeki karşılıklı azınlıkların durumları Türkiye ile Yunanistan'ın ikili ilişkileri bağlamında daima önemli bir rol oynamıştır. Zaman zaman yükselen tansiyonun düşürülmesi amacıyla bu azınlıkların durumlarının iyileştirilmesi için çeşitli adımlar atılmıştır. Bunlardan biri de 20 Nisan 1951 tarihinde imzalanan Türk-Yunan Kültür Antlaşması'dır.⁵⁹¹ Anlaşma ile birlikte Türkiye ve Yunanistan, karşılıklı olarak kültürel birikimlerin paylaşılması ve arttırılması yolunda bir takım yükümlülükleri kabul etmişlerdir.

Yunanistan'ın azınlık eğitimi konusunda yürüttüğü politikanın temelini, Batı Trakya Türklerinin eğitim seviyelerinin düşük kalması, aydın ve azınlık sorunlarına duyarlı kitleler yetiştirilmemesini sağlamak oluşturur. Böylece Batı Trakya'daki Türk azınlığı, toplumsal ve ekonomik yaralarını sarabilen bilinçli bir toplum değil, günlük geçimini sağlama derdine düşmüş ve bilinçsiz kişilerden oluşan bir kitle olsun istenmiştir. Yunan makamları, bu eğitim politikasından hiçbir zaman tam anlamıyla vazgeçmemiş olmasına rağmen, dönem dönem iki ülke ilişkilerinde görülen yumuşamaya bağlı olarak azınlık eğitimi için de olumlu adımlar atmıştır.⁵⁹²

İşte 1951 yılında yapılan anlaşma, azınlığın eğitim-öğretim konusunda yaşadığı sıkıntıların çözümü için ortaya konmuştur. Anlaşma, iki tarafın birbirlerine karşılıklı burslar vermesi, ikili ilişkilerin arttırılması, okul kitaplarındaki yanlışlıkların düzeltilmesi, iki ülke azınlıklarının eğitimi için “*kontenjan öğretmenleri*” görevlendirilmesi ve iki ülke azınlıklarının eğitimi hususunda öneriler getirecek bir “*Karma Kültür Komisyonu*” oluşturulması gibi konuları içermiştir.⁵⁹³

Anlaşmanın yürürlüğe girmesini takiben ilk etapta 35 öğretmen Türkiye'den Yunanistan'a gönderilmiştir. Azınlığa ait okullarda görev yapmaya başlayan bu

---

⁵⁹¹ Akgönül, s. 171. Anlaşma metni için Bkz. “Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı Arasında İmzalanan Kültür Antlaşması'nın Onanması Hakkında Kanun”, **TCRG**, Sayı: 8112, 17.5.1952, s. 3618 ve devamı.

⁵⁹² Örneğin, dönemin Yunanistan Başbakanı Sofoklis Venizelos'un bölgeyi ziyaretini takip eden süreçte Batı Trakya Türk Azınlık Okulları için 130 milyon drahmilik bir yardım gerçekleştirilecektir. Normal şartlarda 30 milyon olarak planlanan bütçe 1951'deki yardımda çok ciddi miktarda arttırılmıştır. Bkz. “Türk Maarifine Yardım”, **Trakya**, 14 Mayıs 1951.

⁵⁹³ Emin, s. 156.

öğretmenler, Batı Trakya'nın çeşitli kesimlerine dağıtılmışlardır.⁵⁹⁴ Anlaşma çerçevesinde Türk azınlığın okul kitapları da Türkiye'den gönderilmeye başlanmıştır. Kültür anlaşması sonrası Türkiye, Batı Trakya Türklerinin eğitim meselesi ile yakından ilgilenen bir görüntü çizmiştir.

1951 Kültür Antlaşması gereği Yunanistan da, İstanbul'daki Rum azınlığın eğitim işleri ile yakından ilgilenmeye başlamıştır.

Bu anlaşmanın uygulanmasına son verilen 1970 yılına kadar Türkiye'de eğitim görmüş 500 kadar öğretmen, Yunanistan'a dönerek azınlık okullarında görev almışlardır. Bununla birlikte bölgeye Türkiye'den gönderilen öğretmenler, elbette ki azınlığın ihtiyaçlarını karşılayabilecek sayıda değildir. Ancak burada yine Yunan makamlarının, Türk azınlığın eğitimleri ile ilgili izledikleri politika dikkatimizi çekmektedir. Zira 1965-1970 arası dönemde Türkiye'deki öğretmen okullarından mezun olup yine Batı Trakya'ya dönen Türk asıllı 292 öğretmenden sadece 20 tanesine Yunan makamlarınca çalışmaları için izin verilmiştir. Bölgedeki Türk öğretmen sayısı ise toplamda 352'dir. Bunların büyük bir kısmı, medrese mezunu ve eğitim-öğretim konusunda yeterli bilgi ve birikime sahip oldukları şüpheli kişilerden oluşmaktadır.⁵⁹⁵

Dönemin Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ve beraberindeki heyetin 1952 yılındaki Yunanistan ziyareti, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin düzeltilmesi esasında önemli rol oynamıştır. Bu resmî ziyaret sırasında Yunanistan Kralı, Başbakan, Meclis Başkanı ve Dışişleri Bakanı ile görüşen Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, görüşmelerde Atatürk ve Venizelos'un kurdukları dostluk köprüsünün daha da sağlamlaştırılması çerçevesinde konuşmalarda bulunmuştur.⁵⁹⁶ Ziyaretin Selanik ayağında yerli halk, Menderes'i büyük bir coşku ile karşılamış, Türk ve Yunan bayrakları ile süslenmiş olan yollar halk tarafından doldurulmuştur.⁵⁹⁷ Türk devlet adamlarının bu ziyareti, Yunanistan Kral ve Kraliçe'sinin iade-i ziyareti ile karşılık bulmuştur.⁵⁹⁸

Türkiye'de olduğu gibi Yunanistan'da, eğitim-öğretim yılının sonunda, okullarda çeşitli müsamereler ve sergiler yapılması adettendir. 1952-1953 eğitim-

---

⁵⁹⁴ Türkeş, s. 31.

⁵⁹⁵ Türkeş, ss. 9-10.

⁵⁹⁶ "Resmî Tebliğ Neşredildi", **Vatan**, 3 Mayıs 1952.

⁵⁹⁷ "Türk Heyeti Atatürk'ün Doğduğu Evi Ziyaret Etti", **Vatan**, 1 Mayıs 1952.

⁵⁹⁸ "Büyük Misafirimiz, Yunan Kral ve Kraliçesi Dün Geldiler", **Vatan**, 9 Haziran 1952.

öğretim yılının sonunda ise Batı Trakya Türk azınlık okullarında, müsamere ve sergiler yasaklanmıştır. Okullar yılsonu müsamerelerine hazırlanırken, Batı Trakya Genel Valiliği'ne bağlı “Müslüman Okulları Müfettişliği” tarafından yollanan bir tamim üzerine işler durdurulmuş ve müsamere yapılamamasına karar verilmiştir. Müslüman Okulları Müfettişliği tamiminde şunlar emredilmiştir:

“Okul müsamerelerindeki şarkı, şiir, skeç vesairenin Yunan ruhuna uygun olması, Türkçe'nin yanında Yunanca temsiller verilmesi, Türkçe şarkılarla birlikte Yunanca şarkıların da söylenmesi, okul müdürünün yılsonu konuşmasını sadece Türkçe değil Yunanca da yapması, temsil, şarkı, şiir ve skeç diyaloglarının temsilden 15 gün önce müfettişliğin incelemesine sunulması ve temsillerden üç gün önce ilgili müfettişin bir fikir edinmek üzere provalara davet edilmesi gerekmektedir.”⁵⁹⁹

Tamimin içeriğinden hareketle okullarda yılsonu temsilleri yapılmaması uygun görülmüştür.

2.4.1. Celal Bayar Azınlık Lisesi

1952 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Yunanistan'ı resmi olarak ziyaret etmesi, iki ülke arasındaki ilişkiler ve Batı Trakya Türklerinin durumu açısından önemlidir. 27 Kasım-2 Aralık 1952 arasında gerçekleşen bu ziyaret, iki ülke açısından da önemli bir adım olarak algılanmıştır. Bayar'ın ziyaretinde Gümülcine ve İskeçe'ye de gitmesi, Gümülcine'deki Celal Bayar Lisesi'nin hizmete açılması, geziyi daha ilginç kılmıştır.⁶⁰⁰

İki ülke arasındaki bu kültür etkileşimi kısa zaman sonra meyvelerini vermeye başlamıştır. 1952 yılında Yunanistan'ın ilk Türk Lisesi olan Celal Bayar Lisesi kurulmuş ve bu lise 1953-1954 eğitim yılından itibaren öğrenci almaya başlamıştır.⁶⁰¹ 2203 sayılı ve 15 Ağustos 1952 tarihli kararname⁶⁰² ve bu kararnameyi değiştiren ve tamamlayan 2567 sayılı ve 3 Eylül 1953 tarihli kararnameler⁶⁰³ ile kurulan Celal Bayar Lisenin inşa süreci sıkıntılı başladığı için öğrenci kabulünü ancak 1953-1954 eğitim-öğretim yılında gerçekleştirebilmiştir.

Bu lisenin kurulduğu yerin de aslında Gümülcine'deki Türklerin kullandığı Orta Mezarlık arazisi üzerinde olduğunu belirtmek gerekir. Dört parçadan oluşan bu

⁵⁹⁹ Şahap Balcıoğlu, “Batı Trakya'da 10 Gün”, **Cumhuriyet**, 19 Ocak 1954.

⁶⁰⁰ Hatipoğlu, *Yakın Tarihte ...*, s. 304.

⁶⁰¹ Merçil, “Batı Trakya Türkleri”, s. 4.

⁶⁰² “Αριθ. 2203”, **ΦΕΚ**, 15 Αυγούστου 1952 (“Sayı 2203”, **FEK**, 15 Ağustos 1952).

⁶⁰³ “Αριθ. 2567”, **ΦΕΚ**, 3 Σεπτεμβρίου 1953 (“Sayı 2567”, **FEK**, 3 Eylül 1953).

mezarlık arazisi uzun bir mücadeleye şahit olmuştur.⁶⁰⁴ 1940'lı yılların başında araziye Yunan makamları el koymak istediye de Türk cemaatinin iradesi sayesinde bunda başarı sağlayamamışlardır. 1950'lere gelindiğinde esen dostluk rüzgârları sayesinde, bu mezarlık arazisi üzerine Yunan Krallık Fonundan yararlanılarak Celal Bayar Lisesi inşa edilmiştir.

Sonuç olarak okul inşaatı bitirilmiş, ancak 1953-1954 öğretim yılında öğrenime geç başlamıştır. Bunun sebepleri ise çeşitlidir. Batı Trakya'daki Türk ilkokulları her ne kadar sayı olarak çok görünse⁶⁰⁵ de kalite ve verim bakımından iyi eğitim sağlayan ilkokul sayısı bir elin parmaklarını geçmemekteydi. Türk ilkokulları ile Yunan ilkokullarının işleyişi açısından da farklılıklar göze çarpılmaktaydı. Yunanistan'ın genelinde ilköğretim 6 yıl iken Batı Trakya'da bu süre ortalama 3-4 yıla inmektedir. 1960'lı yıllara kadar Batı Trakya'da bulunan 279 ilkokulun 11'i sadece 1. sınıflara, 21'i 1. ve 2. sınıflara, 30'u 1., 2. ve 3. sınıflara, 53'ü 1., 2., 3. ve 4. sınıflara, 65'i ilk 5 sınıfa ve 99 tanesi de tüm (yani 6) sınıflara eğitim-öğretim verir durumda bulunuyordu.⁶⁰⁶ Sonuç itibarıyla böyle okullardan çıkan öğrencilerin kalitesi de düşük olmuştur. Bu ilköğretim kurumlarına başlayan çocukların çoğu zaman okullardan mezun olmadan öğrenim hayatına son vermesi, mezun olabilenlerin de büyük eksikliklerle okullarını bitirebilmesi gibi etmenler, Celal Bayar Lisesi'nin kurulduğu yıl faaliyete geçememesine sebep olmuştur.

---

⁶⁰⁴ Rodoplu, "Yunanlılar Türk Mezarlıkları ...", s. 22.

⁶⁰⁵ Şahap Balcıoğlu, "Batı Trakya'da 10 Gün-Mektepsiz Bırakılan Türkler ve Bunun Kötü Neticeleri", **Cumhuriyet**, 15 Ocak 1954.

⁶⁰⁶ Ανδρεάδου (Andreadu), s. 15.

Resim 11-Celal Bayar Türk Azınlık Lisesi.

Yunanistan’da ilkokulu bitirip ortaokula devam etmek isteyen çocuklar, ortaokula giriş sınavlarına girerek bunlarda başarılı olmak zorundadır. 1952’de lisenin açılmasıyla azınlık içinden de bu sınavlara giren çocuklar olmuş, ancak Yunancaları oldukça zayıf olduğundan sınavlarda başarı sağlayamamışlardır. Bu şartlar altında lise öğretimine başlamak mümkün olmadığından, liseye gitmek isteyenler, bir yıllık Yunanca kursuna tabi tutulunca, eğitim 1953-1954 öğretim yılına kalmıştır. Hem liseye devam edecek olan öğrencilerin Yunancalarının ileri bir seviyeye taşınabilmesi hem de iki ülke arasındaki anlaşma hükümlerinde yer almasından ötürü Celal Bayar Lisesi’nde Yunanca dersinin yanı sıra tarih ve coğrafya derslerinin de Yunanca tedris edilmesine karar verilmiştir. Lisenin 3 sınıfında haftalık 41 saat Yunanca eğitim yapılması kararlaştırılmıştır.⁶⁰⁷

1953-1954 öğretim yılında çocuklar nispeten hazır olsa da bu defa Türk Millî Eğitim Bakanlığı’nın bir hatası üzerine eğitim geç başlamıştır. Türk Hükümeti, Yunan Hükümetine, Celal Bayar Lisesi’nde Türkçe derslerini verecek olan iki öğretmenin 5 Eylül 1953 tarihinde Gümülcine’de bulunacaklarını bildirmiş olmasına rağmen, öğretmenler durumdan çok geç haberdar edilmişlerdir. Yunanistan’da sömestrin 1 Ekim tarihinde başlamasına rağmen öğretmenler, ancak 14 Aralık 1953

⁶⁰⁷ Burhan Arpad, “Batı Trakya’da Neler Oluyor-Medrese ve Okul Mücadelesi”, **Vatan**, 24 Kasım 1954.

tarihinde görev yerlerine varabildiklerinden, 1953-1954 öğretim yılında da eğitim gecikmeli başlamıştır.⁶⁰⁸

İki ülke arasında varılan anlaşmaya göre Türk olması gereken Celal Bayar Lisesi müdürü de, bölgede müdürlük yapacak formasyona sahip bir Türk bulunmadığı, bulunanlar da resmi olarak tanınmadığı için uzun yıllar Yunan asıllı olmuştur.⁶⁰⁹ Bu gibi olumsuzluklar ve engellemeler nedeniyle eğitime devam etmek isteyen bir Batı Trakyalı Türk öğrenci için, eğitimini Türkiye’de sürdürmek en önemli alternatif olmuştur.

Türk azınlığın eğitim ve kültür hayatında oldukça önemli bir basamak olan Celal Bayar Lisesi’nin açılması, elbette ki olumlu bir gelişmedir. Ancak gelişmenin, azınlık toplumunun temeline yayılması zaman almıştır. Zira bu hareketten beklenen faydalı sonuçların alınabilmesi, Batı Trakya Türk azınlığının eğitim meselesinin kökünden düzeltilmesine bağlıydı. Ortak ve düzenli bir ilköğretimin bulunmadığı bu yıllarda, eğitimin esas hedeflerine ulaşması için çaba harcamak yerine, azınlık toplumu içinde muhafazakâr-ilerici kavgaları yaşanıyor oluşu üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

2.4.2. Eğitimde Azınlık Arasındaki Tartışmalar

1954-1955 dönemine Batı Trakya genelindeki 279 azınlık okulunda 13.478 öğrenci eğitim görmeye başladı. Bu öğrencilere eğitim veren 226’sı daimi, 171’i geçici ve 31’i Türkiye’den giden kontenjan öğretmen olmak üzere 428 öğretmen bulunmaktaydı.⁶¹⁰ Ancak burada öğretmenlerin formasyonu üzerinde de durulması gerekir. Bu yıllarda Batı Trakya’daki Türk öğretmenlerin pek çoğu kendi kendilerini yetiştirmiş kişilerden oluşuyordu. Örneğin 1954-1955 yıllarındaki Batı Trakya’daki öğretmen kadrosuna bir göz atarsak bunlar içerisinde 12 yıl tahsil görmüş öğretmen yoktur. Öğretmenlerin yüzde doksan sekizi altı sınıflı ilkokuldan mezun olup kendi kendisini yetiştirmiş kişilerden oluşuyordu.⁶¹¹

Batı Trakya Türk eğitim sisteminin en önemli konularından birini teşkil eden asıl sorun, muhafazakâr-ilerici tartışmalarının eğitim hayatına yansımalarıdır. Bu

---

⁶⁰⁸ Şahap Balcıoğlu, “Batı Trakya’da 10 Gün-Mektepsiz Bırakılan Türkler ve Bunun Kötü Neticeleri”, **Cumhuriyet**, 15 Ocak 1954.

⁶⁰⁹ Ataöv, s. 95.

⁶¹⁰ Orhonlu, “Yunanistan Türkleri”, s. 1103.

⁶¹¹ Erdoğan Merçil, “Batı Trakya Türklerinin Eğitim Meselesi ve Yunan Baskısı”, **Türk Kültürü**, Yıl: 4, Sayı: 44, Haziran 1966, s. 34; Merçil, Batı Trakya Türkleri, s. 3.

dönemde temel tartışma noktası da, azınlık içindeki ayrışmalar çerçevesinde, Latin harfleri ile eğitim-öğretim olmuştur. Yüzelliliklerden Mustafa Sabri, eski Gümülcine Müftülerinden Hafız Nevzat ve Hacı Veli gibi kimseler Latin alfabesi ile yapılacak eğitimin dinen caiz olmadığı yolunda fetvalar vermişlerdir. Bu fetvalar, kendilerine bağlı kişilerce, Batı Trakya'nın en ücra köşelerine kadar ulaştırılmıştır. “*Yeni harfleri kullanmak İslam dinini inkâr etmektir, eski harflerle tedrisat isteriz*” temelinde şekillenen bu fetvalar, Batı Trakya'da köy köy dolaştırılmıştır.⁶¹² Özellikle dağ köylerinde bu menfi propagandalar etkili olmuş, fakat Batı Trakya genelinde geniş bir destek bulamamıştır.⁶¹³ Zira Türkiye'deki inkılâpların bölgeyi etkilememesi için çalışan insanlar bulunduğu gibi bunların Batı Trakya bölgesinde uygulama hayatına geçmesi için çabalayan pek çok aydın ve Türk genci de vardı.

Batı Trakya Türklerinin eğitim-öğretim hayatında, Arap harfleri ile tedrisatın devamının sağlanması, bölgedeki yerel yöneticiler tarafından da desteklenmiştir. Batı Trakya'da uzun yıllar Türk okulları müfettişliği yapan Minas Minaidis, çoğu zaman Arap harfleri ile eğitim yapan hocaları desteklerken, ilerici görüşlere sahip olan ve Latin alfabesi ile eğitim veren öğretmenleri de kimi zaman açık kimi zaman da gizli şekilde tehdit etmiştir. İki ülke arasında eğitim ve kültür alanında yapılmış bir anlaşma olmasına ve bu anlaşma gereğince Batı Trakya'daki okullarda azınlık öğrencilerinin Latin harfleri ile eğitim göreceği belirlenmiş ve hâlihazırdaki tüm okul kitapları doğal olarak Latin harfleri ile basılmış iken, yerel yöneticiler bu durumu bir şekilde delebilmek için çaba sarf etmiştir. Örneğin 1951-1952 eğitim döneminde Azınlık Okulları Müfettişi Minaidis, eski dönemlerden kalma Arap harfli kitapları temin etme başarısı (!) göstermiş ve bunları bir kısım okullara dağıtmıştır.⁶¹⁴ Olayın Batı Trakya'da basına yansımından sonra Valilik bir açıklama yaparak, kitap işlerinin okul encümenlerinin uhdesinde olduğunu ve müfettişin durumu bir “*iç hadise*” olarak gördüğünü ve okul iç işlerine kesinlikle müdahale etmediğini belirtmiştir.⁶¹⁵ Yani Yunan makamlarına göre bu kitapları okul encümenleri istemiş ve müfettiş te sadece temin etmiştir. Ancak Arap alfabeli kitap olayı Azınlık Okulu Müfettişliğinin tek icraatı değildir. 1953-1954 eğitim döneminde müfettiş Minaidis, Batı Trakya'da Arap harfleri ile tedrisata devam eden hocaları açık bir toplantıya

⁶¹² “Batı Trakya'dan Kaçmağa Hazırlananlar Çoğalıyor”, **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1954.

⁶¹³ “Batı Trakya'daki Mürteciler Himaye Ediliyorlar”, **Vatan**, 9 Ekim 1954.

⁶¹⁴ “Bir Acayip Telekki”, **Trakya**, 9 Ocak 1951.

⁶¹⁵ “Bir Acayip Telekki-2”, **Trakya**, 22 Ocak 1951.

davet etmiş ve bu toplantıda iki ülke arasında yapılmış bulunan anlaşma hükümlerine uymaları gerektiği yolundaki resmî şartları anlatmıştır. Ancak bu toplantıdan hemen sonra gayriresmî bir sohbet gerçekleştiren müfettiş Minaidis, bir konuşma daha yapmıştır. Minaidis konuşmasında, Atina ve Ankara'nın isteklerinin Batı Trakya eğitimi açısından sadece kâğıt üzerinde kalacağını sinyallerini vermektedir:

“İki hükümetin yaptığı maarif anlaşması icabı bundan böyle Arap harfleri ile ve şer’i esaslara göre tedrisata devamınıza Yunan Hükümetince müsaade edilmesine imkân yoktur. Fakat sizler aranızda mühimce sayıda imza toplayarak Yunan Hükümetine müracaat eder ve yeni usul tedrisatın ananelerinize aykırı olduğunu ileri sürerseniz, vaziyeti aynen devam ettirmenin bir çaresi bulunabilir.”⁶¹⁶

Duruma bu şekilde yaklaşan Minaidis, eski eğitim yönteminin, Batı Trakya Türk azınlığının eğitim ve kültür hayatında devamını sağlamak için yollar aramış ve başarılı da olmuştur. Yunanlı yöneticilerin amacı, eğitim yoluyla Türkiye ile Batı Trakya arasındaki bağı koparmak ve Türkiye'nin etkisini azaltmaktır. Böylece Batı Trakya Türk azınlığının asimile olmasını kolaylaştırmaktır.

Aslen Edirne doğumlu olan ve çok iyi ve akıcı bir Türkçe bilen Minaidis'in uzun müfettişlik görevi boyunca Arap alfabesinin kullanımı konusunda, özellikle Gümülcine'deki azınlık öğretmenleri çevresinde sürekli faaliyet içerisinde olduğu bilinmektedir. Latin alfabesi ile eğitim-öğretim yapan genç öğretmenlerle sık sık sohbetler eden Minaidis, konu ile ilgili olarak Arap alfabesinin eski yazı olduğunu ve modern Türkiye'de artık bir yeri kalmadığını belirten öğretmenlerin itirazlarına da şöyle cevap vermiştir:

“Eski yazı yoktur, eskimeyen yazı vardır. Arap alfabesi, eski değil eskimeyen yazıdır.”

Bölgede Latin alfabesi ile eğitim-öğretime karşı Minaidis'in telkinleri doğrultusunda Hafız Ali Reşat çalışmalara başlamıştır. Hafız Ali Reşat, Yüzelliliklerden eski Şeyhülislam Mustafa Sabri'nin Latin alfabesinin İslam dinine aykırı olduğu ve bu alfabeyle kabul edip kullananların Müslüman olamayacağına dair daha önce vermiş olduğu fetvayı kullanmıştır. Hafız Ali, 3 Eylül 1954 tarihinde Mustafa Sabri'nin bu fetvasının da ekli olduğu bir bildiri ile Batı Trakya'da Latin alfabesi karşıtı bir imza kampanyası başlatmıştır. Bu bildiri ile kampanyayı

⁶¹⁶ Burhan Arpad, “Batı Trakya’da Neler Oluyor-Fetvadın Medet Uman Yunan Maarif Nezareti”, **Vatan**, 23 Kasım 1954.

yürütecek olan İntibah-ı İslam Cemiyeti üyelerine seslenen Hafız Ali, özellikle dağ köylerinden yoğun katılım beklediklerini ve Hükümetin de durumdan haberdar olduğunu, onun için herhangi bir çekincenin yersiz olduğunu belirtmiştir. Müfettiş Minaidis'in telkinleri doğrultusunda, Mustafa Sabri'nin fetva desteği ve Yunan ilgili makamlarının bilgisi doğrultusunda gerçekleştirilen bu kampanya sonunda toplanan imzalarla Atina'ya iki dilekçe ile başvurulmuştur.

Konuya Türk basınının da dikkat çekmesi ve neşriyata başlaması üzerine Yunan Eğitim Bakanlığı, 1.11.1954 tarih ve 5/27087 numaralı yazı ile bir açıklama yapmak gereğini duymuştur. İlgili yazıda şöyle denilmiştir:

*“Müslümanlar arasında yeni harflere karşı aleyhtarlığa karışmayı Maarif Vekâleti arzu etmemektedir. Zira bu mesele Müslüman ekalliyetinin kendi aralarında halletmesi lazım gelen bir mevzudur.”*⁶¹⁷

Tartışmalar yüzünden Batı Trakya'daki yazılı basında ve eğitim hayatında, uzun zaman boyunca Latin harfleri ile Arap harfleri birlikte kullanılmıştır. Tartışma, hem yazılı basında ve hem de Batı Trakyalı Türk çocuklarını eğiten öğretmenler arasında vardır.

1954-1955 yıllarında Batı Trakya Azınlık okullarında görevli Türk öğretmenlerden Rodop Vilayetinde görev yapanların %10'u, Evros Vilayetinde görev yapanların %65'i ve İskeçe Vilayetinde görev yapanların %65'i sadece Latin alfabesi ile eğitim yaparken; Rodop Vilayetinde %45, Evros Vilayetinde %35 ve İskeçe Vilayetindeki öğretmenlerin de %25'i ise sadece Arap alfabesi ile eğitim vermekteydi.⁶¹⁸ Geriye kalan kısımlar olan Evros Vilayetindeki %10, İskeçe Vilayetindeki %10 ve Rodop Vilayetindeki %45'lik kısım ise iki alfabe ile birlikte eğitim vermeye devam etmiştir.

Bu veriler incelendiğinde halen eski yazı kullanan öğretmenler, bir şekilde Türk inkılâplarına direnç gösteriyor olsalar da, Türkiye'deki Alfabe Devrimi'nin Batı Trakya'ya yansımalarının olumlu yönde olduğu sonucu çıkarılabilir. Zira Türkiye'deki devrimin üzerinden yaklaşık 25 yıl geçmesine ve özellikle ilk dönemlerde Batı Trakya'da ciddi dirençle karşılaşmasına, Yunan makamlarınca Arap harfleriyle eğitim teşvik edilmesine rağmen buradaki öğretmenlerin ve dolayısıyla öğrenci

---

⁶¹⁷ Aynı haber.

⁶¹⁸ Τσιούμησ (Tsiumis), s. 107.

velilerinin çok büyük bir kısmının Latin alfabesini benimsediği görülmektedir. Bu konu da, Batı Trakya Türklerinin millî bilincini ve Türkiye'ye karşı tutumunu göstermesi açısından önemli bir örnek olarak değerlendirilebilir.

2.4.3. Azınlık Eğitiminde Türkiye Etkisi

Türk ve Yunan azınlıklarında eğitim-öğretim konusunun, iki devletin azınlık politikalarının temeline oturduğunu söylemek yanlış olmaz. 1950'li yıllarda da özellikle azınlıkların eğitimi meselesi, iki ülke gündeminde önemli bir yer işgal etmiştir.

Eğitim alanında 1953 yılında Yunan makamları tarafından başlatılmış bir uygulama, Batı Trakya'daki Türk öğretmenlere oldukça güçlük çıkarmıştır. Bu uygulama çerçevesinde Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği mensubu 300 öğretmen, Yunanca sınavına tabi tutulmuştur. 1953 dönemi sonlarında yapılan sınav sonucunda, 44 öğretmen görevlerinden çıkarılmış, 132 öğretmen ikmale bırakılmıştır. Sınavdan başarılı olan Türk öğretmen sayısı ise 32'dir.⁶¹⁹ Resmî makamların bu uygulaması doğal karşılanabilir. Ancak Türk öğretmenleri, sadece Türk azınlık okullarında, Türk öğrencilerine ve sadece Türkçe derslerde öğretmenlik yaptıkları halde, bu şekilde bir sınav sonucu işlerinden uzaklaştırılması anlamsız görünmektedir.

1954 yılında ise ilişkiler nispeten sakinleşmiştir. Bu yılda Türk hükümeti ile Yunan hükümeti anlaşmış ve Batı Trakyalı Türk öğretmenlerin Türkiye'de açılan bir kursla yetiştirilmeleri ele alınmıştır. Yine bu anlaşmaya göre Türk ve Yunan öğretmenlerin mübadele edilmesi kararlaştırılarak Türkiye'den ilk olarak 24, sonra 30, daha sonra ise 35 öğretmen Batı Trakya'ya gönderilmiştir. Bu sayı daha sonraki dönemlerde artmıştır.⁶²⁰

1954-1955 eğitim yılına kadar Batı Trakya'daki Türk okullarında Türkiye'deki müfredat programı takip edilmekte iken, bunun iyi netice vermediği söylenerek Yunan devlet okulları için yürürlükteki usul ve program çerçevesi içinde Türk okullarının da müfredat programının düzenlenmesi için kanun çıkarılmıştır. Bu

⁶¹⁹ Şahap Balcıoğlu, "Batı Trakya'da 10 Gün-Türk Teşekküllerinin İsimlerindeki 'Türk' Kelimesi Kaldırılıyor", **Cumhuriyet**, 16 Ocak 1954.

⁶²⁰ Merçil, "Batı Trakya Türkleri", s. 3.

kanun, Yunanistan'da 1920'den beri Batı Trakya Türklerinin eğitim meselesi ile ilgili olarak çıkarılan ilk kanundur.⁶²¹

Eğitim alanında bu gelişmelerin yaşandığı 1954-1955 öğretim yılında Batı Trakya azınlık okullarına, 7.489 erkek ve 5.989 kız çocuk olmak üzere 13.478 öğrenci kayıt olmuştur. Bu öğrencilerden 145'i Gümülcine ve İskeçe'deki medreselere devam ederken, 137'si ise Azınlık Lisesi'ne gitmektedir.⁶²² Görüldüğü üzere ilköğretim okullarına kayıt olan öğrenci ile liselere kayıt olan öğrenci sayıları arasında ciddi bir uçurum bulunmaktadır. Batı Trakya'daki azınlık liseleri, bölgedeki genç nüfusun potansiyeline cevap vermekte yetersiz kalmıştır. Örneğin 1967-1968 öğretim yılında Batı Trakya genelindeki azınlık ilkokullarından 1.075 öğrenci mezun olmuş, bunlardan 40'ı Gümülcine, 30'u İskeçe'deki liselere kayıt olma şansını yakalamıştır.⁶²³ Geriye kalan 1.005 öğrencinin ellerinde imkân olanlar kendi imkânları ile bir kısmı ise Türkiye'nin açmış olduğu kontenjanlar sayesinde öğrenimlerine Türkiye'de devam edebilecektir. Ancak elbette ki tüm azınlık üyeleri bu şansa sahip değildir, bu sayının da dışında kalan öğrenciler herhangi bir ortaöğretim kurumuna girme şansı yakalayamayacaktır.

İki ülke arasında karşılıklı olarak eğitim alanında atılan adımların, Batı Trakya Türkleri içinden çıkacak olan aydın nüfusun yetişmesi hususunda önemli yeri olmuştur. 1953 yılında Batı Trakyalı 20 öğrencinin Türkiye'de Köy Enstitülerine kayıt ve kabul edilmeleri, bir kararname ile mümkün olmuştur.⁶²⁴ Böylece Türk azınlığa mensup öğrencilerin Türkiye'de devlet desteği ile ve daha iyi şartlar altında eğitim görmelerinin önü açılmıştır. 1954 yılından başlamak üzere her yıl 20 öğrencinin de İlköğretmen Okullarına kayıt olmaları, Bakanlar Kurulunca kabul edilmiştir.⁶²⁵ Batı Trakya'daki Türk eğitime yönelik politikalar karşısında Türk Hükümeti, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 5.8.1958 tarih ve 511/10/05248 sayılı yazısı üzerine 26.11.1954 tarihli kararnameye ek olarak bir kararname daha yayınlamıştır. Ek kararname ile Batı Trakya Türklerinden her yıl İlköğretmen Okullarına kabul edilen öğrenci sayısı 20'den 100'e çıkarılmıştır.⁶²⁶

⁶²¹ Merçil, "Batı Trakya Türklerinin Eğitim Meselesi...", s. 35.

⁶²² Avδρεάδου (Andreadu), s. 15.

⁶²³ Aydınli, s. 403.

⁶²⁴ BCA, 30.18.1.2.133.66.18, (15.8.1953).

⁶²⁵ BCA, 30.18.1.2.137.97.11, (26.11.1954).

⁶²⁶ BCA, 30.18.1.2.150.42.17, (19.8.1958).

1955 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında, daha önceki kültür anlaşmalarında olduğu gibi eğitim konusunda ikili görüşmeler başlamıştır. Türk heyetinde Kamil Su ile birlikte görüşmelere İstanbul Milletvekili Aleksandros Hacopulos katılmıştır. Burada:

- Batı Trakya'daki Türk okullarında okutulacak kitapların kontrolü,
- Türkiye'ye Batı Trakya'dan staj yapmak üzere gelecek Türk öğretmenlerin gidip-gelme meseleleri,
- Gümülcine'deki Medrese-i Hayriye'ye Türkiye'den İlahiyat Fakültesi mezunu bir ilahiyatçı ile Fizik-Matematik mezunu bir öğretmenin gönderilmesi işi,
- Celal Bayar Lisesi'ne Türkiye'den bir müdürün gönderilmesi imkânları,⁶²⁷
- Medresenin modernleşmesi fikri, (Azınlık için önem arz eder bir mahiyettedir)
- Diplomaların denkliği,
- İki ülkedeki azınlık okullarının idarecilerinin kimler arasından seçilmesi gerektiği,

gibi konular bu görüşmelerin tartışma maddelerini oluşturmuştur.⁶²⁸

1955 yılı içinde yapılan görüşmelerden sonra Türk Heyeti, Batı Trakya'ya bir ziyarette bulunmuş ve bu seyahatten Türk azınlığın Türkiye'ye yüzde yüz bağlı oldukları izlenimi ile ayrılmışlardır. İki ülke arasında eğitim alanındaki ikili anlaşmalar çerçevesinde, Batı Trakya'dan burs ile Türkiye'ye gelen öğrenci sayısı da artmaya başlamıştır. 1933 yılından beri yılda 8 kadar öğrenci Türkiye'ye gelmekte iken bu sayı 1956 yılında 18, 1958 yılında ise 16 olmuştur. Böylece her yıl artan sayıda Yunan tebaalı Türk öğrenci, Türkiye'ye gelmiş ve burs alarak eğitimine başlamıştır.⁶²⁹ Batı Trakya'dan Türkiye'ye öğrenim görmeleri için gönderilen öğrencilerin seçimi ise sınavla yapılmaktaydı. Türkçe ve matematik alanlarında

⁶²⁷ "Makedoniya Meğer Yalan Söylüyormuş!", **Cumhuriyet**, 1 Haziran 1955.

⁶²⁸ Şahap Balcıoğlu, "Türk-Yunan Kültür Anlaşması Görüşmelerindeki Müşküller", **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1955.

⁶²⁹ BCA, 30.1.123.790.1, (17.2.1959).

yapılan sınavları kazanan öğrenciler, liste halinde belirlenerek ayrılan kontenjan sayısı kadar öğrenci, Türkiye’de eğitim görmeye hak kazanıyordu.⁶³⁰

Özellikle öğretmen okullarına yönlendirilen bu öğrencilerin eğitimlerini tamamlayarak yine Batı Trakya’ya dönmeleri ve bölgedeki büyük öğretmen sıkıntısına çare olmaları düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Türkiye’ye gelirken Türk Konsoloslüğunda, tekrar dönüp Batı Trakya Türk okullarında öğretmenlik yapacaklarına dair taahhütname imzalamalarına rağmen, Türkiye’de okuyup mezun olan Batı Trakyalı öğrencilerin hiçbiri Yunanistan’a geri dönmemişlerdir.⁶³¹ Benzer bir durum da sağlık alanında görülmektedir.

Belki de Batı Trakya’daki Türk azınlığın, yetişmiş uzmanlara en fazla ihtiyaç duyduğu sağlık alanı da eğitim meselesini meşgul eden konulardan biridir. 1958 yılında çıkan bir kararname ile; Tıp Fakültesi, Diş Hekimliği ve Eczacılık Fakültelerinde okuyan 5 Batı Trakyalı öğrenci, herhangi bir mecburi hizmet aranmadan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti bursundan yararlandırılmıştır.⁶³² Burada dikkati çeken “*herhangi bir mecburi hizmet aranmadan*” şartı önemlidir. Zira Türkiye, burada okuyarak sağlık alanında yetişmiş olan Batı Trakyalı genç doktor ve eczacıların Türkiye’de değil, okullarını bitirdikten sonra dönmelerini düşündüğü Batı Trakya’da görev yapması gerekliliğini görüyordu. Ancak maalesef uzun yıllar boyunca, Türkiye’de yükseköğrenim gören Batı Trakyalı gençler, kendilerinden beklenen hedefte yürümemişler, Yunanistan’a dönmek yerine Türkiye’de iş tutmayı kendileri için daha avantajlı bulmuşlardır. Bunda elbette ki gençlerin Yunanistan’da gördükleri baskının tesiri ve Yunanistan’a dönseler dahi Yunan makamlarının diploma denkliklerini kabul etmeyebileceği gerçeği, en önemli etkenleri oluşturuyordu.⁶³³

Batı Trakyalı Türklerin bir Yunan üniversitesinden mezun olması için ise aradan oldukça uzun sürenin geçmesi gerekmiştir. Özellikle eğitimin tek elde toplanamaması ve yetersiz eğitim-öğretim olanakları sebebiyle, kimi zaman da ailelerin bir takım çekinceleri yüzünden Batı Trakyalı Türk öğrenciler, uzun süre Yunanistan üniversitelerine girememişlerdir. Ancak bu döneme kadar Türkiye’deki

⁶³⁰ “T.C. Başkonsolosluğundan Bildirilmiştir”, **Akın**, 2 Ağustos 1957.

⁶³¹ BCA, 30.1.41.243.21, (25.3.1952).

⁶³² BCA, 30.18.1.2.148.17.7, (4.4.1958).

⁶³³ Diploma denkliği konusunda Yunanistan’daki yetkili kurum olan DİKATSA, Batı Trakya Türk azınlığından gelen talepleri olumsuz karşılamıştır.

üniversitelerden mezun olarak Yunanistan'a geri dönen ve buradaki üniversitelerde denklik sınavlarında başarı göstererek mesleklerini yapmaya başlayan mühendis ve doktorlar olmuştur. 1970 yılında Batı Trakya Türk azınlığı mensubu iki öğrenci, azınlık tarihinde ilk defa olarak bir Yunan üniversitesinden mezun olabilmek başarısını göstermişlerdir. Selanik Üniversitesi'ne devam eden Hasan İmamoğlu Hukuk Fakültesi, yine aynı üniversiteye giden Hikmet Cemiloğlu da Tıp Fakültesi'ndeki eğitimlerini başarıyla tamamlayarak 1970 yılında diplomalarını almışlardır.⁶³⁴ 1923'den 1970'e kadar, Yunan üniversitelerinden Batı Trakya Türk azınlığından sadece 2 öğrencinin mezun olabilmesi durumun dikkat çekici bir özelliği ve Yunanistan'ın azınlık politikasını göstermesi açısından da önemli bir örneğidir.

1961 yılına gelindiğinde, gerek Celal Bayar Lisesi'nin mezun vermeye başlaması, gerekse iki ülke arasındaki kültür anlaşmaları ile birlikte Türkiye'nin Batı Trakyalı öğrencilere, Türkiye'de eğitim verme yolundaki çabası, eğitim konusunda Batı Trakyalı Türkleri biraz rahatlatmış olmalıdır. Önceki örneklerine benzer şekilde 28.4.1961 tarihli Bakanlar Kurulunda; her yıl Batı Trakya Türklerinden lise mezunu ve kabul şartlarını taşıyan on öğrencinin Eğitim Enstitüleri ile İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'na parasız yatılı olarak alınmaları kararlaştırılmıştır.⁶³⁵

Batı Trakya Türklerinin eğitim meselesi ve bu konuda çektikleri sıkıntılar Türkiye'de basına yansidikça bölgeye olan ilginin de arttığını görmekteyiz. Türk halkının bu ilgisi zaman içinde kendisini maddî manevî yardımlar şeklinde gösterecektir. Örneğin, Türkiye'nin tanınmış isimlerinden Vehbi Koç, Gümülcine Merkez Türk İlkokulu'nun tüm kütüphanesini hediye etmiştir.⁶³⁶

2.5. KIBRIS BUNALIMI

1950'li yıllardan başlayıp 1974'teki Barış Harekâtı'na kadar devam edecek olan Kıbrıs Bunalımı, Batı Trakya Türklerini doğrudan etkileyen bir gelişmedir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki sürtüşme 1974'te Türkiye'nin adaya müdahalesi ile doruk noktasına çıkmıştır. Türkiye'nin, Kıbrıs'taki dengeleri değiştiren müdahalesi karşısında etkisiz kalan Yunanistan ve Yunan milliyetçileri, bu dönemde meydana gelen tepkiyi adeta avuçlarının içinde gördükleri Batı Trakya Türk

⁶³⁴ Sebahattin Galip, "Batı Trakya'da İki Gencimiz Yunan Üniversitesinden Mezun Oldu", **Batı Trakya**, Cilt: 4, Sayı: 40, Ağustos 1970, s. 11.

⁶³⁵ BCA, 30.18.1.2.160.22.13, (28.4.1961).

⁶³⁶ Yılmaz Çetiner, "Batı Trakya'da Türkler", **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1966.

azınlığından çıkarmıştır. Barış Harekâtı'nı takip eden süreçte Batı Trakya'da o zamana kadar görülmemiş şiddet vakaları yaşanmaya başlamış, Yunan devlet ve kamuoyu baskısı Batı Trakya Türk azınlığı üzerinde çok şiddetli bir şekilde hissedilmiştir. Yakın dönemde Türk azınlığı için en önemli gelişmelerden biri olan Kıbrıs Barış Harekâtı ve bu hamleye sebep olacak Kıbrıs Bunalımı'nın tarihsel gelişimine kısaca yer vermek faydalı olacaktır.

Kıbrıs Bunalımı'nın başlangıcı 1954 yılına götürülebilir. Bu dönemden itibaren Yunanistan'ın Enosis⁶³⁷ planları ve Türkiye'nin buna karşı tepkisi, iki ülke arasındaki ilişkileri belirleyen ana husus konumundadır. Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler, Türkiye'de hızlı bir şekilde akis bulmuştur.

Kıbrıs Adası, gerek stratejik gerekse jeopolitik önemi yüzünden tarih boyunca Türk dış politikasının önemli meselelerinden birini oluşturmuştur. Yunanistan'ın Enosis iddiaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihindeki önemli gelişmelerinden birisi olan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na giden yolu açmıştır.

Osmanlı Devleti tarafından 1571 yılında fethedilen Kıbrıs, 1878 yılında İngilizlere bırakılmıştır. Adanın yönetimi İngilizlere geçmişse de 1914 yılına kadar Kıbrıs'taki Osmanlı idaresi sürdü. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı'nın İttifak Devletleri tarafında savaşa katılması ile Kıbrıs tamamen İngiliz egemenliğine geçti.⁶³⁸ Adada Rum ve Türk nüfus beraber yaşamaya devam etmişse de Rum nüfus baskın durumda olmuştur. Örneğin 1881 yılında Kıbrıs'ta 137.631 Rum ve 45.458 Türk yaşamaktadır.⁶³⁹

İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'nin Kıbrıs'a bağımsızlık tanıma eğilimi, adada yeni sorunlar yaratmıştır. İngilizlerin bu kararlarını kamuoyuna duyurmalarının ardından Kıbrıs Rumlarınca, Enosis'i gerçekleştirmek amacıyla giderek şiddetini arttıran bir kampanya başlatılmıştır. 15 Ocak 1950'de Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Ada'daki kiliselerde Enosis'in oylandığı bir referandum düzenlemiştir. Bu dönemde Kıbrıs'ta yaşayan 225.108 Rum'un 224.747'si

---

⁶³⁷ Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a bağlanması anlamında kullanılan politik slogan.

⁶³⁸ Clogg, ss. 90-91.

⁶³⁹ Çukalas, s. 179.

referanduma katılmış⁶⁴⁰ ve referanduma katılanların %96 gibi ezici bir çoğunluğu Enosis'i desteklediğini belirtmiştir.⁶⁴¹

Rumların Enosis'te direnmeleri, Ada'nın diğer sakinleri olan Türklere tedirginliğe ve tepkiye yol açmıştır. İngiltere de her ne kadar Kıbrıs üzerindeki sömürge anlayışını terk ediyor gibi görünse de Ada'daki askerî gücünü kaybetmek istememiştir. 1954'ten itibaren artık Kıbrıs, Türkiye ile Yunanistan arasında çözülmesi oldukça karmaşık olan bir mesele haline gelmiş veya getirilmiştir.⁶⁴²

Siyasî anlamda, gerek Kıbrıslı gerekse Yunan politikacılar, Kıbrıs davasını uluslararası arenaya taşıyabilmek için yoğun bir çaba içine girmişlerdir.⁶⁴³ Özellikle Avrupa ve ABD'de yoğun olarak girişilen propaganda ile Kıbrıs'ın statüsünün değişmesi ve Yunanlıların kafasındaki Enosis planının gerçekleştirilebilmesi için uluslararası toplum, Ada üzerinde böyle bir değişikliğin gerekliliğine inandırılmak istenmiştir.

Ancak Yunan ve Kıbrıslı politikacılar, ne ABD'den ne de Birleşmiş Milletler'den bekledikleri desteği bulamamışlardır. Uluslararası toplumun Kıbrıs konusundaki tutumu, 1955'e kadar bir denge politikası yürüten Yunan Hükümeti'ni de etkilemiştir. Bu dönemden sonra direkt olarak Kıbrıs'a müdahaleden kaçınır görünse de Ada'da Enosis için faaliyette bulunacak unsurların desteklenmesi politikasını izlemiştir. 1955 yılı başlarında bir grup Kıbrıslı Rum, Yunan ordusunda subay olarak görev yapmış olan Grivas'ın önderliğinde kısaca EOKA⁶⁴⁴ diye bilinen ve İngilizleri Ada'dan çıkarmayı amaçlayan gizli bir silahlı örgüt kurmuştur. Temelde Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı konusunda oldukça sert bir çizgide bulunan örgüt, 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren faaliyetlerine başlamıştır.⁶⁴⁵

1 Nisan 1955 tarihinden itibaren EOKA; İngiltere'yi, Ada'nın Megali İdea çerçevesinde Yunanistan'la birleşmesini kabule zorlamak amacıyla İngiliz askerlerine yönelik saldırılar düzenlemeye başlamıştır. Saldırıların Türklere de yönelmesi üzerine 1957 yılında, Ada'da yaşayan Türklerin can ve mal güvenliğinin sağlanması ve onlara karşı yapılacak saldırıların püskürtülmesi amacıyla Türk

⁶⁴⁰ "Kıbrıs Rum Basını", **Hürsöz**, 31 Ocak 1950.

⁶⁴¹ Akgönül, s. 176.

⁶⁴² "Türkiye'nin Kıbrıs İçin Yunanistan'a Bir İhtarı", **Cumhuriyet**, 1 Ekim 1954.

⁶⁴³ "Yunanlıların Kıbrıs Propagandası Neticesiz Kaldı", **Vatan**, 22 Kasım 1954.

⁶⁴⁴ Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών-Kıbrıslı Savaşçıların Millî Örgütü. Bkz. Grivas, s. 51.

⁶⁴⁵ Salahi Ramadan Sonyel, **Türk Yunan Anlaşmazlığı**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 1985, s 49; Hatipoğlu, *Yakın Tarihte...*, s. 318.

Mukavemet Teşkilâtı (TMT) adıyla bir direniş örgütü kurulmuştur. 1958 yılı bahar aylarına gelindiğinde ise EOKA'nın faaliyetleri, Ada'daki gerçek hedef olan Türkler üzerine yönelmeye başlamıştır.⁶⁴⁶

Karışıklıklarla geçen bir dönemden sonra meselenin çözümü için Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile Kıbrıs Türk ve Rum temsilcilerinin katıldığı görüşmeler, 1959 yılında Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla sonuçlanmıştır. Bu iki anlaşma, Ada'daki Türklerin haklarını koruma hedefi güden hükümler barındırıyordu. Ancak Kıbrıs'ta bulunan idare, anlaşma hükümlerinin uygulanmasına olanak tanımamıştır.⁶⁴⁷ Rumların Enosis için uyguladıkları tedhiş hareketleri de olağanca hızıyla sürmüştür. Ancak Zürih ve Londra Antlaşmalarının Şubat ayında imzalanmasından sonra, daha da artmaya başlayan uluslararası baskılar sonunda 9 Mart 1959'da, EOKA da silah bıraktığını bildirmiştir.⁶⁴⁸

Yaşanan gelişmeler üzerine yine Zürih ve Londra Antlaşmaları temelinde 16 Ağustos 1960 tarihinde İngiltere'den bağımsız bir "*Kıbrıs Cumhuriyeti*"nin kurulması onaylanmıştır.⁶⁴⁹ Aynı anlaşma ile Kıbrıs'ın bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve anayasal düzeni Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantisi altına alınmıştır. Cumhurbaşkanlığına Rum kökenli lider Başpiskopos Makarios⁶⁵⁰, Cumhurbaşkanı Yardımcılığına da Türk kökenli lider Dr. Fazıl Küçük seçilmiştir. 199 maddeden oluşan ve dünyanın en uzun anayasalarından biri olan Kıbrıs Anayasası ile iki eşit toplumun birlikte yönetecekleri bir devlet oluşturulmuştur. Fakat Rumlar bu hususta Kıbrıslı Türkleri hiçbir zaman ortakları olarak görmediler ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının Türklere vermiş olduğu eşitlik haklarını hiçbir zaman kabul etmediler. Rumların bu şekilde Türk toplumunun haklarını tanımak istememesi ve Enosis yanlılarının sert faaliyetleri yüzünden sorunlar sürüp gitti.

---

⁶⁴⁶ Hatipoğlu, Yakın Tarihte..., s. 318.

⁶⁴⁷ Akşin, s. 136.

⁶⁴⁸ Grivas, ss. 272-273.

⁶⁴⁹ 16 Ağustos'ta Lefkoşe'de imzalanan anlaşmanın tam metni için Bkz. İsmail Soysal, Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasî Andlaşmaları, s. 465 ve devamı. Bu anlaşma ve ekleri T.B.M.M. tarafından 31 Mart 1965 tarihinde kabul edilecektir. Bilgi için Bkz. "16 Ağustos 1960 Tarihinde Lefkoşa'da, Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Kırallığı, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Kırallığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulmasına Dair Andlaşma ile A, B, C, D, E ve F Eklerinin ... Onaylanmasının Uygun Bulunması Hakkında Kanun", TCRG, Sayı: 11976, 10 Nisan 1965, s. 2.

⁶⁵⁰ Andreas Papandreu anılarında, Makarios'un her zaman bağımsızlık yönünde faaliyette bulunsa da yalnız olduklarında sürekli "*Enosis*"ten konuştuğunu belirtmektedir. Bkz. Andreas Papandreu, **Democracy at Gunpoint**, Pelican Book, London, 1973, s. 132.

30 Kasım 1963 günü Makarios, Anayasa’da değiştirilmesini istediği 13 maddeyi resmen açıkladı. Değiştirilmesi istenen maddelerin çoğu Türk toplumunun eşitliğini vurgulayan maddelerdi. Ama gerek Türkiye gerekse Kıbrıslı Türkler, buna karşı çıktılar. Teklifin reddedilmesi üzerine EOKA yeniden faaliyete geçmiştir. Bu defa ise saldırılarını tamamıyla Türklere çevirmiş ve Kıbrıs Türk mahallelerine, Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliğine silahlı saldırıda bulunmuştur. 1963 yılının Aralık ayı Kıbrıs sorunu açısından önemli bir zaman dilimidir, 21 ile 24 Aralık 1963⁶⁵¹ tarihleri arasında yaşanacak ve tarihe “*Kanlı Noel*” olarak geçecek olan olaylar Kıbrıs’taki durumu daha da germiştir.

Böylece yıllar boyunca çeşitli şekillerde kendisini gösteren iki taraf arasındaki husumet kanlı bir safhaya taşınmış oldu. Artan saldırılar karşısında Türkiye’nin Şubat 1964’te adaya müdahale girişimini ABD engelledi. Bölgedeki olaylar üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 4 Mart 1964 tarihli kararı ile Ada’ya Barış Gücü gönderilmesine karar verildi. 27 Mart 1964’te Kıbrıs’ta Birleşmiş Milletler Barış Gücü göreve başladı. Fakat Barış Gücü’nün varlığı da Türklere karşı yapılan saldırıları engelleyemedi. Gittikçe büyüyen Kıbrıs Buhranı, Türkiye ve Yunanistan’ın tutumları ile uluslararası bir mesele haline geldi.⁶⁵²

Bu dönemde bölgedeki konjonktür de Kıbrıs Sorunu’nun önemini arttırmıştır. Başta ABD olmak üzere Batılı devletlere göre Kıbrıs Sorunu, sadece Türkiye ile Yunanistan arasındaki bir gerilim değil, iki NATO ülkesi arasındaki bir sorundur ve hızla çözüme ulaşması gerekmektedir. Zira burada yaşanacak bir çözümsüzlük, NATO’nun da ciddi anlamda zedelenmesine yol açacaktır.⁶⁵³

Artan baskı ve saldırılar karşısında Türkiye, istikrarlı bir tutum sergilemiştir. Siyasî irade, Kıbrıs olaylarını kaderine terk etmemiş ve askerî sahada da gerekli tedbirleri almıştır.⁶⁵⁴ 1964 Baharında Rum saldırılarının devamı üzerine dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, saldırıların durmaması halinde Kıbrıs’taki hedeflerin bombalanacağı uyarısını yapmış ve Türk savaş uçakları 7 Ağustos 1964’te Ada’daki Rum hedeflerini bombalamıştır.⁶⁵⁵

---

⁶⁵¹ Sonyel, Türk Yunan Anlaşmazlığı, s. 51.

⁶⁵² “Taraflar NATO’ya Başvurdu”, **Milliyet**, 3 Mayıs 1964.

⁶⁵³ Papandreou, s. 132.

⁶⁵⁴ “İskenderun’da 30 Harb Gemisi Toplandı”, **Milliyet**, 6 Mayıs 1964.

⁶⁵⁵ Papandreou, s. 138.

21 Nisan 1967'de Yunanistan'da yaşanan hükümet darbesi⁶⁵⁶ ve “*Albaylar Cuntası*” adı verilen askerî yönetimin iktidara gelmesiyle Kıbrıs sorunu yeni bir boyut kazandı. Grivas'ın yönetimindeki EOKA, cuntadan aldığı destekle Türklere karşı eylemlerini tekrar yoğunlaştırdı. Buna karşılık Türk donanmasının Akdeniz'e açılması ve uçakların Ada üzerindeki uyarı uçuşları, Rumları geri çekilmek zorunda bıraktı. 1967'deki olaylardan sonra Yunanistan'a çağrılan Grivas, 1971'de yeniden Ada'ya döndü.

Kıbrıs'taki olaylar, bu defa Enosis'i zamansız bulan Makarios yanlılarını da hedef alarak yeniden hız kazandı. Sonunda Yunanlı subayların yönettiği Rum Millî Muhafız Ordusu, 15 Temmuz 1974'te bir darbe yaparak Makarios'u görevden uzaklaştırdı.⁶⁵⁷

Makarios Ada'dan kaçmak zorunda kalırken, darbeciler EOKA önderlerinden Nikos Sampson'u devlet başkanı ilan etti.

Yaşanan darbenin ardından Türklere karşı saldırıların yeniden başlaması uzun sürmedi. Bu durum Ada'da yaşayan Türklerin haklarını korumayı, Türkiye'nin siyaset gündeminde baş sıraya getirmiş ve Türkiye, Ada'daki soydaşlarının can güvenliğini sağlamak için 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'a askerî harekât başlatmıştır. Türk tarihine “*Kıbrıs Barış Harekâtı*” olarak geçen bu operasyonun 20-22 Temmuz arasındaki ilk evresinde Türk birlikleri Girne ve çevresini denetim altına almış ve Rumların, Kıbrıs'ta yaşayan Türkleri topluca katletmelerinin önüne geçmiştir.

Türkiye'nin Kıbrıs'ta askerî harekâta girişmesi, Yunanistan'da yönetimi elinde tutan cuntanın devrilmesi ve 24 Temmuz 1974'de Konstantin Karamanlis başbakanlığında yeni bir hükümetin kurulması ile sonuçlandı.⁶⁵⁸ Kıbrıs'ta da iktidardan uzaklaştırılan Sampson'un yerini meclis başkanı Glafkos Klerides aldı. Öte yandan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin görüşmeler de başladı. Bu üç ülkenin dışişleri bakanlarının İsviçre'nin Cenevre kentinde 25-30 Temmuz ve 8-13 Ağustos tarihleri arasında yaptıkları görüşmelerde, sorunu çözüme götürecek bir sonuç alınamadı. Bunun üzerine Türkiye 14-16 Ağustos 1974 tarihlerinde harekâtın ikinci evresini gerçekleştirdi. Daha

---

⁶⁵⁶ Türsan, s. 207.

⁶⁵⁷ Türsan, s. 208.

⁶⁵⁸ Clogg, s. 205.

önceden belirlenmiş olan Magosa, Lefkoşa, Lefke hattına kadar Kuzey Kıbrıs, Türk birliklerinin denetimi altına alındı.

2.5.1. 6-7 Eylül Olayları ve Batı Trakya

Kıbrıs Bunalımının Türkiye'deki en önemli yansımalarından biri de 6-7 Eylül 1955 tarihinde gerçekleşen ve bu yüzden "6-7 Eylül Olayları" olarak anılan gösterilerdir.

6 Eylül 1955 tarihinde devlet radyosunun haber bülteninde Selanik'teki Atatürk Evi'nin bombalandığı haberinin verilmesi,⁶⁵⁹ ardından bu haberin İstanbul Ekspres gazetesinin ikinci baskısında yer alması⁶⁶⁰ üzerine "Kıbrıs Türktür Derneği", İstanbul'da bir miting düzenlemiştir. Ancak bu miting kısa bir süre sonra çoğunluğu Rumlara ait işyeri, ev, kilise ve okulların hedef olduğu bir tedhiş hareketine dönüşmüştür.

Aynı haberler İzmir'de de akis bulmuş ve istenmeyen olaylar meydana gelmiştir. Kontrolden çıkarak bir protesto gösterisinden bir yağma hareketi haline gelen olaylarda çoğu Rumlara ait ev ve işyerleri yağmalanmıştır. Olaylarda 73 kilise yakılmış,⁶⁶¹ birkaç yaşlı Rum ölmüş, 35 kişi yaralanmış, toplam 5.622 bina tahrip edilmiştir. 6-7 Eylül olaylarının yarattığı maddi hasar ise 300 milyon dolar olmuştur.⁶⁶²

İstanbul ve İzmir'de meydana gelen bu gelişmeler, diğer tüm olaylarda gördüğümüz gibi ilk etkilerini Batı Trakya Türkleri üzerinde gösterdi. Türk azınlığın yaşadığı bölgelerde misilleme hareketlerinde bulunma ihtimaline karşı jandarma ve polis, koruma ve tedbir emri almıştır. Aynı dönemde devam etmekte olan Selanik Fuarı'ndaki Türk pavyonuna, olağanüstü koruma verilmiştir.⁶⁶³

Özellikle 6-7 Eylül olaylarının ardından gelen dönemde Yunanistan, Türkiye'nin Batı Trakya üzerindeki ilgisini istememiştir. Hatta bu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilerinin, Batı Trakya'da seyahat etmeleri dahi Yunanistan tarafından yasaklanmış ve Batı Trakya'ya seyahat eden büyükelçilerin değiştirilmesi istenmiştir. Örneğin 1956 yılında Yunanistan elçisi Kallergis, Başbakanlık Genel Sekreterliğinde yaptığı görüşmede, açık bir şekilde Gümülcine'deki elçinin

⁶⁵⁹ Akgönül, s. 196.

⁶⁶⁰ "Atamızın Evi Bomba ile Hasara Uğradı", *İstanbul Ekspres*, 6 Eylül 1955.

⁶⁶¹ Millas, *Geçmişten Bugüne...*, s. 226.

⁶⁶² Keskin, "Azınlıklar Konusu", s. 256.

⁶⁶³ "Athens Protests Turkish Violence", *The New York Times*, 8 September 1955.

değiştirilmesini hükümeti adına talep etmiştir. Genel Sekreterin hangi sorun üzerine bu şekilde bir istekte bulunulduğunu öğrenmek istemesi üzerine Kallergis şu cevabı vermiştir:

“Garbî Trakya’da çok fazla seyahat ediyormuş ve oradaki Türk ekalliyetinin dinî ve eğitim meselelerine müdahale ediyormuş. Bu faaliyetlerinin mahallî makamların âdemi memnuniyetini mucip olduğunu bildiği halde hem devam ediyor hem de bu makamlara karşı tahrik edici ‘provocante’ tavırlar takınıyormuş.”

Başbakanlık Genel Sekreteri şöyle karşılık vermiştir:

“Tahrik edici tavırlarla ne kastettiğinizi bilemiyorum. Fakat zannederseniz Garbî Trakya’da seyahatler yapması gayri tabii telakki edilemez. Derecesini bilmem ama, muayyen bir şekilde oradaki Türklerin cemaat işleriyle ve bilhassa tedrisat işleriyle meşgul olması, bana Başkonsolosun tebdilinin herhangi bir şekilde arzu edilmesini muhik kılacak gibi görünmüyor. Mesela hoca temini, kitaplar meselesi ve saire gibi bir takım işler var ki bunlarla meşgul olması yalnız meşru değil ve hatta lüzumludur. Sizin İstanbul’daki Konsolosunuzun bizce hoş görünmeyen bir takım hareketleri müşahede edilmektedir ki bunları biz teşebbüs mevzuu yapmadık. Bilmiyorum ama, bu teşebbüsünüzün üzerine belki vaziyeti karşılıklı olarak gözden geçirmek icap edecektir. Her halde teşebbüsünüzü söylediğiniz şekilde Vekilime nakledeceğim. Nihai cevabımızı ondan sonra verebilecek duruma geleceğim”⁶⁶⁴

Burada ilgi çekici olan nokta ise, bir Türk diplomatının azınlık içerisinde yaptığı ziyaretlerin, Yunan makamları tarafından bir tehdit olarak algılanması ve dış ilişkiler alanında görece yüksek bir mercie şikâyetle bulunulmasıdır.

Türk Hükümetinin, 6-7 Eylül olaylarındaki tutumu, kimi zaman sert tedbirleri de beraberinde getirmiştir. Yunanistan’daki Türk azınlığın durumu hakkındaki bir makalenin yayınlanmasından sonra Ankara’da çıkmakta olan “*Medeniyet*” gazetesinin basımı, olaylardan sonraki sıkıyönetim uygulamaları doğrultusunda süresiz olarak durdurulmuştur.⁶⁶⁵

1956’da ise Yunan makamları, Batı Trakya’da yaşayan Türklerin Yunan idaresinden memnun oldukları yolunda bir kararın alınması için köy belediye meclislerine baskı yapmaya başlamıştır. Ancak bu olay Türklerin büyük tepkisini çekmiş, yapılan baskıya rağmen birkaç belediye dışında hiçbir köy ve kasaba belediyesi bu kararı çıkarmamıştır. Bu gelişmeler üzerine Milliyet ve Trakya

⁶⁶⁴ BCA, 30.1.62.380.14, s. 3. (4.6.1956).

⁶⁶⁵ “Ankara Newspaper Suspended”, *The New York Times*, 24 September 1955.

gazeteleri durumu eleştiren ve olumlu yönde karar alan Türkler aleyhinde yazılar neşretmişlerdir. Yunan basını da onların bu yazılarını “*ihanet veya Türk ajanlığı*” diye vasıflandırmışlardır.⁶⁶⁶

1957 yılına gelindiğinde 6-7 Eylül olaylarının etkisinin halen devam etmekte olduğu görülür. Öyle ki Kıbrıs Bunalımının şiddetini iyice arttırdığı bu dönemde kamuoyunda Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumlarının mübadele edilmesi bile bir tartışma konusu olmuş ve tartışmalar bir süre devam etmiştir.⁶⁶⁷ Türkiye için önemi büyük olan Kıbrıs davasının çözümünde radikal fikirler özellikle genç nüfus içinde taraftar bulabilmiştir. Bununla birlikte İstanbul’daki Rum nüfusun buradaki gayrimenkullerini satarak ciddi bir hızla Yunanistan’a göç etmeye başlamaları⁶⁶⁸, “*karşılıklılık*” ilkesi uyarınca Yunanistan’da bulunan Batı Trakya Türkleri için başlayacak olan zor bir dönemin ilk göstergeleri şeklinde yorumlanabilir.

2.5.2. 6-7 Eylül Olaylarının Batı Trakya’da Yansımaları

6-7 Eylül olaylarından sonra İstanbullu Rumların Türkiye’yi terk etmesi üzerine, Yunanistan’da kalan Türkler için –zaten bu döneme kadar da net olarak uygulandığını söyleyemeyeceğimiz– karşılıklılık ilkesi tamamen ortadan kalkmıştır. Bu döneme gelene kadar geçen süreçteki pek çok olayın acısı, Yunanistan’da kalan Türk azınlıktan çıkarılmıştır. 1954 yılında çıkarılan 3065 sayılı kanunla Türk azınlık okullarındaki, “*Türk İlkokulu*” ismi yerine, Lozan Antlaşması’na atıfla yeniden “*Müslüman İlkokulu*” getirilmesine karar verilmiş ve kanun oldukça sert bir şekilde uygulanmıştır. Azınlık için önemli olan konu ise böyle bir durumda bile ortak bir tavır sergileyememiş olmasıdır. Pek çok köyde Batı Trakya Türkleri, konu çerçevesinde iki görüşe ayrılmış, bazı köylerde “*Türk İlkokulu*” yazısı korunmaya çalışılırken, bazı köylerde ise “*Müslüman İlkokulu*” tabelaları kendiliğinden konulmuştur.⁶⁶⁹

Aynı yıl, büyük zorluklar ve özveri ile hizmet vermeye çalışan Batı Trakya Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği, Birlik Başkanı Bahaeddin Mehmet imzalı bir mektubu Başbakan Adnan Menderes’e yollamıştır. Mektupta Batı Trakya’daki öğretmenlerin kurslarını tamamlamış olanlarına daha önce Maarif Bakanlığınca söz

⁶⁶⁶ “Trakya’da Türklere Tazyik Yapılıyor”, **Ulus**, 12 Ağustos 1956.

⁶⁶⁷ BCA, 30.1.123.790.1, (17.2.1959); “Batı Trakya Türklüğü ve Mübadele”, **Akın**, 13 Aralık 1957; “Batı Trakya Türklerinin Mübadelesi”, **Cumhuriyet**, 22 Aralık 1957.

⁶⁶⁸ “Yunan Tebaalı Rumlar Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 20 Aralık 1957.

⁶⁶⁹ Yılmaz Çetiner, “Batı Trakya’da Türkler-3”, **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1966.

verildiği üzere diploma verilmesi, öğretmenlerin içinde buldukları maddi sıkıntılar ve özellikle herhangi bir şekilde emeklilik hakkı olmayışlarından bahisle diploma sahibi öğretmenlere emeklilik hakkı tanınması yolunda Türk Hükümetinden yardım istenmiştir.⁶⁷⁰

Batı Trakya Türk azınlığının eğitimi konusunda Yunan makamları, orta eğitim konusunda Lozan Barış Antlaşmasının emredici bir hüküm taşımadığını, ortaöğretimde devletin sorumluluğunun olmadığını belirtmişler ve dikkatlerini sadece ilköğretim üzerine yoğunlaştırmışlardır.⁶⁷¹ Onlara göre bölgede faaliyette bulunan Gümülcine'deki tek ortaöğretim kurumu, Batı Trakya Türklerine yeterli gelmektedir. Liselere yapılan başvurunun az olması sebebiyle, Türklerin eğitim görmesi önüne çıkarılan çeşitli engeller ya da liseye giriş sınavlarındaki dil zorunluluğuna değil, azınlık mensuplarının eğitime karşı ilgisizliğine bağlamışlardır. Gümülcine Türk Lisesi'ne yapılan başvuru artana kadar başka bir okul açılmamıştır.⁶⁷² Ancak özellikle eğitimlerini devam ettirebilmek için Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan, geri döndüğünde ise diploma denkliği tanınmadığı için zor durumda kalan Batı Trakyalı Türklerin sayısı ve yaşadıkları zorluklar dikkate alındığında, Yunan makamlarının düşüncelerinin yanlış ya da maksatlı olduğu, kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Azınlığın eğitimi konusunda Yunan politikalarında, hiçbir zaman büyük bir değişiklik olmamıştır. Özellikle 1956 yılından itibaren artmaya başlayan baskılar, kendisini eğitim alanında daha da fazla göstermiştir. Bu yıllarda Batı Trakya'daki Türk azınlık okullarından sorumlu olan "*Müslüman Okullar Müfettişliği*" kadrosu, hem azınlık okulu öğretmenlerinin hem de encümenlerinin üzerinde bir nevi Demokles'in kılıcı olarak sürekli sallanmıştır.

Batı Trakya Türklerinin eğitimi hususundaki bir diğer önemli konu da ders kitapları meselesidir. Türk azınlık okullarına gidecek olan okul kitapları okullara dağıtılmadan önce Müfettişlik tarafından incelenmekte ve Yunan tarafına göre sakıncalı bulunan kısımlar kitaplardan çıkarılmaktaydı.⁶⁷³ 1957 yılı başlarında Şahin Köyü'nde bir okulu denetleyen Müfettiş Dimitriadis, bir öğretmenin elindeki

⁶⁷⁰ BCA, 30.1.123.789.4, (21.8.1957).

⁶⁷¹ Katerina Mantouvalou, "Equal Recognition, Consolidation or Familiarization?", **Ethnicities**, Volume: 9, Number: 4, December 2009, p. 481.

⁶⁷² "Solution Rather Nearer", **The Guardian**, 3 September 1964.

⁶⁷³ Merçil, "Batı Trakya Türkleri", s. 4.

Matematik kitabını incelerken ilk sayfadaki Türk bayrağını yırtmıştır. Türk azınlık çocuklarına Türkiye'yi hatırlatacak herhangi bir görseli bile tehlikeli olarak sınıflandıran müfettiş; Boyacılar Köyü'nde ise “*Doğan Kardeş*” çocuk dergisini, “*Armağan*” isimli şiir kitabını ve “*Yeni Matematik*” isimli ders kitaplarının Türkiye propagandası yaptığını iddia etmiş ve köy öğretmenini cezalandırma yoluna gitmiştir.⁶⁷⁴

Yunan makamlarına göre tüm olumsuzluklara rağmen Batı Trakya'daki Türk okulları oldukça iyi bir konumdadır. Resmi bir toplantı için Belgrad'da bulunan Yunan Hükümet yetkilileri, Batı Trakya eğitimini yorumlarken 1955'den 1965'e kadar geçen on yıllık süre içinde azınlık okullarına 500 bin dolar değerinde yardım yapıldığını söylemişlerdir. Fiziki sorunların ise, azınlık köylerinin yapısından meydana geldiği, zira 1965'de Batı Trakya'daki Türk köylerinden sadece 3/1'inde elektrik olduğunu kabul etmişlerdir. Yine burada konuşan hükümet sözcüsü, Batı Trakya'daki okur-yazar olmayan Türk nüfusun %41 olduğu ifade edilmiştir.⁶⁷⁵

Yaşanan gelişmeler karşısında iki ülke arasındaki gerilimin artması ile Batı Trakya'nın pek çok bölgesinden birbirine benzer baskı haberleri gelmeye başlamıştır. Gümülcine'ye bağlı Balaban köyünün ormanı ortadan kaldırılmış ve elde edilen tüm arazi bölgedeki Rum nüfusa dağıtılmıştır. Balaban ormanı sınırları içindeki evkaf mallarına da el koyan hükümet, bunları yine bölgenin Rum halkına dağıtmıştır. Lozan Antlaşması'nın azınlıklarla ilgili olan maddelerini açıkça ihlal eden Yunan makamları, sistematik bir biçimde bölge topraklarının Yunanlar tarafından sahiplenilmesi için çalışmıştır. Daha önce 1936'da Yunan hükümetince Türklere devredilen Ambarköy arazisi de 1957'den itibaren Yunanlılara devredilmeye başlanmıştır. Duruma tepki gösteren azınlık, baskı ve şiddetle sindirilmiştir. Rumlar, Türk evkafından kiraladıkları araziye işleyip kirasını ödememeye başlamışlardır. İskeçe'nin Kireççiler köyünde bu duruma itiraz eden Evkaf Komisyon Başkanı, Rumlar tarafından hırpalanarak ölümle tehdit edilmiştir.⁶⁷⁶

Batı Trakya Türklerinin hassas konumu, zaman zaman bölgede yaşayan Türkler ile Rumlar arasındaki gerilimi de artırmıştır. Çoğu zaman basit asayiş sorunları şeklinde ortaya çıkan olaylar, insanların ciddi şekillerde yaralandığı

⁶⁷⁴ “Bayrağımızı Yırtan Yunanlı Müfettiş”, **Cumhuriyet**, 15 Ocak 1957.

⁶⁷⁵ David Binder, “Greek Premier Goes to Belgrade for Talks to Improve Relations”, **The New York Times**, 2 February 1965.

⁶⁷⁶ “Batı Trakya Türkleri Eziliyor”, **Cumhuriyet**, 19 Aralık 1957.

kavgalara dönüşmüştür. 1957 sonlarında Karacaoğlan köyünde 5 Türk'ün yaralanması bu meyanda aktarılabilir. Mehmet İbrahim, Salih Mustafa, Kozdereli Recep, Arpacık Mehmet ve Gacal Ahmet isimlerindeki 5 azınlık mensubu, söz dalaşı olarak başlayan bir kavganın ardından çeşitli silahlarla ciddi şekilde yaralanmışlardır.⁶⁷⁷

Batı Trakya Türkleri arasında yankı uyandıran bir başka gelişme bir spor kulübünün kapatılması ile alakalıdır. 1957 yılında Bulatköylü gençler tarafından kurulan “*Bulatköy Fenerbahçe*” futbol kulübü⁶⁷⁸, faal olduğu dönem boyunca gayet başarılı maçlar çıkarmıştır. “*Bulatköy Fenerbahçe*” futbol kulübü, Yunan makamları tarafından herhangi bir sebep ya da mesnet gösterilmeden 1958 yılında kapatılmıştır.⁶⁷⁹ Batı Trakya'daki spor faaliyetlerinin kesintiye uğraması ise çok kolay bir şekilde çözülmektedir. Örneğin mahallî Yunan liginde bir futbol karşılaşması yapacak olan bir Türk takımına bölge valisi çeşitli sebepler öne sürerek izin vermez. Valiliğin kararına rağmen Yunan Futbol Federasyonu da Türk takımı “*gelmediği*” için onu hükmen mağlup saymakta ve kimi zaman takımı ligden düşürmektedir.⁶⁸⁰

Yunan makamlarının, Batı Trakya Türklerine karşı yürüttüğü politikaya güzel ve basit bir örnek de Karaoğlan köyünden verilebilir. Ormanlık bir araziye sahip olan köyün sakinleri ekonomik açıdan oldukça zayıftırlar ve geçimlerini odunculuktan sağlarlar. Yunan makamları, bölgede odunculuk yapılabilmesi için belli bir ücret karşılığı ruhsat alınmasını zorunlu kılmıştır.⁶⁸¹ Faaliyeti resmiyete dönüştürme gibi görünen bu işlem, sadece Türkler için uygulanmıştır. Yani Karaoğlan arazisi üzerinde odun kesecek olan bir Yunanlının böyle bir belge almasına gerek yoktur. Böylece zaten mali olarak zorluk içindeki Türk köylüsü, hem ücret karşılığı ruhsat almakta hem de hiçbir mali endişesi olmayan Yunan oduncularla rekabet etmeye çalışmaktaydı.

Yunanistan'ın, Batı Trakya Türkleri üzerinde uygulamaya koyduğu baskı siyaseti çoğu kez olduğu gibi bu dönemde de Türkiye'de yansımaları bulmakta geç

---

⁶⁷⁷ “Batı Trakya'da Beş Türk'ü Yaraladılar”, **Cumhuriyet**, 1 Ocak 1958.

⁶⁷⁸ “Bulatköy Gençlerinin Dikkatine”, **Akı**, 11 Ekim 1957.

⁶⁷⁹ “Batı Trakya'da Fenerbahçe Kulübü Kapatıldı”, **Cumhuriyet**, 18 Ocak 1958.

⁶⁸⁰ “Batı Trakya'da Yunan Baskısı”, **Cumhuriyet**, 25 Haziran 1957.

⁶⁸¹ “Batı Trakya'da İrticai Körükleyenler”, **Cumhuriyet**, 10 Ocak 1958.

kalmamıştır. 22 Ocak 1958 tarihinde Millî Türk Talebe Birliği Genel Sekreteri, yapmış olduğu bir basın toplantısı ile gelişmeleri değerlendirmiş ve şöyle demiştir:

*“Yunanlıların, Batı Trakyalı kardeşlerimizin can ve mal emniyetini tamamen ortadan kaldıran bu hareketlerinin zihniyetini, Türk gençliği olarak hür ve medeni dünya önünde şiddet ve nefretle protesto ederiz”.*⁶⁸²

Batı Trakya Türklerinin idarî yapılanması açısından dönemin önemli gelişmesi ise 1961 yılında çıkmış olan 420 sayılı Kral Kararnamesi'nin değiştirilerek, yerine 17.10.1964 tarih ve 649 numaralı Kral İradesinin neşredilmesidir.⁶⁸³ Bu irade, Türk cemaatinin haklarını sınırlayan bir karar durumundadır. Batı Trakya Türk azınlığının önemli bir kurumu olan Cemaat Heyetlerinin seçim yoluyla işbaşına gelmesi durumu zorlaştırılmıştır. Bundan önceki seçimlerde seçmenler, seçilecek aza kadar tercihte bulunabiliyorken, bu irade ile birlikte sistem değişmiştir. 649 numaralı irade ile seçmenler, 12 kişilik heyetlerde 6 aday, 7 kişilik heyetlerde ise 3 aday tercih edebilecektir.⁶⁸⁴ Bu uygulama ancak listeye dayanan ve listesi güçlü olanın öne geçebileceği bir uygulamadır. Yani kanuni bir şekilde azınlık üyelerinin daha özgür bir seçim yapmasının önüne geçilmiştir. Düzenleme böylece bir taraftan Batı Trakya Türk azınlığı içindeki kamplaşmayı daha da körüklerken diğer taraftan da Yunan idaresine yakın adayların elini güçlendirmiştir. Bu kral iradesini takip eden ilk seçimde, şahsî adaylıklar yerine listeler çıkmıştır.

Listeli seçimler sonunda, azınlık iki ana grup çevresinde ayrılmıştır. Yani ilerici-muhafazakâr çekişmesi, azınlığın yaşantısını doğrudan etkileyen bu seçimlerde de baskın çıkmıştır. Örneğin 12 kişilik heyetin seçildiği Gümülcine'deki seçim sonucunda iki taraf da eşit sayıda üyeyi cemaat heyetlerine sokmayı başarmıştır.⁶⁸⁵

Yunanistan'ın bu dönemde uyguladığı politikaya bakıldığında, Türk azınlığa karşı baskının sistematik bir şekilde artmaya başladığı görülebilir. Kıbrıs olaylarının başlaması ile birlikte bu politika, dozunu artırmıştır.

Batı Trakya Türk azınlığı içindeki temel ayırım unsuru olan muhafazakârlık-ilericilik ikilemi, Yunan idarecileri tarafından çoğu zaman kendi lehlerine bir araç

⁶⁸² “Gençlik Yunan Mezalimini Protesto Ediyor”, **Cumhuriyet**, 23 Ocak 1958.

⁶⁸³ M. Toroslu, “Batı Trakya Türklerine Baskı Yapılıyor”, **Türk Kültürü**, Cilt: 3, Sayı: 31, Mayıs 1965, s. 17.

⁶⁸⁴ “Protesto Ediyoruz”, **Akın**, 13 Kasım 1964.

⁶⁸⁵ “Gümülcine Cemaat Seçimleri Sonucu: 6-6”, **Akın**, 5 Aralık 1964.

olarak kullanılmış, azınlık içindeki ayrılığın derinleşmesi için dönem dönem bu hassasiyetler özellikle gündeme getirilmiştir.

Benzer tahriklere eğitim alanında dahi rastlanabilmektedir. 1962-1963 eğitim yılında Gümölcine'ye bağlı Kalfa köyünde eğitim-öğretim yılının ortasında alınan bir kararla köyde bulunan azınlık ilkokulunun ikiye ayrılması uygun görülmüştür. Sorunun kaynağı, hafta sonu tatilidir. Köydeki öğrenci velilerinin küçük bir kısmının hafta tatili olarak Pazar yerine Cuma gününü istemesi üzerine, böyle bir karar alınmıştır.⁶⁸⁶ Eğitim-Öğretim açısından dönem ortasında böyle bir uygulamanın hayata geçirilmesinin yanlış olacağı da oldukça açıktır. Yunan makamlarının olayın arkasında yatan hedefi, hem böyle bir ayrıma gidilerek iki okula giden öğrencilerin ortak bir müfredata uygun eğitim alamamasının sağlanması, hem de bu şekilde bir sosyal ayrımcılık ile azınlık arasındaki fikir farklılıklarının derinleştirilmesi olmuştur. Nitekim bu amaca varılmış görünmektedir. Dönem ortasında okullar ayrılmış, birinci okuldaki din dersi öğretmeni Koçancı Molla Mehmet yeni kurulan ve henüz bir binası dahi olmayıp kahvehanede tedrisata başlayan ikinci okula müdür olarak atanmıştır. Birinci okulu, Pazar günü tatili sebebiyle terk eden 35 öğrenci, kahvehanede eğitime başlamış, ancak eğitim dönemi sonuna kadar doğru düzgün bir eğitim görememişlerdir.⁶⁸⁷ Böylece aynı köy içinde bulunan hatta büyük ihtimalle aralarında akrabalık ilişkileri olan azınlık mensuplarının, içlerinde buldukları temel ayrılık noktaları da derinleştirilmiştir. Buna mukabil bir sonraki dönemde, gelen tepkilerle birlikte ikinci okulun müdürü istifa etmiş ve veliler yeniden çocuklarını birinci ilkokula göndermeye başlamışlardır.⁶⁸⁸

Kalfa köyündeki okulun ikiye bölünmesi olayının devamında, aynı köy içindeki azınlık üyelerinin bir şekilde ayrı düşmeleri, Yunan makamları tarafından da izlenmiştir. Bir kahvehanede eğitim yapmaya çalışan ikinci okula velilerin sırt çevirmesi ve buraya gönderilen öğrenci sayısının sürekli düşmesi üzerine bir takım yeni hamleler ortaya konmuştur. Aralık 1965'e gelindiğinde köy içerisindeki ayrım iyice artmış ve Türklerden oluşan köy heyeti bir karar alarak ikinci okulu, bulunduğu kahvehaneden alarak, üç sınıflı birinci okulun bir sınıfına taşıma kararı almıştır. Alınan bu karar, valilik tarafından derhal onaylanmış ve uygulamaya geçmiştir. Ancak uygulama sırasında oldukça nahoş durumlar yaşanmış, birinci okulun

⁶⁸⁶ "Azınlığın Maarif Meseleleri Yunan Millet Meclisinde", **Akın**, 5 Nisan 1963.

⁶⁸⁷ "Kalfa Köyü Maarifinde Son Durum", **Akın**, 5 Temmuz 1963.

⁶⁸⁸ "Karakolun Hakkı Var mı?", **Akın**, 18 Ekim 1963.

boşaltılan sınıftaki tüm eşyalar, defter ve kitaplar rastgele ortaya saçılmış, gergin anlar yaşanmıştır.⁶⁸⁹ Bu şekilde düşünce yapısı olarak birbirlerine zıt iki ayrı zihniyet, iki ayrı yönetici ve eğitimci aynı okul çatısı altına sokulmuştur. Böylece azınlığın bölünmesi için ortam hazırlanmış ve çatışma noktaları derinleştirilmiştir.

Ancak Kalfa köyünden başta birinci okulun idareci ve öğretmenleri olmak üzere, pek çok öğrenci velisinin yaşanan olayları, Türk milletvekilleri ile Atina'ya kadar iletebilmeyi başarması sonucunda durum çözüme ulaşabilmiştir. 4 Ocak 1966 tarihinde Atina'dan gelen emir doğrultusunda ikinci okul tamamen boşaltılmış ve Kalfa köyündeki tek resmî eğitim kurumu birinci okul olarak kalmıştır.⁶⁹⁰

Batı Trakya Türklerinin eğitimi hususunda 1954 tarih ve 3065 sayılı kanun gereğince her köy okulu için 3 kişilik bir heyetin seçilmesi gerekiyordu. Fakat 1965 yılına kadar böyle bir seçim yapılmamıştır. 1963 yılında İskeçe valisi, seçimlerin yapılmasını istemişse de bölgenin diğer idarecileri buna mani olmuşlardır. 1964 yılında yapılması gereken okul encümen seçimleri sürekli olarak askıya alınmıştır. Kaldı ki bu döneme kadar yapılmış olan seçimler de aslında Yunan idarecilerinin destekledikleri adayların kazanması halinde geçerli olmuştur. Zira okul encümenlerinin seçimi için Azınlık Okulu Müfettişlikleri, en az 9 aday ismi istemekte ve çoğu zaman da bu adaylar içinde kendi istedikleri kişileri bu görevlere getirmekteydiler.⁶⁹¹

1965 yılına gelindiğinde seçimler yapılabilmiştir. Ancak seçimler, Yunan makamlarının arzuları doğrultusunda sonuç vermek durumundaydı. Örneğin Şahin kasabasında 9 Nisan 1965 günü yapılan köy okul encümeni seçimini, Yunanlıların istemediği adaylar büyük çoğunlukla kazanmışlardır. Fakat seçilenler arasından iki üye çıkartılmış ve seçimin tekrar edilmesine karar verilmiştir.⁶⁹² Bu uygulamaların dışında yine Yunan makamları tarafından sıkça başvuru bir uygulama, 3065 sayılı kanuna aykırı olarak, Eğitim Encümenlerinin seçim ile değil, atama ile görev yapması olmuştur. Böylece Türk azınlığının en önemli meselelerinden biri olan eğitim meselesinde, Yunan taraftarı azınlık mensupları bu tip görevlere getirilerek,

---

⁶⁸⁹ “Kalfa'daki Yeni Durum”, **Akın**, 16 Aralık 1965.

⁶⁹⁰ “Kalfa Türk İlkokulu Boşaltıldı”, **Akın**, 8 Ocak 1966.

⁶⁹¹ “Okul Encümenlerinin Durumları ve İsteklerimiz”, **Akın**, 5 Eylül 1964.

⁶⁹² Merçil, “Batı Trakya Türklerinin Eğitim Meselesi ...”, s. 37.

eğitim işlerinin kontrolünü ellerinde tutmuşlardır. 1965'ten sonra ise okul encümenleri için yapılması öngörölen seçimler uzun süre yapılmamıştır.⁶⁹³

Batı Trakya'da görevli Yunan makamlarının, Türk eğitimi üzerinde uyguladıkları baskı çeşitlilik göstermiştir. Bazı durumlarda bölgede faaliyet gösteren Türk Azınlık Okulları Müfettişlikleri, tüm Yunanistan'da uygulanmakta olan resmi eğitim-öğretim esaslarına dahi uymamışlardır. 1963-1964 eğitim yılında azınlık okullarının Yunan Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Yunanistan'ın tamamında uygulanan müfredat programına uygun olarak hazırlanan ders programları, herhangi bir geçerli sebep gösterilmeksizin müfettişliklerce geri çevrilmiştir.⁶⁹⁴

Kendilerine has bir eğitim politikası takip ettikleri anlaşılan Türk Azınlık Okulları Müfettişlikleri, çoğu zaman Türk öğretmenleri de yıldırarak için çeşitli sebeplerle bunların işlerine son vermiştir. Normal şartlar altında kendi yetkilerini aşan kararlar da veren bu müfettişlerin, azınlık eğitiminin kesintiye uğraması için ciddi uğraş verdikleri anlaşılmaktadır. Bu cümleden İskeçe Türk Azınlık Okulları Müfettişi Dimitriadis'in 25.11.1963 tarih ve 908 numaralı tebliği ile azınlık okullarında okutulan aritmetik, geometri ve tabiat bilgisi kitaplarının yasaklandığını duyurması baskı uygulamalarına örnek olarak verilebilir.⁶⁹⁵ Yasaklamanın gerekçesi olarak, adı geçen kitaplarda, Yunanistan'da kullanılan ölçü birimlerinin olmaması ve Yunanistan'daki üretim kaynaklarından bahsedilmemesi gösterilmiştir. Eğitim yılının başlamasının üzerinden üç ay geçmesine, Türkiye'de basılarak Yunanistan'a gönderilen bu ders kitaplarının azınlık öğrencilerinin eline geçene kadar pek çok inceleme geçirmesine ve gerektiğinde sayfalarının yırtılmasına ve en önemlisi de müfettişliğin böyle bir karar verme yetkisi bulunmamasına rağmen; Yunanistan'ın azınlık mensuplarının eğitimini bir şekilde kontrol altında ve minimum seviyede tutma gayretinin bir sonucu olan bu gibi durumlara çok yerde rastlanmıştır.

2.5.3. Türkiye'nin Yunan Azınlık Siyasetine Etkisi

Türkiye Cumhuriyeti, Batı Trakya Türklerine karşı yüklendiği sorumluluk çerçevesinde, özellikle azınlığın eğitimi meseleleri üzerinde faaliyetlerde bulunmuştur. 1954'den 1958'e değin Türkiye tarafından yapılan yardımlarla

---

⁶⁹³ Encümen seçimleri ile ilgili olarak ancak 22 Mayıs 1978 tarihli Yunan Hükümet Gazetesi'nde Azınlık Okulları Encümen Kurulları seçimleri ile ilgili yeni bir kararname yayınlanacaktır. Bkz. "Okul Encümen Kurullarının Seçimine İlişkin Yeni Kararname", **Azınlık Postası**, 26 Ağustos 1978.

⁶⁹⁴ "Bunun Sonu Nereye Varacak?", **Akın**, 29 Kasım 1963.

⁶⁹⁵ "Maarifimize Muazzam Bir Darbe", **Akın**, 6 Aralık 1963.

Gümülcine Birinci Türk İlkokulu, yeni baştan tamir edilmiş ve okuldaki sıra ihtiyacı karşılanmış, il merkezindeki diğer okullardaki onarımlar yapılmıştır. Yine Gümülcine’de bir öğrenci yurdu inşa ve tefriş ettirilerek azınlık öğrencilerinin hizmetine sunulmuş, bir kız öğrenci yurdu ve bir enstitü inşasına başlanmıştır. Yine azınlık eğitimi için bir de matbaa kurulmuştur. İskeçe’de azınlığa ait iki okulu yeni baştan tamir ettirmiş, sıralarını tamamlamıştır. Eğitim alanı dışında İskeçe Türk Birliği için bir bina ve kapalı bir salon inşasına girişilmiştir. Gümülcine Türk Gençler Birliği lokali, gönderilen yardımlarla yeniden tefriş edilmiştir.⁶⁹⁶ Şehir merkezlerinin yanı sıra Batı Trakya Türkleri ile meskûn köylere de maddi yardım ulaştırılmıştır.

Bununla beraber Türkiye’de yaşanan iç gelişmeler de zaman zaman Batı Trakya’da yansımaları bulmuştur. Örneğin, 27 Mayıs 1960’dan sonra Millî Birlik Komitesi Gümülcine’de bulunan “*Celal Bayar Lisesi*”nin adının “*Türk Lisesi*” olarak yeniden düzenlenmesi için bir takım teşebbüslerde bulunmuştur.⁶⁹⁷ Ancak yapılan bu teşebbüsler beklenen sonucu vermemiş ve Celal Bayar Lisesi 1964 yılında Yunan makamlarının kararı doğrultusunda “*Komotini Müslüman Lisesi*” olarak resmen tasdik edilmiştir. Oysaki 1954 yılında kabul edilen 3065 sayılı kanunla Batı Trakya’da bulunan azınlık okullarına, “*Türk Okulu*” adı verilmesi kabul edilmişti. Görüldüğü gibi Yunan yetkilileri, azınlığın kimlik reddine dair en küçük olayı bile bir fırsat olarak görmüş ve Türk kimliğinin Batı Trakya’dan silinmesi için kullanmıştır.

1963-1964 eğitim yılı sonunda Batı Trakya Türk azınlığının eğitimi ile ilgilenen Müfettişlikler bir emir yayınlamışlardır. Emirde, azınlık okullarında bir tarafı Yunanca, bir tarafı Türkçe olarak verilen diploma, karne ve tasdiknamelerin 1964 eğitim yılı sonundan itibaren sadece Yunanca olacağı bildirilmiştir.⁶⁹⁸

---

⁶⁹⁶ “Türkiye Hükümetinin Azınlığımıza Yardımları”, **Akın**, 22 Ağustos 1958.

⁶⁹⁷ M. Toroslu, “Rum Azınlık Okulları”, **Türk Kültürü**, Yıl: 4, Sayı: 40, Şubat 1966, s. 106.

⁶⁹⁸ “Okulların Tatili ve Yeni Emirler”, **Akın**, 6 Haziran 1964.

Resim 12-1964'e kadar verilen Türkçe-Yunanca Diploma örneği (İbrahim Baltalı Arşivi).

1965'e gelindiğinde, Gümülcine'deki Türk lisesinin ihtiyaca cevap veremediği görülmektedir. İlk açıldığı dönemde, azınlık mensubu ailelerin çocuklarını eğitim almak üzere Türkiye'ye göndermeyi seçtiği için fazla rağbet görmeyen lise, daha sonraki yıllarda canlanmıştır. Türk azınlıktan gelen ihtiyacı karşılayabilmek adına Yunanistan Eğitim Bakanlığı, İskeçe'de özel bir lise açılmasına izin vermiş ve bu kararını yayınlamıştır. Bu karar şöyledir:

“2545-40 sayı ve tarihli ‘özel okullar ve dershaneler hakkında’ki kanun emirlerinin 3855 sayı ve 1958 tarihli kanun iradesi 4379 sayı ve 1964 tarihli kanun iradesi ile 129908 sayı ve 17.10.1964 tarihli karara istinaden neşredilen 5.4.1965 tarih ve 28767 sayılı bakanlık kararı gereğince İskeçe’de oturan mülk sahibi Salih oğlu Muzaffer’e İskeçe’de 1964-65 öğretim yılından itibaren ‘İskeçe Azınlık Lisesi’ adı ile bir gündüzlü özel lise kurma ruhsatı verilmektedir.”⁶⁹⁹

Karar ile Batı Trakya Türk azınlığının ikinci orta öğretim kurumunun açılışına izin verilmektedir. Böylece Batı Trakya’daki ikinci azınlık lisesi, 1965-1966 öğretim yılında birinci sınıfına kaydolun 80’e yakın öğrenci ile eğitim-öğretim hayatına başlamıştır.⁷⁰⁰ İskeçe Azınlık Lisesi ilk mezunlarını ise 1971 Haziran’ında verecektir. 1970-1971 öğretim yılında son sınıfına 12’si erkek, 8’i kız olmak üzere 20 öğrencisi devam

⁶⁹⁹ “İskeçe Azınlık Lisesine Dair”, **Akın**, 29 Mayıs 1965.

⁷⁰⁰ “İskeçe Azınlık Lisesi Faaliyete Geçti”, **Akın**, 16 Ekim 1965.

eden liseden bu öğretim yılı sonunda 1'i kız, 6'sı erkek toplamda 7 öğrenci mezun olabilmıştır.⁷⁰¹

Bununla birlikte 1965'ten itibaren Gümülcine Başkonsolosluğu'nun da salık vermesiyle Türk çocukları, Yunan devlet liselerine de girmeye başlamıştır. Bu oldukça önemli bir karar ve yerinde bir stratejidir. Devlet lisesini, Yunancayı da iyi öğrenerek tamamlayan gençler, daha rahat kariyer yapabilmiş ya da çalışma izni alabilmıştır. Ancak ilk dönemlerde Yunan çoğunluk içindeki Türk azınlığın genel sorunu ortaya çıkmış ve Türk öğrenciler özellikle radikal milliyetçi Yunan öğretmenleri ile sorunlar yaşamışlardır.⁷⁰²

Yunan yetkililerin Türkçe üzerinde takip ettikleri siyaset, azınlık eğitimindeki temel faaliyet noktaları konumundadır. Dedeâğaç'a bağlı Dikilitaş köyünün mührü ve tabelası 1966 yılında yeni tayin edilen Yunan öğretmen tarafından indirilmiş ve tabelada bulunan "*Türk*" kelimesi çıkartılıp "*Müslüman*" kelimesi kazanmıştır. Artma eğilimi gösteren olaylarda, Kıbrıs konusunda kabaran Yunan milliyetçi duygularının tezahürünü Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığı üzerinde göstermiş olduğunu söylemek mümkündür. Türk köy ve kasabalarında görevli Yunan memurlarının zaten yoğun bir şekilde hissedilen baskısı daha da artmıştır. Bu günlerde okul bahçesinde Türkçe selamlaşmak, yani "*Günaydın*" demek ya da Yunan Millî Bayramı'na gerekli ilgiyi göstermemek gibi olaylar, Türk öğretmenlerinin idarî soruşturma geçirmesi için yeterli sebepleri oluşturuyordu.⁷⁰³

Türk-Yunan Kültür Antlaşması gereğince, hazırlanan okul kitaplarının Türkiye ve Yunanistan Eğitim Bakanlıklarınca incelenmesine, uygun görüldüğü takdirde okutulmasına karar verilmiştir. 1966 yılına geldiğimizde, Türkiye'de hazırlanarak incelenmesi için Yunanistan'a gönderilen Türkçe, Matematik, Aritmetik ve Tabiat Bilgisi kitapları, Yunanistan Eğitim Bakanlığı tarafından incelenmeye alınmış ancak uzunca bir süre geçmesine rağmen inceleme sonucu Türk makamlarına tebliğ edilmemiştir. Ders döneminin başlangıcında ise kitapların okutulmasının kabul görmediği ve Yunanistan'da bastırılarak okullara dağıtılacağı bildirilmiştir. Bu duruma sebep olarak ise kitaplardaki para birimlerinin Türk Lirası cinsinden oluşu, Yunanistan'da ise Drahmi kullanılması gösterilmiştir. Yunanistan'ın bu argümanı, Türk Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilmediğinden azınlık okullarına kitap

⁷⁰¹ "Batı Trakya'daki İskeçe Lisesinin İlk Mezunları", **Batı Trakya**, Cilt: 5, Sayı: 54, Ekim 1971, s. 4.

⁷⁰² Türkeş, ss. 33-34.

⁷⁰³ Merçil, "Batı Trakya Türklerinin Eğitim Meselesi ...", ss. 36-37.

gönderilmemiş, 1966-1967 ders yılında Batı Trakya Türk okulları, döneme kitapsız başlamıştır.⁷⁰⁴ Okulların iki ülke arasındaki bürokrasi ve özellikle Yunanistan makamlarının kasıtlı politikası yüzünden, eğitim yılına ders kitapları olmadan başlanması durumu, sonraki yıllarda da devam etmiştir.

Türkiye de bu duruma misilleme olarak Millî Eğitim Bakanlığı kararıyla, 1966-1967 öğretim yılı için İstanbul Rum azınlık okullarındaki Yunanca kitapların okunmasını yasaklamıştır. Yasaklama için açıklanan sebep, kitaplarda yapılan incelemede, bahis konusu kitaplarda Türkiye’den çok Yunanistan hakkında bilgilerin verilmesi ve Yunanistan’ı övücü kısımların bulunmasıdır.⁷⁰⁵

İlgili dönemde Bekirli köyünde yaşanan bir olay, aşırı milliyetçi öğretmenlerin ne gibi konulardan sorunlar çıkarabildiğini gösteren güzel bir örnektir. Bekirli köy okuluna devam eden öğrencilere bir derste zarf yazımı ile ilgili bilgi verilmiş ve yurt dışına mektup yollarken zarfların nasıl doldurulacağı konusu öğretmenleri tarafından tahtaya çizilerek örneklendirilmiştir. Bu zarfın doldurulmasında, doğal olarak Yunanistan’ın uluslararası anlamda kabul gören ismi olan “Greece” kullanılmıştır. Bu dersten sonra aynı sınıfta dersi bulunan Yunan öğretmen sınıfa girerek tahtayı gördüğünde şiddete kapılmış ve hakaretler eşliğinde öğrencilerin hazırlamış oldukları zarfları yırtarak sınıfı terk etmiştir.⁷⁰⁶ Bu gibi durumlarda azınlığın başvurduğu resmî makamlardan da elbette ki bir sonuç alınamamış, durumu daha vahim hale getirilmiştir. Çünkü benzer durumlarda herhangi bir uyarı ya da ceza almayacağı bilincinde olan Yunan öğretmenler, azınlık okullarında eğitim disiplininin çok uzakta davranışlar sergileyebiliyorlardı.

Bu konuya bir başka örnek de İskeçe’den verilebilir. Almanya’ya işçi olarak gitmeyi planlayan bir eski öğretmenin evi, Yunan polisi tarafından basılmış ve evde arama yapılmıştır. Aramada öğretmenin 4. sınıflara vermiş olduğu bir ödevden kalan ve bir öğrencinin çizmiş olduğu tank resmi, sayfanın alt köşesinde öğrencinin ay-yıldız çizmesi, öğretmen aleyhine delil olarak alınmıştır.⁷⁰⁷

Çok basit bir taktik olmasına rağmen Yunan makamları, zaman zaman Türk öğretmenleri arasında ikilik yaratmış ve bundan faydalanma yoluna da gitmiştir.

---

⁷⁰⁴ Ünal, s. 29.

⁷⁰⁵ “Bakanlık, Rum Okullarındaki Rumca Kitapların Okunmasını Yasak Etti”, **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1966.

⁷⁰⁶ “Bu Harekete Ne Buyrulur?”, **Akın**, 17 Mayıs 1963.

⁷⁰⁷ “Evinde Arama Yapıldı”, **Akın**, 3 Temmuz 1965.

1966'da, Azınlık Okulları Müfettişi Minas Minaidis'in önyak olması ile Mehmet Emin Aga liderliğinde kurulan "Medrese Mezunu Müslüman Muallimler Cemiyeti"⁷⁰⁸ buna önemli bir örnek teşkil eder. Açık bir şekilde "Türk Öğretmenler Birliği"ne karşı ve Batı Trakya'daki Türk öğretmenlerini bölmek amacıyla kurulan bu cemiyetin tüzüğünün 2. maddesi şöyledir:

*"Her sene mebzulen Türkiye Öğretmen Okullarından buraya gelerek, burada yetişmiş yerli muallimleri kötü ve acı bir vaziyete düşürmek suretiyle 'Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği'nin destek ve yardımı üzerine bize tercihen öğretmen tayin edildiklerinden bu tehlikenin önüne geçmek hususunda hükümet nezdinde teşebbüste bulunmak."*⁷⁰⁹

Bu dönemde yaklaşık 380 üyesi olan Türk Öğretmenler Birliği'ne ve onların destekledikleri Türkiye'de modern eğitim alarak geri dönmüş öğretmenlere ve dolayısıyla modern eğitim anlayışına karşı kurulduğu açıkça görülmekte olan bu cemiyetin üye sayısı ise 170 kadardır.⁷¹⁰

Batı Trakya'da görev yapan Yunan memurlarının öncelikli görevleri, buradaki Türk varlığını sistematik bir eritme politikasına tabi tutmak olmuştur. Özellikle azınlığın millî bilincini köreltmek için azınlık içindeki temel düşünce farklılıklarını kullanmışlardır. Türkçe'nin ve Türkiye'deki inkılapların bölgedeki etkilerini kırma yolunda tedbirler almışlardır. Konuya örnek gösterilebilecek olan Batı Trakya'da Rodop Valiliğinin 12.1.1967 tarihli ve 879/66 numaralı genelgesi şöyledir:

*"Türk okullarının içinde ve dışında Türkçe yazı (Latin) bulunmayacak. Okullarda Rumca kitaplardan ve Türkçe okuma kitabından gayri hiçbir kitap bulunmayacak. Teneffüslerde Türkçe konuşulmayacak. Okul her gün için Yunan millî marşı ile açılacak ve kapanacaktır. Yunan vatani ve bayrağının sevgisi her şeyden üstün tutulacak. Bu işi sağlamak birinci derecede Rum öğretmenin, polisin, köy korucularının ve azınlık müfettişlerinin görevi olacaktır. Türk okullarında görevli Türk okul müdürleri ve encümenleri gerekli tedbirleri alacak ve hassasiyet gösterecektir."*⁷¹¹

Azınlık içinde Türk devrimlerine ve diğer gelişmelere bakıştan kaynaklanan fikir ayrılığı bu tip durumlarda da kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Yunan

⁷⁰⁸ Vemund Aarbakke, **The Muslim Minority of Greek Thrace**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bergen Üniversitesi, Norveç, 2000, s. 147.

⁷⁰⁹ Yılmaz Çetiner, "Batı Trakya'da Türkler-Türklüğün İmhası İçin Yunanlıların Taktiği", **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1966.

⁷¹⁰ Aynı haber.

⁷¹¹ Türkeş, s. 80.

makamlarının yukarıda bahsettiğimiz bir takım istekleri, okulda görevli öğretmenler ya da okul encümenleri tarafından yerine getirilmese de bazen köydeki muhafazakâr kimseler tarafından yapılıyordu. Örneğin İskeçe'nin dağ köylerinden olan Yassıören Köyü İlkokulu'nun tabelası bir gece değiştirilmiş, Yassıören Türk İlkokulu yazan tabeladaki “*Türk*” kelimesi silinerek yerine “*Müslüman*” kelimesi yazılmıştır.⁷¹² Batı Trakya'da yaşayan bir kişinin Türk ve Müslüman kelimelerine yüklediği anlam o kişinin hayatına önemli ölçüde yön veriyordu. Böylece aslen Yunan makamlarının çok kullandığı ve ciddi anlamda azınlığı bölen en önemli unsur olan “*Türk değil Müslüman*” argümanı, azınlık içindeki ayrımı derinleştiriyordu.

Türkiye'nin azınlık politikası açısından bakıldığında, Batı Trakya davasının, tüm hükümetlerin benzer bir bakış ile baktığı ve önem verdiği bir konu olduğu görülür. 27 Mayıs Askerî Müdahalesi'nde Millî Birlik Komitesi üyesi olan, sonrasında ise hükümet müşaviri olarak görevlendirilen Alpaslan Türkeş ve Numan Esin'in, 20 Şubat 1963 tarihinde Batı Trakya'yı ziyaret ederek, Gümülcine'de bir gece kalması ve azınlık kuruluşlarına bir dizi ziyarette bulunması, Türkiye tarafından Batı Trakya konusuna verilen önemi göstermektedir.⁷¹³

1963 yılından itibaren Türkiye, Kıbrıs'ta Türklere yönelik tedhiş hareketlerine karşı önlemler geliştirmeye ve bu şekilde Kıbrıs'taki anayasal düzenin garantörleri olan İngiltere ve özellikle Yunanistan'ın bu konudaki yükümlülüklerini yerine getirmeye zorlamıştır.

Özellikle Kanlı Noel hareketi sonrası Türkiye, Yunan uyrukluların Türkiye'de ikamet edebilmesinin önünü açan ve 30 Ekim 1930 tarihinde imzalanmış olan “*İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelename*”sini⁷¹⁴ 16 Mart 1964 tarihinde⁷¹⁵ feshederek sözleşmeden doğan haklarla Yunanistan'dan gelerek Türkiye'de çalışmaya başlayan Yunanlıların oturma izinlerini yenilememe kararı almıştır. Böylece o dönemde özellikle İstanbul'da yerleşmiş bulunan Rumların, zorla ülkelerine geri gönderilmesine başlanmıştır.⁷¹⁶ Türkiye'den Yunanistan'a gidip çalışan sayısı çok değildir. O nedenle tek taraflı olarak işleyen bu sözleşme sonucu, o

⁷¹² “Yassıören'de Okul Tabelası Değiştirildi”, **Akı**, 14 Mayıs 1966.

⁷¹³ “B. Alpaslan Türkeş ve B. Numan Esin Geldiler”, **Akı**, 22 Şubat 1963.

⁷¹⁴ Bilgi için Bkz. “Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Hükümeti Arasında Aktolunan İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenamesinin Tasdiki Hakkında Kanun”, **TCRG**, Sayı: 1748, 15 Mart 1931, s. 303 ve devamı.

⁷¹⁵ Akgönül, s. 257.

⁷¹⁶ Millas, Geçmişten Bugüne..., s. 226.

dönemde Yunanistan'dan İstanbul'a gelerek oturan ve çalışan 12.704 Yunan vatandaşı vardır. 1963 olayları sonrasında Kıbrıs'a müdahalede bulunmayan Türkiye, Yunanistan'ı zor durumda bırakmak için, altı ay önceden ihbarda bulunduktan sonra sözleşmeyi 16 Eylül 1964 tarihinde feshetmiş⁷¹⁷ ve Yunan yurttaşlarının oturma izinlerini bir daha uzatmamıştır. İlk uygulamada 1.885 Yunan tebaalı Rum sınır dışı edilirken, aynı dönemde 1.134 Yunan uyruklunun hastalık ve öğrenim nedeniyle kalmalarına izin verilmiştir.⁷¹⁸ Temmuz ayında ise Türkiye'den çıkarılmış veya çıkarılacağı ilan edilmiş olan Yunan uyrukluların Türkiye'deki varlıklarına da ihtiyati haciz uygulanmıştır.⁷¹⁹ Böylece Türkiye'de edinilmiş servetin Yunanistan'a geçişinin önlenmesi hedeflenmiş, ayrıca gittikçe gerilen Kıbrıs sorununda Yunanistan'a açık bir mesaj verilmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'ndeki politikası sert bir şekilde devam etmiştir. Bozcaada ve Gökçeada'da yarı açık cezaevi ve Devlet Üretim Çiftliği kurmak için yapılan kamulaştırmalar sonunda, bu adalarda yaşayan pek çok Rum azınlık üyesi de Yunanistan'a göç etmiştir.⁷²⁰ Yunan uyrukluların gerek ailevi, gerekse Türkiye'de oluşan hava yüzünden Türkiye'den ayrılması ve Rum azınlığın da göç etmesi sonunda bu yıllarda Türkiye'deki Rum azınlık nüfusu 2 binlere kadar düşmüştür.

Türkiye'nin uygulaması, Yunanistan'ın tabiiyetinde bulunan Batı Trakya Türkleri açısından önemli bir baskı dönemini beraberinde getirmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Stavros Kostopulos, Nisan 1964'de bir demecinde şunları ifade etmiştir:

“Dünya kamuoyu önünde taahhüt ediyoruz ki Yunanistan misillemede bulunmayacaktır. Müslüman vatandaşlarımız Yunan kanunlarının tam korumasından emin olabilirler”.⁷²¹

Stavros Kostopulos'un sözleri, tamamen yanıltmacaydı. Tam tersine Batı Trakya Türk azınlığı için çekilen ıstıraplar yoğunlaşmaya başlamıştır.⁷²² Zira Yunan Hükümeti, Kıbrıs Meselesi ile iyice gerginleşen iki ülke ilişkilerinde, azınlığı, elinde siyasî bir denge unsuru olarak kullanmak yerine, olayların intikamının alınacağı bir kitle olarak görmüştür. Basit bir karşılaştırma yapmak gerekirse Türkiye'nin

---

⁷¹⁷ Börklü, s. 40.

⁷¹⁸ “Türkiye'deki Yunan Tebaalılara Dair”, **Akın**, 19 Eylül 1964.

⁷¹⁹ “Yunan Uyrukluların Malları Haczediliyor”, **Milliyet**, 10 Temmuz 1964.

⁷²⁰ Oran, “Lozan'ın Azınlıkların Korunması...”, s. 281.

⁷²¹ “Athens Assures the Turks”, **The New York Times**, 25 April 1964.

⁷²² Oran, “Lozan'ın Azınlıkların Korunması...”, s. 295.

Rumlara yapmış olduğu bahsi geçen uygulamalar, Yunan makamlarının Batı Trakya Türk azınlığına karşı hayata geçirdiği uygulamaların yanında oldukça hafif kalmaktadır.

Yine de Türkiye'nin uygulamaları, Yunanistan'da karşılık bulmuş ve Batı Trakya Türklerine uygulanan baskılar artmıştır. Yunanistan ilk etapta Oniki Adalar'da yaşayan Türkleri sınır dışı etmiş ve Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskının dozunu yükseltmiştir. Özellikle Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine karşı, Türkiye'nin de İstanbul Rumlara karşı uyguladıkları politikalara taban teşkil eden “karşılıklılık” ilkesi doğrultusunda artık Batı Trakya Türklerinin bir “karşılığı” kalmadığı için Yunanistan, Türk azınlık üzerindeki baskılarına da uygun bir kılıf bulmuştur.

Batı Trakya Türklerine yönelik baskı hareketlerinin Türk basınında daha fazla yer almaya başlaması ve göçlerin gün geçtikçe yoğunlaşması, Türk kamuoyunda da bölgeye olan merakı arttırmıştır.

Bu gelişmelerle birlikte, durumu yerinde incelemek isteyen dönemin Adalet Partisi'nden TBMM'ye giren ancak daha sonra istifa ederek bağımsız olan Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın 1966 yılında Batı Trakya'ya gerçekleştirdiği ziyaret ve daha sonra durumu TBMM'ye taşıması önemlidir. 1966 Ağustos'unun son günlerinde Batı Trakya'ya giden Özarda, Gümülcine ve İskeçe ile bazı köyleri gezmiş, azınlık temsilcileri ve azınlık kuruluşları ile temaslarda bulunmuştur.⁷²³ İzlenimlerini Meclis'e taşıyan Özarda, Batı Trakya, On iki Adalar ve Kıbrıs konularında genel görüşme açılması için önerge vermiştir.

Önergesinde Lozan Barış Antlaşması'ndan ve burada kalan Batı Trakya Türklerinden bahisle şu sitemlerde bulunmuştur:

“Aradan 43 sene geçti, 43 sene gibi uzun bir zaman içinde bu Parlamentoda bir tek defa dahi o aziz kardeşlerimizin, sevgili vatandaşlarımızın mukadderatları üzerinde, ne halde, ne durumda buldukları hakkında bir tek defa müzakere açılmadı. 40 küsur seneden beri bu Parlamentodan tek bir heyet, biz bu vatan evlatlarını Yunan idaresine terk ettik, acaba onlar ne halledir diye kalkıp gidip bir inceleme gezisi yapmadı. O köyler arasında dolaşıp

⁷²³ “Türkiye'nin Aydın Milletvekili Batı Trakya'da”, **Akın**, 4 Eylül 1966.

o vatandaşlarımızın, kardeşlerimizin dertlerini, durumlarını incelememi".⁷²⁴

Özarda'nın konuşmasında belirttiği, TBMM ve Türk Hükümetlerinin Batı Trakya Türklerinin durumlarına karşı ilgisizliği üzerinde durulabilir. Belki de bu dönemde Türkiye hükümetlerinin Batı Trakya Türk azınlığı konusunda gösterdikleri ilgisizliğin, Yunan makamlarında, azınlık üzerinde ne gibi bir tasarrufta bulunurlarsa bulunsunlar bir karşılık görmeyecekleri kanısını da uyandırmış olması muhtemeldir. Özarda, çözüm olarak, hem Türkiye hem de Batı Trakya basınında gündeme getirilen Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumların mübadele edilmesini önermiştir.

Reşat Özarda'nın konunun ayrıntılı olarak genel görüşmede yer alması isteği, Meclis'te çoğunluk durumundaki Adalet Partisi milletvekillerinin hayır oyları ile reddedilmiştir.

2.6. YUNANİSTAN'DA CUNTA DÖNEMİ

21 Nisan 1967'de Yunanistan'da yönetim, yapılan darbe sonunda askerî cuntaya geçmiştir. Cunta başa geçtiği ilk dönemlerinden itibaren tüm Yunanistan'da Yunan millî kimliğini öne çıkaracak ve Yunanlılık benliğini kuvvetlendirecek çalışmalara başlamıştır.

Askerî Cunta idaresinin göreve gelmesiyle birlikte Türklerin şikâyetleri de artmaya başlamıştır. Zira Cuntanın ilk icraatlarından biri de azınlık üyeleri tarafından seçilmiş olan yetkilileri görevden alarak, yerlerine kendi seçtiği Türkleri getirmek olmuştur. Yaşanan gelişmeyle o döneme kadar başarılı bir şekilde görevlerini sürdürmüş olan ilerici fikirli ve Türkiye ile bağlantılı olan genç yöneticiler; muhafazakâr ve anavatana yabancılaşmış, asla Türkiye'deki devrimleri tam olarak kabullenmemiş yaşlılar tarafından tasfiye edilmişlerdir.⁷²⁵ Böylece Batı Trakya'da, azınlığın menfaatlerinden çok kendilerini bu görevlere getiren Cunta menfaatlerini ön planda tutan bir yönetim anlayışı gelişmeye başlamıştır. İdari anlamda ise Kıbrıs Bunalımı ile artan ve organize bir şekilde Türk azınlığa yönelen baskılar Cunta'nın başa geçmesiyle had safhaya ulaşmıştır.⁷²⁶

⁷²⁴ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 2, Cilt 11, Birleşim 32, s. 201.

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.goruntule?sayfa_no_ilk=198&sayfa_no_son=218&sayfa_no=201&v_meclis=4&v_donem=2&v_yasama_yili=&v_cilt=11&v_birlesim=032 (Erişim: 21.10.2013)

⁷²⁵ Richard Eder, "Greece Agrees to Discuss Turkey's Complaints About Thrace", **The New York Times**, 15 February 1968.

⁷²⁶ Hasan, s. 51.

Görüldüğü üzere 1960'lerden itibaren iki ülke arasındaki ilişkileri belirleyen temel faktör, Kıbrıs'taki durum olmuştur. Kanlı Noel'den sonra gitgide sertleşen politik durumun yumuşatılması için hem Türkiye hem de Yunanistan zaman zaman adımlar atmışlardır. Bu adımlar bağlamında değerlendirilebilecek bir gelişme, 9-10 Eylül 1967 tarihlerinde, iki ülke başbakanlarının biri Dedeağaç, diğeri de Keşan'da gerçekleşen ikili görüşmeleridir.⁷²⁷ Görüşmeler olumlu geçmiş ve iki ülke de temel prensip olarak Kıbrıs sorununa yapıcı yaklaşmayı ve birbirlerinin anlaşmalardan doğan haklarına riayet etmeyi kabul etmişlerdir.⁷²⁸

Her ne kadar görüşmeler olumlu geçmiş ve her iki devletin başbakanı tarafından da gerginliği azaltıcı mesajlar verilmişse de Kıbrıs Meselesi'nin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar olan döneminde iki ülke arasındaki ilişkiler hassasiyet içinde geçmiştir.

Bu dönemin azınlık adına önemli gelişmelerinden biri de gayrimenkul alım-satımı ile alakalıdır. Yunan makamları, sınır bölgelerindeki iskân ile ilgili 1938 yılında çıkan ve sınır bölgelerindeki toprakların durumunu denetleyen 1366 sayılı kararname doğrultusunda Batı Trakya'da Türklerin yoğun olduğu bölgelerde, her nevi gayrimenkulün alımı ve satımı, bağışlanması ve vakfedilmesini özel bir komisyonun iznine tabi tutmuştur. Bu uygulama doğrultusunda Batı Trakya Türkleri, gayrimenkul alım ve satımı, bağışlanması veya vakfedilmesi hususunda ilgili komisyona başvuruyordu. Yunanistan'ın diğer sınır bölgelerinde sıkı bir şekilde uygulanmayan ilgili kararname, Batı Trakya'da ise oldukça ciddî bir şekilde ele alınmıştır. Komisyona gerekli başvurular yapılmadan gerçekleştirilen işlemler geçersiz sayılmış ve ilgili azınlık mensupları mahkemeye çıkarılmıştır.⁷²⁹ 21 Nisan 1967 tarihine kadar bu özel komisyona yapılan başvuruların bir kısmına da olsa olumlu cevaplar veriliyordu. Ancak bu tarihten sonra Batı Trakya Türk azınlığı mensuplarının gayrimenkul satın almaları, bağışlamaları veya vakfetmeleri tamamen yasaklanmıştır. Hatta alım satım ya da ev, cami, mescit vs. inşa etmeleri bir yana mevcut binaların tamiri dahi izne tabi tutulmuştur.⁷³⁰

---

⁷²⁷ “Yunanistan ile Türkiye Atatürk ve Venizelos'un Kurduğu Dostluğu İhya Edecekler”, **Azınlık Postası**, 13 Eylül 1967.

⁷²⁸ “Yunan-Türk Görüşmeleri ile İlgili Resmi Tebliğ”, **Azınlık Postası**, 13 Eylül 1967.

⁷²⁹ “Taşınmaz Mal Alım-Satımı Yüzünden Mahkemeye Verilen Ksanthi'li Soydaşlarımız Beraat Etti”, **Azınlık Postası**, 11 Şubat 1975.

⁷³⁰ Batı Trakya R. Komitesi, s. 22.

Cuntanın başa geçmesinin ardından Batı Trakya'daki Türk azınlık üzerine daha fazla önem veren Yunan yönetimi, bu yıllarda hem medresenin elini güçlendirerek azınlık içindeki irticai odakları daha faal hale getirmek hem de azınlık içindeki ayrılıkları güçlendirmek için medreseyi, lise seviyesinde bir okul olarak kabul etmiştir. 19 Eylül 1967 tarihli ve 129 sayılı “*Zarurî Kanunlar*” serisinin 13. Maddesinin 9. paragrafında şöyle denilmektedir:

“*Dedeagaç Pedagoji Akademisi'nde Müslüman muallimlerinin bir sene kurs görmeleri için ayrı bir sınıf kurulmuştur. İş bu sınıfa, giriş imtihanlarından sonra lise veyahut Müslüman medresesi mezunları kayıt edilecektir. Bu sınıfta Müslüman muallimlerinin kurs göreceği dersler Maarif Bakanlığının kararıyla tespit edilecektir*”.⁷³¹ Böylece medrese mezunu olan ve pedagojik formasyona sahip olmayan kişilere azınlık okullarında öğretmenlik yolu açılmış oluyordu.

Cunta döneminde baskılar özellikle İskeçe ve Gümülcine'de hissedilmektedir. İskeçe'deki Türk Okulu Fen öğretmeni Hamdi Bıyıklı, Türkiye propagandası yaptığı gerekçesiyle Drama Askerî Mahkemesi'nce yargılanarak 6 ay hapis cezası almıştır. Bu gibi olaylar cunta döneminde normal olaylar arasına girmiş, kısa sürede çeşitli bahanelerle tutuklanan Türklerin sayısı 235'e yükselmiştir. Bu arada Mustafa Hızır isimindeki Türk, Yunan askerleri tarafından feci şekilde dövülmüş, olayı takiben vefat etmiştir.⁷³²

Cunta idaresinin Batı Trakya'daki eğitim sistemine karşı bir tavır gösterdiğini söylemek yerinde olacaktır. Zira 1967-1968 eğitim yılının başlamasından hemen sonra azınlık öğretmenlerine yavaş yavaş işten el çektirilmeye başlanmıştır. Eğitim yılının başlaması üzerinden henüz bir ay geçmiş olmasına rağmen azınlık öğretmenleri Aydın Ahmet, Hüseyin İsmail, Hüseyin Muratlı ve Cengiz Solmanlı 16 Ekim 1967'de kendilerine hiçbir sebep gösterilmeksizin işten çıkarılmışlardır.⁷³³ Sebepsiz yere işten çıkarmalar, ileriki dönemde de artarak devam edecek ve Türk çocuklarının zaten ilkel şartlarda gerçekleştirilen öğrenimleri daha fazla sekteye uğrayacaktır. Kısa süre içerisinde Türk okullarında görevli öğretmenlerden 39'u

⁷³¹ “Batı Trakya'da Yeni Baskılar Başladı”, **Batı Trakya**, Cilt: 2, Sayı: 16, Ağustos 1968, ss. 16-17.

⁷³² Arif Akçavdar, “Batı Trakya'da Durum”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 3, Temmuz 1967, s. 4.

⁷³³ “Batı Trakya'da Öğretmen Katliamı Başladı”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 7, Kasım 1967, s. 26.

Yunan makamlarınca görevlerinden alınmışlardır. ⁷³⁴ Gümülcine Lisesi'nde öğrencilere verilmekte olan öğle yemeği de kaldırılmıştır. Burada dikkat çekici olan husus, görevlerinden alınan öğretmenlerin tümünün Türkiye'deki öğretmen okullarını bitirip geri dönerek Yunanistan'da öğretmenlik yapan sayılı kişilerden oluşudur. Eğitim alanında bu gelişmeler yaşanırken eski milletvekillerinden Molla Yusuf, korucuya hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklanarak yargılanmış ve 6 ay hapis ile 82 bin Drahmi para cezasına çarptırılmıştır. ⁷³⁵

Yunan Cuntası, azınlığın eğitimi ile ilgilenen encümenleri de dağıtarak yerine kendi atadığı ve Yunan taraftarı Türklerden oluşan Maarif Encümenlerini kurmuştur. Cunta tarafından büyük destek gören atanmış encümenler, doğal olarak kendilerine dikte edilen emirleri uygulamaktan öte bir iş yapmamıştır. Gümülcine Encümeni'nin ilk faaliyeti de Gümülcine Türk Öğretmenler Birliği'ni, Cemaatin bulunduğu binadan çıkarmak olmuştur. Gümülcine Birinci Türk İlkokulu civarına taşınan Birlik, faaliyetlerine burada devam etmiştir. ⁷³⁶

Resim 13-Türk Öğretmenler Birliği lokalinden bir görünüm.

⁷³⁴ “Mecliste Konuşan Millî Eğitim Bakanı Arar Mütakabiliyet Sağlanacaktır Dedi”, **Batı Trakya**, Cilt: 5, Sayı: 57, Ocak 1972, s. 18. Türkiye de duruma tepki olarak 1967-1968 öğretim yılında Rum azınlık okullarında görevli 39 müdür ve öğretmeni görevden uzaklaştırmıştır. Bkz. Aynı yer.

⁷³⁵ “Batı Trakya’da Öğretmen Kırımını Devam Ediyor”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 8, Aralık 1967, s. 29.

⁷³⁶ “Öğretmenler Birliği Cemaat Kararı ile Binadan Atıldı”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 8, Aralık 1967, s. 30.

Yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Türkiye ile Yunanistan arasındaki diplomatik ilişkilerin hızlanması ve iki ülke temsilcilerinin bulunduğu toplantıların artması ile birlikte ortaya somut anlaşmalar da çıkmaya başlar. Örneğin, 1968 Şubat'ında Türk-Yunan Diplomatik Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, Ankara'da görevli Yunanistan Büyükelçisi ve Atina'da görevli Türkiye Büyükelçisi, her iki ülkede karşılıklı olarak bulunan millî azınlıkları, yaşadıkları bölgede serbestçe ziyaret edebileceklerdir.⁷³⁷ Atılan bu adım olumlu bir gelişme olarak görülmüş ve yetkililerin Batı Trakya'yı ziyaretleri bazı sorunların yerinde tespit edilmesine fırsat vermiştir. Fakat Yunanistan'daki Cunta idaresi, konuyu pek ciddiye almamıştır.

Askerî idarenin, Batı Trakya Türk azınlığının sosyal yaşantısına en büyük etkisi ise 2345/1920 numaralı kanunun işleyişini engellemek olmuştur. Bu kanun ile Batı Trakya Türkleri kendi dinî liderlerini ve Cemaat İdare Heyetlerini seçimle kendileri belirleme hakkına sahiptiler. Ancak cunta idareye geçtiği 1967 yılında, bu seçimlerin önünü kesmiş ve hem müftülüklerle hem de heyetlere kendi ekseninde hareket ettirebileceği kişileri atamıştır.⁷³⁸ Yani bir nevi kukla yönetimler kurulmuştur. Batı Trakya Türk azınlığının bu iki önemli kurumundaki değişiklik, doğal olarak azınlık içinde tepkilere neden olmuş ve azınlık bu kurumların başlarına kendi inisiyatifleri ile seçimler yapmıştır. Bugün de devam etmekte olan “*Seçilmiş*” ve “*Atanmış*” kavramları temelde askerî idare döneminin bir ürünü gibi görünmekteyse de Yunanistan'ın yeniden demokrasiye döndüğü 1974 yılından beri de bu politikada bir değişiklik yoktur.

İlki 26 Ağustos 1968'de ve ikincisi de 9 Nisan 1969'da olmak üzere Türkiye'nin Atina Büyükelçisi olan İlder Türkmen'in Batı Trakya'yı ziyaretleri, bölgede yaşayan Türk azınlığın tarihi günlerinden olarak bilinmektedir. Yunanlılar, Büyükelçinin bölgeye gelişinden önce azınlık üyelerini sevinç gösterilerinde bulunmamaları ve şikâyetlerini dillendirmemeleri hususunda uyarılmışlardır. Ancak tüm bu uyarılara rağmen Türkmen'in ziyareti Batı Trakya köylerinde büyük bir heyecan ve sevinç yaratmıştır.⁷³⁹ Bu ziyaretlerle bölge halkının morali yükselirken, Türkiye'ye karşı duyulan güven duygusu üzerinde de müspet etkiler yarattığı bir

---

⁷³⁷ Türkeş, s. 16.

⁷³⁸ Sadık Ahmet, “Batı Trakya'da Yaşayan Türk Toplumunun Şikâyetleri ve İstekleri”, **Yeni Türkiye**, Yıl: 1, Sayı: 3 (Türk Dış Politikası Özel Sayısı), Mart-Nisan 1995, s. 39.

⁷³⁹ Ahmet Selami, “Rodoplarda Elçi Böyle Karşılandı”, **Batı Trakya**, Cilt: 3, Sayı: 28, Ağustos 1969, ss. 3-5.

gerçektir.⁷⁴⁰ Ancak ziyaretler sonucu bölgede Türkiye lehine artan ilgi, Yunan makamlarını rahatsız etmiştir. 7 Ocak 1970’te Gümülcine Türk Gençler Birliği tabelasındaki “*Türk*” kelimesi kaldırılmıştır. 3 Mart tarihindeki hükümet genelgesi ile okul isimlerindeki Türk kelimeleri kaldırılmıştır. Daha sonra 1260 sayılı yasa ile Türkçe yer isimlerinin haberleşme, yazışma, basın ve örgütlerde kullanılması yasaklanmıştır.⁷⁴¹

Türk azınlığın elindeki arazilerin çeşitli şekillerle devlete aktarılması, normal karşılabilir bir durum haline gelmiştir. 1960 yılında İskeçe Karagözlü Nahiye Müdürlüğü tarafından, tamamen Türklerle meskûn olan Kösehallı köyünün haritası çıkarılmış ve bu harita görece düzgün bir çalışma olmuştur. Ancak aradan 10 yıl geçmesinin ardından, 25.7.1970 tarihinde Karagözlü Nahiye Müdürlüğü, Kösehallı arazisinin haritasını yeniden çizdirmiştir. Ancak bu çizimi yapan topograf Kösehallı bölgesinin en verimli kısımlarında 25 haneye ait olan ½ - 25 dönüm arasında değişen ve 50-60 parçadan oluşan toplam 570 dönüm mülkü kamu arazisi olarak çıkarmıştır. Bu rakam köy arazisinin dörtte bir kısmına tekabül etmektedir.⁷⁴² Kaldı ki haritalar, bir kimsenin sahip olduğu mülkü gösteren en önemli resmi belgelerdendir ve sıklıkla değiştirilmemesi gerekir.

Batı Trakya Türkleri üzerinde, gelişen Kıbrıs sorunu ile doğru orantılı bir şekilde hissedilen hükümet baskısı kendisini her alanda göstermiştir. Yunan makamlarının Batı Trakya’daki Türk izlerini silme çabaları, her dönemde olduğu gibi bu yıllarda da Batı Trakya’nın çeşitli yerlerindeki Türk eserlerinde gözlenir. Bu bağlamda İskeçe’de bulunan saat kulesinin kitabesi de 1970 yılında ortada herhangi bir sebep yokken Yunan makamları tarafından yerinden sökülerek kırılmıştır.⁷⁴³ 22

---

⁷⁴⁰ Kurtuluş, s. 54.

⁷⁴¹ Tarihe Bir Not, s. 26; Kurtuluş, s. 55; Hasan, s. 64.

⁷⁴² Selahattin Galip, “Kösehallı Köyünün Dörtte Bir Arazisi Türklerin Elinden Alındı”, **Batı Trakya**, Cilt: 5, Sayı: 61, Mayıs 1972, ss. 5-6.

⁷⁴³ Selçuk Türkoğlu, “Yunanlılar Kıskançlıklarından Şimdi de Eserlerimize Saldırıyorlar”, **Batı Trakya**, Cilt: 3, Sayı: 35, Mart 1970, s. 3. Türkoğlu’nun makalesine göre kırılan kitabenin metni aşağıdaki gibidir:

Hanedan-ı beldeden Hacı Emin Ağa-yı Hâk
Sahibülhayr olmağa kıldı muvaffak her zaman
İşte ezcümle bu havzı hem bu ala saati
Eyledi ihdas ve ilka birle Evkat-ı zaman

Öyle saat ki, durub-ı Pür tanini olmağın
Velvele endaz Enha-i Deşt-ü yabana resan
Esselahan oldu şehre sima Ehl-i kura
Okuya vakti şimdengerü der saat ezan
Top ile tabl’ada hacet kalmadı şehir-i siyam

Aralık 1972’de ise İskeçe’de bulunan ve Batı Trakya’daki en eski Türk eserlerinden olan Tabakhane Camii ise yol yapımı gerekçesiyle yıkılmıştır.⁷⁴⁴ Valiliğin caminin yıkımı konusundaki kararı yaklaşık bir hafta öncesinden İskeçe Müftülüğü’ne bildirilmiştir. Gelişme üzerine İskeçe’de yaşayan Türkler harekete geçmiş ancak azınlık toplumunun Başbakana kadar varan girişimlerinin sonuç vermemesi üzerine yıkım olayı büyük bir tepkiye neden olmuştur.⁷⁴⁵

Resim 14-Tabakhane Camii’nin yıkımdan önceki son fotoğrafı⁷⁴⁶

Vakt-i iftar-u sahurı bildirir saat heman

Her dakika hayr ile banisi yâd olmak seza
Bir eserdir ki, umum nef’i günden de iyan
Yakışır tarih-i cevher dense sadık doğrusu
Bi bedel bir hayr-i vakf oldu bu saat her zaman

⁷⁴⁴ Selahattin Yıldız, “İskeçe’deki Tabakhane Camisinin Yıkılışı Batı Trakya’da Üzüntü Yarattı”, **Batı Trakya**, Cilt: 6, Sayı: 69, Ocak 1973, s. 12.

⁷⁴⁵ Kurtuluş, s. 55.

⁷⁴⁶ **Yunan Kültür Emperyalizmi ve Türk-İslam Eserleri**, Batı Trakyalılar Derneği Yayınları, Ankara, 1986, s. 27.

2.6.1. 1968 Kültür Protokolü ve Azınlığın Eğitimi

Azınlıklar konusunda Türkiye ile Yunanistan arasında çıkan karşılıklı anlaşmazlıklar ve güçlüklerin giderilmesi için iki hükümet de zaman zaman çareler aramışlardır. Bu bağlamda 1960'lı yıllarda ortaya çıkan bazı meselelerin çözümü için Türk ve Yunan hükümetleri birer temsilci seçerek 1968 yılının Mart-Mayıs ayları içinde, ikili meselelerin yeniden gözden geçirilmesi yolunda tedbir almıştır. Bu görüşmelerin ana konusunu ise doğal olarak azınlık sorunları teşkil etmiştir.

İki heyetin ⁷⁴⁷ 1 Haziran 1968 tarihinde Viyana'da hazırladıkları ve hükümetlerinin tasvibine sundukları raporun en önemli kısmı, eğitim konusunda alınabilecek tedbirler hakkındaki tavsiyeleri kapsamaktadır. Rapor üzerindeki çalışmalar sonucu Eylül ayında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türk ve Yunan hükümetlerinin, Türkiye ve Yunanistan'daki azınlıkların eğitim hakları ve dil kullanımını gibi çeşitli noktalarda anlaşmaya varıldığını açıklamıştır. ⁷⁴⁸

Böylece iki hükümet tarafından uygun görülen uygulama esaslarını tespit için, Türkiye ve Yunanistan arasında 1951 yılında imzalanmış olan kültür anlaşmasının öngördüğü "*Karma Kültür Komisyonu*"nun toplanması konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Karma Kültür Komisyonu, 21 Ekim-9 Kasım 1968 tarihleri arasında Ankara'da, 11-20 Aralık 1968 tarihleri arasında da Atina'da toplanmıştır. ⁷⁴⁹ Komisyon, her iki azınlığı daha iyi ve modern bir eğitimin gerektirdiği imkân ve vasıtaların, Viyana mutabakatında öngörüldüğü şekilde sağlanması için yapılacak uygulamaları kararlaştırmıştır. Viyana mutabakatı ile tavsiye olunan ve Karma Kültür Komisyonunca ele alınan; okullarda azınlık dilinin kullanılması, ders araçlarının ve ders kitaplarının azınlık eğitimine cevap verecek şekilde hazırlanması imkânlarının sağlanması, azınlık eğitiminde millî kültür ve millî tarihi zedeleyecek

---

⁷⁴⁷ Bu toplantıda Türkiye'yi; Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs-Yunanistan Dairesi Genel Müdürü Adnan Bulak başkanlığında ve Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs-Yunanistan Dairesi Şube Müdürü Ertuğrul Gürbüz ile Atina Büyükelçiliği Ortaelçilik Müsteşarı Kamuran Tezel'in delege olarak bulunduğu heyet temsil etmiştir. BCA, 30.18.1.2.222.49.19, (Tarih: 28.6.1968).

⁷⁴⁸ "Turkey and Greece Agree on Some Minorities Issues", **The New York Times**, 4 September 1968.

⁷⁴⁹ Atina'da yapılan bu toplantıda Türkiye, Millî Eğitim Bakanlığı Başmüsteşar Yardımcısı Sıtkı Bilmen ve Dış İlişkiler Genel Müdür Muavini Asaf Özmen tarafından temsil edilmiştir. BCA, 30.18.1.2.228.89.15, (7.12.1968).

hareketlerden kaçınılması ve eğitimde yeterli öğretmenlere yer verilmesi gibi hususlar bu protokolün ana çerçevesini oluşturmuştur.⁷⁵⁰

Bu ve bunun gibi anlaşmalar, ne kadar iyi niyetle hazırlansalar da iki azınlık açısından da parlak sonuçların doğduğunu söylemek oldukça güç olacaktır. Zira yapılmış olan bu protokol, ilk yıllar için iyi sonuçlar verse de kısa bir süre sonra söz konusu hükümler fiilen uygulanmaz olmuştur.

1967 yılındaki askerî darbeden sonra yavaş yavaş indirilmeye başlanan azınlık okullarındaki “*Türk İlkokulu*” tabelaları; Yunanistan’ın 21 Ocak 1972 tarihinde uygulamaya başladığı 1109 sayılı kararname ile birlikte yerlerini tamamen “*Müslüman Okulu*” ya da “*Azınlık Okulu*” tabelalarına bırakmaya başlamıştır. Yine bu kararname ile azınlık eğitimi konusunda yeni düzenlemeler yapılmış, ortaokulu bitiren Türk öğrencilerin azınlık liselerine gidebilmeleri için yeni sınavlar gelmiş, öğretmen atamaları konusunda okul encümenlerinin sahip oldukları yetkiler kısıtlanmıştır. Böylece 1109 sayılı kararname, Batı Trakya Türk azınlığının özellikle eğitim konusundaki kazanımlarını geriletmiştir. 1972’deki değişikliğe göre azınlık okullarındaki “*Türk/Türkçe*” ibareleri kaldırılarak yerine, Yunanca’da “*Azınlık*” ve “*Müslüman*” kelimelerinin kısaltılmışı olan –ancak hangisini karşıladığı belli olmayan– “*M/kon*” ibaresi konulmuştur.⁷⁵¹

İskeçe’nin dağ köylerinden olan Oreon köyü 1. İlkokuluna, Türkiye Öğretmen Okulundan mezun bir öğretmenin tayin edilmemesi üzerine, veliler durumu protesto etmek amacıyla öğrencileri bir süre okula göndermemişlerdir. Bu arada velilerin isteği üzerine öğretmen ataması konusunda ilgili makamlara resmi başvuruda bulunan okul encümenine de ilgili makamlarca olumlu yanıt verilmemiştir. Bu gelişmeler yaşanırken Oreon köyündeki yedi ailenin reisi çocuklarını okula göndermedikleri gerekçesiyle yetkililerce mahkemeye verilmiş ve bu kişilere, 19.10.1973 tarihinde İskeçe Bidayet Ceza Mahkemesi tarafından kırkar gün hapis cezası verilmiştir.⁷⁵² Böyle örnekler, sıradan işler olmuştur. Yunan makamlarının çoğu zaman bilinçli ve sistematik bir şekilde uyguladıkları bu gibi

⁷⁵⁰ “Yeni Kültür Anlaşması İmzalandı”, **Batı Trakya**, Cilt: 2, Sayı: 21, s. 8.

⁷⁵¹ M. Cihat Özönder ve Halim Çavuşoğlu, “Balkanlar ve Batı Trakya Türklüğü”, **Yeni Türkiye**, Cilt: 3, Sayı: 16 (Türk Dünyası Özel Sayısı II), Temmuz-Ağustos 1997, s. 1804.

⁷⁵² İlhan Şahin, “İkinci Sınıf Vatandaşlar”, **Türk Kültürü**, Yıl: 14, Sayı: 159 (Batı Trakya Özel Sayısı), Ocak 1976, ss. 10-11.

baskı unsurları, cuntanın ve Kıbrıs konusunun, iki ülke arasındaki tansiyonu arttırdığı dönemlerde azınlık üzerinde ciddi bir etki yaratmıştır.

1974 yılında gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı'nın sonucunda Yunanistan'da, askerî cunta dönemi de sona ermiş ve Yunanistan yeniden demokrasiye dönmüştür. Azınlık için ise değişen çok şey olduğunu söylemek mümkün değildir. Yeni dönemde başa geçenler cunta döneminde alınmış olan bütün kararları hükümsüz saydıkları halde Türk azınlığa yönelik haksız ve hukuksuz tasarruflara dokunmamışlardır.⁷⁵³

Yunanistan'daki yedi yıllık askerî dikta rejimi döneminde, Batı Trakya Türk azınlığının elinden birçok insani ve kanuni hakkı hukuksuz bir şekilde alınmıştır. Gayrimenkul satın alma hakkı, çiftçilerin arazilerini işleyebilmek için traktör çalıştırması, her çeşit orta vadeli kredinin kullanımı, banka aracılığıyla traktör alınması keyfi bir şekilde yasaklanmıştır. Elleriindeki belgeleri iptal edilen Türk çiftçileri mazot alamamış, arıza yapan araçlarının tamiri için yedek parçalara dahi ulaşamamıştır. Tek geçim kaynağı olan ziraat alanında büyük bir ihtiyaç olan traktörleri dolaylı yollardan çalıştıran azınlık mensupları ise belgesiz çalıştıkları için yasal takibata uğramıştır.⁷⁵⁴ Daha önemlisi Cunta döneminde her üç yılda bir yapılan okul encümen seçimleri kaldırılmış, azınlığın seçmiş olduğu cemaat heyetleri dağıtılarak yerlerine hükümet yanlısı kişiler atanmıştır. Yoğun baskı altında ezilen Batı Trakya Türkleri, yeni ev inşa izni alamamış, hatta evlerindeki bazı tadilat ve tamirata dahi yapamamıştır.⁷⁵⁵

Özellikle bir gayrimenkulün alım satımı konusunda sıkıntı yaşayan azınlık üyeleri bu yasakları bir şekilde kırabilmek için çalışmıştır. Kendilerine alım-satım izni verilmeyen Batı Trakya Türkleri, zaman zaman nakit para alışverişini içermeyen ancak çeşitli şartları kapsayan yazılı anlaşmalarla gayrimenkul satın alma yolunu denemişlerdir. Ancak durumu fark eden Yunan idarecileri, bu yolu da engellemiştir. İskeçe Savcılığı 64 azınlık mensubunu, resmî satış ruhsatı almadan birbirlerine gayrimenkul sattıkları gerekçesiyle mahkemeye sevk etmiştir.⁷⁵⁶

---

⁷⁵³ Fehmi Kuru, "Mazlum Müslümanlar Batı Trakyalılarla", **İslam**, Yıl: 1, Sayı: 10, Haziran 1984, s. 25.

⁷⁵⁴ "Batı Trakya'da Yunan Baskısı Artıyor", **Batı Trakya**, Cilt: 8, Sayı: 87, Temmuz 1974, s. 27.

⁷⁵⁵ Şahin, İkinci Sınıf..., ss. 9-10.

⁷⁵⁶ Erdoğan Merçil, "Batı Trakya Türklerinin Topraklarının Elleriinden Alınması Meselesi", **Türk Kültürü**, Yıl: 14, Sayı: 159 (Batı Trakya Özel Sayısı), Ocak 1976, s. 16.

2.7. NÜFUS ve GÖÇLER (1949-1974)

Batı Trakya'daki Türk nüfusu zaman içerisinde küçük de olsa değişiklikler göstermektedir. Doğum oranına göre sürekli artması beklenen Batı Trakya'daki Türk azınlığın nüfusu, Lozan Antlaşması'nın üzerinden yıllar geçse de çok küçük değişikliklerle fazla artış göstermeden kalmıştır.

1951 yılında Yunanistan'da yapılan nüfus sayımına göre ülkenin nüfusu 7.632.801 kişidir. Aynı nüfus sayım sonuçlarına göre bu nüfusun 118.201'i Türkçe konuşmaktadır.⁷⁵⁷ Türkçe konuşan bu nüfusun küçük bir kısmının On iki Adalar'da yaşayan Türkler oldukları kabul edilirse, 1951'deki Batı Trakya Türk nüfusunun da yine yaklaşık olarak 100 - 110 bin kişi civarında olduğu söylenebilir. Bu rakam da nüfus artış yüzdesi Yunanistan geneline göre oldukça yüksek olan Batı Trakya'da, artan doğum oranı ile birlikte göçün de arttığı bir göstergesidir.

İkinci Dünya Savaşı'ndaki işgal sürecinde ve bunu takip eden Yunan İç Savaşı'nda büyük yıkıma uğrayan Batı Trakya Türkleri çoğu zaman olduğu gibi Türkiye'ye göç etmeye başlamışlardır. Ancak özellikle Yunan İç Savaşı'nın yoğun olarak etkilerinin hissedildiği 1947 yılı ile birlikte bu göçlerin artık büyük kitleler halinde yapıldığı ve süreklilik arz ettiği izlenmektedir. Türkiye açısından da dikkatle takip edilen ve İç Savaş'ın sonunda da devam eden bu göçlerin önüne geçebilmek için bir takım önlemler alınması yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede 1950 yılı sonunda dönemin Gümölcine Başkonsolosu Cemal Tuygar imzasıyla Batı Trakya'daki basın organlarında neşredilen ve “...Batı Trakya'da oturmakta olan soydaşlarımız arasından kaçak olarak memleketimize vuku bulan ilticaların kabul edilmeyerek bu yoldan yurduмуza girmek isteyenlerin geri çevrilecekleri...”⁷⁵⁸ uyarısını yapan ilan dikkat çekmektedir. İşin daha ilginç kısmı ise, pek çok Batı Trakyalının bu ilana inanmaması ve ilanın aslında göçü engellemeye çalışan Cemaat Heyeti tarafından verildiği dedikodusunun ortaya atılmasıdır.⁷⁵⁹

Batı Trakya Türk azınlığının göç etmesinin altında yatan temel sebep ise Yunan makamlarının baskı politikasıdır. İç Savaş sonrası dönemde baskılar kendisini yeniden hissettirmeye başladığından azınlık içinde Türkiye'ye göç de çoğu zaman olduğu gibi artmıştır. 1954 Nisan'ında Türkiye'ye göç eden 25 Yunan tebaalı Türk

⁷⁵⁷ “Yunanistan'da Türkçe Konuşanlar 118201 Kişi imiş”, **Akın**, 23 Ağustos 1957.

⁷⁵⁸ “İlan”, **Trakya**, 4 Aralık 1950.

⁷⁵⁹ “Bir İlan Münasebetile”, **Trakya**, 28 Aralık 1950.

verdikleri ifadelerde; “*Baskının gün geçtikçe arttığını ve çekilmez bir hal aldığı, iyi iş sahibi Türklerin zamanlı zamansız askere celbedilerek ailelerinin perişan bir duruma düşürülmeye çalışıldığını ve Türkiye’ye göç etmeyi düşünen Batı Trakyalı Türklerin gün geçtikçe arttığını*” belirtmişlerdir.⁷⁶⁰

Yunanistan’dan Türkiye’ye ilticaların artışı, bir süre sonra yabancı devletlerde de yankısını bulmuştur. Artan şikâyetler doğrultusunda, Selanik’teki Amerikan ve İngiliz Başkonsoloslukları, Batı Trakya’ya giderek durumu yerinde incelemişlerdir. Durumun uluslararası kamuoyuna da yansımaları Yunan makamları da dikkatlerini bu iltica olaylarına çevirmiştir. Dönemin Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Sifneos; Gümölcine, İskeçe ve Dedeoğaç havalilerini dolaşarak Türklerin problemleri ile meşgul olmuştur.⁷⁶¹ Bu yıllarda Batı Trakya Türklerinin sorunları üzerine yabancı devletlerin ilgi göstermeye başlamasına rağmen Türkiye’nin bunu iyi kullanabildiğini söylemek zordur.

Yunanistan’ın Batı Trakya Türklerine yönelik uygulamalarından biri de adaletsiz vergi politikasıdır. Her bakımdan aynı durumda olan bir Türk ile Yunan kökenli esnafın ödedikleri yıllık vergi, birbirinden çok farklıdır. Batı Trakyalı Türk, Yunanlı hemşerisine oranla iki kat fazla vergi vermektedir.⁷⁶² Türkler bu şekilde ekonomik bakımdan da ezilerek Yunanistan’da barınamaz hale getirilmiştir. Sadece ticaret sahasında değil, herhangi bir verginin uygulandığı tüm sahalarda durum bu şekilde olduğundan özellikle topraksız ya da işsiz Batı Trakya Türkleri, iş bulabilme umuduyla göç düşüncesine girmişlerdir.

1953 yılında kabul edilmiş olan bir kanuna göre, Yunanistan’ı pasaportsuz terk etmiş olup üç yıl zarfında geri dönmemiş olan kişilerin mülkleri devlet tarafından müsadere edilmiştir. Yunan makamlarına göre bu kanun, İç Savaş döneminde komünist yanlısı olup savaşın sona ermesinden sonra Yunanistan’ı terk etmiş olan kimseler için çıkartılmıştır. Uygulamada ise daha çok Türkiye’ye göç etmiş olan Batı Trakya kökenli Türklere yönelik olmuştur.⁷⁶³ Böylece, Türkiye’ye göç etmiş olan ve Yunanistan’da mülkleri bulunan Türklerin, daha sonra yeniden Yunanistan’a dönmelerinin önüne geçilmiştir.

⁷⁶⁰ “Batı Trakya’yı Terk Eden İrkdaşlarımız”, **Cumhuriyet**, 30 Nisan 1954.

⁷⁶¹ Şahap Balcıoğlu, “Batı Trakya’da 10 Gün”, **Cumhuriyet**, 12 Ocak 1954.

⁷⁶² Aynı haber.

⁷⁶³ Şahap Balcıoğlu, “Batı Trakya’da 10 Gün”, **Cumhuriyet**, 14 Ocak 1954.

Yunanistan'dan Türkiye'ye gitmek için pasaport talep edenlere keyfi olarak bu pasaportun verilmeyişi, bu yıllardaki bir başka hukuksuz uygulamadır. 1950'li yıllarda özellikle Şahin ya da Memkova gibi dağ kolundan olup, Türkiye'ye eğitim amacıyla gitmek isteyen, çoğu zaman açılan devlet parasız yatılı sınavlarında başarı sağlayarak Türkiye'de okuma hakkını kazanan öğrencilere ya sudan sebeplerle ya da hiç sebep gösterilmeden pasaport verilmemiştir.⁷⁶⁴ Vatandaşın seyahat hürriyetini keyfi olarak kısıtlayan bu tip davranışların altında, Yunanistan'ın eğitim görmüş ve aydınlanmış azınlık mensupları istememesi yatmaktadır. O zaman Türkiye'de eğitim görmekte olan öğrencilerin velileri de; kendi çocuklarının da Yunanistan'a geldikten sonra bu pasaport sorunu ile karşılaşacakları düşüncesi ile onların Türkiye'den dönmemelerini istemiştir. Türkiye ise bu tutuma karşı Batı Trakya'dan göç etmek isteyenlere “göçmen vizesi” vermiştir.⁷⁶⁵ Ancak vize sadece pasaport alabilen kişilere uygulandığından çoğu zaman göç kararı veren Türkler, yine tehlikeli ve illegal yollardan Türkiye'ye geçmek durumunda kalmışlardır.

Yunanistan'dan Türkiye'ye kaçak yollarla gelen Türklerin durumu, hem Türkiye ile Yunanistan'ı, hem de azınlığı ilgilendiren önemli meselelerden biri olmuştur. Bu yıllarda Yunanistan'dan göç eden Yunan tebaalı Türklerden gerekli şartlara sahip olmayanlar Türkiye tarafından yine Yunanistan'a iade edilmişlerdir. Bu kısma kadar normal şekilde işleyen prosedür Yunanistan tarafına geçildiğinde bozulmuştur.

Konuya örnek olarak, 1953 yılı Eylül ayı içinde Türkiye'ye göç eden 300 kadar Batı Trakya Türkü içinden 167'si Yunan makamlarına teslim edilmiştir.⁷⁶⁶ İade işlemleri biten ilk grup 22 çocuk, 9 kadın ve 71 erkekten oluşan 102 kişilik bir grup olmuştur. Bunlar 3 Aralık 1953 tarihinde Edirne'ye getirilerek daha sonra Karaağaç göçmen evine gelen 5 Yunan askerî kamyonu ile Yunanistan'a iade edilmişlerdir.⁷⁶⁷ Batı Trakya'nın çeşitli yerleşim yerlerinden sahip oldukları şeyleri ellerinden çıkararak Türkiye'ye göç eden bu kişilerin bir ay içinde geri iade edilmeleri, Batı Trakya'da yankısını bulmuştur. Geri dönen kişiler Yunan makamlarınca cezalandırılmış ancak Türk basınının bu dönemde bölgeye olan duyarlılığından

---

⁷⁶⁴ “Bunun Sebebi Ne Olabilir?”, **Akın**, 15 Kasım 1957.

⁷⁶⁵ Burhan Arpad, “Batı Trakya'da Neler Oluyor-Türk Vizesi Bekleyen Pınarlık Mahallesi”, **Vatan**, 26 Kasım 1954.

⁷⁶⁶ Şahap Balcıoğlu, “Batı Trakya'da 10 Gün-İade Edilen İrkdaşlarımız Maceralarını Anlatıyorlar”, **Cumhuriyet**, 11 Ocak 1954.

⁷⁶⁷ “Yunanistan'dan Bize Sığınan İrkdaşlarımız İade Edildiler”, **Cumhuriyet**, 4 Aralık 1953.

ötürü, cezalar uygulanamamıştır. İade olayları, göçleri zaman zaman yavaşlatsa da tamamen kesme yolunda başarılı olmamıştır.

Yunanistan'a iade edilen Türklerin durumları iç karartıcı bir haldedir. Tüm varlıklarını ellerinden çıkararak iltica ettiklerinden barınak ya da işleri olmayan bu insanlar, açıkta ve açlık içerisinde kalmışlardır. Bu durumun haber alınması üzerine Türk hükümeti, mülteci davasını ele almak üzere harekete geçmiştir.⁷⁶⁸ Türkiye'ye göç eden ancak iadeleri yapılan Batı Trakyalı Türklerin durumu, Yunan makamları tarafından, bir nevi psikolojik silah olarak kullanılmıştır. Burada açıkça Türkiye'ye göç edilmesine göz yumulduğu, ancak yeniden dönülmesi durumunda vaziyetin geri dönenler için hiç de iç açıcı olmayacağı mesajı verilmektedir.

Türkiye Hükümeti, Yunan İç Savaşı'nı takip eden dönemde; Türkiye'ye gelmek isteyen Türklerin, Konsolosluga müracaat ederek "*Serbest Göçmen*" olma isteklerini göç şartı olarak koydu. Bu da Batı Trakya Türklerinin 1960'lara kadar yoğun bir şekilde Türkiye'ye göç etmelerine sebep oldu.⁷⁶⁹ Temelde kişinin serbest göçmen olarak tanınması ve Türkiye'de böylece barınabilmesi için alması gerekli olan belgelerin alınması için başvuran kişinin üzerinde malı mülkü olmaması gerekmektedir. Yani temelde serbest göçmen statüsü tanınacak kişinin Yunanistan'da kendi geçimini sağlayamayacak durumda olan kimseler olması tasarlanmıştır. Ancak fiiliyata geçildiğinde tablo daha değişik olmuştur. Bir şekilde Türkiye'ye göç etmek isteyen pek çok Batı Trakya Türk'ü serbest göçmen vizesi için Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosluğu'na başvurmuş, konsolosluk yetkilileri de bu kişilerden, üzerlerinde menkul ya da gayrimenkul malın olmadığına dair belge istemişlerdir. Bu defa bu belgeyi almak için Yunan makamlarına başvuran azınlık üyelerine, üzerlerindeki bu tipten varlıkları ellerinden çıkarmadıkça bu belgenin verilmeyeceği söylenmiştir. Serbest göçmen olmak isteyen pek çok Batı Trakyalı Türk, maalesef ellerindeki mallarını yok pahasına denecek miktarlarda satmak durumunda kalmışlardır. O yıllarda bölgede uygulanan politikalar nedeniyle bir Türk'ün malını bir başka Türk'e satması da mümkün olmadığından, bu gayrimenkuller Yunanlıların eline geçmiştir.

Ancak bu politika sonunda, bölge Türklerinin doğum istatistiklerine göre bir artış kaydetmeleri bir yana nüfusun düşmeye başlamıştır. Batı Trakya'daki Türk varlığı, tehdit altına girmiştir.

---

⁷⁶⁸ "Yunanistan'a İade Edilen Türkler", **Cumhuriyet**, 17 Aralık 1953.

⁷⁶⁹ Yaz, s. 189.

Bu dönemde Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç rotasının son ayağını Karaağaç iskelesinin 4-5 km doğusunda bulunan Kurşunluk bölgesi oluşturuyordu. Her yıl yaklaşık 2.000-2.500 kadar göçmen buradan kalkan araçlarla İzmir, Karaburun ya da Çanakkale'nin tenha sahillerine çıkıyordu. Ancak bu yolculuk için küçük çapta bir servetin de gözden çıkarılması gerekiyordu. Türk basınının olaylara dikkat çekmesiyle birlikte, uzun yıllar olayları görmezden gelen Yunan sınır koruma görevlileri, daha sıkı tedbirler almaya başladı. Ne var ki bu tedbirler göçün önüne geçmek yerine, amacı göç etmek isteyen ve bunu kafasına koymuş olan Türklerden rüşvet almayı daha da kolaylaştırmıştır. Olayların şahitlerinin anlattıklarına göre kaçış yeri ve zamanını bilen jandarma kuvvetleri, tam motora binildiği sırada baskın düzenliyor, çoğunda da rüşvet alarak yine göçe izin veriyordu.⁷⁷⁰

Alınan tedbirlere rağmen göç olaylarının arkası kesilmemiştir. Göç eden Türklerin zor şartlar altında Türkiye'ye ulaşabilmeleri ve geri gönderilen Türklerin Yunanistan'da çok daha zor duruma düşmeleri bile göçü engelleyememiştir. Yaşanan gelişmeler üzerine 1953 yılı sonunda Türk İçişleri Bakanı Ethem Menderes'in açıklaması ile birlikte Batı Trakya'dan Türkiye'ye kaçak yollarla ve pasaportsuz olarak gelenlerin de Türkiye'de kalabilecekleri açıklandı.⁷⁷¹ 1954 yılı başında yeni bir karar daha alarak, Yunanistan'dan kaçarak Türkiye'ye iltica edenlerin artık iade edilmeyeceği duyuruldu.⁷⁷² Bu açıklama üzerine, daha önceki örnekleri gören, ancak yapılan baskılara dayanamayarak önce büyük partiler halinde göç eden azınlık mensupları, iki ülke tarafında da göçe karşı alınan tedbirler doğrultusunda daha küçük gruplar ile göçe devam etti.⁷⁷³

Bu yıllarda Yunanistan'dan Türkiye'ye göç akınının oldukça yoğunlaşması üzerine, Türk basınının dikkati de bölgeye çevrilmiştir. 1954 yılı başlarında Batı Trakya'ya bir ziyarette bulunan Cumhuriyet gazetesi yazarı Şahap Balcıoğlu'nun hazırladığı yazı dizisindeki sözleri, aslında Türk göçünün temelinde yatan sebebin, Yunanistan'ın Türklere karşı uyguladığı baskıdan duyulan rahatsızlık olduğunu ortaya koymaktadır. Yazıda Batı Trakya Türklerinin içinde buldukları durum şöyle açıklanmaktadır:

---

⁷⁷⁰ Şahap Balcıoğlu, "Batı Trakya'da 10 Gün-İlkbaharı Bekleyin! O Zaman Göreceksiniz Türkiye'ye Akını!", **Cumhuriyet**, 10 Ocak 1954.

⁷⁷¹ "Batı Trakyalı Mülteciler Yurdda Kalabilecekler", **Cumhuriyet**, 6 Aralık 1953.

⁷⁷² "Batı Trakya'dan Kaçan İrkdaşlarımız", **Cumhuriyet**, 22 Ocak 1954.

⁷⁷³ "Batı Trakya'dan 5 Türk Daha Yurda İltica Etti", **Cumhuriyet**, 2 Şubat 1954.

“... Muhakkak olan bir nokta varsa o da şudur: Bugün Batı Trakya’daki Türkler arasında muazzam bir sefalet hüküm sürmektedir. Bu acıklı durumu köyde de, şehirde de müşahade etmek kabildir. Şehirlerde rastladığımız birkaç kişi bir yana, diğer bütün Türklerin kılık kıyafetleri gibi evleri ve cepleri de berbat bir vaziyetteydi. Gümölcine’de, merkezden uzaklığı, bakımsız ve perişan hali sebebiyle ‘şehre küstü’ adını taşıyan Türk mahallesinin bir kahvesinde oturup dertleştiğimiz bir gece, konuştuğum 200 kişiden birinin bile halinden memnun olduğunu görmedim...”⁷⁷⁴

Batı Trakya Türklerinin, Türkiye’ye göç etme sebepleri zaman içerisinde çok değişiklik göstermez. Genellikle baskı, asimilasyon politikaları, daha önceden Türkiye’ye göç etmiş olan aile üyeleri ya da yakınlar, yine aile bağlamında Batı Trakya’da yalnız kalma, Batı Trakya’ya yerleştirilen Rum göçmenlerin çeşitli tecavüzleri vb. durumlar Batı Trakya Türklerinin göçlerindeki en temel sebeplerini oluşturmaktadır.

Alınan tüm önlemlere ve gözdağı vermelere rağmen Yunanistan’daki baskı hareketlerinden yılan Batı Trakya Türklerinin, Anavatan olarak gördükleri Türkiye’ye yönelik göçleri hız kesmeden devam etmiştir. Çeşitli yollarla Türkiye-Yunanistan sınırına ulaşan ve çoğu zaman son aşamada Meriç’i yüzerek Türkiye’ye sığınan göçmenlerin ortak yorumu; Batı Trakya’da göç etmeyi düşünen ve bunun için uygun zamanı kollayan pek çok Türk’ün olduğudur.⁷⁷⁵

Zaten nüfusunun büyük bölümünü kırsal kesimin oluşturduğu Batı Trakya’dan Türk nüfusunun yoğun olarak göç etmesi, dönem dönem bazı köylerin tamamen boşalmasına dahi sebep olmuştur. Örneğin 1953 yılına kadar 25 hane olan Taşlık köyü, 1957 yılına geldiğinde sadece 12 hane kalmıştır.⁷⁷⁶ İskeçe’nin 75 haneli Tıkızlı köyü ise yine 1957’de tamamen boşalmış; köyün okulu, camii ve vakfa ait üç dükkân ve on sekiz dönüm arazi İskeçe Cemaat idaresine devredilmiştir. Boşalan bu köy kısa sürede Yunanlılar tarafından doldurulmuş ve 115 haneye ulaşmıştır.⁷⁷⁷

Batı Trakya’dan gelen göç dalgası TBMM’nde de aksini bulmakta gecikmemiştir. TBMM Bütçe Komisyonu’nun 17 Ocak 1957 tarihli toplantısında Dışişleri Bakanlığı bütçesinin görüşülmesi sırasında, dönemin havasına uygun olarak

⁷⁷⁴ Şahap Balcıoğlu, “Batı Trakya’da 10 Gün-Her Ağızdan Aynı Cevap: Kaçmayıp da Ne Yapalım?”, **Cumhuriyet**, 9 Ocak 1954.

⁷⁷⁵ “Batı Trakya’dan Kaçan Türkler”, **Cumhuriyet**, 11 Ocak 1957.

⁷⁷⁶ “Taşlık Köyü Huzursuzluk İçinde”, **Akın**, 26 Nisan 1957.

⁷⁷⁷ “Bir Köy Daha!”, **Akın**, 2 Ağustos 1957.

Kıbrıs ve Lozan tartışmaları içerisinde Batı Trakya meselesi de gündeme gelmiştir.⁷⁷⁸ Sonraki yıllarda Türk Dışişleri Bakanlığı da yapacak olan Ümit Halûk Bayülken, 1957 yılı içinde Yunanistan'dan Türkiye'ye 20.434 Batı Trakyalı Türk'ün göç ettiğini söylerken, bunun açıkça Yunan Hükümeti'nin baskılarından kaynaklanan bir göç dalgası olduğunu da belirtmiştir.⁷⁷⁹ Ancak bir yıl gibi bir sürede 20 bin kişilik bir göç dalgasının yaşanmış olduğuna ilişkin görüşe mesafeli yaklaşmak gerekir. Zira Bayülken'in konuşmasından bir süre sonra Türk resmî makamlarının açıkladığı istatistikler bu sayıya ancak 4 yıllık bir sürede ulaşılabilirdiğini göstermektedir.

Yunanistan'dan Türk göçü ile ilgili olarak 1958 yılında Türk Konsoloslugu 4 yıllık göç rakamlarını şu şekilde bildirmiştir:

- 1954 yılı içinde taahhüt senedi ile 900, serbest göçmen olarak da 678 aile,
- 1955 yılında serbest göçmen olarak 1304 aile,
- 1956 yılında serbest göçmen vizesi ile 1442 aile ve kaçak yollarla 285 kişi,
- 1957 yılında serbest göçmen olarak 935 aile⁷⁸⁰

Böylece 4 yıl içinde Yunanistan'ı terk ederek Türkiye'ye yerleşen Batı Trakyalı ailelerin sayısı 5 bini geçmektedir. Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç eden Türklerin geleneksel aile yapısı içinde bakıldığında, ortalama bir ailenin 4-5 bireyden oluştuğu düşünülürse 20-25 bin civarında nüfusun Batı Trakya'yı terk ettiği görülebilir. Doğum istatistikleri ile karşılaştırıldığında Batı Trakya'daki Türk nüfusun artışı ile göç eden nüfusun sayısının dengede olduğu söylenebilir.

1963 yılında Türk Hükümeti, almış olduğu bir kararla Yunanistan'dan daha önce Türkiye'ye gelmiş ve nüfus sicillerine kaydedilmiş bulunan Batı Trakya Türkleri ile ilgili bir düzenleme daha yapmıştır. Bu düzenleme şöyledir: Batı Trakya Türklerinden Yunanistan'da kalmış;

- a) Karı veya kocalarının,
- b) Ana ve babalarının, kimsesiz kalmış büyük ana ve büyük babalarının,
- c) Reşit olmayan ve reşit olup da evli bulunmayan çocuklarının ve aynı durumdaki anasız ve babasız torunlarının,

⁷⁷⁸ "Dışişleri Bakanına Sorulan 30 Sual", **Cumhuriyet**, 18 Ocak 1957.

⁷⁷⁹ Τσιούμησ (Tsiumis), s. 189.

⁷⁸⁰ "Batı Trakya'dan Göç Eden Türk Aileleri", **Cumhuriyet**, 11 Şubat 1958.

- d) Evli bulunmayan kimsesiz kız kardeşleri ile bunlardan evlilikleri sona ermiş olanların, babasız kalmış çocuklarının da serbest göçmen olarak kabul edilmeleri uygun görülmüştür.⁷⁸¹

Böylece hükümet tarafından da göçmen statüsünün genişletilmesi ile Türkiye'ye gelmiş olan Batı Trakya Türkleri, geride bıraktıkları aile üyelerini de zaman içinde Türkiye'ye getirmeye başlamıştır.

Yunan makamlarının göçe karşı tutumu ise kâğıt üzerinde sıkı, gerçekte göz yumar vaziyettedir. Türkiye'ye göç etmek isteyen azınlık mensupları, çoğu zaman hiçbir zorlukla karşılaşmadan Türk-Yunan sınırını geçmişlerdir.⁷⁸²

Bu yıllardaki göç hareketleri dikkatli incelendiğinde, Türkiye'deki siyasal değişimle paralel olarak uygulanan yanlış politikaların, Batı Trakya'dan göçleri direkt olarak etkilediği görülebilir. Göçmenleri bir nevi oy deposu olarak gören siyasî partilerin uygulamaları yüzünden, bölgeden göç bazen yavaş bazen hızlı olsa da hiç bitmeden devam etmiştir.⁷⁸³

Batı Trakya Türklerinin, Türkiye'ye göç etme sebepleri çeşitlidir. Ancak bunlar içinde Yunan makamlarının yapmış olduğu sindirme ve biktırma politikası ön sıralarda yer alır. Kendisi de bir Batı Trakya göçmeni olan bugünkü T.C. Sağlık Bakanı Dr. Mehmet Müezzinoğlu, 2005 yılı sonunda gerçekleştirilen bir Göç Sempozyumu'nda yapmış olduğu konuşmasında Yunanistan'ın bu tip baskılarına da değinmiş ve kendi başına gelen olaylardan sadece birini şöyle ifade etmiştir:

“ 7-8 yaşlarındayken köyde bir bakkal dükkânımız vardı. Okul boşluklarında da rahmetli babamın yanına gidiyorum, bakkal dükkânına. Bir teftiş geldi, ceza yazıldı. Neden yazıldığını sorduğumda, bakkal dükkânının zemini beton zemin ama düz siva yapılmadığı için ceza yazılmış. Siz bakkal dükkânınız bu boşluklarda mikrop üreyebilir, dolayısıyla üzerine şap dökmeniz gerekiyor. Şap dökülmediği için ceza yazıldı. Aradan 3 ay geçmeden, yeniden bir teftiş. Yeniden döşeme ile ilgili bir ceza, bu ceza niye? Yer ıslak olursa, zemin kaygan olur, müşteri düşer diye. Yere şap atılmış, hani daha önceki cezayı ortadan kaldırmak için. Şimdi birinde mikrop ürüyor, diğerinde vatandaş düşüyor her ikisinde de ceza. Maksat nedir? Ekonomik olarak seni güçlendirmeyeceğim demek isteniyor. Bir nüfus asimilasyonunun sonuçları idi bunlar. Yine o yaşlarda bisikletimiz var. Sağa sola gidiyoruz, geceleri de geziyoruz. Jandarma karakolu, kontrol yapıyor ki bisikletin

⁷⁸¹ BCA, 30.18.1.2.173.51.14, (30.9.1963).

⁷⁸² “Yunanistan'dan 3 Türk Ailesi İltica Etti”, **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1966.

⁷⁸³ Özönder ve Çavuşoğlu, s. 1800.

*lambaları yanıyor mu yanmıyor mu? Babamı çağırdılar karakola.
Sekiz yaşında bir çocuğun bisikletinden dolayı babasına ceza yazıldı.
...⁷⁸⁴*

Göç konusunda zaman içerisinde alternatif ülkeler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Yukarıda örneğini gördüğümüz gibi baskı ve yıldırma politikaları doğrultusunda Yunanistan'ı terk eden Batı Trakya Türkleri, 1962 yılından itibaren Almanya'ya da göç etmeye başlamışlardır. İlk dönemlerde aile bazında ve küçük çapta olan bu göç hareketi, 1970 ile 1974 arasında hacim olarak artmış, göç edenlerin de artık aileler halinde değil, Türkiye'ye yaşanan göç olaylarında yaşandığı üzere toplu halde göç ettikleri görülmüştür. 1962'den 1974'e kadar geçen süreçte Almanya'ya göç eden Batı Trakyalı Türk nüfusun 25 bin kadar olduğu tahmin edilmektedir.⁷⁸⁵ Yunan makamları da Batı Trakya'dan Almanya'ya göç etmek isteyen azınlık mensuplarının önünü açmıştır. Normal şartlarda ciddi zaman alan pasaport işlemleri oldukça çabuk bir şekilde halledilmiş, Almanya'ya gitmek için pasaport talep eden bir Türk'ün tüm işlemleri 10-15 günlük bir süre içerisinde görülmüş ve göç edecek olan Batı Trakyalı Türklere sıkıntı yaşatılmamıştır.⁷⁸⁶ Geleneksel olarak Türklerin Batı Trakya'dan uzaklaşmaları politikası güden Yunan makamlarının, azınlık mensuplarının kendi istekleri ile Yunanistan'ı terk ediyor oluşuna kolaylık göstermesi elbette ki şaşırtıcı değildir. Özellikle Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne katılmasından sonra bu sayı daha da artmıştır.

1960'lı yıllarda göçmenler için iyi imkânlar sunan Almanya Türkiye'ye bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Almanya'nın ihtiyaç duyduğu işgücünü dışarıdan sağlaması, Yunan baskısından bunalan ve ekonomik olarak ezilen Batı Trakyalı Türkleri de bu ülkeye çekmeye başlamıştır. Bu dönemde önceleri kişisel bazda 1965'lerden itibaren ise toplu şekilde Almanya'ya göç eden Batı Trakyalı Türkler burada doğal olarak işçi olarak çalışmaya başlamışlardır. Almanya'ya çalışmak için giden diğer etnik gruplar gibi azınlık üyeleri de kısa süre içerisinde toplantılar düzenlemeye ve organize olarak birlikte hareket etmeye başlamışlardır. Bu çerçevede bir topluluğun en iyi şekilde organizasyon yapabileceği dernekler oluşturmaya başlamışlardır. İlk olarak Gissen şehrinde 1978 yılında kurulan Batı Trakya Türk

⁷⁸⁴ Mehmet Müezzinoğlu, "Bir Göç Hikâyesi: Batı Trakya'dan Anadolu'ya Göç", **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler (8-11 Aralık 2005-İstanbul)**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 40-41.

⁷⁸⁵ Hüseyin Özkan, "Almanya'daki Batı Trakya Türk Federasyonu'nun Siyasî Faaliyetleri", **Uluslararası Batı Trakya Paneli Bildirileri**, BTDD İzmir Şubesi Yayınları, Mayıs 1996, s. 72.

⁷⁸⁶ Osman Hüseyinoğlu, "Batı Trakya'ya Bakış", **Batı Trakya**, Cilt: 6, Sayı: 72, Nisan 1973, ss. 10-11.

Derneği, kısa süre içerisinde diğer şehirlerde yaşayan azınlık üyelerine de örnek olmuş ve Almanya'nın pek çok şehrinde Batı Trakya Türk Dernekleri kurulmuştur. Bu dernekler 1988 yılına gelindiğinde ise tek bir çatı altında toplanma kararı alarak bir Batı Trakya Türk Dernekleri Federasyonu oluşturmuşlardır.⁷⁸⁷ Almanya'daki Batı Trakya Türklerinin kurduğu bu dernek özellikle Yunanistan'ın üyesi bulunduğu AB normları içinde, azınlığa haklarını tanıması yolunda önemli girişimlerde bulunmuştur.⁷⁸⁸

Almanya'nın hemen arkasından ise bu göç merkezlerine oldukça uzak bir coğrafya olan Avustralya azınlık mensuplarının çekim merkezlerine eklenmiştir. Kıbrıs bunalımı sonucu bu ülkelere göç etmek isteyen Batı Trakyalı Türk nüfusu, oldukça yüksektir. Böylece yeni bir göç kapısı olan Avustralya, Batı Trakya Türklerinin bir kaçış noktası olmuştur. Çoğu zaman “*Avustralya’da 4-5 yıl kalıp, çok çalışarak para kazanmak Batı Trakya veya Türkiye’ye geri dönmek*” amacıyla 1969’dan itibaren Batı Trakya Türkleri, bu ülkeye göç etmişlerdir.⁷⁸⁹ Ancak Avustralya’ya göç eden Batı Trakyalı Türkler, orada yaşamlarını sürdürmeye devam etmişler ve bir daha geri dönmemişlerdir.

Batı Trakya’dan Türkiye’ye yönelik göç konusu dönem dönem Türkiye’deki hükümetlerin gündemlerini de meşgul etmiştir. Yukarıda da zikredildiği üzere özellikle kriz zamanlarında göçe karşı büyük bir direnç gösterilmemiş, hatta serbest göçmen vizeleri ile izin verilmiştir. Kimi zaman ise burada yaşayan Türk nüfusun, Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde bir denge unsuru olarak bırakıldığı hatırlanmış; Batı Trakya’nın Türk nüfusunun boşaltılmaması lazım geldiği görülmüştür. Bu yönde de politikalar uygulanmıştır. Bunların en basit örneği ise; Türkiye’ye kaçak yollardan gelen Batı Trakyalı Türklerin, yeniden Yunanistan’a iadesi ile göçün önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu caydırma politikasına 1960’lı yılların sonunda da başvurulmuş ve Türkiye’ye gelebilen azınlık mensupları sınırdan geri gönderilmiştir. Dönemin Kıbrıs ve Yunanistan Masası Başkanı Adnan Bulak’ın “*Batı Trakya boşaltılmamalıdır*” sözleri üzerine, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği’nin 2

⁷⁸⁷ Cafer Alioğlu, **Batı Trakya Davası’nın Avrupa Cephesi 1982-1994**, İzmir, 1998, s. VIII-X.

⁷⁸⁸ Almanya Batı Trakya Türk Dernekleri Federasyonu bu çerçevede değişik zaman ve yerlerde protesto gösterileri, basın açıklamaları düzenlemiş bunun yanı sıra ABD, AB üye ülkeleri ve Türkiye’deki siyasi partilere ya da devlet başkanlarına, Uluslararası kurum ve kuruluşlara Türkçe, İngilizce ve Almanca çeşitli metinler göndermişlerdir. Federasyon’un bu gibi çalışmalarını için Bkz. Alioğlu, s. 71 ve devamı.

⁷⁸⁹ Feyyaz Sağlam, **Avustralya’da Batı Trakya Türkleri**, Avustralya Batı Trakya Türkleri Derneği Yayınları, İzmir, 2006, s. 14.

Ekim 1969 tarihinde yapmış olduğu basın açıklamasındaki tespitler anlamlıdır. Gerçekten de Batı Trakya boşaltılmamalıdır ancak Batı Trakya'nın neden boşaldığını anlamadan, bu göçlerin arkasındaki temel etmenler tespit edilmeden ve göçe sebep olan bu nedenler için bir çözüm üretilmeden Batı Trakya Türklerinin göç etmelerinin önüne geçmek imkânsız görünmektedir.⁷⁹⁰

2.8. BATI TRAKYA TÜRK BASINI (1949-1974)

İç Savaş'ı takip eden yıllarda yeniden hareketlenmeye başlayan Batı Trakya Türk basınında ilk olarak Osman Nuri Bey'in "*Trakya*" ve Hamdi Hüseyin Fehmi'nin "*Milliyet*" gazetelerini görmekteyiz. İki gazete de Latin harfleri ile basılmakta ve İskeçe'de çıkarılmaktadır.⁷⁹¹

Bu dönemde azınlığın en önemli sesi olmayı başaran gazete ise "*Akın*" gazetesi olmuştur. Sahibi ve Başyazarı avukat Asım Haliloğlu'nun 1 Şubat 1957 tarihli ilk sayısında belirttiği; "*Ülkümüz, Batı Trakya Müslüman Türklerini içtimai seviyeleri yüksek, hak ve vazifelerini bilir, müreffeh, mesut ve medeni cesaret sahibi Yunan vatandaşları olarak görmektir. Yirminci yüzyılda Yirminci yüzyılın medeni insanının azınlık halinde yaşayabileceğine inanıyoruz.*"⁷⁹² gayesi ve inancı ile haftalık olarak, Gümölcine'de yayın hayatına başlayan "*Akın*" gazetesi⁷⁹³ kısa sürede Batı Trakya Türk azınlığının dertlerini en iyi şekilde dile getiren bir gazete olmuş ve tirajı en yüksek basın organı haline gelmiştir.⁷⁹⁴

Akın gazetesi, Batı Trakya Türklerinin sesi olmayı başarırken, aynı zamanda Yunan makamlarının ve Türkiye karşıtı çevrelerin de hedefi olmaya başlamıştır. 1960'lı yıllarda Milliyet gazetesi ile Akın gazetesi ve sahipleri arasında oldukça önemli tartışmalar yaşanmıştır. Milliyet gazetesinin sahibi Hüseyin Fehmi Efendi'nin, Batı Trakya Türklüğü için gerici sayılabilecek fikirleri ve de önceki dönemlerde yürütmüş olduğu İskeçe Türk Cemaat başkanlığı dönemindeki Türklük aleyhindeki faaliyetleri yüzünden, Akın gazetesi tarafından güçlü eleştirilere maruz

⁷⁹⁰ "Batı Trakya'daki Soydaşlarımız Zor Durumda", **Türk Dünyası**, Cilt: 4, Sayı: 15, Ekim-Kasım-Aralık 1969, s. 16.

⁷⁹¹ Şahap Balcıoğlu, "Batı Trakya'da 10 Gün-Türk Teşekküllerinin İsimlerindeki 'Türk' Kelimesi Kaldırılıyor", **Cumhuriyet**, 16 Ocak 1954.

⁷⁹² "Ülkümüz", **Akın**, 1 Şubat 1957.

⁷⁹³ Aydın, s. 371.

⁷⁹⁴ Yılmaz Çetiner, "Batı Trakya'da Türkler", **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1966.

kalmıştır.⁷⁹⁵ Azınlık içinde bu dönemlerdeki en önemli tartışma konusu, Türkler arasındaki ilerici–gerici çekişmesi ve bunun Türk azınlığının yaşantısındaki yeridir.

Gerici fikirler, daha çok “*Sebat*” dergisi çevresinde toplanıyordu. İki sayfası Arap, iki sayfası ise Latin harfleri ile çıkan bu yayın organında, Türk devrimlerine karşı yazıları sıkça görmek mümkündür. Batı Trakya Türklerini, Türkiye’deki gelişmelerden uzak tutmaya çalışan bir başka yayın organı da Gümülcine’de Molla Yusuf, Hafız Mehmedoğlu Yaşar ve Hüsnü Yusuf tarafından çıkarılan “*Hak Yol*” isimli gazete idi.⁷⁹⁶ Bu gazetede fikirler, Türkiye’nin ve Batı Trakya’daki aydın fikirli insanların düşünceleri ile taban tabana zıt bir tutum göstermektedir. Bu nedenle Hak Yol gazetesinin Türkiye’ye sokulması ve dağıtılması 1953 yılı Ocak’ında yasaklanmıştır.⁷⁹⁷

Aslında bu yıllar, Türkiye ile Yunanistan arasında özellikle kültürel anlamda iyi ilişkilerin kurulduğu ve iki ülke arasındaki azınlık meselelerinin ciddi anlamda ve olumlu şekillerde ele alındığı bir dönemdir. Bu bağlamda Türkiye aleyhtarı yayınlar yapan Hak Yol gazetesi, 1953’de dönemin Yunanistan Başbakanı Papagos’un verdiği emirle yasaklanmıştır. Hüsnü Yusuf ise Kavala’ya sürgün edilmiştir.⁷⁹⁸

Batı Trakya Türk basınından gerici fikirleri yüzünden Türkiye’ye sokulması yasaklanan tek yayın Hak Yol değildir. Yunan ordusunun çekilişinde Türkiye’den Yunanistan’a kaçan Kütahyalı Hüsnü Yusuf’un⁷⁹⁹ Gümülcine’de çıkardığı “*İnkılap Soytarılığı*” başlıklı Arap harfleri ile basılmış broşür 1953’de⁸⁰⁰ ve yine Gümülcine’de çıkan “*Sebat*” gazetesinin 46 sayılı nüshası da 1958’de⁸⁰¹ Türkiye’ye sokulması yasaklanan basılı materyallere diğer örneklerdir. Türkiye aleyhtarlığı ile bilinen Hafız Yaşar’ın sahibi bulunduğu Sebat gazetesi, bu yönde neşriyata devam etmiştir. Arap harfleri ile basılan gazetede zaman zaman küçük de olsa Latin alfabesi

⁷⁹⁵ “Acz İçindeki Adama Tavsiye: Jurnallarını Kendin Neşret!”, **Akın**, 26 Temmuz 1963.

⁷⁹⁶ Sağlam, Batı Trakya Türkleri ..., s. 67.

⁷⁹⁷ BCA, 30.18.1.2.131.6.15, (30.1.1953).

⁷⁹⁸ “Asıl Kundakçılar Kimlerdir?”, **Akın**, 22 Ekim 1966.

⁷⁹⁹ 1880’li yıllarda Kütahya’da doğan Hüsnü Yusuf, kendi ifadesine göre Kurtuluş Savaşı sırasında Eskişehir’deki Liva matbaasının müdürüdür. Yunan ordusu Eskişehir’e gelince, bu matbaada Yunanlıların himayesinde çıkarılan Hâtif gazetesinde Millî Mücadele aleyhinde yazılar yazmaya başlamıştır. Durum Türklerin lehine dönünce 1922’de Yunanistan’a kaçır. Bir daha da yurda dönememiştir. Dönmek için yaptığı tüm başvuruları reddedilen Hüsnü Yusuf, Türkiye karşıtı söylemleri zaman içinde daha da şiddetlendirmiştir. Bkz. Şahap Balcıoğlu, “Batı Trakya’da 10 Gün-Yunanlılar Batı Trakya’da İrticai Destekliyorlar”, **Cumhuriyet**, 18 Ocak 1954.

⁸⁰⁰ BCA, 30.18.1.2.132.45.3, (4.6.1953).

⁸⁰¹ BCA, 30.18.1.2.148.18.11, (4.4.1958).

ile basılmış yazılar da çıkmıştır.⁸⁰² “*İnkılap Soytarılığı*” başlığını taşıyan 11 sayfalık broşür ise Arapça harflerle Gümülcine’de 2 Nisan 1953 tarihinde basılmıştır. Manzum olarak 5-6 heceli ve divan tarzında bir şiir özelliğini gösteren bu broşürün, Türk inkılabına ve Türk büyüklerine sövmekten başka bir hedefi yoktur. Broşürün Batı Trakya’da yayılmasıyla birlikte protestolar da yükselmiş, sonunda Yunan makamları da devreye girerek savcılığın fikrini sormuşlardır. Savcılık tarafından verilen cevapta ise, hakaretlerin özellikle Atatürk’e yöneldiği, Atatürk’ün de ölmüş olduğundan ortada takibatı gerektiren bir durum olmadığı cevabı verilmiştir. Bunun üzerine Türklerin protestoları daha da artmıştır. Protestoların artması üzerine Yunan makamları, bu kez direkt olarak Hüsnü Yusuf ile irtibata geçmiş ve elinde kalan tüm broşürleri satın alarak imha etmiştir. Bununla birlikte, Türk makamlarının da mesele ile ilgilendiğini düşündüren bir gelişme olmuş ve Hüsnü Yusuf, Batı Trakya Genel Valiliğine çağırılmış ve Yunanistan’ı terk etmesi istenmiştir.⁸⁰³

Hüsnü Yusuf, Sebat gazetesi ile ilişkisini kestikten sonra ise 1964 yılından itibaren ayda bir yayınlanan “*Devam*” isimli dergiyi çıkarmaya başlamıştır.⁸⁰⁴ Bu dergide de Sebat’taki çizgisini sürdüren Hüsnü Yusuf’un temel konularını Türkiye’ye yönelik ithamlar teşkil etmekteydi. Özellikle Türkiye ve Türk Devrimleri hakkında yapılan bu yayınların en önemli zararı, Yunanlılar tarafından sanki tüm Batı Trakya Türk azınlığının düşüncelerini yansıtıyor gibi lanse edilmeleri olmuştur. Zira bu dönemde, irticai yayınlar yapan ya da Yunanistan ile Türkiye’deki durumları, doğal olarak Yunanistan lehine anlatan bu tip yazılar, Yunan basını tarafından sürekli takip edilmiştir. Yunanistan, azınlık ve Türkiye Cumhuriyeti aleyhinde kendi kullanabileceği argümanları desteklemekten geri kalmamıştır.

1958 yılı, Batı Trakya’daki Türk Devrimi karşıtı yayının oldukça arttığı bir yıl olmuştur. Yine 1958’de Batı Trakya’da, Atatürk düşmanlığı ile ün yapmış olan Hafız Reşat, Gümülcine’de “*Peygamber Binası*” adındaki dergisini çıkarmaya başlamıştır.⁸⁰⁵ İşin ilgi çekici yanı, derginin ilk sayısının ücretsiz olarak dağıtılmış olması ve sonraki sayılarının ücreti hakkında bir bilgi içermemesidir. İçeriği açısından Türkiye karşıtı bir yapı sergileyen bu derginin özellikle maddi yönden çok

---

⁸⁰² Yıldız, Batı Trakya’da Türk Milliyetçiliği İşliğini Yakan ..., s. 24.

⁸⁰³ Şahap Balcıoğlu, “Batı Trakya’da 10 Gün-Yunanlılar Batı Trakya’da İrticai Destekliyorlar”, **Cumhuriyet**, 18 Ocak 1954.

⁸⁰⁴ “Azınlıktan Olmayan ‘Devam’a Dair”, **Akın**, 4 Aralık 1965.

⁸⁰⁵ “Batı Trakya’da İrticai Körükleyenler”, **Cumhuriyet**, 10 Ocak 1958.

kuvvetli olmadığı bilinen azınlık üyeleri tarafından ücretsiz olarak dağıtılması akıl almaz bir durumdur. Bunda Yunan makamlarının bir desteğini aramak gerekir.

Yunanistan'daki Türk azınlığın sorunlarını sütunlarına taşıyan gazete ve gazeteciler ise Yunan makamlarının takibinden kaçamamışlardır. Örneğin Akın gazetesinde çıkan “*Kervan Yürüyecektir!*” başlıklı bir yazı yüzünden gazete sahibi Asım Haliloğlu ağır ceza mahkemesine sevk edilmiştir.⁸⁰⁶ Asım Haliloğlu'nun suçu bu yazısında; Batı Trakya Türklerinin eğitim alanında karşılaştıkları engelleme ve zorlukları 8 maddede özetlemiş olması ve yazısının sonunda tüm engellemelerin sıkı ve birlikte gerçekleştirilecek çalışma ile aşılmakta olduğunu ve bundan sonra da aşılabileceğini belirtmesidir. Haliloğlu'na göre, eğitim alanında aşılacak engeller sayesinde Batı Trakya Türklerini, çok daha aydınlık bir gelecek beklemektedir.⁸⁰⁷

Yazının yayınlanmasından aylar sonra ve sansürden geçmiş bir yazı için bu işlemleri yapan Yunan makamlarının, azınlığın önemli yayın organı olan “*Akın*”ın sahibi Asım Haliloğlu'nu mahkûm etmeye çalıştıkları ve böylece Batı Trakya'da azınlık lehine iş gören diğer basın organlarını da sindirmek istedikleri anlaşılmaktadır.⁸⁰⁸

İskeçe merkezli “*Trakya*” gazetesi 2 Ocak 1962 tarihli sayısında, “*Manevi Tazyik Yahut Ruhî Baskı*” başlığı altında; bu dönemde Kathimerini, To Vima, Ethnos, Ellinikos Vorras, Makedonia ve Message d'Athene gazeteleri gibi Yunan basın organlarında, Batı Trakya Türkleri aleyhinde yazılmış yazılara cevaben yayınlanmış yazı sebebiyle mahkemeye verilmiştir. Bunu takiben 13 Şubat 1962 tarihli sayısında “*Manevi Tazyik Mutlaka Kaldırılmalıdır*” başlıklı yazısındaki bazı parçalar ve aynı sayıda Ellinikos Vorras gazetesine verilmiş cevabın bir sütunu, 20 Şubat 1962 tarihli sayıda “*Batı Trakya Türk Azınlığı Üzerindeki Manevi Tazyik ve State Department*” ve aynı sayıdaki “*Bir Bardak Suda Koparılan Fırtına*” ile “*Kaba Bir Mantıksızlık*” başlıklı yazılardaki bazı cümle ve bölümlerden dolayı İskeçe savcılığı Trakya aleyhine kamu davası açmıştır. Henüz bu mahkemeler

---

⁸⁰⁶ “Batı Trakya'da Çıkan Akın gazetesinin Sahibi Asım Hatipoğlu Mahkemeye Verildi”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 10, Şubat 1968, s. 35. Batı Trakya'da yayınlanan yazıda gazete sahibi ismi Asım Hatipoğlu olarak verilmiştir. Oysa Akın gazetesinin sahibi Asım Haliloğlu, Sorumlu Müdürü ise Hasan Hatipoğlu'dur. Batı Trakya Dergisi için bu yazıyı hazırlayanların iki ismi birbirine karıştırmış olma ihtimali yüksek olduğu için tez metninde aslına uygun olarak Asım Haliloğlu ismi kullanılmıştır.

⁸⁰⁷ “Kervan Yürüyecektir!”, **Akın**, 10 Aralık 1966.

⁸⁰⁸ “Batı Trakya'da Türk Gazetecileri Tehdit Ediliyor”, **Cumhuriyet**, 5 Şubat 1958.

sonuçlanmadan bu davaya paralel gibi görünen; 6 Haziran 1962 tarihli sayıda çıkmış “Azınlığa Kültür Alanında Manevi Baskı Arttırılmaktadır” başlıklı yazı, 20 Haziran, 1 Temmuz ve 6 Temmuz 1962 tarihli sayılarda yayınlanan bazı cümle ve bölümlerden dolayı da bir kamu davası daha açılmıştır. “Trakya”, 19 Nisan 1962 tarihli sayıda kendisinden bahsedildiği için “Sebat” gazetesi yazarı Hüsnü Yusuf tarafından ve 27 Haziran 1962 tarihli sayıda kendisi aleyhine yazıldığı iddiası ile de “Muhafazakâr” gazetesi yazarı Hafız Reşat tarafından dava edilmiştir.⁸⁰⁹ Bu örnekte de görüleceği üzere, azınlık basınının tek derdi resmi makamların politikaları değil, aynı zamanda azınlığın içindeki ikiliktir. İlerici-Gerici gibi isimlerle anılan bu ikilik siyasî hayattan, sosyal yaşama her alanda görüldüğü gibi basın alanında da görülmektedir. Azınlığın basın organlarının birbirine dava açması ve gazetecilerin duruşmalarda sanık olarak ifade vermesi, maalesef Batı Trakya Türklerinin büyük toplumsal yarasının bir yansımasıdır.

Trakya gazetesi tüm bu gelişmelerle birlikte resmi makamlara hakaretten 16 Ocak 1963 tarihinde Rodop İstinaf Mahkemesinde yargılanmıştır. Esas konusunu azınlığa yapılan manevi baskı hakkındaki seri yazıların teşkil ettiği bu mahkemede; Trakya gazetesinin sorumlu müdürüne 4 ay hapis ve 3 bin drahmi para cezası verilmiş, gazete 3 ay gümrüksüz kâğıt muafiyetinden mahrum edilmiştir. Bu hapis cezası gün başına 100 drahmi ödemek suretiyle nakdiye çevrilme opsiyonuna sahiptir.⁸¹⁰ Aynı dönemlerde Türk azınlığın sesini duyuran bir diğer gazete olan Akın’a da, bu şekilde bir dava açılmış, yargı sürecinde Sebat gazetesi sorumlu yazarı Hafız Yaşar, Akın gazetesi aleyhine tanıklık etmiştir. Ancak tüm bu çabalara rağmen Trakya’nın tersine, Akın gazetesi bu duruşmada mahkûm edilememiştir.⁸¹¹

Batı Trakya Türk basını, yazın hayatı boyunca olduğu gibi bu dönemde de yoğun bir baskı politikası altında ezilmiştir. Özellikle azınlığın sesini duyuran, sorunları dillendiren, bir takım mekanizmaları harekete geçmeye iten azınlık gazeteleri her zaman susturulmak istenmiştir. Bu tip olaylardan bir örneği de Akın gazetesinin kapanması konusunda verebiliriz. Gazetenin bu dönemde kapanmasını getiren şey ise Cunta tarafından atanmış bulunan cemaat vakıf heyetinin, Akın gazetesinin kira sözleşmesini feshetmesidir. 12 yıldır bulunduğu yazıhaneden çıkmak

⁸⁰⁹ Cengiz Orhonlu, “Batı Trakya’da Türk Basınına Yapılan Baskı”, **Türk Kültürü**, Cilt: 4, Sayı: 44, Haziran 1966, ss. 39-40.

⁸¹⁰ “Trakya’nın Duruşması”, **Akın**, 18 Ocak 1963.

⁸¹¹ “İstinafta Gazetemiz Beraat Etti”, **Akın**, 8 Mart 1963.

zorunda bırakılan Akın gazetesi, 23 Eylül 1968’de bir son sayı yayınlamış ve gelecek günlerde ne yapılması gerektiği konusunda bir başyazı ile bu dönemde neşrini kesmiştir.⁸¹²

Batı Trakya’da incelenen dönemde en son yayınlanmaya başlayan gazete, ilk sayısı 6 Eylül 1967 tarihinde yayınlanan “*Azınlık Postası*”dır. Gazetenin sahibi, aynı zamanda başyazarlığını da yürüten Selahattin Galip’tir. Bölgedeki diğer pek çok gazete gibi haftada bir yayınlanmıştır. Azınlık Postası ilk sayısında kendisini “*azınlığın hak ve çıkarlarının savunucusu, soydaşların dertlerinin dermanı*”⁸¹³ olarak tanımlamaktadır. Ayrıca “*yaş, cins ve sınıf farkı gözetmeksizin Batı Trakyalı her soydaşımıza seslenmek başlıca gayemizdir. Sosyal, kültürel ve ekonomik bakımlardan geri kalmış bir cemiyet olan azınlığımızın seviyesini hakkı olduğu ve layık bulunduğu mevkie yükseltmek; onu çevresinde, memleketinde ve bütün dünyada olan bitenlerden haberdar etmek de hedefimizdir*”⁸¹⁴ diyerek çıkış amacını özetlemektedir.

2.8.1. Gazeteci Selahattin Galip Davası

Bu dönemde Batı Trakya Türk azınlığına yapılan baskının durumunu ve Yunan makamlarının Türk azınlığa karşı uyguladığı politikayı göstermesi açısından 1973 yılında yaşanan Selahattin Galip’in yargılanması olayı, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Kıbrıs’ta durumun iyice gerginleştiği ve bu bağlamda Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin de gerildiği yıllarda azınlık üzerindeki baskı daha da artmıştır. 1973 yılında Batı Trakya’da çıkmakta olan “*Azınlık Postası*” gazetesinin sahibi Selahattin Galip, 10 Şubat 1973 tarihli Azınlık Postası’nda yayınlanan ve o günlerde Türk azınlığa karşı uygulanan ekonomik, kültürel vs. bir takım uygulamaları eleştirdiği; “*Bu Yakışsız Tutumlarla Ne Yapılmak İsteniyor?*” başlıklı yazısının ardından mahkemeye sevk edilmiştir.

Yazıda özetle; bu dönemde Yunan yerel makamlarının Türk azınlığa karşı uyguladıkları sindirici politikalar, Türklerin gayrimenkullerini ancak Yunanlılara satabilmesi, azınlık öğretmenlerinin keyfi olarak işten atılması, Balkan kolundaki

---

⁸¹² Selçuk Türkoğlu, “Batı Trakya’da Akın Gazetesi Kapatıldı”, **Batı Trakya**, Cilt: 2, Sayı: 18, Ekim 1968, s. 18 ve devamı.

⁸¹³ Selahattin Galip, “Başlarken”, **Azınlık Postası**, 6 Eylül 1967.

⁸¹⁴ Aynı yer.

“*Yasak Bölge*” uygulaması, arazi meselelerinin her zaman Türkler aleyhine sonuçlanması, azınlık eğitiminin sürekli olarak baltalanması, Yunan basınında Batı Trakya Türkleri aleyhinde yapılan yayınlar, Türkçe kitapların durumu, köy kahvehanelerinde Türkçe plakların çalınmasının yasaklanması, azınlık üyelerine hiç yoktan sebeplerle para cezaları verilmesi gibi uygulamalar ciddi bir dille eleştirilmiştir. Galip; yaklaşık iki sayfa devam eden ve azınlık içinde o günlerde büyük yankı uyandıran bu yazısını:

*“Bizim kanaatimize göre, bazı memurlar vasıtasıyla hiç yoktan çeşitli suni meseleler yaratılarak tebaası bulunduğu devlete karşı bütün vatandaşlık vazife ve mükellefiyetlerini yerine getirmekte bugüne kadar asla kusur etmemiş, kanunlara son derece sadık ve itaatkâr olan azınlığımıza reva görülen, dolayısıyla da maddi ve manevi baskılara yol açan bu haksızlıklara her halde bir son verme zamanı gelmiş ve hatta geçmiştir bile!... Bütün Yunan vatandaşlarına olduğu gibi Batı Trakya Türk Azınlığına da işiyle gücüyle uğraşmak, memleketinde medeniyetin nimetlerinden faydalanarak huzur içinde yaşamak istemesi çok görülmemelidir. Kaldı ki bu bir lütuf değil, onun kanuni ve ahdi hakkıdır.”*⁸¹⁵

şeklinde bitirmektedir. Selahattin Galip, yazmış olduğu bu yazıdan dolayı bir hafta içinde mahkeme edilerek 22 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.⁸¹⁶

Selahattin Galip’in 18 Nisan’da başlayan mahkemesi oldukça heyecanlı geçmiştir. Galip’in ilk şahidi Gümülcine Müftüsü Hafız Mustafa olmuştur. Sakin ve apolitik bir yapıya sahip olan Hafız Mustafa, mahkemede belki de kendisinden beklenmedik bir şekilde azınlık üzerine uygulanan polis baskısını, gayrimenkul alamayışlarını anlatmış ve son dönemde bazı basın organlarında çıkan azınlığın milliyetine dair iddiaları da “*Biz Türk’üz*” diyerek kesin bir dille reddetmiştir.⁸¹⁷ Toplamda 21 kadar tanık, mahkeme kürsüsüne çıkmış ve amaçlarının Selahattin Galip’i mutlaka cezalandırmak olduğu anlaşılan mahkeme heyetine ifade vermiştir. Verilen ifadeler, Selahattin Galip’in yazdıklarını doğrulayan bir yapı arz etmiştir.

Selahattin Galip’in mahkemesinde belki de esas önemli konuşmayı Galip’in avukatı Stmatlopulos yapmıştır. Gümülcine ve Selanik’teki hiçbir avukat Selahattin

---

⁸¹⁵ Selahattin Galip, “Bu Yakışıksız Tutumlarla Ne Yapılmak İsteniyor?”, **Azınlık Postası**, 10 Şubat 1973.

⁸¹⁶ Selçuk Türkoğlu, “Yıldırım Mahkeme ile Gazeteciyi Hapseden Yunanistan’da Basın Hürriyeti Var mıdır?”, **Batı Trakya**, Cilt: 6, Sayı: 71, Mart 1973, s. 5.

⁸¹⁷ Hafız Mustafa bu sözlerinden ötürü daha sonra yalancı şahitlikten yargılanmıştır. Yeni bir baskı ya da gözdağı olarak nitelenebilecek bu yargılama sonunda Hafız Mustafa beraat etmiştir. “Mahkemeye Verilen Gümülcine Müftüsü Mustafa Efendi Beraat Etti”, **Batı Trakya**, Cilt: 7, Sayı: 80, Aralık 1973, s. 18.

Galip'in savunmasını üstlenmek istemediği için Atina'dan gelen avukat mahkeme heyetine özetle şu konuşmayı yapmıştır:

“Meseleyi basit bir davanın sınırları içine sokamayız. Gazeteci ister beraat etsin, ister mahkûm olsun, bu davanın meseleleri bir toplumu, bir azınlığı bütünüyle ilgilendirmektedir. Vereceğiniz karar, memleket dışındaki bazı kişilere zararlı veya faydalı olabilir. Durdurulması veya kontrolü elimizde olmayan elim olaylara sebebiyet verebilir. Ve dinlenen bütün tanıklar makalede yazılan her olayın yüzde yüz doğru olduğunu ispat ediyor. Tekrar etmek istiyorum. Sanığı mahkûm etmeniz veya serbest bırakmanız önemli değil. Önemli olan bu azınlığa söz konusu baskıların yapıp yapılmadığının tespit edilmiş olmasıdır. Buradan bir azınlığa görevimi yapmış olmanın vicdan huzuruyla ayrılacağım.”⁸¹⁸

28 Şubat 1973'de tamamlanan mahkeme sürecinin sonunda Selahattin Galip; yazdıklarının doğruluğu azınlık üyelerince ispat edilmiş olmasına rağmen, basın yasasını ihlalden 18 ay, hakareten 4 ay hüküm giymiştir. Galip, hapis cezasının yanı sıra ömür boyu gazetecilikten men, üç yıllık sivil hak mahrumiyeti, üç ay gümrüksüz gazete kâğıdı alımından men ve 200 bin drahmi para cezalarına da çarptırılmıştır.⁸¹⁹ Bu karardan sonra Selahattin Galip hapse girmiş, daha sonra Yunanistan'da yeniden Cumhuriyet rejimine geçiş dolayısıyla ilan edilen genel aftan yararlanarak 25 Ağustos 1973 tarihinde cezaevinden çıkmıştır.⁸²⁰

Batı Trakyalı gazeteci Selahattin Galip'in davasının görüldüğü dönemde, mahkemede ifade veren 21 kişinin daha sonra Yunan gizli servisi tarafından yeniden ifadeye çağırılması, bunlardan 11 kadarının da kötü muameleye maruz kalması olaydaki Yunan devlet baskısını göz önüne sermektedir. Konuyla ilgili görüş belirten Türk Dışişleri Bakanlığı da; *“Aslında soydaşlarımız hakkında gelen haberler çeşitlidir. Henüz kesin sıhhatli haberler alamadık. Yalnız Selahattin Galip olayında adı geçen bazı tanıkların çağırılarak ifadelerinin alındıkları doğrudur. Olayla ilgili olarak Gümülcine Başkonsolosluğumuzdan bilgi istedik”*⁸²¹ diyerek durumu doğrulamıştır.

⁸¹⁸ Selçuk Türkoğlu, “Selahattin Galip'in Duruşması Batı Trakya'da Türklerin Baskı Altında Olduğunu Ortaya Koydu”, **Batı Trakya**, Cilt: 7, Sayı: 73, Mayıs 1973, ss. 11-12.

⁸¹⁹ “Moslem Editor in Greece is Jailed Under Press Law”, **The New York Times**, 2 March 1973.

⁸²⁰ “Memleketimizdeki Genel Aftan Müdürümüz B. Salahaddin Galip de Yararlandı”, **Azınlık Postası**, 8 Eylül 1973.

⁸²¹ Nurettin Çakın, “Şahitler Baskı ve Takip Altında”, **Batı Trakya**, Cilt: 7, Sayı: 73, Mayıs 1973, s. 13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI SONRASI BATI TRAKYA TÜRKLERİ (1974-1981)

Kıbrıs'ta ortaya çıkan bunalım ve 1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekâtı, Batı Trakya Türk azınlığı açısından yakın dönemin en önemli gelişmesidir. Zira bu dönemdeki gelişmeler sonucunda İstanbul'daki Rum azınlığın Türkiye'yi büyük oranda terk etmesi sonucunda Batı Trakya Türklerinin bir karşılığı kalmayacaktır. Lozan Antlaşması'ndan beri çoğu zaman yoğun bir devlet baskısı altında ezilen Batı Trakya Türkleri için daha büyük bir baskı dönemi başlayacaktır.

3.1. HAREKÂTIN BATI TRAKYA TÜRKLERİNE YANSIMASI

Kıbrıs bunalımının Batı Trakya'daki ilk yansıması göç olmuştur. Türkiye ile Yunanistan arasındaki Kıbrıs Meselesi, Yunanistan'da yaşayan Türk azınlığı için bir baskı dönemi haline gelmiştir. Yunan hükümetinin Batı Trakya'da ve o dönemde az da olsa halen var olan On iki Ada'daki Türklere baskıyı artırması üzerine, azınlığın da şikâyetleri yüksek sesle dillendirilmeye başlanmıştır. Ancak şikâyetlerin karşılıksız kalması, Batı Trakya Türk azınlığında yeni bir göç dalgasına neden olmuştur.

1973 yılı başlarında Batı Trakya'dan göç eden azınlık mensupları bölgede polis baskısının şiddetlendiğinden şikâyet etmektedirler. Türkiye radyolarının dinlenmemesi ya da Türkçe plak çalınmaması için Narlıköy, Kozlukebir, Şapçı gibi Türk nüfusun yoğun olduğu köy ve kasabalarda polis tarafından aramalar yapılmıştır. Yunan polisleri, buldukları plakları imha ederken Türk radyolarının ve Türkçe plakların dinlenmemesi hususunda mekân sahiplerini ikaz etmişlerdir.⁸²²

Ada'daki Türk harekâtının başarısı yüzünden bazı Yunan gazeteleri, radikal milliyetçi yazılara yer vererek dolaylı yoldan Batı Trakya Türklerini hedef göstermeye başlamıştır. 13 Ağustos 1974 tarihli Ellinikos Vorras şöyle yazmaktadır:

---

⁸²² “Batı Trakya’da Türklere Türkçe Radyo Dinlemek Yasaklandı”, **Batı Trakya**, Cilt: 6, Sayı: 70, Şubat 1973, ss. 27-28.

*“Bugün İstanbul’daki Rumlar 17.000’e inmiştir. O halde Batı Trakya’daki Türkler de mutlaka 17.000’e inmelidir. Bunun nasıl olması gerektiği de bizi ilgilendirir; buna biz çabucak karar veririz...”*⁸²³

Bu kısa yazıdan da anlaşılacağı üzere Yunanlılar, kendi vatandaşları olarak görmeyi kabul etmedikleri Batı Trakya Türkleri üzerindeki emellerini yavaş yavaş ortaya çıkarmış, Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başarılı gidişatı, Lozan Antlaşması ile güvence altına alınmış hakları bir anda silip atmıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtı 20 Temmuz 1974 günü sabah saat 05.00’te başlamıştı ancak Yunanistan’daki resmî kanalların tamamı harekâtı saat 11.00’de duyurdu. Yunanistan’da Türk Taarruz haberinin verildiği sırada dışarıda bulunan bir Türk’ün anıları ilgi çekicidir:

*“... Bu sırada bir Yunan eczanesinde alış-veriş yapıyordum. Haberi radyodan duyduk. Eczanedeki yaşlı Yunan kadın harekâtı duyar duymaz yere düştü ve titremeye başladı. Eczacı da ona yardım edeceği halde öyle kaldı. Çok şaşkın görünüyordu. Türklerin Kıbrıs’a bir müdahalede bulunacağı konuşuluyor ama buna neredeyse hiç ihtimal vermiyorlardı. ...”*⁸²⁴

Yunanlıların harekât karşısındaki ilk tepkileri, şaşkınlık ve korku olmuştur. Adadaki operasyonun birinci evresinden sonra Yunanistan’daki Türkler, hayli sıkı bir cendere içerisine alınmış ve işkenceler artmıştır. Gümölcine ve İskeçe’deki Türk Birliklerinin camları önce taşlanarak kırılmış, sonra Birlik Başkanları gece evlerinden Yunan polisi tarafından zorla alınmış ve her yer kapalı iken camların tamiratının yapılması istenmiştir.⁸²⁵

Türk köylüsüne silah tehdidi ile kendi tarlasındaki mahsul bıraktırılmış ve Yunan köylülerinin tarlalarında çalıştırılmaya başlanmıştır. Kurcalı köyünde Türk-Rum ayrımı olmaksızın bütün traktörler kullanıcıları ile birlikte toplanıp Bekirköy yakınlarındaki tren istasyonuna götürülmüş, burada trenlerden cephane alıp Hacıköy yakınlarındaki gizli cephaneliğe taşınmıştır. Bu mühimmatın Türkiye’ye karşı bir yığınak için yapıldığı düşünülmüştür. Bu bir yere kadar mantıklı olsa da daha sonra ortaya çıkan bir takım iddialar da olmuştur. Çeşitli zamanlarda 2-3 sefer bu şekilde

⁸²³ Selçuk Türkoğlu, “Ellinikos Vorras Gazetesi Batı Trakya’daki Türkler İçin Katliam Hareketi İstiyor”, **Batı Trakya**, Cilt: 8, Sayı: 89, Eylül 1974, s. 3.

⁸²⁴ Osman Özen-1954 Kurcalı (Yunanistan) doğumlu. 11.04.2010 tarihinde İzmir’de görüşülmüştür.

⁸²⁵ Türkoğlu, Ellinikos Vorras ..., s. 4.

taşıma işleri yapıldıktan sonra bir gün haberlerde cuntanın kendisine hibe edilen silahları, üçüncü dünya ülkelerine sattığı duyulmuş ve o günden sonra da silah işinin gerisi gelmemiştir.⁸²⁶

Yunanlılar, Kıbrıs'taki harekâtın ilk evresinin sona ermesi ve üzerlerindeki şaşkınlığı atmalarından sonra, öfkelerini Batı Trakya Türkleri üzerine yöneltmişlerdir. Temmuz 1974'ü takip eden süreçte adam dövme, öldürme, genç kızların ırzına geçme, kişilere ve mabetlere tahkir, adam kaçırma, yaralama, hırsızlık gibi olaylar, Batı Trakya'da gündelik bir durum haline gelmiştir.

Göynük köyünde 13 yaşındaki bir genç kıza tecavüz edilerek göğüsleri kesilmiş ve ölüme terk edilmiştir.⁸²⁷ Bölgeye “*Sivil Savunma Uzmanı*” sıfatıyla gönderilen Yunanlı milisler, Batı Trakya Türklüğüne acı günler yaşatmışlardır. Bunlardan birinin oğlu, babasının tabancası ile Gümülcine'de kendi yaşıtı bir Türk çocuğunu öldürmüştür.⁸²⁸ Yine İskeçe'nin dağ köylerinden Sinikova nahiyesinden bir köylü kızına, 20 Yunanlı tecavüz ederek ölümüne sebep olmuşlardır. Gümülcine'nin Pulat köyünden bir genç kız, babası ile birlikte tarlaya giderken, Yunanlılar tarafından babasının elinden zorla alınmış ve daha sonra kızdan başka bir haber gelmemiştir.⁸²⁹ Dönüklü köyünde yaşayan üç Türk kız, gece evlerine yapılan baskınla dağa kaçırılmış ve ırzlarına geçilmiştir. Yunanlı köylüler, üç kızdan birini öldürmüşler ve ikisini tekrar köye getirmişlerdir.⁸³⁰ Seferberlik dâhilinde bölgeye getirilen Yunan askerleri, çoğu zaman Türklerin dükkânlarına girerek istediklerini almış, hiçbir ücret ödemededen “*Yunan ordusu hesabına yaz*” diyerek, dükkân sahipleri ile dalga geçmişlerdir.⁸³¹

Bu günlerde Türkler uydurma sebeplerle karakola çekiliyor, bu uydurma sebeplerle haklarında kovuşturma başlatılıyor, çoğu zaman dövülerek geri yollanıyorlardı. Kurcalı köyünden Koca Latif ve Ahmet isimli iki Türk, bir gün “*taş*

---

⁸²⁶ İsmail Küçük-1958 Kurcalı (Yunanistan) doğumlu. 20.04.2010 tarihinde İzmir'de görüşülmüştür. Bu bilgiyi bize veren İsmail Küçük, o bölgede herhangi bir askerî tesisin bulunmadığını, böyle bir işaretin de olmadığını belirtmiştir.

⁸²⁷ Türkoğlu, Ellinikos Vorras ..., s. 4.

⁸²⁸ İsmail Küçük-20.04.2010 tarihli görüşme.

⁸²⁹ Türkoğlu, Ellinikos Vorras ..., s. 4.

⁸³⁰ “Yunanlılar Batı Trakya'da Irzına Geçtikleri 3 Türk Kızından Birini Öldürdü”, **Batı Trakya**, Cilt: 8, Sayı: 89, Eylül 1974, s. 23.

⁸³¹ “Batı Trakya Türklerine İşkence”, **Cumhuriyet**, 23 Ağustos 1974.

atma” bahanesiyle karakola götürülmüşler ve birkaç gün sonra geri dönebilmişlerdir. Yunanlılar, karakolda köylülere aralıksız dayak ve falaka atmışlardır.⁸³²

Kıbrıs Barış Harekâtı’nı izleyen süreçte bölgedeki camilere karşı saldırılar da artmıştır. Kozlukebir kasabası caminin kubbesi ile minaresinde bulunan ay ve yıldız, 23 Eylül 1975 gecesini Yunanlılar tarafından sökülerek tahkir olunmuş,⁸³³ Susurköy camii ise kundaklanmıştır.⁸³⁴ Olayların meydana geldiği köylerde yaşayan Türkler, bölgelerinden sorumlu jandarma karakollarına şikâyetçi olmuşlar ve Gümölcine milletvekili Sabahattin Galip’e durumu iletmişlerdir. Milletvekili ve köylüler, daha sonra Gümölcine Valisi Panayotis Foteas’a ve Gümölcine Garnizon Komutanı’na durumu bildirerek resmi işlemleri başlatmışlardır.⁸³⁵ Ancak sorumluların aranıp yakalanması bir yana olaylar artarak devam etmiş, camilere karşı girişilen tecavüzler, Türk mezarlıklarına sızramıştır. Bu olaylardan kısa bir süre sonra İskeçe ve köyleri başta olmak üzere Batı Trakya’nın genelinde Türk mezar taşlarının topluca kırıldığı olaylar gözlenmeye başlamıştır.⁸³⁶

Camilerin, okul ve ahırların yakılması, mezar taşlarının kırılması gibi olayların yavaş yavaş gündelik hale gelmeye başlaması üzerine, azınlığın siyasî temsilcileri çare arayışlarına girmiş, Atina nezdinde girişimlerde bulunarak Yunanistan Başbakanı Karamanlis’e bir telgrafla durumu bildirmişlerdir. Başbakanın da olaylarla ilgili talimat vermesi üzerine, bölgedeki jandarma komutanları suçluların yakalanması için harekete geçmişlerdir. Kısa süre içerisinde kundaklama hareketleri azalmış, Makri köyü camii ve Sosti köyü azınlık okulunu kundaklayanlar da yakalanarak yargıya teslim edilmişlerdir.⁸³⁷

Tütün tarlalarında çalışan Türklere, yol üzerinden geçen tanklardaki ve askerî araçlardaki Yunan askerleri sizi keseceğiz şeklinde hareketler yaptıklarından, silahlarını sanki ateş edeceklermiş gibi sağa sola çevirdiklerinden, o günlerde korkudan kimse tarlasına gidemez hale gelmiş, özellikle genç kızlar yaşanan kaçırma

---

⁸³² Fatma Küçük-1961 Kurcalı (Yunanistan) doğumlu. 20.04.2010 tarihinde İzmir’de görüşülmüştür.

⁸³³ İsmet Miroğlu, “Batı Trakya’da Türk Eserlerine Yapılan Saldırıları”, **Türk Kültürü**, Yıl: 14, Sayı: 159 (Batı Trakya Özel Sayısı), Ocak 1976, s. 14; Ümit Kurtuluş, “Batı Trakya Türkleri ve Müslümanlık”, **Batı Trakya**, Cilt: 14, Sayı: 161, Eylül 1980, s. 9.

⁸³⁴ Feriha Rahim-1935 Kozlukebir (Yunanistan) doğumlu. 17.04.2010 tarihinde İzmir’de görüşülmüştür.

⁸³⁵ “Bölgemizdeki Çirkin Olaylar Dizisi”, **Azınlık Postası**, 30 Eylül 1975.

⁸³⁶ “Yetkililere Sesleniyoruz...”, **Azınlık Postası**, 19 Nisan 1976.

⁸³⁷ “Cami ve Okul Yakma Olaylarının Düşündürdükleri”, **Azınlık Postası**, 31 Ağustos 1976.

ve tecavüz olayları yüzünden eve kapanmışlardır.⁸³⁸ Yunanlıların nispeten yoğun olarak buldukları Gümölcine merkezde, baskının çok daha büyük olduğu görülmektedir. Burada yaşayan iki Türk, baskılara dayanamamaya ve kendilerine hakaret eden Yunanlıları fena şekilde döverek bir balıkçı kayığı kiralamış ve Türkiye'ye kaçmışlardır.⁸³⁹ Kıbrıs'taki durumun Batı Trakya'daki yansıması Türkler üzerinde psikolojik olarak çok ciddi bir baskı şeklinde tezahür etmiştir.

Batı Trakya üzerinden Türk-Yunan sınırına geçen Yunan tanklarında, “*Hülya senin için geliyoruz*”, “*Kahvaltıya Konstantinopol'e gidiyoruz*” gibi ilginç yazılar yer alıyordu. Bunda hiç kuşkusuz Atina radyosunun yaptığı, “*Bir günde Konstantinopol'deyiz*” eksenindeki yayınlarının rolü büyük olmuştur. Yunan askerleriyle ilgili ilginç bir olay da bir tank birliğinin Batı Trakya bölgesine ulaştığı zaman yaşanmıştır. Birlik bölgeye ulaştığında köylerdeki insanlar, binalar ve camiler yüzünden Yunan tankçılar yanılır, Türkiye'ye girdiklerini zannederler; iki tankçı asker araçtan fırlayıp sevinçle kucaklaşmış, “*İşte Türkiye'ye bu kadar kolay girdik,*” diye sevinçlerini göstermişlerdir.⁸⁴⁰ Belli ki bir süredir geçtikleri yerlerin; gördükleri mimari yapılar ve karşılaştıkları insanlar yüzünden Türkiye olduğunu düşünen Yunan askerleri, Batı Trakya'yı, Türkiye zannetmişlerdir.

1974 yılında İskeçe'deki önemli ziyaret mekânlarından biri olan Emir Baba türbesi, içindeki eşyası ve mezarı ile birlikte yıkılmıştır. Türk nüfusun iyice azaldığı Dedeağaç ilinde, Türk izlerinin silinmesi için harekete geçilmiştir. Dedeağaç'ın 10 km batısında bulunan Makri kasabasındaki tarihi Türk Camii, 1 Ağustos 1976 gece yarısı, Dedeağaç'taki son Türk ilkokulu da 16 Ağustos 1976 gece yarısı ve Sosti köyündeki Türk ilkokulu 20 Ağustos 1976 gece yarısı Yunanlılar tarafından yakılmıştır.⁸⁴¹ Özellikle okul ve cami gibi mekânlarda girişilen kundaklama olayları karşısında artan tepkiler Yunan Hükümeti'ni önlem almak zorunda bırakmıştır. Batı Trakya Türk azınlığının okul, cami, mezarlık gibi mekânları daha sıkı korunmuş,

---

⁸³⁸ Şaziye Damat Süleyman-1940 Payamlar (Yunanistan) doğumlu. 10.04.2010 tarihinde İzmir'de görüşülmüştür.

⁸³⁹ Sebahattin Uçar-1950 Gümölcine (Yunanistan) doğumlu. 13.04.2010 tarihinde İzmir'de görüşülmüştür. Sebahattin Uçar, eğer kaçmasalardı büyük ihtimalle Yunanlılar tarafından bir şekilde öldürüleceklerini düşündüğünü belirtmiştir.

⁸⁴⁰ İsmail Küçük-20.04.2010 tarihli görüşme. İsmail Küçük sevinen tankçıların bir yandan da sürekli Türkiye ve Türklere yönelik küfürler ettiğini belirtmiştir.

⁸⁴¹ “Acı Fakat Gerçek”, **Batı Trakya**, Cilt: 10, Sayı: 114, Ekim 1976, ss. 6-7.

geceleeri de yoğun risk altındaki bazı okul ve camilerin önünde jandarma nöbet tutmaya başlamıştır.⁸⁴²

Harekâtın Türk ordusunun başarısıyla tamamlanması ve bir takım tarihi düşmanlıkların da su yüzüne çıkmasıyla Yunan öfkesi, en basit tabirle “*ellerinin altında*” gördükleri Batı Trakya Türk azınlığına yönelmiştir.

Yunanistan’ın Türkiye sınırına yapmış olduğu yığınaktan da anlaşılacağı üzere, bu dönemde çok radikal bir takım olaylar Türkiye’ye yeni bir müdahale hakkı tanıyacaktı. Yunanlı yöneticilerin ve belki de önemli bir kısım Batı Trakya Yunan nüfusunun en büyük korkusu, Türk ordusunun Kıbrıs’ta yürüttüğü tarzda bir operasyonu Batı Trakya’da da gerçekleştirmesi ihtimalinin oluşuydu.

Belki de bu düşüncenin bir ürünü olarak o döneme kadar Yunanistan Devletinin birlik ve bütünlüğüne karşı –özellikle İç Savaş yılları gibi gayet müsait dönemlerde bile– hiçbir bölücü harekette bulunmayan Batı Trakya Türklerinin ellerinde bulundurdukları silahlar, Yunan makamlarında bir korku yaratmıştır. Yunan Hükümeti, bir güvenlik tedbiri olarak 1977 yılında Türk azınlığın elinde bulunan silahları toplattırıştır. Rodop Jandarma Komutanlığı’nın bildirisinde “*495/1956 sayılı kanunun 15 inci maddesi uyarınca ellerinde silah ve benzeri şeyler bulunduranlar, bunları 28 Şubat 1977 tarihine kadar kendiliklerinden resmi makamlara yahut karakollara teslim ederlerse, cezalandırılmazlar*”⁸⁴³ denilerek, bu uygulama resmiyete geçirilmiştir.

3.2. AZINLIĞIN EĞİTİMİ ALANINDAKİ GELİŞMELER

1972’de kabul edilen ve 3065/1954 sayılı Papagos Yasası’nı iptal eden 1109 no’lu yeni yasanın 1. ve 5. maddeleri gereği, bu döneme kadar sosyal sigorta güvencesi bulunmayan azınlık okulu öğretmenlerine sigorta hakkı tanınmıştır. Yasada açık olarak, sigortaların işveren adına devlet tarafından ödeneceği belirtilmişken, Yunanistan Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından kanun yanlış yorumlanmış, işverenin okul encümenleri olduğu belirtilmiş, sigorta primleri okul encümenlerine yüklenmiştir.⁸⁴⁴ Tüm gelişmelere rağmen 1972 yılına kadar Batı Trakya Türk azınlığı okullarında görev yapan öğretmenler, sigortadan yararlanamamışlardır.

⁸⁴² “Cami ve Okul Gibi Kuruluşlarımız Korunuyor”, **Azınlık Postası**, 24 Eylül 1976.

⁸⁴³ “Rodop Jandarma Komutanlığı’nın Bildirisi”, **Yol**, Yıl 2, S 13, Şubat 1977, s. 6.

⁸⁴⁴ “Okullarımızın ve Öğretmenlerimizin Çözüm Bekleyen Bir Takım Sorunları”, **Azınlık Postası**, 11 Mart 1976.

Batı Trakya Türk azınlığı eğitimi ile ilgili iki yasa tasarısı, 23 Ağustos-1 Eylül 1977 tarihleri arasında Yunan Millet Meclisi'nde görüşülerek yasalaşmıştır.⁸⁴⁵ Yasalar, 694/1977 sayılı “*Batı Trakya Müslüman Azınlığının Azınlık Okulları*” ile 695/1977 sayılı “*Azınlık Okulları ve Özel Pedagoji Akademisi Öğretim ve Denetim Görevlileri Sorunlarının Düzenlenmesine İlişkin*” adıyla bilinmektedir.⁸⁴⁶ Uzun süre azınlık eğitimini şekillendiren en önemli yasa olan 694/1977 sayılı yasa, Batı Trakya'daki Türk azınlık okulları, özel eğitim kurumu ve devlet okulları işleyişinin birlikte uygulanmasını getirmiştir. Azınlık okullarının özel yapısı müfredata da yansımıştır. İki dille –Türkçe ve Yunanca– yapılmakta olan eğitimi, okullarda görev yapan Türk ve Yunan öğretmenler sırayla vermektedirler.⁸⁴⁷ Buna göre Batı Trakya'da eğitim-öğretim yapan azınlık okullarında; Yunan dili, tarih, coğrafya, çalışma çevresi, sosyal bilgiler ve yurttaşlık bilgisi Yunanca; Türk dili, matematik, fizik, beden eğitimi ve din dersleri Türkçe olarak verilecektir.⁸⁴⁸

695/1977 sayılı “*Azınlık Okulları ve Selanik Özel Pedagoji Akademisi Öğretim ve Denetim Kadrosunun Sorunlarının Çözümüne İlişkin*” kanun, vakit geçirilmeden uygulama safhasına konulmuş, böylece Türk azınlığın eğitimi üzerinde bir takım istekler göz önünde bulundurularak kurulmuş olan Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunlarının azınlık okullarına öncelikli olarak atanmaları sağlanmıştır.⁸⁴⁹ Akademiye sadece medrese mezunları kabul edilmiş ve akademide bütün eğitim Yunanca verilmiş ve daha sonra bu şekilde mezun olan kişiler, Türkçe eğitim vermek üzere azınlık ilkokullarına tayin edilmiştir.⁸⁵⁰ Böylece zaten 1960'lı yıllardan beri devam eden azınlık okullarındaki öğretmen problemi, daha da içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Millet bilincinden uzak, kendi dilleri olan Türkçeyi dahi çoğu zaman iyi kullanamayan SÖPA (Selanik Özel Pedagoji Akademisi) mezunlarının, azınlık okullarına Türk çocuklarını eğitmek üzere atanmaları azınlık mensuplarının tepkisini çekmiştir. Eğitimin kalitesizleştirilmesine bir tepki olarak veliler, okul çağına gelen çocuklarını eğitim için Türkiye'ye yollamak zorunda kalmış ve Türkiye'ye gönderilen öğrenci sayısı, 1970'lerin sonlarında oldukça artmıştır.

---

⁸⁴⁵ “Azınlık Eğitimi ile İlgili Yeni Yasalar”, **Azınlık Postası**, 30 Eylül 1977.

⁸⁴⁶ “Νόμοι 694-695”, **ΦΕΚ**, 13 Σεπτεμβρίου 1977 (“Kanunlar 694-695”, **FEK**, 13 Eylül 1977).

⁸⁴⁷ Βουλγαρίδου (Vulgaridu), s. 24.

⁸⁴⁸ Βουλγαρίδου (Vulgaridu), s. 25.

⁸⁴⁹ Özönder ve Çavuşoğlu, s. 1804.

⁸⁵⁰ Sadık Ahmet, s. 35.

695/1977 sayılı yasanın 3. maddesinin 7. fıkrası ile “Azınlık okullarına Müslüman öğretmen atamaları ve görevlendirmeleri yapılırken Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunları tercih edilir”⁸⁵¹ diyerek buradan mezun olan öğretmenlerin önünü açmıştır. Ancak bu öğretmenlerin gerek Akademi öncesinde almış oldukları eğitim gerekse akademide görmüş oldukları eğitim yeterli değildi. Bu durum, yoğun protestolara ve okul boykotlarına yol açtı.⁸⁵²

1968 yılında imzalanmış bulunan Kültür Protokolü çerçevesinde, 1972 ve 1973 yıllarında Türkiye’de basılmış olan okul ders kitapları, Batı Trakya’daki azınlık okullarına gönderilmiştir. Yine de çoğu zaman Yunan makamları, Türkiye’den gönderilen kitapların azınlık öğrencilerinin eline geçmesini bir şekilde engellemişlerdir. Genellikle Yunan eğitim müfettişlerine takılan bu kitaplar, ancak öğretim yılının ortalarında öğrencilerin ellerine ulaşıyordu.⁸⁵³ Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında ise Batı Trakya’ya ders kitabı gönderilmesi mümkün olmamıştır.⁸⁵⁴

Azınlık okullarında görev yapan Yunan öğretmenlerin psikolojileri, azınlığın eğitimi konusu üzerinde durulması gereken bir diğer husustur. Yunan öğretmenlerin belki de eğitim-öğretimden önce gelen görevi, azınlık okullarındaki “*Türk Propagandası*”nı engellemektir. Bu hassas görevin uygulanmasında erkek öğretmenler, kadınlara göre daha çok tercih edilmişlerdir. Türkiye’de basılarak, Batı Trakya’daki azınlık okullarına gönderilen ders kitaplarındaki bayrak, harita, Atatürk resimleri, Türk millî sembolleri, resmi makamlar tarafından onaylanmış görünse de çoğu zaman bölgede görevli öğretmenler tarafından o sayfalar yırtılarak kitaplardan çıkarılmıştır.⁸⁵⁵

3.3. YUNANİSTAN’IN AZINLIK POLİTİKASI (1974-1981)

Kıbrıs Barış Harekâtından sonra Batı Trakya Türk azınlığına karşı uygulanan baskı hareketleri, artık açıktan açığa uygulanmaya başlanmıştır. Batı Trakya Türkleri, o dönem için Yunanistan’da Türklere karşı gittikçe artan tepkinin doğal hedefi haline gelmişlerdir.

⁸⁵¹ “Νόμος 695 Αρθ. 3 Παρ. 7”, **ΦΕΚ**, 13 Σεπτεμβρίου 1977 (“Kanun 695 Mad. 3 Par. 7”, **FEK**, 13 Eylül 1977).

⁸⁵² Oran, Kalanların Öyküsü..., ss. 165-166.

⁸⁵³ Selçuk Türkoğlu, “Batı Trakya’da Kitap Komedi”, **Batı Trakya**, Cilt: 4, Sayı: 45, Ocak 1971, s. 3.

⁸⁵⁴ Berberoğlu, s. 1413. Batı Trakya’daki Türk okullarına Türkiye’de basılmış olan ders kitaplarının yeniden gönderilmeye başlaması 1980’li yıllarda gerçekleşecektir. Ancak burada da Yunan makamlarının kontrolünden geçirilen 46 çeşit ders kitabından sadece 11 çeşidinin Yunanistan’a sokulması uygun görülecektir.

⁸⁵⁵ Mantouvalou, s. 482.

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonraki ilk dönemlerde Yunan Hükümeti, Batı Trakya Türk azınlığı ile Türkiye arasındaki her türlü rabıtayı kesmek için tedbir almaya başlamıştır. 1974'den sonra Türkiye'den Batı Trakya'ya, hiçbir Türk gazetesinin geçmesine müsaade edilmemiştir. Normal şartlar altında dağıtım yapan günlük gazeteler, 1974'den sonra ancak Yunanistan'dan Türkiye'ye gidip gelen azınlık mensupları tarafından gizlice getirilmiştir.⁸⁵⁶

Yunan makamlarının özellikle Batı Trakya Türk azınlığının kültürel yapılanmasına ve eğitime karşı giriştiği olumsuz eylemlerde, temel korku, Türkiye'nin Batı Trakya'yı "İkinci Kıbrıs"a çevirmeyi planladığı düşüncesidir.⁸⁵⁷ Bu paranoya 1980'lere kadar sürecek ve büyük oranda azınlık okullarının yönetiminde ve verilen eğitimin kalitesinde belirleyici etken olacaktır.

Yunan Hükümeti tarafından Rodop Vilayetinde 1975-1976 yılları arasında 900-1.000 kadar kişiye kullandırılan çok düşük faizli 137 milyon Drahmilik konut kredisinin tamamı Rum ahaliye tahsis edilmiş ve tek bir Türk'e dahi kullandırılmamıştır. Yunan Hükümetinin bu uygulaması, Batı Trakya Türk azınlığına ve onun ekonomik gelişimine karşı nasıl bir politika izlediğinin göstermektedir.⁸⁵⁸

Ayrıca Türklerin yurtdışına çıkışlarını engellemek için bir takım yeni uygulamalar getirilmiştir. 1976 yılında pasaport almak isteyen bir azınlık mensubu, ilgili mercilere başvurusunu yaptığında sebepsiz yere ret cevabı almıştır. Başvuru makamına milletvekili Hafız Yaşar ile birlikte giden kişi, yine sebepsiz bir şekilde reddedilmiştir. Duruma tepki gösteren ve bunun haksızlık olduğunu belirten milletvekili Hafız Yaşar'a görevli memur, "Sadece bu mu haksızlık?" diye cevap vermiştir.⁸⁵⁹

Türkiye'nin operasyonu sonrası Yunanistan'da, askerî cuntanın yıkılıp yerine sivil bir hükümetin kurulması, tüm Yunanistan'da olduğu gibi Batı Trakya'da da olumlu karşılanmıştır. Yeniden faaliyete geçen sivil parlamentodaki iki Türk milletvekilinden biri olan Sabahattin Galip, vermiş olduğu bir demecinde durumun

---

⁸⁵⁶ Koru, s. 25.

⁸⁵⁷ Αλέξης Ηρακλείδης, **Η Ελλάδα Και ο Εξ Ανατολών Κίνδυνος**, Εκδοσεις Πόλις, Αθήνα, 2001, σ. 300 (Aleksis Iraklidis, **Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike**, Polis Yayınları, Atina, 2001, s. 300).

⁸⁵⁸ İlhan Şahin, "Batı Trakya Türklerine Yapılan Baskılar", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 12, Haziran 1981, ss. 61-62.

⁸⁵⁹ Osman Bekiroğlu, "Başbakan Karamanlis Efendiye Açık Mektub", **Yol**, Yıl: 1, Sayı: 6, Ekim 1976, s. 6.

cunta dönemine nazaran daha iyi olduğunu ve baskıların azaldığını, ancak uzun vadede Yunan politikasının değişmeyeceğini ve hedefin her halükarda azınlığın imhası ya da asimilasyonu olduğunu belirtmiştir.⁸⁶⁰ Sabahattin Galip'in tespiti yerindedir. Zira daha seçim öncesi dönemde Gümölcine'de çıkmakta olan Eleftheria Gnomi gazetesinin 12 Eylül 1974 tarihli nüshasında yer alan, “*Hiçbir Türk Aday*” başlıklı yazıda şöyle denilmekteydi:

*“Her çareye başvurarak yapılması gereken bir şey varsa o da Türkizmi gelecekteki politik temsilciliğinden ve Elen parlamentosundan men etmektir. Hangi şartlar altında olursa olsun Türkizm artık Elen parlamentosuna girmesin... Bütün Elen partileri, bütün Elen siyasî birlik ve grupları Batı Trakya'da hiçbir Türk'ü seçim listelerinde aday göstermesinler. Kendileri müstakil liste yapma kararını alıp cüret gösterebilirler.”*⁸⁶¹

Gazete, Yunan Meclisinin kapılarını Türklere kapatma çağrısı yapmaktadır. Her ne kadar Eleftheria Gnomi'nin bu çağrısı radikal görüşlü bazı Yunanlılar dışında kimseye etki etmediyse de bölgedeki Yunanlılar, 1974 seçimlerinde Türkleri, “*karıştırıcı*” olarak nitelediği Türk Konsoloslugu'nun teşviki ile blok oy kullanmakla suçlamaya başlamışlardır.⁸⁶²

Yunan makamları, bu baskı ve yıldırma politikalarını, aslında hiç yokmuş gibi göstermeye çabalamıştır. Bu konuda Yunanlılar, Batı Trakya'daki azınlık içinde kendi hesaplarına kullanabileceği bir takım işbirlikçileri seçmiştir. Batı Trakya Türkleri içinden seçtikleri Yunanistan yanlılarını, basın önüne çıkarmışlar, Türk azınlığın yaşamlarından çok memnun olduğuna dair demeçler verdirmişlerdir. Türk azınlığını temsil ettikleri iddia edilen bu kişiler çoğu zaman kamera ve mikrofonlar karşısında Batı Trakya'daki eşitlik ve özgürlükten, yasal hakların dilediğince kullanılmasından, Yunan makamlarının bölgedeki Türkler ile Rumlar arasında hiç ayırım yapmadıklarından duydukları memnuniyeti ve teşekkürlerini dile getirmişlerdir.⁸⁶³

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın bölgedeki bir diğer önemli etkisi de Batı Trakya'daki yer isimlerinin değiştirilmesinde görülür. Yunan hükümetinin harekâta karşı misillemelerinden biri, Batı Trakya'da o döneme kadar henüz değiştirilememiş

⁸⁶⁰ Steven V. Roberts, “The Ethnic Turks of Greece: An Island Left Behind by a Receding Empire”, **The New York Times**, 8 April 1975.

⁸⁶¹ Şahin, İkinci Sınıf Vatandaşlar, ss. 8-9.

⁸⁶² Roberts, Aynı haber.

⁸⁶³ “Bizim Açımızdan”, **Azınlık Postası**, 10 Mart 1975.

bazı Türkçe yer isimlerinin Yunanca isimlerle değiştirilmesidir. 1977 yılında Batı Trakya'daki tüm isimler Yunanca olmuş ve Türkçe yer adlarının resmî yazışmalarda kullanılması yasaklanmıştır.⁸⁶⁴ Bu uygulama, siyasî bir misilleme olarak görülür.

Yer isimlerinin değiştirilmesi işi çerçevesinde eğitim ya da ziyaret için sürekli Türkiye'ye gidip gelen azınlık mensupları için oldukça büyük sıkıntılar başlamıştır. Pasaportunda ya da kimliğinde yer ismi olarak örneğin Gümülcine yazan bir azınlık mensubu Yunanistan sınır kontrol noktasında pasaportta, bu ismin Komotini şeklinde olmayışı yüzünden sıkıntılar çekmiştir. Bir başka örnek olarak ise Türkiye'den, İskeçe'deki akrabalarına mektup yazan göçmen Batı Trakyalıların mektupları, Yunanistan'da böyle bir yer olmadığı gerekçesiyle iade edilmiştir.⁸⁶⁵

3.4. AVRUPA BİRLİĞİ YOLUNDAKİ YUNANİSTAN'DA BATI TRAKYA

Özellikle Helsinki Sonuç Belgesi'nin 1975 yılında açıklanması ile birlikte⁸⁶⁶ Avrupa'da azınlık haklarının oldukça büyük önem kazanmaya başlaması, Batı Trakya Türk azınlığı üzerinde de olumlu etki yaratmıştır. Avrupa'da esmeye başlayan olumlu havayı arkalarına alan Batı Trakya Türk azınlık üyeleri, Yunanistan'ın kendilerine karşı uyguladığı baskı politikalarını ve de Yunan devletinden beklentilerini daha yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardır.

Batı Trakya'daki azınlığı bir dinsel azınlık olarak kabul eden Yunanistan, bu kitleyi kendi arasında bölerek ve böldüğü parçaları kendine çekerek sindirme politikasına önem vermiştir. 1977 yılı sonlarında Gümülcine'deki Azınlık Okulları Müfettişliğinden okullara gönderilen bir anket dikkat çekicidir. Anket formunda, bölgedeki okul ve camiler ile ilgili istatistikî bilgiler istenmektedir. Ancak sorular içinde, okula giden azınlık öğrencilerinin Türk mü, Pomak mı, Çingene mi oldukları, camiye giden cemaatin Pomak mı, Alevi mi oldukları gibi sorular bulunmaktadır.⁸⁶⁷ Yunan makamlarının bu bilgiler ışığında, zaten kendi içinde, kültürel anlamda sorunlar yaşayan azınlığın bu sorunlarına bir de millî ve dinî ayrılıkları da ekleme düşüncesi içinde olduğu söylenebilir.

⁸⁶⁴ Kerem Öktem, "Ulus, Zaman ve Mekan: Türkiye ve Yunanistan'da Toponomik Politikalar", **Sözde Masum Milliyetçilik**, (Ed. Herkül Millas), Kitap Yayınları, İstanbul, 2010, s. 158; Demetriou, p. 307.

⁸⁶⁵ İrfan Ünver Nasrattinoğlu, "Yunanistan Türkleri", **Karınca Kooperatif Postası**, Yıl: 61, Sayı: 700, Nisan 1995, s. 78.

⁸⁶⁶ Helsinki Sonuç Belgesi: Temelde Avrupa'da güvenlik ve işbirliğinin güçlenmesi için 35 ülkenin katılımıyla gerçekleşen Konferans, 22 ay gibi bir süre çalıştıktan sonra 1 Ağustos 1975 tarihinde "*Helsinki Nihai Senedi*"nin imzalanması ile sonuçlanmıştır. Belgeye ABD, Kanada ve İzlanda ile birlikte 32 Avrupa ülkesi imza koymuştur. Bkz. Samsar, s. 59.

⁸⁶⁷ "Hayır Baylar!...", **Azınlık Postası**, 10 Kasım 1977.

Eğitim-öğretim alanında 1978’de, azınlık okullarında öğrenci kayıtları, nakilleri, değerlendirmeleri, sınavları, öğretmen tayinleri, sigortalınları, yer değiştirmeleri gibi konuların tamamını düzenleyen yeni bir bakanlık kararnamesi çıkarılmıştır. Bu kararname 6 Haziran 1978 tarihli Hükümet Gazetesinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁸⁶⁸

1970’li yılların sonunda ise Gümülcine’de kurulması planlanan üniversitenin arazisinin kamulaştırılması sorunu ortaya çıkmıştır. Üç bin dönümlük arazi üzerine kurulması planlanan üniversite için seçilen yer Türklerin yaşadıkları Sendelli, Eşekçili, Ayazma ve Bulatköy köylerini kapsamaktaydı. Bu araziler, elverişli tarım arazileri idi. Bu köylerde yaşayan pek çok kişinin de tek geçim kaynağı tarımdı. Daha sonra açıklanan kamulaştırma duyurusunda, üniversitenin kurulması için düşünölen arazide 398 parça bağ, bahçe, tarla vb. olduğu açıklanmıştır. Bu 398 parça topraktan sadece 3’ü kamu arazisi, 17’si de Rumlara aittir. Geriye kalan 378 parça toprağın tamamı ise azınlık mensuplarındır. Kamulaştırma bedeli ve zarar tazminatı olarak da oldukça küçük rakamlar belirlenmiştir.⁸⁶⁹ Köylöler, Ekim 1976’da dönemin Gümülcine Valisi Panayotis Foteas’a durumu izah etmişler ve üniversite arazisi için çok daha uygun olacak yerlerin belirlenmesi için çalışmışlardır,⁸⁷⁰ ancak ilk girişimden sonuç alınamamıştır. Daha sonraki dönemde tarlaların kamulaştırma işlemlerinin başlaması üzerine, 10 Mayıs 1978’de bir protesto gösterisi yapılmış ve kararın iptali için Danıştay’da dava açılmıştır.⁸⁷¹ Kendi toprağında tarım yaparak geçimini sağlayan bir Batı Trakya Türk’ü, gerçekten de kamulaştırma bedeli ne olursa olsun zararlı çıkacaktır. Çünkü elindeki toprağı ne kadar fiyata satılırsa satılsın, yeni bir arazi satın alması kanunlarla kısıtlandığı için topraksız kalacaktır. Danıştay’da açılmış olan dava duruşmasında azınlığın avukatlığını yapan Yani Molfetas, savunmasını bu konu üzerinde yapmıştır. Molfetas şöyle demiştir:

“Batı Trakya’da 1322/38 numaralı kanun uygulanmaktadır. Bu kanuna göre Türklerin yeni mülk edinmeleri kısıtlanmıştır. Bu nedenle kamulaştırmanın burada yapılması durumunda bu azınlık topraksız kalacaktır. Aslında söz konusu kanun Yunan Anayasasının

⁸⁶⁸ “Aptθ. 55368”, **ΦEK**, 6 Ιουνίου 1978 (“Sayı 55368”, **FEK**, 6 Haziran 1978).

⁸⁶⁹ “Topraklarımızın Kamulaştırılması Rastlantı Değil Güdömlüdü”, **Azınlık Postası**, 13 Mayıs 1978.

⁸⁷⁰ “Yaka Köylölerimiz Muhtıra Sundu”, **Azınlık Postası**, 22 Ekim 1976.

⁸⁷¹ “Batı Trakya’da Türklerin Açtığı Davaya Bakıldı”, **Batı Trakya**, Cilt: 12, Sayı: 134, Haziran 1978, s. 9.

17. maddesine aykırıdır. Ancak yürürlükte olduğuna göre karar verilmeden bu nokta da göz önünde bulundurulmalıdır.”

Mahkeme heyeti ise bu savunmayı pek ciddiye almamıştır.⁸⁷²

Batı Trakya’da kurulan üniversitenin üzerinde bulunduğu arazi ve bu arazinin mülkiyeti ile ilgili durum, Türk Azınlığın yaşadığı toprakları kaybetme durumuna tek örnek değildir. Üniversite arazisinin tartışıldığı aynı dönemde Gümülcine’nin güneydoğusunda kurulması planlanan 4.300 dönümlük sanayi bölgesi ya da yine Gümülcine’nin kuzey kesiminde oluşturulması planlanan 5 bin dönümlük askerî bölgenin arazileri de yine Batı Trakya Türk azınlığının ellerinde bulundurduğu ve tek geçim kaynağı konumundaki toprakları olmuştur.

Bununla beraber azınlığın topraklarının ellerinden alınması olayı bu yıllarda Batı Trakya Türkleri için olumlu bir siyasi gelişmenin de temellerini atmıştır. Toprakların kamulaştırılması sırasında yaşanan gerginlikler ve hukukun işlemeyişi, Meclisteki girişimlerden de bir sonuç alınamayışı sonucunda, bölgede azınlık haklarının mücadelesi için daha güçlü bir siyasi örgütlenme ihtiyacı anlaşılmıştır. Böylece gerektiğinde demokratik direniş de dâhil eylemsel niteliği olan ve azınlığın farklı katmanlarından gelen temsilcilerin yer aldığı “*Azınlık Yüksek Kurulu*” 1980’de kurulmuştur.⁸⁷³ İlk aşamada Kurulun daimi üyeleri müftüler ve milletvekilliği yapmış ve yapmakta olan kişilerdir. Geçici üyeler ise azınlık mensubu belediye başkanları, azınlığa ait sivil toplum örgütlerinin başkanları, Vaaz ve İrşad Heyeti başkanı, Gümülcine ve İskeçe’deki nahiye müdürlerinin temsilcileridir. Kurulun üye yapısı ve sayısı sonraki yıllarda genişletilmiştir.⁸⁷⁴

Bu şekilde 1980 yılına gelindiğinde Batı Trakya Türk azınlığı, bir takım gelişmelere karşı daha organize bir hal içine girmiştir. Bunda Batı Trakya Türklerinin, azınlık içindeki siyasi parçalanmayı minimize etmesi ve bu yıllarda Avrupa Topluluğu yolundaki Yunanistan’ın, topluluğun beklentileri doğrultusunda azınlık haklarına daha fazla özen göstermeye başlaması mutlaka etkili olmuştur.

Bu bağlamda Yunan hükümetinin bir takım uygulamalarına karşı yıllar boyunca süregelen muhafazakâr-modern çatışması dahi bir kenara bırakılarak azınlık bilinci ile tepkisini dile getirmeyi başarmıştır. Yunan Parlamentosu 12 Kasım

---

⁸⁷² Aynı yer.

⁸⁷³ Hasan, s. 54.

⁸⁷⁴ Hasan, s. 56. Azınlık Yüksek Kurulu’nun örnek karar ve duyuruları için Bkz. Ek-7 ve Ek-8.

1980 tarihinde “*Batı Trakya Müslüman Azınlığı Vakıfları ve Bunların Mülkiyetlerinin Yönetimi ile İşletilmesi*”ne ilişkin yasayı çıkardı.⁸⁷⁵ Parlatentonun çıkardığı bu yeni Vakıflar Kanunu, Batı Trakya’daki Türk vakıflarını doğrudan ve çok ciddi bir şekilde etkilediğinden azınlığın her kesiminden büyük bir tepki ile karşılanmıştır. Zira bu yeni kanuna göre; o döneme kadar Türk toplumunca seçilmiş kimseler tarafından idare edilen okul, cami, hayır kuruluşu vs. giderlerini karşılayan vakıf yöneticilerini artık bölge valileri tayin edecektir.⁸⁷⁶ Bu da Türk vakıflarının geleceğini ciddi anlamda tehlikeye düşürmüştür. Yeni kanuna göre, o döneme kadar bir arada toplanan vakıf gelirleri bundan böyle her cami, her okul ya da her dinî kuruluş için birbirinden ayrı olarak toplanacaktır. Bu da geliri az olan ve kendini idare edebilecek kadar gelir temin edemeyen okul veya kuruluşun kapanma tehlikesini ortaya çıkarmıştır. Bu kanunun çıkarılması üzerine 19 Kasım 1980 tarihinde, Gümülcine Müftülüğünde büyük bir toplantı yapılmıştır. Batı Trakya Türk azınlığının en önemli temsilcilerinin bulunduğu ve aralarındaki görüş farklılıklarını bir kenara bırakabildikleri bu toplantı sonunda önemli kararlar alınmıştır.⁸⁷⁷ Bu bağlamda; kanunun protesto edilmesi, Atina’ya yetkililerle görüşmek üzere bir heyetin yollanması, çıkan yasanın iptali için Danıştay’a başvurulması, İskeçe ve Gümülcine’de yürüyüşler düzenlenmesi, protesto metinlerinin dünya parlamentolarına ve Türkiye’deki tüm parti başkanlarına gönderilmesi gibi

⁸⁷⁵ “Yeni Vakıflar Yasası”, **Azınlık Postası**, 20 Aralık 1980.

⁸⁷⁶ “Yunan Hükümeti Türk Vakıflarına El Koydu”, **Batı Trakya**, Cilt: 14, Sayı: 164, Aralık 1980, s. 5; Paçaman, s. 29.

⁸⁷⁷ Bu toplantıda bulunan dönemin önemli toplum liderlerinden oluşan 51 kişi şunlardır: Gümülcine Müftüsü Hüseyin Mustafa, İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi, eski milletvekili ve gazeteci Hasan Hatipoğlu, eski milletvekili Hafız Ali Galip Sabahattin, eski milletvekili Yaşar Mehmetoğlu, eski milletvekili ve avukat Orhan Hacıbrahim, vaiz Osman Ali Osman, vaiz Hasan Paçaman, vaiz İbrahim Şerif, vaiz Hasan Mehmet, Doktor Sadık Ahmet Sadık, belediye üyesi Bekir Mehmet, imam Hacı Hafız İsmailoğlu Mehmet, Doktor Mehmet Bağdatlı, gazeteci Salih Halil, imam Mustafa oğlu Hüseyin, avukat Hasan Kaşıkçioğlu, İskeçe Türk Gençler Birliği eski başkanı Serdarzade Hüsnü, İskeçe Türk Gençler Birliği Başkanı Enver Kasapoğlu, Doktor Hikmet Cemiloğlu, İskeçe Türk Gençler Birliği üyesi Fevzi Alioğlu, öğretmen Özer Ahmetoğlu, vaiz Hacı Hüseyin Sabri, İskeçe Müftülüğü memuru Ahmet Faikoğlu, vaiz Sabri Tevfikoğlu, politikacı Mehmet Ağa, Gümülcine Türk Gençler Birliği Başkanı Molla Ahmet Ali, İskeçe Türk Gençler Birliği üyesi Hayri Hacı Halil, İskeçe Türk Gençler Birliği üyesi Ali oğlu Mümin, cemiyet başkanı Asım Çavuşoğlu, imam Mustafa Ömeroğlu, belediye üyesi Mehmet Ahmet, gazeteci Molla İsmail, gazeteci Hafız Ali Galip Selahattin, belediye üyesi Molla Ahmet Faik, belediye üyesi Ali Bağdatlı, Türk İlkokulu Müdürü Galip Besimoğlu, avukat Adem Bekiroğlu, avukat Mehmet Müftüoğlu, avukat Sabahattin Emin, belediye meclis üyesi Ahmet Taşkın, Vakıf İdaresi İkinci Başkanı Molla Ahmet Sabri, Türk İlkokulu Müdürü İbrahim Hakkı, Eski Vakıf İdaresi Başkanı Faik İbrahimioğlu, vaiz İmam Rüştü, belediye üyesi Hasan Sıtkı, imam Hafız Salih Kadri, avukat Hüseyin Ağa, vaiz Sinikoğlu Mehmet Emin. Bkz. “Batı Trakya Türkleri Azınlığa Düşükleri Tarihten Beri İlk Defa Bir Toplantıda Bir Araya Gelmişlerdir”, **Batı Trakya**, Cilt: 14, Sayı: 164, Aralık 1980, ss. 21-22.

politikalar kararlaştırılmıştır.⁸⁷⁸ Bu gelişmeler, azınlık içindeki çekişmelerin önemli olaylar karşısında bir tarafa konulabildiğini göstermiştir. Batı Trakya Türk azınlığı için daha organize bir hak arama faaliyeti de bu şekilde başlamıştır. Yeni Kanuna karşı girişilen etkili ve ölçülü muhalefet sonucunda kanunun uygulanması durdurulmuştur. Azınlık önde gelenlerinin aralarındaki görüş farklılıklarını geri plana iterek birlikte giriştikleri bu ilk organize hareket böylece Türk azınlığı için olumlu bir sonuca ulaşabilmiştir.

Batı Trakya Türk azınlığının vakıfları ile ilgili 8 Ocak 1982 tarih ve 3 sayılı Hükümet Gazetesinde, 18 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayınlanmıştır. Kararname, 1091/80 tarihli Batı Trakya Müslüman Vakıflarıyla ilgili kanunun 20. maddesinin hükmünü tamamlamaktadır. İsmi geçen yasanın 20. maddesi gereği vakıfları idare eden şehir ve köylerdeki heyetler ve mütevelliler, idare ettikleri vakıfların listelerini vakıfnameleriyle beraber buldukları bölgenin maliyesine 20 Kasım 1981 tarihine kadar beyan edeceklerdir. Bu durum karşısında Azınlık Yüksek Kurulu toplanarak, yasanın ismi geçen maddesinin uygulanmaması kararını aldı. Zira 1981 yılında iktidara gelmiş bulunan PASOK muhalefetteyken, iktidara geldiklerinde yasayı uygulamayacağını sözünü vermişti. Azınlık Yüksek Kurulunun ismi geçen yasa maddesi ile ilgili kararını dikkate almayan PASOK iktidarı, 1091/80 yasanın 20. maddesini çalışır şekle getirmek amacıyla Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayınlamıştır. Kararnameye göre, şehir ve köylerde Valilikler, azınlık mensuplarından üç kişilik komisyonlar tayin edecek ve onlar da Vakıf mallarını bir liste halinde maliyeye teslim ettikten sonra kendiliğinden dağılacaklardır.⁸⁷⁹

---

⁸⁷⁸ Batı Trakya Türkleri Azınlığa Düşükleri ..., s. 20, 21.

⁸⁷⁹ Yaz, s. 18. Bu kararnamenin maddeleri şöyledir:

Madde 1

1091/80 sayılı kanunun 20. maddesinin 5. paragrafındaki bir yıllık zaman aşımı süresi işlemsiz geçtiği takdirde, Vali, Vakfın mal varlığının bulunduğu her şehir veya köy belediyesinde Yunan vatandaşı Müslümanlardan kurulu ve üyelerinden biri başkanlık görevi yapacak üç kişilik bir komisyon tayin eder, komisyon, tayinden itibaren üç ay zarfında eski vakıfların ve bunlara hibe edilmiş mal varlıklarının bir listesini tanzim ederek yetkili Vergi Dairelerine sunmakla yükümlüdür. Listelerin sunulmasından sonra komisyonlar kendiliğinden dağılır.

Madde 2

Yukarıdaki üç kişilik komisyon sayımdan hemen sonra listeyi yetkili Vali'ye sunar. Vali, bu listeyi, hiç değilse iki azınlık gazetesinde, bulunmaması halinde de iki mahalli gazetede ilan ettirir.

Madde 3

Her belediye veya köy belediyesi veya mahalli makam, komisyona, görevini yerine getirmesi için her türlü yardımı yapmak ve katkıda bulunmak mecburiyetindedir.

Madde 4

Komisyonların tanzim ettikleri listelere, 1091/80 sayılı kanunun 20. maddesinin 7. paragrafı gereğince itiraz edilebilir.

Kararname, vakıflara darbe niteliğindedir. Batı Trakya Türklerinin yoğun tepkisi ve Türkiye'nin devreye girmesi ile yasanın uygulanması ertelenmiştir. Tepkilerin yatışması ve olayların geri planda kalmasından sonra ise 15 Ocak 1988'de yürürlüğe yeniden konulmuştur.⁸⁸⁰

İç Savaş'ın ardından gündeme gelen ve uygulama safhasına da konulan Toprak Birleştirme (Anadasmos) politikası, bu dönemde yeniden hızlanmıştır. Toprak birleştirme uygulamasına göre; bir kişiye ait ancak birkaç ayrı parça halinde değişik yerlerde bulunan araziler birleştirilerek, hak sahibine resmi makamların göstereceği bir yerde toplu olarak verilecektir. Örneğin; 3, 2 ve 1 dönümlük farklı yerlerde üç parça toprağı olan bir köylünün bu arazileri alınarak devlet tarafından gösterilen 6 dönümlük tek arazi verilecektir. Özellikle 1970'li yıllarda daha hızlı yapılan ve ilk bakışta toprak sahibi köylünün ve çiftçinin yararına gibi görünen bu uygulama ile hem bölük tarlaların işlenmesindeki zorluk, masraf ve işgücü kaybının önüne geçilmek hem de çiftçilerin yan yana çalışabileceği bir sistem ile kolektif çalışmayı güçlendirmek hedeflenmiştir.

Ancak uygulama sırasında, Batı Trakya Türk azınlığına karşı olumsuzluklar meydana gelmiştir. Osmanlı döneminden kalan tapular geçersiz sayılmış ve pek çok tarla sahibi ellerinde mülk sahibi olduklarını ibraz edecek belgeleri olmadığından topraklarını kaybetmişlerdir. Tarlaların gerçek değerlerinden hesaplanmayışı, birleştirilen tarlalara karşılık olarak daha verimsiz yerlerin dağıtılması gibi diğer olumsuz durumlarla birlikte Anadasmos, Batı Trakya Türk köylüsü için istenilen iyi dilekleri karşılamaktan çok uzakta kalmıştır.⁸⁸¹

3.5. BATI TRAKYA TÜRK BASINI

Bu dönemdeki Batı Trakya Türk basınına bakıldığında, çeşitliliğin biraz daha azaldığı ve Arap harfleri ile çıkan gazete kalmadığı söylenebilir. 1975 yılında Gümülcine'de yayın hayatına başlayan "İleri" gazetesi ve bu gazetenin Yunanca versiyonu olarak düşünülen "Embros" gazeteleri ve yine Gümülcine'de 1977

Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin yayınlanması ve uygulanmasını Dışişleri, İçişleri, Millî Eğitim ve Diyanet İşleri ve Maliye Bakanlarına tevdi ediyoruz.

Atina, 28 Aralık 1981

⁸⁸⁰ Uluslararası İlişkiler Ajansı (INAF), s. 67.

⁸⁸¹ "Toprak Bütünlemesi Uygulamasının Düşündürdükleri", **Azınlık Postası**, 31 Mart 1977; "Toprak Bütünlemesi Uygulamaları ile Haksızlıklar da Başladı", **Azınlık Postası**, 22 Nisan 1977.

yılından itibaren yayına başlayan “*Gerçek*” gazetesi, bölgenin uzun soluklu basın organları olmuşlardır.⁸⁸²

22 Eylül 1981’de İskeçe’de yayın hayatına başlayan “*Trakya’nın Sesi*” gazetesi ise sahibi ve sorumlu müdürü olan Abdülhalim Dede tarafından idare edilmiştir.⁸⁸³

3.6. 1981 SONRASINA BİR BAKIŞ

Yunanistan’ın 1981 yılında Avrupa Birliği’ne üye olmasıyla birlikte Batı Trakya Türklerinin durumu, ekonomik olmasa da siyasî ve kültürel haklar konusunda iyileşme göstermiştir. Bunda, Avrupa Birliği normlarının yanında küreselleşen dünyada artık azınlık kavramının da yavaş yavaş değişim göstermeye başlaması ve yeni nesil Yunan ve Türk gençlerinin eskiye kıyasla daha esnek bir psikoloji içinde bulunmaları etkili olmuştur.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin azınlıklar konusundaki hassasiyetleri, 1981 sonrası dönemin ilk yıllarında Yunanistan’ın AB platformunda kendini savunur bir pozisyona çekilmesini sağlamıştır. Yine AB üyesi ülkelerin kamuoylarında, Batı Trakya hakkında ilgi uyanmaya başlamış ve Batı Trakya Türk azınlığının hakları meselesi değişik platformlarda dile getirilmiştir.⁸⁸⁴

Ancak 1981 sonunda PASOK’un iktidara gelmesi ile birlikte azınlığın durumu, yeniden kötüleşmeye başlamıştır. İki ülke arasındaki Kıbrıs Meselesi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri ciddi anlamda germiştir. Bu süreç içerisinde Ege Denizi’ndeki karasuları meselesi, Türkiye’nin Yunanistan’ın karasularını 12 mile çıkarma girişimlerini savaş sebebi sayacağını açıklaması gibi etmenlerle ilişkiler gitgide gerilmiştir.⁸⁸⁵ Sol eğilimli olmasına rağmen özellikle Kıbrıs Meselesi ile birlikte temel politikasını “*Türk tehdidi*” üzerine oluşturan Papandreu liderliğindeki PASOK, Batı Trakya Türk azınlığını adeta bir iç düşman olarak görmüştür. Özellikle Batı Trakya bölgesinden seçilen Yunan milletvekilleri, söylemlerinde ve uygulamalarında kendilerinden önceki milliyetçi Yunan milletvekillerinden hiç aşağı kalmamışlardır. Henüz iktidarda olmadıkları 1979

⁸⁸² Sağlam, Batı Trakya Türkleri ..., ss. 72-73. İleri gazetesi bin sayının üzerinde çıkmıştır; Embros ise yaklaşık 17 sayı kadar çıkarılabilmektedir.

⁸⁸³ *Trakya’nın Sesi*, 22 Eylül 1981.

⁸⁸⁴ “Batı Trakya Konusu Papandreu’yu BBC’de Terletti”, *Tercüman*, 15 Mart 1984.

⁸⁸⁵ Van Coufoudakis, “Greco-Turkish Relations and the Greek Socialists: Ideology, Nationalism and Pragmatism”, *Journal of Modern Greek Studies*, Volume: 1, Number: 2, October 1983, pp. 376-377.

yılında PASOK İskeçe Milletvekili Haris Atmacidis, Meclis kürsüsünden Batı Trakya’da kendisini “*Türk*” olarak tanımlayanların %70’inin Makedonyalı Büyük İskender’in torunları olduğunu söylemiş,⁸⁸⁶ Yunan resmi makamlarının çok uzun yıllar boyunca sürdürdükleri “*Siz Türk değil Türkler tarafından zorla Müslüman yapılmış Helenlersiniz,*” teorisi, sosyalist ideolojiyi savunan PASOK milletvekilince desteklenmiştir. Bu da Yunanlıların sağ yahut sol hangi ideolojiye yakın olursa olsunlar, konu “*Türk*” meselesine geldiğinde, ortak bir söylemde birleşebildiklerinin güzel bir göstergesidir.

Kıbrıs Barış Harekâtına kadar zaten yeni bir ev yapabilmek için gerekli olan ruhsatı belediyeden alamayan azınlık üyeleri, 1975’ten sonra yeni ev yapmak bir yana evlerinin dökülen sıvalarını, çatı, dam, baca gibi bozulan ve yıkılan kısımlarının tamiri için dahi izin alamaz hale gelmiştir. Yeni inşaata izin, Gümülcine ya da İskeçe gibi şehir planı bulunan yerlerde değil, köylerde de verilmemiştir. Gümülcine’ye bağlı Dilina köy camininin 1963’den beri olmayan minaresi, 1981 yılında dahi inşa izni çıkmadığından yaptırılmamıştır.⁸⁸⁷ Bu gibi durumların, seçim zamanlarında bölgedeki Türk milletvekili adayları tarafından politika malzemesi yapılması, olayın bir diğer boyutunu göstermektedir. Milletvekili olanlar da, daha sonra Atina’ya gittiklerinde bu sorunları çözememişlerdir.

Bu yıllarda Batı Trakya Türklerinin arazi meselesine yönelik bir dava ve direniş, “*İnhanlı Olayları*” şeklinde anılmaktadır. İnhanlı Olayları, azınlığın hak arama girişimlerinde bir dönüm noktasıdır. İnhanlı Olaylarının kısa geçmişi şöyledir: Osmanlı hâkimiyeti döneminde İnhanlı (Evlalon) köyü sakinlerinden Hatipoğlu Hüseyin Ağa ve İdrisoğlu Molla Mustafa, 1872 yılında 2.300 dönümlük büyük bir arazi sahibi olmuşlardır. Bu arazinin 1.300 dönümlük kısmı işlenirken geriye kalan 1.000 dönümlük kısım ise otlak olarak bırakılmıştır. Aradan geçen süre zarfında, doğal olarak bu geniş arazi, varisler arasında paylaşılarak 20-25 dönümlük daha küçük tarlalar haline gelmiştir. Burada geçen ve otlak olarak bırakılan bin dönümlük arazi, 1953 yılına kadar sahipli mülk olarak kalmışsa da aynı yıl muhtemelen daha önceki yıllarda Başbakan Plastiras’ın uygulamaya çalıştığı tarım reformu ile alakalı

---

⁸⁸⁶ “Acaba Siz de Bunları Biliyor muydunuz?”, **Azınlık Postası**, 25 Ocak 1979.

⁸⁸⁷ “Ortak Pazarın Onuncu Üyesi Yunan Batı Trakyasından Görüntüler”, **Trakya’nın Sesi**, 26 Ekim 1981.

olarak zorunlu istimlâke tabi tutulmak istenmiştir. Ancak kamulaştırma planları ilk aşamada meydana gelen protestolar karşısında 1956 yılında rafa kaldırıldı.⁸⁸⁸

1974 yılına gelindiğinde, birtakım yeni raporlar düzenlenerek arazinin bu kez devlete ait olduğu kararı alınmıştır. 1981'e kadar süren hukuki sürecin bir sonuç vermemesi ve bu sırada devlet görevlilerin tarlaları işgale başlaması üzerine durum, yine hukuki mercilere taşınmıştır.⁸⁸⁹ İnhanlı köy arazilerinin, ellerinden alınması için Yunan Hükümetinin emir vermesinden sonra konuyu Yüksek Mahkeme'ye taşıyan köylüler, burada da protestolara devam etmişlerdir. Türk azınlığının ender görülür tepkilerinden biri olarak fiili protesto hareketi başlamıştır. Adliye önünde oturma eylemleri gerçekleştirmişlerdir.⁸⁹⁰ İnhanlı köylülerinin gerçekleştirdiği bu direniş hareketi, Batı Trakya Türk azınlığının, bu yönde verdikleri ilk örnek olması açısından önemlidir. Sürecin sonunda ise Yüksek Mahkeme, Sulh Mahkemesi'nin kararı ile arazilerin hazineye intikalini öngören tüm işlemleri iptal etmiştir.⁸⁹¹

Kıbrıs Bunalımı sürecinde Türk televizyonlarını seyretmek ve radyolarını dinlemek, Türk filmi video kasetlerini bulundurmamak ve seyretmek yasaklanmıştır.⁸⁹² 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilan edilmesini müteakip Yunan makamları, Batı Trakya Türk azınlığı üzerindeki baskısını arttırmıştır. 19 Kasım'da Türklerin yoğun yaşadığı İskeçe ve Gümülcine'deki kahvehaneler polis baskınlarına maruz kalmış, buralarda Türkiye radyoları dinlendiği için müşteriler kahvehanelerden çıkarılmış ve mekânlar kapatılmıştır. 29 Kasım'da, mahkemeden Batı Trakya'daki azınlık derneklerinin üzerinde "*Türk*" adı geçen tabelaların indirilmesi kararı çıkmıştır. Bu karar; "*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı ile Müslüman ve Hristiyan topluluklarının bir tahrikle muhtemel bir çatışmaya girebilecekleri*" gerekçesiyle alınmış ve 1 Aralık 1983'te dönemin Rodop Valisi Apostolos Papadimos tarafından derneklere tebliğ edilmiştir. 2 Aralık günü Gümülcine Türk Gençler Birliği ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği binaları jandarma tarafından sarılarak tabelaları indirilmiştir.⁸⁹³

---

⁸⁸⁸ Aarbakke, s. 303.

⁸⁸⁹ Yaz, s. 53.

⁸⁹⁰ "Evlalon'luların Mahkeme Olayı ve Direniş", **Trakya'nın Sesi**, 22 Mart 1982.

⁸⁹¹ "İnhanlı Köylülerinin Toprakları Geri Veriliyor", **Batı Trakya**, Cilt: 16, Sayı: 192, Nisan 1983, s. 24.

⁸⁹² "Polisin Bu Hareketi Kanuna Uygun mudur?", **Akın**, 9 Şubat 1983.

⁸⁹³ "Yunanlılar KKTC'nin Acısını Soydaşlarımızdan Çıkartıyor", **Tercüman**, 8 Aralık 1983; Selahattin Yıldız, "Gümülcine Türk Gençlerbirliği ile Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği Yunan Mahkemesince Kapatıldı", **Batı Trakya**, Cilt: 18, Sayı: 207, Temmuz 1984, s. 1.

Yunan hükümetlerinin Batı Trakya’da izlemiş olduğu birincil siyaset, Türk azınlığın bir şekilde etkisiz kılınması yolunda olmuştur. Yunan Yüksek Mahkemesinin 20 Kasım 1987’de aldığı 1729 no.lu kararı doğrultusunda, Batı Trakya Türk azınlığının en önemli cemiyetleri konumunda olan Gümülcine ve İskeçe Türk Gençler Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği gibi önemli kuruluşların da aralarında bulunduğu kuruluşların isimlerindeki “*Türk*” kelimesi kanun dışı bulunmuş, bunların çıkartılarak yerine “*Müslüman*” kelimesinin konulması şeklinde bir karar alınmıştır.⁸⁹⁴ Bu kararın gerekçesi olarak ise; derneklerin isimlerindeki “*Türk*” kelimesinin Türkiye vatandaşlığını ifade ettiği ve bunun “*Yunan Müslümanlarını*” tarif etmek için kullanılmasının kamu düzenini tehlikeye soktuğu belirtilmiştir.⁸⁹⁵ Yunan Yüksek Mahkemesi’ne göre; “*Batı Trakya’da Türk yoktur*”. Bu yüzden 20 Kasım 1987’de derneklerin ismindeki “*Türk*” ibaresini yasaklayan mahkeme, 5 Ocak 1988 tarihinde de bu teşekküllerin “*zararlı faaliyet gösterdikleri*” gerekçesiyle ve isimlerindeki “*Türk*” ibaresinin kaldırılmaması sebebiyle kapatılmasına karar vermiştir.⁸⁹⁶

Mahkeme kararları, azınlık içerisinde oldukça büyük bir tepki yaratmış, kararın iptali için Vilayet mahkemesine başvurulmuş, ancak olumsuz yanıt alınmıştır. Bunun üzerine azınlık temsilcileri Danıştay ve Temyiz mahkemeleri gibi üst mahkemelere de başvurularını yapmışlardır. Mahkeme süreci dışında Batı Trakya’da, kararlar protesto edilmeye başlanmıştır. Bu protestolar dâhilinde azınlık mensupları, bir gösteri yapma kararı almıştır. Yerel yönetimlerin ve hükümet yetkililerinin tüm engelleme çabalarına rağmen 29 Ocak 1988 tarihinde Gümülcine’de büyük bir kalabalık toplanmış ve durum protesto edilmiştir. Eski Cami önüne doğru yürüyen gruba polis müdahalesi başlamış, bu müdahaleye bir takım Yunan radikaller gruplar

---

⁸⁹⁴ Talip Küçükcan, “Re-claiming Identity: Ethnicity, Religion and Politics Among Turkish-Muslims in Bulgaria and Greece”, **Journal of Muslim Minority Affairs**, Volume: 19, Number: 1, 1999, p. 62.

⁸⁹⁵ Oran, *Kalanların Öyküsü...*, s. 167.

⁸⁹⁶ Özönder ve Çavuşoğlu, s. 1803. Yağcıoğlu, p. 172. İskeçe Türk Gençler Birliği üyeleri bu karara itiraz etmişlerdir. Çeşitli ertelemelerden sonra dava, 15 Ocak 1999’da Trakya Üç Üyeli İstinaf Mahkemesi’nde görüşülmüştür. Mahkeme 19 Mart 1999’da yayınlanan kararıyla başvuruyu reddetmiştir. Dernek üyeleri bu kez İstinaf Mahkemesi’nin kararını Yargıtay nezdinde temyiz için başvurmuştur. Yargıtay da çeşitli ertelemelerden sonra 13 Ocak 2005’te yayınlanan kararında İskeçe Türk Birliği’ni haksız bulduğunu ilan etmiştir. İç hukuk kapılarının kapanmasından sonra dernek üyeleri davayı bu kez Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne taşımışlar ve lehte sonuç alarak yine iç hukuka yönelmişlerdir. Ancak yine Yunan adli makamlarının aleyhte kararı ile karşılaşmışlardır. 29 yıldır süren İskeçe Türk Gençler Birliği davası Yunanistan’ın azınlık politikasına bakışında önemli bir gösterge konumundadır. Bkz. http://www.iskeceturkbirligi.org/page.php?ref=hukuki_surec , (Erişim: 16.07.2015)

da dâhil olmuştur. Gümülcine'deki olaylarda yaklaşık 30 azınlık mensubu yaralanmıştır.⁸⁹⁷

Bundan iki yıl sonra, 29 Ocak 1990'da Batı Trakya Türkleri, bir önceki olayları anmak ve Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif'in tutuklanmalarını protesto etmek amacıyla yine Gümülcine'de toplanmıştır. Ancak gösterilerle ilgili haberin yerel bir radyo kanalı tarafından çarpıtılarak lanse edilmesi ve kentteki hastanede bir Türk hastanın toplumsal meseleleri tartıştığı bir Yunan hastayı öldürdüğü haberinin verilmesi⁸⁹⁸ ile bu yürüyüş, fanatik Yunan milliyetçilerini de harekete geçirmiş ve maalesef bu gösteri daha sonra kötü olaylar doğurmuştur. Kalabalığa saldıran Yunanlılar aralarında İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga'nın da bulunduğu pek çok kişiyi ciddi anlamda darp etmişlerdir.⁸⁹⁹ Daha sonra olaylar büyümüş ve Gümülcine'de Türklere ait 400 kadar işyeri tahrip edilmiş ve 50 kadar azınlık mensubu hastanelik edilmiştir.⁹⁰⁰

1990'larda Yunanistan'da Batı Trakya Türklerine yapılan baskıların artması, bu baskı hareketlerinin azınlığın da gayreti ile uluslararası platformda yankı bulması, Türkiye'nin de bölge üzerindeki dikkatini daha da arttırması gibi etkenlerle Türk-Yunan ilişkileri oldukça gerilmiştir. Gerginliğin tırmanması ile birlikte Yunanistan, 3 Şubat 1990 tarihinde Türkiye'nin Gümülcine Başkonsolosu'nu dönemin valisine, içinde "*soydaşlarımız*" sözcüğü geçen bir yazı verdiği ve Gümülcine'de Ocak ayında yaşanan olayları tahrik ettiği gerekçesi ile istenmeyen adam (persona non grata) ilan etmiştir. Buna mukabil Türkiye de Yunanistan'ın İstanbul Başkonsolosunu istenmeyen adam ilan ederek karşılık vermiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında Batı Trakya Türk azınlığı temelindeki bunalım uzun süre devam etmiştir.⁹⁰¹

Bu yıllarda Batı Trakya'daki müftülük konusunda da önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1990 yılına kadar genellikle cemaatin seçmiş olduğu müftüler işbaşında bulunmaktaydı. 2143 sayılı yasa dâhilinde bir müftünün seçimi cemaat tarafından yapılıyor, daha sonra seçilen kişi müftülük görevine getiriliyordu. 1990 yılında İskeçe Müftüsü vefat edince yerine oğlu Mehmet Emin Aga vekâlet etmeye başlamıştır. Ancak Yunan hükümeti, daha önce Gümülcine'de geçici olarak müftülük

---

⁸⁹⁷ Tarihe Bir Not, s. 30.

⁸⁹⁸ Yağcıoğlu, p. 196.

⁸⁹⁹ Halit Güler, "Batı Trakya'da Yaşanan Dram", **Diyanet Aylık Dergi**, Sayı: 51, Mart 1995, s. 6.

⁹⁰⁰ Aydın Bilgin, "Yunan Şovenizminin Çirkin Yüzü", **Dış Politika**, Sayı: 9, Nisan 1990, s. 88; Başdoğan, s. 184; Hasan, s. 82.

⁹⁰¹ Duran, s. 4-83; Yağcıoğlu, p. 174.

yapmış olan müftüyü asaleten atamıştır. Bu durum azınlık arasında huzursuzluk yaratmış ve İskeçe'nin tüm camilerinde yapılan seçim sonucunda cemaat Mehmet Emin Aga'yı müftü seçmiştir.

Yunan hükümeti, Batı Trakya Türk azınlığının din işleri ile ilgili önemli bir adım atmış, 24 Aralık 1990 tarihinde çıkan ve 1991'de yürürlüğe giren 1920 sayılı "Müslüman Din Adamları Hakkında" kararname ile 2345/1920 sayılı yasayı lağvetmiştir. Batı Trakya'daki müftülerin hangi yollarla seçileceğini açıklayan 2345 sayılı kanunun kaldırılması ile birlikte müftülük konusunda Türk azınlığın iradesine ve Yunanistan'ın bağlı bulunduğu anlaşmalar hilafına yeni bir uygulamaya gidilmiştir. Kararname ile Müftülük makamının boşalmasından sonra Müslüman halkın kendi müftüsünü seçme hakkı elinden alınmıştır. Yeni sisteme göre, müftülük için aday olan kişiler Valilik makamına başvuracak, başvurular sonunda vali başkanlığındaki 11 kişilik bir heyet yeni müftüyü atayacaktır. Bu atama 10 yıllığına gerçekleştirilecektir.⁹⁰² Böyle bir uygulamanın Batı Trakya Türk azınlığının serbest iradesine bir darbe olduğu açıktır.

Yasanın yürürlüğe girmesi ile beraber, Müftülük konusunda günümüze kadar sürecek olan "seçilmiş" ve "atanmış" müftüler sorunu ortaya çıkmıştır. Yasanın uygulanmasıyla birlikte Batı Trakya Türkleri duruma tepki göstererek camilerde yapılan oylamalar sonunda kendilerini temsil edecek olan müftüleri seçmişlerdir.⁹⁰³ Türk azınlığın atanmış müftüleri, Yunan hükümetinin de seçilmiş müftüleri tanımaması sonucunda, Gümülcine ve İskeçe'de, hem Yunan hükümeti tarafından atanmış müftüler "Atanmış Müftü" hem de cemaat tarafından seçilen müftüler "Seçilmiş Müftü" olarak görev yapmışlar ve yapmaktadırlar.

Azınlık tarafından seçilmiş İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga, 24 Ocak 1995 tarihinde Larisa İstinaf Mahkemesi tarafından 10 ay hapse mahkûm edilmiştir. Aga 1993 yılında yayınladığı bayram mesajında Yunan adalet sistemine hakaret ettiği ve "İskeçe Müftüsü" olarak imza attığı için yargılanmış ve İskeçe Bidayet Mahkemesi tarafından 12 Nisan 1994'te 23 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Karara itiraz edildiği için yeniden yargılama yapılmış ve 24 Ocak 1995'te Mehmet Emin Aga, Yunan adaletine hakareten beraat ederken, İskeçe Müftüsü sıfatını kullanmış

⁹⁰² "Αρτθ. 1920", **ΦΕΚ**, 4 Φεβρουαρίου 1991, s. 131 ("Sayı 1920", **FEK**, 4 Şubat 1991, s. 131).

⁹⁰³ "İbrahim Şerif Gümülcine Müftüsü Seçildi", **Batı Trakya'nın Sesi**, Yıl: 4, Sayı: 26, Ocak 1991, s. 4.

olduğundan 10 ay hapis cezası almıştır. Bu hapis cezası mahkeme tarafından para cezasına çevrilmiş, ancak Aga ciddi miktardaki parayı ödeyecek durumda olmadığını ve başkasının kendi adına ödemesini de kabul etmeyeceğini söylediği için cezaevine gönderilmiştir.⁹⁰⁴

Resim 15-Mehmet Emin Aga protesto sürecinde kalabalığa hitap ediyor.⁹⁰⁵

Azınlığın toplum hayatında bu gelişmeler yaşanırken Yunan hükümetlerinin uygulamaları, Avrupa’da da yankısını bulmaya başlamıştır. Batı Trakya Türklerinin taşınmaz mal alımını fiilen yasaklayan 1366/1938 sayılı Yunan yasası, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı’nın 30 Mayıs 1989 tarihinde vermiş olduğu bir karar ile mahkûm edilmiştir.⁹⁰⁶ Hukuksal alanda yenilen bu darbeden sonra Mitsotakis hükümeti, bu yasağı fiilen gevşetmeye başlamıştır.⁹⁰⁷

Tüm çabalara ve Avrupa Birliği’nin uyarılarına rağmen Yunan hükümetleri Batı Trakya Türk azınlığı üzerinde uyguladığı bir takım maddî baskıları uygulamakta ısrarcı olmuştur, traktör ehliyeti meselesi bunun güzel bir örneğini oluşturur. Nüfusunun büyük bölümü tarımla uğraşan azınlık üyeleri, tarlasını işleyebilmek için

⁹⁰⁴ Güler, s. 4.

⁹⁰⁵ Uluslararası İlişkiler Ajansı (INAF), s. 71

⁹⁰⁶ Oran, Balkan Müslümanlarında..., s. 113.

⁹⁰⁷ Oran, Lozan’ın ‘Azınlıkların Korunması..., s. 295.

traktör almışlardır. Ancak Batı Trakyalı bir Türk, bu traktörleri kullanabilmek için gerekli ehliyeti alabilmek için genellikle ortalama 9 yıl beklemek zorunda kalmıştır.⁹⁰⁸ Tüm bu zorluklara rağmen de ehliyet alabilenlerin sayısı sınırlı kalmıştır. Örneğin nüfusunu Türklerin oluşturduğu Duruköy'deki traktör sayısı 150 kadardır. Ancak köyde traktör ehliyetine sahip azınlık üyesi sayısı ise 30'un altındadır.⁹⁰⁹ Tahmin edileceği üzere köydeki pek çok azınlık üyesi traktörleri ehliyetsiz olarak kullanmaktadır ve bu defa da emniyet takibine uğrayıp, ehliyetsiz traktör kullanmaktan cezai işlemle karşılaşacaklardır.

Batı Trakya Türkleri, her dönemde Yunan Parlamentosunda temsil edilmiştir. Mevcut oy potansiyeli ile en az iki milletvekili seçebilen Türk toplumu, daha önce belli büyük partilerden adaylık koyan kişileri seçerek temsil hakkını kullanıyordu. Fakat seçilen milletvekillerinin siyasî parti disiplini dolayısıyla toplumun sıkıntılarını dile getirmede zorluklarla karşılaşması, sonraki dönemlerde Türk toplumunu bağımsız adaylara oy vermeye yöneltmiştir. Böylece seçtiği bağımsız milletvekilleriyle sesini her türlü etkiden ve engellemeden uzak duyurmaya başlamıştır. Fakat gerçeklerle yüz yüze gelmiş olmaktan rahatsızlık duyan Yunan hükümetleri seçim kanununda yaptıkları değişikliklerle Türk toplumunun Meclisteki temsil hakkını elinden aldı. Nisan 1990 seçimlerinde Dr. Sadık Ahmet⁹¹⁰ bölgesindeki Türk oylarının %90'ını alarak bağımsız milletvekili olunca⁹¹¹ Kasım 1990'da seçim sistemi değiştirildi.⁹¹² Bu sistem ile ilk defa Ekim 1993 seçimlerinde uygulanan değişikliğe göre ülke çapında %3'lük bir seçim barajı konuldu.⁹¹³ Bu baraj bağımsız adaylar için de geçerliydi. %3'lük baraj, 1993'deki Yunanistan

⁹⁰⁸ David Hearst, "Driven Down the Dirt Track", **The Guardian**, 5 July 1991.

⁹⁰⁹ Samsar, s. 122.

⁹¹⁰ Dr. Sadık Ahmet, Batı Trakya Türklerinin en önemli simalarından biridir. Eski milletvekili Dr. Sadık Ahmet "Batı Trakya'da Yaşayan Müslüman Türk Azınlığın Şikâyetleri ve İstekleri" başlıklı bir metin hazırlayarak on üç bin imza toplamış bu da onu hem Batı Trakya Türk toplumunun bir siyasî lideri hem de Yunan hükümetinin hedefindeki bir isim haline getirmiştir. Henüz lise yıllarında yazmış olduğu bir yazı –Bkz. Sadık Ahmet, "Beklenen Güneş", **Akın**, 4 Şubat 1966– Sadık Ahmet'in sonraki yıllarda Batı Trakya davasının en önemli siması olacağına sinyallerini vermektedir. Bu yazıda "*Türklüğüyle övünen Batı Trakyalı, ne zaman uyanacaksın, daha bu karanlıklar bitmeyecek mi? Yeter artık. Her şeyin sonu olduğu gibi bu karanlıklar da bitsin. Bize yol gösterecek ve her zaman önderlik edecek olan güneş doğsun. Evet doğacak. Hatta doğuyor. Fakat bize kadar gelen ışınları henüz bizi yeter derecede ısıtamıyor. Canlılığımızı tam olarak elde edemiyoruz. Çünkü çok uzaktan gelen bu ışınlar. Ağır ağır ilerlediklerinden, bize gelinceye kadar kuvvetlerini kaybediyorlar. Her geçen gün biraz kuvvetleşmemize rağmen, geçen yılların öküz arabaları gibi çok ağır ilerliyoruz. Hâlbuki günümüz hızla ilerleme ve uyanma günüdür.*" diyen Sadık Ahmet, Batı Trakya davası için doğmakta olan güneşi oldukça güzel betimlemektedir. Daha sonra bağımsız milletvekilliği yapan Dr. Sadık Ahmet şüpheli bir trafik kazasında ölmüştür.

⁹¹¹ David Hearst, "Driven Down the Dirt Track", **The Guardian**, 5 July 1991.

⁹¹² Oran, *Kalanların Öyküsü...*, ss. 167-168.

⁹¹³ Sadık Ahmet, s. 37.

nüfusu ile oranlandığında yaklaşık 200 bin oy anlamına gelmektedir. Aynı dönemde Batı Trakya Türk nüfusu ise 100-120 bin aralığında ve 50 bin kadar oy kullanacak nüfusa sahiptir.⁹¹⁴ Alınan bu kararlar bir Türk'ün bağımsız olarak milletvekili seçilme olasılığı ortadan kaldırılmış oluyordu. Yaşanan gelişmelere rağmen Türk toplumu, oyunu yine seçime bağımsız katılan Türk azınlık adaylarına verdi. Seçimlere Gümülcine'den giren Dr. Sadık Ahmet, bölgesinde en çok oyu alan (30 bin) aday olmasına rağmen milletvekili seçilemezken, 10 bin kadar oy alan diğer parti adayları milletvekili seçilerek meclise gitmişlerdir.

Siyasî engellemelerin diğer tipik bir örneği de Kasım 1994'de yapılan yerel seçimlerde yaşandı. İlk defa bu seçimde valiler de halk tarafından seçildi ve gene ilk defa bu seçimde Türk toplumun vali seçme potansiyeli olan oylarını tesirsiz hale getirmek için civar illerle idarî birleştirmeye gidildi. 70 yıldır değişmeyen idarî yapıyı değiştirme düşüncesinin temelinde, Türklerin bölge valisinin seçimindeki etkisini kırmak vardı.⁹¹⁵ Seçim konusunda yapılanlar, sadece seçim barajı koymak ve idari taksimatı değiştirmek şeklinde değil, aynı zamanda çeşitli baskılar olarak da ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar Yunan Anayasasına göre tüm Yunan vatandaşlarının seçimlerde oy kullanma hakkı varsa da bu konuda Yunanistan vatandaşı olan Batı Trakya Türk azınlığına adalet uygulanmamıştır. Örneğin Kasım 1989 seçimlerinde Yunan makamları tarafından Batı Trakya'da uygulanarak azınlığın politik başarısını engelleme amacını güden bir takım ihlalleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Türkiye'de yaşayıp oy kullanmak için Yunanistan'a dönecek Batı Trakya Türklerinin engellenmesi amacıyla Türk-Yunan sınırı seçimden kısa süre önce kapatılmıştır.
- Atina ile Batı Trakya arasındaki hava bağlantıları 5 Kasım 1989 haftası iptal edilmiştir.
- Seçimlerden bir gün önce Batı Trakya'ya gerçekleştirilecek otobüs seferleri iptal edilmiştir.
- Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif'in parlamento adaylıkları seçim gününden kısa bir süre önce reddedilmiştir.

---

⁹¹⁴ Tarihe Bir Not, s. 9.

⁹¹⁵ Işık Sadık Ahmet, s. 1797.

- Yunan makamları tarafından, Türk oylarının ağırlığının azaltılması amacıyla binlerce asker oy kullanılmak üzere otobüslerle Batı Trakya'ya taşınmıştır.
- 15 Temmuz 1989 seçiminde bölgede 231 sandık vardır. Ancak Kasım 1989 seçimlerinde bu sayı 190'a düşürülmüştür. Pek çok azınlık üyesi oy kullanabilmek için bir iki saatlik yolculuklar yapmak zorunda kalmış, çoğu da bu yüzden oy kullanamamıştır.
- İskeçe ve Gümülcine'deki 44 sandık bekletilmiş ve 5 Kasım gece 23:00 ile 6 Kasım sabah 02:00 saatleri arasında sayılmıştır. Bu sayımın sonuçları açıklanmamıştır.
- Azınlık mensuplarına akşamüstüne kadar oy kullanılmamış, devlet memurları ve hizmetlilerin oy kullanmaları tamamlandıktan sonra kullanabilmişlerdir.
- Bazı azınlık üyeleri seçim noktaları önünde dövülmüştür.
- Türk bölgesinde yer alan elli seçim sandığı, oy vermek için uzun kuyruklarda sıra bekleyen insanlara rağmen tebliğ edilen zamandan önce kapatılmıştır. Ancak bunlar, muhalefet partilerinin gösterdiği protesto üzerine yeniden oy verme işlemine devam edilebilmiştir.
- Türk azınlığın çok güçlü olduğu Sofular'da, listedeki Türk adaylara hiçbir oy çıkmamıştır(!).⁹¹⁶

1989 seçimleri sürecinde milletvekilliği adaylıkları iptal edilen Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif birkaç ay sonra, seçim çalışmaları sırasında beyannamelerinde, Batı Trakya'daki azınlığı hakkında, "*Türk Azınlığı*" sıfatını kullandıkları için mahkemeye verilmişler ve 18'er ay hapis cezasına çarptırılmışlardır.⁹¹⁷ Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif'in tutuklanması, bu dönemde Yunan siyasî partileri tarafından da eleştirilen bir konu olmuştur. Örneğin PASOK, bu kararı "*aşırı*" bulduğunu açıklamıştır. Bazı siyasî ve diplomatik çevreler de Ahmet ve Şerif'in serbest bırakılmaları için girişimlerde bulunmuşlardır. Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülleri Eşbaşkanı Andreas Politakis de, dönemin Yunanistan Başbakanı Ksenefon Zolotas'a göndermiş olduğu telgrafla Ahmet ve Şerif'in serbest

⁹¹⁶ **Destroying Ethnic Identity: The Turks of Greece**, A Helsinki Watch Report, ABD 1990, ss. 29-30.

⁹¹⁷ Yılmaz, s. 102; Yağcıoğlu, p. 173.

bırakılması gündemiyle bir görüşme talebinde bulunmuştur.⁹¹⁸ Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif ciddi anlamda meydana çıkan bu baskılar sonunda yaklaşık iki ay cezaevinde kaldıktan sonra 30 Mart 1990 tarihinde, cezaları nakde çevrilerek hapisten çıkmışlardır.⁹¹⁹ 8 Nisan 1990 seçimlerine azınlık tarafından belirlenen bağımsız listeden⁹²⁰ katılan Dr. Sadık Ahmet aday olduğu Gümülcine seçim bölgesinde toplamış olduğu 29.390 oyla Yunan Parlamentosu'na girmiştir. Batı Trakya Türklerinin diğer bağımsız adayı Ahmet Faikoğlu da 11.153 oy alarak İskeçe bölgesinden milletvekili seçilmeyi başarmıştır.⁹²¹

Yunanistan'da Batı Trakya Türklerinin gayrimenkul almalarını uzun yıllar boyunca engelleyen “*Sınır ve Kıyı Bölgelerden Emlak Satın Alma ve Satma Hakkının Yasaklanması Gerekliği Hakkında Kanun*” üzerinde ancak 1991 yılında yapılabilen bir takım düzenlemelerle Batı Trakya Türkleri kısıtlı olarak gayrimenkul alım hakkına kavuşabilmiştir.⁹²²

---

⁹¹⁸ Bilgin, s. 89.

⁹¹⁹ Samsar, s. 191.

⁹²⁰ Türk azınlık, 1989 ve 1990'daki seçimlere, Türklerin destekleyeceği ortak bağımsız adayları belirlediği listelerle katılmıştır. Bu listeler Rodop seçim bölgesinde “*Güven*” ve İskeçe seçim bölgesinde “*İkbal*” listeleri olarak anılmıştır. Bkz. Yağcıoğlu, p. 140.

⁹²¹ Chatip (Hatip), s. 129.

⁹²² Turgay Cin, “The Current Problems of The Turks of Western Thrace in Greece as a Member of The European Union”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 9, Sayı: 4, Ekim 2009, p. 1536; Demetriou, p. 313.

Resim 16-Gümülcine’de Türk evlerinin bulunduğu bir sokak.

1990 yılında Uluslararası İnsan Hakları Helsinki İzleme Komitesi’nin (Helsinki Watch), Batı Trakya Türk azınlığını gündeme alması ve Yunanistan’da yapılan bir dizi incelemenin ardından Yunanistan’ın tutumunun yoğun olarak eleştirildiği raporların hazırlanması (1990, 1992 ve 1999’da), Batı Trakya Türkleri için önemli bir adım olmuştur. Yunanistan’ın Batı Trakya Türk azınlığına karşı yürüttüğü baskı politikalarının uluslararası camiada eleştirilmeye başlanması, Dr. Sadık Ahmet’in 24 Temmuz 1995’te şüpheli bir kaza ile ölümü, Batı Trakya Türklerinin sorunlarını uluslararası gündeme taşımış ve oluşan baskı sonucu Yunanistan, 1995 yılından itibaren azınlığa karşı yürüttüğü politikada önemli değişikliklere gitmek zorunda kalmıştır. Ocak 1990’daki olaylarla beraber Türk azınlığın, yaşam standartlarının yükselmeye başladığı görüşü dile getirilse de⁹²³ bu

⁹²³ Yağcıoğlu, p. 2.

ancak uluslararası kamuoyu baskısı ve insan hakları konusunda Yunanistan'ın sıkıştırılması ile bir takım sonuçlara ulaşacaktır. Örneğin Türklere, binaların tamiri ve yeni bina yapımı izni gibi bir izin bile ancak 1996'da verilmiştir.⁹²⁴

3.7. 1981 SONRASI AZINLIK EĞİTİMİ

1983-1984 öğretim yılında⁹²⁵ Türk azınlık liselerinde ilginç bir uygulama başlatılmıştır. Buna göre yıl boyunca Türkçe olarak görülmüş olsa dahi yılsonunda tüm derslerin sınavları Yunanca olarak yapılacaktır. Ciddî anlamda sakıncaları ortada olan bu uygulamaya azınlık mensuplarının boykotu da gecikmedi. Ancak bu seferki boykotu gerçekleştirenler azınlık liselerinde okuyan Türk öğrenciler oldu. Emrivaki yapılan duruma karşı Türk öğrenciler tarafından gösterilen tepkinin kırılışı ise Yunan makamlarının gayreti ile değil, Türk velilerin araya girmesi ile olmuştur. Bazı veliler, çocuklarının yıl kaybetmesine ve ileride çeşitli işlere girmekte zorluk yaşamasına meydan vermemek için çocukları üzerinde baskı kurmuş ve boykotu kırmışlardır.⁹²⁶

Ancak lise eğitimindeki bu aksaklıklar ve bilinçli oluşturulan zorluklar sonucunda Gümülcine ve İskeçe'deki Türk Azınlık liselerine kayıtlar sürekli düşüş göstermiştir. Azınlık liselerine kayıt yaptıran öğrenci sayısı 4 eğitim-öğretim yılı içinde trajik şekilde düşmüştür.⁹²⁷

Tablo-1: 1983-1987 arası Batı Trakya azınlık liselerindeki öğrenci sayısı

Dönem Öğrenci Sayısı				
Lise-Dönem	1983-1984	1984-1985	1985-1986	1986-1987
Gümülcine	305	174	84	42
İskeçe	227	183	120	85

Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne girişi ve dolayısıyla Avrupa Birliği normlarını kabul etmesi eğitime de yansımıştır. Eğitimde yüksek standart ve kalifiye

⁹²⁴ Tarihe Bir Not, s. 35.

⁹²⁵ Yusuf Halaçoğlu ve Halit Eren çalışmalarında bu dönemi 1984-1985 dönemi olarak vermektedir. Bkz. Halaçoğlu ve Eren, s. 146.

⁹²⁶ Yaz, ss. 25-26.

⁹²⁷ Yunanistan Sınırları İçinde Yaşayan B. Trakya Türk Müslüman Azınlığının Şikâyetleri ve İstekleri, Gerçek Matbaası, Gümülcine, bty., s. 5; Küçükcan, s. 61.

insan gücüne önem veren kriterler çerçevesinde Yunanistan, eğitim alanında gerekli adımları atmış, fakat azınlığın eğitimini ise baltalamıştır.

1977 yılındaki düzenlemelerden sonra uzun süre azınlık eğitimine yönelik bir geliştirme görülmemiş, 1990’lardan itibaren kısmi iyileştirmeler yapılmıştır.

Esas önemli olan konu ise Batı Trakya Türk azınlığının, küreselleşen dünyada “*eğitimin gücü*”nün farkına varmış olmasıdır. Yıllarca iş gücü olarak ya da tütün üreticisi olarak yaşamış olan Batı Trakya Türkleri, yaşadıkları ülke ve toplumda saygınlık kazanmanın eğitim ile olan ilişkisini daha iyi anlamış ve yeni jenerasyonun eğitimine daha fazla önem vermiştir.

Son dönemlerde gerek azınlığın mantalitesindeki değişim, gerekse Yunan hükümetlerinin eğitime ağırlık veren politikaları sonucunda Türk öğrenciler, azınlık okulları kadar devlet okullarına da devam etmeye başlamışlardır. 2000 sonrası dönemle ilgili yapılmış olan bir istatistik, azınlık eğitimindeki değişimi de göstermesi açısından ilginçtir.⁹²⁸

Tablo-2: 2001-2002 Öğretim Yılında Rodop Vilayeti (Gümülcine) Liselerindeki Öğrenci Sayıları

Sınıf	Devlet Lisesi	Azınlık Lisesi	Medrese
A (1. Sınıf)	444	159	74
B (2. Sınıf)	178	103	55
Γ (3. Sınıf)	116	73	29
Toplam	738	335	158
Genel Toplam	1231		

⁹²⁸ Μιχάλης Μαλαμίδης, *Η Γλωσσική Εκπαίδευση της Μουσουλμανικής Μειονότητας στην Ελλάδα για την Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Εκδόσεις Σπανίδη, Ξάνθη, 2010, σ. 117 (Mihalis Malamidis, *Yunanistan’daki Müslüman Azınlığın Ortaöğretim İçin Dil Eğitimi*, Spanidi Yayınları, İskeçe, 2010, s. 117).

Tablo-3: 2001-2002 Öğretim Yılında İskeçe Vilayeti Liselerindeki Öğrenci Sayıları

Sınıf	Devlet Lisesi	Azınlık Lisesi	Medrese
A (1. Sınıf)	554	120	5
B (2. Sınıf)	393	111	3
Γ (3. Sınıf)	270	61	2
Toplam	1217	292	10
Genel Toplam	1519		

Bu tablolarda dikkati çeken husus ise devlet liselerine giden ve dolayısıyla tüm dersleri Yunanca gören öğrencilerin ilk sınıftan sonraki sayısal düşüşüdür. Ancak bu durum sadece liselere özgü değildir. Türk azınlık öğrencileri ilköğretimden itibaren zaten yetersiz bir eğitim sistemi içerisinde yetişir. AB tarafından finanse edilen azınlıklara yönelik eğitim programında görevli psikolog Thalia Dragonus Yunanistan genelinde %8 olan okulu bırakma oranının Batı Trakya Türkleri arasında %53'e çıktığını belirtmektedir.⁹²⁹ Yani Türk azınlık öğrencilerinin yarısından fazlası eğitimlerini tamamlamadan sistemden ayrılmaktadır. Yunan eğitim sisteminin azınlığa karşı tüm olumsuz yapısına rağmen liselere devam edebilen Türk azınlık öğrencilerinin okullarını bırakmasında ise Yunanca bilgisinin eksikliği kadar öğrencilerin çevresel etmenlere karşı olan tepkisi de etkilidir.

İlköğretim kısmında durum görece daha iyidir. 1988-1989 eğitim-öğretim yılında Batı Trakya genelindeki 244 azınlık ilkokulunda 12.226 öğrenci ders başı yapmıştır.⁹³⁰ Kırsala göre daha iyi ekonomik şartlarda yaşayan şehirlerde ise aynı dönemlerde farklı durumlar yaşandığı da olmuştur. Özellikle 1980'lerin başında Türkiye'nin kolayca eğitim vizesi vermesi üzerine, Gümülcine Konsoloslugu önünde uzun kuyruklar oluştuğu bilinmektedir. Bunun bir sonucu olarak ise, örneğin 1983'te 360 öğrenciye sahip olan Gümülcine 2. Azınlık Okulu'nun öğrenci sayısı iki yıl gibi kısa bir süre içerisinde 50-60'lara kadar gerilemiştir.⁹³¹

⁹²⁹ Duran, s. 4-134.

⁹³⁰ Σολταρίδης (Soltaridis), B. Trakya ve Müslümanlar, s. 16.

⁹³¹ Aarbakke, p. 159.

1968 Kültür Protokolü çerçevesinde Türkiye’de hazırlanarak gönderilen ancak daha sonra kesintiye uğrayan okul kitapları meselesinde de Yunanistan’ın AB’ye girişinden sonra gelişmeler yaşanmıştır. 1981’e kadar aynı kitapların kullanılması sonucu artık okullarda Türk azınlık öğrencilerine dağıtılan kitaplar, okul kitabından başka her Őeye benzemekte ve çoğu da parçalandığından birkaç öğrenciye sadece bir kitap düşmekteydi. 1981 yılında Türkiye’den okul kitabı gönderilmesine tekrar izin çıkmış, 26 Ekim 1981 tarihinde de Türkiye’den gelen okul kitapları incelenmek üzere Atina’ya yollanmıştır.⁹³² Bununla birlikte Yunan makamlarının Türk azınlığın eğitimine yönelik politikaları yüzünden, Batı Trakyalı Türk çocukları 1990’lara kadar içlerinde “*birgün insanoğlunun ayı ziyaret etmesi mümkün olacak*” gibi ifadelerin bulunduğu, sayfaları eksik ya da yırtık okul kitaplarını kullanmaya devam etmişlerdir.⁹³³

1990 yılında ise Yunan makamları, iki ülke arasında mevcut olan anlaşmalara aykırı olarak Batı Trakya’daki azınlık okulları için ders kitabı hazırlama yoluna gitmiştir. 1991 ders yılı başında Yunanlılar tarafından hazırlanan okuma kitabı tüm azınlık okullarına dağıtıldıysa da Batı Trakya Türkleri yürürlükteki anlaşmalara aykırı olan bu uygulamaya sert tepki göstererek kitapları okullardan toplatmıştır. Yunan makamları ilk aşamada kitapları toplayan velileri mahkemeye vererek olayları kontrol altına almaya çalışsa da, Türk veliler kitapları toplamaya devam etmişlerdir.⁹³⁴ Velilerin protestolarına, azınlık okullarındaki öğretmenlerin protestolarının da eklenmesiyle birkaç ay sonra Bakanlık, dağıtılan kitapların okutulmasının zorunlu olmadığı ancak bunların okunmasının da azınlık öğrencilerine tavsiye edilebileceği Şeklinde bir açıklama yapmak durumunda kalmıştır.⁹³⁵

Kitap meselesinin kalıcı bir  z me ulaşması için 1991 ile 1995 yılları arasında Türkiye’den, Yunanistan’daki ilgili makamların onayına sunulmak üzere çeşitli derslere ait 66 farklı kitap gönderilmiştir. Yunan makamları bu ders kitaplarından 14’ ne onay verirken 23’ n  reddetmiştir. 29 kitap için ise cevap vermemiştir.⁹³⁶

---

⁹³² “Okul Kitapları ile İlgili”, **Trakya’nın Sesi**, 16 Kasım 1981.

⁹³³ Destroying Ethnic Identity, p. 41.

⁹³⁴ Berberoğlu, s. 1413.

⁹³⁵ Yağcıoğlu, p. 80.

⁹³⁶ Aynı yer.

Ayrıca 1998 yılında azınlık okulları ile ilgili yeni bir düzenleme daha yapılmış ve 2621/1998 sayılı kanunla Gümülcine ve Şahin'de 5 yıllık eğitim veren iki medrese, altı yıl eğitim veren diğer devlet okulları ve liseler ile eşit statüye alınmıştır.⁹³⁷ Bu şekilde Batı Trakya Türk azınlığının dinî eğitim veren eğitim kurumları, Yunan eğitim sistemine entegre edilmiştir. Yine de Yunanistan'da zorunlu eğitimin 9 yıldan az olamayacağı⁹³⁸ göz önüne alındığında, yüksek doğum oranına ve dinamik bir genç nüfusa sahip olan Batı Trakya Türk azınlığının eğitim meselesinin tam anlamıyla rayına oturduğunu söylenemez.

Batı Trakya genelinde ilköğretim düzeyinde eğitim düzenli olarak işlemekte ve neredeyse her köyde ilköğretim okulları bulunmaktadır. Ancak ilkokul dendiğinde akla, öğrencilerin serbestçe dolaşabilecekleri müstakil bir bahçe içinde bir bina ve eğitim-öğretim araçları açısından doyurucu yapılar gelir. Batı Trakya'daki Türk köylerinde bulunan azınlık okulları ise bu asgari şartlardan oldukça uzak bir görüntü sergilemektedir. Azınlık öğrencilerinin eğitim gördükleri ilkokullar, çoğu zaman köyün camisine eklenmiş bir odadan ibarettir. Gerek eğitim araçları, gerekse okul kitapları açısından yeterli değildir. Azınlık okullarındaki eğitimin düzenli bir şekilde devam etmesinin başlıca faktörü bu okullarda görev yapan yine azınlık mensubu öğretmenlerdir. Son yıllarda ise bazı köylerdeki ilkokullar öğrenci azlığından kapanmıştır. (Bkz. Resim-25, 26 ve 27)

Azınlık öğrencileri için, ilkokulu bitirip sıra orta öğretime geldiğinde zaten yetersiz olan imkânlar daha da fazla kısıtlanmaktadır. Gerek azınlık için yetersiz kalan orta öğretim kurumları, gerekse azınlık üyelerinin ilköğretimi yeterli görmesi gibi sebeplerle Batı Trakya Türklerinin genç nüfusu, yakın zamanlara kadar orta öğretime devam etmemiştir. Yakın dönemlerde ise bu durum da değişmeye başlamış ve Batı Trakya Türk gençleri eğitimlerini daha da ileriye taşıma eğilimine girmişlerdir.

3.8. 1981 SONRASI TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE BATI TRAKYA

İki ülke arasında Kıbrıs Bunalımı'nın yarattığı gerilim uzun yıllar devam etti. 1986 sonunda Meriç sınırında yaşanan çatışmada 2'si Türk, 1'i Yunan üç askerinin hayatlarını kaybetmeleri yeni bir kriz yarattı. Mart 1987'de iki ülke arasındaki

⁹³⁷ Βουλγαρίδου (Vulgaridu), s. 24.

⁹³⁸ Yunan Anayasasının, eğitim ile ilgili olan 16. maddesinin 3. bendi “Zorunlu eğitimin süresi dokuz yıldan az olamaz” hükmünü içermektedir. Bkz. **Yunanistan Anayasası**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 32.

gerginlik en üst seviyeye çıkmışken Turgut Özal'ın teşebbüsleri ortamı yumuşattı. 1988 yılı Ocak ayında ise Özal ve Papandreu, Davos'ta buluşarak ikili ilişkilerin düzeltilmesi yolunda önemli adımlar attılar.⁹³⁹ Bu süreçteki ilk olumlu gelişme Türkiye tarafından gelmiştir. 5 Şubat 1988 tarihinde Yunan uyrukluların Türkiye'deki gayrimenkulleri üzerindeki haklarını donduran kararname yürürlükten kaldırılmıştır.⁹⁴⁰ Ne var ki bu olumlu hava da ancak 1988 sonuna kadar devam etti. Yeniden artan gerginlik döneminde Türkiye, Batı Trakya Türk azınlığının durumunu tartışmaya açtı. Yunanistan'ın buna karşı, 1989 seçimlerinde Türkiye'nin azınlığın iki adayına açıktan destek vermekle suçlaması ile Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler yine eski gergin günlere döndü.⁹⁴¹

Uzun süre sonra ancak 1999 depreminden sonra iki ülke arasında gelişme gösteren ikili ilişkiler ve dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu'nun bu gelişime yaptıkları katkılar sonunda, Batı Trakya Türklerinin durumu da görece olarak iyileştirilmiştir. İsmail Cem, bu dönemdeki iyileşmeleri iki ülke arasındaki gelişmeler çerçevesinde şöyle tahlil etmektedir:

“Yunanistan'la aramızda başlıca sorun, kuşkusuz Batı Trakya'da yaşayan Türkler olmuştur. Papandreu ile çalışmalarımızda, eğitim, mülk edinme, özgürlükler gibi konularda sınırlı bir gelişme sağlayabildik, ancak gönülümce başarılı olduğumuzu söyleyemem. Bazen, Papandreu'nun iyi niyetinin de yetersiz kaldığını, bazı 'devlet güçlerinin' gelişmeyi engellediğini, en azından zorlaştırdığını düşünmüşümdür. Sağladığımız gelişmede kuşkusuz AB'nin payı vardı. AB'nin azınlık hakları konusundaki standartlarından, Batı Trakya Türkleri, AB nezdinde dava açarak yararlanmaya çalışmaktadır. AB'nin azınlık hakları siyaseti zaman içinde netleşmiştir. Bu gelişmelere Türk-Yunan ilişkilerinin düzelmesi de eklenince, 1999-2002 döneminde Batı Trakya'da belli bir iyileşme gerçekleşmiştir.”⁹⁴²

Düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda da 1990'ların sonları ile birlikte Avrupa Birliği kıstasları ve çeşitli insan hakları derneklerinin yaptırımları, Yunanistan üzerinde baskı unsuru oluşturmaya başlamıştır. Örneğin bu dönemde Batı Trakya Türk azınlığına yönelik yayın yapan Işık FM, Yunan makamları tarafından sürekli baskı altında tutulup çeşitli cezalarla sindirilmeye çalışılmışsa da

⁹³⁹ “Greeks Meet Turks”, **The Observer**, 31 January 1988.

⁹⁴⁰ Duran, s. 4-72; Samsar, s. 32.

⁹⁴¹ Clogg, ss. 234-236.

⁹⁴² İsmail Cem, **Türkiye Avrupa Avrasya**, Cilt: 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 140-141.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin baskıları sonunda Haziran 1999'dan itibaren daha rahat bir çalışma ortamı bulmuştur.⁹⁴³ Bu gelişme ile birlikte Batı Trakya'da Türklere yönelik Türkçe yayın yapan yayın organları daha rahat bir hareket sahası kazanabilmiştir.

Türkiye'nin de Batı Trakya'ya ilgisinin arttığı 2000'li yıllara gelindiğinde, konuya daha akılcı bir bakış ile bakıldığı söylenebilir. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2004 yılında gerçekleştirdiği Batı Trakya ziyareti bu bakımdan aydınlatıcıdır. Erdoğan'ın gezide oldukça dikkatli bir program izlendiği söylenebilir. Gezi boyunca üç kez azınlığa hitap eden Erdoğan, bu konuşmalarından sadece bir tanesinde “*Türk*” sözcüğünü kullanmıştır. Gümülcine Türk Gençler Birliğini ya da Dr. Sadık Ahmet'in mezarını ziyaret etmeyen Erdoğan, buna karşın atanmış müftülerle değil, seçilmiş olan müftülerle görüşmeyi tercih etmiştir. Bu gezide Recep Tayyip Erdoğan azınlık için “*asimilasyona uğramadan Yunanistan'a entegre olmaları*” mesajını vermiştir.

Bu ziyareti müteakip Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu üyesi 8 milletvekili, 26-29 Haziran 2005 tarihleri arasında Batı Trakya'ya yeni bir ziyarette bulunmuşlardır. Bu ziyaret sonunda, Batı Trakya Türklerinin karşılaştıkları güçlükler yerinde tespit edilmiş ve bir rapor hazırlanmıştır. Batı Trakya Türk azınlığının, Komisyon tarafından rapor edilen sorunları, 9 Ocak 2007 tarihinde hem Adalet ve Kalkınma Partisi hem de Cumhuriyet Halk Partisi milletvekillerinin, konuya ilişkin genel görüşme açılması için verdikleri önerge sayesinde bir kez daha Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu gündemine gelmiştir.

5 Aralık 2007 tarihinde dönemin Dışişleri Bakanı Ali Babacan'ın Batı Trakya'yı ziyareti de dikkat çekicidir. Erdoğan'ın ziyaretine oranla Batı Trakya Türk azınlığı tarafından daha olumlu karşılanan bu ziyarette Babacan; Gümülcine Türk Gençler Birliği'ni, Celal Bayar Lisesi'ni, Seçilmiş Müftü'yü ziyaret etmiştir. “*Batı Trakyalı Türk Kardeşlerim*” diyerek konuşmasına başlayan Babacan, Yunanistan'ın Türk kelimesini kullandırtmamakla Türk kimliğini yok edemeyeceğini belirterek oldukça cesur ve azınlığın gururunu okşayan bir konuşma yapmıştır.⁹⁴⁴

---

⁹⁴³ Tarihe Bir Not, s. 9.

⁹⁴⁴ Duran, s. 4-74.

Gerek Başbakan Erdoğan'ın, gerekse Dışişleri Bakanı Babacan'ın uzun yıllar sonraki bu ziyaretleri, Batı Trakya Türk azınlığı üzerinde oldukça olumlu bir etki yaratmış ve belki de yeniden arkalarında güvenebilecekleri bir anayurt olduğu gerçeğini hatırlatmıştır. Özellikle Babacan'ın “*Türk*” kimliği ile ilgili değerlendirmeleri azınlık içerisinde iyimser bir hava oluşturmuştur. Uzun yıllar sonra gerçekleşen bu üst düzey ziyaretler⁹⁴⁵ elbette ki Batı Trakya Türk azınlığı için Türkiye'nin hami devlet konumunu sürdüreceği mesajını vermesi açısından önemli olmuştur.

2007 yılında Batı Trakya Türk Azınlığı için bir diğer önemli gelişme ise Yunan Hükümeti tarafından çıkarılan ve kamuoyunda “*240 İmam Yasası*” olarak bilinen kanun olmuştur. Bu kanuna göre Milli Eğitim ve Dinişleri Bakanlığı tarafından atanmış olan 5 kişilik bir heyet tarafından; Gümölcine Müftülüğüne bağlı 100, İskeçe Müftülüğüne bağlı 100 ve Dimetoka Müftülüğü'ne bağlı 40 imam seçilecektir. İstihdam edilecek imamlardan 40'ı üniversite, 200'ü ise ortaöğretim mezunlarından oluşacaktır. Bu imamların sözleşme süreleri ise 9 ay olacaktır.⁹⁴⁶ Bu yasa ilk yayımlandığı dönemlerde Türk azınlığın tepkisi ile karşılaşmış ve yürürlüğe girmemiştir. Ancak Yunan Hükümeti çoğu durumda olduğu gibi zaman içerisinde bu yasayı uygulama safhasına koymak için çalışmış ve 2013 yılında yapılan düzenleme ile birlikte fiilen uygulanmaya başlamıştır.⁹⁴⁷

---

⁹⁴⁵ Erdoğan, Celal Bayar'ın ardından tam 52 yıl sonra bölgeye giden ilk Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olurken, Babacan da 47 yıl sonra bölgeye giden ilk Dışişleri Bakanıdır.

⁹⁴⁶ Ritvan Toptsi (Rıdvan Topçu), **İslâm Hukuku Açısından Batı Trakya'daki Müftülerin Yetkileri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, s. 62 ve devamı.

⁹⁴⁷ Anadolu Ajansı Web sayfası, <http://www.aa.com.tr/tr/tag/309648--yunanistanda-quot-240-imam-yasasi-quot-nin-yururluge-girmesine-tepki> (Erişim: 24.08.2015)

SONUÇ

Lozan Antlaşması sonucunda Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalan Batı Trakya Türkleri, özellikle İstanbul Rumlarının çeşitli sebeplerle Yunanistan'a göç etmeleri üzerine “karşılıklılık” ilkesi doğrultusunda yalnız kalmışlardır. Bu durum, çoğu zaman Yunan makamlarının, Batı Trakya Türkleri üzerinde istedikleri tasarrufta bulunmalarına fırsat tanımıştır.

Millî benliğini Osmanlı Devleti'ne ve dolayısıyla Türklere karşı verdiği savaş sonunda elde eden Yunanistan için Batı Trakya Türkleri, her zaman potansiyel tehlike olarak görülmüştür. Onların her an bir şekilde Yunanistan'a başkaldırması ya da daha ileri bir senaryo ile Kıbrıs'ta olduğu gibi bir harekât ile Türkiye sınırlarına dâhil edilmesi gibi korkular, Yunanistan'ın azınlık politikalarına yön veren çeşitli etkenlerden biri olmuştur.

Yunanistan, bilinçli ve örgütlü bir azınlık yerine, sadece günü kurtarmaya çalışan, eğitim seviyesi yetersiz ve var olan eğitimi de kalitesiz, organizasyonsuz, kısacası millî bilinç ve hislerden yoksun bir Batı Trakya Türk azınlığı arzulamıştır. Oysa Batı Trakya Türk azınlığı, her zaman için vatandaşları oldukları Yunanistan'a sadık kalmışlardır.⁹⁴⁸ İkinci Dünya Savaşı esnasında önce İtalyan, ardından da Almanlara karşı savaşan Batı Trakya Türkleri, Yunan İç Savaşı esnasında da çoğu zaman hükümetten yana bir tavır sergilemişlerdir. Bunun yanı sıra azınlığa düştükleri yıldan bugüne kadar Batı Trakya topraklarında, hiçbir ayrılıkçı örgütlenme ya da terör faaliyeti yaşanmamıştır.

Olaya Yunanistan'ın tarihi uygulamaları ve Yunan resmî bakış açısından bakmaya devam edildiğinde, ülkede uzun dönem uygulanan etnik korumacılık ve asimilasyon politikalarının çok büyük bir sonuç verdiğini söylemek oldukça güçtür. Zira Yunan toplumu, azınlık meselesini “bilmemeyi” seçmiş görünmektedir. Ancak “Yunanistan'da Türk azınlık yoktur” sloganıyla bu durumdan kaçmak ya da vakıayı görmezden gelmek, Yunanistan toplumunun temel bileşenlerinden biri olan Türk azınlığını gerçekten de yok etmemektedir.⁹⁴⁹

---

⁹⁴⁸ Kemal H. Karpat, Batı Trakya Türklerinin de içinde bulunduğu Balkan Müslümanlarının yaşadıkları devletlere karşı gösterdikleri sadakat ve bağlılığı, bu nüfusun büyük ölçüde Sünni oluşu ile ilişkilendirir. Bu görüşünü Sünnilerin Osmanlı idaresi boyunca her tür devlete itaati bir gelenek haline getirmesine bağlamaktadır. Bkz. Karpat, s. 320.

⁹⁴⁹ Millas, “Azınlıklar” Konusuna ..., s. 22.

Batı Trakya'daki Türk azınlığın 1923 Lozan Antlaşması'ndan bu yana nüfus olarak artış ya da azalış göstermediğini söyleyebiliriz. Oysaki buradaki nüfus artış hızı Yunanistan'ın çok üzerinde olup yaklaşık %3'lerde seyretmektedir.

Batı Trakya Türk nüfusunun neredeyse yüz yıla yaklaşan bir zaman içinde 100 bin civarında olmasının sebebi, Yunanistan'ın sistemli baskı siyasetidir. 1990 yılında yayınlanmış olan Helsinki Watch raporuna göre; 1923 Lozan Antlaşması'ndan beri buradaki Türk nüfusunun, nüfus artış hızı ile doğru orantılı olarak 500 bin civarında olması beklenmektedir.⁹⁵⁰ Rapora göre, yaklaşık 400 bin Batı Trakya Türkü, çeşitli sebeplerle göç etmiş ve bir daha geri dönmemiştir. Kendi yurdunu terk eden bu azınlık mensuplarının adresi, anavatan olarak kabul ettikleri Türkiye olmuştur. Yapılan çalışmalar 1923 yılından 2005 yılına kadar geçen sürede Yunanistan'dan Türkiye'ye 409.830 Türk'ün göç ettiğini göstermektedir.⁹⁵¹ Her ne kadar doğduğu yer olsa da Yunanistan'da çok zor şartlar altında yaşamaya çalışan ve vatandaşı olduğu devletin sistematik baskıları ile karşı karşıya kalan bir Batı Trakyalı Türk'ün, Türkiye'ye göç etmesi aslında doğal bir sonuçtur. Zira Türkiye'ye gelen bir Batı Trakya Türk'ünün, aynı dil ve inanç sistemine sahip olduğu, ortak tarih ve kültürünü paylaştığı bir yerde eğitim alması, iş bulması, evlenip yuva kurması, gayrimenkule sahip olması, kısacası Yunanistan'da isteyip de gerçekleştiremediği şekilde bir "vatandaş" haline gelmesi çok daha kolay olacaktır. Buna, daha önce Türkiye'ye göç eden Batı Trakya Türklerinin durumu eklendiğinde, Yunanistan'dan Türkiye'ye yönelik göçün sebeplerini daha iyi tahlil edebiliriz.

Göç sebebiyle nüfus oranı aynı kalan Batı Trakya Türklerinin elinde bulundurduğu toprak ise her geçen yıl önemli miktarlarda azalmıştır. Lozan görüşmelerinde bölge toprağının %84'ü gibi çok büyük bir oranını elinde bulunduran Batı Trakya Türklerinin, bugün elinde bulundurduğu toprak miktarı ancak %20'ler civarındadır.

Yunan makamları tarafından; uzun yıllar boyunca azınlık içindeki bir kısım nüfusun Türk olmadığı, Yunan asıllı olup daha sonra Osmanlılar tarafından zorla Müslüman yapıldığı, bu Müslümanların zamanla Türkleştirildiği propagandası yapılmıştır. Bu propaganda, münferit durumlar dışında ters tepmiştir. Batı

---

⁹⁵⁰ Destroying Ethnic Identity, p. 2.

⁹⁵¹ Sayit Yusuf, "Türkiye'ye Yönelik Soydaş Göçü ve Sonuçları", **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler (8-11 Aralık 2005-İstanbul)**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 112-113.

Trakya'daki azınlık arasında etnik köken yahut coğrafya farkı gözetilmeksizin Müslümanlık ortak paydası, Türklük bilincini destekler niteliktedir. Bugün Batı Trakya'daki azınlığa mensup fertler, etnik aidiyeti ne olursa olsun kendisini “*Türk*” olarak tanıtmaktadır. Yunanistan'ın bu propaganda ve baskıların tarih içinde artması ile doğru orantılı olarak Batı Trakya'daki azınlık arasındaki “*Türklük*” bilinci çevresindeki kenetlenme de artmıştır.

Batı Trakya Türklerinin durumu, Türkiye ile Yunanistan'ın ilişkileri bağlamında değişiklik göstermiştir.⁹⁵² Çoğu zaman inişli çıkışlı bir yapı arz eden bu ikili ilişkilerde, özellikle Yunan İç Savaşı sonrasında oluşan ve Kıbrıs Bunalımının arttığı 1963 yılına kadar süren dönem Batı Trakya Türk toplumu için daha olumlu adımların atıldığı, kendilerine uluslararası anlaşmalarla sağlanmış hak ve özgürlükleri kullanabildikleri yıllar olmuştur. 1967 yılında yaşanan hükümet darbesi ve bunu takip eden Albaylar Cuntası yılları ise bir önceki tablonun tam tersi bir istikamette seyretmiştir. 1974 yılında gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı, Batı Trakya Türkleri üzerindeki Yunan baskısını doruk noktasına çıkararak bir gelişme olarak tanımlanabilir.

Batı Trakyalı Türkler içerisinde Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne girişinin, Türk azınlığı için artık Avrupa normlarında değerlendirilecek azınlık hakları uygulanacağı umudunu doğurduğunu söylemek mümkündür. Ancak azınlık üyeleri 1981'i takip eden ilk on yılda ciddi gelişimin yaşanmadığını, hatta baskıların kısmen daha da arttığını ifade etmektedir.⁹⁵³ Yine de Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne üye oluşu, Batı Trakya Türk azınlığı için kısa vadede olmasa da olumlu gelişmeler yaratmıştır. Avrupa Birliği normlarının Yunanistan'a getirdiği yükümlülükler, diğer AB üyesi devletlerinin azınlık politikaları doğrultusunda Yunanistan'a yapılan baskılar, Batı Trakya Türklerinin şikâyetlerini iletebilecekleri Avrupa Birliği kurumları gibi etmenlerin bir araya gelişi ile Yunanistan'ın AB üyeliği öncesine göre Batı Trakya'daki durum “*daha az kötü*” olarak tabir edilebilir.

Bu yıllarda Batı Trakya Türklerinin eğitim seviyeleri oldukça artmış olsa da Türkçe eğitim uygulamaları hala aksak bir şekilde yürümektedir. Ekonomik anlamda

---

⁹⁵² İlişkilerin gelişimi ve iki ülke arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde etkin olan “*Kıbrıs*”, “*Ege Denizi'ndeki Adaların Statüsü*”, “*FIR Hattı*”, “*Kıta Sahaneliği*” gibi bir takım meselelerle ilgili olarak Bkz. Bora Ünay, **Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 73 ve devamı.

⁹⁵³ Ünay, s. 211.

da Batı Trakya Türk toplumu, yıllık gelir olarak Yunanistan geneline oranla halen oldukça aşağı bir seviyede yer almaktadır. AB fonlarından tarım ve çiftçilik desteklenmiş olmasına rağmen, bu destekler Batı Trakya Türklerine katma değer sağlamamıştır. Çünkü destekler, Türk azınlık için verimli kullanılmamıştır.

1985 yılından itibaren azınlık içinden çıkan kişilerin ve özellikle Dr. Sadık Ahmet'in liderliği ile başlattıkları mücadele, daha organize ve kimlik bilincine ulaşmış bir azınlık anlayışının oluşmasına ortam hazırlamıştır.

Yunanistan, gerçek anlamda ancak 1990'dan sonra Batı Trakya Türk azınlığına bir takım hak ve özgürlüklerini tanımaya başlamıştır. Bunda Batı Trakya Türk azınlığı konusunun, uzun yıllar durumun belirleyicisi olan Türkiye-Yunanistan ikili ilişkileri ekseninden çıkıp Avrupa insan hakları eksenine de girmesinin payı büyüktür. Ancak 1990'larda konuyu sadece dış ilişkilere bağlamak da eksik kalacaktır. Zira artık Batı Trakya Türkleri de geçmişe nazaran daha organize ve bilinçli davranışlar sergileyerek hak arama mücadelesine başlamıştır.

Özellikle 29 Ocak 1988'deki büyük yürüyüş ile başlayan ve takip eden yıllarda Dr. Sadık Ahmet'in liderliğinde devam eden Batı Trakya Türk azınlığının haklarını alma ve bu hakları savunma hareketi, özellikle 1990'lı yıllarda Türkiye'nin yakın ilgisini çekmiş ve dikkatleri yeniden bu bölgeye yöneltmiştir.

1990'lı yıllar, Batı Trakya Türkleri için sadece Türkiye'nin değil, çeşitli Avrupa ülkelerinin ve uluslararası kuruluşların da dikkatini çektiği yıllardır. Bu bağlamda özellikle uluslararası örgütlerin, Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Türklerinin yaşadıkları sıkıntılara dair raporlar hazırlaması sonunda Yunanistan, azınlığa haklar verilmesi konusunda Avrupa ülkelerinden de tenkit ve baskı almıştır.

Uluslararası platformda, azınlık haklarına karşı gösterilen duyarlılığın artması ve buna bağlı olarak AB'nin Yunanistan'a Batı Trakya Türk azınlığının haklarına yönelik baskı uygulaması sonucu Yunanistan, azınlık meselesine daha dikkatli eğilmek zorunda kalmıştır.

Yunanistan'daki azınlığa yönelik politikalar konusunda 12 Mart 1990 tarihinde yapılan ve o dönemde Yunanistan'ın üç büyük partisinin liderlerinin katıldığı televizyondan yayınlanan bir açık oturum bu yönde bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Panhellenik Sosyalist Hareket (PASOK) lideri Papandreu, Yeni Demokrasi Partisi (ND) lideri Mitsotakis ve Yunanistan Komünist Partisi (KKE)

lideri Florakis'in konuştuğu programda liderler Batı Trakya konusunda şu karara varmışlardır:

*“Yunanistan’ın Batı Trakya politikası, bölgenin ekonomik ve kültürel bakımlardan kalkınmasına yönelik olmalıdır. Bu bölgeyi kalkındırmak için hiçbir şey yapmadık. Eşit muamele ilkesine uyulmasına büyük özen gösterilmelidir”.*⁹⁵⁴

Bununla birlikte Türklerin yavaş yavaş Yunanistan’ın sosyal ve iş yaşantısı içinde daha fazla yer edinmeye ve her alanda yetişmiş kalifiye elemanlar çıkarmaya başladığı söylenebilir. Bunda, Yunanistan’ın 1995 yılında 2341/95 sayılı Yüksek Öğrenim Kanunu’nda değişiklik yapması önemlidir. Yapılan bu değişiklikle üniversite giriş sınavlarında azınlık mensubu öğrencilere % 0,5 oranında kontenjan ayrılmıştır.⁹⁵⁵ Bununla birlikte Türkiye’de özellikle 2000’li yılların başında devlet üniversitelerinde artmaya başlayan yabancı öğrenci kontenjanlarından yararlanan Batı Trakya Türkü de azımsanmayacak seviyededir. Geçmişte tek bir doktora bile sahip olmayan azınlık, bu gelişmeler sonunda bugün doktordan eczacıya, mühendisten avukata pek çok alanda kendi uzmanlarını yetiştirmiştir.

Küreselleşen dünya üzerindeki teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak, geçmişe oranla oldukça açık fikirli ve değişik değer yargılarına sahip bir kuşak gelmektedir. Ancak bu durum, beraberinde asimilasyon sorununu da getirmektedir.

Batı Trakya Türkleri, yaşadıkları topraklarda, her zaman görmek istedikleri insanca yaşam hakkına geçmişe göre biraz daha fazla sahip olmuş bir pozisyonda olsalar da halen vatandaşı oldukları Yunanistan Devleti’nin anayasasındaki eşitlik ilkesinden tam anlamıyla yararlandıkları söylenemez.

Azınlığın durumunun şekillenmesinde etkili olan belli başlı 5 aktör olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar:

- 1) Batı Trakya Türkleri
- 2) Batı Trakya’daki Yunan toplumu
- 3) Türkiye Hükümetleri
- 4) Yunanistan Hükümetleri

⁹⁵⁴ Alexis Alexandris, “Din ve Etnisite: Yunanistan ve Türkiye’deki Azınlıkların Kimlik Meselesi”, **Ege’yi Geçerken**, (Der. Renée Hirschon), 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 202-203.

⁹⁵⁵ Σγουρίδης (Sguridis), s. 57.

5) 1990'lerden sonra etkin olarak gördüğümüz uluslararası kurum ve kuruluşlar.

Bölgede yaşayan Türk ve Yunan toplumları arasında büyük çaplı bir sorun görülmemektedir. Çok kısa zamanlar için ve küçük radikal grupların katılımı ile gerçekleşen birtakım menfi olaylar dışında, Batı Trakya Türk toplumunun 1923'ten beri süregelen azınlık yaşantısında, bölgede yaşayan Yunan komşuları ile ciddi sürtüşmeleri olmamıştır.

Batı Trakya Türklerinin durumunu belirleyen esas önemli etken, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili ilişkilerdir. İki ülke arasındaki ilişkilerin gergin olduğu dönemler, Batı Trakya Türkleri için çok ciddi anlamda kötü geçmiş, iki ülkenin birbirine yaklaştığı ve ilişkilerin yumuşadığı dönemler de azınlık için olumlu geçmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile başlayan süreç ve Avrupa'da azınlık hakları yönünde atılan adımlarla birlikte sadece Türkiye değil, uluslararası kurum ve kuruluşlar da Batı Trakya Türkleri üzerine eğilmeye ve sorunlarını değişik platformlarda dillendirmeye başlamışlardır.

Batı Trakya Türklerinin, geçirdiği süreçler göstermektedir ki; Batı Trakya Türklerinin kaderi Türkiye–Yunanistan ilişkilerinden bağımsız olamayacaktır. İki devletin birbirlerine karşı tutumu, aralarında tarihsel anlamda var olan şüpheli yaklaşım devam etmektedir. Bununla birlikte özellikle Yunanistan'ın AB üyeliğini takip eden dönemde, azınlık sorunlarının uluslararası bir şekil alması ve azınlık hakları konusunda atılan adımlar, gelecekte Batı Trakya Türkleri için eskiye nazaran Türk-Yunan ilişkilerinden daha fazla etkilenebileceğine işaret etmektedir. Ama tarihi sürecin de gösterdiği üzere hiçbir zaman Türk-Yunan ilişkilerinden tamamen bağımsız gelişme ihtimali yoktur.

KAYNAKÇA

A – ARŞİVLER

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

30.10.5.30.15 (Batı Trakya'daki Kardeşlerimizin İmha Edildiğine Dair Aydın Milletvekili Esat Efendi'nin Soru Önergesi) Tarih: 28.3.1923

30.18.1.1.13.25.17 (Gümölcine'de Yayınlanan Posta Adlı Broşürün Türkiye'ye Sokulmasının Yasaklanması) Tarih: 29.4.1925

30.10.81.530.12 (Batı Trakya'daki Türklerin Gördükleri Zulümden Dolayı İltica Ettikleri) Tarih: 24.10.1928

30.10.86.567.11 (Yunanistan'da Yayınlanan Balkan Gazetesi Atatürk Aleyhinde Yayın Yaptığı İçin Türkiye'nin Başvurusu Üzerine Açılan Davada, Sahibi Hasan'ın 3,5 Ay Hapse Mahkûm Olduğu) Tarih: 20.1.1930

30.10.83.548.24 (İskeçe'de Çıkan İnkılâp Gazetesinin Gümölcine Konsolosluğumuz Tarafından Gönderilen Bir Nüshası) Tarih: 21.5.1930

30.10.254.712.16 (Batı Trakyalı Türklerin Gördükleri Baskı ve Çektikleri Sefaletten Dolayı Türkiye'ye Göç Etmelerine İzin Verilmesi Hakkındaki İstidaları ile Konunun Bakanlar Kurulu'nda Tetkik Edilmesi) Tarih: 16.6.1930

30.18.1.2.12.46.11 (Yugoslavya, Bulgaristan ve Yunanistan Müslümanlarından Olup Göç ve İltica Suretiyle Memleketimize Gelen 219 Şahsın Türk Vatandaşlığına Kabul Edilmesi) Tarih: 2.7.1930

30.10.107.697.5 (Gümölcine'de Yüzellilik ve Fırarîlerin Zararlı Propagandalarına Engel Olmak İçin Buradaki Gençler Tarafından Kurulan Siyasî Kulübün Yardıma İhtiyacı Olduğu) Tarih: 13.10.1930

30.10.47.301.6 (İstanbul'da Yunan Futbol Takımı ile Fenerbahçe Arasında Yapılan Maç Esnasında Yunan Kalecisine Yumruk Vuran Gülhane Hastanesi Hekimi Yüzbaşı Hilmi'nin Cezalandırılması) Tarih: 4.6.1931

BCA 30.10.240.625.5 (Gümölcine'de Kaçaklar Tarafından Çıkarılan Balkan Gazetesi) Tarih: 17.10.1932

BCA 30.10.255.715.13 (Batı Trakya'dan Göç Eden Türklere İyi Muamele Edildiğine Dair Atina Telgraf Ajansı Tarafından Anadolu Ajansı'na Gönderilen Telgraf) Tarih: 5.11.1932

BCA 30.10.241.628.25 (Batı Trakya'daki Bulgar Emelleri ile İlgili Sofya'daki Yunan Sefirinin Tenkidi ve Bulgar Basınındaki Çıkan Yazılar) Tarih: 27.5.1933

BCA 30.18.1.2.38.51.19 (Gümölcine İttihad-ı İslam Cemiyeti Tarafından Bastırılıp Dağıtılan Beyannamenin Yurda Sokulmaması) Tarih: 15.7.1933

BCA 30.10.255.717.1 (Gümölcine Türk Cemaati Başkanının ve Üyelerinin Siyasî Sebeplerden Azledildiği ve Yerlerine İttihad-ı İslam Cemiyeti Başkanı Ayandan Hafız Salih'in Tayin Olduğu) Tarih: 14.8.1933

BCA 30.10.84.554.2 (Yunanistan'da Çıkan Nor Or Gazetesinde Yayınlanan Yunanistan'da Türkiye Propagandası Başlıklı Makalenin Tercümesi) Tarih: 11.11.1934

BCA 30.10.116.810.8 (Batı Trakya'da Görülen Hicret Hareketi Hakkında Atina Elçilik Kâtibinin Hazırladığı Rapor) Tarih: 12.1.1935

BCA 30.18.1.2.54.31.3 (Gümölcine'de Çıkan Müdafaa-i İslam Adlı Gazetenin Yurda Sokulmaması) Tarih: 25.4.1935

BCA 490.1.605.93.4 (Yunanistan Müslümanları Birliği Nizamnamesinin Genel Sekreterliğe Sunulduğu) Tarih: 3.7.1937

BCA 30.10.200.363.10 (Hamidiye Mektep Gemisinin Yunan Limanlarını Ziyareti Sırasında, Yunan Hükümeti Tarafından Gösterilen İlgiye Dair Yazı) Tarih: 29.7.1937

BCA 30.18.1.2.79.90.15 (Türk-Yunan Dostluğunu Rencide Edecek Mahiyetteki Resimlerin Toplatılması ve Dışarıdan Getirilmesinin Yasaklanması) Tarih: 2.11.1937

BCA 30.10.144.29.2 (Celal Bayar'ın Atina Seyahati Sırasında Gümölcine'deki Türk Okulunun Tamiri İçin Verdiği Paraya Karşılık Cemaat Reisi İsmail Mestan'ın Teşekkür Mektubu) Tarih: 6.6.1938

BCA 30.18.1.2.86.13.2 (Bulgar ve Yunan Batı Trakyasından Yurdumuza Sığınanlardan Şüpheli Hali Görölmeyenlerin Orta Anadolu'ya Sevk ve İskânları) Tarih: 13.2.1939

BCA 30.10.186.281.9 (Batı Trakya Sınıırından Geçecek Hayvan Sürülerine Kolaylık Gösterilmesi) Tarih: 6.4.1941

BCA 30.10.73.481.12 (Yunanistan Sınıırındaki Mülteciler Hakkında Trakya Umum Müfettişlik Raporu) Tarih: 10.4.1941

BCA 30.10.10.73.481.13 (Almanların Altunkaraağaç'a Girdiklerini ve Batı Trakyalı Mültecilerin Durumlarını Bildiren Rapor) Tarih: 6.5.1941

BCA 30.18.1.2.96.72.3 (Bulgar ve Yunan Batı Trakya'sı ile Akdeniz ve Ege Denizindeki Adalardan Türkiye'ye Gelip Memleketlerine İade Edilemeyen Türklere Mülteci ve Serbest Göçmen Muamelesi Uygulanması) Tarih: 13.8.1941

BCA 30.18.1.2.96.73.1 (Yunanistan'daki Batı Trakya Türklarının Türkiye'ye Kabul Edilip Edilmeme Hususu) Tarih: 14.8.1941

BCA 30.10.179.235.6 (Kızılay Derneği'nce Yunanistan'a Verilen 75 Ton Tuzun Hudutta Yunanlı Memurlara Teslim Edildiği) Tarih: 22.9.1941

BCA 30.10.256.725.12 (Batı Trakya'daki Türklerin, Kurban Bayramı Dolayısıyla Türkiye'ye Olan Bağlılıklarını İfade Etmek İçin Gösteriler Yaptıklarına Dair Gümülcine Konsolosluğunun Yazısı) Tarih: 30.12.1944

BCA 30.10.256.725.13 (Gümülcine Konsolosumuzun Batı Trakya'daki Bir Türk Azınlık Okulunu Ziyaretindeki İntibalarına Dair Raporu) Tarih: 30.12.1944

BCA 30.1.65.402.16 (Yunanistan'ın Durumu Hakkında Filomiloş Filiridis Tarafından Verilen İstihbarat) Tarih: 28.9.1946

BCA 30.1.65.405.2 (Yunanistan'da Meydana Gelen Olaylarla İlgili Olarak Edirne Valiliğinden Alınan Rapor) Tarih: 4.2.1947

BCA 30.10.256.725.24 (Yunanistan'daki Çeşitli Türk-Yunan Dostluk Kuruluşlarının, Ticaret Bakanı Sofoklis Venizelos'un Başkanlığında Bir Birlik Oluşturdukları) Tarih: 1.8.1947

BCA 30.1.53.316.10 (Çanakkale Milletvekili İhsan Karasioğlu'nun Garbî Trakya'daki Türkler Hakkında Verdiği Sözlü Soru Önergesi) Tarih: 29.8.1947

BCA 30.18.1.2.115.93.14 (Balkanlarla Yunan ve Bulgar Garbî Trakya'sından, Ege Adalarından Serbest Göçmen Vizesiyle veya Mülteci Olarak Gelen Türklerin Vatandaşlığa Alınmaları) Tarih: 12.2.1948

BCA 490.1.608.109.14 (Atina'da Millî Sporcularımıza Saldıran Yunanlıların Zonguldak'ta Düzenlenen Mitingde Protesto Edildiği) Tarih: 3.6.1949

BCA 30.1.41.243.21 (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinden Şükrü Rodoplu'nun Gümülcine'deki Türklerin Kötü Durumlarıyla İlgili Mektubu) Tarih: 25.3.1952

BCA 30.1.102.635.12 (Yunanistan'a Bir Gezi Yapan Enis Tahsin Til'in İstanbul Gazeteciler Cemiyeti İdare Heyeti'ne Sunduğu Rapor) Tarih: 14.7.1952

BCA 30.18.1.2.131.6.15 (Gümölcine’de Yayınlanan Hak Yol Adlı Türkçe Gazetenin Yurda Sokulmasının ve Dağıtımının Yasak Edilmesi) Tarih: 30.1.1953

BCA 30.18.1.2.132.45.3 (Hüsnu Yusuf Tarafından Gümölcine’de Bastırılan İnkılap Soytarılığı Adlı Broşürün Yurda Sokulmasının ve Dağıtımının Yasak Edilmesi) Tarih: 4.6.1953

BCA 30.18.1.2.133.66.18 (Batı Trakya Türklerinden Kabul Şartlarına Uygun 20 Öğrencinin Köy Enstitülerine Kayıt ve Kabul Edilmesi) Tarih: 15.8.1953

BCA 30.18.1.2.137.97.11 (Batı Trakya Türklerinden Kabul Şartlarını Haiz 20 Öğrencinin Her Yıl İlköğretmen Okullarına Alınması) Tarih: 26.11.1954

BCA 30.1.62.380.14 (Gümölcine Başkonsolosluğumuza Karşı Mahallî Yunan Makamlarının Tatbik Ettiği Protokol Kaidelerine Dair Farklı Muamele Hakkında Yunan Büyükelçisi M. Kalgeris ile Yapılan Mülakat) Tarih: 4.6.1956

BCA 30.1.123.789.4 (Batı Trakya Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği Başkanlığı’nın Talepleri) Tarih: 21.8.1957

BCA 30.18.1.2.148.17.7 (Tıp Fakültesiyle Diş Hekimi ve Eczacılık Okullarında Öğrenimde Bulunan Batı Trakya Türklerinden Beş Öğrencinin, Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti Bursundan Faydalandırılması) Tarih: 4.4.1958

BCA 30.18.1.2.148.18.11 (Gümölcine’de Yayınlanan Sebat Adlı Gazetenin 46 Sayılı Nüshasının Yurda Sokulmasının ve Dağıtılmasının Yasaklanması) Tarih: 4.4.1958

BCA 30.18.1.2.150.42.17 (Batı Trakya Türklerinden Her Yıl İlköğretmen Okullarına Yatılı Olarak Kayıt ve Kabul Edilmesi Kararlaştırılan Öğrenci Sayısının 100’e Çıkarılması) Tarih: 19.8.1958

BCA 30.1.123.790.1 (Batı Trakya Göçmenleri Yardımlaşma Derneği’nin İstanbul’da Yaptığı Genel Kongrede Okunan Rapor) Tarih: 17.2.1959

BCA 30.18.1.2.160.22.13 (Her Yıl Batı Trakya Türklerinden Lise Mezunu 10 Öğrencinin Eğitim Enstitüleri ile İstanbul Yüksek Öğretmen Okuluna Parasız Yatılı Olarak Alınmaları) Tarih: 28.4.1961

BCA 30.18.1.2.173.51.14 (3657 Sayılı Kanununun 1. Maddesi Hükmünün Akdeniz Adaları ve Yunan Batı Trakya'sı Ahalisinden Maada, Türkiye Sınırları Dışındaki Memleketlerin Türk Halkı Hakkında Uygulanması ile Serbest Göçmen Kabul Edilecekler) Tarih: 30.9.1963

BCA 30.18.1.2.222.49.19 (Yunanistan ile Türkiye Arasındaki Sorunlar ve Azınlıklar Konusunda Viyana'da Yapılacak Toplantıya Katılacak Heyet) Tarih: 28.6.1968

BCA 30.18.1.2.228.89.15 (Atina'da Yapılacak Türk-Yunan Kültür Komisyonu Toplantısına ve Gümülcine'deki Türk Azınlık Okulları Hakkında İncelemelerde Bulunmak Üzere Sıtkı Bilmen Başkanlığındaki Bir Heyetin Katılması) Tarih: 7.12.1968

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

I-Belgeler

Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı

HR.İM., 20/32 (Garbî Trakya'daki Evlerine Rumların Yerleştirildiği Müslümanların Toplu Olarak Hicrete Hazırlandıkları) Tarih: 19.7.1339/19 Eylül 1923

HR.İM., 20/195 (Garbî Trakya ve Makedonya'da Müslümanlara Baskı Yapıldığı) Tarih: 4.9.1339/4 Kasım 1923

II-Haritalar

HRT.H. 228 (Osmanlı Devleti Avrupası-Güney, Garbî Trakya Haritası. [Carte de la Thrace Occidentale]. Matbaa-i Amire'de tab olunmuştur. Arazinin ahali üzerine mahallerinde taksimatını gösterir haritadır. Ölçek: 1/600000) Tarih: 21 Zilhicce 1341/12 Ağustos 1923

B – GAZETELER

Türkiye

Akşam (1932, 1933)

Cumhuriyet (1932, 1943, 1946, 1953, 1954, 1955, 1957, 1958, 1966, 1974)

Haber (1940, 1941)

İstanbul Ekspres (1955)

Milliyet (1964)

T.C. Resmî Gazete (1927, 1930, 1931, 1934, 1952, 1965)

Tercüman (1983, 1984)

Ulus (1941, 1956, 1966)

Vakit (1940)

Vatan (1941, 1952, 1954)

Yunanistan

Akın – Gümülcine (1957, 1958, 1963, 1964, 1965, 1966, 1983)

Ακρόπολις (Akropolis) – Atina (1940, 1941)

Ασύρματος (Asirmatos) – Atina (1940)

Αθηναϊκά Νέα (Athinayka Nea) – Atina (1940, 1941)

Azınlık Postası – Gümülcine (1967, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981)

Balkan – Gümülcine (1932)

Εφημερίς της Κυβερνήσεως–ΦΕΚ (Efimeris tis Kiverniseos–FEK) – Atina (1882, 1952, 1953, 1977, 1978, 1991)

Ελληνικον Μελλόν (Ellinikon Mellon) – Atina (1941)

Έθνος (Ethnos) – Atina (1940)

Η Καθημερινή (İ Kathimerini) – Atina (1941)

İnkılâp – İskeçe (1930, 1931)

Μακεδόνια (Makedonia) – Selanik (1940, 1941)

Νέα Ελλάς (Nea Ellas) – Atina (1940)

Ο Τύπος (O Tipos) – Atina (1940, 1941)

Το Φως (To Fos) – Atina (1940)

Trakya – İskeçe (1932, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951)

Trakya'nın Sesi – İskeçe (1981, 1982)

Ülkü – Gümülcine (1934)

Yarın – Gümülcine (1927, 1928)

Yeni Adım – İskeçe (1929, 1930)

İngiltere

The Manchester Guardian (1921, 1928, 1943) sonradan The Guardian (1964, 1991)

The Observer (1920, 1922, 1988)

A.B.D

The Daily News (1940)

The New York Times (1940, 1941, 1944, 1946, 1947, 1948, 1955, 1964, 1965, 1968, 1973, 1975)

Kıbrıs

Hürsöz (1950)

C – KİTAPLAR

Ahmedî, **İskender-Nâme**, (Haz. İsmail Ünver), TDK Yayınları, Ankara, 1983

Αι Θυσίαι της Ελλάδος στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, Μέρος Β', Καθημερινές Εκδόσεις, Αθήνα, 2014 (**İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Kayıpları**, Bölüm 2, Kathimerines Yayınları, Atina, 2014)

Akgönül, Samim, **Türkiye Rumları**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007

Akşin, Aptülahat, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, TTK Yayınları, Ankara, 1991

Ali, Rahmi ve Tevfik Hüseyinoğlu, **(1946-1949) Yunan İç Savaşında Batı Trakya Türk Azınlığı**, BAKEŞ Yayınları, Gümülcine, 2009

Ακτσόγλου, Ιάκωβος Ζ., **Όψη της Διοικητικής Οργανώσεως της Έδρας της Διοικήσεως Γκιουμουλτζίνε (Gümülcine Sancağı) και Στοιχεία για τον Πληθυσμό της Περί τα Τέλη του 19ου Αιώνα**, Εκδόσεις Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Κομοτηνή, 2013 (Aktsoğlu, Yakavos Z., **19. Yüzyıl Sonunda**

Gümülcine Sancağı'nın İdari Teşkilatının Görünümü ve Nüfus Verileri, Doğu Makedonya-Trakya Yöresi Yayınları, Gümülcine, 2013)

Alioğlu, Cafer, **Batı Trakya Davası'nın Avrupa Cephesi 1982-1994**, İzmir, 1998

Ανδρεάδου, Κ. Γ., **Η Μουσουλμανική Μειονότητα της Δυτικής Θράκης**, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1956 (Andreadu, K. G., **Batı Trakya Müslüman Azınlığı**, Makedon Araştırmaları Şirketi, Selanik, 1956)

Arı, Kemal, **Büyük Mücadele**, 5. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010

Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983

Âşıkpaşaoğlu Tarihi, (Haz. Atsız), MEB Yayınları, İstanbul, 1992

Aydın, Mahir, **Şarkî Rumeli Vilâyeti**, TTK Yayınları, Ankara 1992

Aydınlı, Ahmet, **Batı Trakya Faciasının İç Yüzü**, Akın Yayınları, İstanbul, 1971

Balkan Harbi Kronolojisi, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999

Barkan, Ömer Lütfi, **Kolonizatör Türk Dervişleri**, Ocak Yayınları, Ankara, Basım tarihi yok.

Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Kurulu, Yürütme Komitesi, Danışma Kurulu (1984-2005) Belgeleri, (Haz. Fehim Kelahmet), Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu Yayınları, Gümülcine, 2006

Batibey, Kemal Şevket, **Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, Basım tarihi yok.

Batibey, Kemal Şevket, **... Ve Bulgarlar Geldi**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1976

Bekman, Münir Müeyyet ve Feridun Fazıl Tülbentçi, **İkinci Cihan Harbi Kronolojisi II**, Başvekâlet Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1944

Belli, Mihri, **Gerilla Anıları/Yunan İç Savaşından**, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, Haziran 1998

Bıyıklıoğlu, Tefrik, **Trakya'da Millî Mücadele**, Cilt: 1, 3. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 1992

Cem, İsmail, **Türkiye Avrupa Avrasya**, Cilt: 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004

Cihan, Süleyman Sefer, **1913 Batı Trakya Türk Cumhuriyeti**, Yeni Batı Trakya Dergisi Yayınları, İstanbul, Basım tarihi yok.

Clogg, Richard, **Modern Yunanistan Tarihi**, (Çev. Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997

Çakmak, Fevzi, **Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik?**, (Haz. Ahmet Tetik), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011

Çavuşoğlu, Halim, **Yunan Vatandaş(sız)lık Kanunları**, Naturel Yayınları, Ankara, 2007

Çukalas, Konstantin, **Yunanistan Dosyası**, (Çev. Şeyla), Ant Yayınları, İstanbul, 1970

Danişmend, İsmail Hami, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Cilt: 4, 2. Baskı, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1961

Destroying Ethnic Identity: The Turks of Greece, A Helsinki Watch Report, ABD, Ağustos 1990

Διβάνη, Λένα, **Ελλάδα και Μειονότητες**, Όγδοη Εκδόση, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1999 (Divani, Lena, **Yunanistan ve Azınlıklar**, Sekizinci Baskı, Kastanioti Yayınları, Atina, 1999)

Eudes, Dominique, **Kapetanios**, (Çev. Yavuz Alogan), 2. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, 1995

Featherstone, Kevin, Δημήτρης Παπαδημητρίου, Αργύρης Μαμαρέλης, Γιώργος Νιάρχος, **Οι Τελευταίοι Οθωμανοί**, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2011 (Featherstone, Kevin, Dimitris Papadimitriou, Argiris Mamarelis, Yorgos Niarhos, **Son Osmanlılar**, Aleksandria Yayınları, Atina, 2011)

Grivas, [Georgios], **Hayatım**, (Ed. Charles Foley, Çev. Cumhur Atay), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2012

Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 8. Kitap 1. Cilt, (Haz. Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011

Gürel, Şükrü S., “Tarihsel Boyutuyla Türk-Yunan İlişkileri”, **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye’nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün-Yarın)**, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1995, ss. 127-132.

Halaçoğlu, Ahmet, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri (1912-1913)**, TTK Yayınları, Ankara, 1995

Hatipoğlu, M. Murat, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954**, Siyasal Kitabevi, Ankara, Haziran 1997

Hoddinott, R. F., **Οι Θράκες**, (Μετ. Ελένη Αστερίου), Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 2001 (Hoddinot, R.F., **Traklar**, (Çev., Eleni Asteriu), Odiseus Yayınları, Atina, 2001)

Χρονολόγιο, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα, 2001 (**Kronoloji**, Ders Kitapları Yayın Organizasyonu, Atina, 2001)

Η Εθνική Αντίσταση των Ελλήνων 1941-1945, Πανελλήνια Συνομοσπονδία Εθνικών Αντιστασιακών Οργανώσεων, Αθήνα, 2001 (**Yunan Milli Direnişi 1941-1945**, Panhelenik Milli Direniş Örgütleri Konfederasyonu, Atina, 2001)

İnönü, İsmet, **Hatıralar**, Cilt: 2, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1987

Ηρακλείδης, Αλέξης, **Η Ελλάδα Και ο Εξ Ανατολών Κίνδυνος**, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα, 2001 (İraklidis, Aleksis, **Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike**, Polis Yayınları, Atina, 2001)

İskeçe Türk Birliği 1927-2003, Basım yeri yok, 2003

İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973, Birinci Cilt (1920-1938), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1992

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΕ', Αθήνα, 1978 (**Yunan Milleti Tarihi**, Cilt: 15, Atina, 1978)

Jacobsen, Hans-Adolf, **Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht**, Band I: 1 August 1940-31 Dezember 1941, Hrsg. Percy Ernst Schramm, Bernard&Graefe Verlag, München, 1982

Kafesoğlu, İbrahim, **Türk Millî Kültürü**, 25. Basım, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2005

Καργάκος, Σαράντος Ι., **Η Ελλάς κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913)**, Περί Τεχνών Εκδόσεις, Αθήνα, 2012 (Kargakos, Sarandos I., **Balkan Savaşları Sırasında Yunanistan (1912-1913)**, Peri Tehnon Yayınları, Atina, 2012)

Karpat, Kemal H., **Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri**, (Çev. Bahar Tırnakçı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003

Keser, Ulvi, **Yardım Et Komşu**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 2005

Keser, Ulvi, **Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye**, IQ Yayınları, İstanbul, 2008

Keskin, Funda, "Azınlıklar Konusu", **Yaşayan Lozan**, (Ed. Çağrı Erhan), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2003

Keskin, Funda, "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi", **Yaşayan Lozan**, (Ed. Çağrı Erhan), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2003

Kitsikis, Dimitri, **Yunan Propagandası**, Meydan Neşriyat, İstanbul, 1963

Kurtuluş, Ümit, **Batı Trakya'nın Dünü Bugünü**, Sincan Matbaası, 1979

Kutay, Cemal, **1913'de Garbî Trakya'da İlk Türk Cumhuriyeti**, Tarih Yayınları, Ercan Matbaası, İstanbul, 1962

Κυριακίδου, Στίλπωνος Π., **Περί την Ιστορίαν της Θράκης**, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη, 1960 (Kiriakidu, Stilponos P., **Trakya'nın Tarihçesi**, Aimos Yarımadası Araştırmaları Vakfı, Selanik, 1960)

Λαγουρου, Στυλιανού, **Πενήντα Χρόνια απο τον Τορπιλλισμό Της Έλλης**, Εκδόσεις Τήνος, Αθήνα, 1991 (Laguru, Stilianu, **Elli'nin Torpillenişi Elli Yaşında**, Tinos Yayınları, Atina, 1991)

Lowry, Heath W., **Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi 1350-1500**, (Çev. Ahmet Cemal), Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008

Μαλαμίδης, Μιχάλης, **Η Γλωσσική Εκπαίδευση της Μουσουλμανικής Μειονότητας στην Ελλάδα για την Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση**, Εκδόσεις Σπανίδη, Ξάνθη, 2010 (Malamidis, Mihalis, **Yunanistan'daki Müslüman Azınlığın Ortaöğretim İçin Dil Eğitimi**, Spanidi Yayınları, İskeçe, 2010)

Mansel, Arif Müfid, **Ege ve Yunan Tarihi**, 3. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 1971

Mehmed Neşrî, **Kitâb-ı Cihan-Nümâ**, (Haz. Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen, Cilt: 1, TTK Yayınları, Ankara, 1949)

Μέκος, Ζαφείριος Κ., **Μουσουλμάνοι, Αρμένιοι και Εβραίοι Συμπολίτες μου Κομοτηναίοι**, Εκδόσεις Σταμούλης Αντ., Θεσσαλονίκη, 2007 (Mekos, Zafirios K., **Gümülcineli Müslüman, Ermeni ve Yahudi Arkadaşlarım**, Stamulis Ant. Yayınları, Selanik, 2007)

Meray, Seha L., **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler**, Takım: 1, Cilt: 1, Kitap: 1, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1969

Μιλλεούνησ, Ευάγγελος Κ., **Ιστορίες Πολέμου**, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 2006 (Milleoinis, Evangelos K., **Savaş Hikâyeleri**, Grigori Yayınları, Atina, 2006)

Millas, Herkül, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004

Μουσόπουλου, Θανάση, **Η Γη της Θράκης**, Εκδοσεις Εκλογή, Κομοτηνή, 1985 (Musopulu, Thanasi, **Trakya Arazisi**, Eklogi Yayınları, Gümülcine, 1985)

Oran, Baskın, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Bilgi Yayınları, Ekim, 1991

Orhonlu, Cengiz, “Yunanistan Türkleri”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1976, ss. 1099-1103.

Oruç Beğ Tarihi, (Haz. Atsız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1972

Özgüç, Adil, **Batı Trakya Türkleri**, Kutluğ Yayınları, İstanbul, 1974

Öztuna, Yılmaz, **Rumelini Kaybımız**, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1990

Παναγιωτίδης, Ναθαναήλ Μ., **Μουσουλμανική Μειονότητα και Εθνική Συνείδηση**, Εκδοση Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Εβρου, Αλεξανδρουπολη, 1995 (Panayotidis, Nathanail M., **Müslüman Azınlık ve Ulusal Bilinç**, Evros Vilayeti Yerel Yönetimler Birliği Yayınları, Dedeagaç, 1995)

Παπαχριστοδούλου, Πολύδωρος, **Αρχαίον Θράκης**, Εταιρία Θρακικών Μελετών, Αθήναι, 1969, (Papahristodulu, Polidoros, **Kadim Trakya**, Trakya Araştırmaları Şirketi, Atina, 1969)

Papandreou, Andreas, **Democracy at Gunpoint**, Pelican Books, London, 1973

Pomeroy, Sarah P. ve diğerleri, **Ancient Greece**, Oxford University Press, New York, 1999

Sağlam, Feyyaz, **Avustralya’da Batı Trakya Türkleri**, Avustralya Batı Trakya Türkleri Derneği Yayınları, İzmir, 2006

Sağlam, Feyyaz, **Batı Trakya Türkleri Basın-Yayın Tarihi**, BEBTTAB Yayınları, İzmir, 2002

Sarınay, Yusuf, “Yüzelliliklerden Gümülcine’li İsmail Hakkı Bey’in Faaliyetleri (1908-1945)”, **Prof. Dr. Abdurrahman Çaycı’ya Armağan**, Hacettepe Üniversitesi A.İ.İ.T Enstitüsü, Yıldız Matbaası, Ankara, Ağustos 1995, ss. 375-414.

Σγουρίδης, Παναγιώτης, **Θράκη Προβληματισμοί στο Κατώφλι του 21ου Αιώνα**, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2000 (Sguridis, Panayotis, **21. Yüzyılın Eşiğinde Trakya Düşünceleri**, Kastanioti Yayınları, Atina, 2000)

Σολταρίδης, Συμεών, **Η Δ. Θράκη και οι Μουσουλμάνοι**, Εκδόσεις Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, 1990, (Soltaridis, Simeon, **B. Trakya ve Müslümanlar**, Nea Sinora-A.A. Livani Yayınları, Atina, 1990)

Σολταρίδης, Συμεών, **Η Ιστορία των Μουφτειών της Δυτικής Θράκης**, Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, 1997 (Soltaridis, Simeon, **Batı Trakya Müftülüğü Tarihi**, Nea Sinora-A.A. Livani Yayınları, Atina, 1997)

Sonyel, Salahi Ramadan, **Türk Yunan Anlaşmazlığı**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 1985

Sonyel, Salahi R., **Türk-Yunan İlişkileri**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011

Soysal, İsmail, **Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasî Andlaşmaları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1965

Soysal, İsmail, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, 1. Cilt (1920-1945), TTK Yayınları, Ankara, 1983

Svoronos, N. J., **Yunanistan Nüfusu ve Yunanistan Nüfus Sayımları**, (Çev. M. Galip), Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1935

Tarihe Bir Not, (Der. Necmettin Hüseyin), Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayınları, İstanbul, 2004

Tekin, Oğuz, **Eski Yunan Tarihi**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998

Θεοδωρου, Θεοδωρος Ι., **Μουσουλμανική Μειονότητα στη Θράκη και οι Μειονότητες στην Ευρώπη 1923-2010 Μια Ολιστική Ανθρωπολογική Προσέγγιση**, Εκδόσεις Σπανίδη, Ξάνθη, 2012 (Theodoru, Theodoros I., **Trakya'da Müslüman Azınlık ve Avrupa'daki Azınlıklar 1923-2010 Bütünsel Bir Antropolojik Yaklaşım**, Spanidi Yayınları, İskeçe, 2012)

Τρουμπέτα, Σεβαστή, **Κατασκευάζοντας Ταυτότητες για τους Μουσουλμάνους της Θράκης**, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2001 (Trupeta, Sevasti, **Trakya Müslümanları İçin Kimlik İnşası**, Kritiki Yayınları, Atina, 2001)

Τσιούμης, Κωστής Α., **Η Μουσουλμανική Μειονότητα της Θράκης (1950-1960)**, Εκδόσεις Αντ. Σταμούλης, Θεσσαλονίκη, 2007 (Tsiumis, Kostis A., **Trakya'da Müslüman Azınlık (1950-1960)**, Ant. Stamulis Yayınları, Selanik, 2007)

Τürkeş, Ünal, **Unutulmuş Türkler/Batı Trakya'da 4 Yıl**, Karınca Matbaacılık ve Ticaret Kollektif Şirketi, İzmir, Ağustos 1971

Türsan, Nurettin, **Yunan Sorunu**, 3. Baskı, Ankara, 1987

Uluslararası İlişkiler Ajansı (INAF), **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Türkleri Sorunu**, İstanbul, 1992

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: 1, TTK Basımevi, Ankara, 1947

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: 1, 3. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1972

Βακαλιός, Θανάσης, **Το Πρόβλημα της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στη Δυτική Θράκη**, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1997 (Vakalios, Thanasis, **Batı Trakya'da Kültürlerarası Eğitim Problemi**, Gutenberg Yayınları, Atina, 1997)

Βογιατζής, Γιώργος, **Η Πρώιμη Οθωμανοκρατία στη Θράκη**, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, 1998 (Voyiatzis, Yorgos, **Trakya'da Erken Osmanlı İdaresi**, İrodotos Yayınları, Atina, 1998)

Βογιατζόπουλου, Δύμου Κ., **Η Ξάνθη Πριν και Μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο**, Εκδόσεις Σπανίδη, Ξάνθη, 2008 (Vogiatzopulu, Dimu K., **2. Dünya Savaşı'ndan Önce ve Sonra İskeçe**, Spanidi Yayınları, İskeçe, 2008)

Βουλγαρίδου, Όλγα, **Η Εκπαίδευση των Αλλόγλωσσων/Μειονοτικών Μαθητών στην Δυτική Θράκη**, Εκδόσεις Σπανίδη, Ξάνθη, 2011 (Vulgaridu, Olga, **Batı Trakya'da Başkadilli/Azınlık Öğrencilerinin Eğitimi**, Spanidi Yayınları, İskeçe, 2011)

Yaşar, Fatma Tunç, **Batı Trakya**, İlke Yayınları, İstanbul, 2005

Yaz, Nadir, **Ağlayan Batı Trakya**, Yeni Batı Trakya Dergisi Yayınları, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1986

Yunan Kültür Emperyalizmi ve Türk-İslam Eserleri, Batı Trakyalılar Derneği Yayınları, Ankara, 1986

Yunanistan, İstanbul Ticaret Odası, Yayın Yeri ve Tarihi Belirtilmemiş (2-6 Ekim 1970 tarihleri arasında Yunanistan'ı ziyaret edecek Türk Ticaret Heyeti için hazırlanmıştır.)

Yunanistan Anayasası, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005

Yunanistan Sınırları İçinde Yaşayan B. Trakya Türk Müslüman Azınlığının Şikâyetleri ve İstekleri, Gerçek Matbaası, Gümölcine, Basım tarihi yok.

D – MAKALELER ve BİLDİRİLER

“A Week of the World”, **The Living Age**, 13 Mayıs 1922

“Acı Fakat Gerçek”, **Batı Trakya**, Cilt: 10, Sayı: 114, Ekim 1976

Ahmet, Işık Sadık, “Bir İnsan Hakları Dramı: Batı Trakya”, **Yeni Türkiye**, Yıl: 3, Sayı: 16 (Türk Dünyası Özel Sayısı II), Temmuz-Ağustos 1997

Ahmet, Sadık, “Batı Trakya’da Yaşayan Türk Toplumunun Şikâyetleri ve İstekleri”, **Yeni Türkiye**, Yıl: 1, Sayı: 3 (Türk Dış Politikası Özel Sayısı), Mart-Nisan 1995

Akçavdar, Arif, “Batı Trakya’da Durum”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 3, Temmuz 1967

Akçavdar, Arif, “San Remo Konferansı ile Kaybettiğimiz Ülke: Batı Trakya”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 2, Haziran 1967

Akdeniz, Melih, “İkinci Dünya Savaşı’nda Batı Trakya Türkleri”, **Türk Yurdu**, Cilt: 31, Sayı: 290, Ekim 2011

Aktar, A. Fethi, “1913 Batı Trakya Türk Cumhuriyeti ve Balkanlarda Değişen Strateji”, **Yeni Batı Trakya**, Yıl: 2, Sayı: 17, Ağustos 1984

Alasya, H. Fikret, “Batı Trakya’da Yunan Asimilasyonu”, **Türk Kültürü**, Yıl: 25, Sayı: 285, Ocak 1987 (VII. Millî Türkoloji Kongresi’nde 19 Eylül 1986 tarihinde sunulmuş tebliğ metni)

Alexandris, Alexis, “Din ve Etnisite: Yunanistan ve Türkiye’deki Azınlıkların Kimlik Meselesi”, **Ege’yi Geçerken**, (Der. Renée Hirschon), 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007

Ataöv, Türkkaya, “The Ethnic Turkish Minority in Western Thrace, Greece”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, Cilt: 22, Ankara, 1992

Balkaç, Zerrin, “Batı Trakya Türkleri”, **Türkler**, Cilt: 20, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

Başdoğan, Ferhat, “Batı Trakya ve Türk Azınlığına Yapılan Baskılar”, **Askerî Tarih Bülteni**, Yıl: 18, Sayı: 35, Ağustos 1993

Batı Trakya R. Komitesi, “Batı Trakya’nın Dünü, Bugünü ve...”, **Batı Trakya**, Cilt: 9, Sayı: 108, Nisan 1976

“Batı Trakya Türkleri Azınlığa Düşükleri Tarihten Beri İlk Defa Bir Toplantıda Bir Araya Gelmişlerdir”, **Batı Trakya**, Cilt: 14, Sayı: 164, Aralık 1980

“Batı Trakya Türklerinin Perişanlığı”, **Batı Trakya**, Cilt: 5, Sayı: 61, Mayıs 1972

“Batı Trakya’da Çıkan Akın Gazetesinin Sahibi Asım Hatipoğlu Mahkemeye Verildi”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 10, Şubat 1968

“Batı Trakya’da Öğretmen Katliamı Başladı”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 7, Kasım 1967

“Batı Trakya’da Öğretmen Kırımını Devam Ediyor”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 8, Aralık 1967

“Batı Trakya’da Türklere Türkçe Radyo Dinlemek Yasaklandı”, **Batı Trakya**, Cilt: 6, Sayı: 70, Şubat 1973

“Batı Trakya’da Türklerin Açtığı Davaya Bakıldı”, **Batı Trakya**, Cilt: 12, Sayı: 134, Haziran 1978

“Batı Trakya’da Yeni Baskılar Başladı”, **Batı Trakya**, Cilt: 2, Sayı: 16, Ağustos 1968

“Batı Trakya’da Yunan Baskısı Artıyor”, **Batı Trakya**, Cilt: 8, Sayı: 87, Temmuz 1974

“Batı Trakya’daki İskeçe Lisesinin İlk Mezunları”, **Batı Trakya**, Cilt: 5, Sayı: 54, Ekim 1971

“Batı Trakya’daki Soydaşlarımız Zor Durumda”, **Türk Dünyası**, Cilt: 4, Sayı: 15, Ekim-Kasım-Aralık 1969

“Batı Trakyalı 6 bin Soydaşımız Türk Vatandaşlığına Alınıyor”, **Batı Trakya**, Cilt: 14, Sayı: 167, Mart 1981

Bekiroğlu, Osman, “Başbakan Karamanlis Efendiye Açık Mektub”, **Yol**, Yıl: 1, Sayı: 6, Ekim 1976

Berberoğlu, Demir, “Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları”, **Yeni Türkiye**, Yıl: 4, Sayı: 22 (İnsan Hakları Özel Sayısı II), Temmuz-Ağustos 1998

Bilgin, Aydın, “Yunan Şovenizminin Çirkin Yüzü”, **Dış Politika**, Sayı: 9, Nisan 1990

Bozkurt, Gülnihal, “Türk Hukuk Tarihinde Azınlıklar”, **AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 43, Sayı: 1, 1993

Can Tunalı, Ayten, “Kurtuluş Savaş’ında Esat Efendi (İleri)”, **AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 41, 2007

Cin, Turgay, “The Current Problems of The Turks of Western Thrace in Greece as a Member of The European Union”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 9, Sayı: 4, Ekim 2009

Coufoudakis, Van, “Greco-Turkish Relations and the Greek Socialists: Ideology, Nationalism and Pragmatism”, **Journal of Modern Greek Studies**, Volume: 1, Number: 2, October 1983

Çakın, Nurettin, “Şahitler Baskı ve Takip Altında”, **Batı Trakya**, Cilt: 7, Sayı: 73, Mayıs 1973

Demetriou, Olga, “Streets Not Named: Discursive Dead Ends and the Politics of Orientation in Intercommunal Spatial Relations in Northern Greece”, **Cultural Anthropology**, Volume: 21, Number: 2, May 2006

Demirözü, Damla, “Megali İdea’dan Ankara Antlaşmasına (1930) Eleftherios Venizelos”, **AÜTİTE Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 35-36, Mayıs-Kasım 2005

Emin, Hülya, “Batı Trakya’da Türk Varlığı”, **Balkanlar’daki Türk Kültürü’nün Dünü-Bugünü-Yarını Uluslararası Sempozyum (26-28 Ekim 2001) Bildiri Kitabı**, (Haz. Hasan Basri Öcalan), Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Bursa, 2002

Eminov, Ali, “Turks and Tatars in Bulgaria and the Balkans”, **Nationalities Papers**, Volume: 28, Number: 1, March 2000

Ergin, Ayşe Dicle, “Azınlık Dillerinin Kullanımı Konusunda Türkiye Nerede Duruyor?”, **AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 59, Sayı: 1, 2010

Fouskas, Vassilis K., “Reflections on the Cyprus Issue and the Turkish Invasions of 1974”, **Mediterranean Quarterly**, Volume: 12, Number: 3, July 2001

Galip, Sebahattin, “Batı Trakya’da İki Gencimiz Yunan Üniversitesinden Mezun Oldu”, **Batı Trakya**, Cilt: 4, Sayı: 40, Ağustos 1970

Galip, Selahattin, “Kösehallı Köyünün Dörtte Bir Arazisi Türklerin Elinden Alındı”, **Batı Trakya**, Cilt: 5, Sayı: 61, Mayıs 1972

Garbî Trakya Müdafaa-i Hukuk Komitesi, “1922’de Batı Trakya’nın Coğrafi ve Ekonomik Durumu”, (Çev. Fikret Elpe), **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 5, Nisan 1980

Gazioğlu, Ahmet C., “Batı Trakya, Kıbrıs ve Yunan Emelleri”, **Uluslararası Batı Trakya Paneli (31 Ağustos 1995-İzmir) Bildiri Kitabı**, BTTDD İzmir Şubesi Yayınları, Mayıs 1996

Gökçe, Turan, “Osmanlı Nüfus ve İskân Tarihi Kaynaklarından ‘Mufassal-İcmâl’ Avâız Defterleri ve 1701-1709 Tarihli Gümülcine Kazâsı Örnekleri”, **E.Ü Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, Temmuz 2005

Güler, Halit, “Batı Trakya’da Yaşanan Dram”, **Diyanet Aylık Dergi**, Sayı: 51, Mart 1995

Güner, Zekai, “Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti”, **Türkler**, Cilt: 15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

Güven, “Batı Trakya Türkleri İmha Edilmektedir”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 4, Ağustos 1967

Halaçoğlu, Ahmet, “Balkanlar’dan Anadolu’ya Yönelik Göçler”, **Türkler**, Cilt: 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

Halaçoğlu, Yusuf, “Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti ve Balkanlar”, **ATAM I. Uluslararası Türkoloji Kongresi Bildirileri “Atatürk’ün 120. Doğum Yıldönümüne Armağan” (Prizren: 12-14 Aralık 1998)**, (Haz. Prof. Dr. Nimetullah Hafız), AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Semih Ofset, Ankara, 2001

Halaçoğlu, Yusuf ve Halit Eren, “Batı Trakya”, **TDVİA**, Cilt: 5, İstanbul 1992

Hatipoğlu, M. Murat, “1918-1922 Yılları Arasında Yunanistan’daki Değişmeler”, **Türk Kültürü**, Yıl: 21, Sayı: 247, Kasım 1983

Hüseyin, Özkan, “Almanya’daki Batı Trakya Türk Federasyonu’nun Siyasî Faaliyetleri”, **Uluslararası Batı Trakya Paneli Bildirileri (31 Ağustos 1995-İzmir)**, BTTDD İzmir Şubesi Yayınları, Mayıs 1996

Hüseyinoğlu, Osman, “Batı Trakya’ya Bakış”, **Batı Trakya**, Cilt: 6, Sayı: 72, Nisan 1973

“İbrahim Şerif Gümülcine Müftüsü Seçildi”, **Batı Trakya’nın Sesi**, Yıl: 4, Sayı: 26, Ocak 1991

“İnhanlı Köylülerinin Toprakları Geri Veriliyor”, **Batı Trakya**, Cilt: 16, Sayı: 192, Nisan 1983

Karamısır, Sami, “Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Meselesi”, **Dış Politika**, Sayı: 9, Nisan 1990

Karasu, Yılmaz, “Gazi Evrenos Paşa ve Vakıfları”, **Batı Trakya**, Cilt: 10, Sayı: 109, Mayıs 1976

Kayapınar, Levent, “Yunanistan’da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması (1361-1461)”, **Türkler**, Cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

Kayıhan, Ahmet, “Türkiye’de Azınlıklar Genel Müdürlüğünün Kurulması Zarurîdir”, **Batı Trakya**, Cilt: 3, Sayı: 30, Ekim 1969

Keleşyılmaz, Vahdet, “Teşkilât-ı Mahsûsa’nın Kuruluşu, Başkanları ve M. Kemal”, **Türkler**, Cilt: 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

Kiel, Machiel, “Gümülcine”, **TDVİA**, Cilt: 14, İstanbul, 1996

Kirişçi, Kemal, “Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices”, **Middle Eastern Studies**, Volume: 36, Number: 3, July 2000

Koru, Fehmi, “Mazlum Müslümanlar Batı Trakyalılarla”, **İslam**, Yıl: 1, Sayı: 10, Haziran 1984

Kunter, Mustafa, “Batı Trakya Türklerinin Göçleri ve Sorunları”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 9, Ocak 1968

Kurtuluş, Ümit, “Batı Trakya Türkleri ve Müslümanlık”, **Batı Trakya**, Cilt: 14, Sayı: 161, Eylül 1980

Küçükcan, Talip, “Re-claiming Identity: Ethnicity, Religion and Politics Among Turkish-Muslims in Bulgaria and Greece”, **Journal of Muslim Minority Affairs**, Volume: 19, Number: 1, 1999

Lekka, Anastasia, “Legislative Provisions of the Ottoman/Turkish Governments Regarding Minorities and Their Properties”, **Mediterranean Quarterly**, Volume: 18, Number: 1, January 2007

“Mahkemeye Verilen Gümülcine Müftüsü Mustafa Efendi Beraat Etti”, **Batı Trakya**, Cilt: 7, Sayı: 80, Aralık 1973

Mantouvalou, Katerina, “Equal Recognition, Consolidation or Familiarization?”, **Ethnicities**, Volume: 9, Number: 4, December 2009

Μαραντζίδης, Νίκος, “Οι Άλλοι Καπετάνιοι”, **Ίστορ**, Αριθμός: 14, 2005
(Marantzidis, Nikos, “Öteki Kaptanlar”, **İstor**, Sayı: 14, 2005)

“Mecliste Konuşan Millî Eğitim Bakanı Arar Mütekabiliyet Sağlanacaktır Dedi”,
Batı Trakya, Cilt: 5, Sayı: 57, Ocak 1972

Merçil, Erdoğan, “Batı Trakya Türkleri”, **Kemalizm**, Yıl: 4, Sayı: 48, Temmuz 1966

Merçil, Erdoğan, “Batı Trakya Türklerinin Eğitim Meselesi ve Yunan Baskısı”,
Türk Kültürü, Yıl: 4, Sayı: 44, Haziran 1966

Merçil, Erdoğan, “Batı Trakya Türklerinin Topraklarının Elllerinden Alınması
Meselesi”, **Türk Kültürü**, Yıl: 14, Sayı: 159 (Batı Trakya Özel Sayısı), Ocak 1976

Μήλλας, Ηρακλής, “Η Δυσκολία Προσέγγισης του Θέματος ‘Μειονότητες’”,
Μειονότητες στην Ελλάδα (Επιστημονικό Συμπόσιο 7-9 Νοεμβρίου 2002),
Εκδότης Ίδρυμα Σχολή Μωραΐτη, 2004 (Millas, Herkül, “‘Azınlıklar’ Konusuna
Yaklaşımdaki Zorluk”, **Yunanistan’da Azınlıklar (Bilimsel Sempozyum 7-9
Kasım 2002)**, Morayti Okulu Vakfı Yayınları, 2004)

Miroğlu, İsmet, “Batı Trakya’da Türk Eserlerine Yapılan Saldırıları”, **Türk Kültürü**,
Yıl: 14, Sayı: 159 (Batı Trakya Özel Sayısı), Ocak 1976

Müezzinoğlu, Mehmet, “Bir Göç Hikâyesi: Batı Trakya’dan Anadolu’ya Göç”,
Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler (8-11 Aralık 2005-İstanbul),
Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul 2006

Mümtaz, Hüseyin, “Yüzyıllık Efsane-Batı Trakya (1878-1979)”, **Türk Kültürü**, Yıl:
17, Sayı: 196, Şubat 1979

“Nasıl Oldu!-Yunanlılar 129 Kişiyi Maaş Bağladı”, **Batı Trakya**, Cilt: 3, Sayı: 35,
Mart 1970

Nasrattinoğlu, İrfan Ünver, “Yunanistan Türkleri”, **Karınca Kooperatif Postası**, Yıl: 61, Sayı: 700, Nisan 1995

Neuburger, Mary, “Pomak Borderlands: Muslims on the Edge of Nations”, **Nationalities Papers**, Volume: 28, Number: 1, March 2000

Νικολακόπουλος, Ηλίας, “Η Πορεία Προς την Αυτόνομη Πολιτική Συγκρότηση της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Δυτική Θράκη”, **Μειονότητες στην Ελλάδα (Επιστημονικό Συμπόσιο 7-9 Νοεμβρίου 2002)**, Εκδότης Ίδρυμα Σχολή Μωραΐτη, 2004 (Nicolakopoulos, İlias, “Batı Trakya’daki Müslüman Azınlığın Politik Özerkliğinin Oluşturulması Yolunda”, **Yunanistan’da Azınlıklar (Bilimsel Sempozyum 7-9 Kasım 2002)**, Morayti Okulu Vakfi Yayınları, 2004)

Nusret Kemal, “Sulh Yolunda Türk-Yunan Dostça Anlaşma Misakı”, **Ülkü**, Cilt: 2, Sayı: 8, Eylül 1933

Nyman, Ann Sofie, “Muslims in the European Union: Developments since September 11”, **Insights**, Volume: 1, Number: 4, 2009

Oğuzoğlu, Yusuf, “Balkanlardaki Türk Varlığının Tarih İçindeki Gelişmesi”, **Balkanlar’daki Türk Kültürü’nün Dünü-Bugünü-Yarını Uluslararası Sempozyum (26-28 Ekim 2001) Bildiri Kitabı**, (Haz. Hasan Basri Öcalan), Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Bursa 2002

Oran, Baskın, “Balkan Müslümanlarında Dinsel ve Ulusal Kimlik (Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya ve Kosova Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme)”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt: 48, Sayı: 1-4, Ocak-Aralık 1993

Oran, Baskın, “Human and Minority Rights in Greece: The Inhanli Land Dispute File”, **Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı**, Cilt: 18, 1978

Oran, Baskın, “Kalanların Öyküsü: 1923 Mübadele Sözleşmesinin Birinci ve Özellikle de İkinci Maddelerinin Uygulanmasından Alınacak Dersler”,

Atatürkçülük ve Modern Türkiye/Uluslararası Konferans Bildirileri, Ankara 22-23 Ekim 1998, AÜSBF Yayını, Ankara, 1999

Oran, Baskın, “Lozan’ın ‘Azınlıkların Korunması’ Bölümünü Yeniden Okurken”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt: 49, Sayı: 3-4 (Prof. Dr. Yılmaz Günel’a Armağan), Haziran-Aralık 1994

Orhonlu, Cengiz, “Batı Trakya’da Türk Nüfusu”, **Türk Kültürü Araştırmaları**, Yıl: 1, Sayı: 1, 1964

Orhonlu, Cengiz, “Batı Trakya Türkleri”, **Türk Kültürü**, Yıl: 2, Sayı: 17, Mart 1964

Orhonlu, Cengiz, “Batı Trakya Türk Azınlığının İsmi Meselesi ve Yunanistan’ın Parçalama Siyaseti”, **Türk Kültürü**, Yıl: 4, Sayı: 44, Haziran 1966

Orhonlu, Cengiz, “Batı Trakya’da Türk Basımına Yapılan Baskı”, **Türk Kültürü**, Yıl: 4, Sayı: 44, Haziran 1966

Orhonlu, Cengiz, “Yunanistan Türkleri”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 36, Şubat 1988

“Öğretmenler Birliği Cemaat Kararı ile Binadan Atıldı”, **Batı Trakya**, Cilt: 1, Sayı: 8, Aralık 1967

Öktem, Kerem, “Ulus, Zaman ve Mekân: Türkiye ve Yunanistan’da Toponomik Politikalar”, **Sözde Masum Milliyetçilik**, (Ed. Herkül Millas), Kitap Yayınları, İstanbul, 2010

Öksüz, Hikmet, “Batı Trakya Türk Basımında Atatürkçü Bir Gazete: İnkılâp (1930-1931)”, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006

Öksüz, Hikmet, “Batı Trakya Türkleri (1913-2006)”, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006

Öksüz, Hikmet, “Batı Trakya’dan Türkiye’ye Göçün Sebepleri (1923-1950)”, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006

Öksüz, Hikmet, “Lozan’da Azınlıklar Meselesi”, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006

Öksüz, Hikmet, “Yunan İç Savaşında Batı Trakya Türkleri (1946-1949)”, **Batı Trakya Türkleri**, Karam Yayınları, Çorum, 2006

Önder, Selahattin, “1913 Türk-Bulgar Mübadelesi”, **Yeni Türkiye**, Yıl: 6, Sayı: 31 (701 Osmanlı Özel Sayısı I), Ocak-Şubat 2000

Özey, Ramazan, “Türk Yurdu Balkanların Coğrafyası”, **Yeni Türkiye**, Yıl: 8, Sayı: 43 (Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı I), Ocak-Şubat 2002

Özönder, M. Cihat ve Halim Çavuşoğlu, “Balkanlar ve Batı Trakya Türklüğü”, **Yeni Türkiye**, Yıl: 3, Sayı: 16 (Türk Dünyası Özel Sayısı II), Temmuz-Ağustos 1997

Paçaman, Hasan Muhammed, “Batı Trakya Müslümanları”, **İslâm**, Yıl: 3, Sayı: 31, Haziran 1986

Pallis, Athanasios A., “The Greek Census of 1928”, **The Geographical Journal**, Volume: 76, Number: 6, June 1929

Payne, Donald M., “Turkish Politics”, **Mediterranean Quarterly**, Volume: 19, Number: 3, July 2008

Poulton, Hugh, “The Muslim Experience in the Balkan States, 1919-1991”, **Nationalities Papers**, Volume: 28, Number: 1, 2000

“Rodop Jandarma Komutanlığı’nın Bildirisi”, **Yol**, Yıl: 2, Sayı: 13, Şubat 1977

Rodoplu, “Yunanlılar Türk Mezarlıkları Üzerinde Kiliseler, Meyhaneler ve Ahırlar İnşa Etti-2”, **Batı Trakya**, Cilt: 2, Sayı: 16, Ağustos 1968, ss. 21-22.

Rodoplu, İsmail, “Batı Trakya Türk Azınlığı”, **Yeni Türkiye**, Yıl: 3, Sayı: 16 (Türk Dünyası Özel Sayısı II), Temmuz-Ağustos 1997

Seferoğlu, Şükrü Kaya, “Müslüman Azınlık Tabirine Dair”, **Türk Kültürü**, Yıl: 21, Sayı: 247, Kasım 1983

Selami, Ahmet, “Rodoplarda Elçi Böyle Karşılandı”, **Batı Trakya**, Cilt: 3, Sayı: 28, Ağustos 1969

Subutay, Bülent, “Batı Trakya Türkleri”, **Töre**, Yıl: 3, Sayı: 33, Ekim 1971

Şahin, İlhan, “Batı Trakya Türklerine Yapılan Baskılar”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 12, Haziran 1981

Şahin, İlhan, “İkinci Sınıf Vatandaşlar”, **Türk Kültürü**, Yıl: 14, Sayı: 159 (Batı Trakya Özel Sayısı), Ocak 1976

Taran, Kemal, “Batı Trakya Sorunu ve Lozan Antlaşması”, **İÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı**, Yıl: 5, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1990

Toroslu, M., “Batı Trakya Türklerine Baskı Yapılıyor”, **Türk Kültürü**, Yıl: 3, Sayı: 31, Mayıs 1965

Toroslu, M., “Rum Azınlık Okulları”, **Türk Kültürü**, Yıl: 4, Sayı: 40, Şubat 1966

Τσιτσελίκης, Κωνσταντίνος και Δημήτρης Χριστόπουλος, “Ο Εντοπισμός του Μειονοτικού Φαινομένου στην Ελλάδα από τη Νομική Επιστήμη και το Δίκαιο”, **Το Μειονοτικό Φαινόμενο στην Ελλάδα**, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 1997 (Tsitselikis, Kanstantinos ve Dimitris Hristopulos, “Yasa Bilimi ve Hukuka Göre Yunanistan’da Azınlık Olgusunun Tanımlanması”, **Yunanistan’da Azınlık Olgusu**, Kritiki Yayınları, Atina, 1997)

Turan, Şerafeddin, “1829 Edirne Antlaşması”, **AÜDTCF Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1-2, Mart-Haziran 1951

Türk, Hikmet Sami, “Avrupa Birliği Süreci ve Türk-Yunan İlişkileri”, **Yeni Türkiye**, Yıl: 6, Sayı: 35 (Avrupa Birliği Özel Sayısı I), Eylül-Ekim 2000

Türkoğlu, Selçuk, “Batı Trakya Türkleri ve İstanbul Rumları”, **Batı Trakya**, Cilt: 7, Sayı: 82, Şubat 1974

Türkoğlu, Selçuk, “Batı Trakya’da Akın Gazetesi Kapatıldı”, **Batı Trakya**, Cilt: 2, Sayı: 18, Ekim 1968

Türkoğlu, Selçuk, “Batı Trakya’da Kitap Komedisi”, **Batı Trakya**, Cilt: 4, Sayı: 45, Ocak 1971

Türkoğlu, Selçuk, “Ellinikos Vorras Gazetesi Batı Trakya’daki Türkler İçin Katliam Hareketi İstiyor”, **Batı Trakya**, Cilt: 8, Sayı: 89, Eylül 1974

Türkoğlu, Selçuk, “Selahattin Galip’in Duruşması Batı Trakya’da Türklerin Baskı Altında Olduğunu Ortaya Koydu”, **Batı Trakya**, Cilt: 7, Sayı: 73, Mayıs 1973

Türkoğlu, Selçuk, “Yıldırım Mahkeme ile Gazeteciği Hapseden Yunanistan’da Basın Hürriyeti Var mıdır?”, **Batı Trakya**, Cilt: 6, Sayı: 71, Mart 1973

Türkoğlu, Selçuk, “Yunanlılar Kıskançlıklarından Şimdi de Eserlerimize Saldırıyor”, **Batı Trakya**, Cilt: 3, Sayı: 35, Mart 1970

Ünal, Tahsin, “Batı Trakya Türkleri”, **Türk Kültürü**, Yıl: 7, Sayı: 76, Şubat 1969

Üstün, İsmail Sadık, “Varlık Vergisi”, **Batı Trakya**, Cilt: 3, Sayı: 32, Aralık 1969

Üstün, İsmail Şahap, “Gümölcine Hususî Okulu Nasıl Açıldı”, **Batı Trakya**, Cilt: 5, Sayı: 56, Aralık 1971

“Yeni Kùltür Anlaşması İmzalandı”, **Batı Trakya**, Cilt: 2, Sayı: 21, Ocak 1969

Yıldız, Selahattin, “Batı Trakya’da Türk Milliyetçiliği Işığını Yakan Mehmet Hilmi ve Batı Trakya’da Türk Basını”, **Türk Kùltürü**, Yıl: 14, Sayı: 159 (Batı Trakya Özel Sayısı), Ocak 1976

Yıldız, Selahattin, “Gümùlcine Türk Gençlerbirliği ile Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği Yunan Mahkemesince Kapatıldı”, **Batı Trakya**, Cilt: 18, Sayı: 207, Temmuz 1984

Yıldız, Selahattin, “İskeçe’deki Tabakhane Camisinin Yıkılışı Batı Trakya’da Üzüntü Yarattı”, **Batı Trakya**, Cilt: 6, Sayı: 69, Ocak 1973

Yıldız, Selahattin, “Mehmet Hilmi’nin En Yakın Arkadaşı (Ülkücü) İsmail Sadık Üstün’ü Kaybettik”, **Batı Trakya**, Cilt: 8, Sayı: 91, Kasım 1974

Yıldız, Selahattin, “Mehmet Hilmi ve Batı Trakya’da Türk Basını”, **Batı Trakya**, Cilt: 9, Sayı: 107, Mart 1976

“Yunan Hükümeti Türk Vakıflarına El Koydu”, **Batı Trakya**, Cilt: 14, Sayı: 164, Aralık 1980

“Yunanlılar Batı Trakya’da İrzına Geçtikleri 3 Türk Kızından Birini Öldürdü”, **Batı Trakya**, Cilt: 8, Sayı: 89, Eylül 1974

Yusuf, Sayit, “Türkiye’ye Yönelik Soydaş Göçü ve Sonuçları”, **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler (8-11 Aralık 2005-İstanbul)**, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2006

Zachos, Dimitrios, “Citizenship, Ethnicity and Education in Modern Greece”, **Journal of Modern Greek Studies**, Volume: 27, Number: 1, May 2009

E – TEZLER

Aarbakke, Vemund, **The Muslim Minority of Greek Thrace**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bergen Üniversitesi, Norveç, 2000

Börklü, Meşkure Yılmaz, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Takip Ettiği Dış Türkler Politikası**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1999

Chatip, Ozer (Hatip, Özer), **Yunan Parlamentosu'nda Görev Yapmış Batı Trakya Türk Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (Lozan'dan Günümüze)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2014

Duran, İsmail, **Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2008

Hasan, Barış, **Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığın Politizasyonu ve Mobilizasyonu**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013

Nalmpantis, Kyriakos, **Time on the Mountain: The Office of Strategic Services in Axis-Occupied Greece, 1943-1944**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kent Üniversitesi, ABD, 2010

Önder, Selahattin, **Balkan Devletleriyle Türkiye Arasındaki Nüfus Mübadeleleri (1912-1930)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, Eskişehir, 1990

Samsar, Mehmet, **Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991

Toptsı, Ritvan (Topçu, Rıdvan), **İslâm Hukuku Açısından Batı Trakya'daki Müftülerin Yetkileri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011

Tuncer, Umur, **Balkan Savaşları Sonunda Kurulan Batı Trakya Türk Cumhuriyeti**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1985

Uysal, Mehmet, **1930-1938 Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2007

Ünay, Bora, **Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007

Yağcıoğlu, Dimostenis, **From Deterioration to Improvement in Western Thrace, Greece: A Political Systems Analysis of a Triadic Ethnic Conflict**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), George Mason Üniversitesi, ABD, 2004

Yılmaz, Türel, **Batı Trakya Türkleri (1878-1990)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991

F – İNTERNET KAYNAKLARI

Anadolu Ajansı Web Sayfası <http://www.aa.com.tr/tr/tag/309648--yunanistanda-quot-240-imam-yasasi-quot-nin-yururluge-girmesine-tepki> (Erişim: 24.08.2015)

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 2, Cilt 11, Birleşim 32, s. 201. http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.goruntule?sayfa_no_ilk=198&sayfa_no_son=218&sayfa_no=201&v_meclis=4&v_donem=2&v_yasama_yili=&v_cilt=11&v_birlesim=032 (Erişim: 21.10.2013)

İskeçe Türk Birliği Web Sayfası Hukuki Süreç Bölümü,
http://www.iskeceturkbirligi.org/page.php?ref=hukuki_surec (Erişim: 16.07.2015)

NASA 5 Milenyumdaki Güneş Tutulmaları,
<http://eclipse.gsfc.nasa.gov/SEsearch/SEsearchmap.php?Ecl=13610505> (Erişim: 26.07.2014)

Yunanistan İstatistik Kurumu'nun 2011 Nüfus Sayım Sonuçlarına İlişkin Basın Bülteni,
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/General/A1602_SAM01_DT_DC_00_2011_02_F_GR.pdf, (Erişim: 07.06.2015)

Makedonya ve Trakya Bakanlığı Batı Trakya Haritası,
http://www.mathra.gr/default_275.aspx, (Erişim: 25.6.2015)

G – SÖZLÜKLER

Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 14. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara, 1997

H – KAYNAK KİŞİLER

Fatma Küçük – 1961 Kurcalı (Yunanistan) doğumlu. 20.04.2010 tarihinde İzmir’de görüşülmüştür.

Feriha Rahim – 1935 Kozlukebiri (Yunanistan) doğumlu. 17.04.2010 tarihinde İzmir’de görüşülmüştür.

İsmail Küçük – 1958 Kurcalı (Yunanistan) doğumlu. 20.04.2010 tarihinde İzmir’de görüşülmüştür.

Osman Özen – 1954 Kurcalı (Yunanistan) doğumlu. 11.04.2010 tarihinde İzmir’de görüşülmüştür.

Sebahattin Uçar – 1950 Gümölcine (Yunanistan) doğumlu. 13.04.2010 tarihinde İzmir’de görüşülmüştür.

Şaziye Damat Süleyman – 1940 Payamlar (Yunanistan) doğumlu. 10.04.2010 tarihinde İzmir’de görüşülmüştür.

EKLER

Ek 1: Garbî Trakya Cumhuriyeti'nin (1913) Osmanlı Devleti'nden Ayrılış ve Bağımsızlık İlan Beyannamesi

Ayrılış Beyannamesi:

Malum olduğu veçhile Bab-1 Ali vak'ası "*Edirne'yi kansasız vermeyiniz*" diye yapılmış oldu. İttihatçılar tekrar mevkie geçti. "*Edirne'yi vermeyiz*" nakaratıyla harp temdit olundu. Dövüşüldü, evet düşman eline Edirne düştü. Derken Yunanla Bulgar taksiminde dövüşmeye başladılar. Bu bizim için bir nimetti. Bunu takdir eden bulunmadı ki "*Enez-Midye Hattı*" bize bir hat gösterildi. Bu hat da galip ve muvaffak olmuşçasına geçildi, hududumuz burasıdır denildi. Hâlbuki Bab-1 Ali vak'ası ne iddia ile meydana getirilmiş, Nazım Paşa gibi koca bir başkumandan da neden bir kurşuna kurban gitmişti. Şimdi bu gösterilen hatta mı kalıyorduk, bin müşkülât ve yarım tertip isyan göstererek kolordu kumandanımız Hurşit Paşa ile Enver Bey'i harekete ikna ile adeta bomboş olan düşman cephesini yararak Edirne'yi alarak yapılan tehditlere kulak asmayarak arzumıza muvaffak olduk ve hatta Harmanlı ovasına kadar süvarilerimizle akınlarımızı ifada iken ansızın Rusya'nın müdahalesi ileri sürülerek geri alınmamız vukua geldi. Bizim bu ricatımızı gören Bulgar çeteleri istedikleri yerlerden tekrar çıkararak ve harekâta geçerek Garbi Trakya Türklerine taarruzlarını ve intikam alma hislerini teşdit eylediler, protestolara verilen cevap "*onlar gayr-ı mesul ve ordu ile alakası olmayan şahıslardır*" denmekle baştan savulmuş oluyorduk. Sabır ise bizde kalmadı, onların çeteleri gayr-ı mesul iseler biz de gayr-ı mesul sıfatını alabiliriz denildi. Tarafımdan en tanınmış çeteci arkadaşlarım tefrik olunarak "*Bismillah*" denip Garbi Trakya'da zulüm yapmakta olan Bulgar çetelerinin merkezi bulunan Koşukavak'a kadar 95 kilometrelik bir akın yürüyüşüyle ansızın hücumumuzu yaptık. Belediye reisi Vasil ile 1200 kişiden mürekkep kaymakam Domuzciyef çetesinden⁹⁵⁶ bin küsur çeteci köprübaşına sıkıştırılarak

⁹⁵⁶ Balkan Savaşları döneminde Batı Trakya bölgesindeki Türklere karşı çok sert ve vahşi hareketlerde bulunmuş yaklaşık 1.200 kişilik bir çetedir. En büyük eylemleri Papazköy civarında bir günde 400 kadar Türk'ün katledilmesidir. Bkz. Cihan, s. 89.

cümlesi tepelendiler. Ancak, kumandanları Domuzciyef ile bir doktorları ve altı kadar çete kumandanı ile seksen üç esir elimize geçtiler. Bunun üzerine Kırca Ali'de bulunan süvari alay kumandanı bunun intikamını almak için resmî askerleriyle harekete geçti. Bu alay da Allah'ın inayetiyle tarumar edilerek askerlik ve medeniyet kanunlarına muhalif harekette bulunan düşman süvari alay kumandanı da divan-ı harbimiz kararıyla kurşuna dizildi. Bu icraatımızı gören düşman kudurarak her taraftan yeniden çetelerini saldırmakla beraber üstelik de bizim kuvvetlerimizin geri alınması hususunda Rusya'yı da ileri sürerek ısrarla tehdide başladılar. Maksatları, bir avuç kalan Türkleri de imha etmek ve Pomakları da “*siz evvelce Bulgar Hıristiyanı idiniz, yine eski dininize dönmeniz gerek*” diye Müderris Mustafa Efendi ve emsali Pomaklardan birkaçını parçalayarak ve diğer halkı tehdit ederek mezalime devamı arzu etmekte iken bu kere hükümet-i metbuamızdan aldığımız kat'i emirle avdetimiz talep olunmakta ise de elli bin masum nüfusu bıçakta kucakta bırakarak kan içinde yüzen bu bedbaht millete karşı kancıkçasına sırt çevirerek avdetim kabil olamayacağından rabita-i maneviyemi arz ile beraber bu günden itibaren Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi altındaki çalışmalarımızı hükümet-i müstakilleye tebdil ve ilan maalesef rabita-i maddiyemiz hükümet-i Osmaniyemizden kesmiş olduğumuzu ilana mecbur oluyoruz. Mestakarasu'dan Bahr-i Sefid sahilini takiben Dede-ağaç'ta içerde Enez hududuna ve diğer taraftan da Sofulu, Dimetoka civarından Ortaköy'ün köprüsüne ve Bulgar hududunun eski hudutlarına ve oradan Kırcaali ile Aydoğmuş'dan eski hudutları da takiben Makas boğazı ve sabık hudut boyuncadır.

Bugünden itibaren hudutlarımızdan içeri ve dışarı pasaportsuz girenler ve çıkanlar mesuldürler. Merkezimiz Gümölcine şehridir. Dede-ağaç, İskeçe, Eğridere, Darıdere, Kırcaali, Koşukavak şehirleri ve diğer kaza ve nahiyeleri idare etmektedirler. Hükümetimiz tam teşkilatla kurulmuştur. Şimdilik muvakkat bir zaman için, can, ırz ve mal üstündeki hadiseleri cihet-i askeriyemiz muhakeme etmiş olacaktır. Bundan gayrı ahvaldeki vukuatı Garbi Trakya adliyesi rüyet etmektedir. Bulgarlarla vaki muhasamatımızın bizzat Garbi Trakya hükümetiyle Bulgar hükümeti arasında sulh takarrürüne değin devam edeceğini de ilana mecburuz.

Kuvvetlerimize iltihak ve hükümetimize iltica eden bazı efrat ve zabitanın iadeleri hükümet-i Osmaniyece talep edilmekte ise de hukuk-ı düvel kaidelerine istinaden arz olunur ki Garbi Trakya hükümetiyle Osmanlı devlet-i aliyesinin yekdiğerleriyle muahedelenmiş bu gibi iade-i mücrimin ve bahusus da siyasî mücrimler hakkında bir anlaşma bulunmadığından bu hususun da nazar-ı mütalaadan uzak bulundurulmaması istirham olunur. Olbabda.

Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi Reis Namına Mühür:

Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi Riyaseti

EŞREF

10 Eylül 1329⁹⁵⁷

---

⁹⁵⁷ Kutay, s. 171 ve devamı.

Ek 2: Garbî Trakya Hükümeti'nin Millî Marşı

Ey Batı Trakyalı asil Türk çocuğu ne mutlu sana,
Sen hayat verdin kanınla millî kurtuluş savaşına,
Yüce kahramanlığın nakşedildi cihanın her yanına,
Selam duruyor milletler senin şu millî bayrağına.
Bastığın şu yerler senin şanlı şehitlerinle dolu,
Düşmanlar taciz edemez yüce kahramanların ruhunu,
Şanlı şehitlerin sarılmış kurtuluş bayrağına,
Bu ne ulvî şereftir gömülmek ecdad toprağına,
Yurtta hürriyetin, istiklalin rüzgârı esiyor,
Kahraman mücahitler şu pis cesareti deviriyor,
Bu şanlı millî istiklal savaşından asla dönülmez
Karşımıza çelik ordular da çıksa bizi ürkütmez!
Biz millî istiklal için Meriç'i, Karasu'yu aştık,
Bütün müstevlileri ezerek, yenerek hedefe ulaştık,
Balkanlarda şanlı bir cumhuriyet çığrını açtık,
İlk defa hürriyet fikrinin meşalesini biz yaktık,
Bu bayrak dalgalanacak, cumhuriyet yaşayacak!
Karşımızdaki düşmanlar bizden ürküp kaçacak!
Binlerce yıl hür yaşayan bir milletin torunlarıyız,
Bu steplerin kurdu, arslanı, göklerin kartalıyız,
Mücahitlerin hamlesi her zaman fırtınaları andırır,
Savaşta heybetimizin dehşetinden düşmanlar bayılır,
Batı Trakya Cumhuriyeti yaşayacak, yaşayacak!
Terakkimizin karşısında milletler şaşıracak!
Ey şirin Batı Trakya. İşte nihayet esaretten kurtuldun,

Ey Düşmanlar! Sanmayın ki savaşlardan bu millet yorgun,
Cumhuriyetin yüce bayrağı her an bu yurttta dalgalanacak,
Şu bütün Batı Trakyalılar kıyamete kadar hür yaşayacak.⁹⁵⁸

---

⁹⁵⁸ A. Fethi Aktar, “1913 Batı Trakya Türk Cumhuriyeti ve Balkanlarda Değişen Strateji”, **Yeni Batı Trakya**, Cilt: 2, Sayı: 17, Ağustos 1984, ss. 5-8.

Ek 3: Lozan Barış Antlaşması III. Fasal “Azınlıkların Korunması”

Madde 37

Türkiye, 38inci maddeden 48inci maddeye kadar olan maddelerde belirtilen hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını ve hiç bir yasa, hiç bir yönetmelik ve hiç bir resmi işlemin bu hükümlerle çelişkili ya da onlara aykırı olmamasını ve hiç bir yasanın, hiç bir yönetmeliğin ve hiçbir resmi işlemin söz konusu hükümlere üstün sayılmamasını taahhüt eder.

Madde 38

Türkiye Hükümeti, doğum, milliyet, dil, soy, ya da din ayırt etmeksizin Türk halkının tümünün yaşam ve özgürlüklerimi, en geniş biçimde, korumayı taahhüt eder.

Türkiye'nin tüm halkı, kamu düzeni ve genel ahlak ile bağdaşmazlık göstermeyen her din, mezhep ya da inanışın gerek genel, gerek özel biçimde özgürce kullanılması hakkına sahip olacaktır. Müslüman olmayan azınlıklar, Türkiye Hükümetince ulusal savunma ya da kamu düzeninin, korunması için ülkenin her yerinde ya da bir bölümünde alınan ve tüm Türk yurttaşlarına uygulanan önlemler saklı kalmak koşulu ile, dolaşım ve göç özgürlüğünden bütünü ile yararlanacaklardır.

Madde 39

Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları Müslümanlarla özdeş medeni ve siyasal haklardan yararlanacaklardır.

Türkiye'nin tüm halkı, din ayırt edilmeksizin, yasa önünde eşit olacaktır.

Din, inanç ya da mezhep farkı hiçbir Türk Yurttaşının medeni ve siyasal haklardan yararlanmasına ve özellikle genel hizmetlere kabulüne, memurluğa ve yukarı derecelere ulaşmasına, ya da çeşitli meslekleri ve sanatları yapmasına bir engel sayılmayacaktır.

Herhangi bir Türk yurttaşının gerek özel ya da ticaret ilişkilerinde, gerek din, basın ya da her türlü yayın konusunda ve gerek toplantılarda herhangi bir dili serbestçe kullanmasına karşı hiçbir sınır konulmayacaktır.

Resmi dilin varlığı kuşkusuz olmakla birlikte, Türkçeden başka dil ile konuşan Türk yurttaşlarına yargıçlar önünde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri için gerekli kolaylıklar gösterilecektir.

Madde 40

Müslüman olmayan azınlıklara ilintili olan Türk yurttaşları hukuk bakımından ve fiilen öteki Türk yurttaşlarına uygulanan işlemlerin ve sağlanan güvencelerin tıpkısından yararlanacaklar ve özellikle, harcamaları kendilerince yapılmak üzere, her türlü yardım, dinsel ya da sosyal kurumları, her türlü okul ve benzeri öğretim ve eğitim kurumları kurma, yönetme ve denetleme ve buralarda kendi dillerini özgürce kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapma bakımından eşit bir hakka sahip bulunacaklardır.

Madde 41

Genel öğretim konusunda Türk Hükümeti, Müslüman olmayan yurttaşların önemli bir oranda yerleşmiş oldukları kentler ve kasabalarda, bu Türk yurttaşlarının çocuklarının ilkokullarda kendi dilleriyle öğretim görmelerini sağlamak üzere, gerekli kolaylığı gösterecektir. Bu hüküm Türk Hükümetinin söz konusu okullarda Türk dilinin öğretilmesini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Müslüman olmayan azınlıklara ilintili Türk yurttaşlarının önemli oranda buldukları kentlerde ya da kasabalarda, bu azınlıklar Devlet bütçesi Belediye ya da benzeri bütçelerde eğitim, din, ya da yardım amacıyla genel gelirlerden verilecek paralardan yararlanma ve ödenek ayrılması konusunda hakça bir pay alacaklardır. Söz konusu paralar ilgili kurumların, yetkili temsilcilerine ödenecektir.

Madde 42

Türkiye Hükümeti Müslüman olmayan azınlıkların aile ya da kişi statüleri konusunda, bu sorunların sözü geçen azınlıkların törelerine göre çözümlenmesine uygun her türlü hükümleri koymayı kabul eder.

İşbu hükümler Türkiye Hükümeti ile ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden oluşan özel Komisyonlarda düzenlenecektir. Anlaşmazlık olursa, Türkiye Hükümeti ile Milletler Cemiyeti Meclisi, birlikte, Avrupalı hukukçular arasından bir üst hakem atayacaktır.

Türkiye Hükümeti söz konusu azınlıkların Kiliseleri, Havraları, mezarlıkları ve öteki dinsel kurumlarına her türlü koruyuculuğu göstermeyi yükümlenir. Bu azınlıkların bugün Türkiye'de bulunan Vakıflarına ve dinsel ve yardım kurumlarına her türlü kolaylığı gösterecek ve izinleri verecek ve yeni dinsel ve yardım kurumları kurulması için, benzeri öteki özel kurumlara sağlanmış olan gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir.

Madde 43

Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları, inançlarına aykırı ya da dinsel ayinlerini bozucu herhangi bir işlem yapmaya zorlanamayacakları gibi, hafta tatilleri gününde Mahkemelerde hazır bulunmaktan ya da herhangi bir yasal işlemin yapılmasından kaçınmaları nedeniyle, onların hiç bir hakkı ortadan kalkmayacaktır. Bununla birlikte, bu hüküm söz konusu Türk yurttaşlarının, kamu düzeninin korunması bakımından, öteki tüm Türk yurttaşlarının bağlı olduğu yükümlerden bağışık kılmayacaktır.

Madde 44

Türkiye, işbu Kesimin yukarıdaki Maddelerinin, Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına ilişkin bulunduğu ölçüde, uluslararası toplumu ilgilendirici nitelikte yükümler getirdiğini ve onların Milletler Cemiyetinin güvencesi altına konulmasını kabul eder. İşbu hükümler Milletler Cemiyeti Meclisinde çoğunluğu aşan bir karar olmaksızın değiştirilemeyecektir. Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya Milletler Cemiyeti Meclisinde işbu Maddeler konusunda, yöntemine uygun biçimde, çoğunlukla kabul edilecek olan her hangi bir değişikliği reddetmemeyi bu Antlaşma ile yükümlenirler.

Türkiye, Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin bu yükümlülüklerden her hangi birine aykırılık olması ya da olma tehlikesi üzerine, buna Meclisin dikkatini çekmeğe yetkili olacağını ve Meclisin, duruma göre, uygun ve etkin sayılacak bir davranışta bulunabileceğini ve yönerge verebileceğini kabul eder.

Türkiye, bundan başka, Türkiye, işbu Maddelere ilişkin hukuksal ya da edimsel sorunlarda, Türkiye Hükümeti ile bağıtlı öteki devletlerden her hangi biri ya da Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her hangi bir devlet arasında görüş ayrılığı

ortaya çıkınca bu anlaşmazlığın, Milletler Cemiyeti Antlaşmasının 14. Maddesi uyarınca, uluslararası nitelikte bir anlaşmazlık gibi sayılmasını kabul eder.

Türkiye Hükümeti bu türden olan her hangi bir anlaşmazlığın, öteki Taraf istemde bulunursa, uluslararası Daimi Adalet Divanına götürülmesini kabul eder. Daimi Divan kararı istinaf edilemeyip Milletler Cemiyeti Antlaşmasının 13. Maddesi uyarınca verilmiş bir kararın güç ve hükmünün tıpkısına sahip olacaktır.

Madde 45

İşbu Kesim hükümleri ile Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıkları için tanınan haklar, Yunanistan tarafından da, kendi topraklarında bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır.⁹⁵⁹

---

⁹⁵⁹ Anlaşmanın tam metni için TTK web sayfası kullanılarak günümüz diline sadeleştirme yoluna gidilmiştir. Bkz. <http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/File/Antlasmalar/lozan/lozan30-39.pdf> ve <http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/File/Antlasmalar/lozan/lozan40-49.pdf> (Erişim: 21.7.2015)

Ek 4: "Batı Trakya'da Görülen Hicret Hareketi Hakkında Atina Elçilik Kâtibinin Hazırladığı Rapor" BCA 30.10.116.810.8 no. ve 12.1.1935 tarihli evrak sureti.

Ekaleli
Müdürlüğü

Ankara
12 Ocak 1935 1935

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

97
30

Başbakanlığa

Batı Trakya'da görülen hareketi üzerine
(hicret)ırkdaşlarımıza nasihatta bulunmak için Gümülcine
Konsolosumuzla beraber çalışmaya memur edilmiş olan Atina-
Elçiliğimiz yazғанının, gördüklerine dayanarak, yazdığı
raporun bir örneği bilgilerine sunuldu.

M.C.

Hariciye Bakanı
26. Kâtib v.
M. C. Akar

Sungü
14.1.1935

22.1.1935
Akar

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

14 Ocak 1935 tarihinde Bakanlar Kurulu'na sunulan ve Bakanlar Kurulu'nun 12 Ocak 1935 tarihinde aldığı kararın bir örneği ile birlikte sunulmuştur.

Atina Elçiliğine.

Telekki eylediğim Emri Devletleri üzerine 12 teğrinisani 1934 tarihinde Atinadan hareketle 13 akşamı Gümülcineye muvasalat ettim. Şifemen aldığım yüksek talimatlarına Konsolos Selim Rauf Beye aynen naklettim. Ertesi günü sabahleyin Selim Rauf Beyle birlikte Vali Umumi MÖsyö Mandası ziyarete gittik. MÖsyö Maksimos'un mumailceye hitaben yazdığı, bendenize tevdi buyurulan mektubu kendisine verdim.

Müşarünileyh, MÖsyö Maksimos ile telefonla vaki bubaptaki mükâlemesinden bahsetti. Biz de, vaziyemizin sırf hicret tenayülü gösteren Türk akalliyetine Türkiye Hükû etinin nasihatlarını ulaştırmaktan ibaret olduğunu izzah ettik. Vali Umumi jandarma raporlarına istinaden bizlere, kaçan bazı türklerin firar sebeplerini anlatmak istedi. Bu izzahata dinledikten sonra bizim bu sebepleri araştırmak değil, ancak, bugünün hadisesi olan hicretin önünü almak için bubapta Hükümetimizden aldığımız direktif dairesinde Türk-köylüsüne bazı nasayihle bulunmak vaziyesiyle mükellef olduğumuzu, suitefehhüme yol açmamak için ve münasip bir lisanla tekrar eyledik. Filhakiyka köylü ile temaslarımızda da şikâyetle bulunmak isteyenlere bu hususu açıkça anlattık.

Vali Umumi seyahatlarımızda bize refakat etmek üzere Dahiliye Müdürlüğü geplerinden MÖsyö Sokratidis'i tayin ettiklerini söylediler. Konsoloshaneyeye avdetimizden

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

biraz sonra ziyaretimize gelen MÖsyö Sokratidis, her ikimizin de Yunan Hükümetinin misafiri olduğumuzu söyledi. Bu büyük nezaketten mütevellit memnuniyetimizin Vali Umumi Cenaplarına iblağını kendisinden rica ettik.-Vaziyfeden avdetimizde gaptığımız veda ziyaretinde de bu teşekküllerimizi bizzat bildirdik.- Bu sırada Konsoloshaneye gelen Gümülçinedeki fırka kumandanlığının (2) inci bürosu şefi Erkâniharbiye yüzbağası MÖsyö Akoğlu Kumandan General Yalistrasın Konsolös Selim Rauf Beyle görüşmek istediğini bildirdi. Oğün ilk mershale olarak fazla hicret hareketi gösteren Çanç Kazasına hareket etmek üzere tertibat alınmış ve hareket etmek üzere bulunmuş olması hasebiyle Selim Rauf Beyle Generalin mü-lakataı ertesi günü vuku' bulmuştur. İşbu mü-lakat netiycesinde, Türk köylüsüne askerler tarafından bir tazyik yapıp yapılmadığı hakkında tetkiykatta bulunmak ve fakat zamana hareketini bizinkine uydurarak birlikte seyahat etmek üzere üç kişilik hey'etimize bir de askerî memurun iltihakı kararlaştırılmış ve bu vaziyfeye yukarda ismi geçen Erkâniharbiye yüzbağası MÖsyö Akoğlu tayin edilmiştir.

Konsolosluğun istihbaratı, son zamanlarda sıklaşmağa başlayan hicret hareketlerinin batı Trakyanın hududun yakın ve uzak muhtelif mantakalarından vuku bulmakta olduğuna merkezinde bulunduğundan işe hududa en yekin mantekadan

./.

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

bağlanması ıycap etmiştir. Bunun için 15 teğrinisani akşamı Kösyö Sokratidis ve Yüzbaşı Akoğlu ile birlikte Arda nehri-
nin sol sahili mıntakasındaki köylere gitmek üzere Dedeağaça
hareket, bir gün sonra da oradan ayrılarak salifularz manta-
kaya geçilmiş ve sırasıyla Yenikarnağaç (Nea Orestiya) ,
Diratoka, Sofulu ve Dedeağaç Türk köylerinde vaziyeye devam
edilerek Gümülcüneye avdet edilmiştir.

Kösyö Sokratidis ve Akoğlunun vaziyeleri iy-
cabı olarak Gümülcine'de iki gün kalındıktan sonra İskeçe min-
takasına geçilmiştir.

Bize refakat eden iki yunanlı memurdan Kösyö
Sokratidis uzun senelerden beri Batı Arakyası Umumi Valliği
nezdinde Dahiliye Şubesinde çalışmıştır. Karakter iytibariy-
le gayet haşin bir zattır. Oldukça Türkçe konuşur. halihazır
Hükümet firkasına mensup ve Türk düşmanlığı ile tanınmıştır.
Kendisinin şikâyet dinlemek vaziyesiyle mükellef olup olma-
dığı her ne kadar malumum değil ise de, seyahatı esnasında Türk
Köylüsünün vaki müracaatlarını kabul eder gibi görünmüştür.
Bununla beraber kabul ettiği müracaatlar da halli kabil telek-
ki edilecek gibi ufak tefek şeylerdir. Bilhassa Türk azlı-
nın izzeti nefsinı rencide edecek mahiyetteki bazı hususata
hiç dinlememiş ve şikâyetçilere jandarmaya müracaat etmeleri
lüzumunu beyan ve huşunetle reddetmiştir. Köylü ile huzu-
rumuzda cereyan eden bazı mükâlelelerindeki tarzıbeyanını

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

memurluk sıfatıyla kabili te'lif değildir.

Mesyö Akoğluna gelince: Muncileyh anan samsunludur. Anadolu Yunan işgal ordusunda hizmet etmiş, bilahare ihtiyattan muvazafa nakl ile Erkanıharbiye tahsili görüştür. Gümülcinedeki 12 inci fırka İstihbarat şubesi şefidir. Bir parça türkçe biliyor. Nazik ve terbiyeli bir zabittir. Halk ile münasehetti gayet nazikânedir. Mesyö Sokratidis'in alakadar olmadıği bazı şikâyetleri hususî surette dinlemiş ve hiç olmazsa teselli vermekten hali kalmamıştır.

20 gün kadar süren bu seyahatımız esnasında dolaştığımız köylerde oturan türklerden şu üç ay zarfında Türkiyeye kaçanların tespit edilen adedi (700) ü bulmaktadır bu rakam Köylünün isim zikri suretiyle verdikleri malûmata istinat eder. Köylü tarafından isimleri verilmeyen ve çamur dolayısıyla bizzat gidilemeyen köylerden kaçanların miktarının bu yekûnu (1000) e çıkaracağını zannedirim.

Seyahatımız esnasında yapılacak yegâne vaziyetimiz Türk azlığına nasayhte bulunmaktan ibaret idiyesede, bizimle beraber dolaşan Yunanlı memurların huzurumuzda, köylü ile vaki temasları netiycesinde dinledikleri şikâyetlerden anlayabildiğim hicretin sebeplerini sırasıyla aşağıda arz ediyorum:

./.

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

Arazi darlığı. Bu arazi darlığı meselesi Batı Trakyasının muhtelif mintakalarına göre az çok değişmektedir. Bundan en ziyade müteessir olan İskeçe ve buranın Sofonyakası ve yaka cihetleridir. Göylünün anlattığına göre Sofyan yakasında aile başına vasatî bir buçuk dönüm gibi pek cüz'î bir miktar tarla isabet etmekte ve biitabi bunun ile malîyeti te'min mümkün olmamaktadır. Esasen toprağın tütünden başka bir şey yetiştirmeye elverişli olmaması yüzünden köylü yiyeceğini, ekmeğini bile karşından olmak zaruretinde kalan bu taraf Türk köylüsünün mühim bir kısmı hayatlarını kazanmak için tütün amelîliğini yapmak mecburiyetindedirler. Halbuki son zamanlarda tütüncülüğün geçirdiği buhran dolayısıyla azele gündelikleri de çok düşüktür. Senelik çalışma günleri (100) ü bile bulmamaktadır. bura halkının söylediğine nazaran Yunan Hükümeti bütün tütünlere İskeçede işletilmesini te'min edecek olursa bu sıkıntının az çok önüne geçilebilirmiş....

Buradaki arazi darlığının başlıca sebebi vaktiyle buralara fazla muhacir yerleştirilmiş olması ve Türk köylüsünün iycarla işledikleri bu mintaka civarındaki büyük çifliklerin Hükümetçe satın alınarak rum muhacirlere paylaştırılmamasıdır. Bundan on sene evvelki Yunan Hükümetinin hususî bir maksat takip ederek buralara hesapsız ve fazla miktarda muhacir yerleştirmiş olması bugünkü bu sıkıntıya doğurmuştur. Buradaki Türk köylüsü vaziyetten çok gayramemnun görünmekte

./.

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

6

ve bunu Yunan memurları lüzurunda da alenen ve açıkça izhar eyleyerek ne ne bahasına olursa olsun kaçmak fikrinde musir olduklarını bildirmektedirler. Hittabi bunun hal ve vakti az çok yerinde olan diğer köylü ve kasabalılar üzerinde de te'siri görülmektedir.

İskegenin ova kısmında ise, arazi darlığı mevcut olmakla beraber yukarıda arzettiğim muntakalarda olduğu gibi yağmağı gayri mümkün kılacak derecede değildir. Köylünün hal ve vakti daha yerindedir.

Batı Trakyanın Evros muntakasında ve Rodop muntakasının dolayışımız Şapçı Kazası cihetinde haklı veya haksız olduğu kestirilemeyen bazı münferit şikâyetlerden sarfınazar edilecek olursa, bu muntakalar Türk halkı arazi darlığından pek o kadar muztarip değildir. Tahrir ve tevzi komisyonları marifetiyle tarlasız köylüye arazi verildiği cereyani halden ve köylünün sözlerinden anlaşılmaktadır. Bu arz ettiğim iki komisyondan arazi tahrir eden köyleri dolayarak sahibi belli olmayan toprağı tespit etmekte ve tevzi komisyonu da tarlasız olmayanlara bir nispet dahilinde tevziatta bulunmaktadır. Bu Komisyon Türkleri de tevziatta dahil etmekte ve tarlasızlara tarla vermektedir.

Türk köylüsünün canını sıkan mühim bir mesele de Türkiyeden gelen ve Türk köylerine yerleştirilen rum muhacirlerdir.

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

2

geçinememezliktir. Bunun en mühim âmilleri akalliyet vaziyetinde iken bütün mal ve mülkünü bırakarak Yunanistana gelen rum muhacirlerin burada buldukları akalliyete karşı pek dostane his besleyememeleri ve diğer taraftan da akalliyet vaziyetine düşmüş olan Garbî Trakya Türk köylüsünün çok yüksek izzetinefsi ve fazla hassasiyetidir. Bunun içindir ki; Harman yeri işgali, ekinlere ateş verme, arazi işgali, tehdit, söğüp sayma ve bıçaklama gibi arada sırada vukua gelen münferit hadiseler pek yakın bir mazide geçirilen karagünlerin verdiği öteklik yüzünden pek hassas olan türk köylüsü üzerinde derin te'sirler uyandırmakta ve pek kısa bir zamanda, bazan da ilâvelerle, etrafa yayılmaktadır. Meselâ: bizimle birlikte doğan Erkânıharbiye yüzbağası Köşyö Akağlunun askerlerden bir şikâyetleri olup olmadığını sorduğu başka başka köylüler kendilerinin bir şikâyeti olmadığını fakat, ismini verdikleri diğer bir köydeki/askerlerden şikâyetçi olduklarına söylemişlerdir. Bu köydeki askerlerden şikâyeti mucip olan mesele on senedenberi ciheti askeriyece işgal edilmiş olan bir evin sahibine iade edilmediği keyfiyetidir. Halbuki yapılan tahkiyat netiycesinde, köylünün birinin ölmüş babasına ait olan *Yü/Ş/İ/İ* ve on senedenberi askerlerin tahtı işgalinde bulunan bu evin sahibine iadesi için emir verildiği ve fakat mal sahibinin zarar ve ziyan talebi ile evi tesellümden istinkâf ettiği anlaşılmıştır.

./.

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

8

İşte bunun gibi geçen sene harmanına rumlar tarafından atış verilen bir Türk köylüsünün şikâyeti, öküzeri çalınan bir köylünün aranması ve buna mübacil hadiseler diğer uzak ve yakın Türk köylerinde endişeyi mucip olmaktan hali kalmaktadır.

İçinde muhacir bulunmayan Türk köyleri bu siktandan oldukça azadlardır. Bununla beraber bunlarda korucularını rumlardan seçmek mecburiyetini hissediyorlar.

Türk azlığına çok bizar eden diğer bir mesele de köylünün şikâyetlerini dinlettirecek bir makam bulamamaktır. Bu şikâyeti her an her yerde dinledik. Türk köylüsünün verdikleri istidalara müspet veya menfi bir cevap alınmadığı ve mahallî idare makamlarına vaki şifahi şikâyetlerden de bir netice elde edilemediği söyleniyor. Meselâ: eîindeki senede istinaden mutasarrıfı olduğu tarlasının yarısının işkâli yüzünden mümkün vaziyette kalan ve mütacaatında işkâlin sebebi bile anlatılmayarak mahkemeye müracaat etmesi lüzumu bildirilen bir köylünün huzurumuzda, Garbi Trakya Valii Umumiliğinin bir yüksek memuru olan MŞsyö Sokratidise vaki acı şikâyeti mumaileyhin ters ve tekdirâniz bir cevabıyla karşılaştığı. Valii Umumilik makamına temsilen gelen bu memurun haşin vaziyeti bizimle beraber dolayan MŞsyö Akoğlunun nazarı dikkatini celbetmiş olacak ki, mumaileyh, vaziyedar olmadığını halde bu köylü ile alakadar olmuş ve hiç olmazsa teselli vermek nezaketini göstermiştir.

030 10 116 810 8

Filrakıyda, memleketin kanunî vaziyeti ne olursa olsun şu da bir hakıyattır ki, bir köylünün yirmi dönümlük tarlasının bir muhacir tarafından gaspedilen on dönümünü mahkemeye mäsitasıyla kurtarmağa uğraşabilmesi tarlanın diğer on dönümünü de feda etmesine vabestedir. Ettiabi mahkemenin kararının ne suretle sadır olacağını da ayrıca bir meseledir.

Bunun içindir ki, tarlalarına tecavüz edilen köylülerden bir çoğu jandarmaya ve bir derece daha büyük idarî makamlara müracaatla bir netiyce istihsal edemedikleri takdirde kadere riza göstermek mecburiyetinde kalmaktadırlar.

Garbi Trakyadaki Türk köylüsünü ana vatana kaçmağa mecbur eden sebeplerden biri de mektepsizlik ve hocasızlıktır. Hicazıslık, bir kısım köylünün telekkesine göre sarıklı hocasızlıktır. Bunlar, dinî merasimin yapılamadığından mesele: ölümlerini görmek için köy köy hoca aramak mecburiyetinde kaldıklarından ve binnetiyce bir çok masraflara katlanmaları ıycap ettiğinden şızlanmaktadır. Asıl mühim kısım ise, çocuklarına ders okutacak hoca bulamadıkları için mütezzidirler Garbi Trakya Türk azlığının maarif vaziyeti hakkında Gümülcine Konsolosumuzun değerli tetkiyikleri vardır. Benim görebildiğim güdur : Yunan Hükümeti bu Türk azlığının maarifi ile hiç alakadar görümemektedir. Bütün yardımı bazı köylerde, belediye tarafından - tabii köylünün gene kendi parasıyla - yaptırılan bir kaç mektebe inhisar eder. Köylerin bir çoğunda muallim

./.

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

10

bir çoğunda da mektep yoktur. Mektebi olan bazı köyler de hocasızlık yüzünden kapalı bulunmaktadır. Mektep hocalarının aylığını köylü te'diye etmekte olduğu için ekseriya 10 - 15 haneden müteşekkil olan bir çok köylerin kendi vasıtalarıyla hoca tutmaları mümkün olamamaktadır. Bazen de eski ve yeni harf meselesi dolayısıyla köylü arasında çıkan ikilik bu imkânı selbetmektedir. Yalnız burada hoş giden bir mesele varsa o da mevcut mekteplerin bir çoğunda yeni harfla okutulması ve bu hareketin gittikçe artmakta bulunmasıdır.

Buradaki Türk azlığının zaten bozun düzen giden işlerini daha berbatlaştıran ve bu türk cemiasının bir çok haklarını istediği gibi tasarruf eden müftülerin vaziyeti de kayde değer mahiyettedir. Yunan Hükûmeti tarafından yayın suretiyle halkın başına musallat edilen bu adamlar her işte dini geçer bir akçe gibi kullanmakta ve binnetiye kendi menfaatlarını ihmal etmedikleri gibi Hükûmetin arzucuna göre hareketi de bir borç bilmektedirler. Nasp ve azli Hükûmete ait bulunan ve bazan Dimatoka müftüsü Veliyüddin hoca gibi Türkiyeden koçulmuş ve halen Yunan tabiiyetine geçip geçmediği belli olmayan müftülerden akalliyetimiz için hayırlı işler beklemek pek tabiidir ki doğru olamaz. Bunların burada yaptıkları en büyük kötülük azlık arasında münafereet uyandırmak ve bunu elden geldiği kadar

030 10 116 810 8

körüklemektir.

İsimleri Gümülcine Konsolosluğumuzca tespit edilebilecek olan firarîlerin fenalığı da az değildir. Bilhassa bu adanların Yunan Hükümetince himaye edilmeleri teessür uyandırıyor. Meselâ: firarî Konyalı Nurinin Dimatoka Türk mektebine muallim tayini için Vali Umuminin mezkûr şehir Türk cemaatı reisliğine gönderdiği teditname ora Türklerini fena surette rencide etmiştir. Bu hainin muallim tayin edilmediği takdirde cemaat hey'etini azledeceğini peşinen tehditmesine derceden Vali Umuminin bu hareketinde hüsnüniyet iddia edilemez.

Bu vesile ile Dimatokada,
Halk ile temas etmek üzere toplandıığımız bir sırada, Cemaat Reisinin Masyö Sokratidis'e vaki bir şikâyetinden bahsedeceğim.

Dimatokada, muhtelit mübadele talî komiyonu tarafından verilen paralarla yaptırıldığı söylenen bir mektep vardır. Bu mektep Türk evkafının varidatıyla devam ettirilebilmektedir. Fakat son zamanlarda mahallî belediyenin alıp tatbiyk ettiği bir karar yüzünden bu mektebin kapanması tehlikesi ortaya çıkmıştır. Cemaat reisinin söyledigine nazara, Belediyenin yaptığı iş şudur:

Türk evkafının Dimatokanın güzel bir yerinde 3 dane kadar dükkanı varmış. Bu dükkanların senelik varidata yirmi bin drahmiden fazla imiş. Belediyenin bir kararıyle bu dükkanların yaktırılarak arsaları üzerinde bir meydanlık vücude getirilmek istenmiş. Bu karar bir cumartesi günü öğleden sonra Cemaat hey'etine tebliğ edilmiş Cemaat idaresi de belediyenin bu kararını reffetirmek için Gümülcinedeki Valii

Usm111

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

12

Umumiliğe - tatil dolayısıyla - ancak pazartesi günü müracaat ederek ref' kararı alabilmiş ise de, Vali Umuminin bu emrinin Belediyeye tebliğine deyin geçen müddet zarfında, el çabukluğu ile, dükkanlar yaktırılmış . şimdi ise yalnız dükkan arsalarının bedeli olarak tahmin edilen 27 bin drahminin - o da taksitle - te'ciyesi isteniyormuş..

Dimatoka Cemaat Reisinin hakikate uygun olduğu te'min edilen bu şikâyetini, Türk azlığını alakadar eden hususatta yunan makamatınca verilen kararların tatbik suretini gösteren bir misal olarak arz ediyorum.

Filhakıyka gehri güzelleştirmek düşüncesiyle verenlerin, bunun, alındığına şüphe olmayan bu kararın Türk azlığına ait bir mektebin kapatılmasını intaç edeceğini hiç nazarı itibara almamışlar ve akalliyet idaresinin mühim bir varidat menbaa yıkılırken bunun yerine diğerinin ikamesini düşünmemişlerdir.

X X X

Halkta hicret arzusunu uyandıran âvillerin bir kısmı da tamamıyla ruhîdir. Biz ve diğerlerinin de huzurunda " Artık herkesin cinsi cibilliyeti anlaşıldı.... Biz buralarda durmayız.... " deyen köylünün izhar ettiği bu hissiyatının avamilini tahlile lüzum yoktur sanırım. Fakat, buna TESHVİKÇİLİK, KOTU ŞAYIALAR, TÜRKİYEDE AKIYABASI OLANLARIN DAVETİ, GİDENLERİN HİLMAYESİ, gibi saiklerle inzimm edecek olursa köylü köyünden büsbütün soğumaktadır.

030 10 116 810 8

Tegvikçileri Numu iki kısma ayırmak kabildir.

a) Türkiyeden gelerek halkı hicrete tegvik edenler b) dahilden tegvikatta bulunanlar.

Türkiyeden gelenlerin makatları sırf ticari-
dir. Bunlar garbî Trakyadaki köyleri dolaşarak Türkiyede,
gidenlere ev, tarla, ve hayvan verildiği şekilde propaganda
yapmakta ahaliyi hicrete tegvik etmektedirler. Türkiyedeki
bazı kimselere ucuz arazi tedarik ederek bunlardan ve hudut-
tan kaçırdığı kimselerden alacağı bir kag paraya tama' ederek
bu hainane işle meşgul olanların hicrete tegvik hususunda çok
büyük te'sirleri olmaktadır. Bunlardan isimleri tespit edile-
hilen Keşandan gelen Garbî Trakya eski muhacirlerinden Deli
Mustafa namındaki adarla Dimatokalı Kâzım ismindeki şahıstır.
Deli Mustafa Çançlı Kazası köylerinde dolamaktadır. Dimatoka-
lı Kâzım ise, biz gittiğimizde, işkeçede idi. Müşvö Akoğlu
ile Müşvö Sokratidisâ keyfiyeti haber verdik. Hudut kaçak-
çılığı yaptıkları muhakkak olan bu adalar hakkında kanunî
mesağ olmadığından bahsile ta'kiyat icrasının mümkün olmadığı-
nı söylediler.

Bahilde yapılan tegvikat ise arazi spekülasyonu
yapmak isteyenlerin marifetleridir. Bunların içinde maalesef
türklerde vardır. Bunlar hicrete tegvik ettikleri adamların
evini ve tarlasını yok pahasına kapatmak istemekte ve buna
muveffek da olmaktadır.

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

Kötü sayıalar: Yakında bulgarlarla muharebe olacağı, bulgarların Garbî Trâkyayı işgal edecekleri gibi kötü sayıalar da bir kaç defa hicret etmiş ve zulum görmüş türk halkı tedhiş etmekten hâli kalmamaktadır.

Şimdiye kadar gidenlerin himaye görmüş olmaları keyfiyeti de bura türklerinin hicrete cesaretlerini arttırmakta, hal ve vakti az çok yerinde olanları bile daha fazlasını bulmak ümidile kaçmağa şevklendirmektedir. Filhakika bu muhaceret meselesi bu günün işi değildir. Senelerdenberi az çok devam edegelmiştir. Her sene harman sonu mevsiminde kaçanların miktarı üç yüzü bulmakta imiş. Bunlardan geri çevrilen heman yok gibidir. Hatta Gümülcüneli olan nüfus umum müdürü Ali Çalip beyefendinin gidenleri, hemşehrîni/ğayreti güderek, iskân için çok çalıştığı da Gümülcüne köylüleri arasında şuyubulmuş ve bunu Garbî Trâkyada çıkan TRAKYA gazetesi bile mevzuubahs eylemiştir.

Gümülcüneli, akli bağında, bir kaç türk ırkdaştan vaki soruşturmaların neticesinde idindigin kanaat çıkan şayanın hakikatla alakası olmadığı merkezindedir. Ankaraya gidip gelmiş olan bir zat Ali Çalip beyefendinin hicrete teşvik değil, bilakis yerlerinde oturmaları için kendilerine değerli nasihatlerde bulunduğunu söylemektedir. Anladığına göre bu sayıalar Ali Çalip beyefendinin Gümülcüneli olmasını bir fırsat bilen teşvikcilerin güzel uydurulmuş bir dolabından ibarettir.

./.

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

Muhaceret işini körükleyen mühim sebeplerden bir tanesi de Ğarbî Trâkyada yaĝayan türklerden mühim bir kısmının Türkiyede bulunan akrebaları tarafından davet edilmeleridir. Muhtelif zamanlarda Türkiyeye gitmiş ve orada yerleşmiş olan bazı kimseler Ğarbî Trâkyadaki akrebalarını yanlarına getirtmek istemektedirler. Netekim bu son üç ay zarfında gidenlerin mühim kısmının Türkiyede akrebaları olduğu anlaşılmış ve kocaları memleketimizde yerleşmiş bazı kadınların da ilk fırsatta kaçmak tasavvurunda oldukları tespit edilmiştir.

Sofulu civarındaki bir kaç köyde 17-18 yaşında iki gençten başka erkek kalmadığı ve köyün yalnız kadından müteşekkil bulunduğu ora jandarma kumandanının ifadeti cümlesindedir.

Şimdiye kadar vukubulan hicretler dolayısıyla 30-40 hanelik bazı köylerin hane adedi 10-15 ve hatta 6 ya kadar immiştir. Bittabi bu azalma üzerine köylünün müşberek düzenleri bozulmakta, yaşanması güçleşmektedir. Meselâ: 15 hanelik bir köyden 5 hanenin firarı diğer 10 hanenin de hicretini âdeta mecburi kılmaktadır.

70-80 hanelik bir rum köyünde kalmış olan 20-30 türkün yaşayabilmesi de bir çok sebeplerden müşkilleşmiştir. Bu gibilerde hicret temayülü çok fazladır. İçlerinde mal ve mülkünü Ağustos sonunda teslim etmek üzere satarak hicrete hazırlananlara da tesadüf edilmiştir.

Hicret edenler arasında askerlik yapmamak kaygusunu güden veya bankalara olan borcunu vermekten âciz bulunan bazı

030 10 116 810 8

belki
kimseler varsa da bunların miktarı/bir kaç kişiye inhisar eder .
Bunu, Yunan memurininin hicret temayülüne mühim bir sebep olarak
göstermeleri ihtimaline binaen arz ediyoruz.

Hicret pasaportlu veya pasaportsuz olarak iki şekilde
de vukubulmaktadır. Pasaportlu gidenlerin pek az kısmı müddetle
mukayyet vize alarak Türkiyeye gitmekte ve bir daha dönmemektedir-
ler. Diğer bir kısmı Yunan Hükümetinden aldıkları pasaportlarını
Türkiye konsoloshanesine müracaatla vize ettiremediklerinden vize-
siz olarak Dedeağaçtan kayıklara binmekte İnos'a veya civarına
çıkılmaktadırlar. İnos'un vizesiz gelen bu muhacirleri kabul etmemes
ve aynı zamanda Yunan memurininin de türk vizesi olmayan pasaport
sahiplerinin Dedeağaçtan hareketlerini men etmesi temin edilecek
olursa bu yoldan hicretin önü alınmış olur.

Kaçak olarak gidenlere gelince, bunlar Meriç'in
muhtelif geçit veren noktalarından ve ekseriya Gavur adası cihe-
tinden hududu aşmaktadırlar. Buna karşı alınacak tedbir bu suretle
geçenlerin nerede tutulurlarsa tutulsunlar idaresinden başka bir şey
değildir. Ve geride kalanlara ~~şiddet~~ ciddiyetini anlatacak yegane
çaredir. Netekim seyahatiniz esasına tesadüf eden bir kaç geri
çevrilme hadisesi lâzımgelen tesiri yapmıştır. Ancak, mal ve mül-
künü yok pahasına satarak bir kolayına bulup Türkiyeye geçen kala-
balık nüfuslu ailelerden geri çevrileceklerin içine düşecekleri

./.

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

12

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

- 17 -

ve iyetin pek vahim olacağı bedihidir. Bunların yeniden yerlerine yerleştirilmesi hususunda Yunan Hükümetinin katıyan yardımı dokunamayacaktır. Binaenaleyh, geri çevrilecek ailelerin hiç olmazsa mukusu az olanlardan veya bekâr kimselerden intihap edilmesi bir çok kişiyi perişan olmaktan kurtaracaktır kanaatindeyim.

Hulasa: 20 gün kadar süren Ğarbî Trâkyadaki bu seyahatim neticesinde edindiğim kanaat, bu mntakada sâkin türk akaliyetinin islahı elzem olmakla beraber umumî vaziyeti İskegenin Soğan yakası müstegna olmak üzere bir muhacereti icap ettirecek mahiyette olmadığı merkezindedir.

Arzolunur efendim. 11. R. - 934.

Atina Elgiliği üçüncü
yazganı

M. Recep

030	10			116	810	8
-----	----	--	--	-----	-----	---

Ek 5: İskeçe Türk Cemaati Başkanı Hüseyin Fehmi Efendi'nin 1937 yılında İskeçe Türk Gençler Birliği hakkında Yunan Emniyet Müdürlüğü'ne yazdığı mektup

YUNAN KRALLIĞI

TRAKYA GENEL VALİLİĞİ

İSKEÇE CEMAAT-İ İSLAMİYESİ

Emniyet Şubesi Müdürü Efendiye

İskeçe, 27 Aralık 1937

Malum olan aşağıdaki hususları size bildirmekle kesbi şeref eyleriz.

Bilindiği gibi şehrimizde, görünürdeki gayesi Türk Gençliğini terbiye etmek olan “*Türk Birliği*” Kulübü faaliyette bulunmaktadır. Bu kulüp daima atletik karşılaşmalar ve tiyatro gösterileri tertip etmektedir. Bunlardan toplanan hasılatın nereye harcandığı bilinmemektedir. Çünkü şimdiye kadar amme menfaati gayesi ile beş para tahsis edilmiş değildir.

Yunanistan'a karşı dostane duygular beslemeyen kimseler tarafından idare edilen bu kulüp daima meseleler çıkarmakta ve fikrimizce, Müslüman çocukların ruhuna, sineside yaşadıkları Yunanistan aleyhine ustalıkla bir surette, düşmanlık ve infial tahrik etmek ve saçmaktadır. Böylelikle Türk okullarında, emrimizle mecburen Vatan olarak Yunanistan'a karşı sevgi talim ve tedarik edilirken Türk Birliğinde bunun aksi öğretilmekte, yapılmaktadır. Bu sebeple son zamanlarda talebelerimizin bu kulübe gitmesi tarafımızdan men edilmiştir. Bundan korku ve dehşete düşen bu kulüp idarecileri şiddet vasıtaları da kullanarak talebelerimizi sürüklemeye çabalamakta ve bundan dolayı da bazı talebelerin bu münasebetle, büyüklerine karşı itaatsizlikleri müşahede olunmaktadır. Bu husus hakkında mahalli jandarma komutanlığına da ihbarda bulunduk.

Müslümanların işlerini halletmeye ve onları sevk etmeye yegâne muktedir ve yetkili merci Devlet tarafından himaye edilen ve onun mürakebesi altında bulunan Cemaat-i İslamiye'dir. Gayesi, Müslümanların Yunan idaresine karşı aksül'amel ve düşmanlık hâsıl etmek olan diğer bir kulübün mevcudiyetine hiçbir lüzum ve sebep yoktur. Müslüman cemaatini idare edenler Yunan-Türk dostluğunun sadık ve

hararetli taraftarları ve Yunan idaresinden son derece memnun oldukları için her vasıtaya başvurarak Elen ve Müslüman unsurlar arasında hakiki kardeşlik sevgisi doğurmaya gayret etmektedirler. Hâlbuki aksine olarak Yunan idaresine karşı düşmanca duygular besleyenlerin hepsi Türk Birliğinde toplanmışlardır. Bunların maksatları iki unsur arasında itimatsızlık ve düşmanlık yaratmak ve Cemaat-i İslamiye'nin gayretlerine engel olmaktır. Ahlaki olmayan her vasıtaya başvurmak suretiyle, Müslüman unsuru haksızlığa maruz göstermeye gayret etmekte ve iki devlet arasında itimatsızlık bulutları hâsıl etmeye çalışmaktadırlar. Bu yukarıda yazdıklarımızı çok defa Emniyetinize ihbar ve izah etmiş olduğumuzdan nazarı itibara alınmışlarsa da gene de bu kulübün zararlı ve lüzumsuz gösterilerek dağıtılması için gayret sarf etmenizi rica ederiz. Hesabatı da tetkik edilirse değerlerine ilaveten çok şeylerin meydana çıkacağından da eminiz.

Cemaat Reisi

Hamdi Hüseyin Fehmi⁹⁶⁰

---

⁹⁶⁰ “Türk Gençleri Dikkatle Okuyunuz!”, **Akın**, 31 Mayıs 1963.

Ek 6: Yunan İç Savaşı sırasında Komünist çetelerin kurdukları Cumhuriyet Ordusunun Batı Trakya Türk Azınlığına yönelik olarak yayınladığı seferberlik bildirisi

SİLAH BAŞINA

Türk Azınlığına

Kardaşlar,

Cumhuriyet Ordusu 38 kurasından 48 kurasına kadar bütün gençleri silah altına alıyor.

Biz artık hak uğruna çarpışmak için dağa çıkmış bir avuç vatansever andart değiliz. Bugün serbest Yunanistan topraklarında kurulmuş bir Cumhuriyet hükümeti var. Onun kudretli Cumhuriyet Ordusu her yerde faşistlere ölüm saçıyor. Cumhuriyet hükümeti bu yurdun biricik meşru hükümetidir. O kudretini halktan alıyor. Sahte demokrat Sofulis'in halk düşmanı faşist hükümeti ise Amerikan, İngiliz istilacılarının kuklasıdır. Bunun için mesuliyet ve vazifelerini iyice anlayan Cumhuriyet Hükümeti, yurdumuz için bir felaket olan bu iç harbi bir an önce sona erdirmek, milletimizi serbestliğe, sulhe ve rahata kavuşturmak için milleti silah altına topluyor.

Çünkü vatanımızdan, Amerikan İngiliz emperyalistlerinin kovulması, halk cumhuriyetinin kurulması yurdumuz için felaket demek olan bu iç harbin bir an önce sona ermesi için bütün milletin omuz omuza vererek bir (Ya Allah) demesi, son bir gayret sarf etmesi lazımdır. Birlikte yapacağımız bu son hamle ile kralcı faşistlerin ve yabancı efendilerinin son hesabı görülecek, serbestliğe, sulhe kavuşacağız. Çilesi çok uzun süren milletimiz biraz rahat nefes alacak, güzel gün görecek.

Her akli eren gözü gören kimse anladı ki bu savaşın ancak bir neticesi olabilir; o da bizim kazanmamız. Bir yıl içinde bir avuç andarttan kudretli Cumhuriyet Ordusu doğdu. Bu ordu kazandığı zaferle Cumhuriyet Hükümetinin kurulmasını sağladı. Her gün Cumhuriyet Ordusunun safları genişliyor, kuvvetlerimiz artıyor. Artık çete harplerini bıraktık, düşmanı cephe harplerinde bozguna uğratıyoruz. Vatanın büyük bir kısmı faşistlerden kurtarıldı. Buna karşılık faşistler her gün daha zayıf düşüyorlar. Rezillikleri ile zalimlikleri ile bütün halkı kendilerine düşman ettiler. Biricik dayanakları bizi köle millet etmek isteyen

Amerikan İngiliz efendileridir. Ölümlelerini geciktirmek umudu ile bu yabancılara vatani satıyorlar.

Bizim mutlaka kazanacağımız şundan da bellidir. Kurtuluşu için savaşan Yunanistan halkı yalnız değildir. Bütün dünyanın namuslu insanları bütün cumhuriyetçiler bizimle beraberdir. Cumhuriyet hükümetinin kurulması üzerine Fransa'da, Polonya'da, Çekoslovakya'da, Yugoslavya'da, Romanya ve Macaristan'da Yunanistan Cumhuriyet Ordusuna yiyecek ve giyecek sağlamak için teşkilatlar kuruldu. Bu milletler bize yardım sağlamak için birbirleri ile yarışa giriştiler.

Serbest yaşamağa azmetmiş milletimizin silahlı parçası olan Cumhuriyet Ordusunun zaferi kaçınılmaz bir neticedir. Bizim kazanmamızladır ki bu memlekette tam bir serbestlik ve eşitlik kurulacak, millet rahat nefes alacak, bir az gün görecektir. Ve bunun bir an önce olması için bütün milletin son bir gayret göstermesi lazım.

İşte bunları anladığı için millet bu silah altına alma kararımızı iyi karşıladı. Dağlı ovalı Türk delikanlıları davul zurna başta gülererek türkü söyleyerek geliyorlar, saflarımıza katılıyorlar. Askerlik talimlerinde büyük gayret ve kabiliyet gösteriyorlar. Bunda şaşılacak bir şey yok çünkü askerlik, cengaverlik Türk halkına pek yaraşır.

Türk azınlığı Cumhuriyet uğruna savaşa şevkle katılıyor çünkü o Yurdumuzu mahveden bu iç harbin sona erdirilmesi, biricik kurtuluş yolu olan Cumhuriyetin zaferi için bütün halkın ayaklanmasının lazım olduğunu anlıyor.

Yaşasın Türk Azınlığı!

Yaşasın Türk Azınlığı ile Yunan Halkı Arasındaki Kardeşlik!

Yaşasın Yunanistan Cumhuriyet Hükümeti!

Yaşasın Cumhuriyet Ordusu!

Yunanistan Cumhuriyet Ordusu

Meriç-Gümölcüne-İskeçe Bölgesi Komutanı

Kriton⁹⁶¹

---

⁹⁶¹ Ali ve Hüseyinoğlu, s. 176.

Ek 7: Azınlık Yüksek Kurulu'nun 18.09.1984 Tarihli Kurul Kararı

YÜKSEK KURUL KARARLARI

18.9.1984

Açık hava hapisaneleri için öngörülen kamulaştırma kararından zarar görebilecek köylü soydaşlarımızın talepleri üzerine, 18.9.1984 tarihinde Gümülcine Müftülüğü'nde yapılan toplantıda şu kararlar alınmıştır:

- 1) Cumhurbaşkanı, Başbakan ve siyasi parti başkanlarına, kamulaştırma kararının iptali için birer telgraf veya muhtıra gönderilmesine,
- 2) Avrupa Konseyi ve Parlamentosu'na İngilizce birer yazı gönderilmesine,
- 3) Müftülerimizin başkanlığında iki Milletvekilimiz ve diğer kişilerden oluşacak bir heyetin Avrupa Konseyi ve Parlamentosu'na gitmesine,
- 4) Milletvekillerimizin Yunan Parlamentosu'na konu ile ilgili bir soru önergesi sunmalarına,
- 5) Komotini ve Ksanthi Azınlık Liselerindeki son duruma Ankara'da çözüm aranmasına karar verilmiştir.

Not: Haber alındığına göre Avrupa Konseyi Hukuk Komisyonu 29 Kasım'da Azınlık sorununu yeniden ele alacaktır.

Batı Trakya Türk Azınlığı
Yüksek Kurulu⁹⁶²

---

⁹⁶² Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Kurulu, Yürütme Komitesi, Danışma Kurulu (1984-2005) Belgeleri, (Haz. Fehim Kelahmet), Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu Yayınları, Gümülcine, 2006, s. 23

Ek 8: Azınlık Yüksek Kurulu'nun 29 Ocak 1988'de Bir Protesto Yürüyüşü Yapılması ile İlgili Duyurusu

DUYURU

27 Ocak 1988

1- 24 Ocak 1988 Pazar günü, Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Kurulu, İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi başkanlığında yaptığı toplantıda, milletvekilleri, sabık milletvekilleri, politikacılar, dernek başkanları, nahiye müdürleri, belediye azaları, din adamları, basın mensupları ve azınlığın temsili sıfatı olan bütün seçkin şahsiyetleri oybirliği ile, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği, Komotini Türk Gençler Birliği ve Ksanthi Türk Birliği'nin isimlerindeki “*Türk*” kelimesinden dolayı mahkemece kapatılmasını şiddetle kınamışlardır.

2- Ayrıca bu toplantıda Türklüğümüzü inkâr eden bu faşistçe karara karşı Türklüğümüze yaraşır bir şekilde her türlü yasal mücadeleyi saptayacak, Faziletli İskeçe Müftüsü başkanlığında tüm dernek başkanlarımızdan oluşacak bir yürütme komitesi oluşturulması yine oybirliği ile kabul edilmiştir. Yürütme Komitesi üyeleri, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği Başkanı Cahit Aliosman, Komotini Türk Gençler Birliği Başkanı Arif Hüseyin, Ksanthi Türk Birliği Başkanı Kadir Yunusoğlu, Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği Başkanı İsmail Rodoplu, Va'z ve İrşad Heyeti Başkanı Sedat Karadayı, Muallimler Birliği Başkanı Asım Çavusoğlu, bütün hukukçularımız danışman, milletvekillerimiz siyâsi danışman olarak saptanmıştır. Her türlü karar alma yetkisine sahip bu komite üyeleri, 26 Ocak 1988 Salı günü kendi aralarında yaptıkları toplantıda aşağıdaki kararları almışlardır:

1- Türklüğümüzü inkâr eden Yüksek Mahkeme kararını, Lozan Antlaşması'nı imza eden garantör devletlere bildirilmesine,

2- Uluslararası demokratik ve insan hakları ile ilgili kuruluşlara, Türklüğümüzü yok etmek isteyen idarecilerimizi şikâyet edilmesine,

3 - İslâm Ülkeleri temsilcilerine ve kuruluşlarına, bugün milliyetimize yarı da dinimize kastedecek olan bu şöven zihniyeti ve kararı duyurulmasına,

4 - 29 Ocak Cuma günü Cuma namazından sonra, Gümölcine'de Eski Cami'den başlayacak ve tüm Batı Trakya Türklerinin katılacağı bir yürüyüş düzenlenmesine,

5 - Tüm azınlık okulları öğrencilerinin (1,2,3) Şubat günleri okullara gitmemesine karar verilmişlerdir. İşbu duyurunun Türklük adına tüm azınlık basınında yayınlanması rica olunur.

Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Kurulu Adına

Komite Başkanı Mehmet Emin Ağa⁹⁶³

---

⁹⁶³ Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Kurulu, Yürütme Komitesi, Danışma Kurulu (1984-2005) Belgeleri, ss. 25-26.

Ek 9: Dışışleri Bakanlığı Arşiv Dairesi Başkanlığı'nın Araştırma Talebimize Cevabı

T.C.
DIŞIŞLERİ BAKANLIğI
Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı

Sayı : 79910398-262.20-2015/7956316 – 248
Konu : Bilgi Talebi

09.06.2015

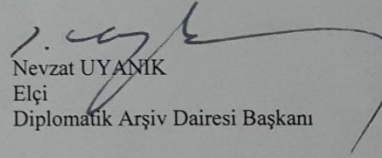
Sn. Melih Akdeniz

İlgi: 04.06.2015 tarihli ve 7944491 sayılı dilekçeniz.

Araştırma yapmayı talep ettiğiniz konu ve dönemi kapsayan belgelere ilişkin tasnif çalışmaları "Devlet Arşivlerinde Araştırma ve İnceleme Yapmak İsteyen Türk ve Yabancı Uyruklu Gerçek ve Tüzel Kişilerin Tabi Olacakları Esaslar" hakkındaki 31.01.2002 tarihli ve 2002/3681 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen esaslar uyarınca devam etmektedir. Tasnif çalışmaları tamamlandığında, arşivimizin kamuoyu ve bilim dünyasına açılması öngörülmektedir.

Saygılarımla.

Nevzat UYANIK
Elçi
Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanı

Ek 10: Kızılay Genel Müdürlüğü Arşiv Yönetimi Bölümü'nün Araştırma Talebimize Cevabı

15.11.2012*024886

Sayı :D.50.0.KZY.0.78-805.02.05
Konu :Türk Kızılayı Arşivi'nden Yararlanma

TÜRK KIZILAYI
GENEL MÜDÜRLÜK
Arşiv Yönetimi Bölümü
Türk Kızılayı Cad. No:6 Etilmesgut Ankara,
Tel: (312) 293 64 26 Faks: (312) 293 64 36
www.kizilay.org.tr

KARGO

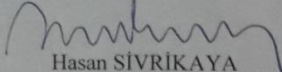
Sayın Melih AKDENİZ

Merkez/MANİSA

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doktora Programına devam ettiğinizi ve 1931-1981 yılları arasında "Batı Trakya Türkleri" ile ilgili tez çalışmasında Türk Kızılayı Arşivi'nde araştırma yapmak istediğinizi belirtmekteyiz.

2008 yılında araştırmacıların hizmetine açılan Türk Kızılayı Arşivi'nde 1928 yılına kadar olan koleksiyonun tasnifi tamamlanmış olup, 1928 yılı sonrasına ait belge ve dokümanların tasnif çalışması 2011 yılının ikinci yarısı itibarıyla başlamıştır. Bu nedenle talebinize şuan için olumlu yanıt verememekteyiz.

Bilgilerinize sunarım.

Hasan SİVRİKAYA
Genel Müdür Yardımcısı
Genel Müdür Adına

RESİMLER

Resim 17-Gümölcine Türk Azınlık Merkez İlkokulu'nun giriş kapısında bulunan kitabe.

Metin şu şekildedir:

Saye-i Sultan Hamid'de Kadri Paşa himmeti Etti Osman Beyefendi'yi nice hayrâtı

İşte bu mektep de ol mir'in zamanında olup İhtiyacatı ehaliyi bitirdi gayreti

Bir kaleminden çıktı tarihi ey evlad-ı zaman (Terbiye Mektebidir) bu ahz idin terbiyeti

Sene 1300

Resim 18-Osmanlı döneminde inşa edilen Gümülcine Adliyesi. Dr. Sadık Ahmet'in duruşmaları da bu binada gerçekleşmiştir.

Resim 19-Dostluk döneminden bir kare. Gümülcine resmî zevatı tren garında Türkiye'den gelen heyeti taşıyan trenin geçişini bekliyor.

<p>9^η ΜΙΚΤΗ ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΕΤΑΜΠΛΙ (ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ)</p>	<p>NEUVIEME SOUS-COMMISSION MIXTE POUR L'ÉCHANGE ÉTAT D'ÉTABLI (DE NON CHANGÉABILITE)</p>
	<p><i>X</i> <i>X</i></p>
<p>Αρ. <i>42110</i></p>	<p>No. ....</p>
<p>Επίθετον</p>	<p>Nor de famille</p>
<p>Όνομα <i>Φαριμα</i></p>	<p>Prénom</p>
<p>Όνομα πατρός <i>Μεταίη</i></p>	<p>Nom du pere</p>
<p>Όνομα μητρός <i>Λεβηρι</i></p>	<p>Nom de la mere</p>
<p>Τόπος & ημερομηνία γεννήσεως <i>Γαλλία 1910</i></p>	<p>Lieu et date de nai</p>
<p>Κατοικία</p>	<p>Domicile</p>
<p>Τόπος έγγραφης εγγραφής εις τα ληξιαρχικά μητρώα <i>Γαλλία (Βασίλειον)</i></p>	<p>Lieu d'inscription à l'état civil</p>
<p>Επάγγελμα</p>	<p>Profession</p>
<p>Συμφώνως προς απόφασιν τής 9ης Υποεπι- τροπής Ανταλλαγής Ελληνοτουρκικών πληθυσμών <i>Φαριμα Μεταίη</i> ἀναγνωρίζεται ως έταμπλί (μη ανταλλάξιμος)</p>	<p>Suivant décis. de la Neuvième Sous-Commission Mixte pour l'Echange des Populations Grecques et Turques. M est reconnu établi (non-échangeable)</p>
<p>Κομοτινή τή <i>28 Σεπτεμβρίου 1931</i></p>	<p>Comotini, le 193</p>
<p>Ό Έλλην Αντιπρόσωπος Le Membre Hellène</p>	<p>Ό Τούρκος Αντιπρόσωπος Le Membre Turc</p>
<p><i>[Signature]</i></p>	<p><i>[Signature]</i></p>
	

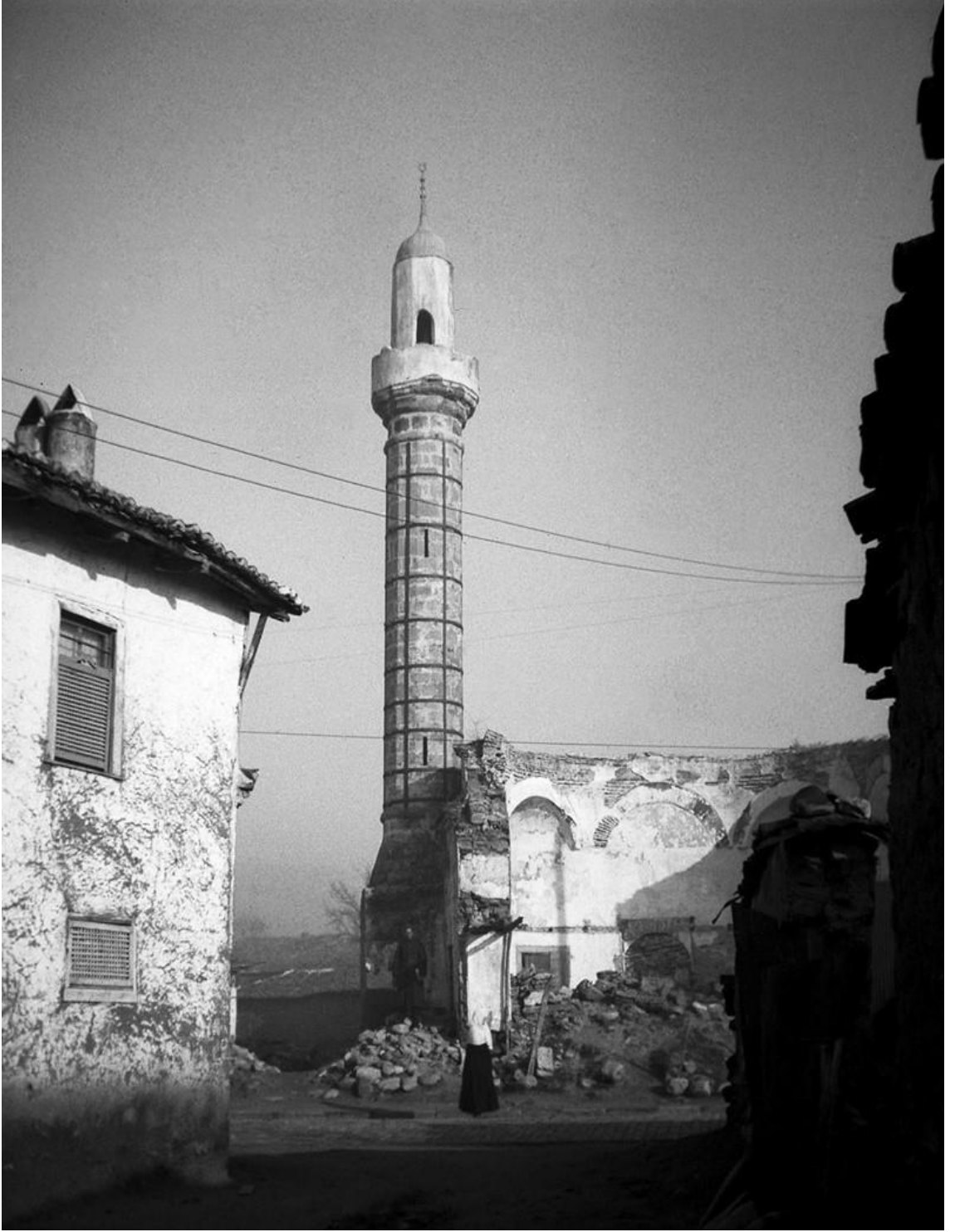
Resim 20-Etabli belgesi. (İbrahim Baltalı Arşivi'nden).

Resim 21-Arka planda Gümölcine Mastan (Mestan) Mahalle Türk Mezarlığı ve ön planda bu mezarlığın köşesinde bulunan İkinci Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı'nda hizmet etmiş bir makineli tüfek koruganı.

Resim 22-Şapçı Türk Okulu Rozeti.

Resim 23-1942'de Bulgar işgal güçleri tarafından yol genişletme bahanesi ile yıkılan Gümölcine Serdar Mahalle Camii.

Resim 24-Serdar Mahalle Camiinin bugünkü durumu. Sağlam kalan minarenin yanında yeniden inşa edilen harim kısmı bulunmaktadır.

Resim 25-Kozlukebir'e bağlı Yeniköy Camii, sol kısımdaki oda azınlık okuludur. Batı Trakya Türk köylerindeki ilkokulların geneli bu şekilde köy camisi ile bitişik nizamdır.

Resim 26-Kalanca köyünde II. Abdülhamid tarafından yaptırılan cami. Caminin üst katının hanay kısmı azınlık okuludur. (İbrahim Baltalı Arşivi'nden).

Resim 27-Kurcalı köyü; ön kısımda azınlık okulu, arkada köy camii. Müstakil binaya sahip oldukça güzel bir azınlık okuludur.

Resim 28-Rodoplarda “Yasak Bölge” döneminden kalma bir karakol harabesi.

Resim 29-“Yasak Bölge”ye seyahat izin belgesi. (İbrahim Baltalı Arşivi’nden).

Resim 30-Mihri Belli'nin Yunan İç Savaşı sırasında konakladığı Hebilköy'de bulunan ev.

Τους γνωρίζωμεν καλά! Είνε οι δειλοιδολοφόνοι της Τήνου

Από το 1911
 Η τραγωδία
 της Δουκεράρας

28
 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1946

Ασύρματος

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΑ ΟΠΛΑ! ΗΡΧΙΣΑΝ ΣΗΜΕΡΟΝ ΔΙ ΕΧΘΟΠΡΑΞΙΑΙ

Τò πρῶτον ἀνακοινωθέν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐπιτελείου
 Πρωῖνοι συναγερμοὶ εἰς τὰς Ἀθήνας
 Ὁ Βασιλεὺς εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτεύουσας
 Τό ἔθνος σύσσωμον ἀντιμετωπίζει
 τὴν θρασὺδειλον πρόκλησιν τῶν Ἱταλῶν

Τὴν 7ην πρωΐν τὸ Γενεῖον τὸ ἑπόμενον τμήματι
 τοῦ Ἑπιτελείου Στρατοῦ ἀποκαλύπτει τὴν ἑλληνικὴν
 ἐξέθεσιν πρὸς τὴν ἰταλικὴν ἐπιθεσίαν.

Η ΖΩΗ ΜΑΣ

εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος

«Κί' ὄν εἶνε τὸ πρῶτον κανεὶς
 γιὰ τὴν ἑλλάδα, ὅρατα εἶν' ἡ δόξα...
 Μὴ φοβῆται κανεὶς περὶ τὴν...»

Ὁ μεγαλόπνοος Μισσράλ εἰς τὸν ὄμιλον τοῦ πρὸς
 τὴν ἑλλάδα εἶπε εἰς τοὺς ἀφροντιστάς αὐτοῦς

ἰστορικὸς τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς εἰς τὴν ἰστορίαν
 μας. Καὶ ὅσοι ἀσπάζονται τὴν καλὴν μακαρινὴν πα-
 τριάν, εἰς ἐπιθεσίαν εἰς τὴν πατριάν, καὶ
 τὸν πνευματικὸν ἀντικείμενον τῆς ἑλλάδος εἶναι τὸ
 πρῶτον ἀποκαταστήσαν, καὶ τότε ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς
 ψυχῆ διεκτελεσθῆναι τὴν ζωτικότητά της κατὰ τὸν ἑ-
 λληνικόν καὶ ἰστορικόν τρόπον.

Τὸ Διάγγελμα τοῦ Βασιλέως

Τὴν 7ην πρωΐν ἡ Α. Β. ὁ Βασιλεὺς ἐξέθεσεν ἐπὶ
 τῶν ἰταλικῶν ἐπὶ τῆς ἑλλάδος ἐπιθεσίαν.
 Πρὸς τὴν ἑλληνικὴν λαόν.
 Ὁ πρῶτος τῆς Κοινοβουλίας ἀγγελεὶα πρὸς 611

Resim 33-Asirmatos (Ασύρματος) Gazetesi.

Azınlık Postası

Azınlığımızın Bağımsız Haftalık Gazetesidir

Cuma 8 Haziran 1973 Yıl : 6 KURULUŞ TARİHİ : 1967 Sayı : 165 2 DRAHMİDİR 23 - 677

Sahip ve Müdürü : SALAHADDİN GALİP

REJİM DEĞİŞTİ

Kıralık İlga Edilip Yerine Cumhuriyet İdaresi Kuruldu

1 Haziran 1973 Cuma günü Yunan Milleti tarihi günlerinden birini yaşıyordu. Başbakan B. Georgios Papadopoulos yapmış olduğu kısa ve özltü konuşmasına « Yaşasın Cumhuriyet » sözleriyle başlıyor. Yunan Halkına monarşinin kaldırılıp memleketinde Cumhuriyet İdaresinin kurulduğunu ilân ediyordu. Gazeteler olayı büyük manşetlerle verdiler. Dış basın da olaya geniş yer verdi. Yeni İdaresinin geçici Cumhurbaşkanı Georgios Papadopoulos, üzerinde tıdilat yapılacak olan Anayasasının Temmuz ayının sonuna kadar halka sunulacağını, genel seçimlerinse 1974 yılı sonlarına doğru yapılacağını açıkladı.

« Dünyanın en zengin aklın gördüm, Sermayesini sordum; dedi ki okul »
 Bu sözü bizden biri. Türk Halkının sözcüsü ünlü ozan Ayık Veyssel söylüyor. Okulun, okumanın önemini bundan daha özlü anlatıyor. « Kölesi olayım. » mısali sözleri yakarar halinde söylemekle işlerin düzeleceğine inanıyoruz çok. Bu, coğrafi bilgisi sifiri olan birine dünyanın yuvanlık olduğunu bir küçük cümle ile inandırmaya çalışıyor. « Kölesi olayım » sözleri yakarar halinde söylemekle işlerin düzeleceğine inanıyoruz çok. Bu, coğrafi bilgisi sifiri olan birine dünyanın yuvanlık olduğunu bir küçük cümle ile inandırmaya çalışıyor.

Dış Yardım Programı Kongrenin Onayına Sunuldu

A. B. D. Dışişleri Bakanı B. Rogers, Nikson yönetimine dış ülkelere yapılması öngörülen 2 900.000.000 dolarlık yardım programının Kongre'ye onaylanmasını istemiştir.

A. B. D. ile dostça ilişkilerini sürdürmek isteyen az gelişmiş ülkelerin ekonomik güçlüklerle karşı karşıya bulduklarını, buna sebep olarak da adı geçen ülkelerin zorunlu olarak savunmaya büyük ölçüde tahsisat ayrılmalarını gösteren B. Rogers yapılacak olan dış yardımın bu güçlükleri hafifletmeyi amaçladığını öne sürmüştür.

HALK OYLAMASIYLA BİRLİKTE CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİ DE YAPILACAK

7 Haziran 1973 tarih ve 26.3 sayılı HRONOS gazetesinden aldığımız bir habere göre, seçilmiden sonra başbakanı da tayin edecektir. Seçimler sırasında sıklıkla yönetim bölgesindeki durumdaki değişiklik olmuştur. Adı geçen gazetenin resmi olmayan kaynaklara dayanarak verdiği habere göre seçilecek olan Cumhurbaşkanı, seçilmiden sonra başbakanı da tayin edecektir. Seçimler sırasında sıklıkla yönetim bölgesindeki durumdaki değişiklik olmuştur.

Gerekten Tedbirlere Alınmazsa Akdeniz « Ölü Deniz » Haline Gelecek

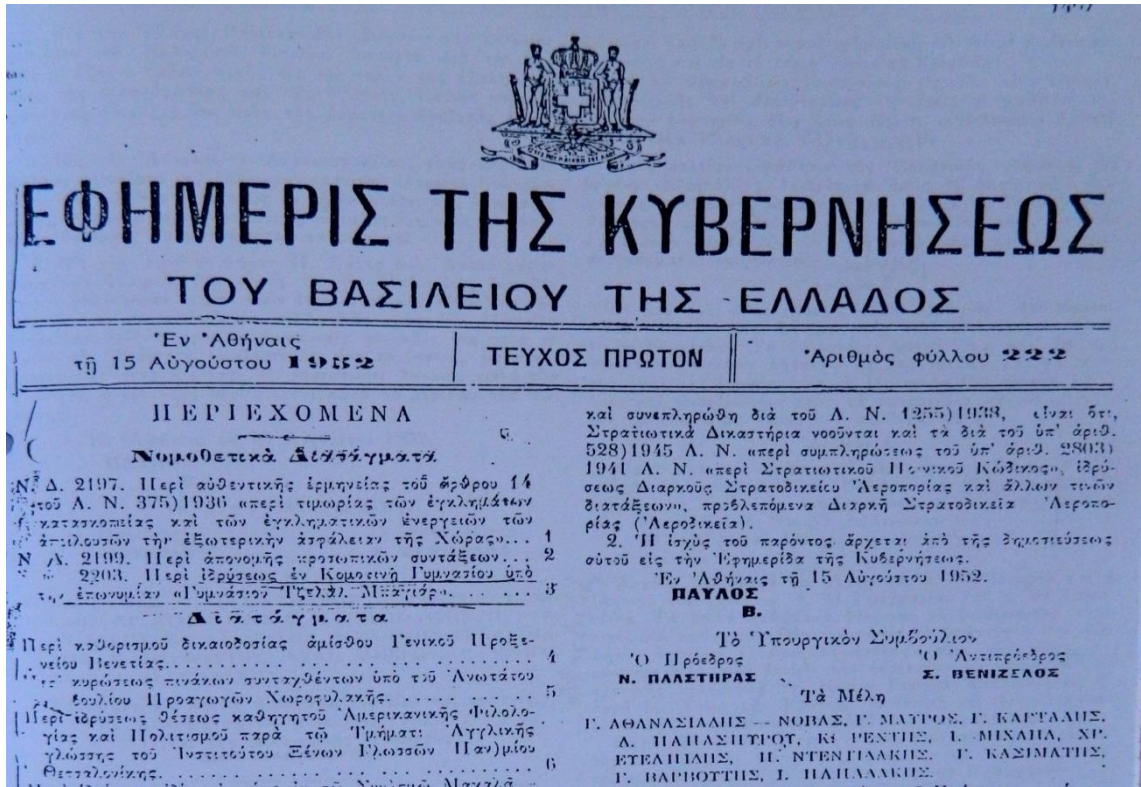
Bilim adamları Akdeniz Ülkeleri'nin gereken tedbirleri almamaları halinde, ileride Akdeniz'in bir « Ölü Deniz » haline geleceğini söylemişlerdir. Akdeniz'in yılda 300 bin ton petrol döktüğünü ileri süren bilim adamları, ayrıca 150 büyük şehrin işgilerinin de boşaltıldığı Akdeniz'in geleceğini iyi görmekteydiler.

BİR RİCA

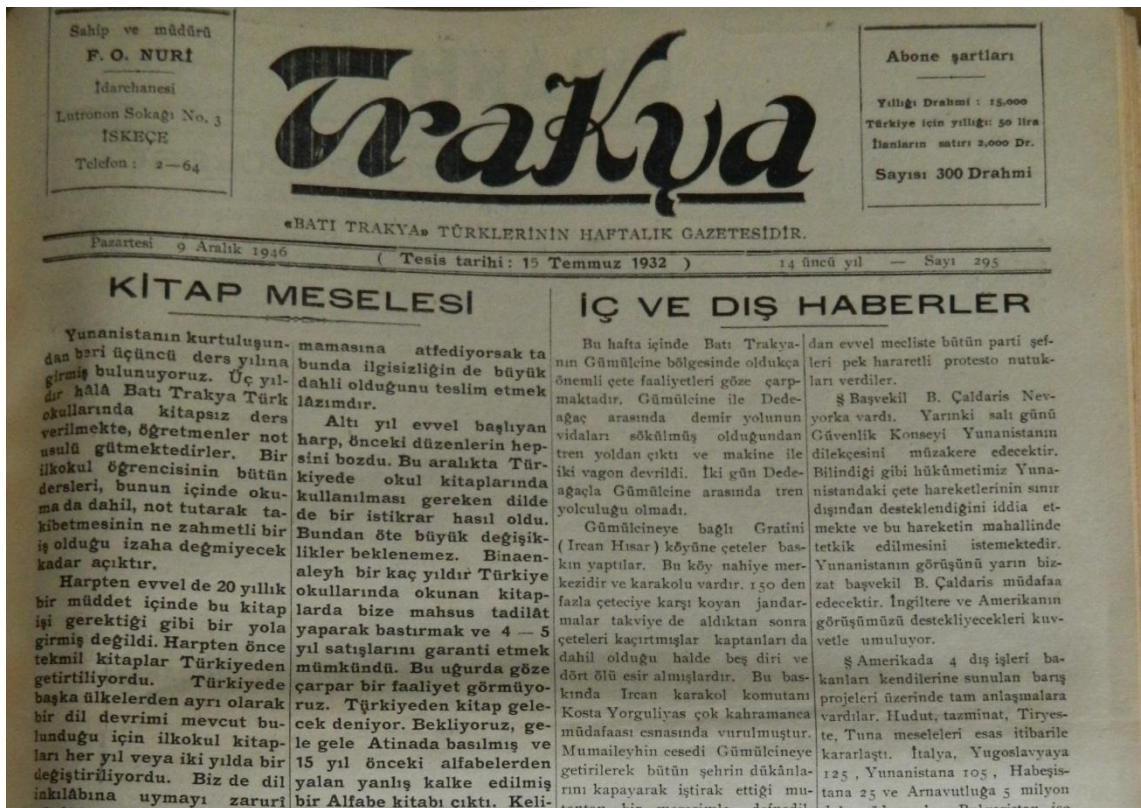
Müdürümüz B. Salahaddin Galip'in

Resim 34-Azınlık Postası Gazetesi.

Resim 37-Efimeris tis Kiverniseos (Eφημερίς της Κυβερνήσεως) Yunanistan Resmî Gazetesi.

Resim 38-Trakya Gazetesi.

Resim 43-Ο Τύπος (Ο Τύπος) Gazetesi.

Resim 44-Yeni Adım Gazetesi.